NOU Norges offentlige utredninger 2025: 6

Samboerloven

Regulering av det økonomiske forholdet mellom samboere

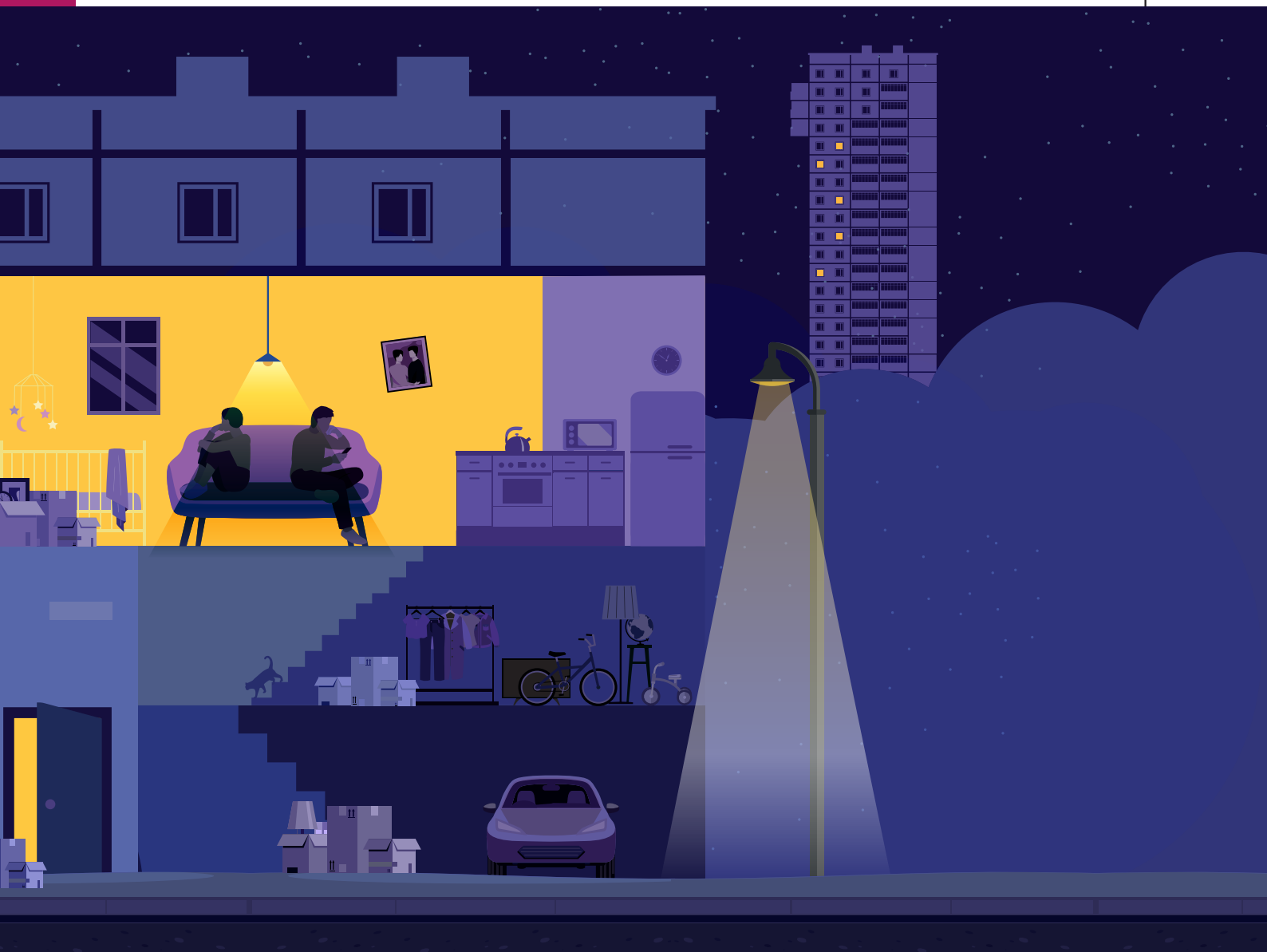

Norges offentlige utredninger
2025

Seriens redaksjon:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Teknisk redaksjon

---

1. Felles ansvar, felles gevinst
Kunnskapsdepartementet

2. Samfunnsvern og omsorg
Justis- og beredskapsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet

3. Ny kulturmiljølov
Klima- og miljødepartementet

4. Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2025
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

5. Kvinners arbeidshelse
Arbeids- og inkluderingsdepartementet

6. Samboerloven
Justis- og beredskapsdepartementet

NOU Norges offentlige utredninger 2025: 6

Samboerloven

Regulering av det økonomiske forholdet mellom samboere

Utredning fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 3. mars 2023.
Avgitt til Justis- og beredskapsdepartementet 23. mai 2025.

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Teknisk redaksjon

Oslo 2025

ISSN 0806-2633 (online)
ISSN 0333-2306 (trykt utg.)

Aksell AS

Til Justis- og beredskapsdepartementet

Ved kongelig resolusjon 3. mars 2023 ble det oppnevnt et utvalg for å utrede behovet for regulering av de økonomiske forholdene mellom samboere. Utvalget avgir en enstemmig utredning og forslag til lov om det økonomiske forholdet mellom samboere (samboerloven).

Oslo, 23. mai 2025

Katrine Kjærheim Fredwall
Leder

Anders Lorvik Navjord

Asbjørn Strandbakken

Vera Vikki
Utvalgssekretær

Innhold

Del I	**Samboerne**	11
1	**Sammendrag**	13
1.1	Utredningens hovedinnhold	13
1.2	Nærmere om samboerlovens oppbygning	14
1.3	Nærmere om innholdet i kapitlene i utredningen	14
1.4	English Summary	15
2	**Bakgrunn**	18
2.1	Tidligere utredninger og meldinger om behovet for lovregler om det økonomiske forholdet mellom samboere	18
2.1.1	Innledning	18
2.1.2	NOU 1980: 50 Samliv uten vigsel – Om enkelte lovregler i tilknytning til samliv uten vigsel («papirløse ekteskap»)	18
2.1.3	St.meld. nr. 50 (1984–85) Om familiepolitikken	18
2.1.4	NOU 1988: 12 Husstandsfellesskap	19
2.1.5	Utviklingen av samboeres skatte- og trygderettslige stilling	19
2.1.6	NOU 1999: 25 Samboerne og samfunnet	19
2.1.7	St.meld. nr. 29 (2002–2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap	20
2.1.8	Utviklingen av samboeres arverettslige stilling	21
2.2	Stortingets anmodningsvedtak nr. 372	21
2.3	Utvalgets oppnevning og sammensetning	21
2.4	Mandat	21
2.5	Utvalgets arbeid	23
2.5.1	Arbeid i møter	23
2.5.2	Innhenting av kunnskap og synspunkter	23
2.5.3	Særlig om barneperspektivet	25
3	**Samboeres rettsstilling i norsk rett**	26
3.1	Innledning	26
3.2	Hvordan defineres samboere og samboerskap i dagens lovgivning?	26
3.2.1	Innledning	26
3.2.2	Husstandsfellesskapsloven	26
3.2.3	Arveloven	27
3.2.4	Barnelova mv.	27
3.2.5	Vergemålsloven	27
3.2.6	Odelsloven	28
3.2.7	Reindriftsloven	28
3.2.8	Boliglovgivningen	28
3.2.9	Lovgivningen om tvang, gjeld og konkurs	28
3.2.10	Trygdelovgivningen	29
3.2.11	Skatte- og avgiftslovgivningen	29
3.2.12	Straffe- og prosesslovgivningen	30
3.3	Regler mellom samboere under samlivet	31
3.3.1	Avtalefrihet og lojalitetsplikt	31
3.3.2	Eierskap og sameie	31
3.3.3	Ansvar for gjeld mv.	31
3.3.4	Ingen opplysningsplikt eller forsørgelsesplikt	31
3.4	Regler ved samlivsbrudd	31
3.4.1	Ingen regler om rett til deling av samboeres formue	31
3.4.2	Rett til vederlag	31
3.4.3	Rett til å overta bolig og innbo. Husstandsfellesskapsloven	32
3.4.4	Regler om fremgangsmåten ved oppgjøret	32
3.5	Samboeres rettigheter og plikter etter tilgrensende lovgivning	32
3.5.1	Samboeres rettigheter og plikter som foreldre	32
3.5.2	Samboeres rett til arv og uskifte	32
3.5.3	Samboerreguleringen i enkelte andre lover	33
4	**Internasjonale forpliktelser mv.**	34
4.1	Innledning	34
4.2	Grunnloven. Internasjonale konvensjoner	34
4.3	Retten til privatliv, familieliv, hjem og korrespondanse	35
4.4	Diskrimineringsforbudet	36
4.5	FNs kvinnekonvensjon	37
4.6	Barns rettigheter	39
4.7	Eiendomsretten	40
4.8	EØS-retten	41
4.9	Andre internasjonale konvensjoner	41
5	**Fremmed rett**	42
5.1	Innledning	42
5.2	Norden	42

5.2.1 Danmark 42
5.2.2 Finland 42
5.2.3 Island 43
5.2.4 Sverige 43
5.3 Øvrige land 44
5.3.1 Australia 44
5.3.2 Belgia 44
5.3.3 Canada 44
5.3.4 England og Wales 45
5.3.5 Frankrike 45
5.3.6 Irland 45
5.3.7 New Zealand 46
5.3.8 Skottland 46
5.3.9 Tyskland 47

6 Om samboerne 48
6.1 Innledning 48
6.2 Samboerne i Norge. Forekomst og kjennetegn 48
6.3 Barn med samboende foreldre 49
6.4 Samboerforholdenes varighet. Samlivsbrudd 50
6.5 Forpliktelse og fellesskap i samboerforholdene 51
6.6 Avtaler mellom samboerne. Kunnskap om rettsreglene og økonomi 52

7 Behovet for lovregulering 53
7.1 Innledning. Om kunnskapsgrunnlaget 53
7.2 Forekomsten av samboerskap som begrunnelse for regulering ... 53
7.3 Behovet for beskyttelse av samboerne og samboerfamilien ... 54
7.4 Kan en samboerlovgivning bidra til å gjøre samlivene mindre utsatt for brudd? 54
7.5 Særlig om hensynet til barna i samboerfamilien 55
7.6 Oppsummerende vurderinger av behovet 56

Del II Under samlivet 59

8 Samboerdefinisjonen og lovens virkeområde 61
8.1 Innledning 61
8.2 Gjeldende rett 61
8.3 Menneskerettslige skranker 61
8.4 Fremmed rett 61
8.5 Utvalgets vurderinger 62
8.5.1 Hvilke samboere bør omfattes av loven? 62
8.5.2 Bør alle samboere som omfattes av definisjonen også omfattes av de samme reglene? 63
8.6 Utvalgets forslag. Elementene i samboerdefinisjonen 65
8.6.1 Innledning 65
8.6.2 To personer i et parforhold 65
8.6.3 Kravet om å bo sammen. Midlertidig atskillelse 66
8.6.4 Alternative tilleggsvilkår. Krav til avtale, barn eller varighet 67
8.6.5 Samboere må kunne inngå ekteskap med hverandre 68
8.6.6 Ingen aldersgrense for samboerskap 69
8.7 Utvalgets forslag. Opphør av samboerskap 70
8.7.1 Når opphører et samboerskap? 70
8.7.2 Virkninger av at et samboerskap opphører 71

9 Fravikelighet. Avtaler om at loven ikke skal gjelde mv. 72
9.1 Innledning 72
9.2 Gjeldende rett. Avtaler mellom samboere 72
9.3 Menneskerettslige skranker 73
9.4 Fremmed rett 73
9.5 Adgangen til å avtale om samboerloven skal gjelde 74
9.5.1 Utvalgets vurderinger 74
9.5.2 Utvalgets forslag 76
9.6 Krav til samboeravtalens form 78
9.6.1 Utvalgets vurderinger 78
9.6.2 Utvalgets forslag 79
9.7 Ugyldighet. Særlig om å sette avtalen helt eller delvis til side (lemping) 80
9.7.1 Utvalgets vurderinger 80
9.7.2 Utvalgets forslag 80
9.8 Registreringsordning for samboeravtaler 81
9.8.1 Innledning 81
9.8.2 Utvalgets vurderinger og forslag .. 81

10 Samboeres eierrådighet og begrensninger i denne 83
10.1 Innledning 83
10.2 Gjeldende rett 83
10.3 Menneskerettslige skranker 83
10.4 Fremmed rett 84
10.5 Lovfesting av prinsippet om eierrådighet 84
10.5.1 Utvalgets vurderinger 84
10.5.2 Utvalgets forslag 84

10.6 Behovet for begrensninger i eierens rådighet 85
10.6.1 Innledning. Problemstilling 85
10.6.2 Utvalgets vurderinger. Bør det stilles krav til samboerens samtykke? 85
10.6.3 Utvalgets vurderinger. Bør urettmessige disposisjoner kunne omstøtes? 87
10.6.4 Utvalgets forslag 87
10.7 Behovet for regler som sikrer gjennomføringen av rådighets-begrensningene over felles bolig. Utvalgets vurderinger og forslag .. 88

11 Presumsjon for sameie i felles bolig og løsøre anskaffet til samlivet 89
11.1 Innledning 89
11.2 Gjeldende rett 89
11.2.1 Utgangspunkter 89
11.2.2 Utviklingen av den ulovfestede regelen om sameie basert på direkte og indirekte ervervsbidrag i samlivet 90
11.2.3 Sameie basert på direkte og indirekte bidrag i samlivet. Kort om innholdet av den ulovfestede regelen 90
11.2.4 Regulering av sameie mellom samboere. Eierandel 91
11.3 Menneskerettslige skranker 91
11.4 Fremmed rett 92
11.4.1 Nordisk rett 92
11.4.2 Øvrige land 93
11.5 Utvalgets vurderinger og forslag .. 93
11.5.1 Utvalgets vurderinger 93
11.5.2 Utvalgets forslag. Presumsjon for sameie 95
11.5.3 Utvalgets forslag. Eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk. En gjennomgående avgrensing 97

12 Samboeres gjeldsansvar 99
12.1 Innledning 99
12.2 Gjeldende rett 99
12.3 Menneskerettslige skranker 99
12.4 Fremmed rett 100
12.5 Utvalgets vurderinger og forslag .. 100
12.5.1 Selvstendig ansvar for gjeld 100
12.5.2 Begrenset adgang til å pådra ansvar for gjeld på vegne av begge 100
12.5.3 Kreditorenes dekningsrett 100

13 Opplysningsplikt. Rett til innsyn i samboerens økonomi 102
13.1 Innledning 102
13.2 Gjeldende rett 102
13.3 Menneskerettslige skranker 103
13.4 Fremmed rett 103
13.5 Utvalgets vurderinger og forslag .. 103
13.5.1 Utvalgets vurdering av behovet for regulering 103
13.5.2 Utvalgets forslag. Gjensidig opplysningsplikt mellom samboere 104
13.5.3 Utvalgets forslag. Plikt til å gi opplysninger når paret flytter sammen 106

14 Gjensidig forsørgelsesplikt 107
14.1 Innledning 107
14.2 Gjeldende rett 107
14.3 Menneskerettslige skranker 107
14.4 Fremmed rett 107
14.5 Utvalgets vurderinger og forslag .. 108
14.5.1 Utvalgets vurdering av behovet for regulering 108
14.5.2 Utvalgets forslag 109

Del III Etter samlivet 113

15 Deling av verdien av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk. Adgangen til å trekke fra gjeld før delingen 115
15.1 Innledning 115
15.2 Gjeldende rett 115
15.3 Menneskerettslige skranker 115
15.4 Fremmed rett 117
15.4.1 Innledning 117
15.4.2 Sverige 117
15.4.3 Australia 117
15.4.4 Canada 118
15.4.5 Irland 118
15.4.6 New Zealand 118
15.5 Utvalgets vurderinger 119
15.6 Utvalgets forslag 120
15.6.1 Innledning 120
15.6.2 Hvilke verdier som skal deles 120
15.6.3 Betydningen av verdiendringer underveis i samlivet 121
15.6.4 Frist for å kreve deling 125
15.6.5 Adgang til å sette delingsretten til side 125

15.6.6 Regler om beregning av delingsformuen og rett til fradrag for gjeld mv. 126
15.6.7 Bør en giver eller arvelater ha adgang til å fastsette om gave eller arv skal deles i et fremtidig samlivsbrudd? 129

16 Vederlag 130
16.1 Innledning 130
16.2 Gjeldende rett 130
16.2.1 Krav mellom samboere etter endt samliv. Utgangspunkter 130
16.2.2 Den ulovfestede vederlagsregelen for samboere. Utgangspunkter 130
16.2.3 Den ulovfestede vederlagsregelen for samboere. Nærmere om innholdet i regelen 131
16.3 Menneskerettslige skranker 132
16.4 Fremmed rett 132
16.4.1 Innledning 132
16.4.2 Danmark 133
16.4.3 Finland 133
16.4.4 Island 133
16.4.5 Sverige 134
16.4.6 Skottland 134
16.5 Utvalgets vurderinger 134
16.6 Utvalgets forslag 136
16.6.1 Utgangspunkter for regulering 136
16.6.2 Bidrag som har medvirket til å øke eller bevare den andres verdier 136
16.6.3 Midler er brukt til å øke egne verdier som ikke deles 138
16.6.4 Delingsformuen er svekket på en utilbørlig måte 138
16.6.5 Den andre samboeren gjør fradrag for annen gjeld i delingsoppgjøret 139
16.6.6 Presisering av vederlagsreglene. Når grunnlaget for vederlagskravet må ha oppstått mv. 140

17 Rett til å overta eiendeler ved samboerskapets opphør. Bruksrett til felles bolig 141
17.1 Innledning 141
17.2 Rett til å overta eiendeler 141
17.2.1 Gjeldende rett 141
17.2.2 Menneskerettslige skranker 141
17.2.3 Fremmed rett 142
17.2.4 Utvalgets vurderinger og forslag 142
17.2.5 Særlig om dekning av felles gjeld før oppgjøret gjennomføres 143
17.3 Bruksrett til felles bolig 144
17.3.1 Gjeldende rett 144
17.3.2 Menneskerettslige skranker 145
17.3.3 Fremmed rett 145
17.3.4 Utvalgets vurderinger og forslag 145

18 Bør samboerskap registreres? 147
18.1 Innledning 147
18.2 Tidligere utredningers syn på registreringsspørsmålet 147
18.2.1 Behovet for et samboerregister 147
18.2.2 Utfordringer ved å etablere et samboerregister 147
18.3 Gjeldende rett 148
18.4 Internasjonale forpliktelser 149
18.5 Fremmed rett 149
18.6 Utvalgets vurderinger og forslag 150
18.6.1 Utvalgets vurdering av behovet for registrering av samboerskap 150
18.6.2 Utvalgets forslag 151

19 Fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret 152
19.1 Innledning 152
19.2 Gjeldende rett 152
19.3 Fremmed rett 153
19.4 Utvalgets vurderinger og forslag 154
19.4.1 Innledning 154
19.4.2 Avtale om oppgjøret 154
19.4.3 Adgang til offentlig skifte 154
19.4.4 Innholdet i og gjennomføringen av et offentlig skifte 156
19.4.5 Forberedende rettsmøte 157
19.4.6 Midlertidige avgjørelser 158
19.4.7 Hvor en sak etter loven skal reises (stedlig kompetanse) 160
19.4.8 Samboerskap med tilknytning til utlandet. Lovvalg og norske domstolers kompetanse 161

20 Ikrafttredelse og overgangsregler 165
20.1 Innledning 165
20.2 Utvalgets vurderinger 165
20.3 Utvalgets forslag 166

21 Forslag til endringer i andre lover 167
21.1 Innledning 167
21.2 Ekteskapsloven 167
21.2.1 Ekteskapsloven § 31 167
21.2.2 Ekteskapsloven § 39 167
21.2.3 Ekteskapsloven § 59 168
21.2.4 Ekteskapsloven § 96 170
21.3 Husstandsfellesskapsloven 170
21.4 Arveloven 171

21.5 Tinglysingsloven 171
21.6 Rettshjelpsloven 172
21.7 Rettsgebyrloven 172
21.7.1 Tvister mellom samboere 172
21.7.2 Skifte- og konkursbehandling mv. 172
21.8 Behovet for øvrige endringer 172

22 Økonomiske og administrative konsekvenser 174
22.1 Innledning 174
22.2 Konsekvenser for samboerne 174
22.3 Konsekvenser for kreditorer og andre tredjeparter 174
22.4 Konsekvenser for det offentlige 174

23 Merknader til de enkelte bestemmelsene 176

24 Forslag til lov om det økonomiske forholdet mellom samboere (samboerloven) 211

Kilder 218

Vedlegg
1 Samboerskap i Norge 2005–2023: antall, kjennetegn og samlivs-dynamikk 231

Figur 1.1

Del I
Samboerne

Kapittel 1
Sammendrag

1.1 Utredningens hovedinnhold

Samboerlovutvalget har vurdert behovet for en fravikelig regulering av samboeres økonomiske rettigheter og plikter ovenfor hverandre, og foreslår en egen samboerlov. Forslaget til lov om samboeres økonomiske forhold (samboerloven) omhandler det økonomiske forholdet mellom samboerne under samlivet og når det opphører.

Lovforslaget er enstemmig.

Ved vurderingen av behovet for en samboerlov har Samboerlovutvalget særlig lagt vekt på omfanget og betydningen av samboerskap i dagens samfunn. Samboere finnes i dag i alle aldersgrupper, sosioøkonomiske grupper, landsdeler og blant majoritetsbefolkningen så vel som minoritetsbefolkningen. En betydelig andel barn fødes av samboende foreldre, og samboerskapet utgjør en vesentlig ramme for barns oppvekst. Denne kombinasjonen av samlivsformens utbredelse og hensynet til barna, har vært avgjørende for utvalgets vurdering av at tiden nå er inne for å gi en sammenhengende regulering av de økonomiske forholdene mellom samboere. Utvalget har også vektlagt mottatte innspill underveis i utvalgets arbeid, som i stor grad støtter vurderingen av at det er et behov for lovregulering.

Utvalget foreslår at loven skal gjelde for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, for samboere som har bodd sammen i minst tre år og i tillegg for par som har avtalt at loven skal gjelde.

I tråd med mandatet foreslår utvalget en fravikelig lov. Det innebærer at alle samboere kan avtale om loven skal gjelde for dem eller ikke. Utvalget foreslår også at samboere kan fravike lovens delingsregler. Par kan også avtale en mer omfattende regulering enn det som følger av lovens ordning.

Lovforslaget er søkt tilpasset samboerskapenes egenart. Dette innebærer at reglene som gjelder *under samlivet* i det vesentlige tilsvarer det som gjelder for ektefeller, mens reglene om det økonomiske oppgjøret *etter samlivet* avviker i større grad. Under samboerskapet foreslår utvalget regler om plikt til gjensidig forsørgelse, åpenhet om økonomiske forhold og beskyttelse av det felles hjemmet mot salg og pantsettelse mv. Utvalget foreslår videre at felles bolig og løsøre som samboerne erverver til felles personlig bruk i samlivet, i utgangspunktet skal anses i sameie mellom dem. Utvalget foreslår tilsvarende regel for ektefeller.

Forslaget til regler om det økonomiske oppgjøret etter samboerskapet innebærer at alle samboere som har avtalt det og alle samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, skal ha rett til å kreve deling av de verdiene de har ervervet til felles personlig bruk underveis i samlivet. Dette vil typisk være felles bolig, kjøretøy og fritidsbolig til felles personlig bruk. Andre midler som mottatt arv og gave, næringsvirksomhet, finansielle eiendeler osv. kan bare kreves delt om partene har avtalt det.

Utvalget foreslår at en samboer også skal ha rett til å kreve økonomisk kompensasjon (vederlag) om vedkommende er påført tilfeldige og lite rimelige økonomiske konsekvenser av samlivet. De korreksjonsmekanismene i form av vederlag som foreslås går noe videre enn det som gjelder for ektefeller. En snevrere delingsregel for samboere enn for ektefeller gir et noe større behov for å kreve vederlag.

Forslaget til samboerlov er ment å gi beskyttelse for samboere og deres barn i samliv og ved brudd. Forslaget søker gjennom reglene om fravikelighet også å sikre at samboere kan ta aktivt stilling til eget samliv og ordningen mellom dem på det juridiske og økonomiske området. Forslaget til samboerlov har til formål å gi en balansert regulering der paret ikke har inngått ekteskap. Forslaget gir et godt vern, men like fullt et noe mer begrenset vern enn det som følger av ekteskapsloven. Oppdatert statistikk fra Statistisk sentralbyrå viser at samboerskap er betydelig mer utsatt for brudd enn ekteskap, jf. vedlegg 1. For par som ønsker et varig samliv gir dette fortsatt grunn til å velge ekteskapet som rammen rundt samlivet.

Utvalget har utarbeidet et samlet lovforslag. Forslag til lov om det økonomiske forholdet mellom samboere (samboerloven) er inntatt sist i utredningen og presenteres i neste punkt.

1.2 Nærmere om samboerlovens oppbygning

Lovforslaget består av syv kapitler og i underkant av 30 paragrafer. Utvalget har søkt å utarbeide et kort og kompakt lovforslag, som gir en oversiktlig og helhetlig forståelse av samboeres økonomiske rettigheter og plikter. Disse lovtekniske valgene gir noe lengre bestemmelser, men samtidig en langt mindre fragmentert regulering. Det leder også til at det et stykke på vei vil gi mening å lese loven fra start til slutt som en vanlig prosatekst.

Ideelt sett kunne man ønsket seg enda kortere og enklere bestemmelser, men dette ville ledet til en lovtekst med flere paragrafer og større behov for å se bestemmelsene i sammenheng. Hensynet til tekstlig enkelhet må også balanseres mot behovet for en lovtekst egnet til å løse komplekse problemer. Vi vet fra empirisk forskning at samboergruppen i svært liten grad søker juridisk rådgivning og i enda mindre grad benytter domstolene til tvisteløsning. Det innebærer at samboerne løser sine egne rettsspørsmål på dette området. Det betyr samtidig at lovteksten har behov for å formidle viktige og komplekse regler til personer uten juridiske forkunnskaper. Det er i seg selv krevende. Formålet med de lovtekniske valgene som er foretatt i dette lovforslaget er derfor å gjøre lovteksten detaljert nok til at den gir løsninger på viktige og vanskelige problemstillinger, samtidig som reglene skal være mulige å forstå og bruke. Lovens oppbygging og overskriftene til kapitlene og bestemmelsene er søkt utformet slik at det skal være enkelt å finne frem for samboerne selv og andre som bruker loven. Utvalget har innenfor de beskrevne rammene forsøkt å bruke et klart og enkelt lovspråk.

Samboerloven kapittel 1 angir lovens virkeområde og lovens definisjon av samboerskap, mens kapittel 2 regulerer fravikelighet og avtaler mellom samboere. Kapittel 2 er sentralt for forståelsen av lovens rekkevidde og samboerloven som et fravikelig rettslig rammeverk for samboere. Kapittelet gir også regler om formkrav for samboeravtaler og adgangen til å registrere slike avtaler. Her reguleres også samboeres gjensidige adgang til informasjon om økonomiske forhold når paret flytter sammen.

Samboerloven kapittel 3 gir regler som gjelder under samboerskapet.

Kapitlene 4 og 5 gir de materielle reglene for det økonomiske oppgjøret ved opphør av samboerskapet, mens kapittel 6 regulerer fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret.

Lovens kapittel 7 gir avsluttende bestemmelser om ikrafttredelse og overgangsregler, samt forslag til endringer i andre lover.

1.3 Nærmere om innholdet i kapitlene i utredningen

Utredningen består av tre hoveddeler. Del 1 *Samboerne* omfatter kapitlene 1 til 7 og behandler utgangspunktet for utredningen og utvalgets arbeid. Del 2 *Under samlivet* omfatter kapitlene 8 til 14, og behandler forslag til regulering under samlivet. Del 3 *Etter samlivet* omfatter kapitlene 15 til 23, og behandler forslag til regulering ved samboerskapets opphør.

Lovforslaget er nærmere vurdert og begrunnet i de enkelte kapitlene i utredningen:

Kapittel 2 presenterer bakgrunnen for utredningen. Kapittelet redegjør for utvalgets oppnevning og mandat og beskriver utvalgets arbeid.

Kapittel 3 gir en kort oversikt over gjeldende rett om det økonomiske forholdet mellom samboere.

Kapittel 4 omhandler internasjonale forpliktelser som kan være relevante for en norsk samboerregulering.

Kapittel 5 gir en oversikt over samboerregulering i fremmed rett med hovedvekt på rettstilstanden i de nordiske landene.

Kapittel 6 presenterer statistisk og annen empirisk kunnskap om samboere som utvalget har hatt som grunnlag for sitt arbeid. Utvalget har bestilt og mottatt en rapport fra Statistisk sentralbyrå med oppdatert statistikk og analyse av forekomsten av samboere og samboeres kjennetegn i det norske samfunnet. Rapporten, heretter kalt Samboerrapporten, er inntatt som vedlegg 1 til utredningen.

Kapittel 7 omhandler utvalgets overordnede syn på behovet for en fravikelig samboerregulering.

Kapittel 8 omhandler utvalgets forslag til samboerdefinisjon og dermed hvem som skal omfattes av den deklaratoriske lovgivningen. Utvalget foreslår en samboerdefinisjon som kun gjelder for samboerlovens virkeområde.

Kapittel 9 omhandler samboerlovens fravikelighet og inngåelse av avtaler mellom samboere.

Utvalget foreslår at samboerloven i utgangspunktet skal gjelde for de samboerparene som oppfyller lovens samboerdefinisjon, om ikke annet er avtalt.

Kapittel 10 omhandler samboeres rådighet over egne eiendeler og begrensninger i eierrådigheten over felles bolig. Utvalget foreslår å lovfeste en hovedregel om samboeres råderett, samt visse begrensninger i råderetten over samboeres felles bolig, på samme måte som for ektefeller. Utvalget foreslår en endring i tinglysingsloven som gir et visst vern mot avhending og pantsettelse av felles bolig på samme måte som for ektefeller, se punkt 21.5.

Kapittel 11 omhandler stiftelse av sameie mellom samboere. Utvalget foreslår en presumsjonsregel for sameie i samboernes felles bolig og løsøre som er ervervet til felles personlig bruk i samlivet. Tilsvarende regel foreslås for ektefeller, se punkt 21.2.1.

Kapittel 12 omhandler samboeres gjeldsansvar. Utvalget foreslår å lovfeste en hovedregel om at samboere ikke kan stifte gjeld med virkning for den andre samboeren. På samme måte som for ektefeller foreslår utvalget også en begrenset unntaksregel. Utvalget foreslår at reglene for kreditorenes dekningsrett etter ekteskapsloven gjelder tilsvarende for samboere.

Kapittel 13 omhandler opplysningsplikt mellom samboere om økonomiske forhold. Utvalget foreslår en regel om gjensidig opplysningsplikt mellom samboere som omfattes av loven, etter mønster fra ekteskapsloven.

Kapittel 14 omhandler forsørgelsesplikt mellom samboere. Utvalget foreslår en viss gjensidig forsørgelsesplikt mellom samboere som omfattes av loven, tilsvarende det som gjelder mellom ektefeller.

Kapittel 15 omhandler deling av verdier ved opphør av samboerskap. Utvalget foreslår at samboere med felles barn kan kreve deling av verdien av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk i løpet av samlivet, med mindre noe annet er avtalt. Andre samboere kan avtale en rett til deling. Forslaget definerer hva som skal inngå i delingsgrunnlaget og gir regler for hvordan delingsformuen skal beregnes.

Kapittel 16 omhandler samboeres rett til vederlag ved opphør av samboerskap. Utvalget foreslår regler om rett til vederlag på nærmere definerte vilkår.

Kapittel 17 omhandler retten til å overta eiendeler ved samboerskapets opphør og bruksrett til felles bolig. Utvalget foreslår regler som gir samboere rett til å kreve å overta eiendeler og bruksrett til felles bolig. For samboere vil reglene erstatte reglene i husstandsfellesskapsloven. For samboere som har felles gjeld når samboerskapet opphører foreslås en regel for dekning av gjeld før oppgjøret gjennomføres, som dels bygger på ekteskapslovens bestemmelse.

Kapittel 18 behandler spørsmålet om det bør etableres et samboerregister. Utvalget støtter i prinsippet en registreringsordning, men mener at spørsmålet bør utredes nærmere.

Kapittel 19 omhandler fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret mellom samboere. Utvalget foreslår å lovfeste at det økonomiske oppgjøret primært skjer gjennom en avtale mellom partene. Det foreslås en utvidet rett for samboere til å kreve offentlig skifte. Utvalget foreslår enkelte regler for verneting og tvister mellom samboere med tilknytning til utlandet.

Kapittel 20 behandler spørsmålet om samboerlovens ikrafttredelse og behovet for overgangsregler. Utvalget fremmer forslag om slike regler.

Kapittel 21 gir forslag til endringer i andre lover. Som følge av at utvalget foreslår en egen samboerlov, har utvalget vurdert behovet for endringer i andre lover og utformet forslag til lovendringer.

Kapittel 22 behandler de økonomiske og administrative konsekvensene av utvalgets forslag til samboerlov og av forslaget til endringer i andre lover.

Kapittel 23 inneholder merknader til de enkelte bestemmelsene i loven.

Lovutkastet er inntatt sist i utredningen.

1.4 English Summary

Current legal framework. Norway does not have specific statutory regulation concerning the financial relationship between cohabitants. The Household Community Act 1991 provides limited rights for a cohabitant to have the family home and household goods transferred from the other party against payment of market value after a breakup. Additionally, certain non-statutory principles apply: Cohabitants may be considered co-owners of the family home and household goods, based on the parties' contribution during their relationship. After a breakup, a cohabitant can claim compensation based on the principle of unjust enrichment. However, the assessment is discretionary and the threshold is high, leading to legal and financial uncertainty for the parties involved.

The mandate of the Cohabitation Law Committee. The Cohabitation Law Committee was

appointed 3 March 2023 with the mandate to investigate the necessity for waivable statutory provisions on the financial rights and obligations between cohabitants during cohabitation and upon breakup. The mandate includes considering provisions inspired by the Marriage Act 1991, such as rules on division of assets, and assessing the need to codify relevant non-statutory law.

A proposal for a Norwegian Cohabitation Act. An overview. The Committee presents in this report its unanimous proposal for an Act on the Financial Relationship between Cohabitants (Cohabitation Act). If enacted, this would be the third Cohabitation Act among the Nordic countries, following laws enacted in Sweden and Finland. A proposal for a Cohabitation Act is included as the last chapter of this report.

The proposed legislation regulates the financial relationship between cohabitants both during their cohabitation and upon its termination.

The need for legislation. In evaluating the need for legislation, the Committee has emphasized the significance of cohabitation in the Norwegian society today.[1] In 2023, there were nearly 400 000 cohabiting couples in Norway, making up almost 18 per cent of the total adult population. About one-third of all couples are cohabitants. Over years, the number of cohabitants has increased in all groups of society. Cohabitating couples can be found across all age groups, socio-economic groups, in all regions of Norway, and among both the majority and the minority populations. 53 per cent of children in Norway are born to cohabiting parents, and a significant proportion of all children grow up in families with cohabiting parents.

The Committee's assessment has been strongly influenced by the prevalence of cohabitation and the desire to ensure equal protection for all children. The Committee concludes that it is time to establish a coherent regulation of the financial relationship between cohabitants.

As part of the Committee's work, a diverse range of stakeholders, including civil society organizations, governmental bodies, and family law experts from the Nordic countries, were invited to consultations. The Committee has emphasized the input received during these consultations. Although the stakeholders' input varied, it largely supported the assessment that statutory regulation in this field is recommended.

The key features of the Cohabitation Act. The Committee proposes that the Cohabitation Act should apply to two persons living together as a couple who have, have had or are expecting a child together or who have lived together for at least three years. The couple must be unmarried and not closely related. Additionally, the Act offers an «opt-in»-option for couples who do not otherwise meet the qualifying criteria. The proposed rules on division of assets will only apply to cohabitants who have, have had or are expecting a child together and to cohabitants who have so agreed.

According to the mandate, the Committee proposes a declaratory legislation, meaning cohabitants can contract out of the regulation. Cohabitants can also agree that they shall be exempted from the Act's rules on division of assets. The proposal includes the option that couples can agree to a more comprehensive regulation than that which follows from the default scheme.

The proposal seeks to establish a scheme that reflects the specific nature of cohabitation as a family form. Consequently, the provisions applicable during a cohabitation essentially mirror the regulation for spouses. However, the provisions regarding the financial settlement after a breakup differ more significantly from the Marriage Act.

Among the provisions applicable *during a cohabiting relationship*, the Committee suggests a mutual obligation to support each other and transparency in financial matters, protection of the family home against actions such as sale and mortgaging, and joint liability for certain debts related to the household.

The Committee also proposes that the family home and movable property acquired by the cohabitants for their joint personal use while they are living together should, as a rebuttable presumption, be considered jointly owned by both parties. A similar provision is proposed for spouses.

The proposed provisions on *financial settlement after a breakup* include the remedy that cohabitants who have children together or have opted-in by entering an agreement, have the right to claim division of the assets acquired for joint personal use during the period of cohabitation. Typically, this includes the family home, chattels, vehicles and holiday homes. Other assets, such as inheritance and gifts, financial assets or a business or business property owned by one of the cohabitants, are not subject to property division unless the parties have agreed otherwise.

The Committee's proposal also includes a statutory remedy that gives a cohabitant the right to financial compensation after breakup. The remedies are based on four different grounds, includ-

[1] The statistics in this section are from chapter 6 in this report.

ing, but not limited to, compensation based on unjust enrichment. The right to compensation presupposes that the cohabitant has suffered arbitrary and unjust financial consequences as a result of the cohabitation. The proposed rules extend existing non-statutory law applicable for cohabitants and in addition go somewhat further than the corresponding regulation for spouses. As the proposed rules for division of assets are narrower than those applicable for spouses, the Committee suggests a broader correction mechanism for cohabitants in terms of compensation.

The proposed Cohabitation Act is intended to provide protection for cohabitants and their children during cohabitation and in the event of a breakup. Through the statutory remedies, the proposal seeks to ensure that cohabitants can take an active stance on their legal and financial arrangements. The purpose of the proposed Cohabitation Act is to provide a balanced regulation for established couples who have not entered into marriage. The Cohabitation Act provides a comprehensive regulation, but offers in some areas more limited protection than the Marriage Act. For couples who intend to have a lifelong relationship together, there are still economic and legal reasons to choose marriage instead of cohabitation.

Kapittel 2
Bakgrunn

2.1 Tidligere utredninger og meldinger om behovet for lovregler om det økonomiske forholdet mellom samboere

2.1.1 Innledning

Samboeres rettsstilling har vært utredet flere ganger de siste tiårene. Et fellestrekk er at flertallet av utredningene har behandlet en begrenset regulering av rettsforholdet mellom ugifte par. Utredningene har pekt på viktigheten av å fremme ekteskapet som rammen for familien. Videre har det vært en tilbakevendende problemstilling hvordan samboere skal defineres ved en eventuell lovgivning, se nærmere i punkt 18.2. Den samboerreguleringen som har blitt fremmet, har i hovedsak vært begrunnet i hensynet til den «svake» part i parforholdet og til parets barn.

I dette punktet gjennomgås noen hovedpunkter fra tidligere utredninger og meldinger om samboerrettslige spørsmål, med fokus på begrunnelser for en privatrettslig regulering.

2.1.2 NOU 1980: 50 Samliv uten vigsel – Om enkelte lovregler i tilknytning til samliv uten vigsel («papirløse ekteskap»)

Ekteskapslovutvalget ble oppnevnt 25. juni 1971 med mandat om å vurdere endringer i ekteskapslovgivningen. På bakgrunn av liknende arbeid i andre nordiske land, ble utvalget også bedt om å vurdere lovregler av betydning for mer «varige samlivsforhold utenfor ekteskap». Før Ekteskapslovutvalget ga sine innstillinger med forslag til ny ekteskapslov, kom særinnstillingen NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel – Om enkelte lovregler i tilknytning til samliv uten vigsel («papirløse ekteskap»)*. Utvalget uttalte blant annet:

> «De senere års utvikling med hensyn til samliv uten vigsel, og den rettspraksis som foreligger om slike forhold, har avdekket et klart behov for visse lovendringer. Det er særlig hensynet til den svakere part i forholdet og hensynet til felles barn som veier tungt.» (side 8).

Ekteskapslovutvalget anbefalte likevel ingen omfattende lovregulering av rettsforholdet mellom par i ugift samliv, og viste blant annet til vanskene med å avgrense hvilke samboerforhold som i så fall skulle omfattes av en lovgivning. Flertallet ga likevel noen konkrete forslag.

Et forslag gikk ut på å styrke samboeres borett ved å gi økt rett til å eie en borettslagsandel sammen og rett til å overdra egen andel til husstandsmedlem, noe som i 1981 ble fulgt opp ved endringer i borettslagsloven.[1]

Ekteskapslovsutvalget foreslo også en lovgivning om ugifte samboende sin rett til felles bolig når samlivsforholdet opphører.[2] Dette dannet utgangspunkt for det senere forslaget til lov om husstandsfellesskap, se punkt 2.1.4.

2.1.3 St.meld. nr. 50 (1984–85) Om familiepolitikken

Stortingsmelding nr. 50 (1984–85) *Om familiepolitikken* gjennomgikk utviklingen i familiemønstre og vurderte ulike tilnærminger i lovreguleringen av ugifte samliv. Det ble blant annet lagt til grunn at bestemmelser som gjelder rettigheter eller plikter i samboerforhold i større eller mindre grad ville kreve en form for registrering. Meldingen konkluderte med at det var behov for en «prinsipiell avklaring» av når samboere skal likebehand-

---

1 Jf. lov 5. juni 1981 nr. 47 om endring i lov av 4. februar 1960 nr. 1 om boligbyggelag og lov av 4. februar 1960 nr. 2 om borettslag m.v., se Ot.prp. nr. 75 (1980–81) *Om lov om endring i lover av 4. februar 1960 nr. 1 om boligbyggelag og nr. 2 og borettslag m.v.* side 13-14. Gjeldende lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova) regulerer rettigheter til samboere mv. blant annet i § 4-12 (rettsovergang til nærstående og enkelte andre) og § 5-2 (sameige i andel).

2 Ekteskapslovutvalgets flertall stilte seg bak lovforslaget kalt «Utkast til lov om ugifte samboendes rett til felles bolig når samlivsforholdet er opphørt». Mindretallet foreslo at reglene innarbeides i eksisterende lover, ikke en særlov.

les med ektepar og når de skal betraktes som enslige, og uttalte videre:

> «Det er i dag et relativt lite antall mennesker som lever som ugifte samboere. Behovet for konkrete lovreguleringer for å avklare rettsstillingen i ulike situasjoner, vil til dels være avhengig av hvor utbredt samboerskap vil bli som samlivsform over tid.» (side 89).

Under stortingsbehandlingen ble spørsmålet om ugift samliv viet «betydelig oppmerksomhet», og Husstandsfelleskapsutvalget ble senere opprettet.[3]

2.1.4 NOU 1988: 12 Husstandsfellesskap

Husstandsfellesskapsutvalget ble oppnevnt i oktober 1985 og avga utredningen NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap*. Utvalget foreslo en ny lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører. Forslaget dannet utgangspunktet for lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører (husstandsfellesskapsloven), som trådte i kraft 1. oktober 1991.

Husstandsfellesskapsutvalget vurderte også å lovfeste en regel om sameie til verdier som er anskaffet i fellesskap av partene i et husstandsfellesskap. Utvalget viste til rettspraksis og Ekteskapslovutvalgets forslag om å lovfeste en slik regel mellom ektefeller i NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II*, en regel som i dag fremgår av ekteskapsloven § 31. Husstandsfellesskapsutvalget foreslo imidlertid ikke en tilsvarende lovregel for ugifte par, blant annet fordi det ikke ble ansett nødvendig, og at husstandsmedlemmer ville kunne få statuert slikt sameie etter ulovfestet rett.

Tilsvarende betraktninger ble uttrykt i spørsmålet om samboeres rett til vederlag skulle lovfestes. Utvalget antok likevel at flere mennesker ville bli klar over muligheten til vederlag hvis dette fremgikk av loven, og at en lovregel dessuten ville «virke forsterkende på rettspraksis», se side 47-48.

I proposisjonen sluttet departementet seg til utvalgets forslag om sameie og vederlag, se Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 20.

[3] Se NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap* side 7.

2.1.5 Utviklingen av samboeres skatte- og trygderettslige stilling

På slutten av 1980-tallet og utover 1990-tallet ble samboeres skatterettslige og trygderettslige stilling drøftet i flere offentlige dokumenter, se blant andre St.meld. nr. 12 (1988–89) *Folketrygdens økonomi og pensjonssystem* punkt 13, St.meld. nr. 2 (1992–93) *Revidert nasjonalbudsjett 1993* punkt 4.7 og St.meld. nr. 1 (1993–94) *Nasjonalbudsjettet 1994* punkt 4.3.5.

Fra 1. januar 1994 ble visse bestemmelser i skatteloven og folketrygdloven endret med formål om skattemessig likebehandling av ektepar og samboende pensjonister som har eller har hatt felles barn eller har vært gift med hverandre tidligere.[4] Formålet var primært å fjerne insentivene til at ektefeller ville skille seg når de ble pensjonister fordi enslige kom økonomisk gunstigere ut enn ektefeller i visse tilfeller. Reglene ble videreført i lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven) § 1-5 tredje ledd og § 25-4, se Ot.prp. nr. 29 (1995–96) *Om ny lov om folketrygd* side 27-28 og 206.

2.1.6 NOU 1999: 25 Samboerne og samfunnet

Høsten 1996 ble Bugge Fougner-utvalget oppnevnt, og leverte i mai 1999 utredningen NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*. Mandatet omfattet å utrede «de problemstillinger samboerskap reiser med hensyn til rettigheter, ytelser og forpliktelser». Dette innebar blant annet å gi en «prinsipiell vurdering» av hvor langt samfunnet bør gå i å likestille samboere med ektepar. Det var ikke forventet at utvalget foreslo konkrete lovendringer.

Utvalget tok utgangspunkt i at samboere er to personer som bor sammen i et stabilt og ekteskapslignende forhold, med felles barn eller hvor forholdet normalt har vart i minst to år. Utredningen ble begrenset til å omfatte heterofile samboerforhold. Utvalget tok til orde for en mest mulig enhetlig og gjennomgående bruk av begrepet samboer i lovverket, men anbefalte ikke å opp-

[4] Jf. lov 17. desember 1993 nr. 120 om endringer i lov av 18. august 1911 nr. 8 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) (i kraft 1. januar 1994) og lov 17. desember 1993 nr. 130 om endringer i lov av 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd og i visse andre lover (i kraft 1. januar 1994). Sentrale forarbeider er Ot.prp. nr. 1 (1993–94) *Skatteopplegget 1994 – Lovendringer* og Ot.prp. nr. 4 (1993–94) *Om lov om endringer i lov 17 juni 1966 nr 12 om folketrygd og i visse andre lover mv.*

rette et sentralt samboerregister, se nærmere i punkt 18.2.

Utvalget anbefalte ingen likestilling mellom samboere og ektefeller på det privatrettslige området, og pekte spesielt på «individenes selvstendighet og partenes eget valg av samlivsform». Likevel foreslo utvalget en viss lovregulering av forholdet mellom samboere på enkeltstående områder, særlig av hensyn «den svake part» i samboerforholdet og hensynet til barn. For oversikt over forslagene, se NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* side 11 flg.

Utvalget foreslo blant annet å lovfeste de ulovfestede prinsippene om «husmorsameie» og vederlagskrav etter samlivsbrudd. Et flertall foreslo regler om rådighetsbegrensninger mellom samboere og innsynsrett i hverandres økonomi. Forslagene ble ikke fulgt opp av lovgiver. Utvalget foreslo ikke underholdsplikt mellom samboere.

Flertallet foreslo å gi samboere arverett etter testament uten hinder av barns pliktdelsarv og rett til uskifte. Forslagene ble delvis fulgt opp, se utredningen her punkt 2.1.8.

Utvalgets flertall foreslo videre at samboere fritas for dokumentavgift ved overføring av hjemmel til bolig og fritidseiendom, på linje med ektefeller. Forslaget ble delvis fulgt opp ved endringer i dokumentavgiftsloven, slik at samboere etter gjeldende rett ikke betaler dokumentavgift ved overføring av felles bolig ved samlivsbrudd eller død.[5]

Videre foreslo utvalgets flertall at samboere og ektefeller ble likestilt i reglene for skattefritak ved salg av felles bolig, ved at samboeres botid identifiseres selv om én av dem flytter ut ved samlivsbrudd. Mindretallet mente at dette kun burde gjelde samboere med felles barn. Lovgiver fulgte opp mindretallets forslag, jf. lov 12. desember 2003 nr. 107 om endringer i lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven) § 9-3 andre ledd bokstav b nytt fjerde punktum.

Utvalget tok til orde for et mer likestilt foreldreskap mellom samboende og gifte foreldre. Utvalget anbefalte videre en tilnærming av rettsstillingen mellom samboere og ektefellers rettigheter på andre offentligrettslige områder, herunder trygd, sosialhjelp og skatt. Disse og andre av utvalgets forslag omtales ikke nærmere her.

[5] Jf. lov 15. desember 2006 nr. 76 om endringer i lov 12. desember 1975 nr. 59 om dokumentavgift (i kraft 1. januar 2007), se Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) *Skatte- og avgiftsopplegget 2007 – lovendringer* side 58.

2.1.7 St.meld. nr. 29 (2002–2003) Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap

Familiemeldingen fra 2003 var én av flere barne- og familierelaterte dokumenter som regjeringen la frem på 2000-tallet. Meldingen fremhevet blant annet at familiemønstrene var endret de siste tiårene, og at mangfoldet av samlivsformer hadde økt.

Ekteskapet ble trukket frem som den «beste» samlivsformen, fordi ekteskapet formaliserer en gjensidig forpliktelse og er mer stabilt enn ugift samliv. Hensynet til barn og barns oppvekstrammer ble særlig trukket frem:

> «De voksne har, og skal ha, frihet til å velge samlivsform. Denne friheten har ikke barna. Mange barn opplever hvert år at foreldrene går fra hverandre og at familien splittes. Det er langt høyere bruddfrekvens blant samboere enn blant ektefeller. Regjeringen kan ikke være likegyldig til at det er tre til fire ganger større sjanse for at samboerbarn opplever samlivsbrudd enn barn i ekteskap. Ekteskapet representerer en forpliktelse som samboerskapet mangler, og erfaring viser at ekteskapet gir den beste og mest stabile ramme rundt barns oppvekst. Når friheten for voksne og tryggheten for barna kolliderer, bør barnas beste ha forkjørsrett. Derfor må vi både våge å si hva som er det beste valget og forebygge samlivsbrudd uavhengig av samlivsform. Foreldre som lever i gode og varige samliv er forbilder for de unge når de selv skal etablere seg i voksensamfunnet.» (side 6).

Regjeringen tok ikke til orde for en generell likebehandling mellom ektefeller og samboere, men tok utgangspunkt i at samboere skulle likebehandles med ektefeller på nærmere bestemte rettsområder, på linje med anbefalingene i NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*. Lovgivning for samboere skulle særlig begrunnes «ut fra hensynet til barn og til balanse mellom rettigheter og plikter», se meldingen side 78.

Det ble ikke foreslått en generell samboerdefinisjon, blant annet av hensyn til at samboere er en lite ensartet gruppe og at behovene kan variere på ulike rettsområder. Familiemeldingens synspunkter på registrering av samboere omtales i utredningen her punkt 18.2.

2.1.8 Utviklingen av samboeres arverettslige stilling

Spørsmålet om samboeres arverettslige stilling ble tatt opp iblant annet NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* og St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. I Justisdepartementets høringsnotat 22. januar 2007 ble det fremmet forslag om endringer i arveloven om samboeres rett til arv og uskifte. Lovforslaget ble fremmet i Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)*, og nye regler trådte i kraft i 1. juli 2009. Reglene ble videreført i lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven).

Samboeres rett til arv og uskifte er nærmere omtalt i punkt 3.5.2.

2.2 Stortingets anmodningsvedtak nr. 372

Stortinget vedtok den 3. februar 2022 et enstemmig anmodningsvedtak i samsvar med innstilling fra familie- og kulturkomiteen:

> «Stortinget ber regjeringen utrede en fravikelig samboerlov».

Bakgrunnen for vedtaket var et representantforslag fremmet høsten 2021 av stortingsrepresentantene Naomi Ichihara Røkkum, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Ane Breivik og Sofie Høgestøl, se Dokument 8:5 S (2021–2022).

Stortingskomitéens behandling av representantforslaget fremgår i Innst. 121 S (2021–2022).

Stortingets anmodningsvedtak nr. 372 danner bakgrunnen for Samboerlovutvalgets oppnevning og mandat.

2.3 Utvalgets oppnevning og sammensetning

Regjeringen oppnevnte ved kongelig resolusjon 3. mars 2023 et utvalg for å utrede en fravikelig samboerlovgivning.

Utvalget fikk følgende sammensetning:

- Professor Katrine Kjærheim Fredwall, Nesodden, Institutt for privatrett, Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo (leder).
- Advokat Anders Lorvik Navjord, Narvik, Advokatfirmaet Navjord AS.
- Professor Asbjørn Strandbakken, Bergen/Sirdal, Institutt for rettsvitenskap, Universitetet i Agder.

Utvalgssekretær har vært Vera Vikki, som tiltrådte 1. juni 2023.

2.4 Mandat

Utvalget er gitt følgende mandat:

Bakgrunn

Samboerskapet har siden midten av 1970-tallet vokst frem som en samlivsform av samfunnsmessig betydning. Av norske par som bor sammen, er rundt hvert fjerde par samboere. Samboerskapet velges av en del som et livslangt alternativ til ekteskap. For mange er det en mellomstasjon på veien før ekteskapet, andre velger samboerskap når de etablerer seg på nytt etter at et ekteskap har tatt slutt ved brudd eller død. Samboerskapet er en fleksibel samlivsform som kan tilpasses ulike behov og forventninger til et samliv. Ikke minst gjelder dette for par som ønsker mindre grad av rettslige eller økonomiske forpliktelser enn det som følger av å inngå ekteskap. Særlig ved langvarige samboerskap kan samlivet imidlertid påføre partene fordeler og ulemper av økonomisk art uten at disse nødvendigvis fordeles på en måte som er tilsiktet eller omforent mellom partene. Samboerskap kan slik medføre særlige utfordringer for likestillingen. Den økonomisk svakere parten i forholdet, ofte en kvinne, kan komme uventet dårlig ut økonomisk ved oppløsning av samboerskap.

Mer enn halvparten av alle barn blir i dag født av en ugift, men ofte samboende, mor. Samboerskapet vil derfor også utgjøre vesentlige rammer for barns oppvekstsvilkår. Barneperspektivet er viktig når behovet for regulering av det økonomiske forholdet mellom samboere skal vurderes. Både i barneretten og i velferdsretten har hensynet til barna allerede begrunnet lovfesting av rettigheter og plikter for samboende foreldre.

Vi har i Norge i dag ingen generell regulering av de økonomiske forholdene mellom samboere underveis i samlivet eller ved brudd. Enkelte regler finnes, blant annet de ulovfestede reglene om erverv av eiendomsrett gjennom indirekte ervervsbidrag underveis i samboerskapet, den ulovfestede retten til vederlag ved oppgjøret etter endt samboerskap og reglene om rett til å overta

bolig og innbo (naturalutlegg) i husstandsfellesskapsloven.

Behovet for regulering av samboeres rettigheter og plikter har vært vurdert en rekke ganger. Slike spørsmål ble blant annet behandlet i NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel*, St.meld. nr. 50 (1984–85) *Om familiepolitikken* og NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap*. I NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* ble behovet for lovregulering av det økonomiske forholdet mellom samboere både underveis i samlivet og ved samlivsbrudd vurdert inngående. Forslagene på det økonomiske området ble imidlertid i liten grad fulgt opp.

I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble det foreslått regler om rett til arv og uskifte for samboere. Ved endringslov 19. desember 2008 nr. 112 til arveloven 1972 ble dette forslaget fulgt opp. De nevnte reglene ble videreført i lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte, som trådte i kraft 1. januar 2021, slik at vi i dag har en komplett regulering av samboeres rett til arv og uskifte i arveloven.

Stortinget fattet 3. februar 2022 et enstemmig anmodningsvedtak (nr. 372) i samsvar med innstilling fra familie- og kulturkomiteen (Innst. 121 S (2021–2022). Vedtaket lyder slik: «Stortinget ber regjeringen utrede en fravikelig samboerlov.»

Mandat

Utvalget skal utrede behovet for en nærmere rettslig regulering av samboeres økonomiske plikter og rettigheter underveis i samboerskapet og ved samlivsbrudd. Utvalget står fritt til å foreslå ulike løsninger, herunder vurdere om det bør utarbeides en egen fravikelig samboerlov, eller om en eventuell regulering bør inntas i eksisterende lover. Uansett skal de reglene utvalget foreslår, være fravikelige.

Samboeres rett til arv og uskifte er regulert i arveloven, som trådte i kraft 1. januar 2021, og disse reglene ble grundig vurdert i forbindelse med vedtakelsen av loven. Utvalgets mandat avgrenses på denne bakgrunn mot en nærmere vurdering av arve- og skifterettslige spørsmål, herunder retten til uskifte.

Utvalget bes særlig om å vurdere følgende:

- ulike måter å sikre en fravikelig regulering på, herunder om reglene bør kreve at partene er enige for at reglene skal gjelde, eller om enighet skal kreves for å fravike reglene
- hvilke samboergrupper som bør omfattes av de foreslåtte reglenes virkeområde, samt hvilke formuesverdier som bør omfattes
- behovet for regler underveis i samboerskapet. Det skal særlig tas stilling til behovet for
  - gjensidig opplysningsplikt om økonomiske forhold
  - rådighetsbegrensninger for felles bolig og innbo, tilsvarende det som gjelder etter ekteskapsloven
  - lovfesting av de ulovfestede reglene om erverv av eiendomsrett gjennom indirekte bidrag
  - regler om gjensidig forsørgelsesplikt der paret har felles barn
- behovet for regler ved opphør av samboerskap. Det skal særlig tas stilling til behovet for
  - regler om deling av nærmere angitte verdier eller eiendeler som er akkumulert underveis i samlivet, samt regler om gjeldsavleggelse
  - regler om vederlag der samboerskapet har ledet til en tilfeldig økonomisk fordel for en av partene
  - regler om hvorvidt en giver og/eller arvelater bør ha adgang til å fastsette at gaven eller arven skal eller ikke skal deles i et fremtidig samlivsbrudd

Reglene skal tilpasses samboerskapenes egenart. Det kan foreslås ulike regler for ulike grupper samboere, for eksempel avhengig av om partene har barn.

Dersom utvalget foreslår en egen samboerlov, skal det vurdere behovet for endringer i andre lover og utforme forslag til lovendringer.

Konkrete forslag til lovbestemmelser skal utarbeides og begrunnes. Forslagene skal utarbeides i samsvar med Justis- og beredskapsdepartementets veileder «Lovteknikk og lovforberedelse». Utredningen skal ellers følge de relevante kravene i utredningsinstruksen, og synliggjøre hvordan utvalget har vurdert likestillingshensyn. Utredningen skal inneholde en redegjørelse for økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene.

Forslagene bør være utformet i et klart lovspråk, slik at de så langt mulig kan anvendes av samboere selv. Forslagene som utarbeides, skal ligge innenfor rammen av Norges menneskerettslige forpliktelser, herunder EMK artikkel 8, EMK P 1-1 og FNs kvinnekonvensjon. Utvalget skal gi en oversikt over nordisk rett og ta i betraktning relevante nordiske rettsregler på området. Utvalget kan, i samråd med Justis- og beredskapsdepartementet, etablere en referansegruppe for å hente innspill til utvalgets arbeid.

Departementet kan supplere og presisere mandatet dersom det anses hensiktsmessig.

Utvalget skal avgi sin utredning innen 1. mai 2025.

2.5 Utvalgets arbeid

2.5.1 Arbeid i møter

Utvalget har avholdt 20 møter i perioden. Tre av møtene har vært kortere digitale møter, de øvrige har vært fysiske møter. 15 utvalgsmøter vært heldagsmøter, mens to møter har gått over to dager. Flere av møtene har vært kombinert med deltakelse fra eksterne aktører, noe som omtales i neste punkt.

2.5.2 Innhenting av kunnskap og synspunkter

2.5.2.1 Innledning

Samboerlovutvalget har på ulike måter innhentet kunnskap om samboere og synspunkter til utvalgets mandat. Utvalget har valgt ikke å etablere en referansegruppe, slik mandatet åpner for. Begrunnelsen for dette er at få, om noen, aktører er direkte berørt eller har samboerspørsmål som sitt særlige interessefelt. Samtidig er det mange aktører, grupper og interesser som vil være indirekte berørt av en samboerlovgiving. Utvalget har derfor vurdert at en mer effektiv måte å innhente synspunkter og få innspill til mandatet på, var å invitere et bredt spekter av aktører til samtaler om behovene for lovgivning.

Utvalget har derfor gjennomført innspillsmøter og andre samtaler med representanter fra sivilsamfunnet, offentlige etater, forskningsmiljøer og andre fagmiljøer i Norge og Norden. Utvalget har dessuten mottatt skriftlige innspill fra ulike aktører. Kontakten med eksterne aktører er beskrevet i dette punktet. Under redegjør utvalget kort for den brede innhentingen av innspill. De mottatte innspillene har samlet sett utgjort et vesentlig utgangspunkt for utvalgets arbeid.

2.5.2.2 Forskning om samboere

I arbeidet med å kartlegge kunnskap om relevant forskning om samboere har utvalget kontaktet ulike forskningsmiljøer og forskere, blant annet ved de sosiologiske miljøene ved universitetene i Oslo, Bergen og NTNU, Folkehelseinstituttet (FamilieForSK-studien) og Forbruksforskningsinstituttet SIFO.

Utvalget avholdt et rundebordseminar 29. september 2023, med følgende inviterte:

- Kenneth Aarskaug Wiik, seniorforsker, Statistisk sentralbyrå
- Ellen Katrine Nyhus, professor i markedsføring, Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder)
- Helene Onshuus, postdoktorstipendiat, Institutt for samfunnsøkonomi, BI
- Liv Syltevik, professor i sosiologi, Sosiologisk institutt ved Universitetet i Bergen
- Turid Noack, tidligere forsker i Statistisk sentralbyrå
- Torkild Hovde Lyngstad, professor i sosiologi, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo (forfall).

Utvalget har innhentet statistikk om samboerskap fra Statistisk sentralbyrå, v/Kenneth Aarskaug Wiik. Oppdraget omfattet å fremlegge statistikk og gi en analyse av utbredelsen av samboerskap og samlivsbrudd mellom samboere i ulike grupper. Rapporten ble mottatt 28. juni 2024 og er inntatt som vedlegg 1 til utredningen.

2.5.2.3 Innlegg fra nordiske fagfeller

Samboerlovutvalget gjennomførte 28.-29. november 2023 et arbeidsseminar i Oslo hvor formålet var å samle kunnskap om samboeres rettsstilling i Norden og innspill til utvalgets arbeid. På seminaret deltok følgende nordiske juridiske fagfeller innen familierettslige fag: professor emerita Ingrid Lund-Andersen (Danmark), professor Katja Karjalainen (Finland), professor Hrefna Friðriksdóttir (Island), professor John Asland (Norge), professor Göran Lind (Sverige), dr. juris Kajsa Walleng (Sverige), professor Jens Scherpe (Tyskland/Danmark).

I tillegg var følgende inviterte til seminaret, men deltok ikke: Lektor Ph.d. Gitte Meldgaard Abrahamsen (Danmark), lektor Eva Naur (Danmark), senior departementsrådgiver Salla Silvola (Finland), professor emeritus Urpo Kangas (Finland), professor Tone Linn Wærstad (Norge), professor emerita Tone Sverdrup (Norge), professor Anneken Kari Sperr (Norge), professor Anna Singer (Sverige).

Utvalget har videre mottatt innlegg fra dr. juris Margareta Brattström, tidligere professor og nå dommer i Högsta domstolen i Sverige. Innlegget redegjorde for den svenske samboerlovgivningen og ble gitt i forbindelse med utvalgsmøte avholdt 19. juni 2023.

Utvalget har vært representert og holdt innlegg på det årlige møtet til Nordisk familierettsgruppe, en faggruppe med representanter fra departementer i alle de nordiske landene. Møtet ble avholdt 20. september 2024.

2.5.2.4 Innspill fra private og offentlige aktører

Følgende interesseorganisasjoner og foreninger fra sivilsamfunnet ble invitert til innspillsmøte for å gi synspunkter til Samboerlovutvalgets mandat:
- Aleneforeldreforeningen
- Finans Norge
- Foreningen 2 Foreldre
- FRI
- Huseiernes landsforbund
- Islamsk Råd Norge
- Kirkerådet
- LIM
- LO
- MiRA-senteret
- NHO
- Norges Bondelag
- Norges Bygdekvinnelag
- Norsk Bonde- og Småbrukarlag
- Norsk studentorganisasjon
- Norske Kvinners Sanitetsforening
- Norske Reindriftsamers Landsforbund
- Pensjonistforbundet
- Redd Barna
- Sámi NissonForum
- Senior Norge

Møtet ble avholdt 1. september 2023, hvor følgende aktører møtte og ga innspill:
- Foreningen 2 Foreldre v/leder Rune Harald Rækken
- Huseiernes landsforbund v/advokat Marianne Aarbakke
- Kirkerådet v/teologisk rådgiver Thomas Berbom (Bispemøtet)
- LIM v/daglig leder Sarah Gaulin
- MiRA-senteret v/leder Khansa Ali
- Norges Bondelag v/advokat Elise Midling-Hansen
- Norske Kvinners Sanitetsforening v/advokat Laila Thomassen
- Senior Norge v/tidl. advokat/pensjonist Audhild Freberg Iversen
- Pensjonistforbundet v/tidl. advokat/pensjonist Ragnhild Marie Hagen (via videolink)

Aktørene fra interesseorganisasjonene pekte på særlige problemstillinger for ulike grupper samboere som bør ivaretas ved en eventuell lovgivning. Blant temaene som ble tatt opp var behovet for en rettslig beskyttelse av sårbare parter og bevisstgjøring av barneperspektivet og likestillingshensyn. Flere aktører tok opp informasjonsbehovet om hvilke regler som gjelder mellom samboere og om de rettslige forskjellene mellom samboerskap og ekteskap, samt samboeres adgang til å fravike en eventuell samboerlovgivning.

Følgende offentlige etater ble invitert til innspillsmøte for å gi synspunkter til mandatet:
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)
- Barneombudet
- Brønnøysundregistrene
- Datatilsynet
- Digitaliseringsdirektoratet
- Finansklagenemnda
- Forbrukerrådet
- Husbanken
- Husleietvistutvalget
- Kartverket
- Landbruksdirektoratet
- Likestillings- og diskrimineringsombudet
- Lånekassen
- Namsmyndighetene v/Politidirektoratet
- Nasjonalt samisk kompetansesenter (NASAK), Bufetat region Nord
- NAV
- Norges institusjon for menneskerettigheter
- Oslo tingrett
- Sametinget
- Sivilrettsforvaltningen
- Skatteetaten
- Utlendingsdirektoratet

Møtet ble avholdt 30. oktober 2023, hvor følgende møtte og ga innspill:
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) v/avdelingsdirektør Marija Nissen Rosenqvist, seniorrådgiver Ragnhild Matre og seniorrådgiver Åshild Marie Grønningsæter Vige
- Nasjonalt samisk kompetansesenter/Indre Finnmark Familievernkontor, Bufetat region Nord v/leder May Helen Schanche (via videolink)
- Skatteetaten, Skattedirektoratet v/seniorskattejuristene Marianne Holmen, Dag Bjørke Bremer, Bente Bjørke og Philip Høstmark Løve
- Datatilsynet v/juridisk fagdirektør Susanne Lie
- Likestillings- og diskrimineringsombudet v/rådgiver Camilla Winterstø
- Oslo tingrett v/avdelingsleder/tingrettsdommer Hanne Tenden

– Namsfogden i Oslo, Asker og Bærum (møtte i samråd med Politidirektoratet) v/seniorrådgiverne Cecilie Tho og Petter Sveen

Aktørene pekte blant annet på mulige problemstillinger innenfor etatenes fagområde som utvalget burde være oppmerksom på i arbeidet med utredningen.

Utvalget avholdt 7. mai 2024 en egen rundebordsamtale med formål om å belyse urfolksperspektivet. På møtet deltok Finn-Arne Selfors (tidligere sorenskriver i Indre og Østre Finnmark tingrett, May-Helen Schanche (Nasjonalt samisk kompetansesenter/Familievernkontoret Indre Finnmark) og advokat Ingar Nikolaisen Kuoljok (advokat, Hamarøy). Deltakerne deltok digitalt og holdt muntlige innlegg. Følgende aktører var inviterte, men deltok ikke: Domstolleder Inger Eline Eriksen Fjellgren (Indre og Østre Finnmark tingrett), Sametinget, Norske Reindriftssamers Landsforbund.

Samboerlovutvalget har hørt innlegg fra Juridisk rådgivning for kvinner (JURK), i forbindelse med utvalgets møte 19. juni 2023. JURK deltok ved fagrådgiver Thea Austgulen og saksbehandlerne Nora Bergstrøm og Silje Maria Sørum.

Utvalget har innhentet synspunkter i forbindelse med det årlige etterutdanningskurset for advokater i familie-, arve- og skifterett 2.-3. november 2023, arrangert av Juristenes Utdanningssenter (JUS).

Utvalget har i tillegg hatt annen muntlig og skriftlig kontakt med ulike etater, fagmiljøer og fagpersoner, blant disse: Folkeregisteret/Skatteetaten, Kartverket, Brønnøysundregistrene, Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV), Lantmäteriet (Sverige).

2.5.3 Særlig om barneperspektivet

Utvalget har ønsket å innhente innspill fra barn og unge om temaer som er relevante for utvalgets arbeid. Barn kan først og fremst bli indirekte berørt av en samboerlovgivning, ved at lovgivningen kan påvirke samboerfamilienes rettslige og økonomiske stilling.

Utvalget legger til grunn at det er en begrenset gruppe mindreårige som selv er samboere og som dermed blir direkte berørt av en lovgivning. Denne gruppen er også vanskelig å få oversikt over. Det har derfor fremstått lite hensiktsmessig å kartlegge denne gruppen særskilt.

Mandatet fremhever at barneperspektivet er viktig når behovet for regulering av det økonomiske forholdet mellom samboere skal vurderes. Prinsippet om barnets rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, kan gi behov for barns deltakelse og reell medvirkning i lovgivningsarbeid, se FNs barnekonvensjon artikkel 12 og uttalelsene fra FNs barnekomité i 2013 (avsnitt 43). Videre skal utredningen følge de relevante kravene i utredningsinstruksen, jf. forskrift 18. februar 2000 nr. 108 Instruks om utredning av statlige tiltak. Instruksens formål er å legge et godt grunnlag for beslutninger, blant annet ved å kartlegge hvem som blir berørt av eventuelle tiltak, og involvere de berørte i utredningsprosessen, jf. § 1-1 og § 2-1 nr. 4.

Utvalget har søkt innspill om høring av barn og unge i utredningsarbeidet fra Barneombudet, Barne- ungdoms og familiedirektoratet (Bufdir), Redd Barna, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) og foreningen Voksne for barn. Aktørene har delt synspunkter om behovet for og gjennomføringen av en eventuell medvirkningsprosess.

Lovgivningen gjelder kompliserte økonomiske og rettslige spørsmål mellom to voksne, hvor barnet kun indirekte blir berørt. I lys av dette har utvalget vurdert ulike fremgangsmåter for å legge til rette for en direkte høring av barn. Det har imidlertid ikke latt seg gjøre å få til en forsvarlig gjennomføring av en representativ høringsprosess innenfor den tiden og de rammene utvalget har hatt til disposisjon. Utvalget vurderer det likevel slik at kunnskapsgrunnlaget som foreligger er tilstrekkelig for å besvare mandatet.

Ved oppfølgingen av Samboerlovutvalgets utredning vil det være opp til departementet å vurdere om barns og unges synspunkter om temaer lovgivningen gjelder, bør høres nærmere.

Kapittel 3
Samboeres rettsstilling i norsk rett

3.1 Innledning

Dette kapittelet gir en kort oversikt over gjeldende rett for samboere, med vekt på hvem som regnes som samboere, se punkt 3.2. I punkt 3.3 og punkt 3.4 omtales gjeldende regler for det privatrettslige forholdet mellom samboerpar under samlivet og ved samlivsbrudd. Andre rettigheter og plikter som samboere har etter tilgrensende lovgivning omtales i punkt 3.5.

Det finnes ingen samboerlov i dag. Ekteskapsloven gjelder ikke for samboere. Husstandsfellesskapsloven gjelder både samboere og andre som deler husstand.

Samboerskap utgjør heller ingen «sivilstand». En samboer vil i Folkeregisteret regnes enten som ugift, separert/skilt, enke/enkemann eller som tidligere registrert partner.[1] I hovedsak anses samboere rettslig sett som enslige. Fra dette utgangspunktet finnes flere unntak, som vil omtales i dette kapittelet. Gjeldende rett behandles i større omfang under det enkelte kapittelet i utredningen.

3.2 Hvordan defineres samboere og samboerskap i dagens lovgivning?

3.2.1 Innledning

Det finnes ingen generell definisjon av samboere eller samboerskap. En rekke lovbestemmelser knytter likevel rettsvirkninger til det å leve i et samliv uten å være gift. Samboerdefinisjonen følger da av den enkelte lov eller rettsområde. Ulike behov og hensyn på de enkelte rettsområdene har begrunnet at definisjonene varierer. Et gjennomgående trekk er imidlertid at samboerskap forutsetter et stabilt og ekteskapslignende parforhold, hvor paret har bodd sammen i en felles husholdning over en viss tid eller med felles barn. Det kreves sjelden felles folkeregistrert adresse. Samboerdefinisjonene i norsk rett er i dag kjønnsnøytrale.

3.2.2 Husstandsfellesskapsloven

Lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører (husstandsfellesskapsloven) definerer ikke begrepene samboer eller samboerskap. Loven definerer imidlertid det relaterte begrepet «husstandsmedlem» i § 1:

> «Loven gjelder når to eller flere ugifte personer over 18 år har bodd sammen i en husstand, og husstandsfellesskapet opphører ved at en av dem dør, eller ved at husstandsfellesskapet opphører på annen måte enn ved død. Reglene gjelder likevel bare når partene har bodd sammen i minst to år, eller de har, har hatt eller venter barn sammen.»

Et særtrekk ved husstandsfellesskapsloven er at den gir begrensede rettigheter til både samboere og andre voksne som bor sammen over tid, også utenfor samboerforhold, for eksempel søsken, foreldre og deres voksne barn, venner i et kollektiv eller andre som deler husstand.

Personer i et parforhold faller inn under begrepet husstandsmedlem når de «lever sammen i ekteskapslignende forhold med eller uten barn, vanligvis betegnet som ugifte samboere», se Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 7. Det er ikke krav til spesifikk dokumentasjon for å godtgjøre at personer utgjør en husstand etter loven, se proposisjonen side 22.

For å kreve offentlig skifte etter husstandsfellesskapsloven § 3 a må samboerparene oppfylle samboerdefinisjonen i arveloven § 2 tredje ledd.

---

[1] Lov 9. desember 2016 nr. 88 om folkeregistrering (folkeregisterloven) § 3-1 første ledd bokstav k og forskrift 14. juli 2017 nr. 1201 til folkeregisterloven (folkeregisterforskriften) § 3-1-1 første ledd bokstav k.

3.2.3 Arveloven

Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven) definerer samboer i § 2 tredje ledd:

> «Med samboer menes en person over 18 år som bor sammen med en annen person over 18 år i et ekteskapsliknende parforhold. Personene regnes som samboere selv om de bor fra hverandre for en tid på grunn av utdanning, arbeid, sykdom, institusjonsopphold eller liknende. To personer som ikke kan inngå ekteskap etter ekteskapsloven § 3, regnes ikke som samboere. Personene regnes heller ikke som samboere hvis en av dem er gift eller samboer med en annen.»

Bestemmelsen viderefører samboerdefinisjonen i lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. (arvelova) § 28 a.[2] Definisjonen ble den gang «delvis» tilpasset ordlyden i den nå opphevede lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver (arveavgiftslova) § 47 a, jf. Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 21. Departementet gikk ikke inn for en generell samordning av samboerdefinisjonen i lovverket, men uttalte at det er god grunn til å se hen til rettsområder som ligger nær hverandre.

Arveloven forutsetter at samboerparet bor permanent i samme husstand, men slik at de midlertidig kan bo fra hverandre, jf. § 2 tredje ledd andre punktum, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 46. Det er ikke et vilkår at samboerparet har samme folkeregistrerte adresse.

For at enkelte bestemmelser i arveloven skal få anvendelse stilles tilleggsvilkår for samboerskapet. Samboeres arverett etter § 12 og rett til uskifte etter § 32 krever at gjenlevende samboer «har, har hatt eller venter barn» med avdøde. Samboere uten felles barn, men som har vært samboere i minst fem år, kan gi hverandre en begrenset arverett ved testament på bekostning av livsarvingenes pliktdelsarv, jf. § 13.

3.2.4 Barnelova mv.

Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova) inneholder flere bestemmelser som regulerer samboeres rettigheter og plikter.[3] Begrepene «samboer» eller «samboerskap» er likevel ikke definert i loven. I forarbeidene er det forutsatt at samboere normalt forstås som «to personer som lever i ekteskapslignende forhold i en felles husholdning», men slik at foreldrenes egen definisjon er avgjørende, se Ot.prp. nr. 103 (2004–2005) *Om lov om endringer i barnelova mv.* side 20 og Ot.prp. nr. 82 (2003–2004) *Om lov om endringer i barneloven (felles foreldreansvar for samboende foreldre)* side 7.

Foreldre som ikke er gift har felles foreldreansvar, jf. barneloven § 35. For at felles foreldreansvar for samboere skal registreres er det tilstrekkelig at foreldrene er folkeregistrerte på samme adresse eller erklærer at de bor sammen, jf. barnelova § 39.

Lov 16. juni 2016 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven) § 6 definerer samboere som to personer som bor sammen i et stabilt og ekteskapslignende forhold.

Lov 5. desember 2003 nr. 100 om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven) § 2-2 fastsetter at assistert befruktning kan utføres på en kvinne som er enslig, gift eller «samboer i ekteskapslignende forhold». Samboerskapet skal være av en «viss stabilitet», antydet til 3-5 års varighet, uten at antall år ble ansett avgjørende, se Ot.prp. nr. 64 (2002–2003) *Om lov om medisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven)* side 127-128. Som utgangspunkt forutsettes at paret lever i en felles husholdning, jf. Ot.prp. nr. 33 (2007–2008) *Om lov om endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven* mv. side 8.

3.2.5 Vergemålsloven

Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven) § 2 fjerde ledd definerer samboere som to personer som bor sammen i et ekteskapslignende forhold. Det må dreie seg om et parforhold hvor paret har «innrettet seg ekteskapslignende», jf. Ot.prp. nr. 110 (2008–2009) *Om lov om vergemål* side 169. Søsken eller andre bofeller faller dermed utenfor. Samboerne må være bosatt i samme husstand, men uten at det er krav om felles folkeregistrert adresse. Vergemålslovens samboerdefinisjon stiller ikke krav til forholdets varighet eller at paret har felles barn. Det er heller ikke et eksplisitt vilkår at paret skal kunne inngå ekteskap.

---

[2] Jf. lov 19. desember 2008 nr. 112 om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere) (i kraft 1. juli 2009).

[3] Se barnelova § 4 (erklæring av farskap eller medmorskap), § 4 a (medmorskap til barnet), § 9 (vilkår for å avsi dom i farskapssak), § 35 (foreldreansvar når foreldra ikke er gifte), § 39 (melding om foreldreansvar mv.), § 51 (kven skal møte til mekling), § 64 (Handsaming av saker om foreldreansvar mv. etter dødsfall).

3.2.6 Odelsloven

Lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten (odelslova) gjennomgikk i 2009 en rekke endringer som blant annet ga samboere styrkede rettigheter.[4] Loven bruker både begrepene «sambuar» og «sambuarar i ekteskapsliknande sambuarforhold». Sistnevnte formulering fremgår av odelslova § 15 (odelsvilkår knytt til eigedom som blir samodla av ektemakar eller sambuarar), og skal tolkes tilsvarende som samboerdefinisjonen i arveloven, jf. Ot.prp. nr. 44 (2008–2009) *Om lov om endring av lov om odelsretten og åsetesretten mv.* side 118. Avgrensning av samboergruppen ble ansett å være uproblematisk fordi lovens materielle vilkår uansett forutsatte et langvarig samboerskap, jf. proposisjonen side 80.

3.2.7 Reindriftsloven

Lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven) § 13 gir lik rett til å eie rein og være leder av siidaandel for ektefeller og samboere som faller inn under lovens definisjon. I bestemmelsen er samboere definert som «to ugifte personer som lever sammen», forutsatt at paret enten har eller har hatt felles barn, tidligere har vært gift med hverandre, eller har «levd sammen i et ekteskapslignende forhold i to år». Reindriftsutvalget hadde foreslått at fem års varighet for samboerskapet var passende, men departementet mente at to år var tilstrekkelig og henviste til vilkåret i husstandsfellesskapsloven, se NOU 2001: 35 *Forslag til endringer i reindriftsloven* side 144 og Ot.prp. nr. 25 (2006–2007) *Om lov om reindrift* side 40.

3.2.8 Boliglovgivningen

Lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler (husleieloven) § 7-1 gir leieren rett til å la en «samboer» flytte inn uten godkjenning fra utleieren, jf. § 7-1. Loven definerer ikke hvem som regnes som «samboer». Forarbeidene forutsetter at det er tale om «et mer varig samliv», hvor det blant annet kan legges vekt på forholdets varighet, om partene har eller venter barn sammen, graden av felles husholdning og økonomi, jf. Ot.prp. nr. 82 (1997–98) *Om lov om husleieavtaler (husleieloven)* side 188. Siden det ved etablering av et leieforhold kan være tale om å påbegynne et slikt samliv er det leierens hensikt med forholdet som er avgjørende. Loven gir ellers særlige rettigheter for husstandsmedlemmer som oppfyller vilkårene i husstandsfellesskapsloven, jf. husleieloven §§ 8-2 og 8-3.

Lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova) og *lov 16. juni 2017 nr. 65 om eierseksjoner (eierseksjonsloven)* omtaler samboere, men gir ingen samboerdefinisjon. Forarbeidene gir liten veiledning.[5]

3.2.9 Lovgivningen om tvang, gjeld og konkurs

Etter *lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven)* § 1-5 regnes «ugifte samboende» som skyldnerens nærstående. Av forarbeidene fremgår at det siktes til par som lever i «papirløse ekteskap», jf. Ot.prp. nr. 50 (1980–81) *Om A) Om lov om gjeldsforhandlinger og konkurs mv.* side 162.

Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdelsesloven) likestiller ektefeller og samboere i § 7-13, hvor det fastsettes en presumsjon for at parets felles bolig ervervet under samlivet er i sameie med lik eierandel, med mindre annet eierforhold blir sannsynliggjort. Som saksøktes samboer regnes en person som «lever i et ekteskapslignende forhold som har vart i minst to år, eller hvor samboeren har, har hatt eller venter barn med saksøkte».

Kravet om en varighet på to år ble tilføyd ved en lovendring som trådte i kraft 1. juli 2009.[6] Bakgrunnen var et forslag fremsatt i St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* side 77, se også Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 22. Hensynet til klare og rettstekniske enkle regler på dette rettsområdet tilsa her en klar definisjon.

Lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gjeldsordningsloven) gir ulike varianter av samboerbegrepet. Paragraf 2-1 om søknad om gjeldsforhandling pålegger en skyldner å gi opplysninger om egen økonomi ved søknad om gjeldsforhandling og tilsvarende opplysninger for «ektefelle og samboer», jf. andre ledd. Hvem som regnes som sam-

---

4 Lov 19. juni 2009 nr. 98 om endring av lov om odelsretten og åsetesretten, lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. og lov om jord mv. (i kraft 1. juli 2009), se Ot.prp. nr. 44 (2008–2009) *Om lov om endring av lov om odelsretten og åsetesretten, lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. og lov om jord mv.* se side 9-10.

5 Se for eksempel Ot.prp. nr. 30 (2002–2003) *Om lov om bustadbyggjelag mv.* side 273 og Prop. 39 L (2016–2017) *Lov om eierseksjoner (eierseksjonsloven)* side 192.

6 Lov 19. desember 2008 nr. 112 om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere).

boer defineres ikke i lovteksten, og forarbeidene gir lite veiledning.[7]

Etter gjeldsordningsloven § 2-1 siste ledd kan «to eller flere personer som bor sammen og har felles husholdning» søke om å åpne gjeldsforhandling sammen dersom de i det vesentlige er ansvarlige for hverandres gjeld. Bestemmelsen gjelder først og fremst «ektefeller og samboere», men også andre typer husstandsfellesskap kan omfattes, se Ot.prp. nr. 99 (2001–2002) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner mv. (gjeldsordningsloven)* side 29-30. Felles gjeldsordning er i første rekke aktuelt «når ektefellene eller andre som bor sammen har en sterkt sammenbundet økonomi», jf. proposisjonen side 55.

Et tredje samboerliknende begrep i gjeldsordningsloven fremgår av § 4-3, som regulerer hva søkeren kan beholde av sin inntekt ved frivillig gjeldsordning. Skyldneren kan beholde det som trengs til underhold av seg selv og personer denne har lovbestemt forsørgelsesplikt for, eller som skyldneren «lever i et ekteskapsliknende forhold med». I forarbeidene ble det forutsatt at samboerforholdet har en «viss stabilitet», se Ot.prp. nr. 99 (2001–2002) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner mv. (gjeldsordningsloven)* side 49.

3.2.10 Trygdelovgivningen

Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven) § 1-5 fastslår at lovens bestemmelser om ektefeller også gjelder «to ugifte personer som lever sammen (samboerpar)», forutsatt at paret har eller har hatt felles barn, eller tidligere har vært gift med hverandre.[8] Slike personer som bor i samme bolig regnes som hovedregel som samboerpar selv om de bor i hver sin del av boligen. To personer som vanligvis har felles bolig, regnes som samboerpar selv om de midlertidig bor atskilt, se Ot.prp. nr. 4 (1993–94) *Om lov om endringer i lov 17 juni 1966 nr. 12 om folketrygd mv.* side 12 og 32. Den definerte samboergruppen ble antatt å ha en sterk tilknytning til hverandre, og krav om tidligere ekteskap eller felles barn gjorde kriteriene kontrollerbare, jf. proposisjonen side 11.

Andre bestemmelser i trygdelovgivningen definerer en utvidet samboergruppe. Et eksempel er folketrygdloven § 3-2 om grunnpensjon. Etter femte ledd gjelder bestemmelsen for samboerpar etter definisjonen i folketrygdloven § 1-5, samt for «samboerpar som har levd sammen i 12 av de siste 18 månedene». Tilsvarende formulering finnes i folketrygdloven § 12-13 (uførepensjonens størrelse) og § 20-9 (garantipensjon – satser).

Folketrygdloven § 15-4 fastsetter på sin side at som enslig mor eller far regnes ikke en som «lever sammen med en person han eller hun har barn med eller er skilt eller separert fra, eller lever i et ekteskapslignende forhold i en felles husholdning uten felles barn».

Lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd (barnetrygdloven) § 9 sjette ledd fastsetter at personer som «lever i et ekteskapslignende forhold i en felles husholdning uten felles barn og har levd slik i minst 12 av de siste 18 måneder» mister rett til utvidet barnetrygd for særkullsbarn. Tidskravet er satt for å vurdere samlivsstatusen uavhengig av om det har vært midlertidige avbrudd i samboerforholdet. Kravet om felles husholdning er oppfylt så lenge paret bor under samme tak, og det er uten betydning om de rent faktisk har adskilt økonomi, se Ot.prp. nr. 57 (2000–2001) *Om lov om barnetrygd (barnetrygdloven)* side 53.

3.2.11 Skatte- og avgiftslovgivningen

Skatte- og avgiftslovgivningen har ikke et enhetlig samboerbegrep. *Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven)* § 2-16 fastslår at enkelte bestemmelser om skattlegging av ektefeller gjelder tilsvarende for samboere hvor den ene er «pensjonist med meldeplikt» etter folketrygdloven § 25-4. Samboerbegrepet følger her folketrygdloven § 1-5, se punkt 3.2.10.

Skatteloven § 2-1 fjerde ledd regner samboere som «nærstående» til skatteyter, uten at samboerbegrepet er definert i bestemmelsen eller forarbeidene.[9] I praksis forstås nærstående samboere som personer som bor sammen i et ekteskapslignende forhold, jf. Skatte-ABC 2024/2025 punkt U-19-2.3.8.

---

[7] Ot.prp. nr. 99 (2001–2002) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner mv. (gjeldsordningsloven)* side 54 og NOU 1991: 16 *Gjeldsordning for personer med betalingsvansker.*

[8] Bestemmelsen viderefører § 18-15 i lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd (folketrygdloven 1966), som ble tilføyd ved lov 17. desember 1993 nr. 130 om endringer i lov av 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd og i visse andre lover (i kraft 1. januar 1994), se Ot.prp. nr. 29 (1995–96) *Om ny lov om folketrygd (folketrygdloven)* side 27-28.

[9] Se Ot.prp. nr. 42 (2002–2003) *Om lov om endringer i skatteloven m.m.* Begrepet «samboer» er også benyttet i skatteloven § 2-38 fjerde ledd (skattefritak for visse selskaper mv. for inntekt på aksjer og andre eierandeler) og § 6-41 (5) (begrensning av rentefradrag i konsern og mellom nærstående).

For å få skattefritak for gevinst ved salg av bolig på lik linje med ektefeller kreves at samboerparet «har eller har hatt felles barn», jf. skatteloven § 9-3 (2) bokstav b siste punktum.

Skatteloven §§ 2-15 og 9-7 gjelder for gjenlevende ektefelle og gjenlevende samboer som sitter i uskiftet bo. Arveloven definerer hvilke samboere dette gjelder.

Lov 12. desember 1975 nr. 59 om dokumentavgift (dokumentavgiftsloven) gir samboere på visse vilkår rett til fritak for dokumentavgift ved overføring av fast eiendom mellom dem etter samlivsbrudd, jf. § 8 andre ledd, jf. første ledd bokstav a. «Samboere» er gitt følgende definisjon:

> «… to personer som har levd sammen i et ekteskapslignende forhold, og har hatt felles folkeregistrert adresse i minst to år forut for samlivsbruddet, eller venter, har eller har hatt felles barn. Dersom opphøret av samlivet skjer som følge av den ene partens død, er det tilstrekkelig at samboerne på dødsfallstidspunktet var folkeregistrert på samme adresse.»

Det regnes ikke som samlivsbrudd om paret er midlertidig atskilt som følge av utdanning, jobb, sykdom, opphold i institusjon eller liknende, se Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) *Skatte- og avgiftsopplegget 2007 – lovendringer* side 158. En liknende samboerdefinisjon gjaldt i den nå opphevede *lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver (arveavgiftsloven)* § 47A, se Ot.prp. nr. 26 (2005–2006) *Om lov om endringer i skatte- og avgiftslovgivningen mv.* side 16-17.

3.2.12 Straffe- og prosesslovgivningen

Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven) definerer «de nærmeste» i § 9, hvor det i tredje ledd fremgår at likestilt med ekteskap er registrert partnerskap og «andre tilfeller når to personer bor fast sammen under ekteskapsliknende forhold». Forholdet må ha en slik karakter at det kan likestilles med ekteskap og ha «en viss varighet og stabilitet», se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) *Om lov om straff (straffeloven)* side 407.

Straffeloven § 253 gjør det straffbart å tvinge noen inn i ekteskap eller en «ekteskapslignende forbindelse». I vurderingen av om det foreligger en ekteskapslignende forbindelse skal det etter legges vekt på om forbindelsen er «varig, oppleves som bindende og etablerer rettigheter og plikter mellom partene av rettslig, religiøs, sosial eller kulturell karakter», jf. § 253 første ledd bokstav b andre punktum. Tilsvarende forståelse av «ekteskapsliknende forbindelse» skal legges til grunn i forbudet mot barneekteskap etter straffeloven § 262, se HR-2024-2161-A.

Reglene for utvidet inndragning av utbytte for straffbare handlinger gjelder likt for ektefeller og to personer som «bor fast sammen under ekteskapsliknende forhold», jf. straffeloven § 68 siste ledd. Forarbeidene angir at samboerforholdet må ha vart i lengre tid enn den samboergruppen som gis fritak for vitneplikt, se Ot.prp. nr. 8 (1998–99) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv.* side 71.[10]

Regler for fritak for vitneplikt i straffesaker fremgår av *lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)* § 122. Fritatt for vitneplikt er blant andre ektefeller og «personer som lever eller har levd sammen i et ekteskapslignende forhold». Det kreves normalt at forholdet har vært «forholdsvis stabilt i en viss periode», men det må likevel gjøres en individuell vurdering, se Ot.prp. nr. 35 (1978–79) *Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven)* side 146-147.

En «samboer» er gitt visse prosessuelle rettigheter som etterlatt på linje med ektefeller, uten at samboerbegrepet er nærmere definert, se straffeprosessloven § 93 a.[11] Etterlattstatus til samboere er særlig begrunnet i «livsfellesskapet og de følelsesmessige båndene» til avdøde, jf. Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv.* side 37 og NOU 2006: 10 *Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter* side 170. Forarbeidene peker også mot *lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven)* § 3-5, som åpner for oppreisningserstatning til en etterlatt samboer. «Samboer» skal her regnes som «en person som avdøde levde i ekteskapslignende forhold med», se Ot.prp. nr. 33 (1993–94) *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrking av kriminalitetsofres stilling)* side 50.

Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven) gir ingen definisjon på samboerskap, men flere bestemmelser likestiller i praksis ektefeller og samboere. Et eksempel er tvisteloven § 3-3 tredje ledd, hvor det

---

[10] Bestemmelsen bygger på nå opphevede lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (straffeloven 1902) § 34 a. Tidligere forarbeider er fortsatt relevant, se Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) *Om lov om straff (straffeloven)* side 46 og Ot.prp. nr. 8 (1998–99) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv.* side 71.

[11] Tilføyd ved lov 7. mars 2008 nr. 5 om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte) (i kraft 1. juli 2008).

fremgår at «partens nærmeste» kan være partens prosessfullmektig. Både ektefeller og samboere omfattes som partens nærmeste, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)* side 372.

I tvisteloven § 22-8 om bevisfritak regnes en samboer som nærstående til parten, se tilsvarende i § 22-9. I forarbeidene fremgår at «[e]kteskapsliknende forhold er et fast etablert samboerforhold», se NOU 2001: 32 B *Rett på sak* side 962.

3.3 Regler mellom samboere under samlivet

3.3.1 Avtalefrihet og lojalitetsplikt

I utgangspunktet regulerer alminnelig avtale- og formuerett rettsforholdet mellom samboere. Samboere har som andre fysiske personer frihet til å inngå avtaler med hverandre, inklusive om økonomiske forhold. Samboere kan i motsetning til ektefeller også gi hverandre gaver uten at det gjelder noen formkrav for gaveløftet eller avtalen.

Det legges til grunn at det på ulovfestet grunnlag gjelder en viss forsterket lojalitetsplikt for samboere som avtaleparter, når det er tale om en familierettslig avtale, se Rt. 1969 side 901, Rt. 1999 side 718 og Rt. 2001 side 716, se også denne utredningen punkt 13.2.

Avtaler mellom samboere er nærmere behandlet i kapittel 9.

3.3.2 Eierskap og sameie

Samboere eier hver sine eiendeler. Eieren har rett til å råde over sin eiendom både rettslig og faktisk. Å etablere et samboerforhold endrer ikke dette.

Samboere kan eie eiendeler sammen og blir da sameiere. Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (sameigelova) regulerer sameiernes rettigheter og plikter over eiendelene.

Hvem som eier eiendelen bestemmes i utgangspunktet av alminnelige formuerettslige prinsipper. Samboere kan i tillegg stifte sameie etter ulovfestede regler, som i det vesentlige tilsvarer reglene for ektefeller etter ekteskapsloven § 31 tredje ledd, ofte kalt «husmorsameie».

Samboeres eierforhold og erverv av eiendomsrett er nærmere behandlet i utredningen kapittel 10 og kapittel 11.

3.3.3 Ansvar for gjeld mv.

Samboere har ansvar for egen gjeld. En samboer kan ikke ta opp gjeld på vegne av den andre, med mindre noe annet er avtalt eller bestemt, for eksempel ved et fullmaktsforhold. På samme måte kan en samboer kun pantsette egne eiendeler.

En kreditor kan bare ta beslag i det som tilhører skyldneren, jf. dekningsloven § 2-2 og tvangsfullbyrdelsesloven § 7-1. Dette gjelder for samboere, ektefeller og andre. Kreditorer har utvidet frist til å begjære omstøtelse av gave gitt mellom samboere, jf. dekningsloven § 5-2 tredje ledd.

Samboeres gjeldsansvar er nærmere behandlet i kapittel 12.

3.3.4 Ingen opplysningsplikt eller forsørgelsesplikt

Samboere har ingen alminnelig rettslig plikt til å gi hverandre opplysninger om økonomiske eller andre forhold.

Samboere har heller ingen eksplisitt plikt til å forsørge hverandre. Plikten til å forsørge egne barn er fastsatt i barnelova kapittel 8.

Reglene skiller seg fra det som gjelder ektefeller, ved at ekteskapsloven §§ 39 og 38 fastsetter både en gjensidig opplysningsplikt om økonomiske forhold og gjensidig underholdsplikt.

Spørsmålet om opplysningsplikt og underholdsplikt mellom samboere er nærmere behandlet i kapittel 13 og kapittel 14.

3.4 Regler ved samlivsbrudd

3.4.1 Ingen regler om rett til deling av samboeres formue

Det gjelder ingen regler om deling av samboernes formue ved et samlivsbrudd. Samboere etablerer ikke en formuesordning som skal fordeles når samlivet opphører, slik ordningen er for ektefeller med felleseie.

Det skjer altså ingen overføring av verdier ved samlivsbrudd, med mindre samboerne avtaler det. Hver av partene beholder det de eier og fortsetter å være ansvarlig for egen gjeld.

Spørsmålet om delingsregler mellom samboere er nærmere behandlet i kapittel 15.

3.4.2 Rett til vederlag

Etter ulovfestet rett kan en samboer etter omstendighetene kreve vederlag fra den andre ved endt samliv. Grunnlaget for et slikt vederlagskrav er basert på alminnelige berikelses- og restitusjonsprinsipper samt rimelighetsbetraktninger.

Vederlagsreglene er nærmere behandlet i kapittel 16.

3.4.3 Rett til å overta bolig og innbo. Husstandsfellesskapsloven

Husstandsfellesskapsloven §§ 2 og 3 gir en samboer, på nærmere bestemte vilkår, rett til å overta felles bolig og innbo fra den andre dersom samlivet opphører ved død eller samlivsbrudd. Der samlivet opphører mens begge lever kreves «sterke grunner», jf. § 3 første ledd. Å overta felles bolig eller innbo innebærer at den andre oppgir sin eiendomsrett, mot at den som overtar eiendelen betaler omsetningsverdi.

Ved samlivsbrudd kan en samboer få bruksrett til felles bolig hvis «særlige grunner» taler for det, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 andre ledd. En samboer som ikke eier boligen, eller kun delvis eier, kan da fortsette å bo i det som tidligere har vært felles bolig. Interessene til berørte barn vil normalt få stor betydning ved vurderingen. Forarbeidene forutsetter at det skal betales for bruksretten, jf. Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 25.

Spørsmålet om en samboers rett til å overta eiendeler og bruksrett til samboernes felles bolig er behandlet i kapittel 17.

3.4.4 Regler om fremgangsmåten ved oppgjøret

Samboerpar har avtalefrihet ved det økonomiske oppgjøret.

Etter husstandsfellesskapsloven § 3 a kan samboerpar begjære offentlig skifte av deres samtlige eiendeler og gjeld etter reglene ekteskapsloven kapittel 18. Samboerne må oppfylle samboerdefinisjonen i arveloven § 2 tredje ledd. Regelen gjelder kun samboerskap som opphører mens begge lever, og begge parter må kreve at offentlig skifte åpnes.

Fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret mellom samboere er behandlet i kapittel 19.

3.5 Samboeres rettigheter og plikter etter tilgrensende lovgivning

3.5.1 Samboeres rettigheter og plikter som foreldre

Dagens barnelovgivning likestiller i all hovedsak gifte og samboende foreldre. Det prinsipielle utgangspunktet er at barns rettsstilling ikke skal avhenge av foreldrenes samlivsform eller sivile status.

Fastsettelse av farskap er ett unntak, ved at det kun er fedre som er gift med barnets mor ved fødselen som automatisk blir regnet som barnefar, jf. barnelova § 3 første ledd (pater est-regelen).

Både gifte og ugifte foreldre har som utgangspunkt felles foreldreansvar, jf. barnelova §§ 34 og 35. Alle foreldre har dessuten fostrings- og forsørgelsesplikt ovenfor barnet etter barnelova kapittel 8, men for ektefeller suppleres reglene av ekteskapsloven § 38 om gjensidig underholdsplikt.

Rett til offentlige ytelser som forutsetter at mottakeren er enslig mor eller far faller som hovedregel bort når mottakeren etablerer seg med ny partner, enten det er tale om samboerskap eller ekteskap.[12]

Ved samlivsbrudd har samboende og gifte foreldre lik plikt til å møte til mekling på familievernkontor, jf. barnelova § 51. Gyldig meklingsattest må legges frem for å reise sak etter barneloven, jf. barnelova § 56 andre ledd. Samboere har ingen plikt til å legge frem meklingsattest for å reise sak i samboertvister. Ektefeller må på sin side fremlegge meklingsattest for å få separasjons- eller skilsmissebevilling, jf. ekteskapsloven § 26.

3.5.2 Samboeres rett til arv og uskifte

Samboeres arverett etter lov og testament fremgår av arveloven kapittel 4. Retten er mer begrenset enn det som gjelder ektefeller. Norge er samtidig det eneste landet i Norden der samboere har rett til arv og uskifte etter loven.

En samboer som oppfyller kriteriene i arveloven § 2 tredje ledd og som har, har hatt eller venter barn med arvelateren har rett til arv tilsvarende fire ganger folketrygdens grunnbeløp, jf. arveloven § 12. Arveretten inntrer automatisk, med mindre avdøde har begrenset den ved testament etter § 12 andre ledd.

Etter arveloven § 13 kan samboere som har bodd sammen i minst fem år før dødsfallet fastsette i testament tilsvarende arverett som etter § 12, uten hensyn til livsarvingenes pliktdelsarv. Samboerens arverett etter §§ 12 og 13 går foran arveretten til andre arvinger, også avdødes barn.

Par som ikke oppfyller arvelovens samboerkrav kan opprette testament som tilgodeser den andre, men kan bare råde over den frie delen av formuen som ikke griper inn i livsarvingers pliktdelsarv. En samboer uten livsarvinger kan fritt fastsette i testament at samboeren skal ha arverett.

---

[12] Se for eksempel folketrygdloven § 15-4 og § 25-4 og barnetrygdloven § 9.

En samboer som har, har hatt eller venter barn med arvelateren har rett til uskifte med visse eiendeler, jf. arveloven § 32, jf. § 2 tredje ledd. Rett til uskifte omfatter felles bolig og innbo, bil, samt «fritidsbolig med innbo som tjente til felles bruk for samboerne». Ektefeller som har felleseie kan på sin side overta hele felleseiet uskiftet, mens ektefeller som har særeie i utgangspunktet ikke har rett til uskifte, jf. arveloven § 14.

For både ektefeller og samboere må avdødes særskilte livsarvinger samtykke til uskifte, jf. henholdsvis arveloven §§ 15 og 32 andre ledd. Både ektefeller og samboere kan begrense retten til uskifte ved testament, jf. arveloven §§ 17 og 33. Retten til uskifte faller bort for både ektefeller og samboere dersom lengstlevende gifter seg eller etablerer nytt samboerskap, jf. arveloven §§ 27 og 38.

Gjenlevende samboers rett til å overta avdødes bolig eller innbo reguleres av husstandsfellesskapsloven § 2, jf. arveloven § 114.

Gjennomføringen av dødsboskiftet for samboere skjer i all hovedsak etter de samme reglene som for ektefeller, jf. arvelovens tredje del.

3.5.3 Samboerreguleringen i enkelte andre lover

Både samboeres og ektefellers økonomi vurderes samlet for eksempel ved behandling av søknader om lån fra Lånekassen eller Husbanken, søknad om gjeldsforhandling etter gjeldsordningsloven eller ved søknad om fri rettshjelp.[13]

I helsesektoren vil en ektefelle og dernest en samboer regnes som nærmeste pårørende, med mindre pasienten har oppgitt noen andre, jf. lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven) § 1-3 bokstav b. Pasientens samboer kan slik få en særskilt rett til medvirkning og informasjon i pasientforløpet. Også etter vergemålsloven har en samboer særskilte rettigheter og plikter på lik linje med en ektefelle.[14]

Ellers på det privatrettslige området finnes det færre samboerrelevante regler. Innen området finans- og næringsvirksomhet vil en samboer normalt bli regnet som nærstående på linje med ektefeller, se for eksempel lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven) § 1-5 og lov 25. november 2011 nr. 44 om verdipapirfond (verdipapirfondloven) § 1-2 første ledd nr. 9.

Innen forsikringsretten gjelder ingen lovpålagt generell likestilling mellom ektefeller og samboere, men etter lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven) kan samboerskap utløse rettigheter- og plikter for den som er forsikret, se herunder § 4-11 (om identifikasjon mellom den sikredes og samboers handlinger og unnlatelser) og § 7-11 (om begunstigelse av den sikredes samboer).

---

[13] Lov 3. juni 2005 nr. 37 om utdanningsstøtte (utdanningsstøtteloven) § 7, lov 29. mai 2009 nr. 30 om husbanken (husbankloven) § 10, gjeldsordningsloven § 2-1, lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp (rettshjelpsloven) og forskrift 12. desember 2005 nr. 1443 til lov om fri rettshjelp (rettshjelpsforskriften) § 1-1.

[14] Se vergemålsloven § 44 (særregler om forvaltning når ektefelle eller samboer er oppnevnt som verge), § 46 (taushetsplikt for oppnevnt verge), § 56 (rett til å begjære vergemål) og § 60 (underretning til nære familiemedlemmer).

Kapittel 4
Internasjonale forpliktelser mv.

4.1 Innledning

Utvalgets lovforslag skal ligge innenfor rammen av Norges menneskerettslige forpliktelser.

De økonomiske forholdene mellom samboere gjelder i første rekke forhold mellom to fysiske personer og eventuelle avtaleparter. Lovgivning på dette området berører dermed den privatrettslige sfæren og kan reise spørsmål blant annet knyttet til retten til privatliv- og familieliv, likestillings- og diskrimineringshensyn, rettighetene til berørte barn og eiendomsretten.

I dette kapittelet gis en oversikt over de menneskerettslige rammene som er særlig relevante for Samboerlovutvalgets mandat, se punkt 4.2 til punkt 4.7. Andre internasjonale forpliktelser som har berøringspunkter til utredningen vil omtales i punkt 4.8 og punkt 4.9.

4.2 Grunnloven. Internasjonale konvensjoner

Statens myndigheter har plikt til å respektere menneskerettighetene slik de er nedfelt i Grunnloven og traktater som Norge er bundet av, jf. Grunnloven § 92. Statens plikt til å håndheve menneskerettighetene betyr for det første at staten skal unnlate å handle på en måte som strider mot individets rettigheter. Videre kan statens plikter innebære å sikre at den enkeltes rettigheter blir gjennomført, blant annet ved å beskytte mot krenkelser begått av private.[1] Dette kan inkludere å legge til rette for eller innføre tiltak for å forebygge, begrense eller forhindre krenkende handlinger mellom borgerne, som i denne utredningens sammenheng kan være mellom samboerne selv og mellom samboerne og berørte barn. Staten må videre balansere at ulike rettigheter kan komme i konflikt med hverandre og at rettighetene til én person kan kollidere med rettighetene til andre.

Menneskerettighetsbestemmelsene inntatt i Grunnloven kapittel E har grunnlovsrang, og går dermed foran andre lovfestede eller ulovfestede regler. Relevant for denne utredningen er særlig diskrimineringsforbudet i Grunnloven § 98, rett til respekt for privatlivet og familielivet i § 102 og grunnlovfestingen av barns rettigheter i § 104. Grunnlovsparagrafene om menneskerettigheter er i stor grad bygget på internasjonale konvensjoner, og skal i hovedsak tolkes i lys av den korresponderende konvensjonsregelen, se HR-2016-2554-P og Rt. 2015 side 93. Likevel vil ikke innholdet og rekkevidden av bestemmelsene i Grunnloven og konvensjonene alltid være samsvarende.[2] I utredningen her vil omtalen ta utgangspunkt i konvensjonsbestemmelsene.

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK), FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller (barnekonvensjonen) og FNs konvensjon om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner med tilleggsprotokoll (FNs kvinnekonvensjon) gjelder, med enkelte tilleggsprotokoller, som norsk lov, jf. lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) § 2. Menneskerettsloven § 3 fastslår at bestemmelsene i de inkorporerte konvensjonene og tilleggsprotokollene ved motstrid går foran andre lovregler.

Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) er håndhevelsesorganet for EMK. EMDs praksis skal i utgangspunktet tillegges betydelig vekt. For de andre konvensjonene er det etablert komitéer som har til oppgave å sikre gjennomføring av konvensjonene i medlemsstatene. Medlemslandene rapporterer til komitéene om gjennomføringen, og komitéene avgir på bakgrunn av dette generelle merknader til hvordan konvensjonene skal forstås og i tillegg anbefalinger til den enkelte stat.

---

1 Aall, 2025, side 67; Oliari m.fl. mot Italia, 21. juli 2015, saksnr. 18766/11 og 36030/11 (avsnitt 159).

2 Se for eksempel Aall, 2017; Tobiassen, 2024.

FNs barnekomité er en slik komité, opprettet med grunnlag i barnekonvensjonen artikkel 43. Det er også etablert en individuell klageordning for barn, men Norge har ikke sluttet seg til ordningen.

FNs kvinnekomité er på tilsvarende måte opprettet for å overvåke konvensjonens gjennomføring og praktisering i statene, jf. FNs kvinnekonvensjon artikkel 17. Norge har her sluttet seg til den etablerte individklageordningen. Per april 2025 har én norsk individklage blitt fremmet til FNs kvinnekomité. Klagen ble avvist fordi nasjonale rettsmidler ikke var uttømt.[3]

Uttalelsene og anbefalingene avgitt av FNs barnekomité og FNs kvinnekomité er ikke bindende for Norge, men bør normalt tillegges stor vekt i tolkningen av konvensjonsbestemmelsene. Vekten vil likevel avhenge av en vurdering av blant annet uttalelsens art, innhold, klarhet, overføringsverdi, og om uttalelsen gir uttrykk for en etablert oppfatning.[4]

4.3 Retten til privatliv, familieliv, hjem og korrespondanse

EMK artikkel 8 lyder slik i offisiell norsk oversettelse:

1. Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse.
2. Det skal ikke skje noe inngrep av offentlig myndighet i utøvelsen av denne rettighet unntatt når dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter.

Begrepet *privatliv* favner vidt, og omfatter blant menneskets fysiske og psykiske integritet, identitet og personlige autonomi. Blant annet omfattes retten til å etablere og utvikle relasjoner med andre mennesker.[5] Som privatliv regnes også personvern. For eksempel er en persons sivile status eller hjemmeadresse personlig informasjon, som i utgangspunktet har vern etter artikkel 8.

Et *familieliv* i konvensjonens forstand forutsetter at det foreligger en faktisk familietilknytning («existence of close personal ties»).[6] Samboerpar i et ugift samliv har et familieliv som omfattes av artikkel 8.[7] Både likekjønnede og ulikekjønnede samboerpar er omfattet.[8] EMD har videre anerkjent at stabile ugifte par som ikke bor sammen også kan utøve et familieliv i konvensjonens forstand.[9] Respekt for familielivet er av EMD forstått slik at det innebærer en plikt for statene å handle slik at det tillater en naturlig utvikling av familiebåndene.[10]

Et grunnleggende element i et samboerskap er at paret bor sammen. EMK artikkel 8 gir enhver rett til respekt for «sitt hjem». Begrepet *hjem* gjelder ikke bare boliger, men kan også omfatte hytter, mobile hjem mv. og sekundærboliger.[11] Rettigheten forutsetter ikke en eiendomsrett til hjemmet.[12] Lovgivning eller tiltak fra myndighetene som kan forstyrre eller påvirke utøvelsen av en etablert bosituasjon, føre til utkastelse mv., kan utgjøre et inngrep i retten til respekt for hjemmet.[13] Rett til respekt for sitt hjem gjelder hjem som eksisterer, ikke retten til bolig som sådan.

Et inngrep i retten til privatliv, familieliv, hjem eller korrespondanse etter EMK artikkel 8 første ledd må gjøres innenfor rammen av artikkel 8 andre ledd. Inngrepet må være i samsvar med loven, tjene et legitimt formål og være «nødvendig» i et demokratisk samfunn noe som innebærer en vurdering av inngrepets forholdsmessighet. Staten må balansere hensynet til individet og til de

---

3 Saken N.K. mot Norge, klage nr. 74/2014. Saken gjaldt klagers krav om ektefellepensjon etter sin fraskilte ektefelle. Påberopt krenkelse av KDK artikkel 11 bokstav (d).

4 Se for eksempel Ot.prp. nr. 93 (2008–2009) *Om lov om endringar i menneskerettsloven mv. (inkorporering av kvinnediskrimineringskonvensjonen)* side 32; Ot.prp. nr. 3 (1998–99) *Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)* side 67-69; Dok. nr. 16 (2011–2012) Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven side 89-90; Rt. 2008 side 1764 (avsnitt 75-81); Rt. 2009 side 1261 (avsnitt 41 flg.).

5 Denisov mot Ukraina, 25. september 2018, saksnr.76639/11 (avsnitt 95-96), se også Rt. 2015 side 93 (avsnitt 58).

6 Fedotova m.fl. mot Russland, 17. januar 2023, saksnr. 40792/10 mv. (avsnitt 145 med videre henvisninger).

7 Fedotova m.fl. mot Russland, 17. januar 2023, saksnr. 40792/10 mv., (avsnitt 145 med videre henvisninger).

8 Schalk og Kopf mot Østerrike, 24. juni 2010, saksnr. 30141/04 (avsnitt 94-95) og P.B og J.S mot Østerrike, 22. juli 2010, saksnr. 18984/02 (avsnitt 30).

9 Vallianatos m.fl. mot Hellas, 7. november 2013, saksnr. 29381/09 og 32684/09 (avsnitt 73), Oliari m.fl. mot Italia, 21. juli 2015, saksnr. 18766/11 og 36030/11 (avsnitt 169).

10 Johnston m.fl. mot Irland, 18. desember 1986, saksnr. 9697/82 (avsnitt 74).

11 Winterstein m.fl. mot Frankrike, 17. oktober 2013, saksnr. 27013/07 (avsnitt 141); Demades mot Tyrkia, 31. juli 2003, saksnr. 16219/90 (avsnitt 31-34).

12 Surugiu mot Romania, 20. april 2004, saksnr. 48995/99 (avsnitt 63).

13 Gillow mot Storbrittannia, 24. november 1986, saksnr. 9063/80 (avsnitt 47).

samfunnsbehovene som søkes oppnådd ved inngrepet. Der barn er berørt står barnets interesser sentralt.[14]

Statene tillates en viss skjønnsmargin i forholdsmessighetsvurderingen, det vil si et visst handlingsrom i sin tolkning og gjennomføring av konvensjonsforpliktelsene. EMD har lagt til grunn at skjønnsmarginen er bredere i saker som gjelder sensitive moralske eller etiske spørsmål hvor det ikke er felles europeisk konsensus. Skjønnsmarginen er normalt også bredere der inngrepet berører det økonomiske-, skattemessige, og sosiale området, eller hvis det er tale om konkurrerende rettigheter.[15]

4.4 Diskrimineringsforbudet

I dette punktet beskrives rammen for diskrimineringsforbudet i norsk rett med utgangspunkt i EMK artikkel 14, som lyder:

> «Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er fastlagt i denne konvensjon skal bli sikret uten diskriminering på noe grunnlag slik som kjønn, rase, farge, språk, religion, politisk eller annen oppfatning, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller annen status».

Artikkel 14 forbyr direkte og indirekte diskriminering ved utøvelse av rettighetene i konvensjonen, og er dermed bare aktuell dersom handlingen er av en slik art at den kan rammes av én eller flere av de øvrige bestemmelsene i konvensjonen, jf. EMDs tolkning av begrepet «ambit».[16]

For utredningen her vil relevante diskrimineringsgrunnlag særlig være «kjønn» eller «annen status», som omfatter ekteskapelig status eller fravær av slik status, det vil si et ugift samliv.[17] Lovgivning på familieformuerettens område kan for eksempel reise spørsmål om forskjellsbehandling på bakgrunn av kjønn eller sivil status når det gjelder vern om eiendomsretten eller retten til privatliv og familieliv.

Også rettighetene i barnekonvensjonen skal sikres uten diskriminering av noe slag, verken med grunnlag i sosial opprinnelse, eiendomsforhold eller «annen stilling» mv., jf. barnekonvensjonen artikkel 2. Diskrimineringsforbudet kan dermed utgjøre en skranke for lovgivning som får ulike følger for barn med henholdsvis samboende og gifte foreldre.[18]

EMK artikkel 14 rammer ikke enhver forskjellsbehandling, men skal sikre lik utøvelse av konvensjonsrettighetene til personer i «analogous or relevantly similar positions».[19] EMD har i flere saker påpekt at å inngå ekteskap er grunnleggende ulikt det å leve sammen i et samboerskap.[20] Ekteskapet utløser en rekke særlige rettsvirkninger for partene. Samboere og gifte par har ulik rettslig status og er dermed *ikke* nødvendigvis i en sammenlignbar situasjon. Staten har som utgangspunkt ikke plikt til å behandle samboere og gifte likt. På den andre siden kan vernet om samboeres privatliv og eiendomsrett også tenkes å sette skranker for lovgivningen.

I noen situasjoner vil ulikhetene mellom gifte og ugifte par være mindre relevante, slik at det kan reises spørsmål om en forskjellsbehandling er rettmessig. EMDs avgjørelse *Petrov mot Bulgaria* gjaldt en innsatt i fengsel som ikke fikk bruke fengselets telefon til å ringe til sin samboer som han hadde barn med, mens gifte fanger fikk ringe til sine ektefeller. EMD anerkjente at situasjonene til gifte og ugifte par i utgangspunktet ikke var fullt ut analoge, men at gifte og etablerte samboende par i denne saken var i sammenlignbare situasjoner:

> «However, [the Court] fails to see any difference between the situations of inmates who wish to have telephone conversations with their spouses and inmates who wish to have such conversations with their unmarried partners with whom – like the applicant – they have an established family life. It therefore concludes that their situations are substantially similar in this regard.»[21]

---

14 Se for eksempel Rt. 2015 side 93 (avsnitt 66-67).

15 Şerife Yiğit mot Tyrkia, 2. november 2010, saksnr. 3976/05 (avsnitt 99).

16 Carson m.fl. mot Storbritannia 16. mars 2010, saksnr. 42184/05 (avsnitt 63).

17 Şerife Yiğit mot Tyrkia, 2. november 2010, saksnr. 3976/05 (avsnitt 58-59).

18 Kjølbro, 2023, side 1318.

19 Petrov mot Bulgaria, 22. mai 2008, saksnr. 15197/02 (avsnitt 52), se også Biao mot Danmark 24. mai 2016, saksnr. 28590/10 (avsnitt 89).

20 Korosidou mot Hellas, 10. februar 2011, saksnr. 9957/08 (avsnitt 70); Şerife Yiğit mot Tyrkia 2. november 2010, saksnr. 3976/05 (avsnitt 72); Petrov mot Bulgaria, 22. mai 2008, saksnr.15197/02 (avsnitt 52-56); Shackell mot Storbritannia, 27. april 2000, saksnr. 45851/99; Nylund mot Finland, 29. juni 1999, saksnr. 27110/95.

21 Petrov mot Bulgaria, 22. mai 2008, saksnr. 15197/02 (avsnitt 53), se også Paparrigopoulos mot Hellas, 30. juni 2022, saksnr. 61657/16 (avsnitt 41-43).

Etter EMDs praksis er forskjellsbehandling i ellers like tilfeller i strid med EMK artikkel 14 dersom det ikke foreligger en objektiv eller rimelig grunn, forskjellsbehandlingen ikke tjener et legitimt formål eller det ikke er et rimelig forhold mellom tiltaket og formålet som søkes oppnådd.[22] Det er altså den usaklige og uforholdsmessige forskjellsbehandlingen som er forbudt. Som ved forholdsmessighetsvurderingen etter EMK artikkel 8 har staten en skjønnsmargin i vurderingen, også når det gjelder å behandle ektefeller og samboere ulikt. EMD har uttalt at dette særlig gjelder in «matters falling within the realm of social and fiscal policy such as taxation, pensions and social security (…).»[23] EMD har blant annet ikke ansett det som konvensjonsstridig at en gjenlevende samboende ikke har rett til enkepensjon forbeholdt ektefeller.[24]

4.5 FNs kvinnekonvensjon

FNs kvinnekonvensjon (KDK) tar sikte på å avskaffe alle former for diskriminering av kvinner. Statens forpliktelser etter konvensjonen omfatter ikke bare at lovgivningen formelt skal være ikke-diskriminerende, men regelverket skal også sikre reell likebehandling. Forpliktelsene kan innebære å *avstå fra* handlinger og praksis som diskriminerer kvinner, jobbe for å *avskaffe* kvinnediskriminering, *oppheve* diskriminerende praksiser, treffe egnede *tiltak* for å hindre diskriminering og sikre at beskyttelsen blir *effektiv*, se eksempelvis KDK artiklene 2, 5, 11. Staten plikter også å treffe nødvendige tiltak som hindrer diskriminerende handlinger utført av private aktører, artikkel 2 bokstav e.[25] Konvensjonen utgjør på dette generelle grunnlaget en ramme for lovgiver i utforming, tolkning og anvendelse av rettsregler.

Forbudet mot diskriminering gjelder ikke bare mellom kvinner og menn, men også enhver forskjellsbehandling mv. på grunnlag av kjønn, «uavhengig av sivilstatus», jf. KDK artikkel 1. Dette peker i første rekke på forskjellsbehandling mellom gifte kvinner og gifte menn og mellom ugifte menn og ugifte kvinner.[26] KDK artikkel 3 fastslår videre at nødvendige tiltak skal gjøres på «alle områder». Dette omfatter tiltak mot diskriminering i den private sfæren og innen familien.[27] FNs kvinnekomité har påpekt at en «familie» kommer i ulike former, og har gitt uttrykk for at konvensjonen beskytter mot diskriminering av ugifte kvinner som følge av at de er ugifte.[28]

KDK artikkel 16 gir uttrykk for prinsippet om likestilling mellom partene under samlivet og når samlivet oppløses, også på det økonomiske og formuerettslige området. Innen familieformueretten er det særlig artikkel 16 nr. 1 bokstavene c og h som er relevante.

Artikkel 16 nr. 1 lyder i sin helhet:

1. Konvensjonspartene skal treffe alle tiltak som er nødvendige for å avskaffe diskriminering av kvinner i alle saker som gjelder ekteskap og familieforhold og skal, med likestilling mellom menn og kvinner som utgangspunkt, især sikre
   a. den samme retten til å inngå ekteskap,
   b. den samme retten til fritt å velge ektefelle og å inngå ekteskap bare når det skjer på fritt grunnlag og med fullt samtykke,
   c. de samme rettigheter og det samme ansvar i ekteskapet og ved ekteskapsoppløsning,
   d. de samme rettigheter og det samme ansvar som foreldre i spørsmål som gjelder barna, uavhengig av sivilstand; hensynet til barna skal i alle tilfeller komme i første rekke,
   e. de samme rettigheter til på fritt grunnlag å treffe en ansvarlig beslutning om antall barn og avstand mellom barnefødsler, og å ha tilgang til opplysning, opplæring og midler som setter dem i stand til å utøve disse rettighetene,
   f. de samme rettigheter og det samme ansvar i forbindelse med vergemål, formynderskap, omsorg for og adopsjon av barn, eller liknende institutter når disse begreper finnes i intern lovgivning; hensynet til barna skal i alle tilfeller komme i første rekke,
   g. de samme personlige rettigheter som ektefeller, herunder retten til å velge familienavn, yrke og stilling,
   h. de samme rettigheter for begge ektefeller hva angår å inneha, erverve, styre, forvalte,

[22] Petrov mot Bulgaria, 22. mai 2008, saksnr. 15197/02 (avsnitt 54).

[23] Şerife Yiğit mot Tyrkia, 2. november 2010, saksnr. 3976/05 (avsnitt 72), se også Saucedo Gómez mot Spania, 26. januar 1999, saksnr. 37784/97; Shackell mot Storbritannia, 27. april 2000, saksnr. 45851/99.

[24] Korosidou mot Hellas, 10. februar 2011, saksnr. 9957/08; Şerife Yiğit mot Tyrkia, 2. november 2010, saksnr. 3976/05; Shackell mot Storbritannia, 27. april 2000, saksnr. 45851/99.

[25] FNs kvinnekomité, 2010 (avsnitt 9).

[26] Byrnes & Kapai, 2022, side 88-89; FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 18).

[27] FNs kvinnekonvensjon del IV; FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 1); FNs kvinnekomité, 2010 (avsnitt 25) (om artikkel 2).

[28] FNs kvinnekomité, 2010; FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 16-17).

> nyte godt av og råde over eiendom, enten det er vederlagsfritt eller mot betaling.

Artikkel 16 omfatter i utgangspunktet saker som gjelder både «ekteskap» og andre «familieforhold» («family relations»). Ordlyden peker dermed mot at samboerskap i utgangspunktet kan omfattes av bestemmelsen.[29] Familiebegrepet i EMK artikkel 8 støtter en slik ordlydsfortolkning.

KDK artikkel 16 angir videre at statene «især» skal sikre gjennomføringen av konvensjonen på nærmere angitte områder. Bokstav c og bokstav h, som er mest relevante for økonomisk likestilling i samlivet, retter seg mot ektefeller. Formålet i konvensjonen generelt og i artikkel 16 spesielt er imidlertid å sikre økonomisk og annen likestilling mellom kjønnene, også i samliv utenfor ekteskap, jf. formuleringen «familieforhold».

FNs kvinnekomité uttrykte i sine generelle anbefalinger i 1994 at behandlingen av kvinner uansett familieform «must accord with the principles of equality and justice for all people», samt at rettighetene etter artikkel 16 nr. 1 bokstav h «should be guaranteed regardless of a woman's marital status».[30] Komitéen viste til disse uttalelsene i sine generelle anbefalinger i 2013, og fastholdt at avskaffelse av diskriminering mot kvinner i samboerforhold faller inn under statenes forpliktelser under artikkel 16 nr. 1.[31] Komitéen uttrykte at i stater hvor samboerskap er «recognized by law», skal anbefalingene om de økonomiske aspektene ved familiedannelse, samliv og oppløsning av samliv gjelde samboerpar *så langt de passer*.[32] KDK er dermed relevant for lovgivning knyttet til de økonomiske forholdene mellom partene i et samboerskap.

Hvordan samboerbegrepet skal forstås er ikke nærmere omtalt av Kvinnekomitéen.[33] Artikkel 16 nr. 1 bokstav h bruker begrepet ektefeller («spouses»), og det er dette begrepet som komitéen har tolket utvidende til å også omfatte samboere. Begrepet ektefelle utgjør dermed utgangspunktet for tolkningen, og gjør det nærliggende at en utvidende tolkning først og fremst inkluderer samboerskap som fremstår 'ekteskapslike' og er innrettet mot de mer stabile og gjensidige forpliktende samliv. Kvinnekomitéens uttalelser om at anbefalingene gjelder hvor samboerskap er «recognized by law» støtter en slik tolkning.

I Norge er det først og fremst de etablerte og 'ekteskapslignende' samboerskapene som er anerkjent i lovgivningen, særlig hvor paret har barn sammen. Hensynet til barn i samlivet er trukket særskilt frem både i konvensjonsteksten og i komitemerknader.[34] Samboerskap med barn vil som oftest være blant de mer integrerte og forpliktende samlivene, og er dermed særlig relevant for regler med formål om å sikre likestilling av partens økonomiske interesser. Formålet med konvensjonen generelt og artikkel 16 spesielt trekker også i retning av at det i første rekke er de mer varige og fellesskapsbaserte samlivene som omfattes. Det er primært disse samlivene som kan skape nettopp en slik økonomisk risiko og sårbarhet som konvensjonen skal beskytte.[35]

Når det gjelder det nærmere innholdet i KDK artikkel 16 har Kvinnekomitéen i sine generelle anbefalinger særlig gitt uttrykk for at de økonomiske fordelene og ulempene forbundet med samlivet og samlivets opphør bør bæres likt av partene:

> «The guiding principle should be that the economic advantages and disadvantages related to the relationship and its dissolution should be borne equally by both parties. The division of roles and functions during the spouses' life together should not result in detrimental economic consequences for either party.»[36]

I tillegg til Kvinnekomitéens generelle anbefalinger om tolkning av konvensjonen, gir komitéen uttalelser rettet mot det enkelte medlemsland, på bakgrunn av medlemslandets rapportering om gjennomføring av konvensjonen, se KDK artikkel 18 («Concluding observations»). I sine observasjoner til Norge i 2012, 2017 og 2023 har FNs kvinnekomité uttrykt bekymring for at samboende kvinner i Norge har mangelfulle økonomiske rettigheter og beskyttelse når samboerskapet opphører.[37] I de to siste observasjonene uttalte komitéen at økonomiske rettigheter og velferdsytelser («economic rights and social benefits») ikke gir

---

[29] FNs kvinnekomité, 1994 (blant annet avsnitt 13); Fredwall, 2020a, side 70-72.

[30] FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 13, 19 og 28-29).

[31] FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 31).

[32] FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 30-31); Halperin-Kaddari & Freeman, 2022, side 586-587; Fredwall, 2020a, side (side 61 flg. og side 196).

[33] FNs kvinnekomité,1994 (avsnitt 33); FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 31); FNs kvinnekomité, 2023 (avsnitt 58-59).

[34] Se bl.a. FNs kvinnekonvensjon artikkel 5 og artikkel 16 nr. 1 bokstav d; FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 28); FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 31).

[35] FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 28 og 33); FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 30-31).

[36] FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 45).

[37] FNs kvinnekomité, 2012 (avsnitt 38), FNs kvinnekomité, 2017 (avsnitt 49); FNs kvinnekomité, 2023 (avsnitt 58-59).

tilstrekkelig sikkerhet for samboende kvinner, med mindre par har barn sammen eller har inngått en konkret avtale.[38] Dette kan tyde på at komitéen anser at behovet for sterkere økonomisk sikkerhet i parforholdet særlig består for samboerpar uten felles barn, uten at det fremgår om komitéen her sikter til de økonomiske rettighetene mellom de private partene, velferdsrettighetene mellom borger og stat eller begge deler. Skillet mellom økonomiske rettigheter og velferdsrettigheter er heller ikke synlig i den konkrete anbefalingen. Anbefalingen fremstår derfor som vag, noe som kan påvirke dens vekt ved tolkningen.

Det legges imidlertid til grunn at Kvinnekomitéen i det minste har oppfordret Norge til å treffe rettslige tiltak som styrker de økonomiske rettighetene til *alle* kvinner i et samboerforhold. Komitéen har spesielt oppfordret til å anerkjenne rettigheter knyttet til verdier som er bygget opp («accumulated») under samlivet.[39] Dette behandles nærmere blant annet i utredningen punkt 15.3.

Anvendelsen og rekkevidden av artikkel 16 for samboerforhold er etter det utvalget kjenner til ikke prøvd for norske domstoler eller særskilt behandlet i andre lovforarbeider.

4.6 Barns rettigheter

Hensynet til barnets beste skal være grunnleggende i alle handlinger som berører barn, jf. barnekonvensjonen artikkel 3. Som «handlinger» omfattes for eksempel lovgivning, beslutninger, prosedyrer og andre tiltak. Mangel på tiltak og unnlatelse utgjør også «handlinger».[40]

Barnekonvensjonen forplikter i utgangspunktet statene. Dels kan statens forpliktelser bety at visse handlinger ovenfor barnet påbys eller forbys. Men forpliktelsene kan også innebære at norske myndigheter må legge til rette for at foreldrene eller andre kan ivareta barnets rettigheter etter konvensjonen. Blant annet har foreldrene hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling, jf. barnekonvensjonen artikkel 18, og det grunnleggende ansvaret for barnets levevilkår, jf. artikkel 27. Foreldrene har en selvstendig plikt til å la barnet medvirke og bli hørt i beslutninger som gjelder barnet, jf. barnekonvensjonen artikkel 12, jf. også barneloven §§ 31 flg.

En samboerlovgivning vil i hovedsak gjelde forhold mellom de to (voksne) samboerne. Barnet er ikke part. Regler som gjelder mellom samboere kan likevel indirekte berøre barn som har tilknytning til samboerhjemmet. Samboernes rettslige og økonomiske situasjon kan først og fremst prege barns oppvekstsvilkår. Regelverket kan påvirke hvilke beslutninger samboerne tar i økonomiske spørsmål og hvordan familien innretter seg under samlivet. Hvordan det økonomiske oppgjøret gjennomføres og hvordan hver av samboerne stiller økonomisk etter et samlivsbrudd, kan videre påvirke foreldrenes forsørgerevne, muligheten for å opprettholde aktiviteter, medføre flytting fra hjemmet eller skolekretsen mv. Det kan også ha betydning for barnet om en samboerlovgivning virker konfliktdrivende eller konfliktdempende mellom partene.

Utvalget legger dermed til grunn at en lov som gir føringer for de økonomiske forholdene i en samboerrelasjon hvor én eller begge samboere samtidig er foreldre, også kan berøre barnets rettigheter etter barnekonvensjonen. Eksemplene nevnt over kan berøre retten til tilstrekkelige oppvekst- og levevilkår omtalt i barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 2, 6 og 27, retten til å delta i fritidsaktiviteter etter artikkel 31 og barnets rett til privatliv, familieliv og hjem, jf. barnekonvensjonen artikkel 16. Foreldrenes økonomiske situasjon etter et brudd kan i enkelte tilfeller påvirke barnets mulighet til å opprettholde en personlig og direkte kontakt med begge foreldre, se artikkel 9, for eksempel om en forelder på grunn av svekket økonomi blir nødt til å flytte langt.

Barneperspektivet kommer også til uttrykk i andre konvensjoner som Norge er bundet av, blant annet har barn selvstendige rettigheter etter EMK, som eiendomsvern for egne eiendeler, jf. EMK P1-1. FNs kvinnekonvensjon fremhever hensynet til barn i blant annet artikkel 5 og artikkel 16.Mens konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 23 nr. 3 fastslår at barn skal sikres beskyttelse i tilfelle av oppløsning av «ekteskapet».

Hva som er barnets interesser skal identifiseres, fremheves og legges stor vekt på, men skal ikke nødvendigvis være det eneste eller avgjørende hensynet.[41] I en utredning om en samboerlovgivning må nødvendigvis hensynet til barn

[38] FNs kvinnekomité, 2017 (avsnitt 49); FNs kvinnekomité, 2023 (avsnitt 58-59).

[39] FNs kvinnekomité, 2012 (avsnitt 38); FNs kvinnekomité, 2017 (avsnitt 49); FNs kvinnekomité, 2023 (avsnitt 58-59).

[40] FNs barnekomité, 2013 (avsnitt 17-18).

[41] FNs barnekomité, 2013 (avsnitt 36-37); Jeunesse mot Nederland, 3. oktober 2014, saksnr. 12738/10 (avsnitt 109); Rt. 2015 side 93 (avsnitt 65); HR-2019-2286-A (avsnitt 62).

generelt inngå i vurderingen.[42] Heller ikke er vurderingen av hva som vil være til barnets beste nødvendigvis den samme for alle grupper barn. Et viktig poeng er at «barn» i samboerfamilier kan ulike interesser og behov. «Barn» kan være barn som samboerne har sammen, en samboers egne barn, barn som bor i hjemmet hele tiden eller barn som ikke bor fast med samboerne. Motstridende hensyn og interesser kan oppstå, også for barn i samme samboerfamilie. Barnets interesser og barnets beste-vurderinger må dermed inngå i vurderingen, ikke bare for den lovgivningen som utvalget foreslår, men også i spørsmålet om et område skal forbli uregulert.

4.7 Eiendomsretten

EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 (P1-1) lyder:

> «Enhver fysisk eller juridisk person har rett til å få nyte sin eiendom i fred. Ingen skal bli fratatt sin eiendom unntatt i det offentliges interesse og på de betingelser som er hjemlet ved lov og ved folkerettens alminnelige prinsipper.
>
> Bestemmelsene ovenfor skal imidlertid ikke på noen måte svekke en stats rett til å håndheve slike lover som den anser nødvendige for å kontrollere at eiendom blir brukt i samsvar med allmennhetens interesse eller for å sikre betaling av skatter eller andre avgifter eller bøter»

Bestemmelsen kommer til anvendelse der det foreligger et inngrep i eiendomsretten.[43] Et inngrep kan for eksempel følge av lovgivning, offentlige vedtak eller andre reguleringer. Staten kan også være ansvarlig for inngrep som er et resultat av handlinger mellom private.[44]

Eiendomsbegrepet er vidt og omfatter alle typer økonomiske goder, som løsøre og fast eiendom, men også aksjer, gjeldskrav eller andre fordringer, pensjonsrettigheter, bruksretter og immaterielle rettigheter.

Det er kun den etablerte eiendomsretten som EMK beskytter. Bestemmelsen gir ingen rett til å erverve eiendom.[45] Mens konvensjonens eiendomsrettsbegrep er autonomt og dermed uavhengig av tolkningen etter nasjonal rett, må eiendomsinteressen ha et tilstrekkelig grunnlag i nasjonal rett.[46] Det må altså foreligge et stiftelsesgrunnlag for eiendomsretten etter nasjonale regler. For eksempel vil et såkalt «husmorsameie» etablert etter norsk ulovfestet rett stifte eiendomsrett og dermed ha vern etter konvensjonen.

Det er de urettmessige inngrepene i eiendomsretten som er beskyttet av EMK P1-1. Et inngrep vil være lovlig om det har hjemmel i lov, tjener et legitimt formål og er forholdsmessig.[47] Lovskravet innebærer en forutsetning om at reglene er tilstrekkelig synlige, presise og forutsigbare.[48] Det offentlige vil i mange tilfeller ha et «behov for og rett til å fastsette regulerende tiltak for å ivareta fellesskapsinteresser», jf. HR-2019-1206-A (avsnitt 97). EMDs praksis viser at et bredt spekter av offentlige interesser kan utgjøre et legitimt formål, herunder sosiale eller økonomiske hensyn, boligpolitikk og beskyttelse av leietakere.

Vurdering av om inngrepet er forholdsmessig innebærer at det må være et rimelig forhold mellom tiltaket og det som søkes oppnådd. Staten har en skjønnsmargin ved vurderingen av om et eiendomsinngrep er forholdsmessig, og i særlig grad der inngrepet er motivert av «social and economic policies».[49] Formålet med inngrepet i eiendomsretten vil normalt ha stor betydning. I samboerforhold vil det for eksempel kunne reises spørsmål om hvordan eiendomsvernet skal balanseres mot andre rettigheter. Om det gjelder familieboligen kan hensynet til andre som bor i boligen stå sentralt, ikke minst hensynet til berørte barn. Et moment er videre om eiendomsinngrepet kompenseres økonomisk. Det må gjøres en helhetsvurdering hvor man ser på de samlede konsekvensene av inngrepet, og om disse utgjør en urimelig byrde på den som blir utsatt for det.[50]

---

42 Rt. 2012 side 1985 (avsnitt 114-115).

43 Kirilova m.fl. mot Bulgaria, 9. juni 2005, saksnr. 42908/98 mv.

44 Gustafsson mot Sverige, 25. april 1996, saksnr. 15573/89 (avsnitt 60); Zolotas mot Hellas (nr. 2), 29. januar 2013, saksnr.66619/09 (avsnitt 39 flg).

45 Marckx mot Belgia, 13. juni 1979, saksnr. 6833/74 (avsnitt 50); Kopecký mot Slovakia, 28. september 2004, saksnr. 44912/98 (avsnitt 35).

46 Kopecký mot Slovakia, 28. september 2004, saksnr. 44912/98 (avsnitt 52); Solheim, 2010, side 169 flg. (om kriteriet *berettigede forventninger,* se side 218 flg.).

47 Broniowski mot Polen, 22. juni 2004, saksnr. 31443/96 (avsnitt 147-151).

48 Broniowski mot Polen, 22. juni 2004, saksnr. 31443/96 (avsnitt 147); Solheim, 2010, side 77.

49 James m.fl. mot Storbritannia, 21. Februar 1986, saksnr. 8793/79 (avsnitt 46).

50 Hutten-Czapska mot Polen, 19. juni 2006, saksnr. 3501/97 (avsnitt 224).

4.8 EØS-retten

Familieformueretten er i utgangspunktet ikke EØS-relevant.[51] Utvalget legger til grunn at en privatrettslig samboerlovgivning som regulerer det økonomiske forholdet mellom samboere i hovedsak ikke vil reise særskilte EØS-rettslige spørsmål.

Det kan likevel ikke utelukkes at en tvist mellom samboere kan aktualisere EØS-relevante problemstillinger. Et grunnleggende utgangspunkt er at samboerreglene må tolkes og anvendes slik at de ikke innebærer eller medfører en hindring av fri bevegelighet over landegrensene, for eksempel for personer eller kapital. Bestemmelser som tjener til å oppfylle Norges forpliktelser etter EØS-avtalen, skal i tilfelle konflikt gå foran andre bestemmelser som regulerer samme forhold, jf. lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven) § 2.

Samboerlovutvalget har i kapittel 9 vurdert behovet for regler for registrering av samboeravtaler, og i kapittel 13 vurdert behovet for regler om gjensidig rett til innsyn i samboeres økonomiske opplysninger. Spørsmålet om å etablere en registreringsordning for samboerskap er behandlet i kapittel 18. Eventuelle registreringsordninger og innsynsregler må utformes innenfor rammen av personvernlovgivningen. EU-forordning 2016/679 (personvernforordningen) gjelder som norsk lov, jf. lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).

Internasjonal-privatrettslige spørsmål behandles nærmere i punkt 19.4.8.

4.9 Andre internasjonale konvensjoner

Norge er forpliktet etter flere konvensjoner på det familierettslige området, men ingen regulerer samboerforhold særskilt. Blant annet gir Nordisk familierettslig konvensjon av 6. februar 1931 visse internasjonal-privatrettslige bestemmelser om ekteskap og behandling av formuesforholdet mellom ektefeller.[52] Konvensjonen gjelder ikke mellom samboere, bortsett fra i relasjon til vergemål.

Konvensjon om domsmyndighet og anerkjennelse og fullbyrdelse av dommer i sivile og kommersielle saker vedtatt 30. oktober 2007 (Luganokonvensjonen 2007) gir regler for domsmyndighet i saker med internasjonal karakter. Konvensjonen regulerer ikke lovvalg. Luganokonvensjonen 2007 gjelder som norsk lov etter tvisteloven § 4-8, og går foran eventuelle motstridende nasjonale regler, se HR-2018-869-A (avsnitt 70).

Luganokonvensjonen 2007 får anvendelse for sivile og kommersielle saker, men gjelder ikke «formuerettigheter som følge av ekteskap», jf. artikkel 1. Dette innebærer at tvister om det økonomiske oppgjøret etter ekteskap faller utenfor konvensjonen, og nasjonale regler om domstolenes kompetanse får i stedet anvendelse.[53]

Luganokonvensjonen 2007 svarer til den tidligere Brusselkonvensjonen (EF-forordning 44/2001), som er avløst av Brusselforordningen 2012 (EU-forordning 1215/2012).[54] I EU-domstolens avgjørelse 6. juni 2019 C-361/18 Ágnes Weil v. Géza Gulácsi kom domstolen til at ektefelleunntaket i Brusselkonvensjonen ikke gjelder tilsvarende saker mellom samboere. Saker om det økonomiske oppgjøret etter et samboerskap regnes dermed som en sivil sak, med den følge at Brusselkonvensjonen, og dermed også Luganokonvensjonen 2007, vil få anvendelse i slike saker.

EU-domstolens avgjørelse er bindende for EU-land, som utgjør den vesentligste delen av statene som er tilsluttet Luganokonvensjonen. For norske domstoler vil EU-domstolens avgjørelser være en «tungtveiende rettskilde», se HR-2019-2420-A (avsnitt 36).[55] Luganokonvensjonens medlemsstater skal dessuten søke å oppnå en ensartet tolking av konvensjonen, jf. konvensjonens protokoll 2. At Luganokonvensjonen 2007 kan anvendes i samboerrettslige tvister ble uten videre lagt til grunn i en avgjørelse fra Hålogaland lagmannsrett 27. januar 2023, se LH-2022-145422.[56]

Norske samboere har dermed en videre adgang enn ektefeller til å kreve anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser om formuesforhold på tvers av landegrensene. For ektefeller vil anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser i slike saker være begrenset til de nordiske landene, jf. fellesnordisk lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område.

---

[51] Om EØS-relevans, se for eksempel: Arnesen et al., 2022, side 98 flg.; Sunde et al., 2023, side 49 flg.

[52] Konvensjon mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige inneholdende internasjonal-privatrettslige bestemmelser om ekteskap, adopsjon og vergemål med sluttprotokoll av 6. februar 1931.

[53] Cordero-Moss, 2019.

[54] Cordero-Moss, 2021, side 9.

[55] Se også Fredwall, 2020b.

[56] Anke til Høyesterett ble nektet fremmet, jf. HR-2023-650-U.

Kapittel 5
Fremmed rett

5.1 Innledning

Den fellesnordiske familielovgivningstradisjonen gjør at en redegjørelse for nordisk rett er spesielt relevant. Ett fellestrekk for de nordiske landene er at samboerskap er en utbredt og sosialt akseptert samlivsform. Kapittelet her vil også omtale enkelte stater som antas å ha en liknende kulturell tilnærming til samboerskap som de nordiske landene. Australia, Belgia, Canada, England og Wales, Frankrike, Irland, New Zealand, Skottland og Tyskland omfattes av fremstillingen. Kapittelet om fremmed rett fokuserer på hovedlinjene i landenes rettslige regulering av det privatrettslige økonomiske forholdet mellom samboerne under samlivet og ved brudd.[1]

5.2 Norden

5.2.1 Danmark

Danmark har ingen samboerlov og det finnes ingen generell samboerdefinisjon i lovverket. Samboerpar angis eksempelvis som par som bor sammen i ekteskapslignende forhold, som har felles barn eller har bodd sammen en viss tid.[2]

Samboere kan inngå avtaler med hverandre innenfor rammene av alminnelige formuerettslige- og avtalerettslige regler.[3]

Det økonomiske forholdet mellom samboere er lite regulert. Forslag gjennom de siste tiårene om å lovfeste rettigheter for samboere har i liten grad blitt gjennomført.[4] Ett unntak er innføring av samboeres rett til å opprette et felles testament som gir tilsvarende arverett som for ektefeller med fullstendig særeie («utvidet samlevertestamente»).[5]

Samboerskapet påvirker i prinsippet ikke eierforholdene eller råderetten over egen eiendom under samlivet. Alminnelige formuerettslige prinsipper får i utgangspunktet anvendelse. Eierskap til eiendelene i samboerforhold fastsettes i første rekke etter hva som er avtalt eller forutsatt mellom partene.[6] Sameie mellom samboere i dansk rett omtales nærmere i punkt 11.4.1.

Dansk rett har ikke regler om deling av partenes verdier når et samboerskap opphører. Hver samboer beholder sin eiendom. I rettspraksis er det utviklet en begrenset ulovfestet regel om samboeres rett til vederlag ved samlivsbrudd («kompensation»), ut fra prinsipper om berikelse og partenes forutsetninger, se nærmere i utredningens punkt 16.4.[7]

5.2.2 Finland

Finland har en lov som regulerer oppløsningen av samboeres felles husholdning. Med visse begrensninger kan loven fravikes ved avtale.[8]

Loven definerer en samboer som en ugift part i et parforhold der partene bor i en felles husholdning. Paret må enten ha bodd i felles husholdning i minst fem år, eller de må ha eller ha hatt felles barn eller felles foreldreansvar for et barn. Midlertidig atskillelse på grunn av studier, jobb eller liknende avbryter ikke samboerforholdet.[9] Loven stiller ingen krav til samboernes alder. Det er ikke uttrykkelig regulert at partene ikke skal være i slekt, men loven omfatter kun parter som er i et parforhold. Loven definerer ikke når et samboerskap opphører, men forarbeidene nevner at opp-

---

1 Beskrivelsen av fremmed rett er i stor grad bygget på Scherpe, J. & Hayward, A. (red.). (Under publisering, 2025). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing og Asland, J., Brattström, M., Lind, G., Lund-Andersen, I., Singer, A. & Sverdrup, T. (2014). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

2 Lind, 2014, side 61.

3 Lund-Andersen, 2019, side 219.

4 Lind, 2014, side 41 flg.

5 Arveloven (2021, LBK nr 1347 af 15/06/2021) §§87-88; Asland, 2014, side 191 flg.

6 Lund-Andersen, 2019, side 104; Brattström, 2014, side 74.

7 Lund-Andersen, 2019, side 212 flg.; Adolphsen et al., 2023, side 377 flg.

8 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 1-2§§.

9 RP 37/2010 rd, side 21.

hør typisk vil skje ved inngåelse av ekteskap, samlivsbrudd eller når en samboer dør.[10]

Samboerskapet endrer i utgangspunktet ikke eierforholdene eller retten til å råde over egen eiendom under samlivet, og eierforholdene mellom samboere avgjøres etter alminnelige formuerettslige prinsipper.[11]

Loven fastsetter at samboernes løsøre presumeres å være sameie mellom dem, med mindre det er holdepunkter for noe annet, se nærmere i utredningen punkt 11.4.1.

Ved samlivsbrudd kan en samboer ha rett til vederlag («gottgörelse») om samboeren ved sin innsats til det felles husholdet har hjulpet den andre med å øke eller bevare sin eiendom, se punkt 16.4.

Finsk rett gir ingen rett til deling av samboeres verdier ved samlivets opphør. Hver samboer beholder sin eiendom.

5.2.3 Island

Island har ingen samboerlov. Det finnes ikke én samboerdefinisjon i lovverket, men Island har et frivillig nasjonalt register for samboere, se nærmere i utredningens punkt 18.5. To personer som bor sammen og som oppfyller ekteskapsvilkårene kan registrere seg som samboere. Dette innebærer blant annet at begge parter må ha fylt 18 år, ikke være gift eller i nær slekt.[12] Registreringen har visse rettsvirkninger, men innebærer ikke en likestilling av ektefeller og registrerte samboere.

Det økonomiske forholdet mellom islandske samboere reguleres i utgangspunktet av alminnelige formuerettslige prinsipper. Samboere har avtalefrihet innenfor rammen av alminnelige regler, for eksempel gjelder visse formkrav ved overdragelse av fast eiendom. Å leve som samboer endrer som utgangspunkt ikke eierforholdene eller råderetten over egen eiendom under samlivet.[13] Etter ulovfestet rett kan likevel en samboers direkte eller indirekte bidrag tas i betraktning i vurderingen om sameie er stiftet mellom partene, se nærmere i punkt 11.4.1.

Når et samboerskap opphører, følger det økonomiske oppgjøret i prinsippet eiendomsgrensene. Det er en viss mulighet for å tilkjennes vederlag ved endt samboerskap, men rettsstillingen er uklar, se punkt 16.4.[14]

5.2.4 Sverige

Sverige har hatt samboerlovgivning siden slutten av 1980-tallet. Dagens samboerlov trådte i kraft i 2003 og regulerer visse privatrettslige forhold mellom samboere.[15]

Loven definerer samboere som to personer som bor sammen i et varig («stadigvarande») parforhold og som har felles husholdning. En samboer kan ikke være gift eller i partnerskap, og heller ikke i et samboerforhold med noen andre.[16] Samboerloven stiller ikke krav til at samboerparet har barn eller krav til forholdets varighet, men minimum seks måneders varighet er regnet som et utgangspunkt.[17] Det gjelder ingen uttrykkelig aldersgrense eller forbud mot slektskap mellom samboende. Om det eksisterer et samboerskap etter loven vurderes etter både objektive omstendigheter (som felles barn, felles registrert adresse, felles bankkonto, testament, avtaler mv.) og subjektive faktorer (for eksempel partenes felles oppfatning og intensjon om forholdet).[18] Loven regulerer at samboerskapet opphører ved inngåelse av ekteskap, om paret flytter fra hverandre eller ved død, eller hvis en samboer fremsetter krav etter loven om deling eller krever å overta eiendeler.[19]

Den svenske samboerloven regulerer i hovedsak tre forhold:

Loven pålegger enkelte begrensninger i råderetten over samboernes felles hjem under samlivet, se nærmere i punkt 10.4.

Videre kan en samboer ved samlivsbrudd kreve deling av verdier som utgjør såkalt *samboegendom*. Slik eiendom omfatter som utgangspunkt felles hjem og innbo, forutsatt at eiendelen er ervervet til samlivet, se nærmere i punkt 15.4.2.

Samboerloven gir også regler for adgangen til å overta fellesboligen ved samlivsbrudd, se punkt 17.2.3.

Kun lovens delingsregler kan fravikes ved avtale mellom samboerne.[20]

Samboerloven regulerer ikke eierforholdene mellom partene. Ulovfestet svensk rett gir pre-

---

10 RP 37/2010 rd, side 20; Lind, 2014, side 60

11 Brattström, 2014, side 69-72.

12 Lög um lögheimili og aðsetur nr. 80/2018 [Folkeregisterloven] artikkel 5 nr. 3.

13 Brattström, 2014, side 69 flg., side 99 flg., side 169.

14 Friðriksdóttir, 2014, punkt 4.2.2; Lund-Andersen, 2014, side 141-142

15 Sambolag (SFS 2003:376); se også Lag om sambors gemensamma hem (SFS 1987:232) [opphevet]; Lag om homosexuella sambor (SFS 1987:813) [opphevet].

16 Sambolag (SFS 2003:376) 1§; Walleng, 2015, side 142.

17 Lind, 2014, side 55; Agell & Brattström, 2022, side 298.

18 Agell & Brattström, 2022, side 282; Walleng, 2015, side 142 og 150; Lind, 2014 side 12.

19 Sambolag (SFS 2003:376) 2§.

20 Sambolag (SFS 2003:376) 22-23§§.

sumsjon for at samboere eier sammen løsøre som er anskaffet til felles bruk, men prinsippet gjelder ikke eierskap til fast eiendom. Sameie mellom svenske samboere omtales nærmere i utredningen punkt 11.4.1.

Verken den svenske samboerloven eller ulovfestet rett gir regler for gjensidig forsørgelse mellom samboere, rett til innsyn i den andres økonomiske forhold eller rett til å pådra gjeld med virkning for den andre samboeren. Svensk rett har heller ikke regler om rett til vederlag eller liknende kompensasjon når samboerskapet opphører.[21]

5.3 Øvrige land

5.3.1 Australia

Australia har fravikelig lovgivning som regulerer det økonomiske forholdet mellom samboere.[22] For samboerpar som omfattes av lovgivningen tilsvarer reglene i hovedsak det som gjelder mellom ektefeller. Loven Family Law Act 1975 gjelder i alle stater bortsett fra Western Australia. Loven definerer samboerskap som to personer i et parforhold som lever sammen («living together on a genuine domestic basis»). Dette innebærer ikke et absolutt krav om felles bosted. Paret kan ikke være i nær slekt eller gift med hverandre, men det kreves ikke at de for øvrig er ugift. Det stilles ikke krav til alder.[23] Loven angir en skjønnsmessig vurdering av om et par regnes som samboere, blant annet etter forholdets varighet, om det er barn i forholdet, art og omfang av felles bopel, eller hvordan paret har organisert seg økonomisk. Flere stater har en registreringsordning for samboere. Om samboerskapet er registrert kan være relevant, men er ikke nødvendigvis avgjørende for å bli ansett som samboer etter familielovgivningen.[24]

For at domstolene skal kunne avgjøre en tvist om det økonomiske oppgjøret kan det gjelde tilleggskriterier til samboerskapet, for eksempel krav til forholdets varighet eller felles barn, om samboerskapet er registrert, eller om en part har gitt et betydelig direkte eller indirekte bidrag og utfallet av saken ellers ville medført «serious injustice» for parten.[25]

Å leve i et samboerskap har ikke uten videre betydning for eierforholdet mellom partene. Partenes tilpasninger til samlivet kan likevel være relevant for eiendomsretten og det økonomiske oppgjøret ved et samlivsbrudd, se utredningen punkt 11.4.2.

Lovgivningen gir regler for deling av samboeres formue etter endt samliv, se punkt 15.4.3. Landets svært skjønnsmessige regulering og begrensningene i adgangen til rettslig tvisteløsning gjør det vanskelig å vurdere i hvilken utstrekning reglene gir reell beskyttelse for personer som lever sammen.

5.3.2 Belgia

Belgia har ingen samboerlov.[26] Landet har konstruksjonen juridisk samboerskap («cohabitation légal»), som tillater ugifte samboere å registrere samboerskapet.[27] Ordningen gjelder ikke bare par, men også andre som bor sammen, slik som venner eller søsken i et husstandsfellesskap. Ordningen etablerer noen gjensidige rettigheter og plikter mellom partene, blant andre enkelte begrensninger i rådigheten over det felles hjemmet, plikt til å bidra til bo- og husholdningsutgifter, og regler om felles ansvar for gjeld for husholdningsutgifter og oppfostringen av barn. Men verken et juridisk eller de facto samboerskap danner noe formuesfellesskap mellom partene og påvirker i utgangspunktet ikke eiendomsforholdene.

5.3.3 Canada

Det finnes ingen nasjonal kanadisk samboerregulering. Tilnærmingen til privatrettslige spørsmål mellom samboere varierer mellom de kanadiske provinsene. Flere provinser har imidlertid en familielovgivning som regulerer forholdet mellom samboere, blant annet provinsene Alberta, British Colombia, Manitoba, og Saskatchewan.[28] I andre provinser, som Quebec, behandles samboerretts-

---

21 Agell & Brattström, 2022, side 288-290.

22 Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Young, L. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Australia. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

23 Family Law Act 1975 section 4AA.

24 Family Law Act 1975 section 4AA (2) (g).

25 Family Law Act 1975 section 90SB, section 90RB, section 90SM (4) (a) – (c).

26 Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Willems, G. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Belgium. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing. Se også Lund-Andersen, 2011, kapittel 4, side 144 og side 210-211.

27 Code civil (belgisk sivillovbok) artikkel 1475 flg.

28 Family Property Act, RSA 2000, c F-4.7 (Alberta); Family Law Act, SBC 2011, c 25 (British Colombia; The Family Property Act, CCSM c F25 (Manitoba); The Family Property Act, SS 1997, c F-6.3 (Saskatchewan).

lige spørsmål i hovedsak etter generelle rettsprinsipper.[29]

Et generelt utgangspunkt i kanadisk rett er likevel at et samboerskap ikke endrer partenes eiendomsforhold, men krav mellom samboere kan ha grunnlag i såkalt *trusts law*, en sameieliknende konstruksjon, se punkt 11.4.2.[30]

Samboerlovgivningen i British Columbia vil omtales nærmere her. Provinsen har en fravikelig lovgivning om det økonomiske forholdet mellom samboere. Samboere er definert som to personer som har bodd sammen i et ekteskapslignende forhold i minst to år, eller som har felles barn. Loven gir blant annet regler for deling av samboeres verdier etter samlivsbrudd og rett til økonomisk bidrag.[31] Delingsreglene omtales nærmere i punkt 15.4.4.

Både i provinser med og uten samboerlovgivning kan en part etter endt samliv ha rett til vederlag fra den tidligere samboeren, basert på prinsipper om ugrunnet berikelse («unjust enrichment»), se også punkt 16.4.1.[32]

5.3.4 England og Wales

England og Wales har ingen samboerlov, og lovverket gir ingen generell samboerdefinisjon.[33] Et samboerskap i seg selv påvirker ikke formues- eller eiendomsforholdet mellom partene under samlivet eller når det opphører. Alminnelig lovfestet og ulovfestet rett får anvendelse på tvister mellom samboere.

Noen særregler finnes på det privatrettslige området, blant annet kan samboere etter familielovgivningen kreve en begrenset borett i det felles hjemmet («occupation order») eller rett til å overta leieavtalen («tenancy transfer»).[34]

En fravikelig samboerlovgivning ble foreslått av *Law Commission* i 2007, men er ikke fulgt opp av lovgiver.[35] Kommisjonen har i en ny rapport i 2024 gjentatt anbefalingen om lovreform for samboere ved oppløsning av samboerskap.[36]

5.3.5 Frankrike

Frankrike har ingen samboerlov, men den franske sivillovboken (Code civil) regulerer ordningen *Pacte civil de solidarité* (PACS), som gir samboere mulighet til å formalisere forholdet ved en særskilt avtale.[37] Partene må være myndige og ikke i nær slekt. De kan heller ikke være gift eller allerede bundet av en PACS. Par som inngår en PACS etablerer enkelte gjensidige rettigheter og plikter, blant annet forplikter de seg til å leve sammen, yte gjensidig bistand («une aide matérielle et une assistance réciproques») og paret får et begrenset felles ansvar for gjeld knyttet til dagliglivets behov («pour les besoins de la vie courante»).[38] Det etableres ikke et formuesfellesskap, og paret beholder som utgangspunkt rådighet over egne eiendeler. Partene kan avtale å etablere sameie i eiendeler de anskaffer («régime de l'indivision»).[39]

Utenfor PACS-ordningen er samboerskap anerkjent i sivillovboken («concubinage»). Samboere har enkelte særretter, blant annet knyttet til beskyttelse av familiehjemmet. Men et samboerskap medfører ikke endringer i formuesforholdet mellom partene, og tvister ved samlivsbrudd reguleres i utgangspunktet etter alminnelig sivilrett.

5.3.6 Irland

Irland har en fravikelig og begrenset samboerlovgivning.[40] Loven definerer en samboer som én av to personer over 18 år, som bor sammen som et par i et forpliktende forhold («intimate and committed relationship»).[41] Partene må ikke være i slekt eller gift eller registrert partner med hverandre. Om det foreligger et samboerskap vurde-

---

29 Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Leckey, R. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Canada. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing. Se også Lund-Andersen, 2014, side 125-126; Ivanyi & Tremblay, 2022.

30 Lund-Andersen, 2014, side 125.

31 Lund-Andersen, 2011, side 199.

32 Lund-Andersen, 2014, side 126.

33 Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Miles, J. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in England/Wales. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

34 Family Law Act 1996, c. 27, Part IV og Schedule 7.

35 Law Commission, 2007, side 150.

36 Law Commission, 2024, side 5-6.

37 Se Code civil (fransk sivillovbok) artikkel 515-1 til 515-7. Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Masson, L.R. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in France. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing

38 Code civil (fransk sivillovbok) artikkel 515-4.

39 Code civil (fransk sivillovbok) artikkel 515-5-1.

40 Se Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 Part 15. Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i O'Sullivan, K. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Ireland. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

41 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 section 172.

res blant annet etter forholdets varighet, om paret har barn som forsørges og økonomiske forhold, som grad av økonomisk fellesskap eller avhengighet mellom partene. For at de vesentligste deler av loven skal få anvendelse gjelder tilleggskriterier: paret må ha vært samboere i minst fem år eller minst to år og ha felles barn som forsørges, og samboerne må heller ikke være gift med andre.[42]

Et samboerskap har i prinsippet ikke betydning for parets eiendoms- eller formuesforhold. Samboerlovgivningen får i første rekke anvendelse når forholdet tar slutt. Korrigerende virkemidler ved det økonomiske oppgjøret («redress») inkluderer økonomiske bidrag («compensatory maintenance order») eller overføring av eiendom («property adjustment order»).[43] Samboeren må først godtgjøre en økonomisk avhengighet av samboeren, som har grunnlag i samlivet eller samlivsbruddet. Domstolen vurderer deretter kravet etter en skjønnsmessig rimelighetsvurdering, se også utredningen punkt 15.4.5.[44]

5.3.7 New Zealand

New Zealand har en lovgivning som regulerer det økonomiske forholdet mellom samboere når samlivet opphører.[45] For samboere som omfattes av loven, gjelder i hovedsak de samme reglene som mellom ektefeller. Samboere kan avtale at loven ikke skal gjelde. Hvor loven ikke kommer til anvendelse vil alminnelige rettsregler gjelde for det økonomiske oppgjøret mellom partene.

Loven definerer samboerskap som et forhold mellom to personer over 18 år, som ikke er gift eller registrerte partnere med hverandre. Personene må bo sammen som et par («live together as a couple»), noe som bestemmes etter en bred, skjønnsmessig vurdering.[46] For at de vesentligste delene av loven skal komme til anvendelse gjelder enkelte tilleggskriterier, se punkt 15.4.6.

Samboerskap påvirker i utgangspunktet ikke formuesforholdene under samlivet, se likevel nærmere om sameiekonstruksjoner i punkt 11.4.2.[47]

Ved samboerskapets opphør gjelder regler for deling av partenes formue, uavhengig av eierskap, se nærmere i punkt 15.4.6.[48] En samboer kan etter behovsprøving ha rett til økonomisk bidrag.[49]

5.3.8 Skottland

Skotsk familielovgivning regulerer visse økonomiske forhold mellom partene når et samboerforhold opphører.[50] Loven definerer samboere som to personer i et parforhold som bor sammen som om de var ektefeller eller registrerte partnere («living together as if they were husband and wife» eller «living together as if they were civil partners»).[51] Loven angir skjønnsmessige momenter for vurderingen av om det foreligger et ekteskapslignende forhold, blant annet forholdets art og varighet og den økonomiske organiseringen under samlivet. Det kreves ikke felles barn. Loven fastsetter ikke vilkår om alder, heller ikke at partene må oppfylle vilkårene for å inngå ekteskap.

Scottish Law Commission har i en rapport fra 2022 anbefalt lovendringer som innebærer at et samboerforhold må være varig («enduring») istedenfor ekteskapslignende, samt at samboere må være minst 16 år, ugifte og ikke i nær slekt.[52]

Å leve i et samboerskap påvirker ikke eiendomsforholdene med mindre det uttrykkelig er fastsatt. Loven gir for eksempel presumsjonsregler for sameie mellom samboere i parets innbo («household goods»), se punkt 11.4.2.[53] En samboer kan også tilkjennes bruksrett («occupancy rights») til parets felles bolig i en begrenset periode.[54]

Lovgivningen får i hovedsak anvendelse når samboerskapet opphører. Ved samlivsbrudd kan en samboer tilkjennes økonomisk vederlag eller bidrag etter en bred skjønnsmessig vurdering, hvor domstolen blant annet ser hen til hvilke økonomiske fordeler og ulemper partene har hatt

---

42 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 section 172 (5), (6), section 173.

43 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 section 175, 174, 187.

44 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 section 173 (2).

45 Property (Relationships) Act 1976. Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Briggs, M. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in New Zealand. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

46 Property (Relationships) Act 1976 section 2D.

47 Lund-Andersen, 2011, side 277 flg.

48 Property (Relationships) Act 1976 Part 4.

49 Family Proceedings Act 1980 section 64.

50 Se Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006); Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i McK Norrie, K. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Scotland. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

51 Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006) section 25.

52 Scottish Law Commission, 2022, side 42-43.

53 Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006) section 26 og 27.

54 Matrimonial Homes (Family Protection) (Scotland) Act 1981, c. 59, section 18.

som følge av samlivet.[55] Scottish Law Commission har anbefalt lovendringer som blant annet innebærer muligheten til å kreve såkalte «property transfer order», det vil si overføring av eierskapet for boligen til én av samboerne ved samlivsbruddet.[56]

5.3.9 Tyskland

Tyskland har ingen samboerlov. Samboere anses å ha et minimumsvern som bygger på enkeltregler, analogi fra øvrige regler og anvendelse av generelle rettsprinsipper.[57] I hovedsak er samboeres rettsstilling utviklet gjennom rettspraksis. Samboere kan som andre inngå avtaler som regulerer det økonomiske forholdet mellom partene, innenfor rammene av alminnelig avtalerett.

Det finnes ingen generell samboerdefinisjon, men rettspraksis har utviklet begrepet «Nichteheliche Lebensgemeinschaft» (ikke-ekteskapelig livsfellesskap). Kjennetegnene er et eksklusivt og langvarig parforhold, sammenlignbart med ekteskap, hvor sentrale momenter kan være forholdets varighet, om det er barn i forholdet og graden av økonomisk fellesskap.

Å leve i et samboerskap endrer ikke eierforholdene. Privatrettslige lovregler gir likevel en presumsjon for at samboere eier sammen løsøre som er i felles besittelse, som for eksempel innbo i felles hjem.[58]

Ved opphøret av et samboerskap er utgangspunktet at hver av partene beholder sitt.[59] En samboer kan ha en viss rett til kompensasjon på bakgrunn av ekstraordinære bidrag under samlivet, men rettstilstanden er uklar. Slike krav kan ha ulike rettslige forankringer, blant annet prinsipper om privatrettslige sammenslutninger («Gesellschaft bürgerlichen Rechts») eller ugrunnet berikelse («Ungerechtfertigte Bereicherung»).[60]

---

55 Family Law (Scotland) Act 2006 section 28.

56 Scottish Law Commission, 2022, side 71-75.

57 Punktet er i stor grad bygget på fremstillingen i Dutta, A. & Wendland, C. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Germany. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

58 Bürgerliches Gesetzburg (BGB) (tysk sivillovbok) § 1006

59 Bürgerliches Gesetzburg (BGB) (tysk sivillovbok) Title 17 Co-ownership §§ 741 flg.; Dutta & Wendland, under publisering, 2025.

60 Bürgerliches Gesetzburg (BGB) (tysk sivillovbok). Title 16 Partnership, §§ 705 flg. Title 26 Unjust enrichment, §§ 812 flg.

Kapittel 6
Om samboerne

6.1 Innledning

Samboerlovutvalget er bedt om å utrede behovet for regler mellom samboere på det økonomiske området, samt utarbeide og begrunne konkrete forslag til lovbestemmelser. Av mandatet fremgår at reglene skal tilpasses samboerskapenes egenart.

Behovet for en samboerregulering og hvordan slike regler bør utformes vil blant annet avhenge av hvem som er samboere og hvordan de opptrer på det økonomiske området. Samboerlovutvalget har kartlagt eksisterende kunnskap om samboere og deres økonomiske forhold, se punkt 2.5.2. Kartleggingen har vist at kunnskapsgrunnlaget om samboere og samboerforhold i Norge er fragmentert og at lite samboerrettet forskning er av nyere dato. Studier om norske husholdninger, familieøkonomi, forbruksvaner mv. skiller videre i liten eller ingen grad mellom gifte og samboende par. Forskningen gir dermed lite kunnskap om samboergruppen eller om samboeres økonomiske atferd.

Utvalget har innhentet oppdatert statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB). Statistikken er fremlagt i rapporten «Samboerskap i Norge 2005-2023: antall, kjennetegn og samlivsdynamikk» og er utarbeidet av Kenneth Aarskaug Wiik ved forskningsavdelingen i SSB. Rapporten er inntatt som vedlegg 1 til utredningen og vil heretter omtales som «Samboerrapporten». Samboerrapporten presenterer statistikk og analyse om utbredelse av samboerskap, ulike samboergrupper og samlivsbrudd mellom samboere. Noen viktige punkter gjengis i dette kapittelet.

Kunnskapsgrunnlaget fra SSB suppleres av annet materiale, særlig to kvantitative undersøkelser: «Hvordan lever vi, og hvordan deler vi» («Leve-dele2016») og den svenske undersøkelsen «Att leva som sambo» gjennomført i 2010.[1] Studiene undersøkte blant annet forekomsten av ulike samboergrupper, samboeres økonomiske fellesskap og samboernes kunnskap om rettsreglene.

6.2 Samboerne i Norge. Forekomst og kjennetegn

Samboerrapporten baserer seg i hovedsak på registerdata hentet fra Husholdningsstatistikken. Samboere er i rapporten fra SSB definert som par bestående av en mann og en kvinne, registrert bosatt på samme adresse, ikke gift eller i slekt, som har felles barn eller en aldersdifferanse på maksimum 15 år. Tallene er fra perioden 2005 til og med 2023.

I 2023 var det i underkant av 400 000 samboerpar i Norge.[2] Nesten 18 prosent av den totale voksne befolkningen i Norge bodde dermed sammen uten å være gift.[3] Forekomsten av samboerskap har økt betydelig de to siste tiårene, og i alle aldersgrupper.[4] Antallet gifte par har derimot vært relativt stabilt siden 2005.[5] Andelen samboerpar øker, og utgjør i dag nærmere en tredjedel av alle par.[6] Tendensen til en økende samboerbefolkning finner vi også i Sverige og andre europeiske land.[7]

Samboerskap er i dag utbredt i hele det norske samfunnet, i alle landsdeler og i ulike deler av befolkningen. Selv om det fortsatt er flest samboere i de yngste aldersgruppene, er det forholdsmessig størst økning i antallet eldre samboere.[8] I aldersgruppen 18-29 år utgjør samboerpar over tre fjerdedeler av alle par. I den eldste gruppen

1 Fredwall, 2020, side 84 flg.; Walleng, 2015, side 73 flg.

2 Samboerrapporten, 2024, punkt 2.

3 Samboerrapporten, 2024, tabell 1.1; Statistisk sentralbyrå, 2023e.

4 Samboerrapporten, 2024, figur 1.3 og tabell 1.1.

5 Samboerrapporten, 2024, tabell 1.1.

6 Samboerrapporten, 2024, figur 1.2.

7 I 2023 utgjorde samboere ca. 33 prosent av svenske par, se Statistikmyndigheten SCB, Sveriges officiella statistik, 2023. Se også Scherpe & Hayward (red.), under publisering, 2025.

8 Samboerrapporten, 2024, figur 1.3.

mellom 70-80 år er andelen samboerpar ca. 8 prosent, mens i aldersgruppen 60-69 år er andelen nesten 15 prosent.[9]

Det er visse variasjoner mellom regionene. I samtlige landsdeler har antallet samboerpar økt i perioden 2005 til 2023.[10] Andelen samboerpar er høyest i Nord-Norge og Trøndelag (ca. 37 prosent).[11] Andelen samboerpar er lavest på Sørlandet, men her har andelen økt fra 15 prosent i 2005 til nærmere 26 prosent i 2023.[12]

Andelen samboerpar har økt også i innvandrerbefolkningen. Par fra EU/EØS-land utgjør den største samboergruppen blant dem som har innvandret til Norge.[13] Blant par hvor én eller begge parter har innvandret til Norge er andelen samboerpar for innvandrergruppen sett under ett noe lavere enn blant norskfødte.[14]

SSB har videre analysert samboergruppen basert på sosioøkonomiske kjennetegn. Studien viser at gifte par jevnt over har noe høyere inntekt enn samboerpar.[15] Når det gjelder utdanningsnivå finnes ikke ett klart mønster. Det er små forskjeller mellom samboere og gifte i andelen som har fullført en universitets- eller høyskoleutdanning.[16] Som i befolkningen generelt har andelen samboere og gifte med høyere utdannelse økt siden 2005.[17] Samboende og gifte kvinner har i dag jevnt over et høyere utdanningsnivå enn sine mannlige partnere.[18]

6.3 Barn med samboende foreldre

I alt 53 prosent av alle samboerpar i alderen 18-80 år hadde felles barn pr. 1. januar 2023.[19] Dette utgjør om lag 200 000 samboende foreldrepar. Andelen samboende par som har felles barn har holdt seg relativt stabil siden 2005.[20] Fortsatt finnes det langt flere gifte par med felles barn (84 prosent).[21] Det er betydelig vanligere for samboere å bo sammen uten å ha felles barn enn det er for gifte.[22]

Av alle barn som ble født i Norge i 2023 hadde 53 prosent samboende foreldre på fødselstidspunktet. Andelen fødte barn med to gifte foreldre var nesten 37 prosent, mens resten, det vil si rundt 10 prosent, hadde enslig mor eller far.[23]

Andelen samboende foreldre synker når barna blir eldre. I 2023 var det nesten 1,1 millioner barn i alderen 0-17 år i Norge. Omtrent 25 prosent av alle barn, nesten 278 000 barn, bodde med sine samboende foreldre, mens 52 prosent bodde med sine gifte foreldre.[24] Nesten 16 prosent av barna bodde bare med mor eller far, mens rett under 7 prosent av barna bodde med mor eller far og en «steforelder». I den siste kategorien kjenner vi ikke til hvor mange av mødrene eller fedrene som er henholdsvis samboer eller gift med «steforelder».

Der et barn er registrert bosatt med én av foreldrene, vil barnet normalt ha samvær med den andre forelderen. Vi kjenner ikke til hvor mange barn som har tilknytning til en samboerfamilie gjennom samværsforelderen.

9 Samboerrapporten, 2024, figur 1.4.
10 Samboerrapporten, 2024, punkt 4 og figur 1.15.
11 Samboerrapporten, 2024, punkt 4 og figur 1.14.
12 Samboerrapporten, 2024, punkt 4 og figur 1.15.
13 Samboerrapporten, 2024, punkt 5 og figur 1.20; Wiik, 2022.
14 Samboerrapporten, 2024, punkt 5 og figur 1.21.
15 Samboerrapporten, 2024, punkt 6.
16 Samboerrapporten, 2024, punkt 6 og figur 1.23 og 1.24.
17 Samboerrapporten, 2024, punkt 6; Statistisk sentralbyrå, 2023d.
18 Samboerrapporten, 2024, punkt 6.
19 Samboerrapporten, 2024, tabell 1.3. Antallet inkluderer samboernes myndige «barn».
20 Samboerrapporten, 2024, figur 1.12.
21 Samboerrapporten, 2024, punkt 3 og figur 1.12. Til sammenligning viser statistikken at 85 prosent av gifte par i alderen 18-80 år har felles barn, andelen har sunket noe siden 2005.
22 Samboerrapporten, 2024, punkt 3.
23 Statistisk sentralbyrå, 2023b.
24 Statistisk sentralbyrå, 2023c.

Tabell 6.1 Barn 0-17 år, etter foreldrenes samlivsform, 2023.

	Barn 0–17 år i alt	Barn som bor med sine gifte foreldre	Barn som bor med samboende foreldre	Barn som bor bare med mor	Barn som bor med mor og steforelder	Barn som bor bare med far	Barn som bor med far og steforelder
Antall barn	1 096 857	570 673	277 636	138 830	59 187	35 304	15 224
Tall i prosent	100	52,03	25,31	12,66	5,40	3,22	1,39

Kilde: Statistisk sentralbyrå, 2023c.

6.4 Samboerforholdenes varighet. Samlivsbrudd

SSBs analyse viser samlivsforløp for samboerparene og ekteparene over en periode på maksimum 17 år fra 2005 frem til 2022.[25] Analysen følger parene frem til et eventuelt samlivsbrudd, eller til paret tas ut av statistikken som følge av utflytting eller død. Samboerpar som gifter seg, regnes som gifte året etter.[26] Dette er et meget godt statistikkgrunnlag for å vurdere samlivsstabilitet, sammenlignet med det vi har hatt tilgang til tidligere. Overordnet støttes funnene i Samboerrapporten av annen nyere forskning, se Zahl-Olsen et al., 2023.

Samboerskap oppløses som følge av samlivsbrudd og død, i tillegg videreføres mange samboerforhold i ekteskap. Rundt 15 000 samboerpar giftet seg med hverandre i 2022, dette var ca. 4 prosent av det totale antallet samboerpar dette året. Det er samboerparene i 30- og 40-årene som hyppigst inngår ekteskap.[27]

Samboerforholdene er mer bruddutsatt enn ekteskapene. Samboerrapporten viser videre at ekteskapene varer lenger før et eventuelt brudd enn samboerskapene. «Overlevelsestiden» til samboerparene var derved gjennomgående lavere enn for gifte, se figur 6.1.[28] Etter 17 års samliv besto 42 prosent av alle samboerparene, mot 82 prosent av ekteparene. Halvparten av samboerne bodde fortsatt sammen etter 10 år, mot 87 prosent av ekteparene.[29] Felles barn spilte en stor rolle for samlivets varighet: Over halvparten av samboerforeldrene bodde sammen etter 17 år, mot 32 prosent av samboerparene uten felles barn.[30]

Tallene viser at samboerskap er betydelig mindre stabile enn ekteskap. Sannsynligheten for samlivsbrudd er tre ganger så høy for samboere som for ektefeller, alle parene sett under ett.[31] Det er likevel en nedgang i antall brudd mellom samboere siden 2006. Bruddraten har gått ned i alle aldersgrupper, med unntak av i den yngste samboergruppen 18-29 år.[32]

For alle aldersgrupper sett under ett ble 80 av 1000 samboerpar oppløst i 2022. Tilsvarende tall for gifte var 11,6 brudd per 1000 par.[33] Likevel er det betydelige variasjoner mellom samboergruppene:

Bruddraten er lavest blant de eldste samboerne.[34] Blant de eldste parene var det ifølge Samboerrapporten «ingen statistisk signifikant forskjell» i bruddrisikoen blant samboerpar med og

[25] Samboerrapporten, 2024, punkt 7.
[26] Samboerrapporten, 2024, punkt 8.
[27] Samboerrapporten, 2024, punkt 7 og tabell 1.1.
[28] Samboerrapporten, 2024, punkt 8 og figur 1.36.
[29] Samboerrapporten, 2024, punkt 8 og figur 1.39.
[30] Samboerrapporten, 2024, punkt 8.
[31] Samboerrapporten, 2024, punkt 8.
[32] Samboerrapporten, 2024, punkt 7 og figur 1.30.
[33] Samboerrapporten, 2024, punkt 7 og figur 1.29.
[34] Samboerrapporten, 2024, punkt 7 og figur 1.30.

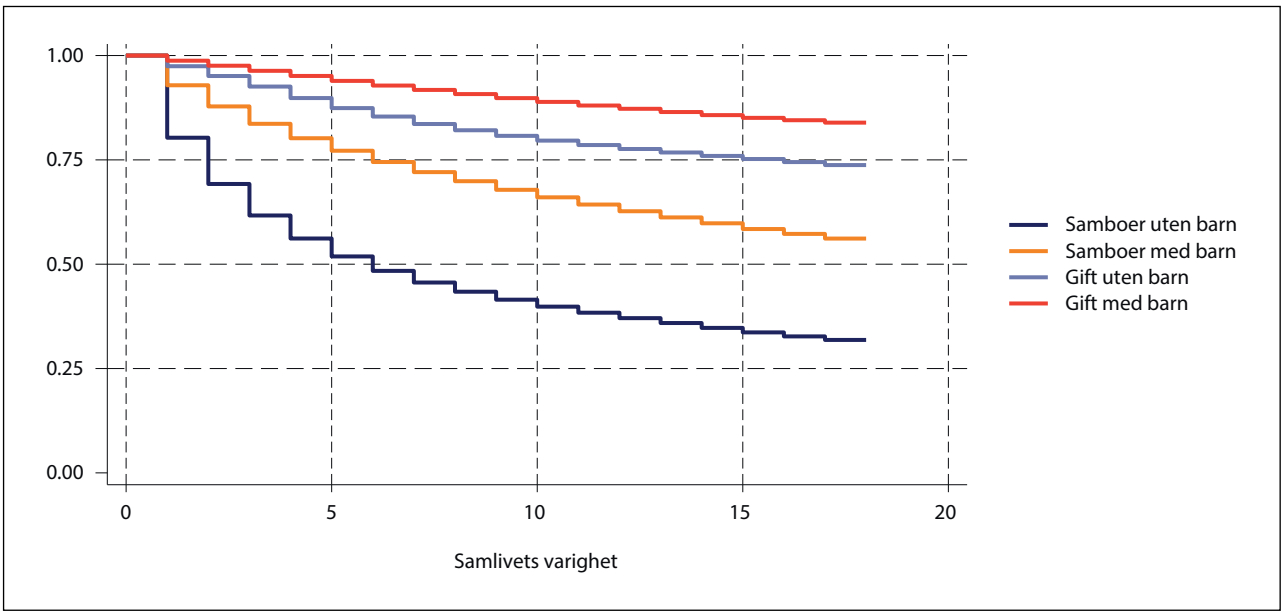

Figur 6.1 Kaplan-Meier plot av parenes overlevelsestid. Samboende og gifte par 18-80 år, med og uten felles barn.

Figur og kilde: Samboerrapporten, 2024. Wiik/Statistisk sentralbyrå.

uten felles barn.[35] Antall samboerbrudd var markant høyere blant de unge. Aller høyest bruddrate hadde de yngste studentsamboerne.[36]

Samboerforholdets varighet har derved betydning for stabiliteten. Risikoen for samboerbrudd sank i all hovedsak i takt med samlivets varighet, tilsvarende gjaldt for de gifte parene i statistikken. Gjennomgående ser vi høyest bruddrate etter to til fire års samliv, før bruddraten synker mer gradvis for hvert år.[37]

Felles barn er en vesentlig faktor for forholdets stabilitet. Blant samboerpar med felles barn var bruddraten i snitt 36,4 brudd per 1000 par, mens den for samboere uten felles barn var 129 brudd per 1000 par. Bruddraten er likevel langt høyere enn for ektefeller med og uten barn, hvor det i 2022 var henholdsvis 10,1 og 19,2 oppløste ekteskap per 1000 ektepar.[38]

6.5 Forpliktelse og fellesskap i samboerforholdene

Hva som er grunnen til at par forblir samboere istedenfor å gifte seg er lite belyst i nyere norsk forskning. I studien «Leve-dele2016» oppga rundt 40 prosent av samboerne at de hadde planer om å gifte seg.[39] I den svenske studien «Att leva som sambo» hadde rundt halvparten av de spurte samboerne ekteskapsplaner.[40] I en norsk-svensk studie fra 2009 oppga én av fem at de hadde planer om å inngå ekteskap i løpet av de neste to årene.[41] Felles barn og planer om barn var blant faktorene som styrket samboernes ekteskapsplaner.[42] Parene som oppfattet forholdet som forpliktende og som var mest fornøyd med forholdet, hadde oftere ekteskapsplaner.[43] Derimot syntes ekteskapsintensjonene å svekkes jo lengre samboerforholdet har vart uten at samboerne har giftet seg.[44]

I studien «Leve-dele2016» ble samboere uten ekteskapsplaner spurt hvorfor de ikke planla å gifte seg. Over halvparten oppga at samboerskapet var «best i tråd» med eget verdisyn eller samfunnssyn, mens 16 prosent oppga å ha fordeler ved å være samboer.[45] Resten knyttet årsakene til ulike sider ved samlivet. I den svenske studien «Att leva som sambo» ble samboere som oppga at de trodde de kom til å gifte seg spurt om grunnen til at paret ennå ikke var gift. Økonomi ble oppgitt som den hyppigste grunnen, deretter fulgte at man følte seg for ung eller at man ikke hadde vært sammen så lenge.[46]

Studier har vist at gifte par jevnt over har større grad av felles økonomi enn samboere.[47] Analysen i Fredwall, 2020a, tilsier at samboerskap med felles barn er mer varige og at disse samboerne har mer integrert økonomi enn andre samboere. Det samme viser eldre studier.[48] 82 prosent av samboerne i «Leve-dele2016»-undersøkelsen oppga at paret hadde hovedsakelig eller delvis felles økonomi. De resterende 18 prosentene svarte at de hadde atskilt økonomi. Kun fire prosent av ektefellene svarte at de hadde atskilt økonomi.[49] Det økonomiske fellesskapet mellom samboere viste seg ved samarbeid om parets forbrukskostnader, felles investeringer og delt eierskap. Rundt 60 prosent av de spurte samboerne hadde investert i og eide bolig sammen, mot 91 prosent av ektefellene.[50] Videre oppfattet 37 prosent av samboerne at de eide sammen alt de hadde skaffet seg under samlivet.[51]

I undersøkelsen «Arbeidsdeling i hjemmet: Er likestilte par mer fornøyde?» (Arnesen, 2023) var økonomi det eneste feltet der kvinner og menn var uenige om hvem som 'vanligvis eller alltid' utførte denne oppgaven. Både kvinner og menn mente at de selv i større grad enn partneren betalte regninger og holdt oversikt over økonomien.[52] I rapporten «Finansiell kunnskap i den norske befolkning» (Nyhus, 2023) ble norske kvinner og menn spurt om hvem som tok de daglige avgjørelsene angående penger i husstanden. Ni av ti av kvinner som oppga at de tar slike

35 Samboerrapporten, 2024, punkt 8.
36 Samboerrapporten, 2024, punkt 7, figur 1.30 og 1.31.
37 Samboerrapporten, 2024, punkt 8 og tabell 1.12 til 1.17.
38 Samboerrapporten, 2024, figur 1.32.
39 Fredwall, 2020, side 129-130.
40 Walleng, 2015, side 106-107.
41 Wiik et al., 2010, side 276.
42 Wiik et al., 2010, side 280.
43 Wiik et al., 2010, side 279.
44 Wiik et al., 2010, side 273 og 280. Liknende funn i Walleng, 2015, side 108-109.
45 Fredwall, 2020a, side 130-131.
46 Walleng, 2015, side 133-134.
47 Fredwall, 2020a, side 87; Lyngstad et al., 2010, side 5, jf. Noack et al., 2011.
48 Fredwall, 2020a, side 148 flg. Selv om samlivets varighet hadde signifikant betydning, var betydningen av partenes alder derimot ikke entydig i denne studien, se side 150 og 153-154; Noack et al., 2011.
49 Fredwall, 2020a, side 146 og side 533-540; sml. Walleng, 2015, side 123, hvor 74 prosent av de svenske samboerne svarte at de «på någon sätt» hadde felles økonomi.
50 Fredwall, 2020a, side 539 og 540; sml. Walleng, 2015, side 122, hvor over 60 prosent av samboerne som bodde i eid bolig oppga at de eide boligen sammen.
51 Fredwall, 2020a, side 638.
52 Arnesen, 2023, figur 1.

beslutninger om penger sammen med andre, oppga at de bodde sammen med en ektefelle eller samboer.[53] Undersøkelsene kan gi et bilde på hvordan par tar beslutninger om økonomi og kan synes å underbygge pars opplevelse av å leve i et økonomisk interessefellesskap der det er naturlig å avklare økonomiske spørsmål med hverandre.

Hvilken betydning inntekt eller ulikhet i partenes økonomi har for samboeres økonomiske fellesskap er lite kjent.[54] Det statistiske utgangspunktet er imidlertid at kvinner fortsatt tjener mindre enn menn, at menn eier flere verdier enn kvinner, men at de også har større gjeld.[55] Kvinner utfører fortsatt en større andel av husarbeidet enn menn.[56] Ved fødsel tar kvinner ut ulønnet permisjon oftere og i flere uker enn menn.[57] Forskjellene mellom kjønnene i formuesoppbyggingen trer særlig inn i midten av 30-årene.[58] Dette er en alder hvor mange blir foreldre, og en aldersgruppe hvor nesten halvparten av de som er i et samliv er samboere.[59]

6.6 Avtaler mellom samboerne. Kunnskap om rettsreglene og økonomi

Det enkelte samboerparet står fritt til å inngå en avtale om sine økonomiske forhold. En gjennomtenkt avtale kan gi en ordning tilpasset det enkelte parets behov. Selv om undersøkelser viser noe sprikende funn knyttet til om par har inngått samboeravtale, er hovedfunnet likevel at samboere i liten grad benytter muligheten til å inngå avtaler om det økonomiske forholdet dem imellom.[60] I studien «Leve-dele2016» svarte 21 prosent av samboerne at de har samboeravtale. Flere eldre enn yngre svarte bekreftende. Andelen med samboeravtale var noe større blant par som hadde etablert seg senere i livet, og blant de som hadde gjort en felles investering. Samlivets varighet økte også sannsynligheten for at paret har samboeravtale. I studien ble samboerne spurt om grunnen til at de ikke hadde opprettet en samboeravtale. I alt 29 prosent svarte at de ikke hadde behov for en avtale, mens 54 prosent svarte at de hadde «tenkt på det, men ikke kommet så langt». Samboere med felles barn og par som hadde investert sammen svarte oftere enn andre at de ikke hadde kommet så langt. Dette kan forstås slik at disse samboerne i særlig grad er klar over den manglende reguleringen av de økonomiske forholdene.

I den svenske studien «Att leva som sambo» oppga 14 prosent av samboerne at de hadde inngått en samboeravtale.[61] At Sverige har egen samboerlov kan være en årsak til at noe færre svensker enn nordmenn inngår samboeravtaler. Samtidig er samboeres arverettslige stilling sterkere i Norge enn i Sverige. I «Leve-dele2016» oppga 15 prosent av samboerne at de hadde skrevet testament, mens andelen i Sverige var 18 prosent i den svenske undersøkelsen utført i 2010.[62] Også her kan forskjellene i regulering bidra til å forklare forskjellene i ønsket om å opprette testament.

Par i samliv har lav kunnskap om rettsreglene om det økonomiske forholdet mellom dem, noe som gjenspeiles i undersøkelser både i Norge, Sverige og Danmark.[63] Også en kanadisk studie fra British Columbia viste at flertallet av de intervjuede parene hadde uriktig, lav eller ingen kunnskap om samboerlovgivningen i provinsen.[64] «Leve-dele2016»-undersøkelsen viste få signifikante forskjeller mellom kjønnenes *juridiske* kunnskap.[65] Kjønnsforskjeller ble imidlertid påvist i rapporten «Finansiell kunnskap i den norske befolkning» (Nyhus, 2023), hvor deltakere i flere land ble stilt 50 spørsmål om begreper som rente, lån, inflasjon mv. Nordmenns kunnskap totalt sett ble målt høyere enn snittet i OECD-land, men norske kvinner hadde betydelig lavere *finansiell* kunnskap enn norske menn.[66] Om kvinnene var enslige eller i parforhold hadde derimot liten påvirkning på svarene.[67]

---

53 Nyhus, 2023, side 16.

54 Lyngstad et al., 2010, side 6-7 og 19.

55 Statistisk sentralbyrå, 2025a; Epland, 2021, figur 2.

56 Arnesen, 2023, figur 1. Svenske samboerkvinner mente også at de gjør mest husarbeid, i Walleng, 2015, side 129-130.

57 Bakken, 2022, side 59.

58 Statistisk sentralbyrå, 2025a; Epland, 2021, figur 1.

59 Statistisk sentralbyrå, 2024b; Samboerrapporten, 2024, figur 1.4.

60 Fredwall, 2020a, side 575-576; Fredwall, 2016, se særlig punkt 5.1 og fotnote 38 og 39.

61 Walleng, 2015, side 109.

62 Fredwall, 2020a, side 99-100; Walleng, 2015, side 110 flg.

63 Fredwall, 2020a, side 132 flg., som også henviser til dansk forskning, se side 134; Walleng, 2015, side 93-98. Lav kunnskap om konsekvenser av samboerskap og ekteskap trekkes også frem av Lappegård & Noack, 2015, punkt 6.

64 Aloni, 2021, side 80 flg.

65 Fredwall, 2020a, side 536, 543, 636, 638, 640, 642.

66 Nyhus, 2023, side 13 flg.

67 Nyhus, 2023, side 15-17.

Kapittel 7
Behovet for lovregulering

7.1 Innledning. Om kunnskapsgrunnlaget

Utvalgets overordnede mandat er å vurdere behovet for en nærmere rettslig regulering av samboeres økonomiske plikter og rettigheter underveis i samboerskapet og ved samlivsbrudd.

'Samboere' utgjør en mangfoldig og uensartet gruppe som ikke har noen felles eller entydig stemme i det offentlige rom. Det er derfor få, om noen, som med tydelighet målbærer samboergruppens behov eller ønsker for en lovregulering. Synspunkter fra ulike interessegrupper og organer kan likevel være egnet til å belyse ulike sider ved behovet for regulering i samboergruppene.

Med dette utgangspunktet har utvalget søkt å styrke beslutningsgrunnlaget gjennom samtaler med representanter fra sivilt samfunn, representanter for relevante offentlige organer og ved å stille seg tilgjengelig for personer og grupper som har ønsket å ytre seg, se utredningen punkt 2.5. Formålet har vært å innhente innspill som samlet sett er egnet til å romme samboergruppens ønsker og behov for regulering. Utvalget har som ledd i dette innhentet synspunkter fra aktører med ulike perspektiver knyttet til alder, kjønn, minoriteter og urbefolkning, religiøs tilhørighet mv.

Ved vurdering av behovet for lovgivning på dette området har utvalget tatt i betraktning innspillene som er innhentet. Utvalget har også tatt utgangspunkt i kunnskapen om samboere som er beskrevet i utredningen kapittel 6, sammenholdt med erfaringer fra gjeldende norsk rett, internasjonale forpliktelser og fremmed rett, jf. kapitlene 3 til 5. Drøftelsene i dette kapittelet er basert på utvalgets slutninger av det kunnskapsgrunnlaget som er beskrevet.

7.2 Forekomsten av samboerskap som begrunnelse for regulering

Andelen samboerpar i det norske samfunnet er i seg selv et tungtveiende argument i favør av behovet for lovregulering av det økonomiske forholdet mellom samboere. I 2023 var det ifølge det statiske grunnlaget 383 665 samboerpar i Norge. Det vil si at 767 330 personer levde i et samboerskap. Dette utgjorde over 17 prosent av den totale voksne befolkningen samme år.[1]

Lovregulering av forholdet mellom samboere er ikke en ny tanke. Allerede i NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel mv.* ble antallet samboende ansett som «ikke … ubetydelig», se side 41. Det ble den gang uttalt at samboeres rettsstilling «allerede av den grunn [måtte] anses som et rettspolitisk spørsmål som har krav på oppmerksomhet». Nærmere 45 år senere er forekomsten av samboere betydelig høyere. Samboerskapet som samlivsform velges, i motsetning til tidligere, dessuten i alle deler av samfunnet: blant alle aldersgrupper, i alle landsdeler, blant norskfødte og i innvandrerbefolkningen og blant par med og uten felles barn, jf. punkt 6.2. Den innhentede statistikken underbygger at samboerskapet har blitt et etablert og akseptert alternativ til ekteskap i tilnærmet alle deler av samfunnet. Utvalget har også forstått de ulike aktørene som har gitt innspill slik at de bekrefter at det er et stort mangfold i samboergruppen, at det er behov for lovgivning og at det kan være forskjeller i synet på den nærmere utformingen av lovgivningen.

For alle personene som lever i et samboerforhold vil dette forholdet ta slutt, enten ved at partene inngår ekteskap, samboerskapet ender i samlivsbrudd eller fordi en av partene dør. Uansett årsak vil det at et samboerskap tar slutt, kunne gi behov for lovgivning.

Den innhentede statistikken tilsier at risikoen for samlivsbrudd er betydelig høyere i samboerskap enn i ekteskap. Risikoen er høyere i alle samboergrupper, se punkt 6.4. Samlet er sannsynligheten for samlivsbrudd tre ganger høyere for samboere enn for ektefeller.[2]

---

1 Samboerrapporten, 2024, tabell 1.1; Statistisk sentralbyrå, 2023e.

2 Samboerrapporten, 2024, punkt 8.

Samtidig viser statistikken at en vesentlig andel samboere holder sammen lenge, og at de eldre samboerne har de mest stabile samboerforholdene, se punkt 6.4. En del samboerskap varer livet ut. Denne kombinasjonen av betydelig bruddutsatthet, men også stabilitet og langvarighet i mange samliv kan tale for at ulike samboergrupper har ulike behov for regulering.

En samboerlovgivning vil til enhver tid være relevant for svært mange, enten under samlivet eller når samlivet opphører. Statistikken tilsier at gjennom et livsløp er det få som aldri vil ha bodd sammen med en partner uten å være gift. Det er dermed svært høy sannsynlighet for at en borger i Norge i løpet av livet står ovenfor økonomiske og rettslige spørsmål som har oppstått i et samboerforhold. Dette kan i seg selv begrunne lovgivning.

7.3 Behovet for beskyttelse av samboerne og samboerfamilien

FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 16 fastslår at familien er samfunnets grunnleggende enhet. I dag dannes familier både basert på ekteskap og samboerskap. I ekteskap nyter ektefeller godt av ekteskapslovens beskyttende regler.

Underveis i et samliv vil ektefeller beskyttes gjennom regler om gjensidig forsørgelse, innsyn i den andres økonomi, ansvar for gjeld, mulighet for å bli ansett som eier av felles bolig basert på indirekte bidrag og rådighetsbegrensninger knyttet til felles bolig. Ved samlivsbrudd beskytter ekteskapslovgivningen gjennom regler om deling, vederlag og i enkelte tilfeller ektefellebidrag mv.

Dette er et vern som samboere i det vesentlige ikke har. Samboeres økonomiske forhold er i liten grad regulert og lovgivningen gir disse familietypene mindre beskyttelse. Samtidig forventer storsamfunnet i mange sammenhenger at samboerne utgjør en økonomisk enhet som bidrar til gjensidig forsørgelse underveis i samlivet. Ved vurdering av retten til ulike velferdsytelser ses det hen til om det finnes en samboer som kan være med på å dele kostnader og sikre forsørgelse, og det samme legges til grunn om myndighetene skal foreta inndriving av gjeld overfor en av samboerne. På noen områder opplever derved samboerne ulempene ved å være samboere, uten at de også får fordelene. Dette er i seg selv et argument for lovgivning på området.

Samboerskap ender som nevnt med samlivsbrudd tre ganger så ofte som ekteskap. Likevel er de økonomiske konsekvensene av samlivsbrudd mellom samboere tilnærmet uregulert. Det innebærer at lovgivningen i svært liten grad vil komme samboere til unnsetning ved et samlivsbrudd. I lys av samboergruppens omfang i alle lag av befolkningen, er det etter utvalgets syn stadig vanskeligere å skulle begrunne en slik omfattende forskjell i rettslig beskyttelse. Ikke minst gjelder dette for samboere som har barn sammen. Barn i samboerfamilier har det samme kravet på beskyttelse og rett til et menneskerettslig vernet oppvekstmiljø. Behovet for en mer likeartet regulering for samboere og deres barn, tilsier etter utvalgets syn at det er behov for en tilpasset lovgivning på området. Også likestillingshensyn gir grunn til å fremme lovgivning som kan gi beskyttelse av den eventuelt økonomisk sårbare parten i samlivet, se utredningen punkt 4.4 og punkt 4.5.

7.4 Kan en samboerlovgivning bidra til å gjøre samlivene mindre utsatt for brudd?

Behovet for beskyttende regler i samboerskapet og ved samlivsbrudd etter samboerskap, tilsier at det er behov for en samboerregulering, jf. punktet over. Spørsmålet er imidlertid om en samboerlovgivning også kan bidra til å gjøre samlivene mindre utsatt for brudd? Dette spørsmålet er det krevende å besvare.

Parallelt med fremveksten av samboerskap har andelen gifte par gått ned. Samboerpar utgjør nå rundt en tredjedel av parene i samliv, og de utgjør dermed en betydelig del av familiestrukturen i Norge, se punkt 6.2. Stabile familieenheter er som oftest en fordel både for samlivspartene selv, barna og samfunnet. Statistikken utvalget har innhentet viser at ekteskap er betydelig mer stabile enn samboerskap, se punkt 6.4. Det er da naturlig å stille spørsmål ved hvorfor samboerskap er langt mer bruddutsatte enn ekteskap.

Enkelte elementer til forklaringen kan være at samboere gjennomgående er yngre og har færre barn enn ektefeller. Samtidig er ikke slike faktorer tilstrekkelig til å forklare de betydelige forskjellene i bruddutsatthet.

Utvalget har ikke grunnlag for å fullt ut forklare forskjellen, men ser grunn til å fremheve ytterligere to faktorer som fremstår vesentlige for forståelsen av forskjellen. For det første er alle ekteskap basert på et aktivt valg av ektefellene og utveksling av et gjensidig løfte om et varig samliv. Ektefellene har ved vigselen foretatt en offentlig markering av å ha valgt hverandre og beslutningen blir offentlig kunngjort. Det kan ikke uteluk-

kes at et slikt løfte styrker forpliktelsene og har en stabiliserende effekt på forholdet. Forskning utført av Wiik og Noack, 2011, trekker videre i retning av at det ikke bare er selve ekteskapsinngåelsen som stabiliserer et samliv, men at også et samboende pars *beslutning* om et fremtidig ekteskap har positiv innvirkning på tilfredsheten med samlivet.

Det kan videre reises spørsmål om måten ekteskapene er regulert på, har betydning også for stabiliteten. Rettsreglene krever at de kommende ektefellene tar et aktivt valg, lover hverandre å holde sammen og kunngjør dette løftet. Lovgivningen bidrar derved til å forsterke det eksisterende forpliktende elementet ved ekteskapet. Dette kan være et argument for at lovgivningen for samboere også bør utformes slik at den søker å forsterke de forpliktende elementene ved samboerskapet. Om man legger til grunn at ektefellenes aktive valg av hverandre og et langvarig samliv er stabiliserende, kan dette i seg selv være et argument for å utvikle samboerlovgivningen slik at også samboere oppfordres til å foreta aktive valg knyttet til samlivet og hvilke regler som skal gjelde for paret. Ved å innrette lovgivningen slik, antas det at lovgivningen dels vil være egnet til å avklare samboernes mål for samlivet og dels være egnet til å styrke målet om et varig samliv enten i samboerskap eller ekteskap.

Utvalget foreslår i kapittel 9 at samboerne skal kunne inngå en nærmere regulert avtale om hvilke regler som skal gjelde og om hvordan deres økonomiske forhold bør reguleres. To personer kan velge å avtale at hele loven skal gjelde med én gang de flytter sammen. Om samboere på den andre siden er i tvil om de ønsker reguleringen i loven, gir lovforslaget samboerpar uten barn tre års 'betenkningstid' der de kan vurdere å inngå en avtale som trer istedenfor eller som tilpasser bruken av loven for dem. Formålet er å gi samboerne en viss tid til å avklare om samlivet deres skal omfattes av en mer forpliktende samboerregulering eller ikke. Det kan ikke utelukkes at en slik avklaring for noen vil lede til brudd eller til at lovgivningen velges bort. I et større perspektiv antas det likevel at et incitament til avklaring før det har gått for lang tid ofte kan være av det gode. Forklaringsfaktorene beskrevet over støtter at et av formålene med en samboerlovgivning bør være å styrke parets insentiv til å ta en beslutning om samlivet. En fravikelig lovgivning sikrer partenes valgfrihet, samtidig som den indirekte vil føre til at samboere i større grad må ta stilling til samlivet som ledd i å avklare de juridiske og økonomiske forholdene mellom seg. Utvalget anser at også dette taler i favør av å utvikle en fravikelig lovgivning på dette området.

7.5 Særlig om hensynet til barna i samboerfamilien

Hensynet til barna i samboerfamiliene har stått sentralt for utvalgets vurderinger av behovet for lovregulering, se også punkt 4.6. En lovgivning som bidrar til å sikre en viss fordeling av de økonomiske verdiene og som søker å stryke samboerforholdenes stabilitet, jf. punkt 7.4, kan også bidra til bedre oppvekstsvilkår for barna både relasjonelt og økonomisk.

Hensynet til barna i samboerfamiliene kan også tilsi at det er behov for en lovgivning som gir økonomisk beskyttelse utover et minimumsnivå både i samlivet og ved samlivsbrudd. Et samlivsbrudd leder til at én familie blir til to. Samlivsbruddet vil normalt lede til at familien nå trenger to boliger, paret taper stordriftsfordeler og de to nye familieenhetene vil ofte gå fra to inntekter til én. Funn gjort av Onshuus, 2022, underbygger at boligutgiftene øker betydelig ved samlivsbrudd etter ekteskap, mens annet forbruk minsker. Selv om funnene gjelder ektefeller er det grunn til å forvente at det samme gjelder samboere.

Foreldrenes økonomi kan videre spille inn i vurderinger om barnets bosted og samvær etter samlivsbrudd.[3] En viss økonomisk fordeling mellom foreldrene kan medvirke til å sikre barns fortsatte kontakt med begge foreldre. Belastningen ved trangere økonomiske kår etter samlivsbrudd blir også trukket frem i rapporten «Vanlig, men vanskelig. Barn og foreldres opplevelse av samlivsbrudd», utarbeidet av organisasjonen Voksne for barn.[4] En samboerlovgivning kan bidra til å dempe de negative økonomiske effektene av et samlivsbrudd, blant annet redusere risikoen for at én av partene blir stående på bar bakke.

Det er utvalgets syn at antallet barn i samboerfamilier i særlig grad begrunner behovet for en regulering av det økonomiske forholdet mellom samboerne. Flertallet av barn i Norge har samboende foreldre når de blir født (53 prosent).[5] Av alle barn i Norge bor 25 prosent av barna med sine to samboende foreldre, noe som utgjør rundt 277 000 barn, se punkt 6.3. Andelen barn i samboerfamilier kan i tillegg være et selvstendig argument for en regulering utover et minimum og der-

[3] Se også Johansen et al. 2022.

[4] Voksne for barn, 2024, side 33-34 og 56.

[5] Statistisk sentralbyrå, 2023b.

ved en regulering som sikrer en fordeling av de verdiene som partene sammen har skapt underveis i samlivet.

Også for barn i samboerfamiliene som ikke er parets felles barn, kan regler som bidrar til mer stabile og gjensidig forpliktende relasjoner være positivt. Ved et eventuelt samboerbrudd fremstår denne gruppen barn spesielt sårbare for økonomiske omveltninger. Den foreslåtte samboerlovgivningen kan gi samboende foreldre en rettslig ramme om familiefellesskapet, selv om rammen ikke tilsvarer det som gjelder mellom ektefeller etter ekteskapsloven. En samboerlovgivning kan likevel bidra til et mer likestilt foreldreskap for henholdsvis samboende foreldre og gifte foreldre.

Det er anerkjent at høy konflikt mellom foreldre kan være skadelig for barns psykiske helse.[6] Et mål med den foreslåtte samboerlovgivningen er å bidra til rettsavklaring, en felles forståelse av rettigheter og plikter i og etter et samliv og derved også å redusere risikoen for høy konflikt om det økonomiske oppgjøret etter samlivsbrudd. Lovregler kan bidra til å øke den rettslige forutsigbarheten og gi samboere en ramme for samarbeid, verktøy for å forebygge uklarheter og uenigheter og bidra til et effektivt og rimelig oppgjør.

7.6 Oppsummerende vurderinger av behovet

I punktene 7.1 til 7.5 redegjør utvalget for behovet for en lovregulering mellom samboere. Utvalget står samlet bak vurderingen av at det er behov for en regulering av det økonomiske forholdet mellom samboere i samliv og ved brudd.

Utvalget står etter mandatet fritt til å foreslå ulike løsninger for lovregulering, herunder vurdere om det bør utarbeides en egen fravikelig samboerlov, eller om en eventuell regulering bør inntas i eksisterende lover.

Utvalget anbefaler at det utarbeides en egen lov om det økonomiske forholdet mellom samboere. En samboerlov vil kunne gi en helhetlig regulering av de rettsspørsmålene som til stadighet vil reise seg på det økonomiske området mellom samboere. En samlet regulering i en lov vil også være mer tilgjengelig og enklere å finne og forstå, enn en regulering spredt i eksisterende lover. Ved å foreslå en egen lov vil også valget av begreper og lovens oppbygging være med å lette forståelsen av den.

Samboerreglene vil bli mer tilgjengelige og synlige om reglene gis i en egen lov. Det er spesielt viktig at reglene om fravikelighet kommer klart frem. En egen samboerlov markerer at et samboerskap er og fortsatt skal være noe annet enn et ekteskap, og at ulike regler gjelder. På samme måte vil regulering i en egen lov bidra til å skille klarere mellom samboerskap og andre typer bofellesskap.

Omfanget av de reglene som utvalget foreslår, underbygger behovet for en egen lov. Utvalget foreslår en heldekkende, men likevel kompakt regulering. Hvert kapittel og hver bestemmelse har overskrifter som gjør det lettere å finne frem. Loven er også systematisk bygd opp slik at strukturen i seg selv bidrar til forståelse.

Utvalget har på den andre siden ikke sett behovet for å foreslå en samboerlovgivning som er felles eller gir en identisk regulering med det gjelder for ektefeller. Det er flere grunner til dette.

For det første har ekteskapet en særstilling både etter norsk rett og etter retten i de fleste land i verden. Ekteskapet er et resultat av ektefellenes aktive og kunngjorte valg. Dette er et valg som gjør det enklere for lovgiver å tillegge ekteskapet en mer omfattende og inngripende lovregulering.

Ekteskap skiller seg også fra samboerskap ved at de er betydelig mer stabile. Ekteskapene varer lenger, ektepar får flere barn enn samboere og ekteskap er mindre utsatt for brudd. Ekteskapet fremstår derfor fortsatt – statistisk sett – som den beste rammen for et stabilt familieliv, slik det også ble fremhevet i St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, se punkt 2.1.7.

Ekteskapet fremstår videre som kulturelt samlende. Ekteskapet har en plass i alle verdensreligionene.[7] Historisk har ekteskapet utgjort rammene for familien i Norge og verden. Den sentrale rollen på tvers av tid og sted forsvarer at ekteskapet fortsatt bør ha en særskilt plass i et moderne flerreligiøst samfunn.

Samboergruppen er mangfoldig. Samboere innretter seg samlet sett likevel annerledes enn ektefeller, blant annet er graden av økonomisk fellesskap lavere enn mellom ektefeller, se punkt 6.5. Det er av betydning når nettopp det økonomiske forholdet mellom samboere skal reguleres. Samboerne vil på gruppenivå neppe være tjent med den samme lovgivningen som ektefeller. På individnivå kan det være annerledes og en ønsket regulering kan da avtales.

6 Morbech et al., 2024, side 358-359.

7 Thorbjørnsrud, 2005.

Mangfoldet innad i samboergruppen kan samtidig begrunne ulike regler for ulike grupper samboere. Samboere med felles barn opptrer mer forpliktende og har en mer integrert økonomi enn andre samboere. Dette bør etter utvalgets syn også ha betydning for den lovgivningen som foreslås. Utvalget kommer tilbake til vurderinger av det nærmere behovet for en fravikelig lovgivning tilpasset ulike samboergrupper i kapittel 8 flg.

Figur 8.1

Del II
Under samlivet

Kapittel 8
Samboerdefinisjonen og lovens virkeområde

8.1 Innledning

En lovgivning om samboeres økonomiske forhold krever at loven definerer hvilke samboere som omfattes av loven. Samboerdefinisjonen må utformes i lys av de spørsmålene som utvalget er bedt om å utrede. Reglene som utvalget foreslår, skal etter mandatet «tilpasses samboerskapenes egenart». Samboerdefinisjonen vil behandles i kapittelet her. Adgangen til å avtale om samboerloven skal gjelde er behandlet i kapittel 9.

8.2 Gjeldende rett

Det finnes ikke en generell samboerdefinisjon i norsk rett. I utredningen punkt 3.2 er det redegjort for hvordan samboerskap er definert på ulike rettsområder. Begrepsbruken er ikke enhetlig. Kriteriene for å regnes som samboere avhenger av hvilket rettsområde det er tale om, hvilke rettigheter og plikter regelen fastsetter og hvilke hensyn regelen skal ivareta.

8.3 Menneskerettslige skranker

Utvalget anser ikke at menneskerettslige eller internasjonale forpliktelser setter relevante skranker for utforming av samboerdefinisjonen i seg selv. Om og i hvilken utstrekning lovgivningen griper inn i enkeltpersoners privatrettslige forhold vil primært avhenge av reglenes virkeområde og adgangen til å fravike lovgivningen. En lovregulering som fastsetter vidtrekkende rettigheter og plikter for mindre forpliktende parforhold vil imidlertid kunne utfordre statens adgang til å gripe inn i retten til privatliv og familieliv etter EMK artikkel 8 og vernet om eiendomsretten etter EMK P1-1.

8.4 Fremmed rett

Hvem som regnes som samboere i fremmed rett er nærmere omtalt i kapittel 5.

Danmark og *Island* har ingen egen lov om de økonomiske forholdene mellom samboere og heller ingen generell samboerdefinisjon i lovverket.

Finland og *Sverige* har egne samboerlover som definerer hvem som omfattes av loven. Etter den finske loven består et samboerforhold av to ugifte parter i et parforhold, som bor i et «gemensamt hushåll». Partene må ha bodd sammen i minst fem år eller ha eller ha hatt felles barn eller felles foreldreansvar for et barn.[1]

Den svenske samboerloven definerer samboere som to ugifte personer, som «bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll».[2] Loven stiller ikke konkrete vilkår om forholdets varighet eller at paret har felles barn, men forholdet må være «stadigvarande». Definisjonen skal legges til grunn også i annen lovgivning som omtaler samboere, personer som bor sammen i et ekteskapslignende forhold eller liknende betegnelser. Sentralt for forståelsen av den svenske samboerloven er likevel at lovens mest vidtgående regel om deling av verdier («bodelning») kun er aktuell der paret har såkalt samboegendom, som er felles bolig eller innbo som er erververt til bruk i samlivet, se punkt 15.4.2.

Verken finsk eller svensk lovgivning stiller krav til samboeres alder.

Andre europeiske land med samboerlovgivning er *Irland og Skottland*.

Etter den irske loven er samboere i utgangspunktet definert som to personer over 18 år som ikke er gift med hverandre og som bor sammen som et par i et «intimate and committed relationship».[3] For at deler av lovgivningen skal få anven-

---

1 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 3§

2 Sambolag (SFS 2003:376) 1§

3 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 section 172

delse kreves i tillegg at paret er ugift og har vært samboere i minst fem år *eller* minst to år og ha felles barn som forsørges.[4]

Den skotske loven angir samboere som to personer i et parforhold som bor sammen som ektefeller. Videre gir loven flere skjønnsmessige momenter for vurderingen.[5] Forholdets varighet eller om paret har felles barn er relevante momenter, men de er ikke avgjørende.[6] Scottish Law Commission har i en rapport fra 2022 anbefalt lovendringer som blant annet innebærer at samboerforholdet må være varig («enduring») istedenfor ekteskapslignende, at samboere må være minst 16 år, ugifte og ikke i nær slekt.[7]

Utenfor Europa finner vi samboerlovgivning særlig i stater som har eller har hatt common law-regulering. Lovgivningen i disse statene kjennetegnes ved bruk av mer skjønnsmessige bestemmelser og større grad av tvisteløsning i egne domstoler for familiesaker.

Newzealandsk familielovgivning definerer i utgangspunktet samboere som to ugifte personer over 18 år som bor sammen som et par («as a couple»).[8] Deler av lovgivningen kommer som hovedregel ikke til anvendelse for kortvarige og/eller lite forpliktende samboerforhold hvor samboerskapet har vart mindre enn tre år, men det kan også legges vekt på om paret har barn.[9] Loven angir skjønnsmessige kriterier for samboervurderingen.[10]

Australsk samboerlovgivning gir vesentlige rettigheter for samboere, men samboerdefinisjonen er utpreget skjønnsmessig, se punkt 5.3.1.

8.5 Utvalgets vurderinger

8.5.1 Hvilke samboere bør omfattes av loven?

En lovgivning om samboeres økonomiske forhold vil ikke fungere uten at det også reguleres hvilke samboere som skal være omfattet av lovgivningen. At det er behov for en samboerdefinisjon, trenger ikke ytterligere begrunnelse.

Spørsmålet er likevel hvordan definisjonen skal utformes og dermed hvilke parforhold som bør omfattes av lovgivningen. Vurderingen er mer kompleks enn det som er tilfelle for ektefeller. Ektefeller har inngått ekteskap og dette valget gir også et naturlig grunnlag for å avgrense ekteskapslovgivningen. Dette er annerledes i samboerforhold.

En utfordring er videre at lovgiver ikke har kunnskap om det enkelte samboerparet. Ektefeller har valgt ekteskapet og har avgitt et løfte om et livsvarig fellesskap. Ekteskapsløftet innebærer at partene også har valgt en formuesordning, enten felleseie eller helt eller delvis særeie. Samboere har ikke nødvendigvis en slik relasjonell begrunnelse for å flytte sammen, tatt stilling til om de tar sikte på et varig samliv sammen eller besluttet at de ønsker økonomisk integrasjon i parforholdet.

Nyere kanadisk forskning underbygger at det kan være en vesensforskjell mellom ekteskap og samboerskap også i begrunnelsen for å flytte sammen.[11] Flertallet av samboerne i den kanadiske undersøkelsen flyttet sammen av mer praktiske årsaker eller for å forbedre eller forenkle bosituasjonen. Bare et mindretall av samboerne oppga relasjonelle grunner for at de bodde sammen. Ingen av de intervjuede i undersøkelsen ga uttrykk for at de hadde lovet hverandre et varig samliv. Funnene indikerer dermed at parforholdene hadde en noe mindre grad av beslutning, forpliktelse og fellesskap.

Også norske funn støtter slike konklusjoner. Studien «Leve-dele2016» underbygger at samboere utgjør en sammensatt gruppe.[12] Vi ser dette blant annet i bredden av svarene på spørsmål om hvorfor respondentene ikke planla å gifte seg med samboeren og graden av felles økonomi i samlivet, se punkt 6.5. Respondentene pekte ikke bare på samboerskapet som et godt alternativ til ekteskap, men også på faktorer som usikkerhet knyttet til «om dette blir et varig samliv» og at det var «fordeler ved å være samboer». Begrunnelsene for å ikke gifte seg indikerte ofte at paret bodde sammen uten å ha tatt stilling til samlivets varighet og uten å ha lovet hverandre et livslangt samliv. Andre samboere svarte at de ikke hadde vært sammen så lenge og at det derfor ikke var aktuelt å gifte seg. Resultatene kan tilsi at paret var i ferd med å prøve ut forholdet og det var usikkert hva dette ville resultere i. Om lag halvparten av samboerskapene i studien fremsto imidlertid som mulige livslange alternativ til ekteskap.

---

4 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010 section 172 (5) og (6) og 173; O'Sullivan, under publisering, 2025.

5 Family Law (Scotland) Act 2006 section 25

6 Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006), section 25; McK Norrie under publisering, 2025.

7 Scottish Law Commission, 2022, side 42-43; McK Norrie, under publisering, 2025.

8 Property (Relationships) Act 1976 section 2D, se 2D (2).

9 Property (Relationships) Act 1976 section 14A, jf. section 2E.

10 Property (Relationships) Act 1976 section 2D, section 2E, section 14A.

11 Aloni, 2022, side 248 flg.

12 Fredwall, 2020a, side 129 – 132.

Funnene i «Leve-dele2016» knyttet til parenes grad av felles økonomi underbygger mangfoldet.[13] Ingen av samboergruppene var like fellesskapspreget som ektefellene på det økonomiske området. Samtidig viste funnene at samboere med felles barn skilte seg klart fra andre samboergrupper, ved å ha en sterkere fellesskapsorientert økonomiorganisering. Unge samboerpar, samboere uten felles barn og samboere som hadde etablert seg sent i livet, var på gruppenivå kjennetegnet ved en mer individuell og mindre fellesskapsorientert økonomihåndtering.

Samboerskapene er preget av en høyere risiko for samlivsbrudd enn ekteskapene, se punkt 6.4. Dette gjelder også samboere med felles barn, selv om disse samlivene er mer stabile. Spørsmålet om hvorfor samboere, også de med felles barn, er mer utsatt for brudd enn ektefeller, er behandlet i punkt 7.4. De to faktorene som særlig skiller ekteskap fra samboerskap er for det første beslutningen som alle ektefeller har tatt om å inngå ekteskap, og for det andre det offentlige kunngjorte løftet som ektefellene har gitt hverandre i vitners nærvær om å forbli hos hverandre livet ut. Selv om også samboerpar kan ha gitt hverandre løfter og markert samboerskapet utad, er det likevel vesentlig at *samtlige* ektefeller har gjort dette. I lys av statistikken fremstår det som sannsynlig at parets avgitte og kunngjorte beslutning er egnet til å påvirke samlivets stabilitet. Når man omtaler et ugift samliv som 'ekteskapslignende', er det nærliggende å ha i tankene de parene som man antar har bestemt seg for hverandre og for å holde sammen. Ved utforming av en samboerdefinisjon som gir grunnlag for parets gjensidige rettigheter og plikter, bør definisjonen først og fremst ta sikte på å omfatte de antatt mer stabile og forpliktende parforholdene.

Funnene gir samlet sett viktig kunnskap for lovgiver. Selv om likhetene mellom ekteskap og samboerskap er store, er også forskjellene vesentlige. Og ikke minst er forskjellene mellom ulike samboergrupper store. Funnene utfordrer likevel lovgiver ved at det blir vanskelig å argumentere for at alle som bor sammen i et parforhold skal omfattes av de samme reglene.

8.5.2 Bør alle samboere som omfattes av definisjonen også omfattes av de samme reglene?

Resonnementet i forrige punkt har betydning for utforming av samboerdefinisjonen og reiser dessuten spørsmålet om alle samboere bør omfattes av de samme reglene. Det kan være en betydelig forskjell mellom et samboerpar bestående av to studenter som synes det er hyggelig å dele «bord og seng» og to samboere som har valgt å få barn sammen og som har investert i bolig, bil og andre eiendeler som hører familielivet til. Forskjellene kan være tydelige også mellom samboere som har flyttet sammen tidlig og har satset på et liv sammen og et par som har truffet hverandre sent i livet og som ønsker å skape hyggelige dager, men uten at de nødvendigvis ønsker en integrert økonomi.

En lovgivning som går for langt i å inkludere de mindre gjensidig forpliktende parforholdene skaper risiko for at par avstår fra å flytte sammen eller at en høy andel ønsker å avtale seg ut av ordningen, og at de slik påføres kostnader eller ulemper. En for omfattende samboerdefinisjon kan også føre til at personer som ikke har kunnskap eller ressurser til å fravike loven, påføres utilsiktede eller urimelige økonomiske forpliktelser i strid med det som er lovens formål.

Dette er vurderinger som også er foretatt i andre land, for eksempel i New Zealand. De vesentlige deler av samboerlovgivningen i New Zealand gjelder som hovedregel ikke 'kortvarige' samboerskap med under tre års varighet («de facto relationships of short duration»).[14] Loven åpner videre for at også samliv som har vart lengre enn tre år behandles som et såkalt kortvarig samboerforhold.[15] Dette skjer når samlivet ikke fremstår som forpliktende og derved som et samliv som ikke er egnet for regler om deling av økonomiske verdier ved et samlivsbrudd. Regelen viser at man har vært bevisst på at det finnes mange ulike samboerskap og at lovens ordning ikke passer for alle.

Også i Irland får sentrale deler av samboerlovgivningen kun anvendelse for de mer langvarige samboerskapene eller der paret har barn sammen. I irsk rett betegnes slike samboere som «qualified cohabitants».[16]

De samme hensynene gjør seg gjeldende i Norge, men et annerledes rettssystem gir grunn til å velge andre løsninger. I norsk rett, med andre rettstradisjoner og mindre forventninger til domstolenes skjønnsutøvelse i private forhold, fremstår ikke slike skjønnsmessige unntaksbestem-

[13] Fredwall, 2020a, side 142 – 157.

[14] Property (Relationships) Act 1976, section 14A, jf. section 2E

[15] Property (Relationships) Act 1976, section 2E (1) (b) (ii)

[16] Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010. section 172 (5)

melser egnet. Dette dels fordi avgrensningen vil være ressurskrevende for partene og domstolene, og dels fordi det å praktisere regelen vil kreve en relativt inngående vurdering av hvert enkelt parforhold fra domstolenes side. Dette kan oppleves inngripende i samboernes privatliv, noe det er grunn til å vike tilbake for. Grunnutfordringen, nemlig at ulike samboerpar har behov for ulik regulering, fremstår imidlertid som den samme både i Norge og andre stater. Etter norsk rett vil det etter utvalgets syn være bedre å løse denne utfordringen ved å gradere lovgivningen slik at lovgivningen fullt ut kommer til anvendelse bare for de antatt mest forpliktende samlivene.

Det neste spørsmålet er da hvilke omstendigheter som utgjør gode indikatorer for hvilke grupper par som lever et forpliktende samliv som bør omfattes av lovgivningen. En utfordring er åpenbart at alle par er forskjellige og deres grad av gjensidig forpliktelse og behov for lovgivning kan avvike på et individuelt nivå. Dette er en realitet som lovforslaget forsøker å møte gjennom at lovgivningen gjøres fravikelig. Paret kan tilpasse reguleringen gjennom å inngå en avtale. Hvordan det enkelte paret har innrettet seg økonomisk, hva partene har lovet hverandre og hva de tenker om samlivets varighet, er og skal være ukjent for lovgiver, men paret står stort sett fritt til å inngå den avtalen som passer dem.

For par som ikke inngår avtale om de økonomiske forholdene, trenger vi imidlertid objektive indikatorer som lovgivningen kan innrettes etter. Målsetningen må så være å finne indikatorer som gir en relevant avgrensning for flertallet. At det kan være individuelle forskjeller slik at lovgivningen ikke treffer for alle, er vanskelig å utelukke og må som nevnt løses ved partenes avtaler.

Det er særlig tre forhold som er synbare og relevante indikatorer for lovgiver i lys av det empiriske og statistiske materialet vi har tilgjengelig. Det første forholdet er om samboerne har barn sammen. Dette er registrert og offentlig tilgjengelig informasjon, samtidig som vi vet at samboere med *felles barn* opptrer mer fellesskapsbasert på det økonomiske området enn andre samboere. Samboerne med felles barn eller planer om felles barn er også mest tilbøyelige til å ha ekteskapsplaner, se punkt 6.5. Det kan derfor være rimelig å anta at samboere som har barn sammen vil være de som er mest tjent med en lovgivning som beskytter et økonomisk fellesskap. Felles barn er allerede brukt som indikator for lovningen i arveloven, der samboere med felles barn har mer omfattende rettigheter til arv og uskifte enn samboere som ikke har barn sammen.

En annen indikator er om paret har foretatt større investeringer sammen og da typisk investeringer i *felles bolig*. I svensk samboerlov gir loven i utgangspunktet en romslig samboerdefinisjon, men i praksis er anvendelsen av de vesentligste reglene om deling av verdier avgrenset til samboerskap der det er investert i felles bolig til samlivet. Også i norsk rett vil en slik ordning kunne gi en synbar og klar avgrensning for en samboerlovgivning, ikke minst der paret eier boligen, og rettighetene til den er registrert. Det å knytte lovgivningen til eierskap og fordeling av de eiendelene og rettighetene som paret erverver sammen til felles personlig bruk, fremstår derfor egnet.

Samlivets *varighet* brukes også ofte som avgrensning for lovgivning, for eksempel ved at reglene får virkning først etter tre eller fem års samboerskap. Samlivets varighet er riktignok ikke nødvendigvis noen sikker indikator på en felles og integrert økonomi. Funnene i «LeveDele2016» tilsier at om paret verken har felles barn eller har investert i bolig sammen, beholder de som oftest en atskilt økonomiorganisering, selv om de har bodd sammen over tid.[17] Samtidig vil kombinasjonen av kort varighet, fravær av felles barn og felles investering, samlet sett være gode indikatorer for et samliv som preges av en mindre integrert økonomi.

Indikatorene felles barn og felles investering i bolig peker seg i særlig grad ut. Begge indikatorene treffer de samboerne som i undersøkelser oppgir å ha høyest grad av felles og integrert økonomi. Videre er det gjerne parene som har barn sammen som også dekker boligbehovet sitt gjennom å investere i felles bolig sammen. En fordel ved å vektlegge om paret har barn sammen, er at det også vil gi økt beskyttelse for samboere med barn som foreløpig ikke har investert i felles bolig til samlivet. Dette er kanskje gruppen med størst behov for lovens beskyttelse. Dette er også den tyngste innvendingen mot den svenske samboerlovgivningen, siden den i liten grad beskytter samboere med barn som ikke har midler til å investere i felles bolig.

Utvalget legger etter en samlet vurdering til grunn at det ved utforming av lovforslaget er gode grunner til å vektlegge om paret har barn sammen, om samlivet har bestått mer enn kortvarig og om paret har foretatt en større investering sammen. Ved å styre etter disse tre synbare indikatorene vil lovgivningen gis større treffsikkerhet for de hovedgruppene den er ment å gjelde for. Ulik regulering for samboere med og uten barn

[17] Fredwall, 2020a, side 159 – 161.

vil samtidig være i tråd med systemet etter den norske arveloven. For samboerne vil det være en fordel at de samme prinsippene legges til grunn på tvers av lovområdene.

8.6 Utvalgets forslag. Elementene i samboerdefinisjonen

8.6.1 Innledning

Utvalget foreslår en samboerdefinisjon som gir tre likestilte alternativer, jf. lovforslaget § 2. Det foreslås at definisjonen skal omfatte par som bor sammen og som har, har hatt eller venter barn sammen. Videre foreslås det at par som har bodd sammen i minst tre år skal omfattes. I tillegg foreslås at loven skal gjelde om paret har avtalt dette. De enkelte kriteriene behandles nærmere i punktene under.

Utvalget foreslår at samboerloven som helhet i utgangspunktet får anvendelse for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen. For andre samboere foreslås det at loven skal gjelde med unntak av kapittel 4, som gjelder deling av verdier etter endt samliv. Adgang til å fravike samboerloven behandles i kapittel 9. Det foreslås enkelte overgangsbestemmelser for samboerskap som eksisterer når loven trer i kraft, jf. lovutkastet § 28.

8.6.2 To personer i et parforhold

Utvalget foreslår at samboerdefinisjonen gjelder to personer som bor sammen i et parforhold. Samboerdefinisjonen er kjønnsnøytral.

At loven bare gjelder samboerforhold med to personer er i samsvar med samboerbegrepet i annen norsk lovgivning og er i tråd med det som er vanlig både i Norden og i all hovedsak ellers i verden. Forslaget innebærer at en person bare kan være samboer med én person om gangen. Det er disse to personene som kan påberope seg rettighetene og pliktene i loven.

Forslaget stenger ikke for at to personer regnes som samboere selv om de deler bolig med andre personer, for eksempel foreldre eller andre slektninger. De ulike virkemidlene i loven er imidlertid rettet inn mot beskyttelsesbehovene i et samliv med to personer. Samliv mellom flere kan innebære andre behov for regulering, noe som ikke er utredet av utvalget. Husstandsfellesskapsloven vil fortsatt gjelde boformer som faller utenfor samboerloven, for eksempel hvor tre eller flere personer lever sammen i et kjærlighetsforhold eller livsfellesskap, i et bofellesskap som ikke har utspring i et parforhold, som venner, søsken eller foreldre med voksne barn. Parter i slike fellesskap kan også inngå avtaler om sine økonomiske forhold.

Samboere må etter lovforslaget leve sammen i et parforhold. Betegnelsen anses bedre egnet til å beskrive relasjonen mellom samboere enn begrepet 'ekteskapslignende', som er bredt benyttet i annet lovverk. For det første er ekteskap ulike og det er ingen allmenn forståelse av hva som anses som ekteskapslignende. For det andre vil det å benytte begrepet «parforhold» anerkjenne at samboerskap nettopp er noe annet enn ekteskap. Selv om parforhold ofte vil ha et fremtidsperspektiv, vil ikke partene i et samboerskap nødvendigvis ha lovet hverandre et livsvarig samliv, slik ektefeller har gjort. Et parforhold mellom to som bor sammen uten å være gift, kan være 'ekteskapslignende' på mange punkter, men ikke nødvendigvis alle. Oppfyllelsen av kriteriet «parforhold» vil fortsatt bero på en helhetsvurdering, slik også arveloven forutsetter, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 46.

Spørsmålet er dermed hva som kreves for å være i et «parforhold» i lovens forstand. Det er ikke nok å bo i samme husholdning. Når utvalget bruker begrepet parforhold siktes det til flere faktorer som vanligvis vil være til stede. Parforholdet innebærer en relasjon utover det praktiske bofellesskapet. Paret er gjerne bundet sammen gjennom en emosjonell, vennskapelig og ofte seksuell relasjon. Det sentrale er det gjensidige livsfellesskapet som er etablert mellom partene ved samlivet. Et rent 'omsorgsfellesskap', der formålet for eksempel er å utføre pleie- eller omsorgsoppgaver, vil falle utenfor. Om par som bor sammen også har barn sammen, vil dette være en sterk indikator for at de lever i et parforhold i samboerlovens forstand. De relasjonelle momentene vil da ofte være oppfylt.

I et parforhold hvor partene deler husstand vil det vanligvis være en form for økonomisk fellesskap, en viss gjensidig økonomisk ivaretakelse og en fordeling av de oppgavene som husholdningen krever. Samtidig må det være rom for ulike måter å innrette seg på. Det er kombinasjonen av et relasjonelt og økonomisk interessefellesskap, ofte med intensjonen om et livsfellesskap, som skaper risiko for økonomisk sårbarhet og behov for beskyttende regler. Dette er derfor sentrale elementer i forståelsen av hva som utgjør et parforhold.

8.6.3 Kravet om å bo sammen. Midlertidig atskillelse

Et sentralt krav for at paret skal omfattes av lovgivningen er at de «bor sammen».

Samboerdefinisjonen i arveloven 1972 § 28 a brukte begrepet «lever saman», mens arveloven 2019 § 2 tredje ledd bruker «bor sammen», uten at det var tilsiktet noen realitetsforskjell, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 281. Øvrig lovgivning er ikke konsekvent i sin ordbruk, se oversikten i punkt 3.2. Utvalget anser ikke at begrepene «lever saman» eller «bor sammen» har ulike terskler, men mener at å «bo» sammen mer presist formulerer det praktiske og faktiske elementet i vilkåret, og foreslår at denne formuleringen brukes.

Å bo sammen som samboere innebærer normalt noe mer enn å bo i samme bolig. Det forventes at paret har et felles hjem og en felles husholdning.

Utvalget har vurdert om det bør være et vilkår at samboere er folkeregistrert på samme adresse. Et formelt krav om felles folkeregistrert adresse vil gjøre det enklere å fastslå om det er etablert et samboerskap etter loven. Enhver har dessuten plikt til å melde flytting når man endrer bosted, jf. folkeregisterloven § 6-1. Felles adresseregistrering innebærer en aktiv handling som kunne medføre rettsvirkninger i form av at samboerlovgivningen gjelder. Tilsvarende spørsmål ble drøftet i forarbeidene til arveloven, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 21:

> «Etter departementets vurdering er det ikke hensiktsmessig eller ønskelig å stille krav om at samboerne må ha samme folkeregistrerte adresse. Det kan være mange grunner til at samboerne ikke er registrert på samme adresse. Selv om det i utgangspunktet gjelder en plikt til å registrere riktig adresse i folkeregisteret, kan det i gitte situasjoner være grunnlag for en annen folkeregistrert adresse enn det faktiske bostedet. Barne- og likestillingsdepartementet har som eksempel pekt på studenter som lovlig kan ha en annen folkeregistrert adresse enn den adressen de faktisk bor på mens de studerer. Departementet er videre enig i at bortfall av rettigheter etter arveloven ikke er et egnet sanksjonsmiddel mot brudd på plikter etter folkeregisterloven.»

Utvalget slutter seg til disse vurderingene og foreslår ikke å stille vilkår om felles folkeregistrert adresse. Felles folkeregistrert adresse vil likevel gi en sterk indikasjon på at paret bor sammen og bidrar til å sannsynliggjøre at det foreligger et samboerskap etter loven.

Utenfor samboerbegrepet faller par som er kjærester eller har en tilsvarende nær relasjon, men som ikke bor sammen, for eksempel 'særboere'. Disse kan ha et emosjonelt og intimt fellesskap og et stabilt parforhold, men mangler et felles bosted. Paret har valgt å bo fra hverandre og vil som følge av det ha svakere grad av et praktisk og økonomisk fellesskap eller sammenblandet økonomi, enn det som er typisk for par som deler husholdning.

En særlig problemstilling kan oppstå der par oppholder seg sammen i mer enn én bolig. Partene eier for eksempel hver sin bolig, og bytter på å bo sammen i hver sine respektive boliger. Dette kan for eksempel være et eldre par der begge ønsker å beholde egen bolig. Et annet eksempel er hvor en part bor alene med egne barn halvparten av tiden, mens den andre halvparten tilbringes med (ny) kjæreste. Et vesentlig moment vil være om det er *paret* som veksler mellom to felles boliger, og at de forblir i en felles husholdning, eller om hver av partene veksler på å besøke den andres bolig uten at det foreligger en felles og kontinuerlig husholdning. I det første tilfellet er det nærliggende å betrakte paret som samboere, i det andre ikke. Grensetilfeller kan oppstå og vurderingen må nødvendigvis gjøres basert på et visst skjønn. Sentrale momenter kan være hvor mye av tiden paret bor i samme husholdning, årsaken til at de har innrettet seg slik, hvor de er folkeregistrerte, om paret har felles eller sammenblandet økonomi og om paret har investert i bolig eller andre eiendeler til felles bruk.

Utvalget foreslår at samboere som lever midlertidig atskilt på grunn av utdanning, arbeid, sykdom, institusjonsopphold eller liknende fortsatt skal regnes som samboere. Dette er i samsvar med den tilsvarende regelen i arveloven § 2 tredje ledd andre punktum, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 22.

Atskillelsen må i prinsippet være midlertidig for at paret fortsatt skal regnes som samboere. Det kan ikke stilles opp noen klar tidsgrense. Det kan heller ikke kreves at paret vet hvor lenge atskillelsen skal vare. Hvor grensen går vil avhenge av årsaken til atskillelsen og parets livssituasjon for øvrig. Et praktisk eksempel er eldre samboere der én av partene har en langtidsplass på en institusjon. En langvarig eller permanent utflytting begrunnet i samboerens alder eller

helse avbryter ikke samboerskapet. Det er imidlertid en forutsetning at parforholdet består mens paret bor fra hverandre. Der parforholdet opphører mens partene bor fra hverandre, må det foretas en konkret vurdering om hvilket tidspunkt samboerskapet opphørte.

8.6.4 Alternative tilleggsvilkår. Krav til avtale, barn eller varighet

For at par som bor sammen skal regnes som samboere etter loven foreslår utvalget at det i tillegg stilles tre alternative tilleggsvilkår. For at loven skal gjelde krever forslaget at samboerne enten har, har hatt eller venter barn sammen, at samboerforholdet har vart i minst tre år eller at paret har avtalt at samboerloven skal gjelde for dem. Det vises til lovforslaget § 2 første ledd bokstavene a, b og c.

Utvalget foreslår for det første at samboerpar som har, har hatt eller venter barn sammen omfattes av loven. Disse parene er unntatt kravet til botid, og loven vil gjelde så snart de flytter sammen, dersom de øvrige vilkårene er oppfylt.

Forslaget er begrunnet med at samboerpar som har barn sammen er naturlig knyttet sammen i et fellesskap som både er av praktisk, økonomisk og følelsesmessig art. Begge foreldrene har oppfostringsplikt ovenfor barnet etter barnelova § 66 flg. Videre har samboende foreldre normalt også foreldreansvaret sammen for felles barn, jf. barnelova § 35. Betydningen av at paret har barn sammen ble fremhevet allerede i NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*:

> «Samboerpar med felles barn har mange felles trekk med ektepar med barn. Det er da også for samboere med felles barn at det hittil er gjort flest tilnærminger til ektepar i lovgivningen. Når et par får barn, øker forpliktelsene som de har tatt på seg. De får felles plikter overfor barnet. Hjem og eiendeler kan ikke lenger holdes adskilt, de danner nå også et hjem for barnet. Ansvaret for barnet gjør det også nødvendig å planlegge for fremtiden i fellesskap. Når et par får barn sammen, er det også mer legitimt for staten å regulere familiemedlemmenes plikter og rettigheter gjennom forpliktende lovgivning. Utvalget ser det som særlig viktig at staten gjennom sin lovgivning søker å fremme stabile familieforhold for barn.» (side 132).

Utvalget er enig i disse vurderingene og tar utgangspunkt i at det er i barnets interesse at staten gjennom sin lovgivning søker å fremme stabile familieforhold for barn.

Utvalget mener at samboerpar som har hatt barn sammen skal likestilles med par som fortsatt har barn. Dette følger allerede av arveloven og folketrygdloven § 1-5. Det vil oppleves som urimelig om samboerskapets rettsvirkninger endres hvis barnet dør.

Utvalget foreslår at også samboerpar som venter barn sammen omfattes av samboerdefinisjonen. Loven vil dermed gjelde fra unnfangelsen, dersom de øvrige vilkårene er oppfylte. Dette er tilsvarende som etter arveloven § 12 og husstandsfellesskapsloven § 1, og har linjer tilbake til Ekteskapsutvalgets delinnstilling i NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel mv.* (se blant annet side 50).

I vurderingen har utvalget sett hen til at en del samboere i denne kategorien vil være unge og kanskje også svært unge par som flytter sammen fordi de venter barn, hvor graden av livsfellesskap eller intensjon om dette kan variere. Utvalget antar imidlertid at par som venter barn, uavhengig av alder, normalt vil preges av et slikt forpliktende samliv som lovgivningen retter seg mot. I mange tilfeller vil paret foreta økonomiske disposisjoner sammen, for eksempel anskaffe felles bolig, bil, flytte eller gå til innkjøp av ting til barnet. Forpliktelsene mellom paret øker fordi de venter barn.

For par som verken har, har hatt eller venter barn, foreslår utvalget at loven skal komme til anvendelse om paret har bodd sammen i minst tre år. Partenes og samfunnets behov for forutsigbare, enkle og anvendelig regler gjør at det bør oppstilles klare kriterier for hvem som defineres som samboere. Et skjønnsmessig vilkår om at forholdet er 'varig' eller 'stabilt', slik som i den svenske samboerloven («stadigvarande»), kan være vanskelig å håndheve.

Botiden bør samtidig reflektere at samboerlovgivningens formål er å omfatte de gjensidig forpliktende og stabile parforholdene. Statistikken som utvalget har innhentet, viser at risikoen for samlivsbrudd var høyest i starten av samboerskapene, men at bruddraten deretter sank for hvert år samlivet varte, se punkt 6.4. Krav om kortere botid enn tre år vil etter utvalgets oppfatning kunne føre til at for mange par i mer flyktige eller uavklarte livssituasjoner omfattes av lovgivningen. Det vil de færreste par være tjent med.

Om treårsgrensen er oppfylt skal loven omfatte de økonomiske forholdene og disposisjonene mellom samboerne i hele samlivsfasen, det vil si fra paret flyttet sammen til samboerforholdet opphørte. Men paret kan likevel ikke *påberope*

lovens regler før de har bodd sammen i minst tre år, med mindre noe annet er avtalt. Lovens treårskrav vil på den andre siden fungere som en frist for å kunne avtale at loven heller ikke skal gjelde i fremtiden. Se nærmere punkt 9.5.2.

Utvalget har vurdert om kravet til botid bør settes høyere, for eksempel til fem år, slik regelen er etter arveloven § 13 (arverett etter testament for samboere med minst fem års samboerskap). Fem år er også bokravet etter finsk rett og for anvendelse av de vesentligste delene av irsk samboerlovgivning.

Formålet med samboeres arverett er å styrke vernet til gjenlevende, hvor det særlig er ved de «langvarige samboerskapene at samboerne kan bli gjensidig avhengige av hverandres økonomi», jf. St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* side 70. Derimot vil det fremtredende for samboerskap som består være hensynet til innrettelse under samlivet og hensynet til et riktig og rimelig oppgjør for begge parter ved et samlivsbrudd mens begge lever.

Etter tre år antas det at de fleste par som bor sammen, vil ha en viss form for økonomisk fellesskap som de innretter seg etter. Tre år bør også være tilstrekkelig tid til at partene kan vurdere en annen ordning enn det som følger av samboerloven og inngå en samboeravtale som helt eller delvis fraviker lovens regler, jf. lovforslaget § 3. Et femårig krav til botid vil kunne føre til at en rekke stabile samboerpar som for eksempel har investert i felles bolig, løsøre eller på annen måte har sammenblandet økonomi, ikke omfattes av loven. Tre års botid fremstår etter utvalgets syn som et godt balansepunkt som avveier hensynene til beskyttelse og autonomi.

Utvalget foreslår et tredje alternativt vilkår for å regnes som samboer etter loven. Par kan etter forslaget inngå en *samboeravtale* hvor de bestemmer om loven skal gjelde. Å inngå en samboeravtale kan for eksempel være aktuelt for samboere som planlegger å få barn, som har investert i felles bolig sammen eller par som av andre grunner ønsker mer forutsigbare rettslige rammer rundt samlivet. Paret kan avtale at loven skal gjelde før det har gått tre år eller at den ikke skal gjelde mv. Forslaget er nærmere omtalt i kapittel 9 om fravikelighet, se punkt 9.5.2.

8.6.5 Samboere må kunne inngå ekteskap med hverandre

Forslaget til ny samboerlov hviler på en forutsetning om at to personer som ikke kan inngå ekteskap med hverandre, heller ikke kan være samboere i lovens forstand.

Paret kan dermed ikke være i nær slekt. Dette omfatter nå også søskenbarn, jf. lovendring i ekteskapsloven § 3 første ledd, som trådte i kraft 1. januar 2025. Formålet med endringen i ekteskapsloven er å forebygge at nære slektninger får barn med helseskader mv., se Prop. 99 L (2023–2024) *Endringer i ekteskapsloven (forbud mot ekteskap mellom nære slektninger)* side 24-25. Utvalget legger til grunn at risikoen for å få barn med helseskader er den samme uansett om paret er gift eller samboere. Som påpekt i proposisjonen forbys ikke søskenbarn eller nærere relasjoner å leve sammen eller få barn sammen. Utvalget viser videre til at søskenbarn eller andre slektninger som velger å bo sammen har alminnelig adgang til å inngå avtaler som regulerer deres økonomiske forhold. Hensynet til et konsistent og forståelig lovverk støtter at samboerloven følger ekteskapslovens regel på dette punktet.

Utvalget har kommet til at det som ledd i samboerdefinisjonen ikke er ønskelig med en dispensasjonsadgang slik som det følger av ekteskapsloven § 3 første ledd tredje punktum og § 3 andre ledd andre punktum. Samboerforholdet har grunnlag i partenes faktiske handlinger, og avhenger ikke av et myndighetsvedtak, slik ekteskapsinngåelsen forutsetter offentlige myndigheters prøving av ekteskapsvilkårene. Om ekteskapslovens dispensasjonsadgang her skulle gjøres anvendelig for samboerloven, ville den gjøre lovens definisjon av samboerskap avhengig av et forvaltningsvedtak. En slik løsning ville vanskeliggjort bruken av loven.

Ingen kan inngå ekteskap så lenge et annet ekteskap består, jf. ekteskapsloven § 4. Tilsvarende bigamiforbud gjaldt ved inngåelse av partnerskap etter den nå opphevede lov 30. april 1993 nr. 40 om registrert partnerskap (partnerskapsloven) § 2. Utvalget mener at parforholdets rettslige eksklusivitet også bør være et sentralt element i et samboerskap som stifter rettigheter og plikter etter samboerloven. Om lovgiver skulle anerkjenne rettigheter etter flere, samtidige relasjoner, ville rettstilstanden lett bli vanskelig å få oversikt over og fastsettelse av eierskap, oppgjør og fordeling av eiendeler kunne både bli komplisert og lede til uønskede konsekvenser. Lovgivningens evne til å gi beskyttelse vil svekkes.

Et samboerskap i lovens forstand forutsetter dermed at partene skal være ugifte på hver sin kant og heller ikke være samboere med noen andre. En person kan bare påberope seg rettigheter etter ett samboerskap om gangen. Tilsvarende

følger av arveloven § 2 tredje ledd, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 46.

Utvalget ser ikke behov for å presisere i lovteksten at samboeren ikke kan være «registrert partner» med en annen, siden nye partnerskap ikke lenger kan registreres etter norsk rett. Fra 1. januar 2009 kan to personer av samme kjønn inngå ekteskap etter ekteskapsloven § 1. Alternativet «registrert partner» er i dag også sløyfet i arveloven, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 281. Etter Samboerlovutvalgets lovforslag skal personer av samme kjønn som er registrert som partnere i henhold til den opphevede partnerskapsloven og som ikke har omgjort partnerskapet til ekteskap, jf. ekteskapsloven § 111 femte ledd, i denne sammenhengen likevel behandles som ektefeller, slik at et partnerskap fortsatt stenger for samboerskap med en annen person. På samme måte som et bestående ekteskap vil derfor et bestående registrert partnerskap utelukke at en part samtidig anses som «samboer».

Lovforslaget innebærer at et par ikke kan anses som samboere etter loven før et tidligere ekteskap er opphørt ved skilsmisse. Separasjon er ikke tilstrekkelig. En samboer vil heller ikke kunne påberope seg rettigheter etter loven ved å hevde å være i aktsom god tro om opphøret av den andres tidligere samliv. Realitetene avgjør.

8.6.6 Ingen aldersgrense for samboerskap

Utvalget har vurdert om det skal stilles et alderskrav for en person kan regnes som samboer etter loven. Det foreslås ikke noe alderskrav.

I lovverket ellers varierer det om lovgiver har knyttet samboerbegrepet til et vilkår om at samboerne må ha fylt 18 år, se punkt 3.2. Husstandsfellesskapsloven og arveloven er blant lovene som stiller et slikt alderskrav.

I husstandsfellesskapsloven var 18-årskravet særlig begrunnet med at det var *voksne* personers «varige bobehov» loven skulle ivareta, jf. NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap* side 43. De voksne i husstanden vil ofte ha omsorgsforpliktelser for barn i samme husstand, men barn fikk ikke egne rettigheter etter loven. Departementet sluttet seg til utvalgets syn, jf. Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 12. At husstandsfellesskapsloven ikke gjelder for mindreårige kan i seg selv være et argument for å unnlate et alderskrav i samboerloven.

Ved innføring av arverett for samboere, ble aldersgrensen spesielt knyttet til vilkårene for å inngå ekteskap, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 46. Ekteskapsloven § 1 a er senere endret slik at mindreårige ikke lenger har noen mulighet inngå ekteskap i Norge. Bakgrunnen var blant annet en anbefaling fra FNs barnekomité, se Prop. 49 L (2017–2018) *Endringer i ekteskapsloven (absolutt 18-årsgrense for å inngå ekteskap i Norge)* side 9. Også muligheten til å anerkjenne ekteskap som er inngått etter utenlandsk rett hvor én eller begge parter var mindreårige, er innskrenket, jf. ekteskapsloven § 18 a til § 18 c, som trådte i kraft 1. januar 2025.[18] Lovgiver har dermed utarbeidet og satt i kraft flere lovendringer for å hindre barneekteskap.

Andre hensyn kan likevel gjøre seg gjeldende ved *samboerskap* der én eller begge parter er under 18 år.

Utvalget legger til grunn at internasjonale menneskerettigheter ikke hindrer at samboerloven kan gis anvendelse også for par under 18 år som frivillig bor sammen. Personer under 18 år kan lovlig bo sammen innenfor grensen av annen lovgivning. Utvalget konstaterer videre at verken Sverige eller Finland har aldersgrenser i sine respektive samboerlover. Heller ikke skotsk samboerlovgivning har et alderskrav, men her har en lovkommisjon anbefalt 16 års aldersgrense, se punkt 8.4 over. Mens formålet med forbudet mot barneekteskap er å beskytte barn mot den tvangen som kan ligge i et ekteskap, er et hovedmål med samboerlovgivningen å beskytte den svakeste parten i et faktisk samliv. Det antas at det økonomiske beskyttelsesbehovet kan være til stede også hos yngre samboere.

Utvalgets forslag til samboerdefinisjon stiller ikke vilkår om at samboerparet har en seksuell relasjon. At en samboer under 18 år omfattes av samboerlovgivningen hindrer heller ikke at straffelovens bestemmelser kan få anvendelse der dette er aktuelt. Forbudet mot å inngå en «ekteskapsliknende forbindelse» med noen som er under 16 år, jf. straffeloven § 262, kan nevnes som eksempel.

Samboerskap fremstår lite praktisk for personer under 16 år. Kravet om tre års samboertid vil som oftest innebære at samboere som har fylt 19 år vil være de yngste som kan påberope seg lovens regler ved opphør av et samboerskap. Noen samboerforhold vil imidlertid oppstå mel-

[18] Lov 11. juni 2021 nr. 63 om endringer i ekteskapsloven (ekteskap inngått med mindreårig, etter utenlandsk rett mv.)

lom mindreårige samboere fordi paret får barn sammen. For disse parene vil loven få virkning fra det tidspunktet de har flyttet sammen og venter barn, jf. forslaget til § 2 første ledd bokstav a. Samboerpar der én eller begge er under 18 år og hvor paret har barn sammen, antas å ha behov for regulering og beskyttelse på lik linje med andre par med barn. For eksempel kan det være behov for innsyn i samboerens økonomiske forhold og behov for gjensidig forsørgelsesplikt. Hensynet til parets barn tilsier at foreldrenes alder ikke bør være avgjørende for hvilke rettigheter og plikter samboerskapet utløser. Foreldreansvaret etter barnelova § 30, herunder plikten til underhold og omsorg, gjelder uavhengig av foreldrenes alder, jf. også barnekonvensjonen artikler 18 og 27. FNs barnekomité har uttrykt at unge foreldre og omsorgspersoner må få «appropriate support» for å oppfylle pliktene sine overfor barna de er ansvarlige for.[19]

Selv om en mindreårig i utgangspunktet ikke har full rettslig handleevne, jf. vergemålsloven § 9, modifiseres dette utgangspunktet etter hvert som barnet blir eldre. Mindreårige med egen husholdning har videre en utvidet rett til å foreta disposisjoner som er vanlige i en husholdning eller for oppfostring av egne barn, se vergemålsloven § 13. Denne bestemmelsen vil gjelde ved samboerskap hvor én av eller begge partene er under 18 år. En felles husholdning, felles økonomiske disposisjoner og sammenblanding av økonomiske midler er nettopp blant momentene som begrunner behovet for en samboerlovgivning. Å utelukke mindreårige samboere fra vernet som samboerlovgivningen er ment å gi, kan etter utvalgets syn få lite rimelige konsekvenser og snarere føre til en svakere beskyttelse av samboere under 18 år. Mindreårige samboere er selv barn, og hensynet til barnets selvbestemmelsesrett, ytringsfrihet og privatliv- og familieliv trekker etter utvalgets syn i samme retning, se barnekonvensjonen artikler 12, 13 og 16.

Utvalget har etter dette kommet til at det ikke er behov for at samboerloven stiller et eksplisitt krav til samboernes alder.

8.7 Utvalgets forslag. Opphør av samboerskap

8.7.1 Når opphører et samboerskap?

Om et samboerskap skal utløse rettigheter eller plikter etter loven, er det ikke bare behov for å definere hvilket tidspunkt samboerskapet oppstår, men også når det opphører. Det siste behandles her.

Samboerskapet er i utgangspunktet en faktisk relasjon, i motsetning til ekteskapet, som er en rettslig relasjon. Reglene i ekteskapsloven som er knyttet til opphør kan i liten grad brukes som forbilde i en samboerlov. Utvalget har imidlertid sett hen til reguleringen i den svenske samboerloven, se punkt 5.2.4.

Et samboerskap vil for det første opphøre ved en samboers død. Utvalget foreslår å regulere dette i lovens ordlyd, se § 2 andre ledd bokstav c. En samboers død vil aktualisere et økonomisk oppgjør av parets verdier, mens arveloven regulerer de arverettslige spørsmålene som reises. Det vises til lovutkastet § 27 andre ledd.

Utvalget foreslår dernest å lovfeste at et samboerskap opphører om en samboer inngår ekteskap, se § 2 andre ledd bokstav a. Samboerskapet opphører både om samboerne inngår ekteskap med hverandre og om én av dem inngår ekteskap med en annen. Om samboerskapet ikke har opphørt i lovens forstand før et ekteskap inngås, vil vigselsdatoen gi opphørstidspunktet.

Et samboerskap som opphører på annen måte i levende live er vanskeligere å definere. Et samboerskap kjennetegnes særlig av to faktorer: Det eksisterer et parforhold og paret bor sammen. Dette tilsier at et samboerskap anses opphørt om én eller begge faktorer faller bort. Utvalget foreslår at et samboerskap etter loven opphører ved at partene flytter fra hverandre mer enn rent midlertidig, jf. forslaget til § 2 andre ledd bokstav b. Å bo sammen er så nært knyttet til samboerdefinisjonen og er selve kjennetegnet på hva som utløser behov for regulering av fellesskapet og fellesskapsverdiene. Forslaget innebærer at samboerskap i lovens forstand opphører om paret flytter fra hverandre, selv om de fortsetter å være kjærester. Hensynet til tredjeparter, som kreditorer eller offentlige myndigheter, støtter en annen regel for samboere enn for gifte, fordi særboende 'samboere' ikke lenger vil ha noen klare ytre kjennetegn. Gifte særboere vil derimot fortsatt være gift.

Et samboerskap hvor partene bor fra hverandre midlertidig mens de fortsatt er i et parforhold opphører likevel ikke som følge av atskillelsen, se lovforslaget § 2 første ledd andre punktum og punkt 8.6.3.

Utvalget har vurdert om partene bør ha en ensidig mulighet til å avslutte samboerskap på annen måte enn gjennom utflytting. Det er for eksempel tenkelig at partene fortsetter å bo på

[19] FNs barnekomité, 2016 (avsnitt 55).

samme adresse selv om parrelasjonen er over, men uten at de reelt sett deler husholdning eller lever i et økonomisk interessefellesskap. Svak økonomi, et krevende boligmarked eller ønske om en skånsom overgang for barna, vil kunne begrunne en slik utsatt utflytting. En opphørsgrunn som *ikke* kommer til uttrykk ved at paret ikke lenger bor sammen bør imidlertid etter utvalgets vurdering kreve en formalisert juridisk handling. Dette vil være rettsavklarende for partene selv og ulike tredjeparter mv.

Utvalget foreslår derfor at samboerskap også skal anses opphørt om en eller begge samboerne krever offentlig skifte eller reiser sak om det økonomiske oppgjøret etter lovforslaget § 14 (deling) eller § 16 (vederlag), se forslag til § 2 andre ledd bokstav d. En liknende regel finnes i den svenske samboerloven. Regelen må ses i sammenheng med utvalgets forslag til § 22 om at det skal være tilstrekkelig for å åpne offentlig skifte at én av samboerne krever det.

Begjæring om rettslige skritt for å fordele de økonomiske verdiene vil normalt representere en faktisk avslutning av parforholdet og samboerskapet. En slik begjæring er også egnet til å markere et rettslig opphør. Dette tillater at en part ensidig kan bringe samboerskapet til opphør, på annen måte enn gjennom å flytte ut.

Et eksempel kan belyse behovet for en slik regel: Et samboerpar er uenige om de skal avslutte forholdet. Samboer A ønsker at samboerskapet skal opphøre, men ønsker verken å flytte ut uten barna eller å flytte med barna til et nytt sted. Dette kan være godt begrunnet i hensyn til økonomi, nærhet og kontinuitet i barnas skolegang og fritidsaktiviteter, forholdet til venner mv. B vil heller ikke flytte. A kan da bringe samboerskapet til rettslig opphør uten å flytte ut av fellesboligen, og slik også avklare en eventuell uenighet om parrelasjonen består eller ikke.

Hvis begjæring om offentlig skifte eller stevning med krav etter samboerloven fremsettes når samboerne allerede har flyttet fra hverandre på en måte som ender samboerskapet, er det likevel utflyttingstidspunktet som avgjør tidspunktet for opphør av samboerskapet, jf. lovforslaget § 2 andre ledd bokstav b.

8.7.2 Virkninger av at et samboerskap opphører

Forslaget til samboerlov vil gi regler om det økonomiske forholdet mellom to personer som bor sammen i et parforhold fra samlivet etableres, underveis i samboerskapet og når samboerskapet opphører.

Parter i et opphørt samboerskap kan ikke lenger påberope seg rettigheter eller plikter som samboerloven etablerer for et bestående samboerskap i lovens kapittel 3. Et unntak er samboernes gjensidige plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling. Utvalget foreslår at opplysningsplikten skal gjelde inntil oppgjøret er fastsatt eller avtalt, jf. lovutkastet § 7 første ledd femte punktum, se punkt 13.5.3.

Ved opphør av samboerskapet kan en part påberope reglene i samboerloven som gjelder opphør. Om ikke annet er avtalt, vil dette særlig gjelde reglene i lovens kapittel 5 om rett til vederlag, rett til å overta felles bolig, bruksrett til felles bolig og reglene om fremgangsmåten for oppgjøret etter lovens kapittel 6. Samboere som har barn sammen og de som har avtalt det, kan i tillegg påberope seg reglene i lovens kapittel 4 om rett til deling og fradrag for gjeld mv.

Kapittel 9
Fravikelighet. Avtaler om at loven ikke skal gjelde mv.

9.1 Innledning

Utvalget er gitt i oppdrag å foreslå en fravikelig samboerlovgivning. Med *fravikelig* siktes det til en lovgivning der partene kan avtale om reglene skal gjelde for dem.

Mandatet påpeker at en fravikelig lovregulering kan sikres på ulike måter og ber utvalget ta stilling til de nærmere prinsippene for fravikelighet.

I dette kapittelet vil utvalget vurdere på hvilken måte lovgivningen for samboere bør gjøres fravikelig og skissere fire hovedmodeller for fravikelighet, se punkt 9.5.

Kapittelet behandler også hvilke regler som bør gjelde for avtaleinngåelsen, og om det bør opprettes et register for samboeravtaler, se punkt 9.6 og punkt 9.7.

9.2 Gjeldende rett. Avtaler mellom samboere

Samboere har ikke som ektefeller en formuesordning regulert ved lov. En samboer eier sine egne eiendeler og er ansvarlig for sine egne forpliktelser. Samboere har frihet til å inngå avtaler om for eksempel eierskap, fordeling av eiendeler eller andre formuerettslige forhold. For ektefeller setter ekteskapsloven skranker for adgangen til å inngå avtaler som fraviker loven.

Samboere kan i utgangspunktet inngå avtaler som fraviker reglene i husstandsfellesskapsloven om rett til å overta bolig og innbo ved samboerskapets opphør, jf. husstandsfellesskapsloven § 4. Forarbeidene uttrykker imidlertid at hensynet til å beskytte den svake part gjør at forhåndsavtaler som fraviker loven ikke nødvendigvis bør legges ubetinget til grunn, dersom en part kommer urimelig dårlig ut, jf. Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 15 og Innst.O nr. 72 (1990–91) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 4-5.

Det gjelder ingen formkrav for avtaler mellom samboere. Også muntlige avtaler er bindende. Ektepakter må derimot oppfylle formkravene som fremgår av ekteskapsloven § 54. En avtale som i realiteten er en dødsdisposisjon må følge arvelovens formkrav for testament, jf. arveloven §§ 40 flg.

Det finnes ingen registreringsmulighet for samboeravtaler, slik Ektepaktregisteret tilbyr, jf. ekteskapsloven § 55.

Samboeres avtalefrihet begrenses av alminnelige avtalerettslige regler. Avtaleloven kapittel 3 om ugyldige avtaler antas å gjelde analogisk for avtaler om formuesforhold mellom samboere, jf. avtaleloven § 41, se Ot.prp. nr. 63 (1917) *Om utfærdigelse av en lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer* side 20–21, NOU 1979: 32 *Formuerettslig lempningsregel* side 42-43 og Ot.prp. nr. 5 (1982–83) *Om lov om endringer i avtaleloven 31 mai 1918 nr. 4, m.m.* side 18.

Den alminnelige regelen i avtaleloven § 36 kan anvendes for revisjon av familieformuerettslige- og andre avtaler mellom samboere. Etter avtaleloven § 36 kan en avtale helt eller delvis settes til side eller endres hvis «det ville virke urimelig» å gjøre den gjeldende. Det skal gjøres en bred helhetsvurdering av om avtalen vil virke urimelig, og momenter som skal vektlegges er blant annet avtalens innhold, partenes stilling og forholdene ved avtalens inngåelse, senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig, jf. § 36 andre ledd. Høyesterett har i Rt. 2011 side 1168 behandlet en sak hvor avtaleloven § 36 ble påberopt for en *oppgjørsavtale* etter samboerskap. Høyesterett uttalte i avsnitt 19 at det var naturlig å se hen til praktiseringen av lempingsregelen i ekteskapsloven § 65, men at samboerskap i motsetning til ekteskap er «uregulert», og at det i utgangspunktet er de alminnelige formuerettslige regler som får anvendelse i økonomiske forhold:

> «Utgangspunktene for rimelighetssensuren kan derfor bli ganske andre enn for skifteavtaler ved opphør av ekteskap. Selv om ekteskapsloven § 65 er utformet etter mønster fra avtaleloven § 36, bør det etter mitt syn kreves noe større grad av urimelighet for at en oppgjørsavtale mellom tidligere samboere skal settes til side som stridende mot avtaleloven § 36, enn tilfellet er for lemping av skifteavtaler mellom ektefeller etter ekteskapsloven § 65.»

Dommen tilsier at listen ligger noe høyere for å sette til side en avtale om det økonomiske oppgjøret mellom samboere enn mellom ektefeller.

Spørsmålet om anvendelse av avtaleloven § 36 for avtaler om økonomiske forhold som blir inngått mellom samboere under samlivet har ikke vært behandlet i Høyesterett, og det er uklart om tilsvarende forhøyet terskel skal anvendes for slike avtaler. Underrettspraksis i etterkant av Rt. 2011 side 1168 antyder at tilsvarende utgangspunkter er lagt til grunn, se for eksempel LB-2023-186820, LH-2021-86177 og LB-2019-48543.

9.3 Menneskerettslige skranker

En regulering av samboeres økonomiske forhold befinner seg i kjernen av partenes privatliv. Individets kompetanse til selvstendig eierskap og til å inngå avtaler på egne vegne står sentralt. Staten plikter etter EMK artikkel 8 å respektere borgernes privatliv og familieliv, og ikke gjøre større inngrep enn det som er «nødvendig i et demokratisk samfunn». En fullt ut *ufravikelig* samboerlovgivning fremstår derfor verken ønskelig eller mulig på dette livsområdet. En ufravikelig samboerlovgivning som begrenser handlefriheten over egne eiendeler, vil også være vanskelig å forene med vernet om eiendomsretten etter EMK P1-1.

Men også en fravikelig lovgivning må balansere eventuelle inngrep som lovgivningen medfører i den private sfæren, mot andre tungtveiende hensyn som likestilling, beskyttelse av samboerfamilien og barnets økonomiske oppvekstmiljø.

FNs kvinnekonvensjon (KDK) legger ikke bånd på partenes avtalefrihet under samlivet eller ved samlivsbrudd, for eksempel om en økonomisk ordning, eiendomsoverdragelse eller et delingsoppgjør, med mindre en avtale tar sikte på å begrense kvinners «rettslige handleevne», se artikkel 15 nr. 3.

KDK forutsetter at kvinner og menn er likestilte i muligheten til å inngå avtaler og forvalte eiendom, se artikkel 15 nr. 2 og artikkel 16 nr. 1 bokstav h. FNs kvinnekomité uttrykte i sine generelle anbefalinger fra 2013 at statene må gjøre tiltak for å sikre reell likestilling rundt avtaleinngåelsen og forhindre utnytting som følge av et skjevt styrkeforhold mellom partene, som for eksempel formkrav til avtalen og adgang til revisjon eller korreksjon «if the contract is found to be abusive».[1]

Diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14 kan sette skranker for utformingen og anvendelsen av regler om avtaleinngåelse og revisjon, men også for tolkningen av den enkelte avtale. EMD har åpnet for å gripe inn i nasjonale domstolers tolkning av privatrettslige dokumenter og avtaler, dersom tolkningen ikke er i samsvar med diskrimineringsforbudet i artikkel 14 og konvensjonens prinsipper.[2] Selv om EMK ikke krever at statene behandler samboere og ektefeller likt på det økonomiske området, kan regler som innebærer forskjellsbehandling av ellers sammenlignbare situasjoner, likevel kreve en nærmere begrunnelse, se punkt 4.4.

9.4 Fremmed rett

Stater med samboerlovgivning har til felles at reglene gjelder for lovens definerte samboergruppe, med mindre paret har avtalt noe annet. Dette er tilfelle i Sverige, Finland, Irland, Skottland, Australia og New Zealand, samt provinsen British Colombia i Canada.[3] I England ble en fravikelig samboerlovgivning foreslått av Law Commission i 2007, men uten å bli vedtatt.[4] Kommisjonen gjentok anbefalingene i en ny rapport i 2024.[5]

Etter den *svenske* samboerloven kan samboerpar som omfattes av loven fravike reglene om «bodelning», det vil si deling av såkalt «samboegendom», som er felles bolig og innbo ervervet for samboernes felles bruk. Slik avtale må inngås skriftlig og undertegnes av begge samboerne. Loven regulerer lemping av slike avtaler.[6] Enkelte

---

1 FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 34-35).

2 I EMDs avgjørelse Pla og Puncernau mot Andorra, 13. juli 2004, saksnr. 69498/01 mente flertallet at nasjonale domstolers tolkning av et testament fra 1939, som innebar at ordlyden «sønn» i testamentet utelukket arv til *adoptivsønn*, var i strid med EMK artikkel 14, sammenholdt med artikkel 8, se avsnitt 59-64.

3 Scherpe & Hayward (red.), under publisering, 2025.

4 Law Commission, 2007.

5 Law Commission, 2024, side 5-6.

6 Sambolag (SFS 2003:376) 9§; Lund-Andersen, 2014, side 129.

bestemmelser i samboerloven er ufravikelige. Partene kan ikke avtale at begrensningene i råderetten over samboereiendom ikke skal gjelde. Retten til å overta felles bolig etter endt samboerskap kan heller ikke fravikes ved avtale.[7]

Den *finske* samboerlovgivningen kan i utgangspunktet fravikes ved avtale, med unntak av enkelte regler om gjennomføringen av det økonomiske oppgjøret.[8] Loven stiller ikke krav til avtaleinngåelsens form.

9.5 Adgangen til å avtale om samboerloven skal gjelde

9.5.1 Utvalgets vurderinger

9.5.1.1 Innledning

Det følger av utvalgets mandat at regler om de økonomiske forholdende i et samboerskap må kunne fravikes av partene. Dette har gode grunner for seg. Fravikelige regler vil gi lovgivningen karakter av et tilbud til samboerne om egnede rettslige rammer rundt samlivet. Lovgivning bør samtidig utformes med tanke på å fremme beskyttelse av samboerfamilien og barns oppvekstmiljø.

9.5.1.2 Fire måter lovgivningen kan gjøres fravikelig på. Konsekvenser av valget

Lovgivningen kan gjøres fravikelig på flere ulike måter. Fire hovedmodeller beskrives her.

Den første hovedmåten innebærer at loven gjøres fravikelig ved at samboerne kan avtale at loven skal gjelde eller ikke skal gjelde for dem. Her kan loven innrettes på to måter.

Et alternativ er at loven gjelder bare dersom partene er enige om det. I forskningslitteraturen omtales dette ofte som en «opt-in»-løsning. Partene må selv avtale at de skal omfattes av loven. Loven «aktiveres» gjennom samboernes frivillige avtale. Dette kan sies å være løsningen for ekteskap. Ekteskapsloven gjelder bare for ektefeller som har valgt å inngå ekteskap etter lovens regler.

Det andre alternativet er å la loven gjelde automatisk dersom lovens kriterier er oppfylt. Fravikeligheten sikres da ved at samboerne kan avtale at loven ikke skal gjelde for dem. Dette omtales ofte som en «opt-out»-løsning. Også denne modellen anvendes i ekteskapsloven. Ektefeller som har valgt å gifte seg, har anledning til å avtale særeie og derved at lovens delingsregler ikke skal gjelde. I både «opt-in» og «opt-out»-tilfellene krever endring fra lovens utgangspunkt at samboerne er enige om dette og inngår en avtale.

Den andre mulige modellen for fravikelighet tar utgangspunkt i ulike samboergrupper, for eksempel samboere med eller uten felles barn. Begrunnelsen bak en slik regulering vil være et ønske om en mest mulig treffsikker lovgivning. Dette bygger på en antakelse om at ulike samboergrupper har ulikt ønske om og behov for regulering. Ved å tilpasse modellen til ulike samboergrupper kan man anta at behovet for å inngå avtaler reduseres, fordi flere par tilbys en ordning i tråd med egen rettsoppfatning. Flere land har elementer fra en slik modell, hvor lovens virkeområde begrenser hvilke samboerpar som reelt omfattes. I Australia og New Zealand stilles det for eksempel eksplisitte krav til samboernes grad av forpliktelse. Og selv om den svenske samboerloven ved første øyekast har en bred samboerdefinisjon, gjelder loven der én eller begge samboere har kjøpt en bolig til samlivet, se punkt 5.2.4 og punkt 15.4.2.

Den tredje modellen tillater ikke bare samboerne å velge om loven skal gjelde i sin helhet, men åpner for at samboerne også kan velge på et mer detaljert nivå hvilke deler av lovgivningen som skal få anvendelse. Fordelen med en slik modell kan være en økt valgfrihet og at samboere tilpasser reguleringen til sin situasjon. Det kan styrke lovens betydning og partenes rettigheter at samboerpar i hovedsak kan slutte seg til regelverket, og velge bort kun enkelte elementer.

En slik valgfrihet har også mothensyn. Det kan kreve betydelig juridisk kunnskap å overskue livstidseffektene av de rettslige valgene man tar. Det er en betydelig forskjell mellom det å forstå en lovbestemmelse rent språklig, sammenholdt med det å forstå virkningene av rettsreglene over tid i et samliv. Åpnes det for en adgang til å velge enkeltregler kan det være vanskelig for paret å se hvilke bestemmelser som er avhengige av hverandre, og paret risikerer å avtale noe annet enn det de kanskje hadde ønsket. Tilsvarende vurderinger gjorde at man i sin tid begrenset ektefellers avtalefrihet etter ekteskapsloven, jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 78-79. Mens friheten til å inngå eller avstå fra å inngå ekteskap er en av ekteskapsrettens grunnpilarer, begrenser ekteskapsloven likevel ektefellenes avtalefrihet når de først har valgt å gifte seg. Ektefeller kan ikke avtale at ekteskapsloven ikke skal gjelde, og ektefellenes rett til å inngå avtaler om de økono-

---

7 Sambolag (SFS 2003:376) 22-23§, Brattström, under publisering, 2025.

8 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 2§.

miske forholdene underveis i ekteskapet er begrenset.

Den fjerde måten reguleringen kan gjøres fravikelig på, er at samboerne gis rett til å avtale hvilke eiendeler og rettigheter som skal omfattes av reglene. Det antas at avtalefrihet på dette punktet er enklere å forstå rekkevidden av.

Det neste spørsmålet er hvilken betydning utformingen av lovens fravikelighetsbestemmelser bør ha.

Vi vet at bruken av formelle avtaler i samliv er lav. Dette kan ha mange årsaker, men det antas at livsfellesskapets natur med et mylder av store og små faktiske og økonomiske bidrag mellom samlivspartene ikke innbyr til for mange formelle avtaler. Relativt stabile tall i Norden tilsier at bare 15 til 20 prosent av samboerne inngår samboeravtaler. Vi vet videre at kunnskapen om rettsreglene i Norden er lav, jf. punkt 6.6. Tilsvarende funn er gjort i provinsen British Columbia, Canada. Den kanadiske erfaringen viser at heller ikke samboere som i liten grad er tjent med lovgivningen, inngår avtaler som fraviker loven.[9]

Det fremstår derfor sannsynlig at selv om en samboerlovgivning er basert på valgfrihet, vil de færreste samboerpar inngå en avtale som fraviker lovens ordning. Måten avtalefriheten reguleres på, vil derfor ha betydning i praksis. Om loven gjelder dersom ikke annet er avtalt, må det forventes at loven får virkning i langt flere tilfeller enn om man velger å regulere slik at loven bare skal gjelde om partene avtaler dette. Hvordan fravikeligheten reguleres, må derfor overveies grundig.

9.5.1.3 Hensyn ved utformingen av reguleringen

Fravikelighet og stabilitet. I kapittel 7 reises spørsmålet om en samboerlovgivning kan ha en stabiliserende effekt på samboerforholdene og om en lovgivning kan bidra til å understøtte varige parrelasjoner mellom samboere. Samfunnet så vel som enkeltindividene må i utgangspunktet være tjent med en lovgivning som bidrar til robuste parrelasjoner.

Den refererte statistikken viser at ekteskapet er langt mer stabilt enn det ikke-regulerte samboerskapet, jf. punkt 6.4. Antakelig er det ikke graden av lovgivning som i seg selv utgjør forskjellen. Det antas likevel at utformingen av lovgivningen kan ha betydning. Ekteskapslovgivningen har for eksempel regler som innebærer at partene må tenke igjennom om de vil inngå ekteskap. Ved ekteskapsinngåelsen gis et høytidelig løfte om et varig samliv, som deretter kunngjøres offentlig.[10] Videre har lovgivningen elementer som bremser oppløsningen av ekteskap gjennom en lovfestet separasjonstid og regler om et økonomisk oppgjør. Lovgivningen legger dermed til rette for at paret tar en gjennomtenkt og forpliktende *beslutning* om samlivet sitt.

Det kan være argumenter for at også en samboerregulering bør utformes slik at den legger til rette for at paret treffer en gjennomtenkt beslutning om samlivet. Adgangen til å ta stilling til graden av regulering av det økonomiske forholdet mellom samboerne, er egnet til å sikre at paret aktivt tar stilling til de økonomiske og juridiske rammene for samlivet. Et aktivt valg i favør av å velge en forpliktende regulering av det økonomiske forholdet antas egnet også til å virke stabiliserende på relasjonen. Det er i lys av tilgjengelig forskning nærliggende å anta at et slikt valg kan påvirke tryggheten og tilfredsheten i samlivet positivt, se punkt 7.4. Dette fremstår derfor som et selvstendig argument i favør av å utarbeide en fravikelig regulering med utgangspunkt i den første hovedmodellen beskrevet i punkt 9.5.1.2.

Ulike samboergrupper og ulike behov for regulering. Vi vet imidlertid at det er betydelige forskjeller mellom ulike samboergrupper og samboerpars ønske om regulering. Ikke alle samboerforhold er fellesskapsorienterte eller varige. Dette reiser spørsmål om reguleringen bør tilpasses behovene i ulike hovedtyper av samboerskap.

Den innhentede statistikken, jf. vedlegg 1, viser at det særlig er samboerskap uten felles barn som preges av hyppige brudd. Bruddstatistikken er videre særlig høy mellom unge personer som bor sammen i studietiden, se utredningen punkt 6.4. Studentbefolkningen vil regelmessig bestå av unge samboere, de vil ofte være uten barn og fremtiden vil fremstå som usikker for mange. Om vi trekker veksler på kanadiske funn,

---

9 Se for eksempel Aloni, 2021.

10 I Den norske kirkes liturgi fra 2017 heter det: «For Gud vår Skapers ansikt og i disse vitners nærvær spør jeg deg, (fullt navn uten tittel): Vil du ha (fullt navn uten tittel), som står ved din side, til din ektefelle? … Vil du elske og ære ham/henne/NN, og bli trofast hos ham/henne/NN, i gode og onde dager inntil døden skiller dere?».

I vedtak 19. januar 1996 nr. 4263 om borgerlig vigselsformular bygger vigselsløftet blant annet på følgende formaning: «Ved å inngå ekteskap, lover dere hverandre samhold og støtte i alle livets forhold, både i medgang og motgang. Men dere lover hverandre mer: Ekteskapet innebærer at dere lover hverandre kjærlighet og troskap. Det å love hverandre kjærlighet for resten av livet, er det vanskeligste løfte vi kan gi et menneske». Selve løftet lyder: «Vil du ha A som står ved din side til din ektefelle? (…) Siden dere nå – i vitners nærvær – har lovet hverandre å leve sammen i ekteskap erklærer jeg dere med dette for å være rette ektefolk.».

er det mulig at en del av disse bofellesskapene ikke nødvendigvis indikerer at paret har tatt stilling til livet sammen på lang sikt, men at de i større grad preges av å ha løst et boligbehov på kort sikt.[11]

Heller ikke alle samboerskap er preget av en integrert økonomi og et forpliktende fellesskap. I tillegg til de unge samboerne, kan det også gjelde samboere som finner hverandre sent i livet og som ofte har hatt et «hovedsamliv» med felles barn tidligere i livet. Dette kan igjen tilsi at parenes behov for lovgivning er mindre enn i mer etablerte og økonomisk integrerte samboerforhold. Det bør være en målsetting at omfanget av regulering er tilpasset reguleringsbehovet. Det er ikke ønskelig å utforme regler som griper inn i samboernes privatliv i større grad enn det beskyttelsesbehovet krever.

En forståelse for samboergruppenes ulikhet og samboeres ulike mål med samlivet har derfor betydning for vurderingen av hvordan lovens fravikelighet bør utformes. Mens de fellesskapsbaserte og forpliktende samboerforholdene kan være tjent med en regulering som gjelder uten at det kreves handling fra partene selv, kan det motsatte utgangspunktet fremstå som en naturlig forventing i de mindre integrerte samlivene. Ikke minst gjelder dette for regler om deling av samboernes verdier. Det er derfor argumenter for at loven bør regulere forskjellige samboergrupper ulikt, slik som skissert i den andre hovedmodellen i punkt 9.5.1.2.

Vi har forskningsmessig støtte for at samliv med felles barn og felles investering i bolig, har større grad av felles økonomi enn andre samboere, se kapittel 6, særlig punkt 6.5. Statistikken fra Statistisk sentralbyrå viser videre at samboergruppen med felles barn er mindre utsatt for samlivsbrudd enn øvrige samboergrupper, se punkt 6.4. For gruppen samboere med felles barn har vi derfor det sikreste grunnlaget for å foreslå en regulering som gjelder automatisk når kriteriene er oppfylte. For en samboerlovgivning som gjelder for par som har, har hatt eller venter barn sammen, vil lovens avgrensning dermed ligge fast uansett barnets alder og hvor barnet bor. Dette antas også å være best i tråd barnets beste over tid.

Behovet for avtalefrihet og forutsigbarhet. Lovgivningen vil få økonomiske konsekvenser for samboerne som omfattes. Dette kan underbygge at parene selv bør kunne velge hvor omfattende reguleringen mellom dem skal være. Dette er et argument for at parene bør ha anledning til selv å velge også hvilke av lovens regler som skal gjelde og hvilke eiendeler som skal omfattes, slik den tredje og den fjerde hovedmodellen skisserer. Behovet for slik valgfrihet kan være spesielt stor i de mindre forpliktende og integrerte samboerskapene.

En lovgivning som krever samboerparets aktive tilslutning, risikerer på den andre siden å bli en lovgivning for de få og velorganiserte. Antakelig kan denne utfordringen til dels avhjelpes ved et regelverk hvor det legges til rette for gode og oversiktlige valg og hvor beslutningsprosessen er enkelt tilgjengelig og brukervennlig. Dette kan for eksempel oppnås ved å legge til rette for en digital avtaleinngåelse der partene gis informasjon gjennom å benytte den digitale ordningen i avtaleslutningsprosessen.

9.5.2 Utvalgets forslag

Utvalget har i tråd med mandatet utarbeidet et forslag til hvordan samboerloven skal kunne fravikes, jf. lovforslaget § 3. Om paret velger å ikke avtale noe, blir resultatet det som følger av lovens fravikelige regler.

Forslaget bygger på at hoveddelen av samboerloven gjelder for alle samboere som er omfattet av samboerdefinisjonen i § 2, med mindre de har avtalt noe annet. Hoveddelen omfatter lovens kapitler 1, 2, 3, 5 og 6. Det betyr at lovforslagets regler om underholdsplikt, presumsjon om sameie i felles bolig og løsøre samt vederlag mv. vil gjelde for alle samboerpar som omfattes av definisjonen, så sant de ikke har avtalt noe annet.

Utvalget foreslår dernest at reglene om rett til deling av verdier i lovens kapittel 4 skal få automatisk anvendelse bare for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, jf. lovforslaget § 1 andre ledd og § 3 første ledd bokstav b. For samboergruppen som har barn sammen skal dermed loven gjelde i sin helhet om partene ikke har avtalt noe annet.

Samboerparet kan videre avtale om enkelte eiendeler og rettigheter skal anses ervervet til felles personlig bruk, noe som vil ha betydning for om eiendelen inngår i delingsgrunnlaget ved et senere økonomisk oppgjør, jf. forslaget § 3 første ledd bokstav c. Loven er ellers utarbeidet som en sammenhengende helhet. Utover adgangen til å fravike delingsreglene, gir lovforslaget ikke rett til å velge enkeltbestemmelser.

Utvalgets forslag innebærer at valgfriheten kan utøves på ulike måter. De ulike variantene skisseres her:

[11] Aloni, 2022, side 248 flg.; Aloni, under publisering 2025.

Loven fravikes i sin helhet. Forslaget innebærer at samboere kan avtale at loven som helhet ikke skal gjelde for dem, jf. lovforslaget § 3 første ledd bokstav a. Samboerne trenger ikke å grunngi valget, men begge må være enige. Om samboerne er uenige, vil det ikke bli inngått noen avtale. Ordningen kan derfor sies å være i favør av den som ønsker lovens løsning.

Loven fravikes delvis (kapittel 4). Samboere som har barn sammen omfattes i utgangspunktet av hele samboerloven. Utvalget foreslår at samboerforeldre som ikke ønsker en omfattende regulering, kan avtale at reglene om rett til deling og gjeldsavleggelse i lovens kapittel 4 ikke skal gjelde for dem, jf. forslaget til § 3 første ledd bokstav b. Loven gir dermed et «opt-out»- alternativ for delvis fravikelse av loven for par som har barn sammen. Samboere som ikke har barn sammen, kan på sin side avtale at lovens kapittel 4 skal gjelde for dem, og har med det en «opt-in»-mulighet for lovens mest omfattende regler.

For begge gruppene kan dermed lovens utgangspunkt fravikes delvis slik de kan få en regulering mer tilpasset eget behov. Noen samboerpar kan være tjent med å fravike lovens ordning delvis, for eksempel for å ivareta hensynet til egne barn.

Loven velges helt eller delvis. Utvalget foreslår videre at par skal kunne avtale at samboerloven skal gjelde for dem, på et tidligere tidspunkt enn det som er lovens hovedregel, jf. lovforslaget § 3 første ledd andre punktum, jf. § 2 første ledd bokstav c.

Par som har flyttet sammen eller planlegger å flytte sammen, kan dermed avtale at loven skal gjelde før det har gått tre år. Par kan se behov for den beskyttelsen som lovgivningen gir, for eksempel når paret har investert i bolig sammen, planlegger å få barn, eller av hensyn til egne mindreårige barn. En samboeravtale etter § 3 første ledd andre punktum kan omfatte at paret velger at loven i sin helhet skal gjelde for dem, jf. bokstav a, eller at den delvis skal gjelde, jf. bokstavene b og c.

Adgang til å avtale om enkelte eiendeler og rettigheter skal holdes utenfor deling mv. Utvalget foreslår en regel som gir samboere adgang til å fravike lovens ordning om hvilke eiendeler og rettigheter som skal inngå i et senere delingsgrunnlag ved et eventuelt oppgjør, se lovforslaget § 3 første ledd bokstav c, jf. § 12, jf. lovens kapittel 4. Forslaget må ses i sammenheng med lovens grunnleggende skille mellom samboeres eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk, og øvrige midler. Eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk etter § 12, inngår heller ikke i delingsgrunnlaget, jf. lovens kapittel 4.

Adgangen til å avtale om særskilte eiendeler eller rettigheter skal omfattes av delingsreglene, er en avtalefrihet som ektefeller langt på vei har gjennom adgangen til å avtale delvis særeie. Regelen gir samboerpar adgang til å tilpasse reguleringen, og kan også gjøre det mindre interessant å velge bort loven i sin helhet. Ved å gjøre reguleringen fravikelig på denne måten, reduseres risikoen for uheldige resultater av samboerlovens regler. En avtale kan også bidra til å øke forutberegneligheten for partene i tilfeller hvor det ellers hadde vært uklart om en eiendel var ervervet til felles personlig bruk eller ikke.

Ulempen ved den foreslåtte avtalefriheten er at adgangen gjør rettstilstanden mer komplisert og kan redusere beskyttelsen som loven er ment å gi. Utvalget vurderer imidlertid at krav til avtalens form og adgangen til å lempe urimelige avtaler vil gi tilstrekkelig beskyttelse, jf. lovforslaget § 4 og § 3 andre ledd.

En samboeravtale etter § 3 første ledd første punktum bokstav c kan begrenses til å gjelde den ene samboerens eiendeler eller rettigheter. En avtale om at enkelte eiendeler «ikke» anses ervervet til felles personlig bruk, vil også innebære at lovens sameiepresumsjon ikke får anvendelse for denne eiendelen. Sameiepresumsjonen viker for «avtale» mellom partene, jf. lovforslaget § 10.

Utvalget har vurdert om det i tillegg er behov for at samboeravtaler kan gjøres tidsbestemt eller betinget av at paret ikke får barn sammen. Utvalget har kommet til at slike regler kan virke kompliserende og være egnet til å skape sårbarhet for en part. Parets behov for valgfrihet anses godt ivaretatt ved alternativene i lovforslaget § 3.

Lovforslaget er etter dette basert på elementer i alle de fire modellene for fravikelighet som er skissert i punkt 9.5.1.2. Utvalget mener at utformingen kan bidra til å redusere den sårbarheten som følger av samlivsbrudd. Behovet for beskyttelse vil være størst i fellesskapsorienterte samliv av lengre varighet og hvor samboere har barn sammen. Forslaget søker å balansere hensynet til valgfrihet mot hensynet til rettslig forutberegnelighet. Samtidig vet vi at et mindretall av samboere i dag inngår avtaler om sine økonomiske forhold. En fullt ut «opt-in» løsning hvor par ikke omfattes av lovgivningen med mindre de uttrykkelig avtaler dette, vil etter utvalgets syn ikke gi tilstrekkelig beskyttelse til den parten som økonomisk eller juridisk stiller svakest. Muligheten til å fravike lovgivningen bør heller ikke føre til en uoversiktlig og uforutsigbar rettstilstand for par-

tene eller andre berørte. Utvalget foreslår derfor ikke en lovgivning der borgerne fritt kan velge hvilke deler av loven som skal gjelde. På samme måte som for ektefeller, fremstår det ønskelig at alternativene det kan velges mellom er begrensede og fremgår klart av lovgivningen.

Loven hindrer ikke at parter som velger å fravike loven i sin helhet, deretter skal kunne avtale en annen regulering. Dette sikrer partenes avtalefrihet og muligheten til å organisere sine økonomiske og rettslige forpliktelser slik det passer for det enkelte paret. Lovforslaget innebærer at samboere som i utgangspunktet omfattes av loven først må inngå en gyldig avtale hvor det fremgår at loven i sin helhet ikke gjelder («samboeravtale»), jf. §§ 3 og 4. Par som står utenfor samboerlovgivningen kan deretter avtale sine økonomiske forhold i tråd med alminnelige avtalerettslige og formuerettslige regler. Dette kan i prinsippet gjøres i én og samme avtale, så lenge samboeravtalen som fraviker loven er gyldig inngått.

For å legge til rette for at samboerparene får veiledning som sikrer at de inngår de avtalene de ønsker, foreslår utvalget at det etableres en brukervennlig, offentlig løsning for digital inngåelse av samboeravtaler, jf. lovforslaget § 4 tredje ledd. En slik løsning kan basere seg på forhåndsdefinerte alternativer og kombineres med digital veiledning om reglene. Utvalget anbefaler også at en slik løsning utformes slik at den gir rom for et fritekstfelt e.l., som gjør det mulig for samboere som velger bort lovens regler å inngå en annen avtale om sine økonomiske forhold i samme digitale løsning, se nærmere punkt 9.8.2.

9.6 Krav til samboeravtalens form

9.6.1 Utvalgets vurderinger

Samboerlovens utgangspunkt om fravikelighet innebærer at avtaler fortsatt vil spille en sentral rolle mellom samboere. Lovforslaget antas å lede til at avtaler mellom samboere kan bli viktigere enn i dag, fordi lovforslaget bygger på at par som omfattes av loven må ta stilling til og være enige dersom lovens ordning skal fravikes.

Avtaler mellom samboere vil kunne ha stor økonomisk betydning for partene, slik tilfellet også er for ektefeller som inngår ektepakt. I vurderingen av om det er behov for å stille formelle krav til avtaleinngåelsen mellom samboere er det nærliggende å se hen til hva som gjelder for ektefeller.

Avtaler om formuesordningen må for ektefeller inngås i ektepakts form, jf. ekteskapsloven kapittel 9. En ektepakt må inngås skriftlig, signeres av begge ektefellene og av to vitner i tråd med kravene i ekteskapsloven § 54. Formkravene er dels begrunnet i hensynet til partene selv, og dels av hensynet til kreditorer, se NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 122. Formelle krav markerer betydningen av disposisjonen. Krav til skriftlighet bidrar til avtalens notoritet, det vil si at avtalens innhold kan påvises og kontrolleres. Det betyr at man skal kunne finne ut når disposisjonen er foretatt, hva den gikk ut på og hvem som foretok den. Uten krav til skriftlighet vil det lettere oppstå vanskelige bevisspørsmål om partene har inngått avtalen og i så fall om hva. Tilsvarende hensyn begrunner formkravene til testament, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 113. Formkravene og krav til vitner bidrar også til å vekke den juridiske bevisstheten og tydeliggjøre betydningen av avtalen som inngås (sollenitetshensynet).

Den nære relasjonen mellom ektefeller og mellom samboere gjør at det er en særegen risiko for konflikt om de økonomiske forholdene etter et samlivsbrudd, sammenlignet med hva som gjelder mellom andre avtaleparter. Dette styrker behovet for en ramme rundt avtaler mellom samboere, som er sammenlignbart med ektepars behov. Dette understøttes også av at FNs kvinnekomité har fremhevet blant annet krav til skriftlighet og formalia som tiltak for å sikre reell likestilling og forhandlingsrett ved inngåelse av økonomiske avtaler i samlivet, se punkt 9.3.[12]

Behovet for formkrav anses størst når samboere avtaler om loven helt eller delvis skal gjelde for dem, i loven kalt «samboeravtaler», jf. lovutkastet § 3. Dette er avtaler som inngås før eller under samlivet, hvor paret uttrykkelig fraviker eller velger lovens rettigheter og plikter. En slik beslutning kan påvirke parets økonomiske situasjon betydelig under og etter samlivet. Krav til avtalens form søker å bidra til at beslutningen er gjennomtenkt (solennitetshensynet).

Behovet for formelle krav er ikke det samme ved avtaler om det økonomiske oppgjøret i forbindelse med samlivsbrudd. Det stilles heller ikke formkrav til ektefellers oppgjørsavtaler, se ekteskapsloven § 65. Mens partene på tidspunktet for en forhåndsavtale må bli enige om noe som skal gjelde i fremtiden, vil en oppgjørsavtale forhandles og inngås ved et faktisk brudd. Paret antas da å ha bedre oversikt over sin økonomiske stilling og konsekvensene av den avtalen som inngås.

[12] FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 35).

Dette vil være tilfelle både for ektefeller og samboere.

Samboerpar som ved en gyldig avtale har bestemt at samboerloven ikke skal gjelde vil deretter ha alminnelig avtalefrihet til å regulere sine økonomiske forhold, for eksempel hvordan det økonomiske oppgjøret skal være ved et fremtidig brudd. Utvalget anser at behovet for formkrav for slike etterfølgende avtaler er lavere.

Utvalget ser heller ikke behov for at det skal gjelde spesielle krav til form der samboere inngår alminnelige formuerettslige avtaler med hverandre, for eksempel kjøp og salg av eiendom, leieavtaler mv. Heller ikke ektefeller er ved slike avtaleinngåelser bundet av formkrav.

Ekteskapsloven kapittel 10 gir særlige regler for gaver mellom ektefeller. Gaver mellom ektefeller må som hovedregel skje ved ektepakt for å være gyldige, jf. ekteskapsloven § 50. Spørsmålet er om det er tilsvarende behov for å stille krav til form også for gaver mellom samboere. Behovet for notoritet ved gaver av større økonomisk verdi kan særlig oppstå når det er tale om overdragelse av fast eiendom. En overføring av fast eiendom vil normalt sikres notoritet gjennom registrering (tinglysing). Om disposisjonen har oppnådd rettsvern, vil avgjøres av de alminnelige rettsvernsreglene. Kreditorer vil dessuten ha særskilt vern ved illojale disposisjoner ved at gaver mellom samboere er omfattet av regelen om utvidet omstøtelsesfrist i dekningsloven § 5-2 tredje ledd. I tillegg kan dekningsloven § 5-9 gi grunnlag for omstøtelse av en disposisjon hvor den andre parten ikke var i god tro. Utvalget foreslår dessuten at reglene for kreditorbeskyttelse i ekteskapsloven §§ 51 til 53 skal gjelde tilsvarende for samboere, se lovforslaget § 8 fjerde ledd og punkt 12.5.3. Utvalget vurderer etter dette at det er mindre behov for formkrav ved avtaler som innebærer en gave mellom samboerne.

9.6.2 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at alle avtaler definert som «samboeravtaler» etter lovforslaget § 3 må følge bestemte formkrav for at samboeravtalen skal være gyldig.

Utvalget foreslår at de samme formkravene skal gjelde for opprettelse av samboeravtale, som for opprettelse av ektepakt etter ekteskapsloven § 54. Det er for det første ikke grunn til at formkravene til samboeravtaler skal stille mer omfattende krav enn det ekteskapsloven gjør til ektepakter. Å fastsette særegne formkrav for samboeravtaler vil videre gjøre lovverket mer uoversiktlig og øke risikoen for å gjøre feil. Krav til skriftlighet, underskrift og vitner er kjent også fra andre rettsområder, som ved opprettelse av testament og fremtidsfullmakt, samt ved pantsettelse og registrering (tinglysing).

Formkravene foreslås inntatt i samboerloven § 4. Vilkårene skal forstås på samme måte som formkravene etter ekteskapsloven. Det betyr samtidig at kravene vil avvike noe fra formkravene til testament etter arveloven § 42.

Utvalget foreslår at det ikke pålegges formkrav til andre avtaler mellom samboere, heller ikke ved gaver eller andre ensidige disposisjoner. Samboerloven utgjør likevel ingen hindring for at samboerne i ett og samme dokument kan fravike lovgivningen, og deretter fastsette hvordan samboerne skal fordele sine verdier ved et eventuelt samlivsbrudd. I et slikt tilfelle vil formkravene gjelde for hele avtalen.

Formkravene gjelder bare for *samboeravtaler* mellom kommende eller nåværende samboere. Forslaget innebærer på samme måte som for ektefeller at avtaler om *det økonomiske oppgjøret* ved et aktuelt samlivsbrudd, kan gjøres formløst. Se lovforslaget § 21.

Av pedagogiske hensyn foreslår utvalget at det fremgår av loven at en samboeravtale som oppfyller formkravene skal være bindende for samboerne selv og deres arvinger, se lovutkastet § 4 andre ledd. En samboeravtale som ikke oppfyller de nødvendige formkravene vil ikke være bindende mellom partene eller medføre rettsvirkninger ovenfor tredjepart, for eksempel kreditorer. Konsekvensen av en ugyldig avtale vil være at samboerparet omfattes av lovens normalordning i den utstrekning vilkårene ellers er oppfylte.

Om samboerne ønsker å endre eller oppheve samboeravtalen, står de fritt til dette så sant de kan bli enige om endringen. Utvalget foreslår at endring eller opphevelse av en samboeravtale må følge de samme formkravene som første avtaleinngåelse. Dette er i tråd med det som gjelder for ektepakter, jf. ekteskapsloven § 46 første ledd første punktum.

Samboerlovutvalget foreslår en forskriftshjemmel for å etablere en offentlig ordning for digital inngåelse av samboeravtaler, jf. utkastet til § 4 tredje ledd. Fremgangsmåten ved en slik fastsatt digital ordning forutsettes da å oppfylle formkravene. En digital løsning for avtaleinngåelsen vil både forenkle prosessen og gjøre det enklere å nå frem med tilpasset informasjon til samboerparene om betydningen av avtalen de inngår eller vurderer å inngå. Opprettelse av en digital ordning for

avtaleinngåelse er imidlertid ikke en forutsetning for at loven skal kunne settes i kraft.

9.7 Ugyldighet. Særlig om å sette avtalen helt eller delvis til side (lemping)

9.7.1 Utvalgets vurderinger

Etter gjeldende rett får avtaleloven § 36 anvendelse ved spørsmål om gyldigheten av avtaler mellom samboere. Det er i dag ingen egne regler for avtalerevisjon av samboeravtaler, slik som for ektepakter i ekteskapsloven § 46 eller avtaler om oppgjøret i ekteskapsloven § 65. Ekteskapslovens bestemmelser var dels motivert av usikkerhet rundt anvendelsen av avtaleloven § 36 for slike avtaler, og dels begrunnet i informasjonshensyn, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 146 og Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 75.

Samme hensyn vil i stor grad gjelde avtaler mellom samboere. Vi befinner oss her på familieformuerettens område. Behovet for forutsigbare sikkerhetsmekanismer for å beskytte den svakere part i avtaleforholdet fremstår ikke mindre for samboere enn for ektefeller. Det emosjonelle og faktiske fellesskapet mellom samboere gjør at samboeravtaler skiller seg fra andre avtaler. Å ta inn en egen lempingsregel i samboerloven vil synliggjøre dette. En særskilt adgang til å lempe samboeravtaler kan dessuten finne støtte i uttalelsene fra FNs kvinnekomité, se utredningen punkt 9.3.

Utvalget viser videre til at utviklingen i rettspraksis, særlig Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2011 side 1168, gir behov for å klargjøre terskelen for å sette til side avtaler mellom samboere, jf. redegjørelsen i punkt 9.2. Utvalgets lovforslag innebærer for det første at samboerskapet ikke lenger vil være «uregulert», slik Høyesterett hadde som utgangspunkt for rimelighetsvurderingen (avsnitt 19). Samboerloven vil regulere sentrale økonomiske forhold mellom samboere, inklusive parenes adgang til å inngå avtaler som fraviker lovgivningen. Videre er det etter gjeldende rett usikkert om rimelighetsvurderingen for avtaler inngått under samlivet skal følge de samme utgangspunktene som Høyesterett skisserte i 2011, hvor saken gjaldt en oppgjørsavtale. Dette tilsier et behov for å lovfeste en regel om avtalerevisjon både for avtaler som handler om å fravike samboerloven («samboeravtaler») og avtaler om et konkret økonomisk oppgjør. Også dette vil være i tråd med ekteskapslovens ordning.

Utvalget ser ikke grunn til at samboere skal «tåle» en mer urimelig virkning av avtaler om økonomiske forhold enn ektefeller, slik Høyesterett ga uttrykk for i Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 19). Likhetstrekkene mellom samlivsformene og det som typisk reguleres ved avtaler om økonomiske forhold er sterke. Felles for både ektefeller og samboere er at en avtale vil kunne få vesentlig betydning for partenes økonomiske forhold etter samlivsbrudd, for eksempel påvirke evnen til å etablere seg på nytt og forsørge seg selv og familien, muligheten til å beholde familiehjemmet eller til å fortsette å bo i skolekretsen, opprettholde fritidsaktiviteter mv. En avtale som virker urimelig for én av partene kan bidra til å forsterke en økonomisk skjevhet mellom samboere. Også barneperspektivet taler dermed for at det skal være like terskler for rimelighetssensur for formuerettslige avtaler mellom henholdsvis samboende og gifte. Avtalerevisjon som følge av urimelighet kan blant annet være et utslag av forholdene rundt avtaleinngåelsen, for eksempel hvilken informasjon som har vært tilgjengelig for partene, forholdene i samlivet eller styrkeforholdet mellom partene. Heller ikke her fremstår det naturlig å videreføre et prinsipielt skille mellom samboere og ektefeller. Avhengighetsforholdet mellom samboere kan være fremtredende, slik det også kan være mellom gifte par. Disse forholdene begrunner en lovfestet lempingsregel for avtaler mellom samboere.

9.7.2 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår at en samboeravtale opprettet i tråd med formkravene i § 4 er gyldig inngått og bindende for partene, med mindre noen av lovgivningens ugyldighetsbestemmelser skulle få anvendelse. Dette foreslås regulert i to trinn:

I § 3 andre ledd foreslår utvalget å lovfeste en særskilt regel for lemping av samboeravtaler etter mønster fra ekteskapsloven § 46 andre ledd.

I tillegg skal avtaleloven kapittel 3 regler om ugyldige viljeserklæringer gis tilsvarende anvendelse for samboernes avtaler, jf. lovforslaget § 3 tredje ledd. Det betyr blant annet at avtaler som er i strid med redelighet og god tro, avtaler som har kommet til ved utøvelse av vold eller avtaler som innebærer en utnyttelse av den andres avhengighet, ikke skal anses gyldige. Regelen gir uttrykk for gjeldende rett, og tas av pedagogiske hensyn inn i lovteksten.

Utvalget foreslår også en regel om lemping av avtaler om det økonomiske oppgjøret ved et aktuelt samlivsbrudd med forbilde i ekteskapsloven § 65, se lovutkastet § 21 tredje ledd. Det foreslås

at også denne bestemmelsen klargjør at reglene i avtaleloven kapittel 3 gjelder så langt de passer.

For formuerettslige avtaler og andre typer avtaler mellom samboere som ikke omfattes av samboerlovens regler, vil avtaleloven § 36 fortsatt få anvendelse. Hensynet til konsekvens i regelverket tilsier likevel at det ses hen til terskelen for lemping etter samboerloven ved eventuell revisjon av andre avtaler mellom samboere etter avtaleloven § 36.

Forslaget om særskilte lempingsregler for samboeravtaler og oppgjørsavtaler innebærer at reglene skal forstås og anvendes på samme måte som de parallelle reglene i ekteskapsloven. Forslaget vil dermed medføre en endring i rettstilstanden som er etablert ved Rt. 2011 side 1168. Referansen for rimelighetsvurderingen vil for en samboeravtale være samboerlovens fravikelige regler og den ordningen som samboerne ville ha vært bundet av om avtale ikke hadde blitt inngått. Dersom paret senere inngår en ny samboeravtale som opphever eller endrer den første samboeravtalen, kan det være et argument for at referansen for rimelighetsvurderingen i et slikt tilfelle bør være den ordningen paret har innrettet seg etter, nemlig det som fulgte av den første samboeravtalen. Dette må imidlertid vurderes konkret basert på omstendighetene i saken. Men terskelen for rimelighet skal i utgangspunktet ligge på samme nivå og vurderes etter de samme momentene som etter ekteskapsloven.

Terskelen for å sette til side en ellers gyldig avtale mellom samboere bør fortsatt være høy. Det må gjøres en konkret vurdering av de faktiske omstendighetene og hvordan avtalen virker for hver av partene. Vurderingen av om en avtale virker urimelig vil også mellom samboere avhenge av en totalvurdering av avtalens innhold, forholdene ved avtalens inngåelse, partenes stilling, senere inntrådte forhold og omstendighetene for øvrig, se for eksempel Rt. 2001 side 716 (oppgjørsavtale) og Rt. 1999 side 718 (ektepakt).

9.8 Registreringsordning for samboeravtaler

9.8.1 Innledning

Utvalgets lovforslag regulerer i §§ 3 og 4 hvilke avtaler som skal regnes som en «samboeravtale» etter loven, og hvilke formkrav som da skal gjelde. I forlengelsen av dette. vurderer utvalget her om det er behov for registrering av slike avtaler. Til sammenligning kan ektepakter registreres i Ektepaktregisteret, jf. ekteskapsloven § 55.

9.8.2 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget har vurdert om det bør etableres en offentlig registreringsordning for samboeravtaler. En slik ordning kan bidra til å klargjøre for partene selv om samboerlovgivningen gjelder eller ikke, og hva som ellers er bestemt mellom dem. Det vil også gi en sikker oppbevaring for dokumentet og unngå at avtalen blir glemt, gjemt, mistet eller ødelagt.

Som for ektepakter er det spesielt hensynet til kreditorer og andre tredjeparter som kan gi behov for en registreringsordning. Samboere som helt eller delvis fraviker samboerloven tar en beslutning som vil kunne påvirke deres økonomiske og rettslige stilling med virkning for tredjeparter. Et register over samboeravtaler vil kunne gi kreditorer og samfunnet for øvrig nyttig informasjon om samboerskapets eksistens og hvordan det er regulert.

Utvalget har vurdert en ordning hvor samboere kan deponere en samboeravtale i tingrettene, etter mønster fra ordningen for testamenter, jf. arveloven § 63. Dette vil kunne gi samboerne et trygt oppbevaringssted for avtalen, men deponering vil ellers ha begrenset betydning. Tredjepartsvernet vil ikke bli ivaretatt, siden kreditorer eller andre tredjeparter ikke vil få innsyn i avtalen dersom den deponeres i lukket konvolutt, slik ordningen er for testament. Det fremstår også mindre naturlig at tingrettene oppbevarer samboeravtaler enn testamenter. Ved dødsfall har tingrettene en fremtredende rolle, men de færreste samboere har behov for kontakt med tingrettene når et samboerskap opphører. Utvalget foreslår derfor ingen ordning for deponering av samboeravtaler i tingrettene.

Utvalget foreslår imidlertid at det etableres et samboeravtaleregister med forbilde i Ektepaktregisteret. Registrering vil gjøre at informasjon om samboeravtalen blir offentlig tilgjengelig. For samboerne selv, kan registrering av samboeravtalen gi ytterligere notoritet for det som er avtalt, og sikre en trygg oppbevaring av avtalen. At avtalen er registrert kan forhindre tvist om at avtalen eksisterer. Videre vil registrering gjøre at kreditorer og andre avtaleparter kan skaffe informasjon om forhold som kan ha betydning. På mange måter vil avtaleparter og mulige tredjeparter ha et større behov for at en samboeravtale kunngjøres enn det som er tilfelle for ektepakter. Om en person er gift er tilgjengelig informasjon i Folkeregisteret, og kunnskapen vil gi en tredjepart indikasjon på at det kan foreligge forhold som påvirker ektefellens formuesforhold. Samboerskap vil i

utgangspunktet ikke være registrert noe sted, med mindre det etableres et fremtidig samboerregister, se kapittel 18.

Utvalget foreslår at registrering av samboeravtaler skal være frivillig, og at registrering ikke skal gjøres til et vilkår for samboeravtalens gyldighet. Dette er i tråd med ordningen i ekteskapsloven. Heller ikke gyldigheten av testamenter eller fremtidsfullmakter er knyttet til et krav om registrering eller tilsvarende. Selv om en plikt til å registrere samboeravtalen kan gjøre ordningen mer effektiv, vil det samtidig gjøre det vanskeligere for samboere å inngå gyldige avtaler. Loven bør ikke utformes slik at samboere som har behov for å inngå en samboeravtale lar være å gjøre det. Personvernhensyn taler også mot en plikt til å registrere, og dermed offentliggjøre, at det er inngått en samboeravtale.

En ektepakt får ikke rettsvern ovenfor ektefellenes kreditorer før den er tinglyst i Ektepaktregisteret, jf. ekteskapsloven § 55 andre ledd. Samboerlovutvalget foreslår ikke en tilsvarende regel. Samboeravtaler etter lovforslaget § 3 er begrenset til å gjelde om loven eller deler av den skal gjelde eller ikke, og inneholder i utgangspunktet ikke bestemmelser om overføring av eierskap eller liknende.

At registrering av samboeravtaler er frivillig innebærer at den som hevder at det finnes en samboeravtale har bevisbyrden for dette, også ovenfor kreditorene. Men når en samboeravtale er registrert og derved kunngjort, er det kreditorene som må sørge for å være informert om den etablerte ordningen.

Utvalget legger til grunn at det ikke er behov for at registermyndigheten kontrollerer at avtalepartene faktisk er samboere. En registrert avtale vil ikke føre til at avtalen får andre rettsvirkninger enn det som følger av lovens ordning. Utvalgets forslag forutsetter at kun gyldige samboeravtaler kan registreres. Skriftlighet, underskrift og tilstedeværelse av vitner i tråd med formkravene, i tillegg til parets egenerklæring om samboerskapet, bør være tilstrekkelig for at myndigheten skal kunne prøve om vilkårene for registrering er til stede.

Innholdet i registreringen bør i det vesentlige ha samme detaljnivå som ektepakter. Kunngjøringen bør inneholde informasjon om at to personer har opprettet en samboeravtale etter et eller flere alternativer i samboerloven. Etter forslaget til § 3 kan en samboeravtale gå ut på om loven skal gjelde for paret, om kapittel 4 om deling skal gjelde, og om bestemte eiendeler eller rettigheter skal anses ervervet til felles personlig bruk. Det er disse standardiserte opplysninger som det er aktuelt å registrere og derved gjøre offentlige.

Hvilket alternativ som skal gjelde for paret kan for eksempel avtales ved avkryssing i en utarbeidet blankett eller i et digitalt skjema – avhengig av om etableres en digital eller manuell ordning for samboeravtaler. Adgangen til å avtale om konkrete eiendeler eller rettigheter anses å være til felles personlig bruk, vil imidlertid kreve at skjemaet eller den digitale registreringsordningen også har et fritekstfelt eller tilsvarende der samboerne kan spesifisere hvilke eiendeler og rettigheter dette gjelder.

Dersom partene avtaler at loven ikke skal gjelde, foreslår utvalget at partene i samme dokument skal kunne fastsette en avtale mellom dem som trer istedenfor loven. Også av denne grunn trenger skjemaet eller ordningen fritekstfelt e.l., eventuelt en opplastningsmulighet for denne type avtaler. Et hovedformål med å tillate dette er å gi partene den beskyttelsen som følger av det avtalerettslige samtidighetsprinsippet. Om den ene samboeren for eksempel krever at loven ikke skal gjelde for paret, kan den andre kreve at det inntas i samboeravtalen at vedkommende for eksempel skal ha rett til å motta 1 million kroner ved samlivsbruddet til reetablering om samlivet har vart mer enn 7 år. Den foreslåtte lempingsregelen i § 3 andre ledd skal gjelde også for slike avtaler inntatt i samboeravtalen. Referansen for urimelighet vil normalt være det som ville blitt resultatet dersom lovens fravikelige regler ble lagt til grunn. Utvalget foreslår imidlertid at opplysningene i denne type erstatningsavtaler ikke omfattes av det som kunngjøres utover at det finnes en avtale.

En samboeravtale som endrer eller opphever en eksisterende samboeravtale kan registreres på samme måte som den opprinnelige avtalen, jf. lovforslaget § 5 første ledd andre punktum.

Ektepaktregisteret ligger under Brønnøysundregistrene. Utvalgets forslag om et samboeravtaleregister tar utgangspunkt i at et slikt register i hovedsak bør kunne etableres etter samme modell, tekniske løsninger, saksbehandling og rutiner som gjelder for ektepakter i Ektepaktregisteret. Utvalget foreslår at en samboeravtale skal kunne registreres ved Registerenheten i Brønnøysund, og foreslår samtidig en forskriftshjemmel hvor nærmere regler om registrering og etablering av en registreringsordning for samboeravtaler, herunder fastsettelse av registreringsgebyr, kan gis av Kongen, se lovforslaget § 5.

Kapittel 10
Samboeres eierrådighet og begrensninger i denne

10.1 Innledning

I kapittelet her vil utvalget behandle spørsmål om samboeres eierrådighet over egne eiendeler. Utvalget er særlig bedt om å ta stilling til om det er et behov for rådighetsbegrensninger for felles bolig og innbo, tilsvarende det som gjelder etter ekteskapsloven.

10.2 Gjeldende rett

Eiendomsretten innebærer retten til å bestemme (råde) over egen eiendom. Eierrådigheten består av flere elementer, slik som retten til å selge tingen, pantsette den, leie den ut, bruke den og gi den bort. Et samboerskap påvirker ikke i seg selv eierforholdet eller råderetten, verken for det samboeren brakte med seg inn i samlivet eller det samboeren senere har skaffet seg. Dette er i tråd med alminnelig ulovfestet formuerett og forutsettes også for samboere.

Faktisk og rettslig råderett over eiendeler som samboerne eier sammen reguleres av lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (sameigelova), eller følger av avtale eller andre rettsforhold. Sameie mellom samboere omtales nærmere i utredningens kapittel 11.

Også for ektefeller gjelder prinsippet om selvstendig eierrådighet over egen eiendom. Ekteskapsloven § 31 fastslår at ekteskapet ikke medfører noen begrensning i en ektefelles rett til å råde over det han eller hun eier når ekteskapet blir inngått eller senere erverver, dersom ikke noe annet er bestemt. Ekteskapsloven §§ 32 flg. gir enkelte begrensninger i råderetten. En ektefelle kan ikke uten den andre ektefellens samtykke, overdra, pantsette eller leie ut mv. felles bolig eller innbo.

Tilsvarende rådighetsbegrensninger gjelder ikke for samboere. I samboerskapet råder eieren fritt over sine eiendeler, også det som brukes som parets felles bolig og innbo. Eventuelle begrensninger i råderetten må være avtalt eller bestemt på annen måte.

Husstandsfelleskapsloven gir ingen begrensninger i en samboers råderett over egen bolig eller innbo *under* samlivet. Men ved samlivets *opphør* kan ikke-eieren få rett til å overta felles bolig og innbo, med den følge at eiersamboeren mister sin eiendomsrett mot vederlag, se nærmere i punkt 3.4.3 og punkt 17.2.1.

10.3 Menneskerettslige skranker

EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 (EMK P1-1) gir eieren av et formuesgode i utgangspunktet full råderett over egen eiendom, for eksempel ved salg, utleie, utnyttelse eller bruk. Retten til å råde over egen eiendom fremgår også av FNs kvinnekonvensjon artikkel 16 nr. 1 bokstav h. Utgangspunktet i norsk rett om fri råderett over egne eiendeler er i tråd med prinsippene konvensjonene gir uttrykk for.

Konsekvenser av lovgivning, offentlige vedtak eller andre reguleringer kan gripe inn i retten til å «nyte sin eiendom i fred» etter EMK P1-1. En eventuell lovgivning om samboeres råderett over egne eiendeler må dermed være innenfor rammen av bestemmelsen. Om lovgivningen innebærer et inngrep i eiendomsretten må tiltaket ha tilstrekkelig klar hjemmel, tjene et legitimt formål og være forholdsmessig, se punkt 4.7. Begrensninger i råderetten krever dermed en særlig begrunnelse.

Utvalget tar utgangspunkt i at rådighetsbegrensningene som følger av ekteskapsloven §§ 32 flg. er i samsvar med EMK. Regelen er begrunnet med behovet for å beskytte felles bolig og innbo mot disposisjoner den andre ektefellen er uenig i, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 58-59. Utvalget legger til grunn at konvensjonen ikke sperrer for en liknende regel mellom samboere. Hensynet til vern om familiehjemmet, ikke minst hensynet til barn som er tilknyttet boligen, fremstår som et legitimt formål også i samboerfamilier, og i tråd med EMDs praksis, jf. punkt 4.7. Utvalget forutsetter videre at en lovgiv-

ning som er motivert av slike sosiale og økonomiske hensyn, gir staten en relativt vid skjønnsmargin i vurderingen av forholdsmessigheten av tiltaket.[1] Inngrepets samlede konsekvenser må likevel tas i betraktning. Jo større rådighetsbegrensninger som pålegges over samboerens egne eiendeler, og jo flere eiendeler som er underlagt begrensningene, jo sterkere begrunnelse kreves.

10.4 Fremmed rett

I alle *de nordiske landene* gjelder utgangspunktet om at samboere eier hvert sitt og kan råde fritt over egne eiendeler.[2] Prinsippene om eiendomsforhold og råderett vil ta utgangspunkt i alminnelig formuerett.[3] Begrensninger i selvstendig eierrådighet kan følge av avtale, enkelte lovregler eller ulovfestet rett, eller være bestemt på annen måte. Det samme utgangspunktet gjelder for ektefeller i de nordiske landene, likevel med en rekke unntak.[4]

Svensk rett gir et viktig lovfestet unntak fra samboeres frie rådighet over egen eiendom Den svenske samboerloven fastsetter at eiersamboeren må ha den andre samboerens samtykke for å selge, leie ut, pantsette mv. en eiendom som er parets felles hjem. Rådighetsbegrensningene forutsetter at boligen er såkalt «samboegendom» som inngår i delingsgrunnlaget («bodelning»), eller er bolig som samboeren kan ha rett til å overta etter andre bestemmelser i loven.[5]

I de nordiske landene er hovedregelen at samboere råder fritt over sin ideelle andel av en eiendel som eies i sameie. Reglene i den svenske samboerloven, herunder rådighetsbegrensningene, går imidlertid foran de alminnelige bestemmelsene i sameielovgivningen.

10.5 Lovfesting av prinsippet om eierrådighet

10.5.1 Utvalgets vurderinger

Prinsippet om selvstendig eierrådighet følger allerede av norsk ulovfestet rett. En lovfesting er derfor i utgangspunktet ikke nødvendig. Likevel er selvstendig eierrådighet på mange måter samboerrettens mest grunnleggende kjennetegn. En samboerlov skal kunne leses av samboere flest. Å lovfeste områdets hovedregel vil bidra til at reguleringen blir enklere å forstå. Det vil synliggjøre at samboere i utgangspunktet eier hvert sitt og at samboerskapet ikke i seg selv påvirker eiendomsretten.

For ektefeller fremgår hovedregelen om selvstendig eierrådighet i ekteskapsloven. Ettersom utvalget nå foreslår en lov for samboere, er det klargjørende at prinsippet kommer til uttrykk også i samboerloven.

Videre foreslår utvalget blant annet en presumsjonsregel for sameie basert på bidrag under samlivet, jf. lovforslaget § 10, samt enkelte rådighetsbegrensninger over samboeres eiendom, jf. lovforslaget § 11. Dette styrker behovet for å klargjøre at hovedregelen fortsatt er at eiersamboeren har råderett over egen eiendom. At eiendomsinteressen har menneskerettslig vern etter EMK P1-1 underbygger at prinsippet bør nedfelles i lovs form.

10.5.2 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår en regel der det fremgår at samboere eier hvert sitt, og dermed har rådighet over egne eiendeler, se lovutkastet § 9. Regelen kodifiserer gjeldende ulovfestet rett. Utvalget har vurdert om samboerlovens bestemmelse bør ha lik ordlyd som ekteskapsloven § 31 første ledd, men har ønsket å formulere en regel som er enklere å forstå. Etter sitt innhold tilsvarer forslaget likevel ekteskapslovens regel.

Utvalgets forslag baserer seg på at samboerne eier sine egne ting, selv om de blir samboere. Dette gjelder både det de eide før de startet samlivet, og det de senere erverver.

Regelen sier ikke noe om erverv av eiendomsrett. Bestemmelsen forutsetter at eierforholdet til eiendelen eller rettigheten er etablert.

Utvalget foreslår at regelen klargjør at rådigheten kan begrenses ved avtale mellom partene eller være bestemt på annen måte. Slik bestemmelse kan for eksempel følge av samboerloven selv, sameigelova eller annen lovgivning, inklusive offentligrettslige reguleringer. Begrensninger i rådigheten kan dessuten være bestemt av tredjeperson, som en arvelater, gavegiver eller långiver/kreditor.

---

1 Se for eksempel James m.fl. mot Storbritannia, 21. februar 1986, saksnr. 8793/79 (avsnitt 46).

2 Brattström, 2014, side 88.

3 Agell, 2003, side 101; Brattström, 2014, side 69.

4 Agell, 2003, side 149 flg.

5 Sambolag (SFS 2003:376) 23-25§.

10.6 Behovet for begrensninger i eierens rådighet

10.6.1 Innledning. Problemstilling

Utvalget har i tråd med mandatet vurdert om det er behov for regler som begrenser eierens frie rådighet som følge av samboerskapet. Spørsmål som reises er *om* det er behov for begrensninger i eierrådigheten til en samboer, *hvilke eiendeler* dette i så fall bør gjelde, og *hvilke begrensninger* i rådigheten som bør fastsettes.

10.6.2 Utvalgets vurderinger. Bør det stilles krav til samboerens samtykke?

Rådighetsbegrensninger knyttet til felles bolig. Samboerparets felles bolig står i en særstilling. At samboerne bor sammen og deler husstand er samboernes grunnleggende kjennetegn. Fellesskapet og familielivet vil bygges opp med utgangspunkt i samboernes felles hjem. I studien «Levedele2016» oppga nærmere 60 prosent av de spurte samboerne at de hadde investert i og eide boligen sammen, se utredningen punkt 6.5.[6] Dette innebærer samtidig at om lag 40 prosent av samboerne ikke eide bolig sammen, med andre ord eide én av partene boligen alene, paret leide bolig eller de hadde en annen ordning. Uavhengig av eierforhold er det grunnleggende for enhver å ha en trygg bolig og forutsigbarhet om egen boligsituasjon. Vernet om samboernes felles hjem har også en økonomisk side. Samboernes felles bolig vil ofte være den største verdimessige eiendelen i husstanden. En stor del av partenes investeringer og løpende utgifter vil normalt være knyttet til boligen.

Likhetstrekkene mellom ektefeller og samboere støtter etter utvalgets syn en regel for samboende par som gir et tilsvarende minimumsvern for det felles hjemmet, som det som allerede følger av reglene i ekteskapsloven §§ 32 flg.

Lovgivning som innebærer et inngrep i eiendomsretten krever en særskilt begrunnelse. Å styrke vernet om familiehjemmet og familiemedlemmenes boligsikkerhet forutsettes å være et legitimt formål, som også finner støtte i statens positive forpliktelse til vern om borgernes hjem etter EMK artikkel 8. Forholdsmessigheten av rådighetsinnskrenkningene vil avhenge av regelens utforming og rekkevidde.

Å gi særskilte rettigheter til samboere i boligspørsmål finner dessuten støtte i annet lovverk. Husstandsfellesskapsloven gir husstandsmedlemmer et særskilt vern om hjemmet ved en rett til å overta felles bolig og innbo og bruksrett til felles bolig. Husleieloven og burettslagslova er andre eksempler på lovgivning som tar sikte på å ivareta samboeres boligsituasjon, se punkt 3.2.8.

Dagens lovgivning gir likevel et begrenset vern om samboeres borett, og regulerer heller ikke en rett til informasjon om den andres kommende eller planlagte disposisjoner over den felles boligen. Både salg, utleie og opptak av lån med pant i eiendommen kan lede til tap eller skape risiko for tap av familiehjemmet. Slike disposisjoner kan også få konsekvenser for familiens samlede økonomi på kort og lang sikt.

I praksis vil nok mange par snakke sammen i forkant av store avgjørelser om felles bolig som kan påvirke fellesøkonomien eller bosituasjonen. Hvor samboere har felles lån må begge låntakere samtykke til å utvide lånet. Behovet for en lovregel vil i slike tilfeller være mindre.

Boks 10.1 Eksempler basert på gjeldende rett

Par 1 er nyetablerte samboere. Marte er gravid og flytter inn til Peder i hans leiebolig. De deler husleien og andre utgifter, men under samlivet har ikke Marte selvstendige leierettigheter. Peder kan i utgangspunktet avvikle husleieavtalen uten å varsle samboeren. Gjeldende rett gir Marte rett til å tre inn i leieavtalen bare ved et samlivsbrudd, og kun dersom det foreligger «sterke grunner», jf. husleieloven § 8-3 tredje ledd, jf. husstandsfellesskapsloven § 3.

Par 2 består av Hans og Grete, som har to barn. De bor i Gretes bolig som hun eide før de flyttet sammen. Paret har nøkterne inntekter og de tjener omtrent det samme. Begge bruker det meste av sin inntekt på familiens løpende utgifter til bolig, mat, fritid mv. Grete er selvstendig næringsdrivende og tar opp lån med sikkerhet i boligen for å gjøre en investering i selskapet, uten at Hans vet om lånet. Investeringen slår feil og Grete ender opp med betydelige ekstra utgifter til renter og avdrag. En større andel av familiens samlede inntekter må gå til å betjene lånet. Huset må til slutt selges og familien flytter til en mindre bolig i et rimeligere område.

[6] Fredwall, 2020a, side 539 og 540.

En regel med forbilde i ekteskapsloven § 32 vil likevel sikre at den andre samboeren er kjent med handlingen i forkant og har fått muligheten til å uttale seg. Begge parter vil slik få mulighet til å gjøre de nødvendige tilpasningene eller forberedelsene, for eksempel kutte i forbruket eller intensivere sparing. For ikke-eieren vil det være viktig å få tilstrekkelig og tidlig kunnskap om en fremtidig handling som kan påvirke bosituasjonen. Partene vil da få anledning til å områ seg og gjøre tiltak, for eksempel finne et nytt sted å bo.

Hensynet til barn i samboerfamiliene står sentralt. Omtrent 25 prosent av alle barn i Norge bor med sine to samboende foreldre. Antallet suppleres av et ukjent antall barn som bor med én av sine foreldre og en ny samboer, se punkt 6.3. Barns rett til vern om sitt hjem er forankret i barnekonvensjonen artikkel 16. Disposisjoner som salg eller pantsettelse kan medføre flytting med påfølgende brudd med skole og venner eller påvirke familiens økonomiske situasjon. Barnet har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder barnet selv, jf. Grunnloven § 104, barnekonvensjonen artiklene 12 og 16 og barnelova § 30. En viss begrensning i eiersamboerens rådighet ved enkelte disposisjoner kan etter utvalgets syn styrke barnets interesser ved beslutninger som gjelder barnets eget hjem, siden disposisjonen krever enighet mellom samboerne. Regelen styrker rettighetene til alle barn som har tilhørighet til husstanden, ikke kun eiersamboerens barn eller samboernes felles barn. Barn som bor med to gifte voksne vil allerede ha et slikt styrket vern, jf. ekteskapsloven § 32. Ikke-diskrimineringsprinsippet i barnekonvensjonen artikkel 2 støtter en tilsvarende regulering for samboende foreldre.

En regel om rådighetsbegrensninger over samboernes felles bolig kan videre bidra til å realisere samboernes rettigheter ved samlivets opphør. Også flertallet NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* viste til dette i begrunnelsen for sitt forslag til en regel om rådighetsbegrensninger, se side 138:

> «Uten en rådighetsbegrensning kan en av partene selge unna bolig og innbo når forholdet begynner å skrante, og dermed frata den andre hans eller hennes rett etter husstandsfellesskapsloven.»

Også den svenske samboerloven knytter rådighetsbegrensninger til felles bolig og innbo som enten skal deles («samboegendom»), eller som en samboer kan ha rett til å overta fra den andre ved brudd.

Utvalget vurderer etter dette at det er behov for lovregler som begrenser en samboers eierrådighet over felles bolig. Hensynet til tredjeparter er vurdert, men har etter utvalgets syn begrenset vekt. En tredjeparts eventuelle tap som følge av en samboers ulovlige disposisjon kan begrenses etter alminnelige erstatningsrettslige regler. Se også utvalgets forslag om omstøtelse av ulovlige disposisjoner i punkt 10.6.3.

Behov for rådighetsbegrensninger over andre eiendeler? Utvalget har vurdert om det er behov for rådighetsbegrensninger over andre eiendeler enn samboernes felles bolig.

Ekteskapsloven § 33 fastsetter at en ektefelle ikke uten samtykke fra den andre kan overdra, leie bort eller pantsette «vanlig innbo i det felles hjemmet». Utvalget legger til grunn at denne bestemmelsen i dag har liten betydning for ektefeller og at det heller ikke foreligger vektige grunner for å innføre den for samboere. Behovet for lovregulering fremstår også lite i lys av at slike eiendeler ofte har begrenset økonomisk verdi. Utvalgets foreslår dessuten en presumsjonsregel om sameie i løsøre ervervet til samboernes felles personlige bruk, jf. lovutkastet § 10. «Vanlig innbo» vil være løsøre som i utgangspunktet omfattes av sameiepresumsjonen. For eiendeler som er i sameie er råderetten over eiendeler begrenset til egen eierandel, og råderetten vil i utgangspunktet være regulert i sameigelova. En sameierett vil derfor gi et sterkere vern enn en rådighetsbegrensning.

Utvalget ser heller ikke behov for en regel for samboere som tilsvarer alternativet i ekteskapsloven § 33 om plikt til å innhente den andres samtykke for å selge mv. «gjenstander som er bestemt til bruk for barna». Tingene som barnet bruker vil ofte tilhøre barnet selv, for eksempel klær eller leker gitt i gave. Barnet rår i utgangpunktet over sine egne eiendeler. Hvis tingene likevel tilhører en av samboerne, fremstår ikke behovet for rådighetsbegrensninger større enn for øvrig løsøre, jf. forrige avsnitt. Utvalget har kommet til at det ikke er behov for særskilt regulering av dette i samboerloven. Barnets rett til å bli hørt i saker som gjelder barnet følger allerede av norsk lov, jf. Grunnloven § 104.

Hvilke handlinger bør underlegges rådighetsbegrensninger? I spørsmålet om hvilke handlinger som bør underlegges rådighetsbegrensninger mener utvalget at ekteskapsloven § 32 er et naturlig utgangspunkt. Behovet er først og fremst knyttet til handlinger som kan ha stor økonomisk rekkevidde eller føre til at familien mister retten til å bo i boligen. Dette inkluderer enhver form for

overdragelse, som salg, gave eller gavesalg, pantsettelse, å forpakte bort eiendommen, bortleie eller fremleie.

Samboerlovutvalget tar også utgangspunkt i ekteskapsloven § 32 første ledd i vurderingen av hva rådighetsbegrensningene skal bestå i. Etter ekteskapsloven er hovedregelen at parten som ønsker å gjennomføre disposisjonen må innhente skriftlig samtykke fra den andre ektefellen. Krav om skriftlighet «bidrar til å understreke viktigheten av avgjørelsen, det gir notoritet og er videre nødvendig for at overdragelsen e.l. kan bli tinglyst jfr. tinglysingsloven § 13 femte ledd», jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 106. Behovet for at samtykket har tilstrekkelig notoritet fremstår tilsvarende for samboere.

En ubetinget rett til å hindre at eiersamboeren disponerer over boligen kan imidlertid utfordre kravet til forholdsmessighet etter EMK P1-1 om vern om eiendomsretten. Som i ekteskapsloven er det dermed behov for enkelte forbehold. Utvalget legger til grunn at det vil være tilstrekkelig å formulere en regel tilsvarende ekteskapsloven § 32 andre ledd. Dersom den andre samboeren ikke kan eller vil gi sitt samtykke til disposisjonen, kan tingretten avgjøre spørsmålet om disposisjonen skal tillates.

Utvalget vurderer videre at behovet for rådighetsbegrensninger gir behov for endringer i tinglysingsloven § 13 femte ledd, se punkt 10.7 og punkt 21.5.

10.6.3 Utvalgets vurderinger. Bør urettmessige disposisjoner kunne omstøtes?

Utvalget vurderer at en regel om rådighetsbegrensninger på samme måte som mellom ektefeller gir behov for en omstøtelsesregel.

Alternativet til adgang til omstøtelse kunne være at samboeren som hevder at en urettmessig disposisjon er utført, istedenfor krever erstatning etter alminnelige erstatningsrettslige regler. En slik ordning fremstår lite praktisk i et samliv. Økonomisk kompensasjon i ettertid vil heller ikke beskytte familiens aktuelle bosituasjon, noe som er et hovedformål med regelen. Dessuten vil det ikke alltid være mulig å påvise et økonomisk tap.

Behovet for en effektiv regel innebærer etter utvalgets syn at krav om omstøtelse også bør kunne gjøres gjeldende selv om en tredjepart og eventuelle etterfølgere har vært i god tro, slik også ekteskapsloven § 35 skal forstås, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 107 og Holmøy et al., 2013, side 343-344. I motsatt fall vil vernet for den ikke-eiende samboeren reduseres betydelig. I forarbeidene til ekteskapsloven vurderte Ekteskapslovutvalget at en omstøtelsesadgang normalt ikke vil føre til urimelige resultater ovenfor en tredjepart, for eksempel en boligkjøper, siden en avtalepart lett kan forsikre seg om at nødvendig samtykke er innhentet, se NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 107–108.

Tilsvarende synspunkt legges til grunn i samboerforhold. De sosiale og økonomiske interessene til den andre samboeren og berørte barn bør her veie tyngst. Hensynet til forutsigbarhet og innrettelse for godtroende tredjepart kan dessuten ivaretas ved å sette en tidsfrist for å kreve omstøtelse, slik det er gjort i ekteskapsloven § 35.

10.6.4 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår en bestemmelse i samboerloven som gir enkelte begrensninger i eierrådigheten over samboernes felles bolig etter mønster fra ekteskapsloven §§ 32 og 35, se lovforslaget § 11. Formålet er å styrke vernet om hjemmet og bosituasjonen for samboerne og berørte barn og gi større økonomisk forutsigbarhet for alle parter.

Regelen gir et unntak fra lovens utgangspunkt om selvstendig eierrådighet, jf. lovforslaget § 9. Forslaget om rådighetsbegrensninger innebærer at en samboer som eier en fast eiendom eller er rettighetshaver til en borett som utgjør parets felles bolig må ha den andre samboerens samtykke eller tillatelse fra tingretten for å foreta enkelte handlinger.

Disse handlingene tilsvarer det som følger av ekteskapsloven § 32 første ledd, og omfatter salg, pantsettelse og andre disposisjoner som kan innebære at familien mister retten til å bo i boligen. Som i ekteskapsloven bør regelen utformes slik at det ikke skilles mellom eierskap, eierformer eller boligtyper. Formålet er å gi samme vern uavhengig av om samboerne eier eller leier bolig, bor i selveierleilighet eller borettslag mv. For samboere som eier boligen sammen vil rådighetsbegrensningen gjelde egen eierandel.

Utvalget foreslår at rådighetsbegrensningene gjelder mellom samboere og tidligere samboere inntil det økonomiske oppgjøret etter samboerskapet er avtalt eller fastsatt. Formålet er å ivareta partenes rettigheter under oppgjøret, som retten til å overta eiendeler eller bruksrett til felles bolig, jf. lovforslaget §§ 17 til 19.

Utvalget foreslår at det kun er eiendom som brukes som parets felles bolig som omfattes av rådighetsbegrensningene. Regelen avgrenses mot

fritidseiendom eller annen fast eiendom som ikke er felles bolig. Heller ikke ekteskapslovens regel omfatter slike eiendommer.

Utvalget foreslår ikke en ordning som i svensk rett, hvor rådighetsbegrensningene mellom samboere er begrenset til eiendeler som skal deles etter et eventuelt samlivsbrudd eller som den andre samboeren kan ha rett til å overta. Samboerloven bør etter utvalgets syn ha den samme regelen som ekteskapsloven.

Utvalget legger til grunn at forslaget ikke utfordrer EMK P1-1, jf. punkt 10.3. Rådighetsinnskrenkningen er konkret angitt og avgrenset i omfang og rekkevidde, og regelen balanserer hensynet mellom eierens råderett og ikke-eierens behov for en trygg bosituasjon. Hensynet til barn som er tilknyttet husstanden er tungtveiende. Samtykkekravet innebærer at én samboer ikke alene kan ta avgjørelser som potensielt påvirker barnets interesser.

Den andre samboeren har ingen ubetinget rett til å nekte disposisjonen. Utvalget foreslår at eiersamboeren som vil selge eller pantsette boligen mv., kan kreve at domstolen avgjør spørsmålet, tilsvarende ekteskapsloven § 32 andre ledd. Tingretten skal tillate disposisjonen hvis det ikke foreligger rimelig grunn for den andre samboeren til å nekte samtykke.

Utvalget foreslår at den andre samboeren kan kreve omstøtelse av en urettmessig disposisjon etter mønster fra ekteskapsloven § 35. Formålet er å sikre at rådighetsbegrensningen har realitet og er tilstrekkelig effektiv. Utvalgets forslag om endringer i tinglysingsloven § 13 femte ledd innebærer at registrering av dokumenter som gjelder en fast eiendom forutsetter at et nødvendig skriftlig samtykke eller tillatelse er innhentet. Dette vil utgjøre en praktisk viktig beskyttelse mot ulovlige disposisjoner. Hensynet til kreditor eller andre tredjeparter ivaretas videre ved at utvalget foreslår at den andre samboeren må reise krav om omstøtelse innen en frist på seks måneder, og senest innen ett år etter tinglysing dersom avtalen gjelder fast eiendom. Fristene er tilsvarende som i ekteskapsloven § 35 andre ledd.

10.7 Behovet for regler som sikrer gjennomføringen av rådighetsbegrensningene over felles bolig. Utvalgets vurderinger og forslag

Forslaget om rådighetsbegrensninger over samboernes felles bolig gir behov for å vurdere regler som kan sikre en effektiv gjennomføring av rettighetene og pliktene dette innebærer.

Utvalget har foretatt en nærmere vurdering av behovet for en ordning etter mønster fra svensk rett, som innebærer at samboerskapet eller rådighetsbegrensningene registreres (tinglyses) i eiendomsregisteret på det som er samboernes felles bolig, se punkt 18.5. Formålet med en slik registreringsordning ville være å sikre gjennomføringen av rådighetsbegrensningene i Samboerlovutvalgets forslag til § 11. En slik registreringsadgang kunne tenkes å bidra til å sikre eierandelen til en samboer hvor eierskapet ikke er formalisert eller registrert. Kreditorer og andre tredjeparter ville ikke kunne påberope god tro ved disposisjoner foretatt i strid med den registrerte rådighetsbegrensningen.

Erfaringer fra Sverige tilser imidlertid at ordningen etter svensk samboerlov knapt benyttes. Svenske registreringsmyndigheter (Lantmäteriet) har til utvalget anslått at det gjøres 2-4 slike registreringer i året. Selv om det er vanligere å eie egen bolig i Norge enn i Sverige, indikerer tallene at ordningen knapt brukes. Gitt at den svenske befolkningen er omtrent det dobbelte av den norske og sett hen til at regelen har virket siden 2003, tilser den høyst beskjedne bruken at det ikke er behov for ordningen.

På bakgrunn av innspill fra Kartverket i Norge viser utvalget videre til at en ordning som legger til rette for registrering av personopplysninger eller relasjoner mellom private parter, ikke er i samsvar med tinglysingslovens ordning. Gjeldende regelverk gir allerede adgang til å registrere alminnelige urådighetserklæringer. Utvalget foreslår derfor ikke en adgang til å registrere samboerskapet eller samboeres rådighetsbegrensninger i eiendomsregisteret.

Behovet for å sikre samboeres rettigheter etter lovforslaget § 11 kan etter utvalgets syn langt på vei ivaretas ved enklere tiltak. Tinglysingsloven § 13 femte ledd innebærer i dag at ektefeller må fremlegge ektefellens skriftlige samtykke for registreringsmyndighetene der krav om slikt samtykke følger av ekteskapsloven. Samboerlovutvalget vurderer at det er hensiktsmessig med tilsvarende ordning for samboernes disposisjoner. For samboerne kan behovet også være større enn for ektefeller, fordi relasjonen mellom samboere ikke er kunngjort og registrert på samme måte som relasjonen mellom ektefeller. Utvalget foreslår derfor at tinglysingsloven § 13 femte ledd endres slik at den gjelder tilsvarende for samboere, se punkt 21.5.

Kapittel 11
Presumsjon for sameie i felles bolig og løsøre anskaffet til samlivet

11.1 Innledning

Samboerlovutvalget skal vurdere behovet for regler underveis i samboerskapet. Mandatet presiserer at utvalget særlig skal ta stilling til behovet for å lovfeste samboeres rett til erverv av eiendomsrett gjennom indirekte bidrag. Spørsmålet er svært praktisk. I et samliv vil begge parter anskaffe eiendeler, som de eier sammen eller hver for seg. Utvalget vil i dette kapittelet vurdere om det er behov for lovregler om hvordan eierskapet til tingene skal klarlegges i det interne forholdet dem imellom.

11.2 Gjeldende rett

11.2.1 Utgangspunkter

Det å flytte sammen endrer ikke eierforholdene mellom partene eller fører til at paret eier ting sammen. Hver samboer eier det han eller hun brakte inn i samlivet og senere skaffer seg. Tilsvarende utgangspunkt gjelder ektefeller.

Som andre kan samboere eie eiendeler sammen. Eiendomsretten stiftes ved for eksempel kjøp, gave eller arv mv. Det er de reelle eierforholdene som er avgjørende i norsk rett.

Vi har flere stiftelsesgrunnlag for sameie. Sameie kan for det første være *avtalt* mellom samboerne. En avtale kan være skriftlig, muntlig, stilltiende eller forutsetningsvis.[1] Partenes *direkte bidrag* til ervervet kan også gi uttrykk for en avtale om at tingen skal eies sammen. Slike avtaler eller bidrag må tolkes i lys av samboerskapets egenart og det livsfellesskapet som er mellom partene.

Sameie kan være *bestemt av en giver eller arvelater* ved at en eiendom for eksempel er gitt til begge samboerne.

Videre kan et sameie etableres ved at partene har en *sammenblandet økonomi*, slik at det ikke er mulig å avgjøre hva den enkelte har anskaffet eller hvem som eier hva, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 58, Rt. 1982 side 1102 og Rt. 1984 side 497.

Det særegne forholdet mellom samboere og ektefeller innebærer at de alminnelige formuerettslige utgangspunktene for å stifte sameie og dermed eiendomsrett suppleres av særskilte prinsipper:

Avtale som stiftelsesgrunnlag suppleres av *lovfestet eller ulovfestet representasjonsrett* (fullmaktsforhold), som det nære fellesskapet mellom samboerne kan gi grunnlag for.[2]

Sameie mellom samboere og ektefeller kan dessuten etableres med grunnlag i parets felles innsats og bidrag til ervervet (*ervervsbidrag)*. Prinsippet er utviklet av domstolene og juridisk teori. Regelen innebærer at partenes direkte eller indirekte bidrag til anskaffelsen av eiendelen kan inngå som del av vurderingen av hvem som er eier, uten at eierskapet er uttrykkelig avtalt. Dette behandles nærmere i de neste punktene.

De ulovfestede reglene for stiftelse av sameie mellom samboere og mellom ektefeller er deklaratoriske, slik at avtale eller annet stiftelsesgrunnlag går foran. Paret kan for eksempel avtale at en bestemt eiendel ikke skal være sameie, selv om begge har bidratt til anskaffelsen. Samboere har full avtalefrihet og ingen formkrav gjelder for avtaleinngåelsen. Ektefeller må derimot inngå ektepakt dersom avtalen inneholder et gaveelement, for eksempel at den ene ektefellen gir sin eierandel til den andre, jf. ekteskapsloven § 50.

---

1 For ektefeller er det lagt til grunn at ansvaret for gjeld kan være basert på stilltiende eller forutsetningsvise avtaler, jf. Rt. 1990 side 1226 og Rt. 1996 side 1666.

2 Fredwall, 2023.

11.2.2 Utviklingen av den ulovfestede regelen om sameie basert på direkte og indirekte ervervsbidrag i samlivet

Særskilte stiftelsesgrunnlag for sameie utviklet seg for ektefeller og samboere gjennom rettspraksis på 1960- og 1970-tallet. Den økonomiske verdien av kvinners arbeid i hjemmet ble mer anerkjent og verdsatt. Bidrag og innsats under samlivet ble gitt selvstendig rettslig betydning i spørsmålet om erverv av eiendeler og eierforhold.[3]

I Rt. 1975 side 220 (Husmordommen) slo Høyesterett fast at en ektefelles hus- og omsorgsoppgaver alene kunne danne grunnlag for erverv av eiendom. Saken gjaldt en bolig som mannen i stor grad hadde bygget selv og betalt med sin arbeidsinntekt, i tillegg til at han hadde forsørget familien med den samme arbeidsinntekten. Kvinnen hadde på sin side hatt ansvaret for husarbeidet og tre små barn på fulltid. Høyesteretts flertall kom til at hennes innsats hadde medvirket til anskaffelsen av boligen og at den var innbrakt «av begge ektefeller i fellesskap». Tilsvarende prinsipper for indirekte ervervsbidrag ble senere anerkjent mellom samboere, jf. Rt. 1978 side 1352, Rt. 1982 side 1102 og Rt. 1984 side 497.

Ved vedtakelsen av ekteskapsloven i 1991 ble den domstolskapte rettstilstanden delvis lovfestet mellom ektefeller ved ekteskapsloven § 31 tredje ledd:[4]

> «Ved vurderingen av hvem som har ervervet eiendeler som har tjent til ektefellenes felles personlige bruk, som felles bolig og vanlig innbo, skal det legges vekt på en ektefelles arbeid i hjemmet.»

I NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap* hadde Husstandsfellesskapsutvalget vurdert en tilsvarende regel for partene i et husstandsfellesskap. Husstandsfellesskapsutvalget foreslo imidlertid ikke å lovfeste en slik regel, og henviste blant annet til at husstandsmedlemmer ville kunne stifte slikt sameie etter ulovfestet rett, se også denne utredningen punkt 2.1.4.

Ekteskapsloven § 31 tredje ledd gjelder etter sin ordlyd kun indirekte bidrag til anskaffelsen som følge av «arbeid i hjemmet». For samboere reguleres stiftelse av sameie som følge av indirekte ervervsbidrag utelukkende av ulovfestet rett, jf. neste punkt.

11.2.3 Sameie basert på direkte og indirekte bidrag i samlivet. Kort om innholdet av den ulovfestede regelen

I litteraturen er det ulike syn på hvordan stiftelsesgrunnlaget for sameie basert på direkte og indirekte bidrag i samlivet bør karakteriseres og plasseres i det juridiske landskapet.[5] Utvalget anser det ikke nødvendig å gå inn i denne diskusjonen. Det sentrale er at samboere og ektefeller etter norsk rett kan etablere eiendomsrett i eiendeler på andre måter enn gjennom direkte bidrag og eksplisitte avtaler. Det at det kan oppstå sameie også i fast eiendom som følge av indirekte bidrag eller ikke-eksplisitte avtaler, er langt på vei en rettslig konstruksjon som norsk rett er alene om. Den ulovfestede retten på området har vokst frem som følge av rettspraksis og har blir videreutviklet i et samspill mellom rettspraksis og teori. Bidragene til ervervet kan etter den ulovfestede retten være av økonomisk og ikke-økonomisk art. Prinsippet har grunnlag i det nære fellesskapet mellom partene og at anskaffelsen av tingen anses som parets felles prosjekt og bygger på bidrag fra begge.

Eksempler på *direkte bidrag* til anskaffelsen er for eksempel kontantbidrag ved kjøp, nedbetaling av lån, å stille en tomt til disposisjon eller egeninnsats ved bygging.

Indirekte bidrag omfatter arbeid i hjemmet, som husarbeid, vedlikehold og omsorg for barn. Også en parts dekning av forbruksutgifter kan på ulovfestet grunnlag utgjøre indirekte bidrag til anskaffelsen, se Rt. 1984 side 497 og Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 62. Slike utgifter kan ha dekket betaling av mat og husholdningsartikler til familien, strøm, internett, klær og ting til barna, barnehage/skolefritidsordning, fritidsaktiviteter mv. Indirekte bidrag kan etter omstendighetene gi grunnlag for eiendomsrett selv om arbeidet ikke har vært en nødvendig betingelse for anskaffelsen, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 104 og Innst. O nr. 71 (1990–91) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om ekteskap* side 13.

Sameie basert på indirekte bidrag kan bare oppstå i eiendeler som har tjent til ekteparets «felles personlige bruk», jf. ekteskapsloven § 31 tredje ledd. For samboere er regelen ulovfestet,

---

3 Om rettsutviklingen, se Sverdrup, 1997, kapittel 2.

4 Se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 104; Innst. O. nr. 71 (1990–91) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om ekteskap* side 12-13.

5 Se blant andre Sverdrup, 1997; Bekkedal, 2012; Holmøy et al., 2013, særlig side 212-213; Fredwall, 2020a, side 163-166.

men tilsvarende avgrensning gjelder. Næringsvirksomhet og andre eiendeler som ikke er ervervet til felles personlig bruk faller utenfor.

Spørsmålet om sameie som følge av indirekte ervervbidrag underveis i samlivet, reises som oftest i samliv der bare den ene samboeren ble registrert som eier og der den samme har bidratt direkte til anskaffelsen gjennom egenkapital eller nedbetaling av lån. Utgangspunktet vil da være at eiendelen, typisk boligen, er i den registrerte eierens eneeie. Om den andre samboeren gjennom samlivet har bidratt på andre måter og da typisk ved arbeid i hjemmet eller ved betaling av forbruksutgifter, tilsier imidlertid ulovfestet rett at det kan være stiftet et sameie i boligen gjennom disse indirekte ervervsbidragene, Om sameie er stiftet, må fastsettes etter en skjønnsmessig, retrospektiv vurdering.

Rettspraksis viser at utfallet er lite forutsigbart. Ikke ethvert bidrag til anskaffelsen stifter eiendomsrett. Bidragene må være av et visst omfang både med hensyn til tid og intensitet. Graden av medvirkning og graden av fellesprosjekt spiller inn, se blant annet Lødrup & Sverdrup, 2021, side 146. Eksempler fra eldre rettspraksis hvor bolig ble ansett anskaffet ved begges innsats er Rt. 1975 side 220 (ektefeller), Rt. 1978 side 1352 (samboere), Rt. 1979 side 1463 (ektefeller) og Rt. 1980 side 1403 (ektefeller med særeie). Men verken direkte eller indirekte bidrag til anskaffelsen ble ansett tilstrekkelig i Rt. 1983 side 1146 (ektefeller/hytte) eller Rt. 1984 side 497 (samboere). Nyere lagmannsrettspraksis tilsier at sentrale momenter for å konstatere at et sameie har oppstått er blant annet hvilken type eiendel det er tale om (felles bolig og innbo), hva slags innsats som er ytet, innsatsens omfang (for eksempel antall barn) og samlivets varighet.[6] Rettspraksis tilsier videre at indirekte bidrag sjelden fører til sameie i andre eiendeler enn felles bolig med innbo.

Om eiendelen er anskaffet før samlivet eller uavhengig av samlivet, vil sameie normalt ikke stiftes. I alle fall er terskelen for å etablere sameie i slike tilfeller høy, se Rt.1999 side 177, bekreftet av senere lagmannsrettspraksis.[7]

Bidrag fra en samboer som ikke etablerer eiendomsrett i eiendelen kan etter omstendighetene gi grunnlag for vederlag etter ulovfestede regler. Vederlag behandles i kapittel 16.

[6] Se Fredwall, 2020a, side 176-179 og 203 flg.

[7] Se gjennomgang i Fredwall, 2020a, side 176 flg.

11.2.4 Regulering av sameie mellom samboere. Eierandel

For samboere som eier noe sammen gjelder sameigelova, om ikke annet er avtalt eller følger av særlig rettsgrunnlag, jf. sameigelova § 1.

Sameierne anses som utgangspunkt å ha lik eierandel i det de eier sammen, jf. sameigelova § 2. Denne bestemmelsen gir derved en presumsjonsregel for lik eierandel der det er klarlagt at en eiendel er i sameie. Dette gjelder også der sameie har oppstått ved direkte og indirekte ervervsbidrag, hvis det ikke er «klare holdepunkter» for noe annet, jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 62. For å fastsette eierandelen i sameiet må det gjøres en konkret vurdering, hvor andelen vurderes ut fra partenes respektive bidrag, jf. se Rt. 1978 side 1352.

Tvangsfullbyrdelsesloven § 7-13 tredje ledd fastsetter en særskilt eierpresumsjonsregel for ektefeller og samboere i utleggssituasjoner:

> «(…) utlegg [kan] tas i en ideell halvdel av felles bolig ervervet under samlivet, hvis ikke et annet eierforhold blir sannsynliggjort. At bare den ene part er registrert eller meldt som eier, er ikke i seg selv tilstrekkelig til å sannsynliggjøre partens enerett.»

Regelen presiserer at formelle forhold ikke er tilstrekkelig for å avgjøre hvem som er eier. De reelle eierforholdene vil være styrende for kreditors beslagsrett etter dekningsloven § 2-2 og tvangsfullbyrdelsesloven § 7-1, se Rt. 1978 side 871 og Rt. 1990 side 240.

11.3 Menneskerettslige skranker

FNs kvinnekonvensjon (KDK) artikkel 16 forplikter Norge å «treffe alle tiltak som er nødvendige for å avskaffe diskriminering av kvinner i alle saker som gjelder ekteskap og familieforhold». FNs kvinnekomité har tolket bestemmelsen slik at den også gjelder kvinner i samboerforhold, se utredningen punkt 4.5.

En samboerlovgivning som behandler eierforholdet til samboeres eiendeler må blant annet ta i betraktning KDK artikkel 16 nr. 1 bokstav h, som fastslår at statene skal sikre at begge partene i samlivet har de samme rettighetene når det gjelder å «erverve» eiendom og til å «råde» over eiendom («acquisition (…) and disposition of property»). FNs kvinnekomité har fremhevet at kvinner og menn ofte bidrar på ulike måter til den ver-

diskapningen som skjer under samlivet, og at både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag må anerkjennes.[8] Rollefordelingen i samlivet skal ikke føre til ugunstige økonomiske konsekvenser. Regler for å stifte sameie under samboerskapet bør dermed utformes på en slik måte at det ikke resulterer i urettmessig forskjellsbehandling, verken på bakgrunn av kjønn eller samlivsform.

Barn med tilknytning til samboerhjemmet vil kunne påvirkes av regler om erverv av eiendomsrett og andre eierforhold, se punkt 4.6. Lovgiver må se hen til at konsekvensene av reglene kan få ulike utfall ettersom barna er samboernes fellesbarn eller en samboers egne barn. Normalt vil det likevel gagne alle barn at hver av samboernes eierforhold er forutsigbare, både under samlivet og ved samlivsbrudd. Ulik rettstilstand for henholdsvis gifte og samboende foreldre på dette punktet, for eksempel om krav til innsatsen i hjemmet eller terskler for å stifte eiendomsrett, kan kreve en særskilt begrunnelse etter diskrimineringsforbudet i barnekonvensjonen artikkel 2, se punkt 4.4.

Også EMK artikkel 14 innebærer at regler som kan påvirke rettighetene etter EMK må utformes og anvendes på en ikke-diskriminerende måte. Det vil kreve tungtveiende grunner å akseptere en statspraksis som innebærer usaklig forskjellsbehandling på grunnlag av kjønn.[9] Men EMD har samtidig avvist at statene har plikt til å behandle gifte og ugifte par likt, fordi det ikke er tale om analoge situasjoner. jf. punkt 4.4. EMDs praksis viser at vurderingen først og fremst avhenger av om den aktuelle situasjonen fremstår som en følge av ekteskapets særskilte rettsvirkninger, eller om den er en konsekvens av den faktiske relasjonen mellom partene.[10] Stiftelse av sameie basert på ervervsbidrag i norsk rett knytter seg blant annet til parets faktiske fellesskap, deres faktiske bidrag og arbeid i hjemmet. EMK kan dermed utgjøre en skranke for regler som legger til rette for at ellers lik innsats til familien verdsettes ulikt mellom henholdsvis samboere og ektefeller. Dette kan ha en side mot vernet om eiendomsretten etter EMKs tilleggsprotokoll 1 artikkel 1. Bestemmelsen omfatter ikke retten til å *erverve* eiendom, men retten til å utøve en allerede etablert eiendomsrett. Lovgiver må utforme regler som gir den etablerte eiendomsretten et tilstrekkelig effektivt vern, uavhengig av ervervsform. Hensynet aktualiseres særlig hvor eiendomsrett (sameie) påberopes basert på indirekte bidrag under samlivet, slik norsk ulovfestet rett gir grunnlag for.

11.4 Fremmed rett

11.4.1 Nordisk rett

Utgangspunktet i de nordiske landene er at samboeres eiendomsrett til eiendeler fastsettes etter alminnelige formuerettslige regler. Et felles nordisk prinsipp er at samboerne eier det hver av dem hadde da samlivet ble etablert og det de senere skaffer seg. Samboere kan inngå avtaler med hverandre om sameie, eierandel mv.[11] I varierende grad spiller familierettslige betraktninger i inn i vurderingen om hvem som eier det som er anskaffet i samlivet. Et fellestrekk for Norden er imidlertid at vurderingen i hovedsak vil være lik for samboere og ektefeller. Noen kjennetegn for hvert land nevnes her:

Blant de nordiske landene er det kun *Finland* som har en lovfestet presumsjonsregel om eierskap for samboere. Den finske regelen tar utgangspunkt i at løsøre anses ervervet av samboerne i fellesskap og eies med lik andel hver. Presumsjonen viker for avtale og der omstendighetene tilsier et annet eierforhold.[12] Regelen gjelder ikke fast eiendom. For fast eiendom stilles det krav om at overdragelsen følger av et skriftlig dokument undertegnet av både selger og kjøper. Overdragelsen skal også registreres i eiendomsregisteret. I utgangspunktet vil samboere derfor ikke kunne stifte eiendomsrett i fast eiendom basert på indirekte bidrag.[13]

I *Danmark* gjelder ingen fast presumsjonsregel for at eiendeler er i sameie mellom samboere, verken for løsøre eller fast eiendom.[14] Eierskap fastsettes først og fremst etter hva som er avtalt eller forutsatt mellom partene. For løsøre, som for eksempel vanlig innbo, skal det likevel mindre til å konstatere sameie dersom samboerne har sammenblandet økonomi og det er vanskelig å påvise kun én eier. Eiendomsretten til fast eiendom vil, uten en klar eller uttrykkelig avtale, i utgangs-

8 FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 32); FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 43-45).

9 Kjølbro, 2023, side 1293.

10 Shackell mot Storbritannia (45851/99) og Şerife Yiğit mot Tyrkia (3976/05), sml. Petrov mot Bulgaria (15197/02); Fredwall, 2020a, særlig side 434-436; Choudhry & Herring, 2010, side 419-421.

11 Agell & Brattström, 2022, side 285; Agell, 2003, side 112.

12 Lag om upplösning av sambors gemensamme hushåll (26/2011) 6§; RP 37/2010 rd side 14.

13 Brattström, 2014, side 73 flg.; Agell, 2003, side 118.

14 Lund-Andersen, 2019, side 103-108; Brattström, 2014, side 73 flg.

punktet avgjøres av formelle forhold, som hvem av partene som er registrert som eier og hvem som har tatt opp eller betalt ned på lån. I vurderingen om sameie er stiftet kan det legges vekt på direkte bidrag til anskaffelsen. Indirekte bidrag, enten i form av betaling av utgifter eller husarbeid og omsorgsarbeid, har ingen betydning.[15]

I *islandsk* rett gjelder ingen fast presumsjonsregel for sameie i samboeres eiendeler, verken for løsøre eller fast eiendom.[16] Om en eiendel er i sameie fastslås med utgangspunkt i hva som er avtalt eller forutsatt mellom partene. Ved overdragelse av fast eiendom gjelder dessuten enkelte formkrav. Etter ulovfestet rett må det likevel gjøres en helhetsvurdering. Formelle forhold og direkte bidrag kan gi indikasjon på hva som er avtalt. I vurderingen om sameie er stiftet kan det tas hensyn til indirekte bidrag, både økonomiske (for eksempel betaling av forbruksutgifter) og ikke-økonomiske (arbeid i hjemmet mv.).[17]

Etter *svensk* ulovfestet rett er det presumsjon for at samboere eier sammen løsøre som er anskaffet til felles bruk. Prinsippet gjelder ikke eierskap til fast eiendom, der det sentrale grunnlaget for å stifte sameie er avtale. Avtalesporet utfylles av det ulovfestede prinsippet om «dold samägenderätt» (skjult sameierett), som primært anvendes innen familieretten.[18] Prinsippet bygger på at partene forutsetningsvis har avtalt at en eiendom skal være sameie, selv om kun den ene fremstår som eier utad. Eiendommen må ha vært anskaffet til parets felles bruk, og den «skjulte» eieren må ha muliggjort anskaffelsen ved å bidra økonomisk. Det direkte bidraget må ha vært gitt eller forutsatt på ervervstidspunktet.[19] Etterfølgende bidrag eller arbeid i hjemmet kan ikke alene stifte sameierett. Der disse forutsetningene er til stede, er presumsjonen at partene har hatt felles vilje om at eiendommen er sameie. Ved påvist «dold samägenderätt» har den «skjulte» eieren rett til å bli registrert som formell eier.[20]

Hvor et sameie er etablert er det i nordisk rett en presumsjon for at sameierne har like andeler i sameietingen. Dette fremgår av *svensk* og *finsk* sameielov, og av ulovfestet rett i *Danmark* og *Island*.[21]

[15] Adolphsen et al., 2023, side 375, jf. side 119; Lund-Andersen, 2019, side 112.

[16] Brattström, 2014, side 74 flg.

[17] Friðriksdóttir, 2014, side 126; Brattström, 2014, side 77.

[18] Agell & Brattström, 2022, side 84-85 og side 285; Brattström, 2021, punkt 2.

[19] Brattström, 2014, side 79-80.

[20] Agell & Brattström, 2022, side 89.

[21] Brattström, 2014, side 76.

11.4.2 Øvrige land

Skotsk familierett gir en lovfestet presumsjonsregel for at samboere eier lik andel av innbo («household goods») som er anskaffet under samlivet, med mindre tingen er gave eller arv fra tredjepart.[22] Presumsjonen gjelder eiendeler som befinner seg i eller brukes i parets felles bolig, men ikke penger, verdipapirer, kjøretøy eller husdyr. Presumsjonen viker for andre bevis, og det er antatt at regelen gir en svakere sameiepresumsjon enn den sammenlignbare regelen for ektefeller.[23]

Flere land med common law-tradisjoner, som *Australia,*[24] *Canada,*[25] *New Zealand,*[26] og *Storbritannia,*[27] har ulovfestede eierkonstruksjoner basert på såkalt *trusts law,* betegnet blant annet som implied trust, resulting trust eller constructive trust. Trusts law bygger på landenes alminnelige rettsprinsipper, og suppleres i ulik grad med familierettslige hensyn når partene er ektefeller eller samboere. Ved slike eiersammenslutninger vil formelle forhold ikke nødvendigvis gjenspeile det reelle eierforholdet til eiendelen, og eiendomsrett kan være stiftet stilltiende eller forutsetningsvis, uten en uttrykkelig avtale. Stiftelsesgrunnlaget for en *trust* varierer mellom jurisdiksjonene, og kan være basert på partenes handlinger, bidrag, forutsetninger, intensjoner eller en kombinasjon av faktorer.[28]

11.5 Utvalgets vurderinger og forslag

11.5.1 Utvalgets vurderinger

Etter gjeldende rett har vi flere ulovfestede rettslige grunnlag som kan gi rett til sameie i det som er ervervet av samboerne til felles personlig bruk under samlivet, se punkt 11.2. Både avtaler, direkte og indirekte bidrag til erverv av eiendeler, sammenblanding av mitt og ditt og ulike ulovfestede fullmaktsvirkninger kan lede til at sameie oppstår i løpet av samlivet.

I dag må derfor sameie mellom samboere anses som et sannsynlig rettslig resultat i mange

[22] Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006), section 26; McK Norrie, under publisering, 2025.

[23] McK Norrie, under publisering, 2025.

[24] Young, under publisering, 2025.

[25] Leckey, under publisering, 2025.

[26] Briggs, under publisering, 2025; Lund-Andersen, 2011, side 280-281.

[27] Miles, under publisering, 2025; Barlow et al., 2005, side 9-10.

[28] Lund-Andersen, 2011, side 277 flg.

situasjoner. At stiftelse av sameie under samlivet er sannsynlig, er imidlertid ikke det samme som at det er lett å avgjøre om det er stiftet sameie i den enkelte eiendelen. De fleste samboere og deres kreditorer må derfor leve med usikkerhet om eierskap under samlivet. Spørsmålet er om denne rettstilstanden er nødvendig, eller om lovfesting kan bidra til å avklare situasjonen for flertallet.

I flere nordiske land er det som nevnt i punkt 11.4 en presumsjon for at løsøre er i sameie mellom samboere. Menneskerettighetene kan både gjennom vernet av eiendomsretten og gjennom vernet av forventningen om å bli eier av det som akkumuleres underveis i et samliv, gi enkelte rammer for den lovgivningen som kan utvikles på dette området, se punkt 11.3. Vernet etter FNs kvinnekonvensjon artikkel 16 gir et særlig incitament til å styrke sameiepresumsjonen for eiendeler og rettigheter ervervet underveis i samlivet. Samtidig tilsier vernet om eiendomsretten i EMK P1-1 at dette bør gjøres med en viss forsiktighet. Hensynet til å sikre begge samboerne eierskap til det de har skapt under samlivet må balanseres mot den enkelte samboers vern av egen eiendomsrett. Samtidig kan hensynet til likebehandling av kvinner og menn og hensynet til barn og barns oppvekstmiljø begrunne en regulering som sikrer begge foreldrene rett til de midlene som skapes under samlivet.

En lovregulering kan også bidra til å minske gapet mellom samboernes juridiske rettigheter og deres oppfatning av rett og rettferdighet. I studien «Leve-dele2016» svarte 72 prosent av samboerne i undersøkelsen at de var av den oppfatning at de helt eller delvis ble eiere sammen med sin samboer av det de sparte og investerte underveis i samlivet.[29] En lovregulering kan bidra til å avklare hvilke rettigheter samboerne har og redusere forskjellen mellom det å ha rett og det å få rett. En tydeligere regulering kan også være avklarende for samboernes kreditorer og sette dem bedre i stand til å sikre egne interesser.

En samlet vurdering tilsier derfor at dagens ulovfestede regler om sameie bør erstattes med regler i lov. Slike regler bør ha som siktemål å bidra til økt forutberegnelighet, rettsavklaring og være enklere å anvende for samboere enn dagens ulovfestede regler. En slik regulering kan utformes på ulike måter.

For det første kan man nøye seg med å presisere hovedregelen, nemlig det selvstendige eierskapet. Lovfesting av en slik regel er foreslått i lovforslaget § 9. Denne regelen kan kombineres med delingsregler som sikrer partene ved et mulig fremtidig samlivsbrudd, se kapittel 15 om deling etter samboerskap. Disse forslagene vil være i tråd med prinsippene foreslått i Asland et al., 2014, *Nordisk samboerrett,* side 299-301.

En annen og supplerende løsning kan være å foreslå den samme regelen for samboere som den som allerede gjelder for ektefeller, jf. ekteskapsloven § 31 tredje ledd. Regelen i ekteskapsloven innebærer at det ved vurderingen av om sameie er stiftet underveis i ekteskapet, skal legges vekt på arbeid i hjemmet. Fra et lovgiverståsted kan det være fordeler ved å velge denne løsningen fordi den allerede gjelder for ektefeller. Men regelen klargjør i liten grad hvordan hjemmearbeidet skal vektlegges eller når et hjemmearbeid leder til sameie. Regelen i § 31 tredje ledd gir heller ingen nærmere avklaring om betydningen av betaling av forbruksutgifter eller andre indirekte bidrag under samlivet. Rettspraksis tilsier imidlertid at bruk av regelen ofte vil lede til at felles bolig med innbo anses i sameie der partene kan sies å ha 'trukket lasset sammen' gjennom et samliv av en viss lengde.

Det er likevel argumenter for å vurdere en tredje reguleringsmåte både for samboere og for ektefeller. Bestemmelsen i ekteskapsloven § 31 tredje ledd er vag og skjønnsmessig, og den bringer i liten grad forutberegnelighet og rettsavklaring for private parter. Den er utviklet gjennom rettspraksis og teori fra 1960-tallet og fremover, og regelen har langt på vei hatt den hjemmearbeidende husmoren for øye. I dag er det få samboere som innretter seg på denne måten. Men selv om flertallet av dagens samboere opptrer mer likestilt, trenger verken deltakelsen i arbeidslivet ('det første skiftet') eller de ulønnede oppgavene i hjemmet ('det andre skiftet') være likt fordelt mellom partene. I samliv der det foreligger omsorgsforpliktelser som følge av ansvar for hjemmet, omsorg for barn, ansvar som følge av sykdom hos en av samlivspartene eller ansvar for andre slektninger, vil partene fortsatt foreta samlivstilpasninger og en fordeling av lønnede og ulønnede oppgaver. Dette gjelder ikke minst for barnefamilier. Forskning viser også at selv om begge foreldrene er utearbeidende og sørger for å fordele de ulønnede oppgavene i hjemmet, så er det fortsatt kvinnene som hovedsakelig tar ansvaret for det ofte usynlige og kontinuerlige emosjonelle planleggings- og koordineringsarbeidet i familien, det såkalte 'tredje skiftet'.[30]

Også i dag vil ulønnede bidrag ofte være forventet av storsamfunnet. Foreldres omsorg for

[29] Fredwall, 2020a, side 536.

[30] Egeland et al., 2021, se særlig side 13.

egne barn står i en særstilling. En forventning om betydelige bidrag mellom samboere uten barn er lagt til grunn i juridisk teori så vel som av Høyesterett i Rt. 2011 side 1168.[31] En tilsvarende forventning om forsørgelse og gjensidige bidrag mellom samboere fremgår av praksisen til innkrevingsmyndighetene, se også utredningen punkt 14.5.[32] Vergemålsloven formidler på sin side en forventning om at nærstående påtar seg ansvaret som verger både overfor barn, foreldre og andre nære slektninger, uten vederlag. Det offentlige forventer også at foreldre ikke bare ivaretar den direkte omsorgen for barnet, men at de er aktive bidragsytere også på mer tilgrensende områder som deltakelse i dugnader, styrer og råd mv. i tilknytning til skole, barnehage og fritidssysler mv.

Bildet er komplekst og samlivstilpasningen i det enkelte samboerskapet eller ekteskapet kan skje på mange måter og i større eller mindre grad. Utvalget legger imidlertid til grunn at det fortsatt skjer en lovgivningsrelevant samlivstilpasning i de fleste samliv og at partene i et samliv som oftest både yter direkte og indirekte bidrag til det som erverves i samlivet. Bidragenes art, fordelingen av de ulønnede oppgavene og samspillet mellom partene kan imidlertid være mer sammensatt enn tidligere. Denne nye kompleksiteten medfører at de eksisterende lovfestede og ulovfestede reglene om stiftelse av sameie i samliv blir vanskeligere å anvende. Om formålet med lovreguleringen skal oppnås, bør det derfor utvikles regler som tar sikte på økt rettsavklaring, forutberegnelighet og brukervennlighet tilpasset den tiden vi lever i.

11.5.2 Utvalgets forslag. Presumsjon for sameie

Utvalget foreslår at felles bolig og løsøre ervervet til felles personlig bruk under samlivet skal anses å være i sameie mellom samboerne, om det ikke er grunnlag for noe annet, jf. lovforslaget § 10 første og andre ledd.

For eiendeler som er i sameie, foreslår utvalget videre at det skal legges til grunn at samboerne eier tingen med en halvpart hver, om det ikke er grunnlag for noe annet, jf. forslaget til § 10 tredje ledd.

Utvalget foreslår her en presumsjonsregel for sameie. Det innebærer at enkelte eiendeler antas å være i sameie, så sant det ikke foreligger grunnlag for noe annet. Presumsjonsregelen søker å balansere hensynene til individenes økonomiske selvstendighet, familielivets økonomiske interessefellesskap og partenes samlivstilpasning. En presumsjonsregel er egnet til å gi rettsavklaring, forutberegnelighet og brukervennlighet, samtidig som også vernet om samboernes individuelle eiendomsrett ivaretas.

Presumsjonsreglen bygger på to grunnleggende forutsetninger. Den ene forutsetningen er at de fleste samliv er basert på et økonomisk fellesskap der begge bidrar. Den andre forutsetningen er at den aktuelle eiendelen er ervervet til partenes felles personlige bruk under samlivet. Disse forutsetningene vil ikke alltid slå til, og derfor kan det være grunnlag enten for at eiendelen ikke er i sameie i det hele tatt, eller at eiendelen er i sameie, men med ulike eierandeler.

Forslaget til presumsjonsregel snur utgangspunktet sammenlignet med gjeldende rett. I dag vil utgangspunktet være at en eiendel er i en samboers eneeie, og at det er den som krever sameie som må bevise at en sameierett er stiftet. Lovforslagets utgangspunkt vil derimot være at samboerne eier eiendelen sammen med like andeler dersom den er ervervet til felles personlig bruk under samlivet. Presumsjonen vil vike der det er rettslige eller faktiske holdepunkter for at tingen ikke er i sameie. Denne begrensningen i regelens rekkevidde er blant annet begrunnet i vernet om individets eiendomsrett, jf. EMK P1-1.

Det første hovedspørsmålet som oppstår er *hvilke eiendeler eller rettigheter* en slik presumsjonsregel bør omfatte. Utvalget foreslår for det første at løsøre ervervet til felles personlig bruk skal omfattes. Begrepet «felles personlig bruk» er sentralt i lovutkastet og anvendes i utvalgets forslag til § 12, se punkt 11.5.3 under. Begrepet er tidligere anvendt både i ekteskapsloven § 31 tredje ledd og i arveloven § 32 første ledd bokstav b, og er presisert gjennom forarbeider og rettspraksis. I Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 48-49 fremgår at man med eiendeler til felles personlig bruk særlig har i tankene eiendeler som er i bruk «til gjøremål i familien». Det at eiendeler anskaffes av partene i samlivet for å brukes sammen eller for å understøtte et pågående familieliv gjør presumsjon om sameie i eiendelen nærliggende.

Løsøre anskaffet til felles personlig bruk er typisk de eiendelene som samboerparet eller samboerfamilien bruker sammen som ledd i sitt familieliv eller parliv. I norsk og nordisk rett er det naturlig at *innbo* i det felles hjemmet omfattes av

---

31 Se Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 31) og Lødrup & Sverdrup, 2021, side 377.

32 Se eksempel Retningslinje for utleggstrekk, punkt 5.2, Skatteetaten, 2020.

en sameiepresumsjon. Både i Norge, Finland og Sverige vil sameie i slike eiendeler som oftest legges til grunn også etter gjeldende rett. Dette vil gjelde både vanlig innbo og noe mer kostbart innbo, forutsatt at det etter sin art er til parets eller familiens felles personlige bruk. Noe mer usikkert er det om presumsjonen også bør omfatte *annet løsøre* i felles personlig bruk. I mange samliv vil verdifulle løsøregjenstander som kjøretøy, fritidsbåter, campingvogner, snøfresere, gressklippere etc. være anskaffet til felles personlig bruk. Ofte er det nettopp parlivet eller familielivet som har begrunnet behovet for akkurat den bilen eller som har underbygget ønske om en fritidsbåt til bruk for familien. Utvalget foreslår derfor at også annet løsøre ervervet til felles personlig bruk skal omfattes av sameiepresumsjonen. Om anskaffelsen på den andre siden er til den enkelte samboers bruk – og ikke til felles bruk – eller der ervervet mer har karakter av en kapitalplassering, er vi utenfor presumsjonsregelen.

En *felles bolig* anskaffet i samlivet vil nesten alltid være til samboernes felles personlige bruk. Utvalget foreslår derfor at en felles bolig anskaffet til samlivet eller anskaffet i samboerperioden, skal anses i sameie om det ikke er grunnlag for noe annet. Forslaget er mer vidtgående enn forslaget om en presumsjonsregel for sameie i løsøre. Det er mulig å foreslå en presumsjonsregel for løsøre uten å foreslå en tilsvarende regel for felles bolig. Det er løsningen etter finsk rett.

Det som taler for at en presumsjonsregel om sameie også bør omfatte felles bolig, er likevel at felles bolig allerede i dag ofte vil være i sameie mellom samboerne, basert på de ulovfestede reglene om sameie stiftet ved direkte og indirekte bidrag til anskaffelsen. En presumsjonsregel vil derfor i begrenset grad lede til et nytt rettslig resultat, men kan være egnet til å skape økt forutberegnelighet.

Den foreslåtte regelen kan dernest bidra til konsistens i regelverket. Tvangsfullbyrdelsesloven § 7-13 har allerede en presumsjonsregel som innebærer at ektefeller og samboere anses som sameiere i felles bolig ervervet under samlivet, med mindre et annet eierforhold blir sannsynliggjort. Dekningsloven § 2-2 innebærer på sin side at fordringshaverne har «rett til dekning i ethvert formuesgode som tilhører skyldneren på beslagstiden». Når det allerede gjelder presumsjonsregler for kreditorene med betydning for pantsettelse og tvangsfullbyrdelse av felles bolig, vil det gi bedre sammenheng i regelverket om man har tilsvarende presumsjonsregler for eierforholdet mellom samboere og ektefeller.

Forslaget om presumsjon for sameie i felles bolig skal forstås slik at det gjelder både selveierbolig og bolig i eierseksjon, samt andelsleilighet, aksjeleilighet og obligasjonsleilighet o.l. Øvrige bruksretter i fast eiendom faller utenfor bestemmelsen. En rett til en husleieavtale vil derfor reguleres av husleieloven eller av avtalen selv.

En generell presumsjonsregel for sameie i *fast eiendom* er ikke aktuell ellers i Norden. Heller ikke etter ulovfestet norsk rett har vi eksempler av betydning på at det er etablert sameie mellom samboere basert på indirekte bidrag i andre faste eiendommer enn felles bolig. Utvalgets forslag begrenses derfor til en presumsjonsregel for sameie i parets felles bolig. Om paret eier andre faste eiendommer skal disse ikke omfattes av den foreslåtte presumsjonsregelen. Andre faste eiendommer som fritidsboliger kan være ervervet av partene i fellesskap, men de kan også være mottatt som arv eller gave fra andre. Det gjør sameiepresumsjonen mindre sikker.

Selv om samboere ofte vil anskaffe eiendeler sammen i løpet av samlivet, så vil de også anskaffe eiendeler hver for seg. Det andre hovedspørsmålet blir da hvilke omstendigheter som bør gi «grunnlag» for at eiendelen ikke skal anses i sameie, selv om den er ervervet til felles personlig bruk i samlivet. Slike grunnlag kan i prinsippet være av enhver rettslig eller faktisk art.

Et «grunnlag» kan følge av lov, en alminnelig avtale eller av stilltiende eller forutsetningsvise avtaler mellom partene. Grunnlagene kan være skriftlige, muntlige eller basere seg på samboeres felles forutsetninger. En «avtale» eller annet grunnlag som fraviker sameiepresumsjonen i § 10 krever ingen spesiell form. En nedskrevet fortegnelse over hva den enkelte samboeren eier, kan gi uttrykk for partens forståelse av eierskapet. Om listen i tillegg er felles og undertegnet, vil den gi et godt grunnlag for å vurdere partenes felles forutsetninger om eierskap. Samtidig kan etterfølgende forhold ha gitt grunnlag for endrede forutsetninger.

Som «avtale» etter presumsjonsregelen i § 10 regnes også samboeravtale etter utvalgets lovforslag. Etter § 3 første ledd bokstav c kan paret avtale om eiendeler og rettigheter skal anses ervervet til felles personlig bruk etter § 12. Om samboerne har fastsatt at en eiendel eller rettighet, for eksempel en fritidsbåt eller bobil, ikke skal anses ervervet «til felles personlig bruk» gir dette grunnlag for at sameiepresumsjonsregelen etter § 10 ikke gjelder for disse eiendelene. Det kan derimot ikke trekkes en like sikker konklusjon motsatt vei. En samboeravtale som fastsetter

at en bestemt eiendel skal anses ervervet til felles personlig bruk etter lovforslaget § 12, vil medføre at eiendelens verdi vil utgjøre delingsmidler, jf. § 14. Det medfører ikke uten videre at eiendelen samtidig er i sameie. Dette må vurderes konkret.

Eierskap og gjeldsansvar må som i dag ses i sammenheng. Hver av partenes ansvar for gjelden som har finansiert eiendelen kan utgjøre et «grunnlag» for å vurdere eierforholdet. Om bare én av samboerne er ansvarlig innad og utad for den gjelden som har finansiert eiendommen, vil dette normalt tilsi at samboeren er eneeier for den andelen som gjelden finansierer.

Om et beløp eller en eiendel er gitt som gave fra den ene samboeren til den andre, vil dette som oftest tilsi at tingen er mottakerens eneeie. At den ene samboeren gir den andre et lån og dette kan dokumenteres, kan også gi et grunnlag for at eiendelen som lånet finansierer er lånemottakerens eneeie. Arv og gave som en samboer i sin helhet har mottatt fra andre, faller utenfor bestemmelsen, fordi eiendelen ikke er ervervet til felles personlig bruk, se lovforslaget § 12 bokstav b.

Også faktiske handlinger kan underbygge at en eiendel ikke er i sameie eller ikke er i sameie med like eierandeler. En presumsjon om sameie basert på parets økonomiorganisering, indirekte bidrag til ervervet eller arbeidsdeling, bygger på en antakelse om at begge parter har bidratt under samlivet. Fordelingen av disse oppgavene sammenholdt med fordelingen av ansvaret for forsørgelse, kan gi grunnlag for vurderingen av sameiespørsmålet. Partene kan imidlertid også organisere seg slik at de gjennomfører en atskilt økonomi. Om parets oppgavefordeling eller andre indirekte bidrag heller ikke trekker i noen annen retning, kan økonomiorganiseringen etter en konkret vurdering gi grunnlag for et annet eierforhold enn det som følger av presumsjonsregelen.

Avsnittene over underbygger at det også kan være tilfeller hvor et utgangspunkt om sameie verken er rimelig eller naturlig. Samboerne kan eie eiendeler som paret reelt sett ikke har ervervet sammen, selv om tingene brukes i fellesskap. Forslaget innebærer at det vil være opp til den enkelte samboeren å påvise at løsøretingen eller den felles boligen ikke er i sameie med en lik andel på hver. Samboeren må påvise rettslige eller faktiske grunnlag for at det er et annet eierforhold, og har bevisbyrden for sitt krav. Det er imidlertid tilstrekkelig at samboeren kan påvise at eneeie eller et annet eierforhold er mest sannsynlig i det enkelte tilfellet.

Forslaget til § 10 må imidlertid også ses i sammenheng med forslaget til § 12, som regulerer hvilke eiendeler og rettigheter som uansett ikke anses ervervet til felles personlig bruk. Her gjelder ikke sameiepresumsjonen, se punkt 11.5.3. Det samme gjelder hvor samboerne har avtalt at en eiendel eller rettighet ikke anses «ervervet til felles personlig bruk» etter lovforslaget § 3 første ledd bokstav c. Utvalgets forslag innebærer en styrket rett til sameie i felles bolig og løsøre ervervet til felles personlig bruk. Forslaget til regler vil tre istedenfor ulovfestet rett på området.

Utvalgets forslag innebærer en regel som gir en mer effektiv sameieregel i samboerforhold enn den som i dag gjelder for ektefeller. Statens menneskerettslige forpliktelse til å sørge for at midler som skapes underveis i samlivet blir begge samlivspartene til del, er imidlertid minst like sterk i ekteskap som i samboerskap. Utvalget foreslår derfor en tilsvarende presumsjonsregel for ektefeller, ved endring av ekteskapsloven § 31 tredje ledd, se punkt 21.2.1.

11.5.3 Utvalgets forslag. Eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk. En gjennomgående avgrensing

Mange staters familierett er basert på et grunnleggende skille mellom eiendeler og rettigheter som hører familielivet til – og eiendeler og rettigheter som ikke gjør det. I flere lands rett er dette omtalt henholdsvis som *relationship property* eller *family property* og *separate property*. Eiendeler som hører samlivet til er typisk felles bolig og andre eiendeler og rettigheter som tjener til parets eller familiens felles personlige bruk i samlivet. Eiendeler som på den andre siden ikke er til felles personlig bruk, er typisk eiendeler personen hadde fra tiden før samlivet tok til, mottatt arv eller gave eller en næringsvirksomhet som drives av personen.

Også forslaget til samboerlov er bygd opp rundt et slikt grunnleggende skille. Grensedragningen mellom eiendeler og rettigheter som ikke er ervervet til felles personlig bruk – og øvrige eiendeler og rettigheter, har betydning for forståelse av loven som helhet. I tillegg gjelder lovens sentrale beskyttelsesregler bare for eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk. Reglene om sameiepresumsjon og reglene om deling er av særlig interesse her.

Grensen mellom eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk og øvrige midler, utgjør et prinsipielt viktig skille i forslaget til samboerlov. Lovforslaget gir derfor behov for å regulere grensen mellom de eiende-

lene som kan sies å høre samlivet til og de eiendelene som er samlivet uvedkomment.

Utvalget foreslår i lovutkastet § 12 en regel om hvilke eiendeler og rettigheter som *ikke* anses ervervet til felles personlig bruk. Bestemmelsen gir en negativ avgrensning. Alt som ikke er nevnt i § 12, skal inngå i den formuen som anses å høre samlivet til. Regelen kan imidlertid fravikes ved samboeravtale mellom partene, jf. forslaget § 3 første ledd bokstav c. Samboerne kan avtale om en eiendel eller rettighet skal anses å være ervervet til felles personlig bruk eller ikke.

Konsekvensen av at en eiendel eller rettighet anses «til felles personlig bruk» etter loven eller avtale mellom samboerne er at eiendelen vil inngå i delingsgrunnlaget der samboere har rett til å kreve deling etter samboerloven kapittel 4.

Lovforslaget § 12 avgrenser negativt hvilke eiendeler og rettigheter som ikke regnes som «ervervet til felles personlig bruk». Dette omfatter for det første eiendeler og rettigheter en samboer eide da paret flyttet sammen, jf. § 12 første ledd bokstav a. Det samme gjelder midler én eller begge har fått i arv eller gave fra andre enn samboeren, jf. bokstav b. Likestilt med midler mottatt som arv eller gave i samlivet er fast eiendom som er overtatt til redusert pris på bakgrunn av odels- eller åsetesrett. Heller ikke eiendeler eller rettigheter som slike midler er ombyttet til, skal anses ervervet til samlivet, jf. bokstav c.

Også eiendeler som er av personlig karakter eller som ikke kan overdras, anses ikke til felles personlig bruk, jf. forslaget til bokstav d. Dette omfatter en lang rekke eiendeler og rettigheter av svært ulik karakter. I denne kategorien vil løsøre som partenes personlige klær, smykker, personlig tilpasset sportsutstyr mv. befinne seg. Det samme vil ulike hjelpemidler tilpasset den enkelte, for eksempel som følge av nedsatt funksjonsevne. Utvalget har for ordens skyld også valgt å presisere at rett til pensjon, forsikringsutbetalinger, erstatninger, sluttpakke fra arbeidsgiver mv., som er ment å dekke fremtidig inntekt eller fremtidige utgifter, heller ikke skal anses å være til felles personlig bruk. Avgrensningen som foreslås i bokstav d vil for praktiske formål være den samme som gjelder for ektefeller etter ekteskapsloven § 61. Når det gjelder grensedragningen for hvilke eiendeler og rettigheter som ikke anses til felles personlig bruk, skal lovforslagets § 12 bokstav d tolkes på samme måte som ekteskapsloven § 61.

For ektefeller omtales reglene i ekteskapsloven § 61 som regler om retten til forlodds uttak. Disse reglene har gjennomgått mange endringer de siste hundre årene, uten at det er foretatt en samlet revisjon og vurdering. Det er for ektefeller videre behov for å avveie rekkevidden av reglene om forlodds uttak etter ekteskapsloven § 61 med rekkevidden av retten til skjevdeling etter ekteskapsloven § 59. Disse utfordringene tilsier at ekteskapsloven kapittel 12 er moden for revisjon. Et slikt revisjonsarbeid er imidlertid ikke igangsatt, og utvalget har da valgt å ta utgangspunkt i at de eksisterende reglene. Til tross for reglenes svakheter, vil det ligge en fordel i å gi de samme reglene for samboere som for ektefeller. Ekteskapsloven § 61 gir blant annet regler om at rettigheter til trygd, pensjon, erstatning mv. holdes utenfor deling etter ekteskap. Dette er komplekse systemer som bare bør underlegges få og gjennomtenkte endringer. Utvalget foreslår derved en regel i § 12 første ledd bokstav d som sikrer at samboere og ektefeller på dette området kan holde de samme midlene utenfor deling. Dette er praktisk også fordi mange par først er samboere og deretter ektefeller. Skulle reglene i ekteskapsloven endres på et senere tidspunkt, vil det antakelig være naturlig å gjøre tilsvarende endringer i en fremtidig samboerlov.

Utvalget foreslår nærmest av pedagogiske grunner å lovfeste at rene finansielle eiendeler som kontanter, bankinnskudd, livspoliser, andre pengekrav og liknende ikke skal regnes som eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk, se lovforslaget § 12 første ledd bokstav e. Slik finansielle eiendeler vil sjelden være i samboernes felles «bruk». Betalingsmidler er selvsagt anvendelige for enhver, men det er noe annet enn eiendeler som selv tjener til parets eller familiens bruk. Heller ikke eiendeler og rettigheter som i hovedsak er knyttet til en samboers næringsvirksomhet, skal anses være til partenes felles personlige bruk, jf. lovforslaget § 12 første ledd bokstav f. Dette gjelder selv om næringen for eksempel utgjør familiens inntektsgrunnlag. Andre bruks- eller eierforhold kan likevel følge av avtale mellom partene. Se ellers merknaden til § 12 i utredningens kapittel 23.

Forslaget baseres på en etablert forståelse av begrepet «eiendeler og rettigheter». Enhver eiendel eller rettighet som i praksis kan realiseres og som har eller kan ha en økonomisk verdi, omfattes. Begrepet «eiendeler og rettigheter» omfatter i utgangspunktet både fast eiendom, løsøre, bruksrettigheter og andre rettigheter til fast eiendom, finansielle eiendeler, immaterielle rettigheter og digitale rettigheter mv.

Kapittel 12
Samboeres gjeldsansvar

12.1 Innledning

Ansvaret for felles gjeld er viktig i de fleste samliv. Selv om mandatet ikke eksplisitt nevner gjeldsansvar, mener utvalget at en regulering av slike spørsmål må inngå i et lovforslag som er så omfattende som det utvalget har foreslått. I dette kapittelet vil derfor utvalget behandle samboernes gjeldsansvar.

12.2 Gjeldende rett

Som det fremgår av punkt 3.3.3 er det ingen spesifikk lovregulering av rettsforholdet mellom samboere om gjeldsansvar. Utgangspunktet er derfor at den enkelte samboer vurderes selvstendig, og bare er ansvarlig for de forpliktelsene som vedkommende har pådratt seg etter privatrettens alminnelige regler. Dette kan for eksempel være gjennom avtale med långiver eller vare/tjenesteyter, eller ved å ha voldt en skade overfor en tredjeperson.

Ansvar for gjeld kan imidlertid være regulert i avtale mellom samboerne, enten det er tale om særgjeld som en samboer hefter alene for, eller det er tale om felles gjeld som de begge er ansvarlig for. På samme måte som mellom ektefeller kan det tenkes at samboere kan ha et felles gjeldsansvar utad overfor en kreditor, men at det i forholdet innad mellom partene er avtalt at bare den ene skal være ansvarlig. Det kan også forekomme at bare den ene samboeren er ansvarlig overfor kreditoren, men at de i det interne rettsforholdet mellom seg har avtalt at de skal være sammen ansvarlig for gjelden. Den ene samboeren har for eksempel tatt opp et lån som skal brukes til en ferie for hele familien, og de er enige om at de seg imellom skal være ansvarlig for halvparten hver.

I høyesterettspraksis er det lagt til grunn at en ektefelle i enkelte tilfeller kan bli ansvarlig innad for et lån der den andre ektefellen er ansvarlig utad, jf. Rt. 1996 side 1666 (lån til modernisering av bolig) og Rt. 1990 side 1226 (forbruksgjeld). At samme prinsipp gjelder samboere er lagt til grunn i NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* side 216-218 og Lødrup & Sverdrup, 2021, side 364, og er antatt i LA-2016-100488.

Samboere kan også bli ansvarlig for gjeld pådratt av den andre på grunnlag av en såkalt kombinasjonsfullmakt.[1] En kombinasjonsfullmakt, eller toleransefullmakt, foreligger hvor en person har representasjonsevne ovenfor tredjepart på ulovfestet grunnlag, se HR-2016-476-A og Rt. 2011 side 410. Det sentrale vil være om tredjeparten har en berettiget forventning om at den ene samboeren representerer den andre når ansvaret pådras. Det kan være glidende overganger mellom en kombinasjonsfullmakt og en stilltiende- og forutsetningsvis avtale om felles gjeldsansvar. Det første vil normalt gjelde forholdet utad (overfor en kreditor), mens det andre vil gjelde det interne ansvaret for gjelden mellom samboerne.

12.3 Menneskerettslige skranker

En regel som innebærer at en samboer er forpliktet til å avgi egne midler for å betale gjeld pådratt av den andre, kan i prinsippet reise spørsmål om det er tale om et inngrep i eiendomsretten, jf. EMK P1-1, omtalt i punkt 4.7. Utvalget legger imidlertid til grunn at en nøytral og fravikelig unntaksregel som gir et begrenset felles gjeldsansvar mellom etablerte samboere ikke synes å reise menneskerettslige problemstillinger i praksis. Forutsetningen er likevel at det foreligger en klar lovhjemmel, regelen er begrunnet i legitime formål, og anvendelsen av regelen ikke er uforholdsmessig eller pålegger samboeren som blir ansvarlig en urimelig byrde.

---

[1] Se Fredwall, 2023, punkt 5.2.

12.4 Fremmed rett

I de nordiske landene medfører ikke samboerskap noe felles gjeldsansvar mellom samboerne. Samme utgangspunkt gjelder i andre land med samboerlovgivning.

Frankrike og Belgia har frivillige ordninger for registrering eller formalisering av samboerskap eller husstandsfellesskap, noe som blant annet kan medføre et begrenset felles ansvar for gjeld knyttet til dagligdagse utgifter, se punkt 5.3.

12.5 Utvalgets vurderinger og forslag

12.5.1 Selvstendig ansvar for gjeld

Utvalget mener at en samboerlovgivning bør inneholde en bestemmelse om gjeldsansvar. En regel som fastslår det rettslige utgangspunktet om at hver part er ansvarlig for egen gjeld vil ha en pedagogisk verdi, samtidig som fraværet av en slik regel er egnet til å skape usikkerhet. Det tas dermed ikke sikte på å foreta noen endring i de grunnleggende prinsippene om gjeldsansvar.

Utvalget foreslår i lovutkastet § 8 første ledd en regel som bygger på ekteskapsloven § 40, som nedfeller det grunnleggende prinsippet om at en ektefelle ikke kan stifte gjeld med virkning for den andre uten at det er særlig hjemmel for det. Et tilsvarende prinsipp bør inntas i en samboerlov. Regelen bekrefter at samboere på lik linje med ektefeller formelt sett er økonomisk selvstendige.

Samboere kan imidlertid, som ektefeller og andre, påta seg ansvar for samme gjeld, for eksempel ved kjøp av felles bolig. Utvalgets forslag begrenser ikke avtalefriheten om partenes gjeldsansvar. Det er heller ikke noe til hinder for at en samboer får fullmakt av den andre til å stifte gjeld som begge hefter for. Eventuelle begrensninger i avtalefriheten vil i tilfelle utledes av avtalerettens ugyldighetsregler, inkludert at avtaler som er kvalifisert urimelige kan tilsidesettes etter avtaleloven § 36.

Prinsippet om selvstendig ansvar for egen gjeld gjelder både under samboerskapet og ved samboerskapets opphør. For tilfeller der samboerne har felles gjeld når samboerskapet opphører, foreslår utvalget en bestemmelse som gir rett til å kreve at gjelden dekkes før det økonomiske oppgjøret gjennomføres, og regler som begrenser retten til å overta eiendeler eller rettigheter som tjener til sikkerhet for gjeld samboerne er ansvarlig for sammen, jf. lovforslaget § 18. Forslaget er omtalt i punkt 17.2.5.

12.5.2 Begrenset adgang til å pådra ansvar for gjeld på vegne av begge

På bakgrunn av det tette økonomiske fellesskapet som ofte oppstår mellom samboere, ser utvalget videre behov for en regel om representasjonsrett, etter mønster av ekteskapsloven § 41. Forløperen til ekteskapslovens bestemmelse ble vedtatt i en tid hvor man «handlet på kreditt hos kjøpmannen på hjørnet». Etter hvert løp nok tiden fra bestemmelsen. Men regelen har fått ny aktualitet gjennom nye betalingstjenester og tjenesteytelser.[2] Inngår for eksempel en ektefelle vanlige avtaler, som en avtale om SFO-plass, abonnement på strøm, internett eller 'matkasse levert på døren', kan begge ektefellene være ansvarlig for å betale leverandøren etter ekteskapsloven § 41.

Utvalget foreslår etter dette en regel som gir en begrenset adgang til å pådra gjeld på vegne av begge samboerne, se lovutkastet § 8 andre og tredje ledd. Forslaget tilsvarer ekteskapsloven § 41. Behovet for regulering av felles ansvar for tilsvarende vanlige utgifter til det daglige husholdet vil gjøre seg gjeldende også mellom samboere. En regel om representasjonsrett må ses i sammenheng med og som en forlengelse av den gjensidige forsørgelsesplikten som foreslås i samboerloven § 7 andre ledd. Både mellom ektefeller og samboere er det lagt til grunn at det kan foreligge en representasjonsrett basert på alminnelige rettsgrunnsetninger, jf. punkt 12.2. En lovfesting av representasjonsretten mellom samboere kan medføre at behovet for å bygge på ulovfestet representasjon blir mindre. Uansett vil ikke utvalgets forslag medføre noen endring i den ulovfestede representasjonsretten i den utstrekning den går lenger enn den foreslåtte regelen i samboerloven.

12.5.3 Kreditorenes dekningsrett

Så lenge samboere holder sammen, vil eierforholdet til de ulike eiendelene gjerne ha begrenset betydning for dem. Eiendeler brukes ofte av samboerne i fellesskap, uavhengig av hvem som eier. Eierforholdet har imidlertid stor betydning for kreditorer, som bare kan ta utlegg eller beslag i eiendeler som debitor eier, jf. tvangsfullbyrdelsesloven § 7-1 andre ledd og dekningsloven § 2-2. En part som har stor gjeld og opplever utfordringer med å betjene gjelden, kan for eksempel ønske å overføre eiendeler til den andre og slik hindre at kreditorer tar beslag i de aktuelle eiendelene.

---

[2] Se for eksempel Strandbakken, 2006, side 71-72.

Slike forhold har medført at det for ektefeller er gitt særlige regler som skal ivareta kreditorenes interesser. Krav om ektepakt for gaveoverføringer etter ekteskapsloven § 50 første ledd og krav om tinglysing for at ektepakten skal få rettsvern mot ektefellenes kreditorer, jf. § 55 første ledd, gir kreditorene et visst vern mot ektefellenes disposisjoner som begrenser beslagsadgangen.

Dekningsloven §§ 5-2 og 5-9 gir dessuten regler om omstøtelse ved gaver mellom nærstående og omstøtelse når mottakeren kjenner til debitors vanskelige økonomiske stilling. Reglene om omstøtelse får imidlertid bare anvendelse ved tvangsakkord og konkurs, se dekningsloven § 5-1. Det er en omstendelig prosess å begjære en person konkurs, og det er ikke gitt at en kreditor ser seg tjent med en slik fremgangsmåte for å inndrive sitt krav overfor en samboer eller ektefelle. Ekteskapsloven § 51 har derfor en særregel ved gaveoverføringer mellom ektefeller. En kreditor som hadde krav mot giveren på gavetidspunktet, kan gjøre kravet gjeldende overfor mottakeren dersom giveren ikke har midler til dekning av kravet. Mottakerens ansvar er begrenset til verdien av det overførte.

Overføringer mellom ektefeller til skade for kreditor kan også skje ved delingen av formuen. Etter ekteskapsloven § 58 første ledd første punktum skal felleseie deles likt. Dersom ektefelle A overfører mer enn halvparten av sin nettoformue til ektefelle B, kan dette redusere formuen som As kreditorer kan ta utlegg i. I slike tilfeller har ekteskapsloven § 52 en særregel som gjør at kreditor kan kreve ektefelle B for verdien av det som overstiger det vedkommende har krav på etter loven.

Utvalget vurderer at i samboerforhold som omfattes av samboerloven vil det ofte være et tilsvarende tett økonomisk fellesskap som mellom ektefeller. Hensynet til kreditorene tilsier at det er behov for regler som ivaretar kreditorenes dekningsrett også her. Kreditorene bør beskyttes mot samboernes disposisjoner som kan medføre at utsikten til dekning av krav mot giversamboeren svekkes. Mottakersamboerens interesser av ikke å bli ansvarlig overfor den andre samboerens kreditorer står ikke sterkt. Samboerlovutvalget foreslår derfor en tilsvarende regel som ekteskapsloven § 51 i samboerloven. Regelen innebærer at mottakerens ansvar er begrenset til verdien av det som er overført fra giveren, og vil ikke medføre noe generelt ansvar overfor den andre samboerens kreditorer.

Bestemmelsen i ekteskapsloven § 52 knytter seg særlig til likedelingsregelen ved oppløsning av ekteskap. Utvalgets forslag til samboerlov gir ikke like omfattende delingsregler som ekteskapsloven. Det kan derfor anføres at en regel som i ekteskapsloven § 52 vil ha mindre betydning i samboerforhold. Likevel skal samboere med delingsplikt dele likt netto delingsformue, jf. lovforslaget § 15. Etter omstendighetene kan det være tale om betydelige verdier som deles. Muligheten for å gjennomføre en deling til skade for kreditorene gjør seg gjeldende ved delingen også ved oppløsning av et samboerforhold. Også her bør kreditorenes interesser ivaretas, og mottakersamboerens interesser er i liten grad beskyttelsesverdig, så lenge ansvaret begrenses til det som vedkommende har fått for mye. Utvalget foreslår etter dette en tilsvarende regel som ekteskapsloven § 52 for samboere.

Spørsmålet blir da hvordan reglene lovteknisk skal innarbeides i samboerloven. Et alternativ er å omskrive reglene slik at de blir en del av selve lovteksten. Hensynet til oversikt og tilgjengelighet kan tilsi en slik løsning. Loven vil imidlertid bli mer omfattende, noe som vil komme på tvers av ønsket om at samboerloven skal være oversiktlig og kort for samboere selv og andre som bruker loven. Samtidig kan det være en fordel for kreditorer og andre brukere av loven at reguleringen i de to lovene er identisk. Det oppnår man gjennom en henvisning.

Problemstillingene som ekteskapsloven §§ 51 og 52 regulerer, oppstår heller ikke veldig ofte i praksis. Dette tilsier at det er tilstrekkelig å innta en henvisningsbestemmelse som viser til de aktuelle reglene i ekteskapsloven, som gis tilsvarende anvendelse for samboere så langt de passer. Ekteskapsloven § 53 om prioritet av krav etter §§ 51 og 52 når giveren er insolvent og er under offentlig insolvensbehandling, må også omfattes av henvisningen.

Samboerlovutvalget foreslår etter dette at reglene inntas i samboerloven ved henvisning til ekteskapslovens §§ 51 til 53, jf. lovforslaget § 8 fjerde ledd.

Kapittel 13
Opplysningsplikt. Rett til innsyn i samboerens økonomi

13.1 Innledning

I mandatet er utvalget bedt om å vurdere behovet for regler om gjensidig opplysningsplikt mellom samboere om økonomiske forhold. Mange samboerpar vil være åpne om sine økonomiske forhold. Spørsmålet som vil behandles i dette kapittelet er om samboerlovgivningen bør pålegge en opplysningsplikt mellom partene og for tredjepart, og hvordan en slik regel i så fall bør utformes.

13.2 Gjeldende rett

Det gjelder ingen alminnelig opplysningsplikt mellom samboere om økonomiske forhold, verken under samlivet eller ved samlivsbrudd. Ektefeller har på sin side plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling, jf. ekteskapsloven § 39. En ektefelle kan videre innhente opplysningene direkte fra en tredjepart, for eksempel en bank.

Mellom kontraktsparter gjelder en alminnelig lojalitetsplikt. Noen avtaler mellom samboere vil være familierettslige, fordi avtalen er foranlediget av deres forhold som samboere, se også NOU 1979: 32 *Formuerettslig lempningsregel* side 42-43 og Ot.prp. nr. 5 (1982–83) *Om lov om endringer i avtaleloven 31 mai 1918 nr 4, m.m.* side 18. Dette kan for eksempel gjelde avtaler om eierforhold til felles bolig eller avtaler om hvordan eiendeler skal fordeles ved brudd. Høyesterett har i flere avgjørelser lagt til grunn at det ved «inngåelse av familierettslige avtaler stilles strengere krav til lojalitet og oppriktighet enn ved inngåelsen av vanlige formuerettslige avtaler», jf. Rt. 2001 side 716 (side 723), se også Rt. 1969 side 901 og Rt. 1999 side 718. I familierettslige avtaler mellom samboer må den samme forsterkede lojalitetsplikten legges til grunn. En slik lojalitetsplikt vil naturlig kunne inkludere plikten til å gi hverandre korrekte opplysninger som er relevante for partenes økonomiske interessefellesskap. Men denne ulovfestede plikten vil ikke være tilstrekkelig til å kreve opplysninger fra tredjeparter som har taushetsplikt.

Disse generelle utgangspunktene suppleres av enkelte lovfestede regler:

Samboerpar som etter et samlivsbrudd gjennomfører et offentlig skifte etter husstandsfellesskapsloven § 3 a er forpliktet til å opplyse saken i samsvar med de prosessuelle reglene som gjelder på ethvert tidspunkt av saken, se punkt 19.2.

Ved dødsfall kan en samboer ha en særskilt rett til innsyn i den avdøde samboerens økonomiske forhold. En samboer som er arving kan gis såkalt formuesfullmakt, det vil si en fullmakt som gir innsyn i avdødes formues- og gjeldsforhold, jf. arveloven § 92. Formuesfullmakten gir rett til innsyn i avdødes saldo på bankkonti på dødsfallstidspunktet, samt transaksjonsdata (spesifisert kontoutskrift) de tre siste månedene før dødsfallet. Når særlige grunner tilsier det kan innsyn gis lenger tilbake i tid. Innsyn i data eldre enn 12 måneder krever «ekstraordinære omstendigheter». Innsynsretten omfatter opplysninger om fastsetting av skatt. En samboer med formuesfullmakt kan kreve opplysningene direkte fra finansinstitusjoner og skattemyndigheter, uavhengig av lovbestemt taushetsplikt.

Gjenlevende samboere med felles barn har tilsvarende innsynsrett også uten formuesfullmakt, jf. arveloven § 92 andre ledd. Samboere med arverett i kraft av loven har dermed innsynsrett på lik linje som gjenlevende ektefelle.

Ved vedtakelsen av ny innkrevingslov har Stortinget samtidig vedtatt endringer i tvangsfullbyrdelsesloven, blant annet § 7-18 nytt andre ledd, hvor det fremgår at namsmannen har plikt til å underrette saksøktes ektefelle eller samboer om beslutning om utleggspant som er tatt i felles bolig, se lov 25. april 2025 nr. 12 om innkreving av statlige krav mv. (innkrevingsloven) § 41 (i kraft fra den tid Kongen bestemmer). Underretning skal også gjøres når utlegg er tatt i partenes tidligere felles bolig der tidligere ektefelle eller tidligere samboer fortsatt bor. Endringen er begrunnet i Prop. 37 L (2024–2025) *Lov om innkreving av statlige krav mv. (innkrevingsloven)*, se side 215.

13.3 Menneskerettslige skranker

EMK artikkel 8 gir enhver rett til respekt for sitt privatliv og sin «korrespondanse». En lovregel som legger til rette for at en person kan få innsyn i andres private økonomiske forhold må utformes innenfor rammen av EMK. En regel som gir plikt til å gi slike opplysninger må ha tilstrekkelig klar hjemmel, forfølge et legitimt formål og være forholdsmessig, se punkt 4.3.

Lovgiver bør begrunne hva som er formålet med en eventuell innsynsrett og hvilken utstrekning regelen har, balansert mot hensynet til personvern og privatliv. En regel som har til formål å forebygge økonomisk sårbarhet hos samboere og deres barn, kan finne støtte i blant annet FNs kvinnekonvensjon artikkel 16, se utredningen punkt 4.5. FNs kvinnekomité har blant annet påpekt at fravær av et rettslig rammeverk for samboere kan utsette samboende kvinner og deres barn for økonomisk risiko når samlivet opphører.[1]

13.4 Fremmed rett

Ingen nordiske land eller andre land som utvalget har undersøkt pålegger samboere en alminnelig opplysningsplikt ovenfor hverandre om økonomiske forhold.

Særregler kan likevel gjelde ved det økonomiske oppgjøret og ved rettergang. Den *svenske* samboerloven gir regler om deling av verdier ved samlivsbrudd («bodelning»), hvor hver samboer har plikt til å gjøre rede for sin samboereiendom mv.[2] En liknende opplysningsplikt finnes i den *irske* samboerlovgivningen.[3]

13.5 Utvalgets vurderinger og forslag

13.5.1 Utvalgets vurdering av behovet for regulering

Utvalgets mandat fremhever at samboerskapet er en fleksibel samlivsform, særlig for par som «ønsker mindre grad av rettslige eller økonomiske forpliktelser enn det som følger av å inngå ekteskap.» Én særskilt virkning av ekteskapet er at ektefellene plikter å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling, jf. ekteskapsloven § 39. En sterkere privatrettslig regulering mellom samboere gjør det naturlig å vurdere om også samboerlovgivningen bør fastsette en rettslig opplysningsplikt.

Formålet med opplysningsplikten mellom ektefeller er å sikre åpenhet om økonomiske forhold, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 105. Riktignok har ektefeller med felleseie en formuesordning som samboere ikke har, og som heller ikke foreslås av Samboerlovutvalget. Men opplysningsplikten gjelder også ektefeller med særeie. Regelen tjener først og fremst sitt formål under samlivet, men den også har en viktig funksjon ved et økonomisk oppgjør etter samlivsbrudd.

Den faktiske situasjonen vil her være sammenlignbar for ektepar og mange samboerpar. Også samboere deler husstand og har et økonomisk interessefellesskap, gjerne også en felles forbruksøkonomi. Det er livsfellesskapet, og ikke om paret er gift, som utløser mange av parets økonomiske forpliktelser til bolig og andre utgifter. Særlig vil det å få barn utløse en rekke forbrukskostnader og andre husholdningsutgifter, og ofte gi økt investeringsbehov, for eksempel anskaffe en større bolig. Par som får barn sammen tvinges i realiteten til et økonomisk fellesskap. Paret må ta valg som kan påvirke familieøkonomien på kort og lang sikt, for eksempel hvordan foreldrepermisjonen skal fordeles eller om en part skal jobbe redusert.

Kunnskap om familiens økonomiske stilling er viktig for å kunne vurdere eget og familiens forbruk, gjeldsbelastning og investeringer. Om paret tar opp felles lån for å kjøpe bolig, og den ene parten ikke klarer å betjene sin del av lånet, vil dette åpenbart påvirke familieøkonomien. Et velfungerende fellesskap krever dermed samarbeid og informasjonsflyt. Likhetstrekkene mellom ekteskap og i alle fall de mer etablerte samboerskapene underbygger at samlivet gir et sammenlignbart behov for å sikre åpenhet om parets økonomi.

En rettslig opplysningsplikt som styrker begge samboeres mulighet for å ta velbegrunnede økonomiske valg vil særlig være en fordel der det økonomiske forholdet mellom partene er skjevt. Om samboerne planlegger en ferietur for familien, skal partene dele de opplysningene som er nødvendig for å vurdere om paret har tilstrekkelig midler til å gjennomføre en slik reise, eller om den vil måtte finansieres på kreditt. Åpenhet vil også gagne barn i husstanden, fordi det er

---

1 FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 30-31).

2 Sambolag (SFS 2003:376) 11§; Agell & Brattström, 2022, side 310-311.

3 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 197.

parets samlede økonomiske rammer som normalt former barnets oppvekstmiljø.

Ekteskapslovens bestemmelse om opplysningsplikt var motivert blant annet av at en opplysningsplikt kan gjøre partenes underholdsplikt mer effektiv, ved at den forutsetter åpenhet om økonomiske forhold som kreves til bedømmelse av underholdsplikten, jf. Ot.prp. nr. 66 (1968–69) *Om lov om endringer i lov av 20. mai 1927 nr. 1 om ektefellers formuesforhold m.m.* side 6. Samboerlovutvalgets forslag om en gjensidig forsørgelsesplikt mellom samboere, se kapittel 14, støtter en regel om opplysningsplikt også for samboerpar.

Som for ektefeller vil en opplysningsplikt mellom samboere være viktig ved et samlivsbrudd hvor det skal foretas et økonomisk oppgjør. Utvalgets lovforslag om delingsregler mv. forsterker behovet. Økonomisk åpenhet under samlivet og i forbindelse med oppgjøret kan bidra til å forebygge mistillit og konflikt mellom partene, noe som ikke minst er viktig når barn er berørt. En part som ikke har tillit til at den tidligere samboeren fremlegger riktige eller fullstendige opplysninger, vil ellers være henvist til å begjære offentlig skifte eller reise alminnelig søksmål for å kreve innsyn, se også Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 41-42.

Behovet for en regel om opplysningsplikt om økonomiske forhold må avveies mot hensynet til personvern og privatlivets fred, jf. punkt 13.3. Personvernhensyn ble problematisert i forarbeidene til arveloven § 92 nytt andre ledd, se Prop. 86 L (2022–2023) *Endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser)* side 18-19. Innsynsretten i avdødes økonomi ble begrenset til personkretsen som har behov for informasjon før valg av skifteform, det vil si en samboer med arverett etter loven eller testament. Heller ikke reguleringen etter samboerloven bør være mer inngripende i et personvernperspektiv enn det som er nødvendig for å ivareta formålet, og kun i den utstrekning det er begrunnet i samboerens legitime behov for å ivareta egne og berørte barns økonomiske interesser i og etter livsfellesskapet.

13.5.2 Utvalgets forslag. Gjensidig opplysningsplikt mellom samboere

Forslag om en gjensidig opplysningsplikt. Utvalget foreslår en regel om gjensidig opplysningsplikt mellom samboere om økonomiske forhold, jf. lovutkastet 7 første ledd. Forslaget er i det vesentlige bygget på ekteskapsloven § 39 og skal forstås på samme måte. Utvalget foreslår i tillegg at en samboer skal kunne kreve innsyn i opplysninger hos organer som driver innkrevingsvirksomhet. Tilsvarende regel foreslås inntatt i ekteskapsloven § 39.

Formålet med regelen er å sikre åpenhet om samboeres økonomiske forhold. Under samlivet vil opplysningene kunne bidra til oversikt og mulighet for å planlegge egen og familiens økonomi. Ved samlivsbrudd kan kunnskapen bidra til at partene tar informerte beslutninger og slik styrke samboernes rettigheter etter samboerloven.

Grunnvilkåret er at samboerne har «plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling», og er likt som i ekteskapsloven. Formuleringen «nødvendig» utgjør en begrensning i hvilke opplysninger som kan kreves. Den konkrete vurderingen av hvilke opplysninger som er nødvendige kan likevel være forskjellig for samboere og ektefeller, fordi det er ulik regulering av partenes underliggende rettslige og økonomiske forhold.

Som mellom ektefeller retter opplysningsplikten seg i første omgang mot partene selv – det er samboeren som har plikt til å gi opplysningene. For at regelen skal være tilstrekkelig effektiv foreslår utvalget at samboere, som ektefeller, skal kunne innhente opplysninger direkte fra en tredjepart. Uten en slik mulighet vil en samboer som ikke ønsker å dele informasjon enkelt kunne omgå opplysningsplikten.

I den grad opplysningsplikten medfører et inngrep i privatlivets fred, mener utvalget at den foreslåtte regelen er tilstrekkelig klar, har et legitimt formål og balanserer samboernes interesser. Utvalget har vurdert om regelen bare bør gjelde mellom samboere som har barn sammen, siden disse parene ofte vil ha det mest omfattende økonomiske fellesskapet. Formålsbegrensningen innebærer imidlertid at det kun er «nødvendige» opplysninger som innsynsretten gjelder. Blant par med lav eller ingen grad av økonomisk fellesskap, vil det normalt heller ikke være noe berettiget behov for kunnskap om den andres økonomi for å vurdere egen økonomisk stilling. Innsynsretten har grunnlag i livsfellesskapet paret har valgt å leve i, og gjelder bare samboere som oppfyller samboerlovens kriterier. Taushetsplikten til banker og andre virksomheter er primært ment å ivareta «bankkundenes behov for at uvedkommende ikke får innsyn i deres økonomiske forhold», se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 42. En «samboer» etter samboerloven kan vanskelig regnes som en uvedkommende i denne sammenheng. Samboerloven er dessuten fravikelig, slik at partene kan avtale at loven ikke skal gjelde for dem.

Utvalgets forslag til regel er utformet noe annerledes og mer detaljert enn ekteskapsloven § 39. For banker eller andre tredjeparter kan en tydeligere ramme gjøre behandlingen av innsynsanmodninger enklere. Personvernhensyn taler for at lovteksten er mindre skjønnsmessig og klarere definerer innsynsrettens utstrekning. Dette kan forebygge at øvrige taushetsbelagte opplysninger blir gitt ut.

Det nærmere innholdet av opplysningsplikten. Utvalgets forslag til regel omfatter på samme måte som ekteskapsloven § 39 samboeres rett til å innhente opplysninger fra tredjepart, formulert som skattemyndigheter, selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet eller forsikringsvirksomhet, i tillegg til «andre som har midler til forvaltning». Der vilkårene for innsyn er oppfylt vil innsynsretten gå foran taushetsplikten som organet ellers har etter lov, forskrift, interne retningslinjer mv.

Samboerlovutvalget foreslår videre at en samboer skal kunne kreve innsyn i opplysninger hos organer som driver inndrivingsvirksomhet. Slike virksomheter kan omfatte inkassoselskaper og innkrevingsmyndigheter. Innsynsretten vil da omfatte forfalte krav som inndrives av en privat eller offentlig aktør. Dette alternativet fremgår ikke av ekteskapsloven, og slike virksomheter regnes heller ikke å ha «midler til forvaltning».

Forslaget er begrunnet i at vanlige opplysninger som er «nødvendige» for å vurdere egen økonomiske stilling kan være informasjon om den andres eiendeler, formue, skatt og *gjeldsansvar*. En parts inkassogjeld og betalingsforpliktelser mv. inngår i den totale gjeldsbelastningen, og informasjon om dette kan dermed være nødvendig for å få et riktig bilde av samboerens forpliktelser. Utvalget finner en viss støtte for sitt forslag i vedtatt endring i tvangsfullbyrdelsesloven § 7-18 nytt andre ledd, se Prop. 37 L (2024–2025) *Lov om innkreving av statlige krav mv. (innkrevingsloven) og endringer i tvangsfullbyrdelsesloven mv.* side 215. Regelen innebærer at skyldnerens ektefelle eller samboer skal underrettes om det blir tatt utlegg i parets felles bolig, og underbygger at parter i et etablert samliv kan ha behov for informasjon om innkrevingsprosesser. Lovendringen trer i kraft når Kongen bestemmer, se punkt 13.2.

Utvalget legger til grunn at ektefeller har tilsvarende behov som samboere for slike opplysninger, og foreslår endringer i ekteskapsloven § 39 som gir ektefeller tilsvarende rett til å kreve innsyn i opplysninger om innkrevingsvirksomhet. Forslaget behandles i punkt 21.2.2.

Utvalget foreslår at lovregelen klargjør hvilke opplysninger det kan kreves innsyn i. Ekteskapsloven regulerer ikke dette eksplisitt, men forarbeidene nevner at det blant annet kan kreves opplysninger om «innestående på konti, gjeldsansvar, kausjonsansvar og sikkerhetsstillelse for tredjepersoner, og for vilkår, blant annet om renter og terminer, for slike forhold», jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 108. Underrettspraksis, forvaltningspraksis og juridisk teori peker i retning av at ekteskapsloven ikke gir noen alminnelig adgang til innsyn i kontoutskrifter eller tilsvarende transaksjonslister, men at opplysninger om slike bevegelser etter omstendighetene kan omfattes.[4]

Utvalget vurderer at innestående saldo på bankkonto mv., normalt vil gi en samboer tilstrekkelig informasjon for å vurdere egen økonomisk stilling. Som hovedregel gjelder derfor innsynsretten innestående saldo på det tidspunktet innsynet kreves. Utvalget foreslår at samboerne i utgangspunktet ikke skal ha rett til innsyn i transaksjonsdata, for eksempel kontoutskrifter. Som regel vil det ikke være «nødvendig» med slike opplysninger for å oppnå formålet om åpenhet om økonomiske forhold.

Unntakstilfeller kan likevel tenkes. Behovet for ytterligere informasjon enn innestående på konto kan være å skaffe kunnskap om større enkelttransaksjoner eller gjentatte overføringer som over tid kumuleres til vesentlige beløp, eller å vite om forsikring, strøm, etc. er betalt. Utvalget foreslår derfor at særlige grunner kan tilsi at en samboer får innsyn i eldre transaksjonsdata. Bestemmelsen har en viss parallell i arveloven § 92 første ledd fjerde punktum. «Særlige grunner» kan blant annet være mistanke om transaksjoner som er foretatt av samboeren under påvirkning av svekket helse, for eksempel begynnende demens eller psykisk sykdom, mistanke om at samboeren blir utnyttet av andre eller selv misbruker felles midler.

Opplysningsplikten etter lovforslaget § 7 første ledd inntrer først når samboerloven kommer til anvendelse etter § 2. Siden innsynsretten i første rekke gjelder saldo mv. på innsynstidspunktet, vil det som hovedregel være tale om opplysninger fra den lovbeskyttede samboerperioden. I den grad det er «særlige grunner» for å gi innsyn i transaksjonsdata tilbake i tid, vil det sjelden være behov for innsyn i opplysninger før samboerskapet tok

---

[4] Se LB-2021-96815; Bankklagenemndas avgjørelse 20. juni 1997; Strandbakken, 2021, side 60-61; Holmøy et al., 2013, side 257; Bing, 2002, side 163-165.

til. Unntak kan tenkes der eldre opplysninger har betydning for å vurdere egen økonomisk situasjon på tidspunktet innsynet kreves. Tilsvarende gjelder for ektefeller, se NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 105. Utvalget foreslår videre en særskilt regel om opplysningsplikt i enkelte økonomiske forhold på det tidspunktet samboerne flytter sammen, se lovforslaget § 6, som er behandlet i punkt 13.5.3.

Utvalget foreslår å lovfeste at en samboers rett til å kreve innsyn også gjelder etter samlivsbruddet, frem til det økonomiske oppgjøret er fastsatt eller avtalt. Dette er gjeldende rett mellom ektefeller, uten at det fremgår av ordlyden i ekteskapsloven § 39, se NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 105. Dette er en praktisk viktig regel, som bør inntas i lovteksten. Formålet er å styrke partenes mulighet til å ivareta sine interesser og rettigheter ved det økonomiske oppgjøret.

En finansinstitusjon eller annen virksomhet som mottar et innsynskrav etter samboerloven må kunne kreve at samboeren legitimerer seg og viser sin tilknytning til den andre, for eksempel ved henvisning til felles folkeregistrert adresse, felles barn og/eller fremleggelse av kjøpekontrakt, en begjæring av offentlig skifte eller andre dokumenter som gir tilstrekkelig sikkerhet for at paret har en slik relasjon som gir innsynsrett. Relasjonen kan også dokumenteres ved at samboeren som eier opplysningene gir sitt samtykke eller fullmakt til at opplysningene utleveres til den andre.

Foretaket bør ha anledning til å varsle samboeren som eier opplysningene om at innsynsretten er gjort gjeldende og av hvem. Behovet for varsling kan oppstå for eksempel ved tvil om vedkommende som ber om opplysninger faktisk er samboeren, eller om det etterspørres opplysninger som etter sin art vanligvis ikke er nødvendige for å vurdere egen økonomisk stilling. Utvalget kan ikke se noen beskyttelsesverdige hensyn som taler imot en slik varsling, men ser heller ikke behov for å regulere en egen varslingsplikt i loven.

13.5.3 Utvalgets forslag. Plikt til å gi opplysninger når paret flytter sammen

Utvalget vurderer at behovet for en regel om gjensidig opplysningsplikt om økonomiske forhold i mange tilfeller vil være aktuelt for par allerede når samlivet er i ferd med å etableres. Det økonomiske fellesskapet vil for mange par starte allerede når de flytter sammen, ved at de forbruker sammen, investerer i bolig sammen eller går til innkjøp av ulike eiendeler til fellesskapet. Underveis i samlivet kan en oversikt over parets formue og gjeld ved samlivets start sikre at parets økonomiske beslutninger blir truffet på et korrekt grunnlag.

Behovet for kunnskap om den andres økonomiske forhold allerede fra de flytter sammen, må ses i sammenheng med utvalgets forslag til regler om det økonomiske oppgjøret, jf. lovutkastet kapittel 4 og 5. Sentralt i det økonomiske oppgjøret mellom samboere er å skille mellom hvilke eiendeler og rettigheter som *ikke* anses ervervet til felles personlig bruk etter § 12, og øvrige midler. Blant eiendeler eller rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk, og som dermed ikke inngår i et eventuelt delingsgrunnlag etter samboerloven kapittel 4, omfattes blant annet de verdiene en samboer eide da partene flyttet sammen, eller som slike verdier er ombyttet til. Samboerne kan dermed ha behov for å dokumentere hvilke eiendeler og rettigheter og hvilke forpliktelser de hadde da de flyttet sammen. Forslaget til § 6 gir samboerne plikt til å dele slik informasjon og en oppfordring om å ta vare på en slik dokumentasjon som grunnlag for ulike disposisjoner under samlivet og med tanke på et mulig fremtidig samlivsbrudd.

Lovforslaget gir derved en samboer rett til opplysninger før paret blir samboere i lovens forstand etter lovforslaget § 2. Utvalget foreslår en regel som gjør at en person allerede på det tidspunktet paret flytter sammen kan kreve at den andre gir en overordnet oversikt over sin økonomi ved å dokumentere formue og gjeld. Formålet er å støtte parets mulighet til å avklare de økonomiske forholdene fra starten av samlivet.

Utvalget foreslår at regelen plasseres i samboerloven kapittel 2 og inntas som § 6. Omfanget av denne opplysningsplikten er mer begrenset enn det som foreslås i § 7. Plikten gjelder også kun mellom partene.

Kapittel 14
Gjensidig forsørgelsesplikt

14.1 Innledning

I mandatet er utvalget bedt om særlig å ta stilling til behovet for regler under samboerskapet, herunder regler om gjensidig forsørgelse. Dette behandles i kapittelet her.

14.2 Gjeldende rett

Samboere har ikke noen uttrykkelig plikt til å forsørge hverandre. Samboerforeldre har i likhet med andre foreldre en plikt til å forsørge sine barn etter reglene i barnelova kapittel 8. En samboer har imidlertid ikke plikt til å bidra til forsørgelsen av den andre samboerens særskilte livsarvinger.

Ektefeller har på sin side en gjensidig forsørgelsesplikt, jf. ekteskapsloven § 38. Plikten innebærer både et felles ansvar for familiens underhold, og en forsørgerplikt ovenfor den andre ektefellen, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 34. Bidrag til det felles underholdet kan gjøres ved pengetilskudd, virksomhet i hjemmet eller på annen måte. Penger og husarbeid anses dermed som likeverdige bidrag. Hvis en ektefelle ikke oppfyller underholdsplikten kan vedkommende pålegges å betale et bestemt beløp, jf. ekteskapsloven § 38 andre ledd. Denne bestemmelsen er i liten grad håndhevet i dag.

14.3 Menneskerettslige skranker

Utvalget ser ikke at det foreligger relevante menneskerettslige skranker som hindrer lovgiver å vedta en regel som gir samboere en begrenset, generell og gjensidig forsørgelsesplikt etter modell fra ekteskapsloven. Om inngrepet i personenes privatliv mv. er forholdsmessig vil blant annet avhenge av hvem regelen skal gjelde for og forpliktelsens omfang.

Utvalget legger samtidig til grunn at det ikke foreligger noen internasjonale regler som *krever* at Norge vedtar regler om gjensidig forsørgelse mellom samboere. En regel om gjensidig forsørgelse kan imidlertid finne støtte i et menneskerettslig barneperspektiv. Grunnloven § 104 tredje ledd andre punktum fastsetter at myndighetene skal legge forholdene til rette for barnets utvikling, herunder «sikre at barnet får den nødvendige økonomiske, sosiale og helsemessige trygghet». Barnekonvensjonen artikkel 27 nr. 2 fastsetter at foreldrene har det «grunnleggende ansvaret for å sikre, innen sine evner og økonomiske muligheter, de levevilkår som er nødvendige for barnets utvikling.» Staten har videre plikt til å treffe «egnede tiltak» for å hjelpe foreldrene til å virkeliggjøre denne rettigheten, jf. barnekonvensjonen artikkel 27 nr. 3. Det må derfor vurderes om en regel om plikt til gjensidig forsørgelse mellom samboere kan være et slikt egnet tiltak.

14.4 Fremmed rett

Ingen land i Norden har regler om plikt til gjensidig forsørgelse mellom samboere. Myndighetene i de nordiske statene vil likevel ofte ta i betraktning samboerskapet når det vurderes å tildele offentlige ytelser.[1]

Utvalget kjenner ikke til lovgivning i annen fremmed rett som fastsetter en formell gjensidig forsørgelsesplikt mellom samboere under samlivet.

I noen land finnes lovgivning eller praksis som kan gi en samboer *bidragsplikt* til den andre ved samlivets opphør. Slike regler finnes i Australia,[2] New Zealand,[3] Irland,[4] Skottland,[5] Belgia[6] og den kanadiske provinsen British Colombia.[7] En slik

---

1 Singer, 2014, side 248-249.

2 Family Law Act 1975 section 90SF; Young, under publisering, 2025.

3 Family Proceedings Act 1980 section 64; Briggs, under publisering, 2025.

4 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 173 og 175. O'Sullivan, under publisering, 2025; Law Reform Commission, 2006, side 69.

bidragsplikt er ingen forsørgelsesplikt under samlivet, men ligner *ektefellebidrag* og supplerer ofte reglene for barnebidrag. Slike bidrag har derved karakter av en ensidig forsørgerplikt etter samlivets opphør.

14.5 Utvalgets vurderinger og forslag

14.5.1 Utvalgets vurdering av behovet for regulering

Samboerlovutvalgets mandat uttaler at samboerskap er en «fleksibel» samlivsform, ikke minst for par som ønsker «mindre grad av rettslige eller økonomiske forpliktelser» enn det som følger av å inngå ekteskap. Utvalgets forslag til samboerlov søker å ivareta fleksibiliteten til de samboerne som ønsker en mindre rettslig forpliktende relasjon, samtidig som loven skal gi tilstrekkelig beskyttelse til de samboerne som har behov for det. Samme utgangspunkt legges til grunn ved vurderingen om behovet for en regel om forsørgelsesplikt.

Ektefellers forsørgelsesplikt bygger på et prinsipp om solidaritet mellom ektefellene, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 32-33. I proposisjonen uttrykte departementet at «gjensidig underholdsplikt [er] en naturlig følge av det nære fellesskapet som på mange områder forutsettes å være mellom ektefeller», jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 41.

Samboergruppen er mangfoldig, og det er langt fra alle samboere som verken praktiserer eller ønsker å ha en økonomisk forpliktelse overfor den andre. Dette kan særlig gjelde de yngste samboerne og samboerparene i sent etablerte samliv. Videre kan den høye bruddraten mellom samboere, se punkt 6.4, gi uttrykk for at samboerskapene ofte er mindre fellesskapsbaserte enn ekteskap, noe som kan tale imot en omfattende forsørgelsesplikt under samlivet.

Samtidig bygger lovforslaget på kunnskap om at etablerte samboere har et faktisk økonomisk fellesskap, som i større eller mindre grad fører til en integrasjon av parets økonomi og økonomiske forpliktelser, for eksempel ved at de investerer i bolig sammen, se punkt 6.5. Mer enn halvparten av samboere har dessuten barn sammen (53 prosent).[8] Dette gjør det naturlig å vurdere en regel om forsørgelsesplikt også mellom samboere.

Forsørgelsesregelen i ekteskapsloven har blitt kritisert i et likestillingsperspektiv.[9] Regelen kan i dag fremstå 'gammeldags' og fra en tid hvor den hjemmeværende husmoren var økonomisk avhengig av ektemannen. Samtidig understreker ekteskapsloven § 38 parets *felles ansvar* for underholdet av familien. Plikten kan oppfylles ved «tilskudd av penger, ved virksomhet i hjemmet eller på annen måte», jf. § 38 første ledd andre punktum. I forarbeidene understrekes at «innsats i hjemmet og pengetilskudd er likeverdige bidrag til familiens underhold», se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 41. Forsørgelsesplikten gir dermed uttrykk for et prinsipp om likestilling av partenes ulike bidrag i samlivet. Dette finner gjenklang i uttalelser fra FNs kvinnekomité om at både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag til parets verdiskapning bør anerkjennes.[10]

En regel om gjensidig forsørgelse etter en slik modell anses dermed i tråd med samboerlovens formål om å styrke samboernes økonomiske stilling uavhengig av partenes bidragsmåte i samlivet, et prinsipp som kommer til uttrykk i lovforslaget § 10 om presumsjon for sameie basert på bidrag under samlivet, forslaget til delingsregler i lovens kapittel 4 og i § 16 om rett til vederlag etter opphør av samboerskap.

Det er videre et vesentlig hensyn at offentlige myndigheter i mange ulike situasjoner legger til grunn at samboere lever i et økonomisk fellesskap og forsørger hverandre. Noen eksempler nevnes her. Etter folketrygdloven regnes ikke en enslig mor eller far lenger som enslig om hun eller han etablerer seg med ny samboer, og retten til stønader kan da falle bort, se blant annet folketrygdloven § 15-4 tredje ledd første og andre punktum og § 15-5. Dette bortfallet synes å bygge på en forutsetning om at samboerskapet gir forsørgelse og økonomisk trygghet for den tidligere aleneforsørgeren og baseres på en forventning om at paret deler utgiftene til husholdningen. Liknende forutsetninger finner vi i barnetrygdloven § 9 sjette ledd om retten til utvidet barnetrygd. Andre eksempler hvor søkerens økonomi vurderes i sammenheng med samboerens er ved søknad om støtte fra Lånekassen eller ved søknad om

---

5 Family Law (Scotland) Act 2006 section 28 (2) b; McK Norrie, under publisering, 2025.

6 Willems, under publisering, 2025.

7 Family Law Act, SBC 2011, c 25, section 165; Leckey, under publisering, 2025.

8 Samboerrapporten, 2024, tabell 1.3.

9 Se for eksempel Ekteskapsutvalget mindretall i NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II*, Vedlegg 1, side 191 flg.; Brækhus, 2015, side 157 flg.

10 FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 32); FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 43-45).

fri rettshjelp.[11] Om søknadene skal innvilges baseres da på begge samboernes økonomiske forhold.

Et annet sentralt eksempel finner vi ved beslutning om utleggstrekk. Ved utleggstrekk i lønnskrav mv. etter dekningsloven § 2-7 kan utlegg tas i skyldnerens lønn «i den utstrekning lønnen overstiger det som med rimelighet trengs til underhold av skyldneren og skyldnerens husstand». Selv om samboere ikke har en lovfestet gjensidig forsørgelsesplikt slik som ektefeller, gir forvaltningspraksis uttrykk for at ektefeller og samboere likestilles ved beregningen av husstandens inntekter, se Skatteetatens retningslinje for utleggstrekk (2020) punkt 5.2. Det forutsettes dermed at skyldnerens samboer bidrar økonomisk til underhold av skyldnerens husstand, slik at en større andel av samboerens midler kan gå til trekk til kreditorene.

Utvalget anser at behovet for å lovfeste en forsørgelsesplikt er størst der samboerne har barn sammen, fordi samboere med felles barn gjerne har størst grad av økonomisk og faktisk fellesskap, se utredningen punkt 6.5. Familielivet skifter karakter når paret får felles barn. Barn fører i mange familier til nye og flere utgifter som samtidig knytter seg til den felles husstanden og husholdningen, og økonomien blir som regel mer sammenblandet. Samboerforeldre har samme forsørgeransvar ovenfor sine barn som gifte foreldre har. Likefullt kan en regel om gjensidig forsørgelse mellom samboere være egnet til å understøtte den enkelte forelders egen underholdsplikt ovenfor barnet, og bidra til en mer fellesskapsbasert, stabil og forutsigbar familieøkonomi. En slik regel kan dermed finne støtte i barnekonvensjonen artikkel 27, se punkt 14.3.

En regel om gjensidig forsørgelsesplikt mellom samboere på lik linje som for ektefeller vil videre bidra til å likestille rettstilstanden for barn som har samboerforeldre og barn som har gifte foreldre. Foreldre vil da ha lik underholdsplikt ovenfor hverandre og husstanden uavhengig av deres sivile status, noe som finner gjenklang i diskrimineringsforbudet i barnekonvensjonen artikkel 2, jf. punkt 4.4.

Selv om utvalget anser at behovet for regulering fremstår sterkest i de familiene der samboerne har barn sammen, vektlegges den klare tendensen i samfunnet om at det forutsettes forsørgelse mellom samboere allerede i dag og uavhengig av om samboerne har felles barn. Dette gir etter utvalgets syn grunn til å vurdere en regel om gjensidig forsørgelse for alle samboere som omfattes av samboerloven. En regel om felles ansvar for familiens underhold vil synliggjøre samboernes felles forpliktelser og ansvar for husstanden som begge har valgt å være en del av, og som kan inkluder egne barn og felles barn.

Også hensynet til eldre par kan begrunne behovet for en lovfestet underholdsplikt for alle samboere. Mellom eldre samboere kan gjensidige praktiske bidrag og annen innsats være spesielt viktig, ikke bare for den enkelte, men også i et samfunnsperspektiv, hvor et mål er at eldre skal bo hjemme så lenge som mulig, se for eksempel Meld. St. 24 (2022–2023) *Felleskap og meistring. Bu trygt heime*.

Statistikken viser at stadig flere eldre er samboere, og indikerer dessuten at de eldste samboergruppene ofte har vært samboere lenge og har lav hyppighet av samlivsbrudd, uavhengig av om parene har barn sammen eller ikke, se kapittel 6. At denne gruppen samboere er mer stabile, understøtter nytten av en underholdsplikt, også mellom samboere uten felles barn.

Å lovfeste en gjensidig plikt til forsørgelse mellom samboere vil bidra til at samboernes rettslige forpliktelser samsvarer bedre med de faktiske forventningene om forsørgelse mellom samboere som allerede legges til grunn gjennom eksisterende lovgivning og forvaltningspraksis.

14.5.2 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår en regel om plikt til gjensidig forsørgelse mellom samboere, se lovutkastet § 7 andre ledd. Regelen tilsvarer ekteskapsloven § 38 første ledd og skal forstås på samme måte. Formuleringen om at samboerne har sammen ansvaret for «oppfostringen av barna» er som i ekteskapsloven inntatt av pedagogiske grunner, og etablerer ikke en annen fostringsplikt ovenfor barn enn det som følger av barnelova kapittel 8.

Regelen likestiller bidrag som går ut på tilskudd av penger, arbeid i hjemmet eller andre bidrag. Utvalget vurderer at en slik regel kan bidra til å styrke samboerfellesskapet.

Utvalget foreslår at regelen skal gjelde alle samboere som omfattes av samboerdefinisjonen i lovforslaget § 2. Forslaget tar utgangspunkt i det faktiske økonomiske interessefellesskapet samboerne antas å ha, og etablerer først og fremst et felles ansvar for utgiftene og arbeidet som oppstår ved at det er etablert en felles husholdning. Forslaget bygger på de forventningene om forsør-

[11] Utdanningsstøtteloven § 7 første ledd første punktum; rettshjelpsforskriften § 1-1, jf. Ot.prp. nr. 91 (2003–2004) *Om lov om endringer i lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp m.m* side 53; rundskriv om fri rettshjelp SRF-1/2017 side 27.

gelse som møter samboerne gjennom annen lovgivning og forvaltnings- og inndrivingspraksis. Disse forventningene gjelder uavhengig av om paret har barn eller ikke. Om det er menn eller kvinner som beskyttes av en forsørgelsesregel vil variere. Kvinner vil oftere være enslige forsørgere før et samboerskap, mens menn har mer gjeld enn kvinner og er dermed i utgangspunktet mer utsatt for innkreving.[12]

Utvalget foreslår ikke en regel som i ekteskapsloven § 38 andre ledd, som gir en part rett til å «kreve penger» av den andre for å dekke bestemte utgifter, og hvor retten kan pålegge den andre å betale bestemte beløp. Selv om Samboerlovutvalgets forslag om gjensidig forsørgelsesplikt i samboerloven § 7 andre ledd ikke kan håndheves av domstolene gjennom pålegg om direkte pengebidrag, kan regelen likevel være viktig for den uformelle normdannelsen i samfunnet.

---

[12] Kalstø et al., 2024, side 10; Epland, 2021, figur 5.

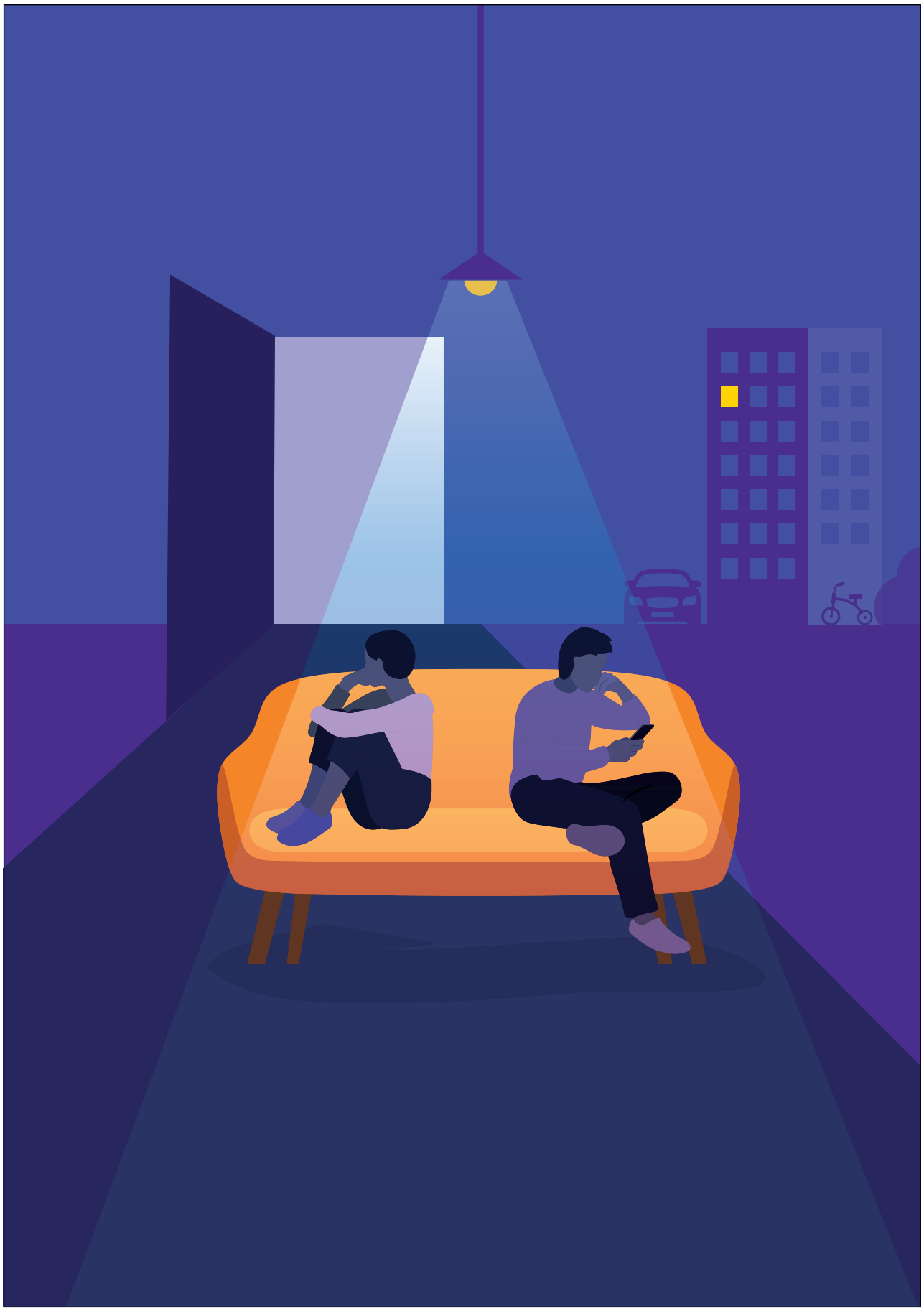

Figur 15.1

Del III
Etter samlivet

Kapittel 15

Deling av verdien av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk. Adgangen til å trekke fra gjeld før delingen

15.1 Innledning

Ifølge mandatet skal Samboerlovutvalget vurdere behovet for regler ved opphør av samboerskapet, herunder «regler om deling av nærmere angitte verdier eller eiendeler som er akkumulert underveis i samlivet, samt regler om gjeldsavleggelse». Utvalget er også bedt om å ta stilling til om en giver og/eller arvelater bør ha adgang til å fastsette om gave eller arv til en samboer skal deles i et fremtidig samlivsbrudd.

Utvalget er ikke bedt om å vurdere deling av pensjonsrettigheter mellom samboere. Et slikt oppdrag ville heller ikke vært naturlig uten at det også inkluderte ektefeller.

Mandatet peker på at særlig ved langvarige samboerskap «kan samlivet påføre partene fordeler og ulemper av økonomisk art uten at disse nødvendigvis fordeles på en måte som er tilsiktet eller omforent mellom partene». Utvalget antar at konsekvensene av parets tilpasninger til samlivet særlig kan bli synlige eller forsterkes når samlivet tar slutt. Behovet for og utformingen av delingsregler må vurderes i lys av utvalgets øvrige forslag om blant annet erverv av eiendomsrett, rett til vederlag og muligheten til å fravike samboerlovgivningen.

15.2 Gjeldende rett

Mellom samboere gjelder ingen lovregler for deling av verdier når forholdet opphører. Hver av partene beholder det de eier av eiendeler og annen formue. Hver er også ansvarlig for egen gjeld. Som utgangspunkt skjer det dermed ingen overføring av verdier mellom samboerne etter bruddet. Alminnelige avtale- og formuerettslige prinsipper gjelder. Et oppgjør vil i hovedsak bestå i å klargjøre hvem som eier hva. For eiendeler samboerne eier sammen gjelder lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (sameigelova).

Noen særregler kan få betydning når et samboerskap opphører. Husstandsfellesskapsloven gir regler om retten til å overta felles bolig og innbo og gir en begrenset rett for samboere til å kreve offentlig skifte. Ulovfestet rett regulerer retten til samboervederlag. Disse reglene innebærer likevel ikke at partenes formue skal *deles*.

Rettstilstanden for samboere skiller seg dermed markant fra det som gjelder for ektefeller. Ekteskapsloven bygger på utgangspunktet om at felleseiemidler skal likedeles mellom ektefellene når ekteskapet opphører. Ektefeller som ønsker en annen ordning enn den ekteskapsloven angir, må avtale dette ved ektepakt.

15.3 Menneskerettslige skranker

Norges forpliktelser etter FNs kvinnekonvensjonen (KDK) kan få betydning for vurderingen av behovet for og utformingen av delingsregler mellom samboere. Etter KDK artikkel 16 nr. 1 bokstav c er statene forpliktet til å sikre kvinner og menn samme rettigheter og ansvar i ekteskapet og ved ekteskapsoppløsning. FNs kvinnekomité har over tid fastholdt at bestemmelsen får anvendelse også for samboere, se utredningen punkt 4.5.

To faktorer har særlig blitt trukket fram i Kvinnekomitéens generelle anbefalinger som en del av statenes forpliktelser for å sikre reell likebehandling mellom kjønnene.[1] Det ene er anerkjennelse av både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag til erverv foretatt under samlivet, se punkt 11.3. Det andre er å sørge for likestilling ved delingen av midler som er *akkumulert* under samlivet:

> «States parties are obligated to provide, upon divorce and/or separation, for equality between the parties in the *division of all property*

[1] FNs kvinnekomité, 2010 (avsnitt 16).

> *accumulated during the marriage*. States parties should recognize the value of indirect, including non-financial, contributions with regard to the acquisition of property acquired during the marriage.» (uthevet her).[2]

Til grunn ligger det bærende prinsippet om at par bør bære likt de økonomiske byrdene og fordelene som er knyttet til samlivet og dets opphør.[3] Regelverket bør altså ikke få ugunstige økonomiske konsekvenser som følge av de samlivstilpasningene paret gjør i fellesskap eller hver for seg. Selv om en lovgivning ellers kan fremstå kjønnsnøytral, påpeker Kvinnekomitéen at oppgjørsreglene ved samlivsbrudd ofte favoriserer menn, blant annet som følge av manglende anerkjennelse av ikke-økonomiske bidrag, sammenholdt med at kvinnen gjerne tar en større andel av ubetalt hjemmearbeid og barneomsorg, og derfor i mindre grad opparbeider (egen) formue.[4]

Det er kun verdier som er akkumulert *under samlivet* som ifølge Kvinnekomitéen skal likedeles. Formue som partene eide før samlivet tok til omtales ikke. I anbefalingene uttrykkes imidlertid at det som bør deles er «all property» akkumulert under samlivet. Formuleringen skiller tilsynelatende ikke mellom verdier eller eiendeler som kan ses som et resultat av partenes felles innsats, og det som har kommet til uavhengig av samlivet, for eksempel ved arv eller gave.

Fra et barneperspektiv kan det være til gunst for barnet med regler som har til formål å korrigere økonomiske skjevheter mellom samboerforeldre ved samlivsbrudd og å sikre reell likestilling mellom kjønnene og mellom gifte og ugifte foreldrepar, jf. de generelle utgangspunktene i punkt 4.6. Anerkjennelse av ikke-økonomiske bidrag til samlivet fremmer verdsettelsen av omsorg for barn og annen innsats som kommer familien til gode. Interessene kan likevel se annerledes ut for samboernes felles barn og en samboers egne barn. Hensynet til alle barn taler like fullt for regler som er mest mulig forutsigbare og ikke konfliktdrivende.

Regler som innebærer at verdier skal deles ved et samlivsbrudd, uavhengig av eierforhold, kan medføre et inngrep i partenes eiendomsrett. Lovgiver må i så fall utforme en slik regel innenfor rammen av EMK P1-1, se punkt 4.7. I EMDs avgjørelse Milhau mot Frankrike anså domstolen at et inngrep i eiendomsretten som innebar at klageren måtte overføre en konkret eiendom til ekskonen i forbindelse med et skilsmisseoppgjør, hadde et legitimt formål, som var å få en rask løsning på det økonomiske oppgjøret og minske risikoen for rettstvist.[5] Det påklagede forholdet gjaldt ikke selve spørsmålet om at oppgjøret måtte innebære en økonomisk korrigering eller at verdier skulle deles, men klagen gjaldt gjennomføringen av det aktuelle oppgjøret, som innebar å tvangsoverføre den konkrete eiendommen.[6]

Sentralt i en forholdsmessighetsvurdering er den samlede belastningen tiltaket innebærer for personen som rammes.[7] Formålet med og rekkevidden av regelen vil være av betydning, for eksempel om en delingsregel anses nødvendig og egnet for å oppnå reell likestilling mellom kjønnene. Relevante momenter kan videre være hvilke verdier som inngår i delingsgrunnlaget, konsekvensen for den som eier verdiene og hvilke (andre) kompenserende tiltak som er aktuelle. I Milhau-dommen kom EMD til at inngrepet ikke var forholdsmessig, fordi formålet kunne ha blitt oppnådd på en mindre inngripende måte, for eksempel ved å kompensere den tidligere ektefellen med penger eller andre verdier.[8]

Dommen kan gi veiledning for EMK som skranke ved utforming av delingsregler, men sakstilfellet gjaldt delingsregler mellom *ektefeller*. I motsetning til ektepar har ikke samboerpar noen særstilling etter EMK, illustrert ved artikkel 12 (rett til å inngå ekteskap) og syvende tilleggsprotokoll artikkel 5 (likhet mellom ektefeller).[9] Ved utforming av delingsregler mellom samboere må det tas i betraktning at reglene vil springe ut av den faktiske relasjonen mellom partene, og ikke som en rettsvirkning av ekteskapsinngåelsen. Om og i hvilken grad delingsreglene utfordrer eiendomsretten vil etter utvalgets syn blant annet bero på utformingen av samboerdefinisjonen og hvilke par som omfattes av reglene, reglenes formål og rekkevidde, samt adgangen til å fravike reglene.

Delingsregler mellom samboere i lys av diskrimineringsforbudet i EMK artikkel 14, sammenholdt med vernet om eiendomsretten og hjemmet

---

2 FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 46).

3 FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 45).

4 FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 43-44).

5 Milhau mot Frankrike, 10. juli 2014, saksnr. 4944/11.

6 Milhau mot Frankrike, 10. juli 2014, saksnr. 4944/11 (avsnitt 49)

7 Hutten-Czapska mot Polen, 19. juni 2006, saksnr. 35014/97 (avsnitt 167); Lindheim m.fl. mot Norge, 12. juni 2012, saksnr. 13221/08 og 2139/10 (avsnitt 119); Solheim, 2010, side 123.

8 Milhau mot Frankrike, 10. juli 2014, saksnr. 4944/11 (avsnitt 49-54).

9 Se Fredwall, 2020a, side 363 (omtalt i sammenheng med ektefellevederlag).

etter EMK artikkel 8, kan i prinsippet følge utgangspunktene i redegjørelsen i punkt 11.3 om erverv av sameie mellom samboere. Men delingsregler vil normalt utgjøre et større inngrep i partenes private sfære enn det som følger av regler for erverv av eiendomsrett (sameie) basert på samboernes faktiske bidrag under samlivet. Med delingsregler i tankene fremstår forskjellen tydeligere mellom ekteskapet og samboerskapet. Ekteskap er et juridisk fellesskap med klare rettsvirkninger også for formuesforholdene, mens samboerforholdet er et faktisk fellesskap. I lys av EMDs praksis vil ulike regler for samboere og ektefeller på dette punktet neppe reise betenkeligheter etter EMK artikkel 14.

15.4 Fremmed rett

15.4.1 Innledning

Fremmed rett behandles samlet i kapittel 5. I punktet her vil det ses nærmere på de statene som har lovregler for deling av samboeres verdier ved endt samboerskap.

15.4.2 Sverige

Sverige er eneste nordiske land med regler for deling av samboeres verdier når et samboerskap opphører. Retten til å kreve deling kan fravikes ved skriftlig og signert avtale mellom samboerne.[10]

Den svenske samboerloven gir en samboer rett til å kreve at verdien av såkalt «samboegendom» deles mellom partene, uavhengig av hvem av partene som er eier.[11] Som samboereiendom regnes felles bolig og innbo som er ervervet til parets felles bruk («egendomen förvärvats för gemensam användning»).[12]

Delingsreglene er basert på at det felles hjemmet anses bygget opp av partene i fellesskap.[13] Tidspunktet for anskaffelsen er ikke avgjørende, men formålet må ha vært at boligen eller eiendelen skal brukes av begge samboerne. Verdien må være i behold i eiendelen den dagen samboerforholdet opphørte, og verdien inngår i så fall i delingsgrunnlaget selv om eiendelen senere blir solgt. Derimot skal verdien ikke deles om samboereiendommen før skjæringstidspunktet ble solgt eller ombyttet i noe som ikke utgjør samboereiendom.[14]

Eiendom som er mottatt i arv eller gave fra andre inngår heller ikke i delingsgrunnlaget, forutsatt at det er stilt som vilkår om at eiendommen skal være mottakerens «enskilda», det vil si eiendom som ikke skal deles. Regelen er inspirert av giver og arvelaters adgang etter svensk rett til å fastsette at eiendom skal være særeie. Om dette ikke er fastsatt, inngår også arv og gave som utgjør samboereiendom i delingsgrunnlaget.[15] Andre eiendeler enn samboereiendom, slik som fritidsbolig, kontanter eller aksjer, skal uansett ikke deles.

Delingen gjennomføres i hovedsak etter samme prinsipper som i ekteskapsretten. Det er nettoverdien av eiendelene som skal deles, etter fradrag for gjeld mv.[16] Regelen kan lempes etter en rimelighetsvurdering, slik at en samboer beholder mer av sin eiendom enn det som er lovens utgangspunkt, blant annet av hensyn til samboerforholdets varighet og samboernes økonomiske forhold.[17]

Deling skjer kun om én eller begge samboere krever det. Et krav må fremsettes innen ett år etter at samboerforholdet opphørte.[18] Der forholdet tar slutt ved at den ene samboeren dør, er det kun lengstlevende som har rett til å kreve deling, ikke dødsboet eller avdødes arvinger.[19]

15.4.3 Australia

Familielovgivningen som gjelder i de fleste australske stater gir en samboer adgang til å be domstolen avgjøre en fordeling av samboernes eiendom ved samlivsbrudd («alteration of property interests»).[20] Domstolens vurdering er skjønnsmessig og basert på rimelighets- og rettferdighetshensyn. Alle partenes eiendeler kan potensielt inngå i delingsgrunnlaget, i enkelte tilfeller også pensjonsrettigheter.[21] Partenes bidrag til

---

10 Sambolag (SFS 2003:376) 9§.

11 Sambolag (SFS 2003:376) 8§ flg.

12 Sambolag (SFS 2003:376) 3-7 §§.

13 Agell & Brattström, 2022, side 304

14 Sambolag (SFS 2003:376) 8§ 1 stk og 11§; Agell & Brattström, 2022, side 311.

15 Sambolag (SFS 2003:376) 4§; Agell & Brattström, 2022, side 305.

16 Sambolag (SFS 2003:376) 11§ flg.; Agell & Brattström, 2022, side 303-304 og side 308-310; Lund-Andersen, 2014, side 128; Brattström, under publisering, 2025.

17 Sambolag (SFS 2003:376) 15§; Agell & Brattström, 2022, side 312.

18 Sambolag (SFS 2003:376) 8§

19 Sambolag (SFS 2003:376) 18§; Agell & Brattström, 2022, side 306.

20 Family Law Act 1975, section 90SM; Young, under publisering, 2025.

21 Family Law Act 1975 Part VIIIB.

eiendelen eller til familien, samt fremtidige økonomiske behov, kan ha betydning. Både direkte og indirekte, økonomiske og ikke-økonomiske bidrag kan tas i betraktning.[22]

Delingsreglene kommer til anvendelse for en nærmere definert gruppe samboere, blant annet der samboerskapet har vart i minst to år eller det er barn i forholdet, se nærmere utredningen punkt 5.3.1. Om en samboer dør etter samlivsbruddet, kan krav gjøres gjeldende på vegne av dødsboet eller mot boet.[23] Fristen for å fremsette krav er to år fra samboerforholdets opphør.[24]

15.4.4 Canada

Flere kanadiske provinser og territorier har de senere årene vedtatt en felles familielovgivning for ektefeller og samboere, som blant annet gir regler for deling av parenes eiendeler og verdier ved samlivsbrudd. Dette gjelder blant annet provinsene Alberta, Manitoba, Saskatchewan og British Colombia. Sistnevnte vil her redegjøres nærmere for.

I British Colombia gjelder i hovedsak lik lovgivning for ektefeller og samboere som har bodd sammen i et ekteskapslignende forhold i minst to år eller har felles barn. Reglene kan fravikes ved avtale.[25]

Lovens utgangspunkt ved samlivsbrudd er at hver av partene har rett til halvparten av parets formue («family property»).[26] Begge parter har i utgangspunktet et felles ansvar for såkalt «family debt», som grovt sett omfatter alle økonomiske forpliktelser som en part har pådratt seg under samlivet.[27] I delingsgrunnlaget kan det blant annet inngå fast eiendom og løsøre, finansielle eiendeler og pensjonsrettigheter. Eiendeler som ble anskaffet før samlivet eller som er mottatt som arv eller gave fra en tredjepart omfattes ikke.[28] Domstolen har vide fullmakter og tilgjengelige virkemidler for å gjennomføre et økonomisk oppgjør mellom tidligere samboere, og kan unntaksvis fravike lovreglene basert på rimelighetsbetraktninger.[29] Krav om deling må fremmes innen to år etter at samlivet opphørte.[30]

15.4.5 Irland

Irsk familielovgivning gir fravikelige regler for gjennomføring av det økonomiske oppgjøret mellom samboere etter endt samliv. Ved en samboers død kan gjenlevende på angitte vilkår tilkjennes en andel av dødsboet.[31] Ved samlivsbrudd kan en samboer kreve at domstolen avsier en såkalt «property adjustment order», som blant annet kan innebære en overføring av eiendeler fra den ene samboeren til den andre. Også pensjonsrettigheter kan etter omstendighetene overføres, ved krav om en «pension adjustment order».[32]

Reglene kan bare påberopes av såkalte kvalifiserte samboere («qualified cohabitants»), hvor paret har bodd sammen i minst fem år eller bodd sammen i minst to år og har felles barn som forsørges. Parten må videre påvise at han eller hun er økonomisk avhengig av den tidligere samboeren og at dette skyldes samlivet eller samlivsbruddet. Domstolens vurdering er skjønnsmessig og baserer seg på rettferdighets- og rimelighetshensyn. Alle omstendigheter rundt samboerforholdet skal tas i betraktning, blant annet hensyn til de økonomiske omstendighetene og partenes økonomiske behov, partenes barn, forholdets varighet og hver parts bidrag.[33] Som bidrag regnes både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag, inklusive hjemmearbeid.[34] Reglene er ment å være et sikkerhetsnett for den svake part. Terskelen for å avsi en avgjørelse som overfører eller endrer eiendomsinteressene anses høy, og andre tiltak etter loven må vurderes først.[35] Fristen for å fremme krav etter loven er som hovedregel innen to år etter samboerforholdets opphør.[36]

15.4.6 New Zealand

Newzealandsk familielovgivning etablerer et visst formuesfellesskap mellom samboere, som aktuali-

---

22 Young, under publisering, 2025; Lund-Andersen, 2014, side 126; Lund-Andersen, 2011, side 198.

23 Family Law Act 1975 section 90SM (2).

24 Young, under publisering, 2025.

25 Family Law Act, SBC 2011, c 25, section 3; Leckey, under publisering, 2025.

26 Family Law Act, SBC 2011, c 25, section 81 flg.

27 Family Law Act, SBC 2011, c 25, Part 5

28 Family Law Act, SBC 2011, c 25, section 84 og 85.

29 Family Law Act, SBC 2011, c 25 section 95.

30 Family Law Act, SBC 2011, c 25 section 198.

31 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 194; O'Sullivan, under publisering, 2025.

32 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 173-174, 187.

33 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 172; The Law Reform Commission, 2006, side 69; O'Sullivan, under publisering; Mee, 2011, part 3.

34 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 173 (3) (f), (g).

35 Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, section 174; O'Sullivan, under publisering, 2025; The Law Reform Commission, 2006, side 90.

36 O'Sullivan, under publisering.

seres ved samlivsbrudd. Loven gir fravikelige regler for deling av samboeres netto verdier når et samboerforhold opphører, i det vesentlige etter samme regler som for ektefeller.[37] Delingsreglene får som hovedregel anvendelse når samboerskapet har vart i tre år. Unntaksvis kan kravet til forholdets varighet lempes etter en rimelighetsvurdering, hvis paret har barn eller en part har gitt et betydelig bidrag til samlivet. Både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag, som omsorgs- og hjemmearbeid, kan tas i betraktning.[38]

Som utgangspunkt skal eiendelene som inngår i delingsgrunnlaget («relationship property») deles likt mellom partene, uavhengig av eierforholdene. Hva som utgjør «relationship property» er bredt definert og omfatter blant annet familiens bolig og løsøre.[39] Både eiendeler paret eier sammen, og det som ble anskaffet rett før samlivet og som var ment for felles bruk, kan inngå. Pensjonsrettigheter kan på gitte vilkår kreves delt. En part må som hovedregel fremsette krav til domstolene senest tre år etter at samboerforholdet ble avsluttet.[40] Der samboerskapet avsluttes ved at den ene parten dør, kan også gjenlevende samboer kreve deling etter loven.[41]

15.5 Utvalgets vurderinger

Spørsmålet om hvilket behov vi har for regler om deling av verdier etter endt samboerskap, kan besvares på ulike måter. Svarene vil også kunne avhenge av synet på samboerskapet som samlivsform mer allment og synet på familiens og parrelasjonens betydning i samfunnet.

Samboerlovutvalget tar på den ene siden utgangspunkt i at de fleste land ikke har regler om deling av verdier etter samboerskap. På den andre siden vektlegger utvalget at flere land vi tradisjonelt sammenligner oss med, har slike regler. Som det fremgår av punkt 15.4, gjelder dette blant andre Sverige, Australia, flere delstater i Canada og New Zealand. Utvalget har ikke sett eksempler på at alle parets verdier deles etter endt samboerskap.

Samboerskapet som alternativ eller supplement til ekteskapet spiller en stadig viktigere rolle i det norske samfunnet. Over halvparten av alle barn blir født av samboende foreldre, og et betydelig antall barn vokser opp i samboerfamilier, se punkt 6.3. Mange er samboere mens de etablerer et hjem. Parets etableringsfase innebærer ofte at det bygges opp betydelige verdier og gjeld som begge parter kan være ansvarlige for. Samboere kan velge å avtale hvordan verdier og gjeld skal fordeles etter et eventuelt samlivsbrudd. Erfaringen tilsier likevel at friheten til å inngå forhåndsavtaler i liten grad benyttes, se punkt 6.6. Det er ikke grunn til å tro at bruken av avtaler vil øke betydelig i tiden som kommer. Det er krevende for samboere å ta stilling til hva en avtale bør regulere og hvordan den bør utformes. Det å be samboeren om en avtale kan også oppleves belastende. De færreste søker dessuten bistand fra advokat eller rettshjelper.[42] Utvalget legger derfor til grunn at det kan være behov for regulering i lov, som gjelder dersom partene ikke har avtalt noe annet.

Spørsmålet er imidlertid om det vil være behov for delingsregler i tillegg til utvalgets forslag om presumsjonsregler for sameie. Forslaget til § 10 tar utgangspunkt i at felles bolig og løsøre ervervet til felles personlig bruk vil være i sameie mellom partene der det ikke er faktisk eller rettslig grunnlag for noe annet. Forutsatt at denne regelen vedtas, reduseres behovet for delingsregler. Behovet fjernes imidlertid ikke. Mange eiendeler vil fortsatt være i eneeie. Det vesentligste virkeområdet for en delingsregel blir derved deling av verdier som er knyttet til eiendeler som ikke er i sameie med like eierandeler.

Delingsregler kan for det første være praktisk i de tilfellene hvor det er uavklart om eiendeler er i sameie eller ikke. Det kan da være hensiktsmessig å kreve deling, heller enn å foreta en nærmere vurdering av om eiendelene eller rettighetene er i sameie. Dernest vil en rett til å kreve deling være viktig for verdien av andre eiendeler enn de som omfattes av sameiepresumsjonen. En fritidseiendom ervervet til felles personlig bruk vil her være det mest praktiske eksempelet.

Utvalget legger til grunn at regler om deling gir et ønskelig tilleggsvern for de samlivene som er fellesskapsbaserte og har en integrert økonomi. Dette kan være samboere med felles barn og samboere som har avtalt at delingsreglene skal gjelde. Delingsreglene bør utformes slik at de er egnet til å beskytte den som påtar seg mer enn sin

---

37 Property (Relationships) Act 1976; Briggs, under publisering, 2025; Lund-Andersen, 2014, side 125.

38 Property (Relationships) Act 1976, section 14A, jf. section 2 og 18.

39 Property (Relationships) Act 1976, section 8 og 9, jf. section 2.

40 Property (Relationships) Act 1976, section 24.

41 Property (Relationships) Act 1976, section 4D og Part 8.

42 Fredwall, 2020a, side 602: Kun 6 prosent av samboerne i undersøkelsen «LeveDele-2016» svarte at de fikk juridisk bistand til det økonomiske oppgjøret etter samlivsbrudd.

andel av de ulønnede oppgavene i hjemmet eller foretar andre samlivstilpasninger. Delingsregler kan også bidra til at foreldre kan tilby sine barn om lag like oppvekstsvilkår etter et samlivsbrudd, noe som igjen kan underlette foreldrenes felles ansvar og omsorg for barna etter bruddet. En delingsregel med formål om å dele likt verdier som er akkumulert under samlivet vil finne støtte i FNs kvinnekonvensjonen artikkel 16, se utredningen punkt 15.3. En fravikelig og avgrenset delingsregel med formål om å sikre likestillingshensyn, og som gjelder for de mest fellesskapsbaserte og gjensidig forpliktende samboerforholdene, vil heller ikke være i strid med vernet om eiendomsretten etter EMK P1-1.

Om det skal gis regler om deling av verdier, må det nødvendigvis også gis regler om adgang til å trekke fra den gjelden partene har pådratt seg for å anskaffe delingsmidlene. Behovet for å håndtere samboernes samlivsrelaterte gjeld, er i seg selv et argument for å foreslå regler om deling. Se nærmere om dette i punkt 15.6.6.

Utvalget har i lys av disse vurderingene valgt å utforme forslag til lovbestemmelser om rett til deling og gjeldsavleggelse ved opphør av samboerskap.

15.6 Utvalgets forslag

15.6.1 Innledning

Utvalget foreslår at samboere som har, har hatt eller venter barn sammen skal ha rett til å kreve deling av verdien av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk, jf. lovforslaget § 14 første ledd første punktum.

Delingsreglene foreslås plassert i samboerloven kapittel 4. Dette kapittelet gjelder automatisk for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, med mindre samboerne har avtalt noe annet, se §§ 1 og 3. Kapittelet gjelder også for samboere uten felles barn, men som har avtalt at reglene skal gjelde for dem. Vurderingen av hvilke samboergrupper som automatisk skal omfattes av reglene og hvilke samboergrupper som må avtale at reglene skal gjelde er behandlet i kapittel 9.

Siden mer enn 70 prosent av ektefellene har innledet samlivet som samboere, er det behov for at delingsreglene i samboerloven og delingsreglene i ekteskapsloven kan knyttes sammen.[43] Se forslaget til endringer i ekteskapsloven § 59 i utredningen punkt 21.2.3.

15.6.2 Hvilke verdier som skal deles

Utvalget foreslår at alle eiendeler og rettigheter samboerne eier, bortsett fra det som *ikke* er ervervet til felles personlig bruk, skal anses som delingsmidler, jf. §§ 14 og 15.

Et forslag om delingsregler for samboere krever at samboerloven definerer hvilke midler som skal lede til deling (delingsmidler), hvilke eiendeler, rettigheter og forpliktelser som skal inngå i beregningsgrunnlaget (delingsgrunnlaget) og hva som da til slutt skal utgjøre netto delingsformue.

Forslaget til delingsregler bygger på det samme prinsipielle utgangspunktet som er gjennomgående i lovforslaget: Det er de midlene og forpliktelsene som hører dette samlivet til, som skal inngå i delingsgrunnlaget og lede til deling ved samlivets opphør. Dette er særlig midler ervervet til felles personlig bruk i samlivet og det er verdiøkninger og avkastning av disse verdiene under samlivet. I tillegg inngår gjeld som er brukt til å finansiere eiendeler og rettigheter som hører samlivet til. Utvalget mener derved at det naturlige utgangspunktet for deling er de netto verdiene som paret har akkumulert underveis i dette samlivet og som samboerne har brukt i fellesskap. Et slikt utgangspunkt er også i tråd med Norges menneskerettslige forpliktelser, jf. punkt 15.3, og det finner gjenklang i reguleringen i andre stater, se punkt 15.4.

I lys av dette foreslår utvalget for det første at delingsregelen tar utgangpunkt i de eiendelene og rettighetene samboerne har når samlivet opphører, jf. § 15 første ledd bokstav a. Utvalget har utformet en særskilt regel om skjæringstidspunktet for eiendeler, gjeld og avkastning i lovforslaget § 13.

Utvalget foreslår dernest at alle eiendelene og rettighetene samboerne eier på dette tidspunktet, bortsett fra det som *ikke* er ervervet til felles personlig bruk, skal anses som delingsmidler, se § 14 jf. § 15 første ledd bokstav b. Hvilke eiendeler og rettigheter som ikke skal anses ervervet til felles personlig bruk, reguleres av lovforslaget § 12 eller avtale mellom partene, se punkt 11.5.3.

---

[43] I følge Samboerrapporten, 2024, punkt 7, giftet 15 070 samboende par seg i 2022. Dette utgjorde 72,6 prosent av de inngåtte ekteskapene samme år, jf. Statistisk sentralbyrå, 2023a [filtrert for året 2022]. Antallet samboende par som giftet seg med hverandre kan være høyere, fordi statistikken blant annet ikke fanger opp par som ikke hadde felles folkeregistrert adresse Norge i det kalenderåret de inngikk ekteskap.

Boks 15.1 Eksempler

Par A investerer i en felles bolig til felles personlig bruk i samlivet. Utvalgets forslag innebærer at boligens nettoverdi (boligens markedsverdi fratrukket gjeld) deles mellom samboerne etter endt samliv.

Par B bor i en nedbetalt bolig som den ene eide før samlivet. Paret anskaffer en fritidsbolig som familien bruker i helger og ferier. Paret oppgraderer fritidseiendommen betydelig. Den ene bidrar med egen arbeidskraft, mens den andre betaler kostnader med oppsparte midler. Utvalgets forslag innebærer at nettoverdien av fritidsboligen deles mellom samboerne etter endt samliv. Verdien av boligen vil ikke bli delt.

Gjennom § 15 første ledd bokstavene a og b gis forslaget også en tidsmessig avgrensning ved at det som kan kreves delt er verdiene som er skapt og akkumulert i samlivet. Samlivet regnes i utgangspunktet fra det tidspunktet samboerne flyttet sammen til det tidspunktet de flyttet fra hverandre. Midler samboerne hadde fra før eller midler partene har mottatt som arv eller gave, vil etter forslaget ikke inngå i delingsgrunnlaget. Den nærmere avgrensningen følger av beregningsreglene i lovforslaget § 15, se punkt 15.6.6.

Det å inkludere alle eiendeler og rettigheter ervervet til felles personlig bruk gir en mer omfattende delingsregel enn det som for eksempel følger av svensk rett, jf. punkt 15.4.2. I de fleste samboerskap vil anskaffelse av felles bolig være den viktigste og mest kostbare investeringen. Deling av denne verdien har derfor størst interesse i et beskyttelses- og rettferdsperspektiv. Utvalget anbefaler likevel at flere verdier enn felles bolig inngår i delingsgrunnlaget. Forslaget er basert på at et samboerskap med felles barn eller der samboerne selv har avtalt at delingsreglene skal gjelde, som oftest utgjør et økonomisk interessefellesskap, eller et arbeids- og investeringsfellesskap, som gjør det naturlig at det som skal deles er de verdiene som rent faktisk er akkumulert under samlivet. En regel som avgrenser delingsplikten kun til felles bolig med innbo kan skape tilfeldige resultater i tilfeller hvor parets investeringer ikke skjer i felles bolig, men i stedet i en fritidsbolig eller andre kapitalgjenstander.

Man kunne tenkt seg en delingsregel begrenset til verdien av felles bolig med innbo, slik det for eksempel er gjort i Sverige. Ulempen med en snever delingsregel er imidlertid at den oftere vil gi tilfeldige utslag. Om delingsregelen var begrenset til deling av boligens nettoverdi, ville resultatene i eksemplene over blitt at par A delte alt, mens par B ikke delte i det hele tatt. Slike resultater vil lett forstås som tilfeldige og uventede for par som er i omtrent samme livssituasjon. En begrenset og derved mer tilfeldig delingsregel, er det også vanskeligere å argumentere for i lys av vernet om eiendomsretten etter EMK P1-1. En delingsregel som dekker de nettoverdiene som paret har skapt eller akkumulert underveis i samlivet, vil gi den beste gjennomføringen av FNs kvinnekonvensjon artikkel 16, se utredningen punkt 15.3 og punkt 4.5.

Utvalget har på bakgrunn av dette kommet til at en videre delingsregel er best egnet til å hindre tilfeldige og lite rimelige utslag og til å sikre deling av de verdiene som bygges opp underveis i samlivet, uavhengig av hvilken type eiendel det er tale om.

15.6.3 Betydningen av verdiendringer underveis i samlivet

Det fremgår av punkt 15.6.2 at utvalget foreslår at det er de aktuelle verdiene av eiendeler og rettigheter på skjæringstidspunktet som kan kreves delt. Dette innebærer samtidig at betydningen av verdiendringer underveis i samlivet reguleres.

Forslaget i § 15 første ledd innebærer at det er verdiene på skjæringstidspunktet, typisk når partene flytter fra hverandre, som kan kreves delt. Dette fører til at man normalt ikke trenger å ta stilling til hva som er bakgrunnen for nåverdien. Om boligen er ervervet til felles bruk i samlivet, er det verdien av boligen fratrukket gjeld når samboerne flytter fra hverandre, som kan kreves delt. Det har da i utgangspunktet ingen betydning om verdien har steget eller sunket i løpet av samlivet.

Verdiendringer og reinvesteringer kan imidlertid gjøre de økonomiske forholdene mellom samboerne uoversiktlige. Ofte vil et par foreta investeringer sammen i forbindelse med at de flytter sammen. Og ikke sjelden vil eiendeler byttes om. En leilighet blir til en enebolig og en mindre bil blir til en større bil etter hvert som familien vokser. Verdiene kan endres som følge av elde, slitasje eller oppgradering. Og ikke minst kan de endres som følge av markedsutviklingen.

I hvilken grad en fast eiendom stiger eller synker i verdi, vil avhenge av markedsforholdene der den faste eiendommen ligger. Tall fra Statistisk sentralbyrå for 2024 viser at på landsbasis var den

Boks 15.2 Eksempler

Samboerne A og B bygde en enebolig sammen på Byneset utenfor Trondheim i 2015. Etter to barn og ti års samboerskap har A og B kommet til at de nå vil flytte fra hverandre. Boligens verdi har på disse ti årene steget med ca. 30 prosent, og er nå verdt 5 millioner kroner. Boliggjelden er på 3 millioner kroner. Om lovforslaget her legges til grunn, vil samboerne ha rett til å kreve deling av netto boligverdi på 2 millioner kroner. Når gjelden er dekket, vil de da sitte igjen med 1 million kroner hver. Forslaget innebærer at all verdistigning deles, inkludert verdistigning som følger av markedet, men uten at paret trenger å beregne dette utover å ta utgangspunkt i boligens markedspris når de flytter fra hverandre (skjæringstidspunktet), jf. lovforslaget § 13.

Samboer C har arvet en hytte. Verdien av hytta anses ikke ervervet til felles personlig bruk, jf. lovforslaget § 12 første ledd bokstav b. Verdien av hytta skal da ikke deles med samboer D, jf. lovforslaget § 15 første ledd bokstav b. Heller ikke verdistigningen som skjer i løpet av samlivet skal deles i denne situasjonen. Dette gjelder både om verdistigningen skyldes utviklingen i markedet eller om den skyldes at eiendommen er renovert. Om verdistigningen skyldes bidrag fra samboer D, kan dette imidlertid gi D grunn til å kreve vederlag etter lovforslaget § 16.

gjennomsnittlige kvadratmeterprisen for eneboliger ca. 31 000 kroner.[44] Høyest kvadratmeterpris var i Oslo, med et gjennomsnitt på ca. 73 000 kroner, mens i Stor-Elvdal i Østerdalen var snittprisen under 10 000 kroner. Det vil være en sammenheng mellom prisnivå og potensiale også for fremtidig verdivekst eller verdifall. Samlivsbrudd kan lede til at en fast eiendom må selges på et tidspunkt boligverdien har falt. Kostprisen kan også ligge høyere enn markedsprisen. Forskjellene i det norske boligmarkedet kan derfor lede til at regler for samboere om deling og gjeldsfradrag vil kunne få ulik samfunnsmessig betydning i ulike deler av landet. Ofte vil partene ha behov for å reinvestere i det samme markedet og med om lag de samme konjunkturmessige forutsetningene. Det taler også for å la delingsreglene ta utgangspunkt i de aktuelle verdiene på skjæringstidspunktet. Disse verdiene vil kunne inkludere både verdifall og realverdivekst.

Forslaget til delingsregler må ses i sammenheng med lovforslaget § 12. Lovforslaget innebærer at verdien av eiendeler og rettigheter som *ikke* er ervervet til felles personlig bruk heller ikke kan kreves delt. Det gjelder også verdistigningen av slike eiendeler. Målet er at regelen skal være enkel å anvende.

Et annet spørsmål er hvordan reglene skal forstås dersom eiendelen delvis er finansiert med midler som ikke er knyttet til eiendeler eller rettigheter ervervet til felles personlig bruk. Løsningen etter lovforslaget blir da at den andelen som ikke anses ervervet til felles personlig bruk etter samboerloven § 12, eventuelt som følge av samboeravtale etter § 3 første ledd bokstav c, heller ikke kan kreves delt.

Utvalget vil her beskrive enkelte situasjoner for å belyse ulike sider ved forslaget. Deling av verdiene i felles bolig blir benyttet til illustrasjon, men forslaget vil gi samme løsning også om det som skal deles er verdien av fritidseiendom, kjøretøy, fritidsbåt eller andre eiendeler til felles personlig bruk.

Situasjon 1. Boligen er ervervet til samlivet og er hovedsakelig lånefinansiert

Om et par kjøper en leilighet sammen fordi de er eller ønsker å bli samboere, vil denne leiligheten være anskaffet til samlivet. Verdien av den vil etter utvalgets forslag inngå i delingsgrunnlaget om paret har, har hatt eller venter barn sammen eller om de har avtalt at kapittel 4 om deling skal gjelde. Verdien av leiligheten inkludert en eventuell verdistigning skal deles, uansett om verdistigningen følger av partenes felles innsats i samlivet eller av markedsutviklingen.

Rett til deling avhenger ikke av at paret var samboere i lovens forstand på kjøpstidspunktet. Etter forslaget er det tilstrekkelig at samboerdefinisjonen er oppfylt på skjæringstidspunktet, jf. § 13. På skjæringstidspunktet må partene derfor være samboere enten som følge av avtale, felles barn eller samlivets varighet.

Egenkapitalkravet ved finansiering av bolig har variert over tid. Dagens egenkapitalkrav for

[44] Statistisk sentralbyrå, 2024a.

Boks 15.3 Eksempel. Situasjon 1

Marte og Peder er samboere, venter sitt første barn og ønsker å kjøpe leilighet sammen. De har to inntekter, men mangler egenkapital. Martes foreldre er bekymret for situasjonen og foreldrene bestemmer seg for å ta opp et lån med sikkerhet i egen bolig. Lånopptaket gjør dem i stand til å gi Marte en egenkapital (gave) som oppfyller kravet i utlånsforskriften. Ved opptak av boliglånet har Marte derved en egenkapital som dekker 10 prosent av markedsverdien. I tillegg tar hun og Peder opp et felles lån som dekker de resterende 90 prosent. De er solidarisk ansvarlige for boliglånet.

I denne situasjonen vil 10 prosent av verdien vil være Martes verdier som ikke er ervervet til felles personlig bruk, og denne andelen kan trekkes fra i delingsgrunnlaget, jf. lovforslaget § 15 første ledd bokstav b. I alt 90 prosent av boligverdien kan da kreves delt. Om Marte og Peder går fra hverandre mens de er samboere vil 90 prosent av boligens nettoverdi ved skjæringstidspunktet inngå i delingsgrunnlaget, jf. lovforslaget § 14 første ledd og § 15.

Om paret derimot gifter seg og har felleseie, vil andelen på 10 prosent, med eventuell tillagt alminnelig prisvekst, anses som Martes skjevdelingsmidler, jf. forslaget til ekteskapsloven § 59 første ledd nytt andre punktum, se punkt 21.2.3.

opptak av boliglån innebærer at låntakerne normalt må ha en egenkapital som minst tilsvarer 10 prosent av boligens markedsverdi, jf. forskrift 9. desember 2020 nr. 2648 om finansforetakenes utlånspraksis (utlånsforskriften) § 7. I praksis må samboerne sammen eller hver for seg kunne stille den nødvendige egenkapitalen. Om egenkapitalen er oppspart underveis i samboerskapet, innebærer forslaget at hele boligverdien fratrukket gjeld skal deles, om deling kreves. Om egenkapitalen derimot stammer fra verdier som en samboer for eksempel hadde før samlivet eller som er mottatt som arv eller gave underveis i samlivet, skal andelen som springer ut av disse midlene ikke inngå i delingsgrunnlaget. Dette er ikke verdier av eiendeler og rettigheter ervervet til felles personlig bruk, jf. lovforslaget § 15, jf. § 12, om ikke annet er avtalt.

Situasjon 2. Boligen er ikke innkjøpt til samlivet, men den er finansiert med lån som nedbetales under samlivet

Om en av samboerne eide en bolig før paret flyttet sammen vil verdien av denne boligen ikke være ervervet til felles personlig bruk, jf. forslaget til

Boks 15.4 Eksempel. Situasjon 2

Ola eide en bolig før han og Kari flyttet sammen. Da Kari flyttet inn, var boligen beheftet med 80 prosent gjeld. Ola fortsetter å betale renter og avdrag på boliglånet, men paret har en delvis felles økonomi og Kari bidrar med å betale forbruksutgifter, andre bokostnader, ferier og med forefallende arbeid i hjemmet. Begge jobber fulltid og tjener omtrent likt. Etter 15 års samboerskap har Ola betalt ned på boliglånet, mens Kari har få oppsparte midler.

Situasjonen som skisseres i dette eksempelet vil oppstå i mange varianter i virkeligheten. Vi kan tenke oss samboerskap der alle vesentlige bidrag kommer fra den ene, og vi kan tenke oss samboerskap der den samboeren som verken eier eller betaler låneavdrag likevel drar en betydelig del av det økonomiske lasset. Også ulønnet og ikke-økonomisk innsats knyttet til omsorgsarbeid for barn, eldre eller syke slektninger eller innsats i tilknytning til den andres næringsvirksomhet mv. er tenkelig.

Boligen i dette eksempelet er ikke ervervet til parets felles personlige bruk, jf. § 12 bokstav a. Med mindre de har avtalt noe annet vil verdien av boligen ikke inngå i delingsgrunnlaget hvis samboerskapet opphører, jf. § 15 første ledd bokstav b. Kari, som ikke eier boligen, kan imidlertid kreve vederlag etter lovforslaget § 16, se utredningen kapittel 16.

Boks 15.5 Eksempel. Situasjon 2

Hans og Grete er samboere. Begge eide hver sin bolig før de flyttet sammen. Da de bestemte seg for å bli samboere, flyttet de sammen i Gretes bolig. Hans valgte etter hvert å selge sin eiendom. Overskuddet ved boligsalget brukte han til å nedbetale Gretes boliglån. Med mindre partene har avtalt noe annet, og forutsatt at nedbetalingens størrelse ikke er uvesentlig, er det naturlig å legge til grunn at partenes formål med bidraget er at Hans skal bli eier av den andelen av boligen som samsvarer med nedbetalingsbeløpet.

Hans foretar altså en ombytting av verdier – fra en boligverdi han hadde fra før til en andel av en annen boligverdi. Om vi legger til grunn at Hans bidrar med en nedbetaling av Gretes lån, som på betalingstidspunktet utgjør 25 prosent av boligens verdi, er det på bakgrunn av alminnelige formuerettslige regler naturlig å anse ham som eier av 25 prosent av boligverdien.

Om det blir brudd i samboerskapet, vil verdien av boligen ikke regnes som delingsmidler, jf. lovforslaget § 14 første ledd, fordi boligen ikke ble ervervet til samlivet. Men paret vil være sameiere i boligen som følge av nedbetalingen fra Hans, og de vil ved bruddet kunne beholde midler i henhold til eierbrøk, henholdsvis 75 prosent og 25 prosent av boligverdien. Om forskjellen innebærer at Hans gjennom samlivet har bidratt til å øke Gretes midler som ikke deles, kan Hans kreve vederlag etter forslaget til § 16 bokstav a.

Om nedbetalingen utgjorde et beløp av et mer uvesentlig omfang, vil paret etter alminnelige regler antakelig ikke regnes som sameiere. Hans ville imidlertid i et slikt tilfelle kunne ha rett til vederlag etter lovforslaget § 16.

Om samboerskapet senere opphører som følge av at partene gifter seg, vil 25 prosent av verdien i det opprinnelige eksempelet bli ansett som Hans sine skjevdelingsmidler. Den resterende boligverdien vil bli ansett som Gretes skjevdelingsmidler, jf. ekteskapsloven § 59 første ledd.

§ 12 første ledd bokstav a. Partene har imidlertid frihet til å avtale at boligen skal anses ervervet til felles personlig bruk, jf. § 3 første ledd bokstav c.

Om paret velger å gjøre denne boligen til sin felles bolig, kan det oppstå flere rettslige spørsmål. I eksemplene under belyses for det første den situasjonen der boliggjelden nedbetales direkte eller indirekte basert på begges innsats underveis i samlivet. Dernest belyses den situasjonen der begge samboerne eide bolig fra før, og der den ene selger sin bolig og bruker overskuddet ved boligsalget til nedbetaling av gjelden på den andres bolig.

Situasjon 3. Boligen er ikke innkjøpt til samlivet og den var heller ikke beheftet med gjeld da paret flyttet sammen

Om felles bolig verken er innkjøpt til samlivet eller beheftet med gjeld da samlivet ble etablert, vil verdien av boligen i sin helhet ikke anses som delingsmidler.

Om samboerskapet opphører som følge av samlivsbrudd eller død, vil eieren beholde hele verdien av boligen.

Om samlivet opphører som følge av at paret gifter seg, vil verdien av boligen i sin helhet kunne kreves skjevdelt etter ekteskapsloven § 59 første ledd.

Kanskje vil imidlertid et par som ikke har hatt behov for å investere i felles bolig, investere i andre eiendeler til felles personlig bruk, som vil utgjøre delingsmidler ved et fremtidig brudd. I så fall vil partene kunne kreve deling av disse midlene, jf. eksempelet i punkt 15.6.2. Om parten som ikke eier har medvirket til å øke eller bevare verdien av den andres eiendom kan det i tillegg være grunnlag til å kreve vederlag, se utredningen kapittel 16.

Betydningen av at bruken av eiendelene eller rettighetene endres gjennom samlivet. Lovforslaget innebærer at samboernes delingsmidler består av verdien av eiendeler eller rettigheter ervervet til felles personlig bruk som er i behold på skjæringstidspunktet. I de fleste tilfellene vil det være klart om de eiendelene og rettighetene som samboerne eier på skjæringstidspunktet er til felles personlig bruk. Det er også bare eiendeler av større verdi som vil ha reell betydning i en tvist om dette. I de aller fleste tilfellene vil det være klart hva som for eksempel utgjorde samboernes felles bolig. Om paret kjøpte én bil under samlivet, skal det mye til at den ikke var i felles personlig bruk, og om paret sammen har anskaffet seg en

fritidseiendom og en landstedsbåt, vil dette heller ikke invitere til tvil i normaltilfellene.

Reglene slik de er foreslått inviterer ikke til nøye utregning av antall bruksdøgn eller av hvem som har vært til stede mv. Familier må få utvikle sin måte å leve sammen på uten at det skal få direkte rettslige og økonomiske konsekvenser. I de fleste tilfellene vil det avgjørende være om eiendelen eller rettigheten ble anskaffet til samlivet og til bruk i familien, uten at partene har avtalt eller tydelig disponert eiendelen på en måte som tilsier noe annet.

Det kan imidlertid hende at bruken av en eiendel endres i løpet av samlivet. Det vanligste vil være at en bolig selges, for så å erstattes av en ny bolig. I så fall vil det være verdien av den boligen som var til felles personlig bruk ved skjæringstidspunktet, som skal deles. Det kan også hende at partene kjøper en ny bil til felles personlig bruk, men uten at den gamle bilen selges. Normalt vil da begge bilene være til felles personlig bruk. Den som hevder noe annet vil da måtte begrunne det. Kanskje er begrunnelsen at den eldste bilen utelukkende skulle stå til disposisjon for familiens tenåring som nettopp har tatt førerkort, og er samboerne enige om dette, vil det ikke utgjøre noe problem.

Det antas ikke helt upraktisk at bruken av eiendelene kan fremstå mindre «felles» i et samliv som skranter. De siste årene dro kanskje han alene til fjellhytta, mens hun ferierte hos sine foreldre. Om bruken av en eiendel tilsynelatende endres i løpet av samlivet, vektlegges den bruken som har vært dominerende gjennom samlivet. Det vil være lite skjønnsomt å vektlegge endringer som er en følge av et forestående samlivsbrudd. Om verdien av eiendelen skal inngå i delingsgrunnlaget må da vurderes basert på en overordnet vurdering av formålet med anskaffelsen og den faktiske bruken i samlivet. Det bør ved vurderingen ses hen til de i det vesentlige sammenfallende avgrensningene ved anvendelsen av reglene om rett til uskifte for lengstlevende samboer, jf. arveloven § 32 første ledd.

15.6.4 Frist for å kreve deling

Utvalget foreslår at et krav om deling må fremsettes innen ett år etter skjæringstidspunktet, jf. lovforslaget § 14 første ledd tredje punktum.

Om et samboerskap ender med samlivsbrudd, er det vanligvis ønskelig at det økonomiske oppgjøret skjer relativt kort tid etter at bruddet er endelig. Desto lenger oppgjøret utsettes, desto mer komplisert kan beregningen av oppgjøret bli. Utvalget foreslår derfor at fristen for å kreve deling etter loven er senest ett år etter skjæringstidspunktet. I de fleste tilfeller vil dette være ett år etter at partene flyttet fra hverandre, med mindre et annet tidspunkt kan legges til grunn som skjæringstidspunkt, jf. lovforslaget § 13.

En fristlengde på ett år søker å balansere hensynet til å sikre at et økonomisk oppgjør gjennomføres innen rimelig tid, samtidig som fristen ikke settes så kort at den i seg selv gir risiko for tap av delingsretten. Tilsvarende frist på ett år følger av den svenske samboerloven. Også for ektefeller med fullstendig særeie gjelder en frist på ett år for å fremsette krav etter ekteskapsloven kapittel 14, jf. ekteskapsloven § 75 første punktum.

Rettsvirkningen av fristen oversittes, er at retten til å kreve deling etter loven tapes.

Om én eller begge samboere krever deling, men partene deretter velger å utsette gjennomføringen av delingen, for eksempel av hensyn til barn, vil retten til deling ikke gå tapt. Ulovfestet rett knyttet til passivitetsvirkninger ved det økonomiske oppgjøret etter ekteskap antas å gjelde tilsvarende.

Om samlivet opphører som følge av død, foreslår utvalget at krav om deling skal kunne fremsettes av lengstlevende samboer så vel som av førstavdødes arvinger. Regelen suppleres av den beskyttelsen som følger av arvelovens regler om rett til arv og uskifte for samboere.

Etter forslaget inntrer ikke rett til deling om samboerskapet opphører som følge av at samboerne inngår ekteskap med hverandre. Utvalget foreslår i stedet enkelte endringer i ekteskapsloven § 59, se punkt 21.2.3. Endringsforslaget regulerer hvilke midler skapt i et forutgående samboerskap som skal kunne gi grunnlag for skjevdeling i et påfølgende ekteskap.

For eiendeler som er sameie, men som faller utenfor delingsregelen som er foreslått her, gjelder sameigelovas regler om oppløsning mv.

15.6.5 Adgang til å sette delingsretten til side

Utvalget foreslår at retten til å kreve deling skal kunne settes til side etter en konkret vurdering, jf. lovforslaget § 14 andre ledd. Denne regelen skal kunne tas i bruk dersom deling etter § 14 første ledd vil føre til et urimelig resultat.

Det legges til grunn at de foreslåtte reglene om deling i flertallet av tilfellene vil lede til et rimelig økonomisk oppgjør etter samboerskapet. Delingsregler vil normalt også være egnet til å gi en part økonomisk beskyttelse etter forpliktende samliv.

Samboerne kan imidlertid ha innrettet samlivene sine på ulike måter. En regel som gir rimelige utslag i de fleste tilfellene, kan like fullt gi urimelige utslag i noen situasjoner. Et forhold som i enkelte tilfeller kan gjøre deling urimelig, er der den ene samboeren er eier av de midlene som etter loven skal deles, mens den andre primært er eier av de midlene som etter loven ikke skal deles. Den ene eier for eksempel felles bolig, mens den andre eier en større næringsvirksomhet og verdipapirer. Etter loven skal verdien av boligen deles, mens næringsvirksomheten og verdipapirene holdes utenfor deling. Uten adgang til å sette retten til deling til side, ville delingsregelen føre til en delingsplikt bare for den som eier boligen, noe som kan gi et urimelig økonomisk resultat. Ved vurderingen skal det etter forslaget legges særlig vekt på samboerskapets varighet, samboerens innsats for familien, hensynet til barn samboerne skal forsørge videre og partenes økonomiske stilling etter samlivet.

Utover dette bør det ved rimelighetsvurderingen ses hen til terskelen i ekteskapsloven § 59 andre ledd.

Boks 15.6 Eksempel

Et eksempel kan illustrere forslaget til § 15 første ledd bokstav c. Da A og B flyttet sammen, kjøpte de seg en enebolig på landet. De direkte bidragene til boligen kom fra B. A mistrivdes og etter fem år ble de ble enige om å selge boligen. Salget gav et overskudd på 200 000 kroner, som ble utbetalt til Bs bankkonto. Noen måneder etter salget erkjente A og B at de ønsket ulike ting med livet og de flyttet fra hverandre. A krevde deling av overskuddet etter salget av eneboligen. A vil ha rett til dette, forutsatt at det ikke har gått mer enn ett år mellom tidspunktet for overdragelsen av boligen og skjæringstidspunktet.

15.6.6 Regler om beregning av delingsformuen og rett til fradrag for gjeld mv.

15.6.6.1 Utgangspunkter

Utvalget foreslår regler om den nærmere beregningen av samboernes delingsformue, jf. lovforslaget § 15. Det finnes ikke noen bestemmelse som tilsvarer denne i ekteskapsloven, men bestemmelsens andre ledd har enkelte paralleller i ekteskapsloven § 58.

Formålet med bestemmelsen er å foreta en nærmere regulering av hvordan delingsformuen skal beregnes og delingen gjennomføres. Bestemmelsen skal gjøre det enklere å gjennomføre det økonomiske oppgjøret etter endt samboerskap. Den skal også bidra til forutberegnelighet og gjøre det enklere å vite hva man kan forvente ved et mulig fremtidig oppgjør.

Hva som inngår i delingsgrunnlaget reguleres i lovforslaget § 15. Beregning av delingsformuen tar utgangspunkt i bruttoverdien på skjæringstidspunktet av hver av samboernes eiendeler og rettigheter.

15.6.6.2 Hvilke verdier som skal inngå i delingsgrunnlaget

Forslagets § 15 første ledd fastsetter hva som skal inngå i delingsgrunnlaget og derved hvordan delingsformuen skal beregnes. Forslaget til andre ledd bestemmer hva hver av samboerne kan trekke fra av gjeld og vederlag mv. Etter fradragene er det den samlede positive nettoverdien som utgjør hver av samboernes delingsformue, og det er denne som kan kreves likedelt. Utvalget foreslår å regulere dette i forslaget til § 15 tredje ledd.

Utvalget foreslår at verdien av eiendeler og rettigheter som ikke er ervervet til felles personlig bruk, heller ikke skal inngå i delingsgrunnlaget, jf. forslaget til § 15 første ledd bokstav b. Der en eiendel er ervervet delvis med midler som ikke er ervervet til felles personlig bruk, foreslår utvalget å lovfeste at kun den forholdsmessige andelen ved skjæringstidspunktet av det som er finansiert med delingsmidler skal inngå i delingsgrunnlaget.

Etter mønster av newzealandsk rett foreslår utvalget også en regel for å sikre at verdier som reelt sett er akkumulert av paret i fellesskap, også kan kreves delt, jf. lovforslaget § 15 første ledd bokstav c. Om paret for eksempel har solgt felles bolig med overskudd, og samlivsbruddet kommer før overskuddet er reinvestert i nye eiendeler og rettigheter som deles, så innebærer forslaget at samboerne like fullt kan kreve overskuddet delt. Behovet for spesialregelen følger av samboerloven § 12 første ledd bokstav d, som i utgangspunktet anser finansielle eiendeler, slik som et bankinnskudd, som midler som ikke er til felles personlig bruk. Utvalget foreslår derved at dersom eiendeler og rettigheter som opprinnelig er til felles personlig bruk, er omgjort til midler som i utgangspunktet ikke anses til felles personlig

bruk etter § 12, så skal overskuddet likevel deles. Gjennom et langt samliv kan det imidlertid skje mange ombyttinger av verdier, og for å hindre et for komplisert system, foreslår utvalget at regelen skal gjelde for verdier som blir overdratt de siste 12 månedene før skjæringstidspunktet.

Delingskrav etter bokstav c forutsetter at overskuddet fortsatt er i behold ved skjæringstidspunktet i og med at det er verdiene på skjæringstidspunktet som inngår i delingen. Det settes imidlertid ikke krav til at de midlene som eksisterer ved skjæringstidspunktet skal kunne føres tilbake til akkurat de midlene som stammet fra salget av felles bolig. Tilsvarende verdier må imidlertid være i behold på eierens hånd på skjæringstidspunktet.

15.6.6.3 Rett til fradrag for gjeld og vederlag

Utvalget foreslår dessuten at hver av samboerne kan gjøre fradrag i delingsgrunnlaget etter første ledd for den gjelden som har finansiert anskaffelsen av disse verdiene, jf. lovforslaget § 15 andre ledd. Hver av samboerne kan kreve å gjøre fradrag i sine verdier for gjeld som har finansiert eiendeler eller rettigheter som inngår i de verdiene som skal deles (delingsgrunnlaget). Om et samboerpar har kjøpt en leilighet sammen, kan hver av partene trekke fra den delen av boliglånet som den enkelte er ansvarlig for.

Ikke sjelden vil felles bolig også være brukt som sikkerhet for andre lån som ikke har gått til å finansiere boligen eller andre eiendeler til felles personlig bruk. Et par har for eksempel tatt opp rammelån eller fleksilån. Etter hvert som boliglånet nedbetales frigjøres en ramme som kan benyttes til senere opplåning, for eksempel til forbruk, anskaffelse av eiendeler som ikke er til felles personlig bruk, investering i egen fritidseiendom eller næringsvirksomhet mv. Det er heller ikke uvanlig at usikret og kostbar forbruksgjeld refinansieres og samles i et (felles) lån med sikkerhet i boligen. Både senere opplåning av et rammelån og forbrukslån som refinansieres og gis sikkerhet i felles bolig e.l., har det til felles at lånene ikke har finansiert boligen. Den delen av lånet som har finansiert forbruk eller anskaffelser som ikke er delingsmidler, kan en samboer i utgangspunktet ikke gjøre fradrag for etter forslaget § 15 andre ledd.

Utgangspunktet etter forslaget er derved at samboerne ikke kan gjøre fradrag for den gjelden som ikke har finansiert de verdiene som inngår i delingsgrunnlaget. Dette vil typisk være studiegjeld, annen forbruksgjeld, gjeld som er knyttet til eiendeler samboeren hadde fra før eller gjeld som følger av avgiftskrav, gebyrer, erstatningsansvar eller straff. Slik gjeld kan samboeren i utgangspunktet ikke kreve fradrag for ved beregningen av delingsformuen. Utvalget foreslår imidlertid et unntak der de midlene samboeren holder utenfor deling ikke er tilstrekkelig til å dekke gjelden. Forslaget ivaretar kreditorenes interesser. Dekningsprinsippet i norsk familierett tilsier at delingsplikten ikke inntrer der det ikke finnes positive verdier til å dekke gjelden. Noen eksempler vil vise ulike sider av regelen.

Som det også vises gjennom eksempelboks 15.7, innebærer utvalgets forslag at en samboer som har rett til vederlag fra den andre etter § 16, også har rett til å holde tilbake et beløp ved beregningen av delingsformuen, se lovforslaget § 15 andre ledd bokstav c.

Regelen i lovforslaget § 15 andre ledd bokstav c er bare aktuell der den samboeren som har rett til vederlag også har midler som kan holdes tilbake. Bestemmelsen regulerer en form for motregningsadgang, som har til formål å effektivisere bruken av vederlagsreglene. Om en samboer har rett til vederlag og samtidig etter delingsreglene skulle ha avgitt midler til samboeren, kan vedkommende holde igjen de midlene som er nødvendig for å dekke vederlaget. Søksmålsbyrden overføres dermed til den som bestrider retten til vederlag. En slik form for motregning kan også gjennomføres etter et ektefelleskifte, men uten at det kommer klart til uttrykk i ekteskapsloven.

Utvalget foreslår at dersom en samboer er insolvent på skjæringstidspunktet, foretas ingen deling, se lovutkastet § 15 fjerde ledd. Forslaget innebærer at hver tar sitt. Om en delingsregel skulle anvendes der den ene samboeren er insolvent, vil det i praksis lede til at den andre samboeren må gi en halvdel av sin delingsformue til den tidligere samboerens kreditorer uten å kunne ha forventning om å få noe tilbake. En slik løsning ville nok mange samboere finne støtende, og kan i tillegg innebære en tilfeldig fordel for kreditorene. Utvalget foreslår derfor en regel som har til formål å hindre slike uheldige effekter. En tilsvarende regel finnes i den svenske samboerloven.

Boks 15.7 Eksempel

Marte og Peder er samboere og har to barn sammen. De eier hver sin halvpart av felles bolig og en personbil som er til felles personlig bruk. Paret er solidarisk ansvarlige for boliglånet, og har brukt tilgjengelige midler i rammelånet til å kjøpe bilen. Peder har imidlertid også studielån og forbrukslån knyttet til eget forbruk. Han har i tillegg en eldre Harley Davidson som er fullt nedbetalt. Motorsykkelen brukes bare av Peder og anses ikke å være til felles personlig bruk.

Paret går fra hverandre og Peder krever deling. Spørsmålet er hvordan delingsformuen skal beregnes for hver av dem. For Peder inngår hans verdi av felles bolig og personbil i delingsgrunnlaget, mens verdien av motorsykkelen holdes utenfor. Forslaget innebærer for det første at Peder og Marte kan kreve å gjøre fradrag for hver sine andeler av boliglånet ved beregningen av delingsformuen. Det kan bare gjøres fradrag for annen gjeld (Peders studielån og forbruksgjeld) dersom verdien av motorsykkelen ikke overstiger verdien av gjeldspostene. Forslaget kan tydeliggjøres ytterligere ved å vise det økonomiske oppgjøret med tall:

Peders ikke-delingsmidler består av:

170 000	Harley Davidson FLSTF Fat Boy (2009)
– 70 000	i forbruksgjeld
– 300 000	i studiegjeld
= – 200 000	

Peder har 370 000 kroner i gjeld som ikke har finansiert eiendeler eller rettigheter som inngår i delingsgrunnlaget, samtidig som han bare holder verdier for 170 000 kroner utenfor deling. Det innebærer at Peders ikke-delingsmidler har en «underdekning» på 200 000 kroner.

Siden verdien av det Peder holder utenfor deling ikke overstiger forbruksgjelden hans, gis han etter reglene i lovforslaget § 15 andre ledd bokstav b rett til å trekke fra 200 000 kroner fra det som skal deles med Marte.

Det neste spørsmålet er da verdien av hvilke eiendeler og rettigheter som inngår i Peders delingsgrunnlag.

Hva inngår i Peders delingsgrunnlag. Beregning av delingsformuen:

2 000 000	halvpart av felles bolig, jf. § 15 første ledd bokstav a
300 000	halvpart av bilverdien, jf. § 15 første ledd bokstav a
– 1 000 000	halvpart av lån som har finansiert bolig og bil, jf. § 15 andre ledd bokstav a.
– 200 000	fradrag for annen gjeld, jf. § 15 andre ledd bokstav b
= 1 100 000	utgjør Peders delingsformue.

Hva inngår i Martes delingsgrunnlag. Beregning av delingsformuen:

2 000 000	halvpart av felles bolig, jf. § 15 første ledd bokstav a
300 000	halvpart av bilverdien, jf. § 15 første ledd bokstav a
– 1 000 000	halvpart av lån som har finansiert bolig og bil, jf. § 15 andre ledd bokstav a.
– 200 000	rett til vederlag, jf. § 15 andre ledd bokstav c, jf. § 16 bokstav d.
= 1 100 000	utgjør Martes delingsformue.

Som det fremgår ivaretar forslaget både hensynet til kreditorene ved at Peder gis anledning til å holde verdier tilsvarende underdekningen av «annen gjeld» utenfor deling. Og forslaget sikrer rettferdighet mellom samboerne ved at Marte da får en tilsvarende rett til å holde midler utenfor deling gjennom retten til vederlag, jf. § 15 første ledd bokstav c, jf. § 16 bokstav d. Forslaget ivaretar derved dekningsprinsippet, samtidig som partenes rett til likedeling beskyttes.

15.6.7 Bør en giver eller arvelater ha adgang til å fastsette om gave eller arv skal deles i et fremtidig samlivsbrudd?

I mandatet bes utvalget vurdere om det er behov for en regel som gir en giver eller arvelater adgang til å fastsette at en gave eller arv skal eller ikke skal deles i et fremtidig samboerbrudd.

Til sammenligning regulerer ekteskapsloven § 48 at giver eller arvelater kan gi påbud om særeie mv. som vilkår for en gave eller arv når mottakeren er gift. For gaver gjelder ingen formkrav for giverens påbud til ektefellen. For arv må påbud om særeie mv. fastsettes i testament. Etter ekteskapsloven § 49 blir ombytning av særeiemidler fortsatt særeie, hvis ikke annet er fastsatt av giver eller arvelater.

Utvalget mener at det ikke er behov for tilsvarende regulering i samboerloven. Forslaget til samboerloven § 12 første ledd bokstav b innebærer at gave eller arv defineres som verdier «ikke» ervervet til felles personlig bruk. Verdier mottatt som gave eller arv vil etter loven verken omfattes av sameiepresumsjonen i lovforslaget § 10 eller gi grunnlag for deling etter § 14. Det samme utgangspunktet gjelder eiendeler som gaven eller arven er ombyttet til, jf. § 12 første ledd bokstav c. En gave eller arv kan dessuten være eiendeler eller rettigheter som av andre grunner ikke anses til «felles personlig bruk», slik som familieklenodier, kontanter eller aksjer til familiebedriften, jf. forslaget § 12 første ledd bokstavene d til f.

Samboerne kan imidlertid etter § 3 første ledd bokstav c avtale om eiendeler og rettigheter skal anses ervervet til felles personlig bruk etter § 12. Spørsmålet er da om det er behov for en bestemmelse som begrenser samboernes frihet til å avtale at arv og gave skal anses ervervet til felles personlig bruk, selv om det ikke følger av lovens utgangspunkt i § 12. Utvalget har etter noe tvil kommet til at det ikke er behov for dette. Hvis en gave eller arv blir gitt med betingelser i denne retningen, vil det være opp til de private partene å bestride eventuelle senere disposisjoner utført av mottakeren.

Utvalget foreslår ikke en lovregel som gir en giver eller arvelater rett til å bestemme at en samboer ikke skal kunne avtale at mottatt arv eller gave skal kunne deles ved et fremtidig samboer-

Kapittel 16
Vederlag

16.1 Innledning

Samboerlovutvalget skal ifølge mandatet ta stilling til behovet for «regler om vederlag der samboerskapet har ledet til en tilfeldig økonomisk fordel for én av partene». Dette behandles i kommende kapittel.

Begrepet «vederlag» skal i denne sammenhengen forstås som en sum penger som den ene samboeren betaler til den andre for å utjevne tilfeldige økonomiske konsekvenser etter endt samliv. Mandatet poengterer at langvarige samboerskap kan «påføre partene fordeler og ulemper av økonomisk art uten at disse nødvendigvis fordeles på en måte som er tilsiktet eller omforent mellom partene». Regler om rett til vederlag er ment å kompensere eller utjevne slike tilfeldige økonomiske forskjeller som har oppstått under samlivet.

16.2 Gjeldende rett

16.2.1 Krav mellom samboere etter endt samliv. Utgangspunkter

Økonomiske krav mellom samboere kan ha ulike rettslige grunnlag i alminnelige avtale- og formuerettslige prinsipper:

Samboere kan som andre inngå *avtaler* om bidrag, betalinger eller annen økonomisk kompensasjon, enten under samlivet eller som del av et økonomisk oppgjør ved samlivsbrudd. Det innebærer at samboere ved endt samliv står fritt til å avtale at den ene skal gi vederlag til den andre. Forskning tilsier imidlertid at det er lite vanlig, se utredningen punkt 6.6.

Gaver mellom samboere kan lede til krav om tilbakebetaling av gaver eller bidrag. Dette kan igjen reise spørsmål om bidraget ble gitt under forutsetning av at samlivet skulle bestå, og om verdien dermed kan kreves tilbake dersom samlivet opphører. De alminnelige ugyldighetsgrunnene for avtaler suppleres her av læren om bristende forutsetninger.[1] Nyere underrettspraksis tilsier at det skal en del til for at et tilbakebetalingskrav på slikt grunnlag gis medhold etter endt samliv, se LH-2023-139378, LB-2019-10245, LF-2017-65537 og LB-2009-105299.

En samboer kan også fremme et *alminnelige erstatningskrav* mot den andre parten, for eksempel etter påført skade eller misbruk av midler. Slike krav vil i utgangspunktet ikke være knyttet til selve samlivet eller være utløst av samlivets opphør.

En særskilt rett til vederlag kan i prinsippet følge av lov 10. april 1969 nr. 17 om hendelege eigedomshøve (hendeleg eigedomshøvelova). Loven regulerer eiendomsretten til sammenblandende eller sammensatte ting der verdiene er tilført fra flere parter, og hvor eierforholdene ikke er avtalt eller fastslått, se Ot.prp. nr. 30 (1967–68) *Om lov om hendelege eigedomshøve* side 3. Parten som ikke får eiendomsretten kan ha rett til vederlag for sitt bidrag, med mindre noe annet er avtalt eller følger av «serlege rettshøve», jf. etter §§ 10-11, jf. § 1. Særskilte vederlagsregler for ektefeller og samboere kan utgjøre «serlege rettshøve». I teorien er det på prinsipielt grunnlag ikke avvist at samboere kan kreve vederlag etter eigedomshøveloven.[2] Men loven gir neppe grunnlag for krav om vederlag mellom ektefeller eller etablerte samboerpar når saken gjelder felles bolig, se Rt. 1984 side 497, HR-2017-2064-A og LB-2024-4595.

16.2.2 Den ulovfestede vederlagsregelen for samboere. Utgangspunkter

Ekteskapsloven §§ 63 og 73 regulerer ektefellers rett til vederlag ved samlivsbrudd. For samboere finnes ikke tilsvarende lovfestede regler. I et samvirke mellom teori og rettspraksis er det imidlertid utviklet en ulovfestet regel om samboeres rett til vederlag ved oppløsning av samboerforhold. Prinsippet bygger ikke på analogi fra ekteskapslovens vederlagsregler, men er basert på alminne-

---

1 Lødrup & Sverdrup, 2021, side 56; Hagstrøm et al., 2021, kapittel 12; Strøm Bull, 1990, side 102-104.

2 Strøm Bull, 1985, del III; Kvisberg, 2018, punkt 4.

lige formuerettslige prinsipper om ugrunnet berikelse og restitusjon (gjenopprettelse) og rimelighetsvurderinger, se Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 28).

Allerede i 1980 åpnet Ekteskapslovutvalget for eksistensen av en rett til samboervederlag på ulovfestet grunnlag, jf. NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel mv.* side 19:

> «Den enkelte har krav på å beholde det han/hun selv har ervervet, men det må tas hensyn til om den annen har bidratt til ervervet. Det kan ikke aksepteres at den ene part på en urimelig måte blir beriket på den annens bekostning. Alt etter forholdene vil det kunne bli spørsmål om å gi den ene part et erstatnings- eller berikelseskrav mot den annen eller et krav om etterbetaling av vederlag for utført arbeid.»

Prinsippet ble slått fast av Høyesterett i Rt. 1984 side 497:

> «Etter mitt syn må det imidlertid ved oppløsning av samboforhold være rom for vederlagskrav basert på alminnelige berikelses- og restitusjonsprinsipper og på rimelighetsbetraktninger.»

De nærmere vilkårene for samboervederlag og prinsippene for utmåling er senere utviklet gjennom rettspraksis, se Rt. 2000 side 1089, Rt. 2011 side 1168 og Rt. 2011 side 1176, og er behandlet både i eldre og nyere teori.[3] Den ulovfestede vederlagsregelen har dermed en klar forankring i norsk rett.[4] Dette kom også til uttrykk i NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*, hvor det ble foreslått å lovfeste vederlagsregler for samboere.

16.2.3 Den ulovfestede vederlagsregelen for samboere. Nærmere om innholdet i regelen

Etter rettspraksis må to kumulative vilkår være til stede for å kunne tilkjenne en samboer vederlag på ulovfestet grunnlag: Samboeren må ha tilført den andre en betydelig økonomisk fordel i form av en berikelse eller besparelse og det må være rimelig å tilkjenne vederlag, se Rt. 2000 side 1098 (side 1093) og Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 32).

Partens ytelser kan bestå av for eksempel økonomiske bidrag til renovering av den andres bolig. Ved betaling av forbruksutgifter har Høyesterett uttalt at slikt bidrag først kan innebære en økonomisk fordel hvis en part har betalt mer enn halvparten av parets felles forbruk, jf. Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 30) og Rt. 2011 side 1176 (avsnitt 21). Betydelig innsats i form av hus- og omsorgsarbeid kan også tilføre den andre en økonomisk fordel, se Rt. 2011 side 1168 og Rt. 2000 side 1089.

Terskelen for at et bidrag skal kunne gi grunnlag for vederlag er utviklet gjennom rettspraksis. I Rt. 1984 side 497 fant Høyesterett at et *ikke vesentlig* kontantinnskudd ikke utløste vederlag, mens Rt. 2000 side 1089 gir anvisning på at fordelen må være *ikke uvesentlig*. Høyesterettsavgjørelsene fra 2011 presiserer imidlertid at fordelen må være *betydelig*, jf. Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 29) og Rt. 2011 side 1176 (avsnitt 18). Det kan ikke utelukkes at Høyesteretts avgjørelser i 2011 innebar en skjerping av terskelen sammenlignet med tidligere rettspraksis.

Høyesterett har gitt uttrykk for at bedømmelse av den økonomiske fordelen skal skje etter objektive kriterier, Rt. 2000 side 1089 og Rt. 2011 side 1176 (avsnitt 22). Det som skal kompenseres er det en samboer har tilført. Verdistigning som skyldes den alminnelige prisstigningen i markedet skal ikke tas med i beregningen av den økonomiske fordelen, jf. Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 37).

Et tilleggsvilkår er at vederlag anses *rimelig*. I Rt. 2011 side 1168 la Høyesterett opp til en bred rimelighetsvurdering, hvor det tas utgangspunkt i parets samlede økonomiske bidrag under samlivet. Forhold av betydning kan være partenes forutsetninger, bidragets art og omfang, samlivets varighet og partens økonomiske stilling. Et moment kan være om innsatsen har gått på bekostning av bidragsyterens egen inntektsevne, slik tilfelle var i Rt. 2000 side 1089. Det kan videre få betydning om den samboeren som har tilført den andre verdier, selv har fått økonomiske fordeler under samlivet, som for eksempel fri bolig.

Lengstlevende samboer kan rette krav om vederlag mot boet til førstavdøde, se eksempler i Rt. 1989 side 539 og Rt. 2000 side 1098. Med henvisning til sistnevnte dom uttrykte Høyesterett i Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 27) at det «antakelig skal mindre til» for at en samboer tilkjennes vederlag ved den andres død enn ved samlivsbrudd i live. Tilsvarende synspunkt er hevdet i juridisk teori.[5] Videre er det antatt at boet etter en

---

[3] Se blant andre Lødrup & Sverdrup, 2021, side 374 flg.; Fredwall, 2020a, bl.a. side 441 flg.; Sverdrup, 2011; Strøm Bull, 1985.

[4] Fredwall, 2020a, side 427 flg. og side 441-447.

[5] Se Strøm Bull, 1990, side 109.

avdød samboer neppe kan gjøre gjeldende vederlagskrav mot lengstlevende.[6]

Den øvre rammen for vederlagets størrelse er ifølge rettspraksis verdien av den økonomiske fordelen som er tilført samboeren, se Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 29 og 38). Utmålingen må likevel fastsettes konkret og skjønnsmessig. Momentene vil i stor grad være tilsvarende som for rimelighetsvurderingen, se Rt. 2000 side 1089 (side 1095).

Vederlagsregelen er en *kan*-regel, noe som ble understreket av Høyesterett i Rt. 2011 side 1176 (avsnitt 17). Selv om vilkårene om berikelse og rimelighet er til stede, vil det fortsatt avhenge av en konkret vurdering om vederlag tilkjennes og med hvor stort beløp.

Tilkjennelse av samboervederlag må i lys av gjeldende rettspraksis anses som en unntaksregel. Høyesterett har uttalt at det bare unntaksvis kan bli tale om «å få tilbake noe av det som en samboer har tilført den andre under samlivet», se Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 31). I begrunnelsen pekte Høyesterett på livsfellesskapets natur, de praktiske og bevismessige vanskene det innebærer å godtgjøre den enkeltes innsats, og at en «vidtrekkende» vederlagsadgang kan virke prosess- og konfliktskapende.

16.3 Menneskerettslige skranker

Det kan reises spørsmål om gjennomføring av menneskerettighetene i norsk rett i seg selv er et argument for å gi regler om rett til vederlag mellom samboere, og det kan reises spørsmål om menneskerettighetene setter skranker for lovgivers adgang til å gi slike regler. Behandlingen her bygger på utgangspunktene i utredningen kapittel 4, samt punkt 11.3 og punkt 15.3.

FNs kvinnekomité har over tid fastholdt at FNs kvinnekonvensjon (KDK) artikkel 16 gjelder for ektefeller og samboere på lik linje så langt det passer.[7] Kvinnekomitéen har understreket betydningen av lik anerkjennelse av «financial and non-financial contributions» under samlivet, slik som hjemmearbeid, omsorg for barn og tilrettelegging for den andres inntjening.[8] Synspunktet finner støtte i anbefalingene til Europarådets ministerkomité, som oppfordrer medlemsstatene til å vedta lovgivning som sikrer sosial og økonomisk likestilling under samlivet mellom ektefeller og samboere, herunder at både lønnede og ulønnede bidrag skal vurderes som verdifulle bidrag til erverv underveis i samlivet.[9]

Kvinnekomitéen har som følge av Høyesteretts avvisning av vederlag blant annet i Rt. 2011 side 1168, kritisert Norge for ikke å gi tilstrekkelig beskyttelse for personer som bor sammen. Komiteen har i denne anledning oppfordret Norge til å treffe tiltak som styrker de økonomiske rettighetene til samboere.[10] En styrket rett til samboervederlag kan være et slikt relevant virkemiddel, i den grad regelen bidrar til en likere fordeling av de økonomiske konsekvensene av samlivet mellom partene. Forpliktelsene etter KDK artikkel 16 og likestillingshensyn mer generelt vil kunne legge føringer for regelens innhold, kriterier og terskler, slik at regelen tilstrekkelig effektivt anerkjenner og verdsetter begge parters bidrag til verdiskapningen i samlivet.

En regel om rett til vederlag må også vurderes i lys av skrankene for vernet om eiendomsrett etter EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 (EMK P1-1), se punkt 11.3 og punkt 15.3. Betaling av vederlag fra den ene samboeren til den andre vil medføre at samboeren i prinsippet må gi av sine verdier, men elementet av kompensasjon av en tilfeldig fordel tilsier at dette ikke utgjør et eiendomsinngrep.

16.4 Fremmed rett

16.4.1 Innledning

Flere stater har praksiser som innebærer at en samboer kan tilkjennes økonomisk vederlag eller kompensasjon etter et samliv. Grunnlaget for reglene varierer fra land til land, men utvalgets utredning tilsier at en rett til vederlag ofte vil være basert på ulovfestede prinsipper om ugrunnet berikelse, samtidig som reglene kan være supplert med familierettslige hensyn. Dette gjelder for eksempel *Canada*, *Irland* og *Tyskland*.[11] Forankringen i den enkelte statens nasjonale ulovfestede rett gjør at slike regler er mindre relevante for denne utredningen.

Her legges vekten på hvordan reguleringen er i de nordiske landene og enkelte andre land som har lovgivning av interesse.

---

6 Lødrup & Sverdrup, 2021, side 378; Strøm Bull, 1990 side 104-105.

7 FNs kvinnekomité, 2013 (avsnitt 31).

8 FNs kvinnekomité, 1994 (avsnitt 32).

9 Europarådets ministerkomité, 2007 (avsnitt 23 iv).

10 FNs kvinnekomité, 2017 (avsnitt 49).

11 O'Sullivan, under publisering, 2025; Dutta & Wendland, under publisering, 2025; Leckey, under publisering; Leckey, 2022, side 356; Lund-Andersen, 2014, side 126.

16.4.2 Danmark

Dansk rett har ingen lovregler om vederlag etter endt samboerskap. Etter ulovfestet rett kan en samboer i enkelte tilfeller ha krav på vederlag («kompensation»).[12] Prinsippet er utviklet gjennom rettspraksis og supplerer krav mellom samboere med grunnlag i alminnelig formuerett. Samboervederlag bygger på prinsipper om berikelse og partenes forutsetninger, sammenholdt med familierettslige hensyn. Partenes tilpasninger til samlivet kan ha gitt en berettiget forventning om å ta del i verdiene som er skapt i samlivet. Samboervederlag kan kreves både der samboerskapet opphører mens partene lever og ved død.[13] Samboere kan under samlivet avtale at kompensasjon ikke skal skje ved et samlivsbrudd.[14]

Rett til vederlag betinger at samboeren har ytet et bidrag, som har medvirket til å skape eller bevare en ikke ubetydelig formue for den andre. Det er en forutsetning at samboerparet har hatt et flerårig, fast samlivsforhold, normalt rundt tre år eller mer.[15] Bidrag som kan tas i betraktning omfatter direkte og indirekte økonomiske bidrag, inklusive betaling av fellesutgifter. Betydningen av ikke-økonomiske bidrag som hus- og omsorgsarbeid er likevel usikker. Retten til vederlag avhenger av en helhetsvurdering, hvor man blant annet vurderer bidragets omfang, graden av partenes fellesskap og rimelighetsbetraktninger.[16] I utgangspunktet er det innsatsen som har ført til berikelsen som skal kompenseres. Også størrelsen på vederlaget fastsettes skjønnsmessig, etter blant annet bidragets art og partenes økonomiske situasjon. Rettspraksis viser at vederlagsregelen gir en uforutsigbar rettsstilling for samboere, og kan føre til liten eller ingen økonomisk korreksjon etter samlivsbrudd.[17]

16.4.3 Finland

Som eneste nordiske land har Finland en lovregel om rett til vederlag («gottgörelse») etter endt samboerskap.[18] Samboerlovgivningen gir rett til vederlag dersom en samboer gjennom sin innsats for det felles husholdet har hjulpet den andre samboeren med å berike eller bevare dennes eiendom. Formålet er å fremme et rettferdig økonomisk oppgjør mellom samboere, hvor man anerkjenner at partenes innsats til felleskapet ytes på ulike måter og i ulike perioder.[19]

Forutsetningen for å bli tilkjent vederlag er at en fordeling etter eiendomsgrensene alene ville ha ført til en ugrunnet berikelse («obehörig vinst») for den ene samboeren på bekostning av den andre. En samboer har ikke rett til vederlag dersom berikelsen etter omstendighetene er lav («ringa»). Det kan tas hensyn til både direkte og indirekte økonomiske bidrag, som tilskudd til oppføring av bolig eller betaling av husholdningsutgifter, i tillegg til ikke-økonomiske bidrag, som husarbeid eller arbeidsinnsats ved oppføring av bolig. Vederlaget fastsettes etter en skjønnsmessig helhetsvurdering av blant annet eierforholdene, samboernes innsats og andre omstendigheter som påvirker samboernes økonomi.[20]

Vederlag kan kreves av samboere etter et samlivsbrudd, men også av arvingene til en avdød samboer eller av en gjenlevende samboer.[21] Fristen for å fremme krav er seks måneder etter gjennomføring av oppgjøret eller oppløsning av parets sameie («åtskiljandet»). Om et oppgjør ikke er foretatt, foreldes vederlagskravet, i tråd med alminnelige foreldelsesregler, tre år etter at paret flyttet fra hverandre eller den ene samboerens død.[22]

16.4.4 Island

Island har ikke lovfestede vederlagsregler for samboere. En rådende tilnærming ved samboeroppgjør har vært å anvende ulovfestede regler for etablering av sameie, herunder med grunnlag i hus- og omsorgsarbeid, se punkt 11.4.1. En viss rettspraksis finnes hvor vederlagskrav etter samboerskap har blitt anerkjent, men rettsstillingen anses som uklar.[23]

---

12 Adolphsen et al., 2023, side 377 flg. Lund-Andersen, 2019, side 156 flg.; Lund-Andersen, 2014, side 131 flg.;

13 Lund-Andersen, 2019, side 157.

14 Lund-Andersen, 2019, side 207.

15 Lund-Andersen, 2019, side 192-193; Lund-Andersen, 2014, side 131 flg.

16 Lund-Andersen, 2019, side 193-198.

17 Nørgaard, 2023, særlig side 382; Lund-Andersen, 2019, side 212-214.

18 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 3 kap.

19 RP 37/2010 rd side 13-14; Lund-Andersen, 2014, side 130.

20 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 8§; RP 37/2010 rd side 23; Lund-Andersen, 2014, side 130-131 og side 139-141.

21 RP 37/2010 rd side 23; Asland, 2014, side 205.

22 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 9§; RP 37/2010 rd side 24

23 Friðriksdóttir, 2014, side 128; Lund-Andersen, 2014, side 141-142.

16.4.5 Sverige

Den svenske samboerloven gir ikke regler om rett til vederlag etter endt samliv. Högsta domstolen har videre avvist kompensasjonskrav mellom samboere basert på prinsipper om ugrunnet berikelse.[24] Den sentrale regelen for det økonomiske oppgjøret mellom samboere er isteden deling av såkalt «samboegendom», se punkt 15.4.2.

16.4.6 Skottland

Den skotske familieloven gir en samboer rett til å fremme krav til domstolene om vederlag fra den andre ved samlivsbrudd («an order requiring the other cohabitant (the defender») to pay a capital sum (…) to the applicant»).[25] Lovregelen antas ikke å utelukke at vederlagskrav også kan fremmes med grunnlag i ulovfestede prinsipper om ugrunnet berikelse.[26]

Ved krav om vederlag etter loven skal en samboers bidrag vurderes opp mot økonomiske fordeler og ulemper som bidraget har ført til, og i hvilken grad disse er kompensert. Som bidrag regnes også indirekte og ikke-økonomiske bidrag, for eksempel omsorg for barn og hus.[27] I rettspraksis er rimelighets- og rettferdighetshensyn tillagt vekt. Regelen er komplisert og skjønnsmessig, og loven har blitt kritisert for å skape uforutsigbarhet.[28]

Krav om vederlag etter loven må som hovedregel fremmes for domstolen innen ett år etter samlivsbruddet.[29] Der samlivet opphører ved død kan gjenlevende samboer på andre og skjønnsmessige vilkår og innen seks måneder etter dødsfallet fremme krav om økonomisk vederlag fra avdøde samboers dødsbo.[30]

16.5 Utvalgets vurderinger

Utvalget vurderer her hva som skaper behov for vederlagsregler og hva som eventuelt skaper behov for å lovfeste vederlagsregler som erstatning for de ulovfestede reglene vi har i dag.

Behovet for vederlagsregler kan følge både av rettslige og faktiske forhold.

Rettslige forhold. Utformingen av reglene i forslaget til samboerlov så vel som eksisterende regler kan av og til gi urimelige eller tilfeldige utslag ved det økonomiske oppgjøret etter endt samboerskap. Både alminnelige formuerettslige regler, regler om eierforhold, spesifikke regler om odels- og åsetesrett og utvalgets forslag til mer spesialtilpassede regler om eierskap og deling, vil ofte gi forventede og rimelige resultater, men ikke alltid. Om det motsatte er tilfelle, kan det være behov for regler som korrigerer det økonomiske resultatet i oppgjøret. Både forslaget om skillet mellom delingsmidler og ikke-delingsmidler og retten til å trekke fra gjeld i oppgjøret, se kapittel 15, vil kunne lede til at den ene samboeren får tilfeldige fordeler som følge av samlivet. Slike tilfeldige fordeler bør kunne korrigeres. Vederlag er derved systemets korreksjonsmekanisme som skal søke å redusere utilsiktede eller urimelige konsekvenser av hovedreglene.

Faktiske forhold. Også faktiske forhold kan være årsaken til at formue og gjeld allokeres på en tilfeldig eller lite rimelig måte i et samliv. Et samlivsfelleskap vil ofte redusere partenes oppmerksomhet om de økonomiske og juridiske elementene i samlivet. Dette kan fra partenes side være ønsket. De færreste vil ønske seg et samliv som domineres av økonomisk og juridisk tautrekking. Korreksjonsbehov kan videre oppstå som følge av begrenset likestilling og tradisjonelle valg i samlivet, men det kan også bero på mer tilfeldige forhold, som hvem av partene som rent faktisk fikk tilsagn om et lån og som deretter ble ansvarlig utad for lånet. Også tidspunktet for utbetaling av arv, gave eller en bonusutbetaling fra arbeidsgiver kan indirekte lede til tilfeldige fordeler eller ulemper. I noen faser av livet vil det være enklere å spare eller bevare verdier. Den ene får for eksempel arv samtidig som det første barnet blir født, noe som gjerne vil lede til at arven forbrukes. Mens den andre får kanskje arv på et tidspunkt det er enklere å spare eller investere. Årsakene kan være mange, og det er antakelig bare i de kortvarige og lite integrerte samboerskapene man kan forvente å unngå slike tilfeldige, formuerettslige konsekvenser. På den andre siden kan lange samliv innebære at tilfeldige fordeler for hver av samboerne oppveies over tid, slik at korreksjonsbehovet faller bort eller begrenses.

Vederlagstvister som har blitt behandlet av domstolene underbygger et slikt utgangspunkt.

---

[24] NJA 2019 side 23 (avsnitt 19 flg.); se også Lund-Andersen, 2014, side 142-144.

[25] Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006), section 28 (2) a.

[26] McK Norrie, under publisering 2025; Scottish Law Commission, 2022, side 105-109.

[27] Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006), section 28.

[28] McK Norrie, under publisering 2025.

[29] Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006), section 28 (8); McK Norrie, under publisering 2025.

[30] Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006), section 29.

En analyse av norske dommer om vederlag etter samboerforhold avsagt fra 2009 til 2016 tilsier for det første at behovet for å korrigere det økonomiske oppgjøret etter samboerskap er stort, og større enn i ekteskap.[31] Funnet kan antakelig forklares av at det ikke finnes en korrigerende lovgivning for samboere. All korreksjon må derved skje med utgangspunkt i de ulovfestede vederlagsreglene. For det andre viser undersøkelsen at domstolene oftest tilkjenner vederlag mellom samboere med felles barn. Det er altså i disse samboerskapene at domstolene synes å finne flest utslag av tilfeldige økonomiske fordeler eller ulemper som krever korreksjon. Dette underbygger at felles barn er en sterk drivkraft for samlivstilpasning og en faktor som forsterker korreksjonsbehovet ved et eventuelt samboerbrudd.

I utvalgets mandat pekes det også på samlivstilpasning i langvarige samboerskap. Tilpasningen i langvarige samboerskap kan særlig gi utslag i ulik tilknytning til arbeidslivet og i arbeidsfordelingen internt i parforholdet, som økonomisk sett er gunstigere for den ene eller den andre. Norge er et samfunn som i stor grad preges av likestilling mellom kjønnene.[32] En høy grad av likestilling forventes å redusere samlivstilpasningen i parforhold og derved behovet for å korrigere for slik tilpasning. Likestillingsstatistikk fra 2023 viser imidlertid at det fortsatt er forskjeller mellom menns og kvinner deltakelse i arbeidslivet. Over tid har det skjedd en utjevning av kvinner og menns deltakelse, men fortsatt arbeider langt flere kvinner enn menn deltid.[33] Tilpasninger til samlivet skjer imidlertid også der begge arbeider fulltid. En slik tilpasning kan følge av valget mellom å jobbe i privat eller offentlig sektor, prioritering av regulert arbeidstid eller kortere reisevei for å kunne hente og levere i barnehage, eller andre valg som kan føre til lavere lønn eller arbeid som gir svakere lønnsutvikling. Likestillingsstatistikken viser at privat sektor fortsatt domineres av menn (63,4 prosent menn vs. 36,6 prosent kvinner), mens offentlig sektor domineres av kvinner (70 prosent kvinner vs. 30 prosent menn). Tallene har vært ganske stabile i siste tiårsperiode.

Det er heller ikke slik at samfunnet automatisk blir stadig mer likestilt. Ikke alle individer, familier eller samfunnsgrupper etterstreber økt likestilling i arbeidslivet eller i familien. Tendenser som i sosiale medier omtales som «tradwives» eller «soft girls» synes å innebære omfavnelse av mer tradisjonelle verdier, men kan kanskje samtidig ses som en protest mot samfunnets krav om dobbeltarbeid, stressbelastning og atskillelse fra egne barn. Samfunnsutviklingen preges av nyanser også i et land som vårt.

Alt i alt gir dette grunn til å anta at også fremtidens samboere vil ha behov for eller ønske å gjøre samlivstilpasninger, og at dette gir et fortsatt behov for korreksjon av det økonomiske oppgjøret i form av vederlagsregler.

Spørsmålet er dernest om det er behov for å *lovfeste* regler om vederlag for samboere. Vi har allerede en ulovfestet regel om rett til vederlag etter samboerskap, se punkt 16.2. Bør lovregler supplere eller erstatte den ulovfestede regelen? Utvalget ser særlig fire grunner som taler i favør av en lovfesting.

For det første må forslaget til samboerlov i seg selv forventes å gi nye korreksjonsbehov som ikke dekkes av den ulovfestede regelen som domstolene har utviklet.

For det andre er den ulovfestede regelen skjønnsmessig og vag. I praksis må den som krever vederlag gå til domstolene og belage seg på en utførlig bevisførsel. Dette innebærer at regelen gir begrenset beskyttelse.

For det tredje ligger listen høyt for å få vederlag etter gjeldende rett. Høyesterett har i Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 32) formulert vederlagsregelen slik at det må foreligge en «betydelig økonomisk fordel» i favør av én av samboerne, og i tillegg at «rimelighetshensyn samlet sett krever at det skjer en korreksjon i form av vederlag». Vederlagsregelen har blitt forstått slik at den baserer seg på et halvpartsprinsipp, slik at den samboeren som krever vederlag må ha bidratt med «betydelig» mer enn halvparten uavhengig av det økonomiske styrkeforholdet mellom samboerne. En slik regel er lite egnet til å gi beskyttelse der den ene parten står økonomisk svakere enn den andre. En lovfesting av rett til vederlag gir mulighet til økt beskyttelse gjennom å senke terskelen for når vederlag kan tilkjennes.

Det fjerde argumentet er at lovfesting gir en mulighet til å formulere regler som lettere kan anvendes av partene selv uten bruk av domstolene. Dette kan gi grunn til å forsøke å utvikle vederlagsregler som er tydeligere enn det som følger av gjeldende rett.

---

31 Fredwall, 2020a, side 427-434.

32 Statistikken gjengitt i dette avsnittet er hentet fra Statistisk sentralbyrå, 2025b, *Fakta om likestilling*.

33 Andelen kvinner og menn i arbeidsstyrken var i 2023 henholdsvis 69,7 prosent mot 75,7 prosent. 34,3 prosent av sysselsatte kvinner jobbet deltid, mot 16 prosent av mennene.

16.6 Utvalgets forslag

16.6.1 Utgangspunkter for regulering

Utvalget foreslår regler om rett til vederlag etter opphør av samboerskap, jf. lovforslaget § 16. Forslaget gir en firedelt vederlagsregel som er ment å fange opp ulike korreksjonsbehov.

Forslaget innebærer at dagens ulovfestede regel erstattes for samboerpar som omfattes av samboerloven. Samboere som kan kreve vederlag etter samboerloven skal ikke samtidig kunne kreve vederlag etter den ulovfestede regelen. Behov for klarhet og enkelhet tilsier at samboerne ikke bør kunne komplisere oppgjøret gjennom bruk av flere, delvis overlappende vederlagsregler. Den ulovfestede regelen bør imidlertid kunne påberopes av personer som samboerloven ikke gjelder for. Dette kan for eksempel være par som har valgt å fravike loven i sin helhet, par som har bodd sammen for kort tid til å være omfattet av loven eller par som er for nært beslektet eller av andre grunner ikke oppfyller vilkårene i samboerdefinisjonen.

Formålet med de foreslåtte reglene er å korrigere tilfeldige økonomiske konsekvenser av det økonomiske interessefellesskapet partene har hatt under samlivet. Forslaget tar utgangspunkt i tre sentrale prinsipper. For det første skal begge samboerne ha mulighet til å ta del i de verdiene som paret har akkumulert underveis i samlivet, jf. FNs kvinnekonvensjon artikkel 16, se utredningen punkt 16.3. Dernest er forslaget basert på dekningsprinsippet, slik at dekning av samboernes gjeld sikres før midler fordeles eller korrigeres. Til sist er forslaget basert på en «clean break»-tankegang, som innebærer at det tas sikte på et endelig økonomisk oppgjør innenfor rammen av de verdiene paret forvalter ved skjæringstidspunktet.

Hver av de fire reglene er ment å skulle rette opp tilfeldige fordeler eller ulemper, i form av berikelser eller besparelser, som har tilfalt én av samboerne. Tre av de foreslåtte reglene har sine forbilder i ekteskapslovens vederlagsregler, mens den fjerde regelen er utviklet for å hindre urimelige konsekvenser av den foreslåtte samboerloven.

16.6.2 Bidrag som har medvirket til å øke eller bevare den andres verdier

Utvalget foreslår for det første at en samboer som har medvirket til å øke eller bevare verdien av formue som tilhører den andre, kan kreve vederlag, jf. lovforslaget § 16 første ledd bokstav a. Forslaget er et stykke på vei utformet etter mønster av ekteskapsloven § 73. Noen tilpasninger til samboerlovens system er imidlertid nødvendig.

Samboerloven har for eksempel ikke regler om felleseie og særeie, som er en vesentlig forutsetning for å forstå og anvende ekteskapslovens bestemmelse. For en samboer innebærer regelen at det er den andres verdier som er økt eller bevart og at dette er verdier som ikke deles. Det kan være flere grunner til at verdiene ikke deles eller ikke blir i sameie. Det kan enten være fordi det er verdier som ikke er ervervet til felles personlig bruk etter samboerloven § 12 eller fordi lovens kapittel 4 om deling ikke gjelder for dette paret.

Utvalget foreslår at det her, som i ekteskapsloven, bør gis en skjønnsmessig «kan-regel». Ved vurderingen av om vederlag bør tilkjennes er det behov for å ta hensyn til flere forhold. Ikke sjelden vil et samliv preges av mangesidige bidrag fra begge parter og det vil ikke alltid være innlysende at det er rimelig å yte vederlag eller hvordan vederlaget bør beregnes.

Ulike typer bidrag kan gi berikelser eller besparelser i favør av den andres midler. Bidragene kan ha en direkte økonomisk verdi eller en mer indirekte verdi. Den mest åpenbare formen er *tilførsel av kapital*. Samboer A eier fra før samlivet en leilighet som B flytter inn i, og samboer B bruker sin arv fra foreldrene til å pusse opp baderommet i As leilighet. B tilfører da kapital til As ikke-delingsmidler, jf. § 12 første ledd bokstav a. Bidraget vil normalt lede til en verdistigning på As hånd, som igjen kan utgjøre en ugrunnet berikelse eller tilfeldig fordel for A.

En tilfeldig fordel kan også være et produkt av *partenes oppgave- og utgiftsfordeling*. Istedenfor at samboer B betaler for oppussingen av badet, påtar B seg en større del av barneomsorgen eller betaler en større andel av parets felles forbrukskostnader, slik at A får frigjort tid og penger til å pusse opp badet selv. I denne situasjonen er det A som foretar den direkte oppgraderingen av leiligheten, men den er muliggjort ved parets fordeling av ansvaret for å betale for felles forbrukskostnader og barneomsorg.

En tilfeldig fordel kan også følge av at den ene *utfører arbeid på den andres eiendom*. Samboer A har arvet en hytte, mens samboer B er snekkerkyndig. Når det er behov for å skifte kledning på sørveggen, utfører B dette arbeidet. A sparer kostnader og øker sin formue. Denne innsatsen leder derved til både en berikelse og besparelse for eiersamboeren.

En rekke ulike former for bidrag kan dermed lede til å øke eller bevare verdier for eiersamboeren. Barneomsorg, arbeid i hjemmet og stell- og pleie overfor den andre samboeren er praktiske eksempler på indirekte bidrag. Den såkalte Stell- og pleiedommen, Rt. 2000 side 1089, viser at stell og pleie når man trenger det mest, kan utgjøre en betydelig fordel som kan begrunne vederlag.

Som for ektefeller må imidlertid den foreslåtte regelen forstås slik den ikke korrigerer uvesentlige bidrag. Kjernen i et økonomisk interessefellesskap i ekteskap og samboerskap er at man yter hverandre en lang rekke direkte og indirekte bidrag som ledd i samlivet. Det normale er at disse bidragene ikke gir grunnlag for vederlag. Vederlag er først aktuelt der summen av bidrag gjennom samlivet leder til en ikke uvesentlig tilfeldig fordel eller ugrunnet berikelse for en av dem. Om det for eksempel er slik at begge har trukket lasset sammen gjennom samlivet, men bare den ene har økt sin formue, så er det naturlig å gripe til vederlagsreglene for å bidra til korreksjon.

Ytterligere to aspekter bør imidlertid omtales. For det første bør ikke forslaget forstås som et krav om at innsatsen overstiger det som måtte følge av den gjensidige forsørgelsesplikten. Det er skjevheten i *resultat* som skal korrigeres. Dette innebærer at også innsats innenfor et normalnivå kan lede til vederlag. Utvalgets forslag til vederlagsregel fraviker derved Høyesteretts såkalte «halvpartprinsipp», jf. Rt. 2011 side 1168 (avsnitt 30 til 32). Etter utvalgets forslag vil vederlag kunne være aktuelt selv om en samboer ikke har bidratt med mer enn en halvpart av forbrukskostnadene eller hjemmearbeidet. Vederlag er imidlertid ikke aktuelt der de urimelige eller tilfeldige konsekvensene er kompensert gjennom rett til sameie eller deling.

Dernest kan heller ikke samboere regne med å være friske og arbeidsføre gjennom livet. Både sykdom, skade og alder kan lede til at den ene i liten grad kan bidra til å trekke sin del av lasset. I en slik situasjon er utgangspunktet at den friske samboeren ikke kan kreve vederlag alene som følge av at vedkommende har vært frisk, og derfor har vært nødt til å ta en større del av forsørgelse eller ulønnede oppgaver. På den andre siden vil vederlag være tenkelig der samboer A er den som må ta en større del, samtidig som det er B som kan bevare eller øke sin formue som følge av den underliggende formuesfordelingen mellom partene. I en slik situasjon tilsier Stell- og pleiedommen i Rt. 2000 side 1089 at vederlag fra den som mottar omsorg eller forsørgelse til den som yter, kan være på sin plass.

Det er den urimelige eller tilfeldige fordelen som begrunner retten til vederlag. Om vederlaget allerede er kompensert – gjennom direkte eller indirekte bidrag eller gjennom mottak av andre fordeler, er vederlag ikke aktuelt. Den ene har kanskje medvirket til oppgradering av leiligheten, men har samtidig bodd gratis. I et slikt tilfelle vil den ene ha bidratt med håndverkerferdigheter, mens den andre har bidratt med rimelig bolig. Om det er en rimelig balanse mellom disse bidragene, vil det ikke foreligge noen rett til vederlag.

Alminnelig slitasje og elde kan også påvirke vurderingen av om forslaget gir grunnlag for vederlag. Vi kan tenke oss at samboerne A og B har innrettet seg slik at A passet barna, mens B pusset opp leiligheten som B eide før samlivet og som de alle bodde i. I første omgang ville en slik samlivstilpasning lede til at B som følge av begges bidrag blir tilført en ugrunnet berikelse. Men om det har gått 25 år der hele familien har nytt godt av oppussingen og der bruk og slitasje tilsier at denne innsatsen ikke lenger gir noen merverdi av betydning, vil forslaget neppe gi grunnlag for vederlag basert på den andres innsats.

På samme måte som etter ekteskapsloven § 73, må det etter forslaget til § 16 første ledd bokstav a være en årsakssammenheng mellom bidraget og berikelsen eller besparelsen til fordel for eiersamboeren. En faktisk årsakssammenheng er tilstrekkelig. Det betyr for eksempel at om samboer A har brukt arven sin på 500 000 kroner til å pusse opp Bs fritidsbolig, så er dette en tilførsel av kapital som normalt vil gi grunnlag for vederlag. Om B hevder at As bidrag var unødvendig og at B kunne ha klart seg uten bistand fra A, så er ikke slike hypotetiske forhold av betydning. Det avgjørende er om A faktisk bidro.

Når vederlaget skal utmåles, bør det på samme måte som etter ekteskapsloven § 73 tas utgangspunkt i den fordelen som er tilført den andre. Det kan også kreves vederlag på grunnlag av den verdistigningen som antas å være en konsekvens av bidraget.

Det vil også ha betydning hva slags midler samboeren har bidratt med. Samboerlovens gjennomgående skille mellom verdier som ikke er ervervet til felles personlig bruk og øvrige midler, vil være relevant også her. Om en samboer har tilført kapital og benyttet midler som ikke er til felles personlig bruk etter lovforslaget § 12 eller avtale mellom partene, vil utmålingen av vederlaget normalt ta utgangspunkt i hele beløpet som er brukt til berikelse til fordel for den andre. Om samboeren derimot har benyttet midler som ellers ville ha blitt delt etter kapittel 4, vil det i

utmålingen være naturlig å ta utgangspunkt i en halvpart av den fordelen som har kommet den andre til del. Paret selger for eksempel en bil som er ervervet til felles personlig bruk, for å ha råd til å legge nytt tak på hytta som B eier. Samme utgangspunkt bør legges til grunn dersom berikelsen eller besparelsen følger av partenes oppgave- eller kostnadsfordeling.

En gave gitt fra den ene samboeren til den andre, kan ikke etter forslaget 'trekkes tilbake' gjennom bruk av vederlagsreglene. Om den ene for eksempel har gitt den andre et verdifullt maleri som 40 års-gave, vil dette ikke utgjøre en slik tilfeldig fordel som kan korrigeres gjennom vederlagsreglene. En gave vil typisk være tiltenkt og ikke tilfeldig.

16.6.3 Midler er brukt til å øke egne verdier som ikke deles

Utvalget foreslår i lovutkastet § 16 første ledd bokstav b at det kan gi grunnlag for vederlag at en samboer har brukt egne verdier ervervet til felles personlig bruk til å øke egne verdier som ikke deles. Forbeholdet om at partene kan fravike delingsreglene ved samboeravtale gjelder også her, se lovforslaget § 3.

Regelen bygger på ekteskapsloven § 63 første ledd, som har hatt begrenset betydning for ektefeller. Utvalget antar at betydningen blir ytterligere begrenset for samboere, og at behovet for en slik regel er lite. Bestemmelsen gjelder for par som har rett til å kreve deling etter samboerloven kapittel 4. Retten kan følge direkte av loven eller av lov og avtale. Samboere har ikke et formuesfellesskap slik som ektefeller. Når samboerne ikke har rett til å kreve deling, er det heller ingen delingsformue som reduseres. Når utvalget likevel velger å foreslå regelen, er det for å vise at det kan oppstå enkelte korreksjonsbehov også her.

Regelen omfatter tilfeller hvor en samboer har brukt verdier som opprinnelig var ervervet til felles personlig bruk til å øke verdier som ikke deles. Samboerparet har for eksempel investert i felles bolig underveis i samlivet, og denne selges med et overskudd. Dersom den ene bruker midlene til renovering av en arvet familiehytte på sin hånd, reduserer dette i utgangspunktet delingsformuen. Om overdragelsen av felles bolig har skjedd inntil ett år før samlivsbruddet, vil overskuddet etter salget fortsatt utgjøre delingsmidler, jf. lovforslaget § 15 første ledd bokstav c. En ikke-avtalt overføring av overskuddet til ikke-delingsmidler, vil normalt gi rett til vederlag etter § 16 første ledd bokstav b, også der det er mer enn ett år siden overføringen skjedde. Dette vil kunne bli annerledes om samboeren har blitt kompensert på annen måte, slik at vedkommende fortsatt sitter igjen med en rimelig andel av de verdiene som er akkumulert underveis i samlivet. Videre vil det kunne gi grunnlag for vederlag om samboeren bruker verdiene til å erverve andre eiendeler som ikke deles. Samboer A benytter for eksempel overskuddet fra salget av felles bolig til å investere i pensjonsrettigheter til seg selv.

16.6.4 Delingsformuen er svekket på en utilbørlig måte

Utvalget foreslår i lovforslaget § 16 første ledd bokstav c at der den ene har utført handlinger som på en utilbørlig måte har ledet til en vesentlig reduksjon av delingsformuen, kan den andre ha rett til vederlag. Bestemmelsen er inspirert av ekteskapsloven § 63 andre ledd og skal i det vesentlige forstås på samme måte. Dette er en regel som har vist seg praktisk i det økonomiske oppgjøret etter ekteskap. Selv om bokstav c bygger på ekteskapslovens regel, vil det ha betydning at samboeres delingsformue beregnes på en annen måte, se lovforslaget § 15. Det fremgår av § 15 at reduksjonen av delingsformuen både kan følge av reduserte delingsmidler (aktiva) og økte forpliktelser (passiva).

Paragraf 16 første ledd bokstav c består av to elementer. For det første et vilkår om en vesentlig reduksjon av de midlene som skulle ha vært delt etter loven eller en samboeravtale. For det andre en markør som indikerer at denne reduksjonen er forårsaket av kritikkverdige forhold. Vilkåret om at svekkelsen har skjedd på en «utilbørlig» måte sikter særlig mot en atferd der samboeren ikke har forvaltet med begges interesser for øye og derved ikke har dradd omsorg for samboerens interesser eller verdier slik man bør kunne forvente i et samliv.

En kritikkverdig svekkelse av samboerens egen delingsformue med 20 prosent eller mer bør normalt utløse vederlag etter forslaget. Svekkelsen kan gi grunnlag for vederlag også der den utgjør mindre enn 20 prosent, men der svekkelsen i kroner og øre likevel er betydelig. Forholdet mellom handlingen og reduksjonen av delingsformuen bør også ses i sammenheng. Jo mer utilbørlig en handling fremstår, jo mindre skal til for at svekkelsen leder til vederlag.

Om en samboer derimot har svekket den andre samboerens verdier, vil dette kunne korrigeres gjennom alminnelige pengekrav eller krav om erstatning. En slik svekkelse kan for eksempel følge av et ikke-avtalt forbruk av den andres midler eller av ødeleggelse av den andres ting.

16.6.5 Den andre samboeren gjør fradrag for annen gjeld i delingsoppgjøret

Utvalget foreslår i § 16 første ledd bokstav d en regel som ikke har forbilder i eksisterende lovgivning. Forslaget gir rett til å kreve vederlag der den andre samboeren ved beregningen av delingsformuen har gjort fradrag for gjeld som ikke er brukt til å finansiere eiendeler eller rettigheter som inngår i delingsgrunnlaget, jf. § 15 andre ledd bokstav b. Det er hensynet til kreditorenes rett til dekning av utestående fordringer som begrunner at den andre samboeren har rett til et utvidet gjeldsfradrag. Formålet med den korresponderende vederlagsregelen er å oppnå et rettferdig oppgjør mellom samboerne. Om den ene får anledning til å redusere sin delingsformue som følge av høy gjeldsbelastning, vil det som oftest være rimelig at den andre samboeren får adgang til å redusere sin delingsformue like mye gjennom vederlagsreglene.

Konsekvensen av forslaget om ny vederlagsregel er at når den ene gis rett til utvidet gjeldsfradrag, gis den andre rett til et vederlagskrav som reduserer plikten til å dele delingsformuen tilsvarende. Regelen sikrer derfor kreditorene fullt oppgjør og hindrer samtidig at den ene samboeren kan velte sine gjeldsforpliktelser over på den andre.

I boks 16.1 og boks 16.2 er det tatt inn to eksempler som kan belyse samvirket mellom de foreslåtte reglene om gjeldsfradrag og vederlag.

Boks 16.1 Eksempel 1

Samboerne Marte og Peder eier en bolig erervet til felles personlig bruk, hvor verdien skal deles etter endt samboerskap. Boligen er gjeldfri ved skjæringstidspunktet. Marte eier i tillegg en hytte som hun bygde før samboerskapet. Hytta ligger i en skogsgrend der prisene over tid har sunket. Martes kostnader til bygging oversteg markedsverdien av eiendommen, og den er fortsatt fullt ut belånt. Hyttas verdi er på 1,2 millioner kroner og hyttelånet er på 1,5 millioner kroner.

Ved oppgjøret etter samboerskapet inngår nettoverdien av boligen i delingsgrunnlaget, mens Marte kan holde verdien av hytta utenfor deling, jf. § 12 første ledd bokstav a. Etter § 15 andre ledd bokstav b har Marte imidlertid rett til å gjøre fradrag for den delen av hyttegjelden som overskrider verdien av eiendelen hun holder utenfor, det vil her si 300 000 kroner.

Peder kan som en følge av dette kreve vederlag etter § 16 første ledd bokstav d. Som en kompensasjon for at Marte får trekke fra 300 000 kroner i gjeld som ikke har finansiert delingsmidler, kan Peder via vederlagsreglene trekke fra 300 000 kroner i vederlag når delingsformuen skal beregnes.

Boks 16.2 Eksempel 2

Samboerne Kari og Ola har felles bolig verdt 6 millioner kroner, der verdien skal deles etter endt samboerskap. De har et felles boliglån på 4 millioner kroner. Ola har i tillegg sin egen forbruksgjeld på 1 million kroner. Han har ikke andre verdier som kan dekke denne gjeldsposten.

Dekningsprinsippet i norsk rett tilsier at Ola må få trekke fra 1 million ekstra ved delingen. Ola kan da i utgangspunktet gjøre fradrag for 2 millioner kroner i fellesgjeld, jf. lovforslaget § 15 første ledd bokstav a, og fradrag for 1 million kroner i egen forbruksgjeld, jf. § 15 første ledd bokstav b. Det kommer derved ikke noe til likedeling fra Ola.

Uten korreksjon, ville Karis overskudd på 1 million i utgangspunktet bli delt med 500 000 kroner til hver, jf. hovedregelen om deling. Kari kan imidlertid etter forslaget her kreve vederlag etter § 16 første ledd bokstav d. Kari kan derved samlet kreve å holde utenfor deling 2 millioner kroner fellesgjeld og i tillegg 1 million kroner som vederlag. Det går derved ikke noe til likedeling fra Kari heller. Det økonomiske oppgjøret blir slik:

Kari			Ola		
	3 000 000	boligverdi		3 000 000	boligverdi
	– 2 000 000	fellesgjeld (bolig)		– 2 000 000	fellesgjeld (bolig)
	– 1 000 000	holdes tilbake som vederlag		– 1 000 000	ekstra gjeldsfradrag
Til likedeling:	0		Til likedeling:	0	

16.6.6 Presisering av vederlagsreglene. Når grunnlaget for vederlagskravet må ha oppstått mv.

Utvalget foreslår at det presiseres at vederlagskravet må ha oppstått i løpet av samlivet og senest ved det økonomiske oppgjøret, jf. lovforslaget § 16 andre ledd. Vederlagskrav etter § 16 første ledd bokstavene a til c kan oppstå frem til skjæringstidspunktet, mens vederlagskrav etter bokstav d typisk vil oppstå etter skjæringstidspunktet, og som følge av den andre samboernes krav om utvidet gjeldsfradrag.

Utvalget foreslår at det i § 16 andre ledd andre punktum presiseres at et vederlag kan trekkes fra egne midler før deling. Regelen vil gjøre gjennomføring av et krav om vederlag mer effektiv for samboere som gjennomfører et delingsoppgjør. I praksis innebærer regelen at bevisbyrden og søksmålsbyrden overføres til den samboeren som eventuelt motsetter seg vederlaget.

Videre foreslår utvalget av pedagogiske hensyn å lovfeste det alminnelige dekningsprinsippet ved det økonomiske oppgjøret etter samliv, jf. forslaget til § 16 andre ledd tredje punktum. En samboer har bare rett til vederlag dersom midlene ikke er nødvendige for å dekke gjeld. Bestemmelsen markerer at kreditorenes dekningsrett går foran hensynet til absolutt rimelighet mellom samboerne. Samtidig åpner bestemmelsen for at en samboer kan holde igjen midler i likedelingsrunden, så sant det finnes midler til dette. Samboeren skal derved slippe å bruke sine nettolikedelingsmidler til å betale for den andres gjeld som ikke har finansiert eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk.

Vederlag kan imidlertid ikke tilkjennes som et fremtidig gjeldskrav, jf. lovforslaget § 16 andre ledd fjerde punktum. En forutsetning for vederlag er at det eksisterer positive verdier som kan benyttes som vederlag. Dette er løsningen også for ektefeller, men uten at det kan leses direkte ut av ekteskapsloven.

Kapittel 17
Rett til å overta eiendeler ved samboerskapets opphør. Bruksrett til felles bolig

17.1 Innledning

Det er et grunnleggende skille mellom det verdimessige oppgjøret mellom partene – hvor mye den enkelte får i kroner og ører, og fordeling av konkrete eiendeler. I ekteskapsloven er reglene om deling av formuen inntatt i kapittel 12, mens reglene om fordeling av eiendeler fremgår av kapittel 13. Når utvalget har valgt å fremlegge et relativt omfattende forslag til samboerlov, er det også naturlig å vurdere behovet for regler om fordeling av konkrete eiendeler. Videre kan regler om bruksrett til felles bolig ved oppløsning av samlivet være viktige i de tilfellene spørsmålet kommer opp, og da særlig som del av midlertidige ordninger i umiddelbar tilknytning til et samlivsbrudd.

I dette kapittelet vil utvalget først behandle spørsmålet om retten til å overta eiendeler etter at samboerskapet opphører og begrensninger i retten til å overta eiendeler når samboerne har felles gjeld, jf. punkt 17.2, og deretter spørsmålet om bruksrett til bolig, jf. punkt 17.3.

17.2 Rett til å overta eiendeler

17.2.1 Gjeldende rett

Husstandsfelleskapsloven inneholder regler om fordeling av eiendeler når et husstandsfellesskap oppløses på annen måte enn død, se husstandsfellesskapsloven § 3. Bestemmelsen gir ett av husstandsmedlemmene 1) rett til å tre inn i husleiekontrakt, 2) rett til å innløse andel, aksje eller obligasjon som tilhører den andre når retten til bolig er knyttet til den, 3) rett til å overta boligeiendom som tilhører den andre når eiendommen hovedsakelig har tjent til felles bolig, samt 4) rett til å overta vanlig innbo. For rett til å overta boligeiendom er forutsetningen at den andre samboer ikke har odelsrett til eiendommen eller har ervervet den fra sin slekt ved arv eller gave, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 første ledd nr. 3.

Forutsetningen for å gi et husstandsmedlem en rett til å overta bolig etter § 3 første ledd, er at «sterke grunner taler for det». Vilkåret «sterke grunner» er det samme som er brukt i ekteskapsloven § 74 første ledd, hvor det er spørsmål om en ektefelle skal gis rett til å overta eiendeler som er den andre ektefelles særeie.

Dersom et husstandsmedlem gis adgang til å overta eiendeler etter husstandsfellesskapsloven § 3 første ledd, får regler om skiftetakst i ekteskapsloven § 69 og oppgjørsregelen i ekteskapsloven § 70 tilsvarende anvendelse i oppgjøret, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 fjerde ledd. Dette medfører blant annet at det er eiendelens omsetningsverdi som skal legges til grunn for oppgjøret.

17.2.2 Menneskerettslige skranker

Eiendomsretten er vernet gjennom EMK tilleggsprotokoll 1 artikkel 1 (EMK P1-1). Å overføre eiendomsretten til en eiendel helt eller delvis mellom partene ved et samboeroppgjør, vil medføre et inngrep i eiendomsretten. For at inngrepet skal være rettmessig, må inngrepet ha hjemmel i lov, ha et legitimt formål og ikke være uforholdsmessig, se punkt 4.7. EMD har anerkjent at statene kan ha adgang til å gripe inn i eiendomsretten ved reguleringer som ivaretar samfunnets interesse. Sosiale hensyn, boligregulering og beskyttelse av leietakere er slike legitime hensyn. Statens skjønnsmargin må anses videre på dette området, enn hvor det er tale om inngrep overfor borgernes liv og frihet.

Utvalget legger til grunn at en nøytral regel som åpner for at begge samboere kan ha rett til å overta eiendeler etter en konkret vurdering, med plikt til å betale for eiendelens eller eierandelens verdi, ikke i seg selv er i strid med menneskerettighetskonvensjonen. En «kan»-regel vil gi rom

for å foreta en konkret forholdsmessighetsvurdering. Anvendelse av regelen kan videre bidra til å sikre statens forpliktelser etter barnekonvensjonen, for eksempel at hensynet til barn er sentralt i vurderingen om hvem av samboerne som skal overta tidligere felles bolig.

17.2.3 Fremmed rett

Den *svenske* samboerloven har regler om en samboers rett til å overta eiendeler som er såkalt «samboegendom», det vil si felles bolig og innbo som er ervervet til felles bruk. Ved vurderingen er utgangspunktet at den samboeren som «bäst behöver» eiendelen har rett til å overta.[1] En samboer kan bare overta samboereiendom som tilhører den andre etter en konkret rimelighetsvurdering, dersom det «med hänsyn till omständigheterna i övrigt kan anses skäligt». Eiersamboeren kan likevel velge å beholde eiendelen ved å betale ut den andre. I særlige tilfeller kan en samboer overta en borett, som leierett eller andelsrett, når dette *ikke* utgjør samboereiendom.[2] Om samboerne ikke har eller har hatt felles barn, kreves ekstraordinære grunner. Som hovedregel gjelder en frist på ett år for å fremsette slike krav.[3]

17.2.4 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget mener at en samboerlov bør ha regler som tar sikte på å løse konflikter som kan oppstå ved fordeling av eiendeler etter samlivsbrudd. Husstandsfellesskapsloven har en slik regel i dag, se punkt 17.2.1 over. Bestemmelsen gjelder for ulike typer husstandsfellesskap og foreslås ikke opphevet. Utvalgets lovforslag innebærer imidlertid at husstandsfellesskapsloven ikke vil få anvendelse for samboere som omfattes av samboerloven, jf. forslag til endringer i husstandsfellesskapsloven § 1, se utredningen punkt 21.3. Det er derfor behov for en egen regel for denne samboergruppen.

Ved utformingen av forslag til regel har utvalget sett hen til reglene i ekteskapsloven. Samme hensyn gjør seg gjeldende for begge samlivsformer, og det er gode grunner til å legge seg tett opp til regler som fungerer og som det etter hvert har utviklet seg praksis om. Utvalget foreslår i lovutkastet § 17 en bestemmelse som bygger på reguleringen i ekteskapsloven §§ 66 og 67.

Ved opphøret av samlivet vil samboerne normalt avtale hvem som skal overta de ulike eiendelene. At dette løses basert på enighet mellom partene, er derfor den praktiske hovedregelen. Strengt tatt er det ikke nødvendig å regulere dette. Utvalget mener imidlertid at lovteksten blir enklere å forstå om også den praktiske hovedregelen fremgår av lovteksten, se forslag til § 17 første ledd.

Behovet for regulering inntrer først og fremst der partene er uenige. Om samboerne ikke kan enes om hvem som skal overta de ulike eiendelene og rettighetene, er det nyttig med en regulering som avklarer de mest praktiske tilfellene som vil oppstå. Dette reguleres i § 17 andre ledd. Forslaget tar utgangspunkt i at den som har rett til å løse en eiendom på odel og dernest at en som eier en eiendel fullt ut eller for det vesentlige, har rett til å overta disse, jf. lovutkastet § 17 andre ledd bokstavene a og b.

Det må likevel være rom for at en samboer kan overta den andres felles bolig og innbo der særlige grunner taler for dette, se forslag til § 17 andre ledd bokstav c. Utvalget foreslår at forutsetningen for å overta bolig og/eller innbo eiendelen der det foreligger «særlige grunner», slik vilkåret også lyder etter ekteskapsloven § 67. Dette innebærer at terskelen er noe lavere enn etter husstandsfellesskapsloven § 3 første ledd, hvor det kreves «sterke grunner». Utvalget foreslår imidlertid at retten til å overta eiendeler etter § 17 ikke skal gjelde for eiendeler og rettigheter som den andre har ervervet fra sin egen slekt ved arv eller gave. Denne regelen gjelder også for ektefeller. Vilkårene for å overta bolig og innbo er nærmere omtalt i merknaden til lovforslaget § 17.

Loven bør gi en frist for parten for å fremsette krav om å overta den andres eiendeler. Utvalget foreslår at fristen settes til ett år etter skjæringstidspunktet, jf. forslaget § 17 tredje ledd første punktum. Fristen balanserer etter utvalgets syn hensynet til relativ rask avklaring, samtidig som den gir samboerne tid etter samlivsbruddet til å områ seg og vurdere behovet for å fremsette et krav. Fristen på ett år samsvarer videre med den foreslåtte fristen for å kreve deling etter samboerloven kapittel 4, se lovforslaget § 14 første ledd tredje punktum. Tilsvarende frist er hovedregelen også etter svensk rett.

Dersom verdiene som en samboer overtar overstiger verdien som samboeren har krav på i oppgjøret, må det overskytende betales til den andre, jf. lovutkastet til § 17 tredje ledd andre

---

1 Sambolag (SFS 2003:376) 16§ 2 stk. andre punktum

2 Sambolag (SFS 2003:376) 22§; Brattström, under publisering, 2025.

3 Sambolag (SFS 2003:376) 22§ 2 stk. andre og tredje punktum.

punktum. Dette er samme regulering som for ektefeller, jf. ekteskapsloven § 70 første ledd.

Utvalget foreslår at det bør være adgang for hver av samboerne til å kreve salg av eiendeler som ikke overtas av noen av dem etter loven eller etter avtale, se utkastet til § 17 fjerde ledd. Retten til å overta eller kreve salg av eiendeler i tilfeller hvor samboerne har felles gjeld som ikke innfris eller overtas, foreslås regulert i § 18, se punkt 17.2.5.

Utvalget foreslår at ekteskapslovens takseringsregler og oppgjørsregler får anvendelse ved rett til å overta eiendeler, tilsvarende husstandsfellesskapsloven § 3 fjerde ledd. Dette fremgår av forslaget § 17 femte ledd.

17.2.5 Særlig om dekning av felles gjeld før oppgjøret gjennomføres

Problemstilling. Ved kjøp av felles bolig under samlivet vil en långiver ofte stille krav om at begge samboerne er solidarisk ansvarlige for lånebeløpet, samtidig som långiveren sikrer sitt krav med pant i boligen. Solidarisk ansvar medfører at hver av samboerne overfor långiveren hefter for hele beløpet fullt ut. Selv om samboerne seg imellom for eksempel har avtalt at de skal være ansvarlig for halvparten av gjelden hver, kan ikke en slik avtale gjøres gjeldende overfor långiveren dersom partene har påtatt seg et solidarisk ansvar. I dagens boligmarked er det heller ikke uvanlig at foreldre eller besteforeldre stiller sikkerhet for barn eller barnebarns lån. Nærstående påtar seg kanskje et personlig ansvar for lånet eller de stiller egen eiendom som sikkerhet. Om samboerskapet ender med brudd og én av samboerne ønsker å overta boligen alene, så leder ikke dette i seg selv til at den andre samboeren eller nærstående blir fritatt for ansvaret for lånet. Dette kan derved skape en sårbar situasjon for flere personer.

Et eksempel til illustrasjon: Har samboerne solidarisk ansvar for et lån på 900 000 kroner, og samboerne har avtalt med hverandre at de hefter for halvparten hver, vil ikke den ene samboeren bli fritatt for gjeldsansvaret utad ved å betale 450 000 kroner til långiver. Gjeldsansvaret faller først bort når hele gjelden er nedbetalt. Dersom én av samboerne ikke betaler sin andel, vil långiveren kunne kreve at den andre samboeren betaler hele beløpet. Problemstillingen er praktisk. Det må antas at de fleste samboere som under samlivet tar opp lån for å investere i felles bolig eller andre større verdier, har et solidarisk ansvar overfor långiveren.

Spørsmålet blir da for det første om samboerloven bør gi regler som søker å ivareta interessene til hver av samboerne når et solidarisk ansvar overfor kreditor fortsatt består ved samlivsbruddet. Spørsmålet blir dernest om loven bør inneholde en mekanisme som sikrer at personer som har stilt sikkerhet for samboernes lån også blir fritatt fra dette ansvaret.

Reguleringen for ektefeller. For ektefeller søker ekteskapsloven § 64 å ivareta hver av ektefellenes interesser ved delingen når ektefellene er sammen ansvarlig overfor en kreditor. Første punktum slår fast at hver av ektefellene kan kreve at den delen av gjelden som den andre er ansvarlig for, blir betalt før delingen gjennomføres. I praksis vil det ofte være tale om et langsiktig låneforhold, og derfor bestemmer andre punktum at hver av ektefellene isteden kan kreve at det avsettes midler til dekning av gjelden eller at det stilles sikkerhet. Tredje punktum inneholder en regel som gjør at en ektefelle kan holde tilbake midler som ellers skulle tilfalt den andre ved delingen, begrenset til den delen som den andre skal dekke av gjelden som de er felles ansvarlig for.

Vurdering av behovet for regulering i samboerloven. Også samboere og deres kreditorer kan ha behov for en regulering som ivaretar de ulike partenes interesser ved det økonomiske oppgjøret der paret har lån som begge er ansvarlige for. Dette er særlig praktisk for lån som finansierer felles bolig, men kan være aktuelt i mange situasjoner.

Når paret for eksempel har investert i felles bolig sammen, vil denne boligen som oftest være helt eller delvis finansiert med lån, og kreditorene har som oftest sikret kravet gjennom panterett i boligen. Felles gjeld knyttet til felles bolig utgjør ofte store beløp både når det gjelder verdier og gjeld. Ikke sjelden vil ingen av samboerne ha råd til å overta boligen alene. Andre ganger vil én av samboerne ønske å overta boligen alene. I en slik situasjon vil det være urimelig om den samboeren som ikke overtar, fortsatt skal være ansvarlig for boliggjelden. Endringer av ansvarsforholdene på låntakersiden krever imidlertid panthavers medvirkning etter panteloven § 2-7.

Ønsker en samboer å overta boligen, er det etter utvalgets syn rimelig at det etableres ordninger som bidrar til at den andre frigjøres fra ansvaret for lån som har finansiert boligen og som ofte er sikret med pant i eiendommen. Det er etter utvalgets syn også behov for mekanismer som kan sikre at familiemedlemmer og andre som har stilt sikkerhet for samboernes lån, blir fritatt for dette som følge at samboeren overtar eiendom-

men som utløste behovet for låneopptak og sikkerhetsstillelse. Selv om dette anses rimelig, har mange fått erfare at dette kan vise seg vanskelig i praksis.

Utvalgets forslag. Utvalget foreslår en bestemmelse i samboerloven § 18, delvis inspirert av ekteskapsloven § 64. Utvalget foreslår for det første en regel etter mønster fra ekteskapsloven § 64 første punktum, se lovforslaget § 18 første ledd første punktum. Forslaget innebærer at hver av samboerne kan kreve at felles gjeld nedbetales før det økonomiske oppgjøret gjennomføres. Ingen av samboerne vil da risikere å måtte betale for den andelen av gjelden som den andre samboeren er ansvarlig for etter det interne rettsforholdet mellom dem. Dette alternativet fordrer imidlertid at begge parter har tilstrekkelige midler. Kanskje er gjelden så å si nedbetalt allerede eller kanskje partene har andre objekter som kan tjene som sikkerhet for et nytt lån som kan brukes til nedbetalingen.

Dersom én av samboerne ikke har midler til å dekke sin gjeldsandel, er dette alternativet lite praktisk. Alternativet er heller ikke praktisk dersom en samboer er insolvent. I et slikt tilfelle kan ikke den andre samboeren kreve at felles gjeld prioriteres før krav som andre kreditorer har mot samboeren. Prioritetsrekkefølgen mellom kreditorene må følge alminnelige regler om gjeldsforfølgning og konkurs.

I lys av disse utfordringene foreslår utvalget også en begrensning i retten til å overta eiendeler etter samboerskapets opphør etter samboerloven § 17, for å hindre at den ene samboeren overtar eiendeler som er finansiert av gjeld den andre samboeren fortsatt er ansvarlig for eller har stilt annen sikkerhet for, se lovforslaget § 18 første ledd andre punktum. Forslaget innebærer at den andre samboeren kan kreve at den samboeren som vil overta eiendelen eller rettigheten også må overta alt ansvar for gjeld mv. Den samboeren som vil overta eiendelen eller rettigheten, kan dermed ikke fortsette å basere seg på sikkerhetsstillelse fra samboeren eller noen av dennes nærstående. Om samboeren ikke overtar ansvaret for gjeld eller sikkerhetsstillelse knyttet til eiendelen, kan den andre samboeren kreve eiendelen solgt. Et praktisk eksempel er at A overtar tidligere felles bolig, mens B flytter ut. At B som flytter ut fortsatt er solidarisk ansvarlig for gjelden som er tilknyttet boligen, er en lite betryggende ordning for B. B kan dermed kreve at A samtidig overtar alt ansvar for gjeld eller sikkerhetsstillelse knyttet til boligen.

Overføring av gjeldsansvar til den ene samboeren alene, kan imidlertid ikke skje uten panthaverens medvirkning, jf. panteloven § 2-7. Tilsvarende gjelder som hovedregel annen sikkerhetsstillelse og debitorforpliktelser.[4] Den samboeren som ønsker å overta eiendelen eller rettigheten, kan likevel erfare at långiveren (panthaveren) ikke gir sitt samtykke. Utvalget mener i så fall at manglende samtykke fra panthaveren til å frita samboeren for gjeldsansvaret og tilknyttet sikkerhetsstillelse, bør gi den andre samboeren rett til å kreve boligen solgt, se lovforslaget § 18 andre ledd første punktum. Salgssummen kan dermed bidra til innfrielse av lånet, slik at det felles ansvaret for lånet og tilknyttede sikkerhetsstillelser avvikles.

Dersom de økonomiske forutsetningene er til stede, vil nok långiver samtykke til at den ene samboeren overtar hele gjelden. Utvalget foreslår at en långiver bare kan nekte slikt samtykke om det foreligger saklig grunn, se lovutkastet § 18 andre ledd andre punktum. Finanslovgivningen stiller krav blant annet til låntakers egenkapital, og denne kan bli svekket som følge av et samlivsbrudd. Reglene hindrer imidlertid ikke finansinstitusjonene å foreta individuelle vurderinger av gjeldsbetjeningsevne eller av låntakers øvrige utgifter mv. Så fremt den samboeren som ønsker å påta seg gjeldsansvaret alene, etter dette har de nødvendige økonomiske forutsetningene, bør som utgangspunkt slikt samtykke gis. Finansinstitusjonene har også såkalte fleksibilitetskvoter som kan innebære at et lån ytes også der ikke alle vilkårene er oppfylt. Et samlivsbrudd vil ofte gi en midlertidig svekket økonomi og et særlig behov for at det utvises en viss fleksibilitet.

Samboerlovutvalget har ikke sett behov for en tilsvarende regel for samboere som ekteskapsloven § 64 tredje punktum, som gir regler for å sikre ansvaret for felles gjeld. Reglene som utvalget foreslår om plikt til å overta gjeldsansvar alene som vilkår for å overta en eiendel, eventuelt rett til å kreve salg hvor overtakelse av gjeldsansvar ikke er mulig, reduserer eller eliminerer behovet for en slik bestemmelse.

17.3 Bruksrett til felles bolig

17.3.1 Gjeldende rett

Når et husstandsfellesskap oppløses, kan et av hustandsmedlemmene få bruksrett til bolig som har vært felles hjem, jf. husstandsfellesskapsloven

[4] Hagstrøm et al., 2021, side 907; Haaskjold, 2023, side 280.

§ 3 andre ledd. Vilkåret er at «særlige grunner» taler for det. Dette er det samme vilkåret som gjelder for rett til å stifte bruksrett etter ekteskapsloven, se §§ 68 første ledd og 74 andre ledd, som gjelder når ektefellene har henholdsvis felleseie og særeie.

I motsetning til i ekteskapsloven, er det ingen bestemmelser i husstandsfellesskapsloven om at det skal betales leie for bruken, se ekteskapsloven §§ 68 andre ledd og 74 andre ledd. Av forarbeidene til husstandsfellesskapsloven fremgår det imidlertid at det skal betales «vederlag for bruken i tråd med alminnelige prinsipper», se Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører* side 25. Rettstilstanden er derfor den samme for bruksrett etter husstandsfellesskapsloven som etter ekteskapsloven, men slik at ekteskapsloven er mer informativ om den bruksberettigedes rettsstilling.

17.3.2 Menneskerettslige skranker

En bruksrett til en bolig som helt eller delvis tilhører en annen kan medføre et inngrep i eiendomsretten, ved at eierens rådighet begrenses. En slik begrensning av eierrådigheten vil normalt være et mindre inngrep enn at eiendomsretten overføres til en annen, men de samme begrensningene som gjelder ved fordeling av eiendeler ved oppgjøret, gjør seg gjeldende også ved spørsmål om å gi bruksrett, se punkt 17.2.2. Bestemmelsen om bruksrett må derfor utformes på en måte som ikke medfører et uforholdsmessig inngrep over eieren. I vurderingen vil hensynet til barnets beste etter barnekonvensjonen være et relevant moment.

17.3.3 Fremmed rett

Flere land har regler som styrker en samboers rett til å fortsette å bo i familiehjemmet ved et samlivsbrudd. *Svensk, dansk* og *islandsk* husleielovgivning gir en samboer sterkere rett enn andre til tre inn i et bestående husleieforhold.[5]

Etter *skotsk, engelsk* og *newzealandsk* lovgivning kan en samboer kreve en tidsbegrenset bruksrett over det felles hjemmet ved samlivets opphør.[6] Liknende regler finnes i den *kanadiske* provinsen British Colombia.[7]

17.3.4 Utvalgets vurderinger og forslag

Utvalget foreslår at samboerloven regulerer bruksrett til felles bolig ved samboerskapets opphør, se lovforslaget § 19. Husstandsfellesskapsloven § 3 andre ledd vil som følge av utvalgets lovforslag ikke lenger få anvendelse for samboere som omfattes av samboerloven, jf. forslag om endring i husstandsfellesskapsloven § 1, se utredningens punkt 21.3 og punkt 17.2.4.

Problemstillingen kan primært oppstå når én av samboerne overtar den tidligere felles boligen etter lovforslaget §§ 17 og 18, mens den andre har behov for å fortsette å bo i boligen. Spørsmål om bruksrett kan også komme opp i forbindelse med en midlertid løsning umiddelbart i tilknytning til bruddet mellom partene.

En bruksrett til boligen vil medføre at eiendomsretten og bruksretten splittes. Det vil være et inngrep i eiendomsretten om eieren må akseptere at det etableres en bruksrett til boligen vedkommende eier. Inngrepets omfang og intensitet er avhengig av om det er tale om en eiendom han eller hun fullt ut eier, eller om det er tale om å stifte bruksretten i en andel av boligen som han eller hun eier. Dersom eieren av boligen ikke ønsker å beholde den, bør den som krever bruksrett som utgangspunkt ha en plikt til å overta eiendomsretten. Det kan vanskelig forsvares at eierforholdet til boligen skal opprettholdes av hensyn til at den andre skal tilkjennes en bruksrett. Selv om det skal betales vederlag for bruken, vil det likevel være en økonomisk belastning for eieren ikke å kunne benytte sin egen eiendom. Utvalget legger derfor til grunn at det skal en del til før bruksrett til bolig etableres etter § 19.

Når utvalget likevel foreslår en slik regel, er begrunnelsen at en part kan ha et akutt boligbehov i tilknytning til oppløsning av samlivet. Utvalget ser for seg at bruksrett særlig kan være aktuell som en midlertidig løsning, jf. lovforslaget § 24 om midlertidig avgjørelser. I slike tilfeller bør ikke terskelen for å tilkjenne bruksrett ligge veldig høyt.

Er det derimot tale om bruksrett over noe lengre perspektiv, bør terskelen for å tilkjenne bruksrett heves. Rett nok kan det synes som kravet ikke er praktisert veldig strengt etter ekteskapsloven. Denne praksis er etter hvert blitt gammel, se for

---

5 Danmark: Lejeloven (2022, LOV nr 341 af 22/03/2022) § 166; Island: Húsaleigulög nr. 36/1994 § 3 og kapittel IX; Sverige: Jordabalk (SFS 1970:994) 12 kap. Hyra, 33§. Lund-Andersen; 2014, side 149-150; Asland, 2014, side 208.

6 England: Family Law Act 1996, c. 27, Part IV og Schedule 7; Skottland: Matrimonial Homes (Family Protection) (Scotland) Act 1981, c. 59. section 18; New Zealand: Property (Relationships) Act 1976.

7 Family Law Act, SBC 2011, c 25, section 90.

eksempel Rt. 1977 side 1143. Selv om det også i dag er utfordringer med hensyn til tilgjengelige boliger etter et samlivsbrudd, er det nok en utbredt oppfatning om at hver av samboerne må stå på egne ben etter et brudd og ikke kan belage seg på å bruke den andres eiendom i tiden etter bruddet. Man skal derfor være varsom med å tillegge eldre praksis for stor vekt i vurderingen av om det skal tilkjennes bruksrett.

Det kan imidlertid være forhold som kan begrunne bruksrett for en periode. Dersom den ene av samboerne skal ha barn boende fast hos seg, kan hensynet til å skjerme barn fra miljøskifte etter bruddet være et hensyn som etter omstendighetene kan tilsi at det etableres en bruksrett. Hensynet til barnets beste må da trekkes inn i vurderingen, uavhengig av om barnet er en samboers egne eller felles barn. Se barnekonvensjonen artikkel 3 og utredningen punkt 4.6. Andre relevante hensyn kan være nærhet til arbeid og hvem som har størst problemer med å skaffe seg ny bolig. Dette er momenter som det er lagt vekt på i rettspraksis etter ekteskapsloven, se Rt. 1974 side 849 og Rt. 1965 side 1247.

En bruksrett er bruk av den andre samboerens eiendom, og bør begrenses i tid. Utvalget antar at bruksrett særlig kan være aktuelt i en akutt overgangsperiode. Dersom den som oppnår bruksrett har mulighet til å skaffe seg annet bosted, bør bruksretten falle bort. En tidsbegrensning vil dermed legge opp til at den bruksberettigede pålegges en viss aktivitet med å skaffe annet bosted, slik at eieren igjen kan benytte sin egen eiendom.

Eieren av boligen må kunne kreve vederlag for bruken. Det må derfor være adgang til å kreve vanlig markedsleie fra den som får bruksrett. Er boligen i sameie, må leien fastsettes i samsvar med eierforholdet. Det er bruken av den andres eiendom det skal betales vederlag for.

Etter ekteskapsloven løper først leien fra det tidspunkt det er fremsatt krav, jf. ekteskapsloven § 68 andre ledd tredje punktum. Utvalget foreslår tilsvarende løsning for samboere. Dette kan bidra til at spørsmålet om bruksrett får en rask avklaring, samtidig som det kan være økonomisk belastende for den som har bruksrett å betale leie med 'tilbakevirkende kraft'.

Kapittel 18
Bør samboerskap registreres?

18.1 Innledning

Samboerlovutvalgets mandat reiser ikke uttrykkelig spørsmålet om forslaget til samboerlovgivning bør omfatte en registreringsordning for samboere. Utvalget er imidlertid bedt om å definere hvilke samboergrupper som bør omfattes av de foreslåtte reglenes virkeområde og om det skal foreslås ulike regler for ulike grupper samboere. I forlengelsen av dette er det naturlig å vurdere behovet for et register som kan gi kunnskap om hvem som er samboere. Utvalget vil behandle spørsmålet i kapittelet her. Utvalget har i arbeidet innhentet innspill fra blant andre Skatteetaten (Folkeregisteret), Kartverket og Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV), se punkt 2.5.2.

18.2 Tidligere utredningers syn på registreringsspørsmålet

18.2.1 Behovet for et samboerregister

Spørsmålet om det bør etableres en registreringsordning for samboere i Norge har blitt vurdert – og forkastet – gjennom 40 år, parallelt med vedtakelse av regler som gir rettigheter og plikter for samboere.

Det primære formålet med et samboerregister har gjennomgående vært at registrering kan være en egnet og objektiv metode for å identifisere hvem som er samboere:

Ekteskapslovutvalget pekte på at avgrensningen av de samboerforholdene som eventuelt skulle omfattes av en lovgivning var utfordrende og reiste vanskelige bevis- og rettsanvendelsesspørsmål, se NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel – Om enkelte lovregler i tilknytning til samliv uten vigsel («papirløse ekteskap»)* side 42.

St.meld. nr. 50 (1984–85) *Om familiepolitikken* skisserte mulige endringer for å regulere samboeres rettsforhold, spesielt på det offentligrettslige området. Meldingen problematiserte samboerskap som kriterium for å fastsette rettigheter og plikter, og påpekte at registreringsspørsmålet var et viktig moment i diskusjonen.

Husstandsfellesskapsutvalget uttalte at en forutsetning for å kunne knytte rettsvirkninger til husstandsfellesskap må være at fellesskapet «lar seg rimelig godt identifisere», jf. NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap* side 33 flg. En registreringsordning kunne derfor være hensiktsmessig for å etablere et objektivt kriterium for å identifisere et husstandsfellesskap, særlig for personer i et ugift samliv. Husstandsfellesskapsutvalget anså også at registrering kunne utgjøre et alternativ til krav om boforholdets varighet, ved at rettsvirkninger ble stiftet allerede ved registreringen.

I NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* omfattet mandatet å utrede en frivillig eller tvungen registreringsordning. Utvalget påpekte at det er «nødvendig med en eller annen form for identifisering av samboerskap for at lovregulering skal få den tilsiktede effekt» (side 134).

St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* fulgte opp vurderingene fra NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*. Det ble fremhevet at et register ville gi mulighet for kontroll og oversikt over samboergruppen, og lette bevisvurderingen av samboerskapets eksistens og varighet, se side 67 flg.

Avgrensning av samboergruppen er videre behandlet i utredninger om barnelovgivningen, særlig knyttet til spørsmålet om fastsettelse av farskap og foreldreansvar. I NOU 2009: 5 *Farskap og annen morskap* vurderte Farskapsutvalget om pater est-regelen også bør gjelde for samboende foreldre, se side 75–78. Mangel på et samboerregister ble trukket fram som en «vesentlig praktisk hindring» for å innføre en slik regel. Liknende betraktninger ble fremhevet av Barnelovutvalget i NOU 2020: 14 *Ny barnelov* side 128–129.

18.2.2 Utfordringer ved å etablere et samboerregister

Ingen tidligere utredninger har kommet med konkrete anbefalinger om å opprette et samboerregis-

ter. Noen viktige og gjentatte utfordringer nevnes her.

Kontroll av registreringsvilkår. Gjennomgående har det blitt ansett utfordrende å definere de samboerne som skal registreres på en måte som gjør at vilkårene kan kontrolleres. Særlig har det vært ansett som vanskelig for samboere å dokumentere forholdets karakter, for eksempel et kriterium om 'ekteskapslignende' samliv eller liknende. I NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel mv.* antok Ekteskapsutvalget at et samboerregister uansett ikke ville løse de praktiske problemene med å avgrense samboergruppen, se side 42.

Hensynet til privatlivets fred ble trukket fram blant annet i NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap* side 33 flg. og i Stortingsmelding nr. 50 (1984–85) *Om familiepolitikken*, se side 86-89. Familiemeldingen uttalte at man ønsket å unngå «dyneløfterproblemer». Et egenmeldingssystem, kombinert med «maskinell kontrollkjøring» av registerdata, ble angitt som en mulig løsning

I drøftelsen av en mulig registreringsordning i NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*, tok utvalget utgangspunkt i at kun registrerte par skulle kunne regnes som samboere etter lovverket, se side 134-135. En frivillig registreringsordning ble ansett som for lite effektiv, mens en mer effektiv obligatorisk registreringsordning forutsatte omfattende kontrolltiltak «som vanskelig kunne gjennomføres uten å bryte med respekten for folks privatliv» (side 11). Tilsvarende betraktninger ble fremmet i St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* side 67 flg.

Et samboerregister blir mangelfullt. En gjentatt problemstilling har vært risikoen for at et register blir mangelfullt dersom mange samboere unnlater å registrere seg. Dette ble trukket frem i blant annet NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet*. Også Husstandsfellesskapsutvalget påpekte at partene må være motiverte for å registrere seg og innse betydningen av slik registrering, og skisserte flere utfordringer ved å etablere et «pålitelig» samboerregister, se NOU 1988: 12 *Husstandsfellesskap* side 9.

Hensiktsmessigheten ved et samboerregister ble problematisert i Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)*. Departementet vurderte at det ikke var hensiktsmessig eller ønskelig å stille krav om at samboere etter loven må ha samme folkeregistrerte adresse, fordi det kan være mange grunner til at par ikke er registrert på samme adresse. Departementet anså at de samme innvendingene vil gjelde for et samboerregister, se proposisjonen side 21-22.

Ulik rettsstilling for registrerte og uregistrerte samboere. Et samboerregister hvor registrering er en forutsetning for å bli regnet som samboer etter lovgivningen, vil medføre at registrerte og uregistrerte samboere har ulike rettigheter og plikter. Dette har blitt problematisert i blant annet St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* side 68, som pekte på at en slik løsning lett kan ramme «svake grupper».

Ressurskrevende å drive et samboerregister. Etablering av et effektivt samboerregister har videre vært problematisert ved at et slikt register kan bli ressurskrevende, formulert slik i St.meld. nr. 50 (1984–85) *Om familiepolitikken* side 86:

> «Det vil være lite overveid å lage et til dels komplisert regelverk og arbeidskrevende registreringssystem, hvis man likevel risikerer å få en stor gruppe uregistrerte samboere.».

Liknende betraktninger ble gitt i høringsinnspill fra Skattedirektoratet og Rikstrygdeverket, se St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, se side 67. Som i NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet* anbefalte regjeringen at kravet til dokumentasjon av samboerskapet tilpasses kontrollbehovene på de enkelte rettsområdene, og at dette vil være mer fleksibelt og mindre ressurskrevende enn å opprette og vedlikeholde et samboerregister, se St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* side 69.

18.3 Gjeldende rett

Det finnes ingen generell registrering av samboerskap eller samboere i Norge.

«Samboer» regnes ikke som en «sivilstand» i norsk rett, og en samboende person vil i Folkeregisteret registreres som *ugift, gift, skilt, enke/enkemann* mv.[1] Folkeregisteret vil registrere om to personer bor på samme adresse, uten at dette gir svar på relasjonen mellom partene. At to personer bor sammen og har felles barn, gir riktignok en sterk indikasjon på at det er tale om et samboerskap. Dette utgjør likevel ingen registreringsordning.

I trygde- og skattesammenheng finnes en særskilt ordning for såkalte *meldepliktige samboere*.

[1] Folkeregisterloven § 3-1 (1) bokstav j og k; folkeregisterforskriften § 3-1-1 (1) bokstav k.

Registeret forvaltes av NAV.[2] Hvem som regnes som meldepliktige samboere reguleres av folketrygdloven § 25-4. Definisjonen av samboere som er meldepliktige knytter seg dels til kriteriene i folketrygdloven § 1-5, og dels til kriterier i andre bestemmelser, se denne utredningen punkt 3.2.10 og punkt 3.2.11. Om en person regnes som meldepliktig samboer kan påvirke retten til eller fastsettelsen av en ytelse eller skatt.

18.4 Internasjonale forpliktelser

En allmenn registreringsordning for samboere ville gitt offentlige tilgjengelige opplysninger om relasjonen mellom to personer. En frivillig registreringsordning fremstår uproblematisk i en menneskerettslig sammenheng, og kan sammenlignes med ektefellers valg om å kunngjøre sin relasjon offentlig gjennom vigselen.

En tvungen registreringsordning for samboere kan derimot utgjøre et inngrep («interference») i retten til privatliv etter EMK artikkel 8, se punkt 4.3. Utvalget vurderer at det samfunnsmessige behovet for identifisering av samboere ville være et legitimt formål for opprettelse av et samboerregister. Selv om staten antas å ha relativt vid skjønnsmargin i vurderingen av om en registreringsordning er forholdsmessig, legges det til grunn at en obligatorisk registreringsordning krever en nærmere begrunnelse blant annet av om registeret fremstår egnet for å oppnå formålet, som for eksempel å styrke partenes rettsstilling eller likestilling. Det kan også være relevant i vurderingen hvilke samboergrupper som har registreringsplikt og hvilke kontrolltiltak ordningen åpner for.

Opprettelsen og bruken av et samboerregister må i alle tilfelle gjøres innenfor rammen av personvernlovgivningen, hvor EU-forordning 2016/679 (personvernforordningen) gjelder som norsk lov ved lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven). Utvalget legger til grunn at opprettelse av et samboerregister krever en nærmere regulering i lov eller forskrift, og antar at flere av personvernspørsmålene som ble reist i forarbeidene til folkeregisterloven, vil aktualiseres også her, se for eksempel om utlevering av opplysninger i Prop. 164 L (2015–2016) *Lov om folkeregistrering (folkeregisterloven)* kapittel 18.

[2] Se Ot.prp. nr. 4 (1993–94) *Om lov om endringer i lov 17 juni 1966 nr 12 om folketrygd og i visse andre lover mv.* side 12.

18.5 Fremmed rett

Island har som eneste nordiske land en registreringsordning for samboere. For å registrere seg må samboerne ha samme bosted og oppfylle vilkårene for å inngå ekteskap.[3] Registrering av samboerskapet er frivillig, og begge parter må samtykke til registreringen, som gjøres i det islandske folkeregisteret (Þjóðskrá). Registrering er ikke avgjørende for samboeres rettsstilling i alle sammenhenger, men kan likevel gi enkelte rettsvirkninger.[4] Mannen i et registrert samboerpar blir som utgangspunkt ansett som far til barn født under samboerskapet, tilsvarende pater est-regelen for ektefeller. Registrerte samboere får felles foreldreansvar for sitt barn, på lik linje med ektefeller.[5]

Sverige har ingen generell registreringsordning for samboere, men samboerloven regulerer at samboerpar kan melde inn til tinglysingsmyndighetene (Lantmäteriet) at en eiendom som helt eller delvis tilhører den ene samboeren brukes som parets felles bosted.[6] En melding til Lantmäteriet skal være skriftlig og undertegnes av begge samboerne.[7] Opplysningen føres inn i eiendomsregisteret på den aktuelle eiendommen.[8] Innskrivingen påvirker ikke eierforholdet, men har en bevisfunksjon for eiendommens karakter som felles bolig.[9] Formålet er å sikre rettigheter etter samboerloven, som pålegger rådighetsbegrensninger over samboernes felles hjem, se punkt 10.4.[10] Opplysninger utvalget har innhentet fra Lantmäteriet indikerer at registreringsmuligheten er lite brukt, se punkt 10.7.

Utenfor Norden har flere land etablert registreringsordninger for samboerpar, blant andre Belgia, Frankrike, Hellas, Nederland, enkelte regioner i Spania, og enkelte delstater i Canada og USA.[11]

Også *New Zealand* har en registreringsordning for samboere. Det samme gjelder flere del-

[3] Lög um lögheimili og aðsetur nr. 80/2018 artikkel 5.3. Se også denne utredningens punkt 5.2.3.

[4] Friðriksdóttir, 2014, side 124; Lind, 2014, side 63.

[5] Barnalög nr. 76/2003 artikkel 2 og 29; Singer, 2014, side 231 og 241.

[6] Sambolag (SFS 2003:376) 5 § 2.stk.

[7] Prop. 2002/03:80 *Ny sambolag* side 47; Lantmäteriet, Handbok Fastighetsinskrivning punkt 9.6.21.

[8] Walleng, 2015, side 197.

[9] Prop. 2002/03:80 *Ny sambolag* side 47; Walleng, 2015, side 197, se fotnote 540.

[10] SOU 1999:104 Nya samboregler side 222-223; Walleng, 2015 side 197.

[11] Lund-Andersen, 2014, side 124; Lund-Andersen, 2011, kapittel 4; Scherpe & Hayward, under publisering, 2025.

stater i *Australia*, hvor registrering kan være relevant, men ikke nødvendigvis avgjørende, for samboeres rettsstilling etter familielovgivningen.[12] Registrering av samboerskapet har en bevisfunksjon for eksempel ovenfor myndighetene i trygde- og skattespørsmål.

I *Skottland* ble et forslag om et system for samboerregistrering drøftet, men ikke anbefalt, av Scottish Law Commission i en rapport fra 2022. Kommisjonen henviste blant annet til at registrering i liten grad ble brukt i land som hadde et slikt system, og at å introdusere en slik ordning i Skottland «may not be well used or provide adequate protection for the most vulnerable cohabitants».[13]

18.6 Utvalgets vurderinger og forslag

18.6.1 Utvalgets vurdering av behovet for registrering av samboerskap

De siste tiårene har regelverket som knytter rettsvirkninger til samboerskap blitt mer omfattende og er utvidet til nye rettsområder og for ulike livsfaser, se denne utredningen kapittel 3. Samtidig øker antallet samboere i befolkningen, og stadig flere barn vokser opp med samboende foreldre, se kapittel 6. I mandatet omtales samboerskap som en «samlivsform av samfunnsmessig betydning», og det er påpekt at en del velger samboerskap som et «livslangt alternativ til ekteskap». Dette danner et bakteppe for vurderingen om det bør etableres en registreringsordning for samboere.

En samboerlovgivning bør være forutsigbar og oversiktlig. Det må vurderes om en registreringsordning vil bidra til dette. Et viktig formål med å etablere en registreringsordning vil være muligheten for å identifisere hvem som er samboere. Samfunnets behov for oversikt over hvem som er samboere øker i takt med at samboere utgjør en stadig større andel av etablerte parforhold, se punkt 6.2.

At en person er registrert som samboer vil gi en sterk presumsjon for at vedkommende er omfattet av et regelverk som stifter rettigheter og plikter. Et tilgjengelig offentlig samboerregister kan gi oversikt og automatisere prosesser hvor det er relevant å innhente informasjon om noen er samboer. For kreditorer kan et samboerregister bidra til å klargjøre samboerforpliktelsene, og dermed påvirke kreditors forventninger til oppfyllelse. Tilgjengelig kunnskap om hvem som er samboere vil styrke forutsigbarheten og ivaretakelsen av rettighetene både for samboerne selv og deres barn, i tillegg til kreditorer og andre tredjeparter.

Et par vil normalt være enige om de er samboere eller ikke. Å registrere samboerforholdet kan like fullt befeste samlivsstatusen, og potensielt være en handling som styrker forpliktelsen og tilhørigheten mellom partene og dermed fremmer stabile parforhold, se redegjørelsen i kapittel 7, særlig punkt 7.3 og punkt 7.4. Samtidig kan en slik felles markering forebygge tvist dersom det senere oppstår uenighet om forholdets karakter, varighet eller liknende. Utvalget vurderer at disse faktorene vil være til fordel for samfunnet, partene selv og berørte barn.

Fraværet av en generell samboerdefinisjon i norsk rett fremstår som den største hindringen mot å etablerere et samboerregister, slik også tidligere utredninger har tatt opp. Om kriteriene for å registrere samboerskapet ikke er omforent med samboerdefinisjoner i annet lovverk, vil registrerte par ikke nødvendigvis bli regnet som «samboere» etter annen lovgivning. Dette kan svekke betydningen og troverdigheten av et samboerregister.

Tidligere utredninger har fremhevet at et samboerregister vil være ressurskrevende å etablere og drifte, særlig dersom det kreves omfattende kontrolltiltak. Samboerlovutvalget peker på at det i dag finnes andre teknologiske muligheter for blant annet digital registrering og automatisert kontroll, enn det som har eksistert tidligere. Samboerlovutvalget har i utredningsarbeidet innhentet innspill fra Folkeregisteret, og har merket seg at en faktor som kan påvirke kostnadene er i hvilken grad det er behov for manuell saksbehandling eller manuell kontroll av vilkårene for registrering. Etter utvalgets syn bør det være overkommelig å fastsette tilstrekkelige tydelige kriterier basert på egenrapportering, slik at et register i stor grad kan benytte automatiserte kontrolltiltak. Også etter dagens ulike regelsett må samboerne selv og offentlige etater ta stilling til og eventuelt kontrollere om samboerkriteriene er oppfylte. Allerede i dag forvalter NAV et register over såkalte *meldepliktige samboere*, som favner samboere etter ulike definisjoner, se punkt 18.3.

Hvilken nytte og samlede besparelser en registerløsning kan gi, vil videre avhenge av andelen registrerte samboere og i hvilken grad regelverket for øvrig samordnes slik at flest mulig aktører kan dra nytte av oversikten et register gir.

Betydningen av en registreringsordning vil påvirkes av hvor mange samboere som er registrerte. Samboerlovutvalget slutter seg til tidligere

[12] Young, under publisering, 2025.
[13] Scottish Law Commission, 2022, side 41-42.

synspunkter om at et samboerregister basert på frivillighet risikerer å bli mangelfullt, for eksempel fordi samboere ikke ønsker å registrere seg eller ikke forstår betydningen av det. En mulighet kunne vært å kombinere en adgang til frivillig registrering med insentiver til registrering.

En registrerings*plikt* kan gjøre ordningen mer effektiv, men reiser andre spørsmål. Tvungen registrering vil innebære at offentlige myndigheter definerer en privat relasjon på en måte som bør vurderes i lys av retten til privat- og familieliv og hensynet til borgernes autonomi, se punkt 18.4. Obligatorisk registrering kan dessuten være vanskelig å gjennomføre i praksis, særlig for par uten felles barn. En tvungen ordning reiser videre spørsmål om hvilke sanksjoner som i så fall er hensiktsmessige ved overtredelse av registreringsplikten.

18.6.2 Utvalgets forslag

Samboerlovutvalget er positiv til etablering av et nasjonalt samboerregister, men anser at det å utforme et konkret forslag til registreringsordning faller utenfor utvalgets mandat. Utvalget er heller ikke gitt i mandat å utvikle en generell samboerdefinisjon. Samboerdefinisjonen som utvalget foreslår gjelder kun samboerloven. Gode grunner kan likevel tale for at denne definisjonen legges til grunn i alle situasjoner der ikke noe annet følger av lov. Å utvikle en samboerdefinisjon også for annen lovgiving vil på den andre siden være en lovgiveroppgave som vil berøre mange departementers arbeidsområder.

Lovreglene som utvalget foreslår er ikke avhengige av at et samboerregister etableres. Utvalget foreslår derfor ingen regulering av et allment samboerregister, men mener at dette bør utredes videre.

Noen synspunkter om en fremtidig registreringsordning for samboere vil formidles her:

De faktiske forholdene bør avgjøre om to personer regnes som samboere etter loven. Utvalget vil derfor ikke anbefale en tvungen ordning som forutsetter registrering for at en person skal anerkjennes som samboer, eller at rettsvirkninger knyttes til selve registreringen. Dette kan særlig slå uheldig ut for sårbare grupper, for eksempel de som ikke har kjennskap til ordningen, de som lever sammen med en person som ikke ønsker registrering eller som ikke ser behovet for å registrere seg. Også hensynet til berørte barn taler imot at samboerstatus avhenger av om forholdet er registrert.

Et eventuelt fremtidig register bør derfor være basert på frivillighet. Formålet med registreringen bør formidles tydelig, fordelene bør være synlige og registrering bør være lett tilgjengelig. Det bør vurderes å knytte insentiver til registrering, som for eksempel fritak for dokumentavgift ved avhendelse av felles bolig mellom registrerte samboere, tilsvarende som for ektefeller. Etter gjeldende rett er samboere bare fritatt for dokumentavgift ved overføring av felles bolig i forbindelse med et samlivsbrudd eller når den ene samboeren dør, jf. dokumentavgiftsloven § 8 andre ledd.

Utvalget mener at et fremtidig samboerregister primært bør ha en bevis- og kunngjøringsfunksjon, som styrker vernet om de rettighetene en samboer til enhver tid har. En effektiv registreringsordning kan bidra til at paret blir behandlet som samboere i enhver sammenheng hvor samboerskapet er relevant. Å samordne samboerdefinisjonene i annet lovverk med registreringskriteriene vil bidra til registerets betydning. For offentlige og andre aktører vil et samboerregister med høy grad av troverdighet bidra til å forenkle og effektivisere en rekke prosesser der det har betydning om noen er samboere, eller ikke.

Kapittel 19
Fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret

19.1 Innledning

Nesten alle økonomiske oppgjør etter et samboerskap løses privat og uten involvering av domstolene. Også fremover er det et mål at samboeroppgjør skal kunne gjennomføres av partene selv.

Uenighet vil likevel kunne oppstå og gi samboere behov for bistand til å løse tvister. Nye regler om det økonomiske forholdet mellom samboere gjør det nødvendig å se på hvilke mekanismer og prosessuelle regler som kan bidra til at det økonomiske oppgjøret gjennomføres på en hensiktsmessig måte og at tvister kan løses på et så tidlig stadium som mulig. Regler for hvordan det økonomiske oppgjøret etter samboerskap skal gjennomføres, vil behandles i dette kapittelet.

19.2 Gjeldende rett

Avtale om oppgjøret. Samboere som i dag flytter fra hverandre, beholder vanligvis hver sine eiendeler og gjør utover det avtaler med hverandre om fordelingen av det de har anskaffet sammen, samt om gjeld de har tatt opp sammen. Samboerne har avtalefrihet og det gjelder ingen særlige krav til avtalens form, innhold eller gjennomføring.

Adgang til offentlig skifte. Samboere har adgang til offentlig skifte etter samlivsbrudd mens begge lever, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a. Regelen trådte i kraft samtidig med ny arvelov, jf. lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven).

Grunnvilkåret er at paret regnes som samboere etter definisjonen i arveloven § 2 tredje ledd. Begge samboerne må dessuten kreve et offentlig skifte. Tilsvarende vilkår gjelder også for offentlig skifte for ektefeller med fullstendig særeie, jf. ekteskapsloven § 96 andre ledd. For ektefeller med felleseie er det derimot tilstrekkelig at én av partene krever offentlig skifte, jf. § 96 første ledd.

Stedlig kompetanse (verneting). Behandlingen av en sak ved offentlig skifte skal som hovedregel foretas i den rettskretsen paret hadde sitt «siste felles bosted», jf. ekteskapsloven § 97 andre ledd bokstav a, når det er på det rene at norske domstoler har domsmyndighet.

I et ekteskap kan ektefeller for skiftebehandlingen avtale verneting etter at en tvist har oppstått, jf. ekteskapsloven § 97 bokstav e. I lys av henvisningen i husstandsfellesskapsloven § 3 a til ekteskapsloven kapittel 18 er det grunn til å innfortolke en tilsvarende regel for samboere.

Dersom samboerne ikke blir enige om oppgjøret og heller ikke er enige om å begjære offentlig skifte, må én eller begge anlegge søksmål etter de alminnelige reglene i tvisteloven. Det er ikke gitt egne prosessregler for tvister etter samboerskap. I mangel av holdepunkter for noe annet, vil disse tvistene løses i sivilprosessuelle former. Vernetingsreglene i tvisteloven får da anvendelse. Hovedregelen er at saken skal anlegges ved saksøktes alminnelig verneting, som er der vedkommende har bopel, jf. tvisteloven § 4-4 første og andre ledd.

Gjennomføring av offentlig skifte. Et offentlig samboerskifte gjennomføres etter reglene i ekteskapsloven kapittel 18 så langt de passer, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a. Dette inkluderer ekteskapsloven § 101, som regulerer hva skiftebehandlingen omfatter. Bestemmelsen refererer til regler i ekteskapsloven og må derfor tilpasses samboerforhold. Skifteprosessen skal for eksempel kunne bidra til at partene avklarer faktum, eierforholdet til eiendeler og gjeldsansvar, samt bistå med å tolke eller vurdere gyldigheten av en avtale mellom partene, vurdere rett til vederlag eller rett til bolig og innbo etter husstandsfellesskapslovens regler, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 260. Tingretten avgjør om den skal gjennomføre skiftet selv eller oppnevne bostyrer, jf. ekteskapsloven § 100.

Forberedende rettsmøte. Som hovedregel skal tingretten innkalle til et forberedende rettsmøte før det åpnes offentlig skifte, jf. ekteskapsloven § 99. Retten kan unnlate å kalle inn til møte om den vurderer at møtet vil ha «liten hensikt». Dette

er ment som en snever unntaksregel, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 364 og NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 295.

I det forberedende rettsmøtet skal retten veilede partene om reglene som gjelder for oppgjøret, og eventuelle tvistespørsmål skal avklares. Møtet skal gi partene bedre forutsetninger for å gjennomføre oppgjøret privat, eller legge til rette for en mer effektiv offentlig skiftebehandling, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 208-209.

Dommeren kan mekle mellom partene, jf. ekteskapsloven § 99 første ledd siste punktum. Forarbeidene angir at tvistelovens andre del får anvendelse ved mekling, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 209, jf. side 258. Dette omfatter i så fall tvisteloven § 5-3 om partenes plikt til å opplyse om viktige bevis. Denne regelen vil være spesielt relevant for samboere, som i motsetning til ektefeller ikke har gjensidig opplysningsplikt om sine økonomiske forhold, jf. ekteskapsloven § 39. Bevissikringsregelen i ekteskapsloven § 90 gjelder ikke ved offentlige samboerskifter, jf. bestemmelsens plassering i ekteskapsloven kapittel 17, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a.

Partene kan inngå rettsforlik under rettsmøtet, forutsatt at dommeren finner det ubetenkelig, jf. § 99 andre ledd. Dette må som utgangspunkt forutsette at sakens faktum og tvistespørsmål anses tilstrekkelig opplyst og avklart. Ved inngåelse av rettsforlik vil tvisteloven kapittel 19 del IV komme til anvendelse.

Midlertidige avgjørelser og tvister under offentlig skifte. Tingretten kan avsi midlertidige avgjørelser, jf. ekteskapsloven § 104, jf. § 91. Tvisteloven kapittel 32 og 34 gjelder ved behandlingen av midlertidig avgjørelser. Tingretten kan videre avgjøre skiftetvister, jf. ekteskapsloven § 105. Skiftetvister behandles etter nærmere angitte saksbehandlingsregler i arveloven «så langt de passer.»

Et offentlig skifte mellom samboere avsluttes enten ved tilbakelevering, innstilling eller fastsettelse av booppgjøret, se ekteskapsloven §§ 106 til 108.

19.3 Fremmed rett

Alle de nordiske landene har enkelte lovregler for gjennomføringen av det økonomiske oppgjøret (skiftet) mellom samboere.[1]

Etter *dansk* rett kan skifteretten, etter de samme reglene som ved ektefelleskifte, behandle saker om oppløsning av et sameie mellom samboere som har flere aktiva.[2] Skifteretten kan oppnevne en bostyrer for å ivareta bobehandlingen.[3] Videre kan skifteretten avgjøre tvist mellom samboere i saker den har til behandling, herunder tvist om vederlagskrav. Tvister i andre saker mellom samboere avgjøres av alminnelige domstoler, eventuelt namsretten.[4]

Den *finske* samboerloven regulerer retten til å kreve oppløsning av partenes sameie.[5] Om samboerne ikke blir enige ved avtale kan hver av dem kreve oppnevnt en bostyrer for bistand til å fordele eiendelene («åtskiljande av egendom»).[6] Bostyreren kan i tillegg avgjøre tvister om vederlagskrav.[7] Avgjørelsen kan overprøves av domstolene.[8]

Etter *islandsk rett* kan én eller begge samboere kreve offentlig skifte ved endt samboerskap. Forutsetningen er at samboerskapet er registrert, eller at paret har bodd sammen i minst to år eller har felles barn.[9] Skifteloven regulerer blant annet oppløsning av sameie og retten til å overta eiendeler. En bostyrer kan oppnevnes for å bistå, men tvistespørsmål avgjøres av de alminnelige domstolene.[10]

Etter den *svenske* samboerloven kan en samboer be domstolen om å oppnevne en bostyrer («bodelningsförrättare») som bistår med deling av boet, i utgangspunktet etter ekteskapslovens regler.[11] Bostyreren kan avgjøre tvister som har betydning for delingen. Avgjørelsen kan overprøves av domstolene.[12]

---

1 Lund-Andersen, 2014, side 123.

2 Ægtefælleskifteloven (2021, LBK nr 1808 af 03/09/2021) § 1; Lund-Andersen, 2014, side 162.

3 Ægtefælleskifteloven (2021, LBK nr 1808 af 03/09/2021) § 28, jf. § 1 stk. 3.

4 Lund-Andersen, 2014, side 162-163.

5 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 4-5 §§; RP 37/2010 rd side 21.

6 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 7§.

7 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 9§.

8 Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011) 10§.

9 Lög um skipti á dánarbúum o.fl. nr. 20/1991 artikkel 100; Lund-Andersen, 2014, side 154 flg. og side 163.

10 Lög um skipti á dánarbúum o.fl. nr. 20/1991 artikkel 110 stk 3.

11 Sambolag (SFS 2003:376) 26§; Prop. 2002/03:80 *Ny sambolag* side 56; Lund-Andersen, 2014, side 161.

12 Sambolag (SFS 2003:376) 26§, jf. Äktenskapsbalk (SFS 1987:230) 17 kap 6§ og 8§; Lund-Andersen, 2014, side 161.

19.4 Utvalgets vurderinger og forslag

19.4.1 Innledning

Utvalget foreslår at samboerloven gir regler for fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret ved samboerskapets opphør. Reglene bygger delvis på gjeldende rett, med enkelte endringer.

Utvalget har valgt å bruke den mer selvforklarende formuleringen «det økonomiske oppgjøret» etter samboerskap, istedenfor «skifte». Utvalgets forslag til samboerlov innebærer ikke at samboere har et formuesfellesskap, slik ektefeller har felleseie. Samboere har da heller ikke et felleseie som skal «skiftes». Begrepet «skifte» i denne sammenhengen har dessuten gått ut av dagligtalen. En samboerlov bør kunne leses og forstås av personer uten spesielle forkunnskaper. I utredningen brukes begrepet «skifte» derfor bare i forbindelse med reguleringen av et «offentlige skifte».

Utvalgets vurderinger og forslag vil behandles i de kommende punktene.

19.4.2 Avtale om oppgjøret

Et økonomisk oppgjør etter at et samboerskap avsluttes skjer normalt ved at partene inngår avtale. Utvalget mener at dette utgangspunktet bør reflekteres i loven, ved at det skilles tydelig mellom oppgjør som foretas av partene selv, og et oppgjør som involverer domstolene. Samboerlovens grunnleggende forutsetning om avtalefrihet og fravikelighet gjør det også naturlig å klargjøre at dette omfatter avtaler om det økonomiske oppgjøret, se forslag til § 21 første ledd.

Utvalget foreslår at det ikke skal gjelde formkrav ved oppgjørsavtaler. Dette er i tråd med gjeldende rett for samboere, og tilsvarende det som gjelder for avtaler ved oppgjøret mellom ektefeller, jf. ekteskapsloven § 65. Forutsetningen er at avtalen gjøres i forbindelse med et aktuelt opphør av samboerskapet. Partene står videre fritt til å avtale fremgangsmåten for oppgjørsavtaler og hvordan avtalen skal gjennomføres.

Utvalget anser det ikke nødvendig at lovteksten eksplisitt gir uttrykk for avtalefriheten og formfriheten for oppgjørsavtaler, men foreslår at loven tilbyr en viss veiledning for hvordan en oppgjørsavtale bør utformes, jf. lovutkastet § 21 andre ledd. Bestemmelsen gir bør-regler, som inntas av pedagogiske hensyn, og føringene er ikke vilkår for avtalens gyldighet. Regelen tydeliggjør at en oppgjørsavtale bør være skriftlig og veileder partene om hva avtalen bør inneholde. Siktemålet er å forbygge senere usikkerhet og uenighet om det foreligger en avtale og hva som faktisk er avtalt. Utvalget foreslår ikke å ta inn i bestemmelsen at avtalen bør signeres. Signatur er så klart hensiktsmessig, og en avtale vil ofte signeres, særlig når partene får bistand fra advokat. Det viktigste er likevel at partene for ettertiden nedtegner hva avtalen inneholder, ikke at det blir utført på en bestemt måte. En avtale kan for eksempel inngås per e-post eller andre digitale plattformer, hvor tradisjonell signatur ikke er mulig eller hensiktsmessig.

Utvalget foreslår å presisere i lovteksten at avtaleloven kapittel 3 om ugyldige viljeserklæringer gjelder for avtaler om det økonomiske oppgjøret mellom samboere så langt reglene passer, se lovutkastet § 21 tredje ledd. Det legges til grunn at dette følger av gjeldende rett.

Videre foreslår utvalget en særskilt hjemmel for lemping av oppgjørsavtaler mellom samboere. En avtale om det økonomiske oppgjøret kan helt eller delvis settes ut av kraft hvis den vil virke urimelig overfor en av partene. Regelen skal forstås og anvendes likt som ekteskapsloven § 65. Forslaget er nærmere behandlet i utredningen punkt 9.7, se også merknadene til samboerloven § 21 tredje ledd og § 3 andre ledd.

19.4.3 Adgang til offentlig skifte

Et hovedformål bak husstandsfellesskapsloven § 3 a om samboeres adgang til offentlig skifte var å tilby partene bistand til å løse kompliserte spørsmål og tvister og legge til rette for en «fleksibel og konfliktdempende skiftebehandling», se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 260.

Utvalget vurderer at samboere fortsatt bør ha adgang til offentlig skifte etter at samlivet opphører. Selv om partene ikke har et tilsvarende formuesfellesskap som ektefeller, kan det fortsatt oppstå spørsmål knyttet til eierskap, fordeling av eiendeler, spørsmål rundt sameieeiendom, bruksrett til felles bolig, tolkning av avtaler, spørsmål om vederlag mv.

Et stigende antall samboerpar i befolkningen og den relativt hyppige bruddraten, underbygger behovet. Samtidig er mange samboerskap også varige, særlige der partene har felles barn, se punkt 6.4. Lengden på samlivet øker sannsynligheten for at paret har større grad av felles økonomi, at de eier ting sammen og har tatt opp gjeld sammen.[13] Samlivets varighet kan dermed føre til at boet både har større verdier og at oppgjøret blir

[13] Fredwall, 2020a, side 533 og side 536-537.

mer komplekst. Utvalgets lovforslag fører til ny og økt regulering av samboernes økonomiske forhold. Selv om utvalget forventer at samboere flest vil gjennomføre oppgjøret etter samboerskap på egenhånd også i fremtiden, antar utvalget at enkelte vil ønske eller ha behov for bistand. Tilgang til en rimelig, fleksibel og fortrinnsvis konfliktdempende gjennomføring av oppgjøret fra domstolene, kan bidra til å dekke et slikt behov.

Når det nå foreslås en ny samboerlov, har utvalget vurdert om det er behov for endringer i de materielle og prosessuelle reglene for gjennomføring av offentlig skifte for samboere etter gjeldende rett, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a. Etter utvalgets syn er det naturlig å vurdere både regelens plassering og om dens innhold er egnet til å ivareta sitt formål.

Utvalget ser for det første behov for å tydeliggjøre utgangspunktene for henholdsvis oppgjør ved avtale mellom partene, oppgjør med bistand fra retten (offentlig skifte) og oppgjøret ved den enes død som både krever en deling av verdier mellom samboerne og dernest en fordeling av avdødes dødsbo (for ektefeller kalt 'sammensatt skifte'). Dette foreslås regulert ved egne bestemmelser i lovforslaget §§ 21, 22 og 27.

Videre er det grunn til å stille spørsmål om innholdet i husstandsfellesskapsloven § 3 a gir samboere en reell adgang til offentlig skifte. Muligheten til å begjære offentlig skifte for samboere er lite brukt siden regelen trådte i kraft 1. januar 2021.[14] Dette skyldes nok dels at bestemmelsen er ny og lite kjent, men årsaken kan også være vilkåret om at samboerne må være enige om å kreve offentlig skifte. Vilkåret om enighet er begrunnet i at samboere, i motsetning til ektefeller med felleseie, ikke har noe egentlig formuesfellesskap, og dermed ikke har noe som skal *deles*. Åpning av offentlig skifte innebærer potensielt en begrensning av partenes råderett over egne eiendeler. Forarbeidene uttrykte at en ensidig rett til å kreve offentlig skifte gir risiko for at en part fremmer begjæring om skifte uten saklig grunn, for eksempel for å trenere saken, se NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 293-294 og Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 260.

Enighet mellom partene kan riktignok sikre at det er et reelt grunnlag for offentlig skifte. Men vilkåret kan også utgjøre en hindring dersom én av partene ikke ser seg tjent med en skifteprosess. Utvalget vurderer at kravet om enighet gjør ordningen lite praktisk og effektiv. Utvalgets forslag til delingsregler, samt regler om gjeldsavleggelse, vederlag mv., kan dessuten øke behovet for tilpassede konfliktløsningsmekanismer. Lovforslaget bidrar til at det økonomiske fellesskapet mellom samboerpar veves tettere sammen enn i dag. Behovet for en tvisteløsningsmekanisme antas i tillegg sterkere i tilfeller der partene er *uenige*, enn der de er enige. Det er et generelt mål at partene løser uenighet på et så tidlig stadium som mulig. En regel bør så langt mulig utformes slik at den gir partene en reell adgang til å benytte fordelene som offentlig skifte kan tilby, samtidig som den ikke virker prosessdrivende. En adgang til offentlig skifte etter den enes begjæring, fremstår som en egnet tilpasning.

Utvalget foreslår etter dette at adgangen til offentlig skifte tas inn i samboerloven, se lovutkastet § 22. Regelen vil fortsatt suppleres av ekteskapsloven kapittel 18. Forslaget innebærer at husstandsfellesskapsloven § 3 a oppheves.

For at adgangen til offentlig skifte skal bli reell foreslår utvalget at det ikke lenger skal stilles vilkår om at begge parter krever slik behandling. Om samboerne ikke blir enige om det økonomiske oppgjøret, bør det være tilstrekkelig at én av partene begjærer offentlig skifte. En part kan da ikke lenger hindre adgangen til offentlig skifte, med den følge av at den andre, som kan se et behov for rettslig avklaring, vil 'tvinges' til å ta ut alminnelig søksmål etter tvistelovens regler. Terskelen for slikt søksmål er høy, og noe de fleste ønsker å unngå. Et samboeroppgjør, som ellers kunne vært egnet for offentlig skifte, kan slik ende med et uhensiktsmessig utfall for én eller begge parter, ved at en part lar være å ta ut rettslige skritt, eller at bare den økonomisk best stilte av partene har anledning til å gjøre dette.

Lovforslagets øvrige regler underbygger at det er tilstrekkelig at én part ønsker et offentlig skifte. Mange samboere vil få et styrket økonomisk fellesskap. Det etableres ingen formuesordning som tilsvarer ektefellers felleseie, men samboeroppgjøret tar likevel et steg nærmere et ektefelleskifte enn dagens rettstilstand. De prosessuelle reglene bør speile denne dreiningen. Risikoen for at det vil fremmes begjæringer om offentlig skifte som er unødvendige eller uten saklig grunn fremstår ikke spesielt høy. Det lave antallet offentlige ektefelleskifter gir ikke grunn til å tro at det vil bli spesielt vanlig blant samboere å begjære offentlig skifte.[15] Tingretten kan dessuten tilpasse gjennomføringen av det offentlig skiftet til sakens faktiske forhold.

---

[14] Basert på søk på Lovdata og opplysninger til utvalget fra Oslo tingrett.

Av hensyn til sammenheng i lovverket foreslår utvalget at ekteskapsloven § 96 andre ledd endres tilsvarende, slik at det også for ektefeller med fullstendig særeie er tilstrekkelig at én av partene krever offentlig skifte. Riktignok vil ikke ektefeller med fullstendig særeie ha verdier til *deling,* men for øvrig antas at denne gruppen har et tilsvarende behov som samboere for tilgang til offentlig skifte.

Utvalget foreslår at det tas inn i samboerloven at samboere som krever offentlig skifte må gjøre dette innen to år, slik fristen er for ektefeller med fullstendig særeie, jf. ekteskapsloven § 96 andre ledd andre punktum. Det fremgår ikke uttrykkelig av forarbeidene at denne bestemmelsen «passer» for samboerskifter etter henvisningen i husstandsfellesskapsloven § 3 a, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 260-261 og NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 289-291. Proposisjonen påpeker at en tidsfrist vil være «ryddig». Hensynet til ryddighet og forutsigbarhet gjelder tilsvarende ved samboeroppgjør. Fristen bør synliggjøres i lovteksten.

Som etter gjeldende rett bør samboere ha adgang til offentlig skifte kun når samlivet har opphørt, og mens begge lever. En samboer kan ikke etter forslaget kreve offentlig skifte i Norge om det allerede er åpnet et offentlig skifte i en annen jurisdiksjon. Se til sammenligning LB-2022-158734 i en sak mellom ektefeller. Det at det verserer andre saker mellom partene utenfor Norge, vil ikke alltid være til hinder for å kreve offentlig skifte i Norge, se som eksempel LE-2024-84889.

Utvalget foreslår en ny regel som innebærer at samboere med meklingsplikt etter barneloven må legge frem gyldig attest for gjennomført mekling før offentlig skifte kan åpnes, se lovforslaget § 20 andre ledd. Meklingsattest må også fremlegges før samboere kan reise sak etter samboerloven ved allmennprosess.

Forslaget er begrunnet i at selv om ektefeller og samboere med felles barn under 16 år har lik plikt til å møte til mekling ved samlivsbrudd, jf. barnelova § 51 tredje ledd, finnes det færre kontrollmuligheter for at samboere faktisk gjennomfører meklingen. Både ektefeller og samboere må som hovedregel fremlegge gyldig meklingsattest for å reise sak om foreldreansvar, bosted, samvær mv., jf. barnelova § 56 andre ledd første punktum. I motsetning til samboere må ektefeller i tillegg fremlegge meklingsattest for å få separasjonsbevilling eller skilsmissebevilling fra Statsforvalteren, jf. barnelova § 51 andre ledd og ekteskapsloven § 26. Forslaget tar dermed sikte på å gjøre meklingsplikten mellom samboere mer effektiv, ved å etablere en kontrollmulighet for at pliktig mekling er gjennomført.

19.4.4 Innholdet i og gjennomføringen av et offentlig skifte

Utvalget mener at tingrettens behandling av et offentlig skifte mellom samboere fortsatt skal ta utgangspunkt i ekteskapsloven kapittel 18, og foreslår at samboerloven tar inn en generell henvisning til kapittelet, slik det i dag fremgår av husstandsfellesskapsloven § 3 a. Noen sentrale regler bør likevel fremgå av samboerloven, noe som behandles i punktene 19.4.5 flg.

Gjennomføringen av skiftet bør som i dag omfatte alle eiendeler og rettigheter som har betydning for oppgjøret. Forarbeidene til ekteskapsloven kapittel 18 angir eksempler på hva et offentlig skifte mellom samboere kan omfatte, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 260:

> «Det kan for eksempel være behov for å få avklart tolkningen av en samboeravtale, herunder om det er grunn til å lempe på bestemmelser i avtalen på grunn av urimelighet. Det kan også være krevende å fastslå de faktiske eiendomsforholdene og eierandelene i de enkelte formuesobjektene eller hvem som er ansvarlig for ulike gjeldsposter. I tillegg vil en offentlig skiftebehandling kunne bidra til å avklare mer skjønnspregede rettigheter som rett til vederlag etter ulovfestet rett eller rett til bolig eller innbo etter husstandsfellesskapslovens regler.»

Ved Samboerlovutvalgets lovforslag vil avklaring av eierforholdene, retten til vederlag eller til å overta boligen heretter ta utgangspunkt i samboerlovens regler. I tillegg kan det blant annet bli behov for å avklare om det er grunnlag for deling av verdier, hvordan eiendeler skal verdsettes og om det skal gjøres fradrag for gjeld.

Ekteskapsloven § 98 fastslår at et offentlig skifte skal gjennomføres etter saksbehandlingsreglene som er gitt i lovens kapittel 18. Reglene gir tingretten et betydelig rom for skjønn i hvordan saken skal behandles. Hovedhensynet bak ordningen med offentlig skifte er å tilby en «fleksibel og konfliktdempende skiftebehandling, som kan til-

---

15 I NOU 2007: 14 *Ny skiftelovgivning* side 212-213 fremgår at i 2006 ble offentlig skifte begjært i under 5 prosent av sakene, basert på antall skilsmisser samme år. Utvalget har ikke holdepunkter for at det siden 2006 har vært noen vesentlig økning av slike saker.

passes forholdene i det enkelte skifteoppgjøret», jf. NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 155. Samboerlovutvalget mener at tingretten fortsatt bør ha stor frihet til å legge opp til den mest hensiktsmessige gjennomføringen av saken, jf. Prop. 107 L (2017-2019 *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 241 og 353. Både gjennomføringen og ressursbruken kan da tilpasses behovene i den enkelte sak.

Samboerlovens henvisning til ekteskapsloven kapittel 18 omfatter bestemmelsen om skiftetvist, jf. ekteskapsloven § 105 mv. Retten bestemmer saksforberedelsen frem til skiftetvisten er avgjort, i tråd med arveloven § 169 første ledd.

Videre vil ekteskapsloven § 100 få anvendelse ved offentlig skifte etter samboerloven. Regelen fastslår at det er opp til tingretten å avgjøre om den gjennomfører skiftet selv eller oppnevner en bostyrer. Retten kan også engasjere en medhjelper til gjennomføringen av skiftet. I forarbeidene er det presisert at i ektefelleskifter bør adgangen til å oppnevne bostyrer brukes med «varsomhet» for å unngå unødige kostnader, se NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 160 og Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 258.

Utvalget foreslår at adgangen til å oppnevne bostyrer snevres ytterligere inn i samboersaker, ved at bostyrer kun oppnevnes i særlige tilfeller, se lovforslaget § 22 tredje ledd andre punktum. Under skiftet har samboerne råderett over sine egne eiendeler, jf. ekteskapsloven § 102. Uten et «bo» å styre vil tingrettens oppgaver være færre, og oppnevning av bostyrer vil normalt være unødvendig. Den klare hovedregel må derfor være at tingretten selv gjennomfører skiftebehandlingen. Å oppnevne bostyrer bør kun gjøres i unntakstilfeller. Adgangen til å oppnevne en medhjelper, for eksempel til taksering eller registering, bør bestå som i dag.

Utvalget foreslår at rettens særlige ansvar for samboere som har verge eller fremtidsfullmektig tydeliggjøres i loven, jf. lovforslaget § 22 andre ledd. En liknende regel fremgår av arveloven § 104 første ledd tredje punktum. Forslaget finner støtte i FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD), som pålegger staten å sikre gjennomføring av konvensjonens rettigheter på lik linje for alle mennesker etter artikkel 12, og tilgang til rettssystemet etter artikkel 13. Utbredelsen av samboerskap som samlivsform i alle deler av befolkningen, også de eldre aldersgruppene, understøtter behovet for en slik presisering også i samboerloven.

19.4.5 Forberedende rettsmøte

En viktig del ved gjennomføringen av et offentlig skifte er muligheten til å avholde et forberedende rettsmøte før skiftet åpnes, jf. ekteskapsloven § 99. I forarbeidene fremheves at forberedende rettsmøter ofte har en konfliktdempende virkning, blant annet fordi møtene gjennomføres på et tidlig tidspunkt. Et viktig formål er at partene får bistand til avklaringer eller at de blir enige eller fortsetter skiftet privat, slik at begjæringen om offentlig skifte trekkes, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 260. Erfaringene som er spilt inn til utvalget tilsier at mange begjæringer om ektefelleskifte trekkes etter at forberedende rettsmøte er gjennomført.

Utvalget mener at en regel som fremmer en slik rimelig, rask og effektiv gjennomføring av partenes økonomiske oppgjør, bør videreføres. Et forberedende rettsmøte bør ta sikte å avklare de faktiske forholdene, partenes standpunkter og tilrettelegge for mekling og eventuelt forlik på et tidlig stadium av saken. Det er derfor sentralt at partene har mulighet til å skaffe relevant kunnskap. Forslaget til samboerloven § 7 første ledd innebærer at samboere har gjensidig opplysningsplikt om økonomiske forhold, og at retten til å kreve innsyn i opplysninger gjelder inntil til det økonomiske oppgjøret er fastsatt eller avtalt. Regelen bidrar til å sikre at opplysninger fremlegges, eventuelt innhentes fra tredjepart, også ved gjennomføring av et offentlig skifte Om en part stiller uforberedt til rettsmøtet eller det er behov for flere opplysninger, kan tingretten gi veiledning om opplysningsplikten og sette frist til å fremlegge opplysninger innen en frist, og eventuelt beramme nytt møte. Tingretten vil også kunne gi veiledning om bevisreglene mv. ved en eventuell senere tvist, og hva som vil kunne kreves av dokumentasjon. Om partene ikke kommer til enighet etter et eller flere saksforberedende møter vil tingretten åpne offentlig skifte, eventuelt sette frist for å reise skiftetvist, jf. ekteskapsloven § 105. Tvistelovens femte del om bevis vil få anvendelse ved skiftetvist, jf. arveloven § 169 andre ledd.

Utvalget foreslår at bestemmelsen om forberedende rettsmøte før åpning av offentlig skifte fremgår av samboerloven, se lovforslaget § 23. Dette fremhever betydningen av møtet og tydeliggjør gangen i en sak om offentlig skifte. Forslaget tilsvarer ekteskapsloven § 99 og skal forstås på samme måte.

Den klare hovedregelen er at tingretten skal innkalle partene til forberedende møte. I NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 295–296 la Skifte-

lovutvalget til grunn at å unnlate innkalling først og fremst ville være aktuelt der det følger av loven at offentlig skifte skal åpnes, jf. ekteskapsloven § 96 første ledd. Slike regler foreslås ikke for samboere. At retten unnlater å kalle inn til rettsmøte fremstår dermed lite relevant ved samboerskifter. Utvalget legger dermed til grunn at det i samboersaker kun unntaksvis kan oppstå situasjoner der det er klart for tingretten at å innkalle til et forberedende møte vil ha liten eller ingen hensikt, for eksempel om det er på det rene at en part er utilgjengelig som følge av sykdom, skade eller utenlandsreise. Fjernmøte bør vurderes der det kan være aktuelt.

Gjennomføringen av rettsmøtet ligger under rettens skjønn, og utvalget ser ikke behov for å regulere dette i lovteksten. Utvalget erfarer imidlertid at det kan være regionale forskjeller i hvordan tingrettene gjennomfører forberedende rettsmøter. Praksisen bør være mest mulig enhetlig, samtidig som gjennomføringen tilpasses behovet i den enkelte sak. Det kan for eksempel være behov for å gjennomføre flere møter i omfattende saker, eller hvis partene bør innhente flere opplysninger. Handlingsrommet som bestemmelsen gir bør utnyttes, slik at formålet om en effektiv og konfliktdempende prosess oppfylles.

19.4.6 Midlertidige avgjørelser

19.4.6.1 Gjeldende rett

Når offentlig skifte er åpnet mellom samboere etter husstandsfellesskapsloven § 3 a kan tingretten som behandler skiftet enten av eget tiltak eller etter begjæring, treffe avgjørelse om midlertidig forføyning, jf. ekteskapsloven §104. Bestemmelsen viser tilbake til ekteskapsloven § 91, som angir de materielle vilkårene. Midlertidig forføyning kan kreves om det er «grunn til å frykte at en ektefelle vil unndra eiendeler fra delingen eller på annen måte gjøre det vanskelig å oppfylle den andre ektefellens rettigheter etter kapitlene 12 til 14».

Siden samboere ikke har et felleseie eller eiendeler som skal deles, må sikringsgrunnen anvendt på samboerforhold forstås som «grunn til å frykte» at en samboer vil gjøre det «vanskelig å oppfylle» hovedkravet. Hovedkravet vil ha grunnlag i lovfestede og ulovfestede regler for samboere, for eksempel retten til å overta felles bolig og innbo etter husstandsfellesskapsloven, eller krav om sameie eller vederlag etter ulovfestet rett.

Ektefeller kan kreve midlertidig forføyning uavhengig av om offentlig skifte er krevd eller åpnet, jf. ekteskapsloven § 91. Plasseringen av § 91 i ekteskapsloven kapittel 17 medfører at denne regelen ikke gjelder ved samboerskifter, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a. Mellom samboere kan en midlertidig avgjørelse etter særreglene i ekteskapsloven kun treffes hvis offentlig skifte er åpnet, jf. § 104. I andre tilfeller må en samboer som frykter for sine rettigheter i oppgjøret, begjære midlertidig sikring etter de alminnelige reglene i tvisteloven.

Ekteskapsloven § 104, jf. § 91, gir ektefeller og samboere hjemmel for å kreve midlertidig forføyning for å oppfylle «rettigheter etter kapitlene 12 til 14» i ekteskapsloven. Bestemmelsene forstås slik at det er adgang til midlertidig forføyning også for å sikre pengekrav, se Rt. 2003 side 750 (avsnitt 22-23) og Holmøy & Lødrup, 2001, side 558. Ellers er tvistelovens ordning at det for sikring av pengekrav må begjæres arrest, jf. tvisteloven § 32-1 (2).

Ordlyden i ekteskapsloven §§ 91 og 104 regulerer imidlertid uttømmende at sikringsmåten bare kan gå ut på midlertidig forføyning, jf. henvisningen til tvisteloven kapittel 32 og 34. Retten kan ikke beslutte arrest etter tvisteloven kapittel 33, jf. Rt. 2003 side 750 og Flock, 2011, side 29. Noen klar begrunnelse for en slik avgrensning fremgår ikke av rettskildene.[16] Sikringsreglene var tidligere plassert i den nå opphevede lov 21. februar 1930 om skifte (skifteloven), hvor § 59 ga retten adgang til å treffe «midlertidige forføininger». Etter datidens lovverk omfattet midlertidige forføyninger både «arrest» og «andre midlertidige forføininger», jf. lov 13. august 1915 nr. 7 om tvangsfuldbyrdelse fjerde del, se Ot.prp. nr. 65 (1990–91) *Om lov om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring (tvangsfullbyrdingsloven)* side 289. At arrest i utgangspunktet kunne være anvendelig i et felleseieskifte etter skifteloven § 59, synes å ha bli lagt til grunn i RG 1993 side 216 (Agder) side 219-220.

I senere lovrevisjoner av skiftelovgivningen er avgrensningen mot arrest ikke særskilt behandlet. I LB-2003-2237 antok lagmannsretten at avgrensningen mot arrest har sammenheng med at «rettigheter etter ekteskapsloven kap. 12-14 i

---

[16] Se Ot.prp. nr. 66 (1968–69) *Om lov om endringer i lov av 20. mai 1927 nr. 1 om ektefellers formuesforhold m. m*; NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 158 flg.; Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 140; NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 248. Spørsmålet er heller ikke kommentert i forarbeidene til tvistelovens sjuende del, som erstattet tvangsfullbyrdelseslovens regler om midlertidig sikring, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)* side 252-253.

seg selv ikke er krav på penger, men et krav om deling».[17]

19.4.6.2 Utvalgets vurdering av behovet for regulering

Forslaget til samboerlov vil klargjøre samboernes rettsstilling etter endt samliv. Et behov for å kreve midlertidig avgjørelse for å sikre rettigheter etter et samlivsbrudd antas å bestå og eventuelt øke. En midlertidig avgjørelse skal bidra til å sikre oppfyllelsen av de rettighetene som samboerne har, og de verdiene som skal inngå i oppgjøret. Dette kan for eksempel gjelde krav om bruksrett til bolig, uenighet om hvem som skal overta hvilke eiendeler eller avklaring om det foreligger et sameie. En midlertidig avgjørelse vil gi en rask, foreløpig avklaring i påvente av at partene avtaler et endelig oppgjør, eventuelt tar ytterligere rettslige skritt. En foreløpig avgjørelse kan videre bidra til å innstille eller dempe konflikten, foreta nødvendige avklaringer eller hindre videre tvist. Hensynet til barn i husstanden, for eksempel muligheten til fortsatt å bo i familiehjemmet, vil være fremtredende. Utvalget mener at det fortsatt er behov for en særregel om adgang til midlertidig avgjørelse ved samboeroppgjør.

Utvalget ser behov for at den særskilte hjemmelen gjelder uten at det samtidig forutsettes at offentlig skifte er åpnet, slik det følger av gjeldende rett, se punkt 19.4.6.1. Dette vil gjøre ordningen lik som for ektefeller, jf. ekteskapsloven § 91. For det første er det uhensiktsmessig at den særskilte adgangen til å kreve midlertidig avgjørelse kun gjelder samboere som skifter offentlig. En midlertidig avgjørelse tar sikte på en foreløpig sikring av en parts rettigheter og verdier, og har et annen funksjon enn offentlig skifte. Behovet for en midlertidig avgjørelse kan dermed oppstå uavhengig av behovet for å gjennomføre offentlig skifte. For det andre kan det ta noe tid fra en part begjærer offentlig skifte frem til skiftet er åpnet, blant annet fordi det som hovedregel skal innkalles til et forberedende rettsmøte, se punkt 19.4.5. Tidsbruken kan gi fare for tap. For å påskynde sikring av sitt krav kan en samboer se seg nødt til å fremme begjæring om midlertidig avgjørelse etter de alminnelige reglene i tvistelovens sjuende del. I tillegg til at tvistelovens hjemmel for midlertidig avgjørelse har andre vilkår, vil en slik ordning føre til en mer fragmentert lovgivning, og kan gjøre det vanskeligere for samboere å forstå og bruke samboerloven.

Utvalget har vurdert om det er behov for at sikringsregelen i samboerloven også bør innebære adgang til å avgjøre arrest, noe ekteskapsloven §§ 91 og 104 ikke gir hjemmel for i dag. Arrest medfører at skyldneren mister retten til å råde over det arresterte formuesgodet, i tråd med tvisteloven § 33-7. Det synes ikke å være noen prinsipiell grunn til at arrest i formuesgoder ikke skal kunne benyttes for å sikre pengekrav mellom samboere i forbindelse med et økonomisk oppgjør, der vilkårene ellers er oppfylte. Arrest i form av utreiseforbud, slik tvisteloven § 33-1 (1) andre ledd gir adgang til, er imidlertid ikke praktisk.

Det er nærliggende at en midlertidig avgjørelse vil knytte seg til et pengekrav, for eksempel midler som påstås å være i sameie mellom partene eller rene vederlagskrav. Å benytte arrest for å sikre kravet vil bedre harmonere med øvrig lovgivning, hvor arrest er det alminnelige virkemiddelet ved midlertidig sikring av pengekrav, jf. tvisteloven § 32-1 (2).

Samtidig antas at behovet for arrest i praksis er lite, fordi en midlertidig forføyning kan utformes slik at den nødvendige sikringen oppnås. En midlertidig forføyning kan gå ut på at saksøkte skal «unnlate, foreta eller tåle en handling, eller på at et formuesgode skal settes ut av saksøktes besittelse og tas under forvaring eller bestyrelse», jf. tvisteloven § 34-3 (1) første punktum. Dette omfatter en rekke ulike pålegg, noe som gjør forføyningsinstituttet mer fleksibelt enn arrest.

Forføyningen kan blant annet innebære påbud om fraflytting eller tilgang til en eiendom. Et eksempel er kjennelsen i LB-2022-2637, hvor en tidligere samboer ble pålagt å flytte ut av fellesboligen, etter at saksøkeren hadde sannsynliggjort sitt krav om bruksrett etter husstandsfellesskapsloven § 3 andre ledd. En forføyning kan videre gi pålegg om å betale en pengesum, tilbakeføre penger eller stille sikkerhet for et angitt beløp, se Flock, 2011, side 153 flg. med videre henvisninger. En forføyning som innebærer at et formuesgode «settes ut av saksøktes besittelse og tas under forvaring eller bestyrelse» vil kunne utformes slik at det konsumerer arrest som sikringsmåte, illustrert ved kjennelsene RG 1993 side 216 (Agder) og LB-2003-2237. Retten kan videre bestemme for eksempel at forføyningen registreres og slik oppnår rettsvern, jf. tvisteloven § 34-4 (4).

Utvalget vurderer etter dette at det er lite behov for at en regel i samboerloven om midlertidig sikring av krav omfatter adgang til å avgjøre arrest, i tillegg til adgangen til midlertidig forføy-

[17] I LB-2003-2237 behandlet lagmannsretten på nytt sakskomplekset fra Rt. 2003 side 570, hvor lagmannsrettens første kjennelse hadde blitt opphevet og henvist til ny behandling.

ning. Regelen i samboerloven bør heller ikke unødig avvike fra dens forbilde i ekteskapsloven.

19.4.6.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår å beholde en særregel om rett til midlertidig avgjørelse for å sikre samboeres rettigheter og plikter, og foreslår at regelen tas inn i samboerloven, se forslag til § 24. Midlertidig sikring kan være aktuelt for å hindre at en samboer unndrar eller forringer verdier fra delingsgrunnlaget, eller på annen måte gjør det vanskelig å oppfylle rettighetene etter samboerloven. Etter gjeldende rett utledes sikringsregelen av ekteskapsloven. For å lette forståelsen av og oversikten over samboerreglene foreslår utvalget at den i stedet tas inn i samboerloven.

Utvalget foreslår å utvide regelens anvendelsesområde, slik at samboere kan kreve midlertidig forføyning også *før* det eventuelt fremmes krav om offentlig skifte. Samboeres krav etter loven vil etter dette kunne sikres ved en midlertidig ordning, uavhengig av om det økonomiske oppgjøret foretas ved avtale mellom partene eller ved gjennomføring av offentlig skifte. Dette vil bringe regelen på linje med det som gjelder for ektefeller, jf. ekteskapsloven § 91.

Utvalget foreslår en sikringsregel som i det vesentlige bygger på ekteskapsloven § 91, både hva gjelder vilkårene for sikringsgrunn og hovedkrav.

Utvalget foreslår å videreføre at kravet skal kunne sikres ved bruk av midlertidig forføyning. Behovet for adgang til sikring ved arrest fremstår i praksis lite, se punkt 19.4.6.2. Utformingen av forføyningen vil bestemme innholdet og virkningen av den. Det foreslås imidlertid at det klargjøres i lovteksten at det som kan sikres er både pengekrav og krav som går ut på noe annet enn betaling av penger. Presiseringen er i tråd med gjeldende rett og tar ikke sikte på å endre rettstilstanden.

Utvalget foreslår ikke en regel som tilsvarer ekteskapsloven § 92, som åpner for å avsi midlertidig avgjørelse før samlivet har opphørt. Det antas heller ikke å være behov for en regel om registrering av partenes eiendeler som i ekteskapsloven § 90.

19.4.7 Hvor en sak etter loven skal reises (stedlig kompetanse)

Stedlig kompetanse handler om på hvilket sted en sak kan reises og dermed hvilken domstol som har myndighet til å behandle en sak, også kalt verneting.

Vernetingsreglene for tvister mellom samboere følger etter gjeldende rett dels av ekteskapsloven og dels av tvisteloven. Tvister vil kunne ha ulikt verneting avhengig av skifteform (privat eller offentlig) og etter hva søksmålet gjelder. Utvalgets forslag til en samboerlov tar sikte på å samle og lovfeste særskilte rettigheter og plikter mellom samboere i økonomiske forhold. Utvalget vurderer at det kan være hensiktsmessig å utforme en egen vernetingsregel for tvister etter samboerloven, noe som vil gjøre loven enklere å anvende.

Utvalget foreslår én felles regel som fastsetter hvor enhver sak etter loven skal anlegges, jf. lovutkastet § 25. Regelen vil dermed gjelde både der en samboer begjærer offentlig skifte etter samboerloven § 22, krever midlertidig avgjørelse etter § 24 eller reiser andre krav etter loven ved alminnelig søksmål, der prosessen ellers følger tvistelovens regler. Regelen som utvalget foreslår er rent internrettslig og forutsetter at norske domstoler har kompetanse til å behandle saken, i tråd med samboerloven § 26 andre ledd.

I lovverk innen familie- og personretten benyttes begrepene «stedlig kompetanse» eller «rettens kompetanse» i paragraftittelen, se ekteskapsloven § 97, arveloven § 84 og vergemålsloven § 68. Av hensyn til en mest mulig lik begrepsbruk som lovgivningen på nærliggende områder foreslås at samboerloven bruker «stedlig kompetanse» i paragrafens tittel. I selve lovteksten anses «verneting» som et tilstrekkelig godt innarbeidet begrep.

Forslaget innebærer at sak etter samboerloven kan reises ved domstolen på det stedet som er eller var samboernes siste felles bopel. Å knytte den stedlige kompetansen til siste felles bopel er naturlig, ettersom det er en forutsetning for samboerskapet at paret har bodd sammen. Det økonomiske oppgjøret vil dessuten i mange tilfeller dreie seg om forhold rundt siste felles bolig. Å tillate saksøkeren å reise sak på stedet for siste felles bopel kan også være en fordel i tilfeller der én av partene og eventuelle barn blir boende i fellesboligen, mens den andre parten flytter ut av rettskretsen. Alternativt kan saksøker velge å anlegge sak ved saksøktes alminnelig verneting etter reglene i tvisteloven § 4-4. Bopelsbegrepet skal forstås som etter tvisteloven § 4-4 andre ledd.

Utvalget har vurdert om det er behov for en særlig vernetingsregel for samboersaker der én eller begge parter er av samisk herkomst, eller der hele eller deler av sakskomplekset berører samiske forhold i en videre forstand. Det kan ikke

utelukkes at vernet av samisk språk og kultur vil kunne styrkes om en part gis rett til å kreve behandling av saken i domstoler med særskilt språkkompetanse og forståelse for samiske forhold.

Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven) § 38 gir i dag domstolene hjemmel for å overføre en sak til en annen domstol «når særlige grunner gjør det påkrevd eller hensiktsmessig». Dette kan for eksempel være overføring av en sak til en domstol i det samiske forvaltningsområdet, hvor aktørene blant annet har utvidet rett til bruk av samisk språk, jf. domstolloven § 136 a og lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven) § 3-4. Vernet om samisk kultur mv. i Grunnloven § 108 kan gi veiledning i vurderingen om overføring av saken er påkrevd eller hensiktsmessig.

Utvalget vurderer det slik at saker om oppgjør etter samboerskap kan være av ulik art, og at det kan være utfordrende å etablere en generell særregel som gir rimelige utslag i alle situasjoner. Det legges til grunn at domstolene har tilstrekkelige hjemler til å ivareta samiske hensyn på en skjønnsom måte i tråd med Grunnloven og menneskerettighetene. Utvalget foreslår derfor ingen særlig vernetingsregel for samboersaker som berører samiske forhold.

Utvalget ser ikke behov for endringer i tvisteloven § 6-2 første ledd bokstav a. Bestemmelsen fastslår at «familiesaker» er unntatt forliksrådsbehandling. Dette omfatter saker om det økonomiske oppgjøret ved samlivsbrudd, både mellom samboere og ektefeller, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 367 og side 261-262. Etter forslaget til ny samboerlov må bestemmelsen forstås slik at også tvistesaker etter samboerloven er unntatt forliksrådsbehandling.

19.4.8 Samboerskap med tilknytning til utlandet. Lovvalg og norske domstolers kompetanse

19.4.8.1 Innledning

I takt med internasjonalisering og økt mobilitet vil stadig flere par ha tilknytning til andre land enn Norge. I samboerskap der en eller begge partene har tilknytning til utlandet kan det oppstå spørsmål som gjelder internasjonal privatrett, for eksempel om hvilket lands regler som skal gjelde (lovvalg), eller hvilket lands domstoler som kan behandle tvister som oppstår (domsmyndighet). Det kan videre oppstå spørsmål om avgjørelser kan anerkjennes og fullbyrdes på tvers av landegrensene.

Utvalgets mandat innebærer å utrede behovet for regler ved opphør av samboerskap. Utvalget vil i dette punktet behandle om det er behov for at en samboerlov regulerer enkelte internasjonalprivatrettslige spørsmål.

19.4.8.2 Gjeldende rett

Det finnes ingen generell regulering i norsk rett av internasjonal-privatrettslige spørsmål. Reglene er fragmenterte og i stor grad ulovfestet. Noen utgangspunkter vil nevnes her.

Samboerretten er ikke ett avgrenset rettsområde. Det kan være uklart om det økonomiske forholdet mellom samboere i internasjonal-privatrettslig sammenheng skal regnes som familierett eller om det hører under formueretten. Tvister mellom samboere kan gjelde gyldigheten av eller tolkningen av en avtale, uenighet om hvem som eier parets bolig og med hvilken andel, ansvar for gjeld, pengekrav mellom partene mv. Det rettslige grunnlaget for krav mellom samboere kan imidlertid ha en særskilt familiær forankring i relasjonen mellom partene, som for eksempel krav om vederlag etter ulovfestede regler eller krav om sameierett etter analogi fra ekteskapsloven § 31 tredje ledd.

I internasjonal-privatrettslig sammenheng har det betydning hvilket rettsområde det aktuelle saksforholdet hører under, for eksempel om det er tale om kontraktsrett, tingsrett eller familierett (kvalifikasjon).[18] Lovvalget – det vil si hvilket lands rett som skal brukes for å løse tvisten – varierer mellom rettsområdene. Ved kontraktsrettslige forpliktelser er utgangspunktet at det er reglene i landet der realdebitors bor som skal anvendes, med mindre partene har foretatt et annet lovvalg.[19] Lovvalget for tinglige rettigheter er retten på stedet der eiendelen befinner seg.[20]

I saker om formuesforholdet mellom ektefeller er det etablert sedvanerett at lovvalget for de materielle reglene følger den staten som var ektefellenes første felles vanlige bosted.[21] Tilsvarende utgangspunkt gjelder etter EU-retten, jf. EU-for-

---

[18] Se for eksempel HR-2019-2420-A; Cordero-Moss, 2021, bl.a. side 391-392; Fredwall, 2021, punkt 2.3.

[19] Cordero-Moss, 2021, bl.a. side 466 flg.

[20] Se HR-2018-1265-A (avsnitt 70).

[21] Tidligere ble dette omtalt som første felles *domisilland*, se Rt. 1995 side 1415 (side 1420). Om utvikling av begrepsbruken og innholdet i begrepene, se Cordero-Moss, 2021, bl.a. side 392.

ordning 2016/1103 om ektefellers formuesforhold mv.

Ekteskapsloven § 97 første ledd tredje punktum regulerer lovvalget for de prosessuelle reglene ved behandlingen av et offentlig skifte. Skiftebehandling for norsk skiftemyndighet gjennomføres etter norsk lov.[22] Bestemmelsen er plassert i ekteskapsloven kapittel 18 og gjelder så langt den «passer» ved samboerskifter, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a.

Norske domstolers kompetanse (domsmyndighet) i skiftesaker med tilknytning til utlandet reguleres også i ekteskapsloven § 97, jf. første ledd første og andre punktum. Hovedregelen er at norske domstoler kan behandle et offentlig skifte dersom én av partene har sitt «vanlige bosted» i Norge. Begrepet «vanlig bosted» skal forstås som det internasjonale begrepet «habitual residence», se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 265-266.

Utenom offentlig skifte kan alminnelige tvistesaker behandles i norske domstoler når saksforholdet har «tilstrekkelig tilknytning» til Norge, jf. tvisteloven § 4-3 (1). Annet kan likevel følge av avtale eller særlovgivningen, eller følge av internasjonale forpliktelser: Blant annet får Luganokonvensjonen anvendelse foran eventuelle motstridende nasjonale regler, jf. tvisteloven § 4-8, jf. § 1-2, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)* side 163.

Tvister om formuesforholdet mellom ektefeller faller utenfor Luganokonvensjonen, jf. artikkel 1 nr. 2 bokstav a. Men etter EU-retten regnes tvister om det økonomiske oppgjøret etter opphør av samboerskap som sivilrett i internasjonal-privatrettslig sammenheng, ikke som familierett, jf. EU-domstolens avgjørelse 6. juni 2019 C-361/18 Ágnes Weil vs. Géza Gulácsi, se også denne utredningen punkt 4.9. Tvister om formuesforholdet mellom samboere omfattes dermed av konvensjonens anvendelsesområde. Dommen trekker derved i retning av at en samboer kan kreve anerkjennelse og fullbyrdelses av avgjørelser om samboeroppgjør innenfor hele Lugano-området.[23] Ektefellers mulighet til å kreve anerkjennelse og fullbyrdelse av rettsavgjørelser om formuesforhold er derimot begrenset til de nordiske landene, i den utstrekning det følger av fellesnordisk lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område.

19.4.8.3 Utvalgets vurdering av behovet for regulering

Det stigende antallet samboere omfatter en ikke ubetydelig andel personer som har røtter eller tilknytning til andre land enn Norge. Statistikk fra 2023 viser at i over 20 prosent av samboerparene var én eller begge av partene født utenfor Norge.[24] Andelen samboerpar hvor én eller begge har innvandrerbakgrunn har økt jevnt siden 2005, og høyest økning er i gruppen hvor begge partene er utenlandskfødte. Den største gruppen samboerpar blant innvandrerbefolkningen er par hvor begge er født i EU/EØS-området.[25]

Utvalgets forslag til samboerlov er relativt vidtgående i global sammenheng, og har få paralleller utenfor Norden. Det er nærliggende at loven kan bli påberopt av parter som har svakere eller ulik tilknytning til Norge, og dermed sannsynlig at internasjonal-privatrettslige spørsmål vil øke i aktualitet.

Rettskildebildet innen norsk internasjonal privatrett er dels uoversiktlig og i stor grad ulovfestet. Bildet kompliseres av at det kan være utfordrende å definere (kvalifisere) hvilket rettsområde en tvist i tilknytning til oppgjøret etter et samboerskap tilhører. Et slikt oppgjør vil ofte ha elementer både av familierettslig, tingsrettslig, kontraktsrettslig og kanskje erstatningsrettslig art. Ved å definere (kvalifisere) en tvist som tilhørende det ene eller det andre, vil dette avgjøre hvilke internasjonal-privatrettslige regler som rettmessig skal anvendes. Eksempler på dette er Rt. 1995 side 1415 (Joint accounts), Rt. 2006 side 1089 og HR-2019-2420-A (sveitsisk ektefellebidrag).

Utvalget vurderer at disse forholdene tilsier et behov for å lovfeste enkelte internasjonal-privatrettslige utgangspunkter også på samboerområdet. Lovfesting er videre gjort på tilgrensende rettsområder innen familie- og personretten. For ektefeller løser riktignok ekteskapsloven § 97 kun spørsmålet om lovvalg og norsk domsmyndighet for skiftebehandlingen. Arveloven kapittel 11 og 12 gir en mer omfattende lovregulering av internasjonal-privatrettslige spørsmål. Barnelova kapittel 9 har regler for lovanvendelsen hvor noen av partene har tilknytning til utlandet. Slike regler er foreslått også av Barnelovutvalget i NOU 2020: 14 *Ny barnelov – til barnets beste*. Samboerlovutvalgets forslag til regule-

---

22 Se Cordero-Moss, 2021, side 392

23 Luganokonvensjonens medlemsstater er EU-land, Norge, Island, Sveits.

24 Vedlegg 1, Samboerrapporten, 2024, punkt 5.

25 Vedlegg 1, Samboerrapporten, 2024, se punkt 5 og figur 1.20.

ring ser derfor hen til hvordan dette er behandlet i nærliggende rettsområder.

Både når det gjelder lovvalg og spørsmålet om en sak kan behandles i norske domstoler er tilknytningskriteriet «*vanlige bosted*» benyttet i blant annet ekteskapsloven og arveloven. Dette er videre et fellesnordisk og internasjonalt innarbeidet begrep. Utvalget anser det som et naturlig utgangspunkt at også samboerloven får anvendelse for parter som har sitt «vanlige bosted» i Norge. Innholdet i begrepet omtales slik i Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 265:

> «Hvor en person har sitt vanlige bosted, vil bero på en konkret og samlet vurdering av flere faktorer. Som et utgangspunkt vil personens vanlige bosted være der han eller hun har sentrum for sine livsinteresser. I motsetning til tilknytningskriteriet «fast bosted» inneholder ikke «sitt vanlige bosted» et krav om at arvelateren må ha hatt til hensikt å bli varig boende i Norge. Et krav om hensikt kan være vanskelig å bevise og derfor utfordrende å praktisere. I tillegg kan kravet om hensikt bli oppfattet som mindre treffende i et moderne samfunn med økt mobilitet.
>
> Tilknytningskriteriet «sitt vanlige bosted»/ »habitual residence» er ikke klart definert i nasjonal eller internasjonal rett. Det gir begrepet fleksibilitet og utsikt til å bli utviklet over tid og i tråd med ulike rettskilder. Departementet finner det heller ikke hensiktsmessig å definere begrepet i den nye loven om arv og dødsboskifte.».

Etter norske internasjonal-privatrettslige regler følger lovvalget for de materielle reglene i saker om ektefellers formuesforhold partenes *første felles vanlige bosted*. Et eksempel kan illustrere regelen. Om et ektepar gifter seg og bosetter seg sammen i Tyrkia, så vil tyrkisk rett gjelde for deres formuesforhold selv om de begge er norske statsborgere og selv om de allerede tre år senere flytter til Norge og bor her i tretti år. Dette tilknytningskriteriet har vunnet bred anerkjennelse i store deler av verden.

Et slikt tilknytningskriterium kan fremstå hensiktsmessig også for samboere, gitt de faktiske likhetene mellom ekteskap og samboerskap. Samtidig er det vesentlige forskjeller i hvordan samboerskap er – eller ikke er – regulert både i Norge og i andre land. Mens alle stater i verden har en eller annen regulering av ekteskap og vi kan forvente at det finnes lovfestede eller ulovfestede regler om lovvalg og jurisdiksjon i tilnærmet alle stater, så vil det store flertallet av stater verken ha noen egen regulering av det økonomiske oppgjøret etter samboerskap eller en egen internasjonalprivatrettslige regulering av spørsmålene. Disse forskjellene kan begrunne behovet for ulik regulering av tilknytningskriteriene for samboerskap og ekteskap. Gitt at den norske samboerreguleringen også vil være mer beskyttende enn nesten alle andre lands reguleringer, kan det være et argument for å la norsk samboerrett få et utvidet anvendelsesområde, sammenlignet med ekteskapsretten. En slik tilpasning til lovområdet vil innebærer at loven også kan gi beskyttelse til samboere som av en eller annen grunn startet sitt ugifte samliv utenfor Norge. Samtidig kan det være grunn til å revurdere det utvidede anvendelsesområdet etter hvert som flere europeiske og andre land får sterkere rettslig regulering av samboerskap.

Om paret har vært bosatt et eller flere steder tidligere, vil de ofte kunne ha inngått avtaler på det økonomiske området eller de kan ha opprettet testament til fordel for hverandre. Om paret har opprettet testament eller inngått avtaler med hverandre før de bosatte seg i Norge, er disse disposisjonen i utgangspunktet gyldige så sant avtalene ble gyldig inngått etter formreglene i landet der avtalen ble inngått eller testamentet ble opprettet. Testament kan også være gyldig opprettet under flere forutsetninger, jf. Haagkonvensjonen 1961. Spørsmål om avtalers materielle gyldighet følger normalt bostedslandets rett da de ble inngått.

Bestemmelser om materiell ugyldighet kan også settes til side som stridende mot ordre public. En regel strider mot ordre public om den anses å stride mot fundamentale prinsipper i det norske samfunnet og der det å håndheve regelen åpenbart og konkret krenker disse grunnleggende prinsippene. I et slikt tilfelle kan en regel fra fremmed rett settes til side. Et ikke helt upraktisk eksempel fra ekteskapsområdet kan illustrere dette. I enkelte land har det vært forbudt for kristne og muslimer å gifte seg. Om et slikt par likevel inngår et gyldig ekteskap i en tredjestat og om én av ektefellene deretter flykter til Norge, får opphold og så krever familiegjenforening, vil norske myndigheter måtte ta stilling til om paret skal anes som gift og ha rett til familiegjenforening på dette grunnlaget. Det vil da være klart at ekteskapet vil være gyldig inngått etter vigselslandets rett, samtidig som det vil være materielt ugyldig basert på deres daværende bostedslands rett. Utgangspunktet er da at ekteskapet er ugyldig. For norske myndigheter må det imidlertid forven-

tes å stride mot ordre public å nekte anerkjennelse av ekteskapet basert på et annet lands forbud mot ekteskap mellom personer med ulik tro. Det vil derfor være riktig etter norsk rett å anerkjenne dette ekteskapet.

19.4.8.4 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår etter dette at reglene i samboerloven får anvendelse for samboere bosatt i Norge under samlivet, også der paret har vært bosatt et eller flere steder tidligere, så sant dette ikke strider mot avtale med fremmed stat. Dette innebærer at paret må ha hatt sitt felles vanlige bosted i Norge under (deler av) samlivet og fram til bruddet, og at paret enten fortsatt har eller har hatt felles vanlig bosted på det tidspunktet rettigheter etter samboerloven påberopes. En slik regel sikrer at loven kommer til anvendelse også der samlivsbruddet fører til at en eller begge parter flytter ut av Norge. Forslaget er inntatt i lovutkastet § 26 første ledd.

Forslaget innebærer at domstolen alltid bruker nasjonale (norske) prosessregler.

Utvalget foreslår videre at norske domstoler skal ha kompetanse til å behandle en sak etter samboerloven dersom begge samboerne har eller hadde sitt vanlige bosted i Norge frem til samboerskapets opphør, eller når saksøkte har vanlig bosted i riket. Domstolenes kompetanse omfatter både fastsettelse av rettighetene i loven og fullbyrdelse av avsagte avgjørelser. Se lovforslaget § 26 andre ledd.

Dersom paret ikke hadde sitt vanlige bosted i Norge under samlivet, og saksøkte heller ikke er bosatt i Norge på tidspunktet for saksanlegget, er man utenfor de foreslåtte reglene i samboerloven. I dette tilfellet kommer de alminnelige reglene i tvisteloven til anvendelse.

Samboerlovens kompetanseregler for domstolene vil bare få anvendelse der ikke annet følger av regler som Norge er bundet av, herunder Luganokonvensjonen. Også etter Luganokonvensjonen er likevel hovedregelen at personer skal saksøkes der de bor, jf. artikkel 2 nr. 1.

Kapittel 20
Ikrafttredelse og overgangsregler

20.1 Innledning

Når nye lovregler vedtas, må det også tas stilling til når og hvordan reglene skal tre i kraft. Dette kan fastsettes direkte i loven eller loven kan gi kompetansen til å bestemme ikrafttredelse til Kongen eller departementet. Om lovregelen krever at det foretas administrative endringer, ulike økonomiske tilpasninger eller der borgerne trenger tid for å tilpasse seg endringen, er det vanlig å gi Kongen kompetanse til å sette loven i kraft. Tidspunktet loven trer i kraft markerer det øyeblikket der loven tas i bruk i samfunnet.

For noen lovendringer vil det også være nødvendig å vurdere særlige overgangsbestemmelser. Når loven griper inn i eksisterende forhold eller rettsposisjoner, er det behov for å tenke igjennom og regulere overgangen fra en tidligere rettstilstand til de reglene som følger av lovforslaget.

Utvalget har valgt å utforme et mer omfattende forslag til regler om ikrafttredelse og overgangsregler enn det som strengt tatt er nødvendig. Fordelen med dette er imidlertid at også disse spørsmålene kan bli underlagt en høring. Særlig hensynet til samboere i bestående samboerskap kan gi grunn til å høre også disse spørsmålene.

20.2 Utvalgets vurderinger

Samboerlovutvalget legger for det første til grunn at loven trenger regler om ikrafttredelse. Dernest legger utvalget til grunn at en fremtidig samboerlov i hvert fall bør gjelde for alle som blir samboere etter at loven har trådt i kraft.

Et vesentlig spørsmål for utvalget har imidlertid vært om forslaget til ny samboerlov også bør gjelde for allerede etablerte samboerskap. Med et etablert samboerskap sikter utvalget til par som er omfattet av samboerdefinisjonen i lovforslaget § 2 første ledd når loven trer i kraft.

På den ene siden kan det fremstå overraskende og inngripende dersom lovgivningen på dette området endres på kort varsel. På den andre siden vil loven få begrenset effekt om den bare skulle gjelde for samboere som flyttet sammen etter lovens ikrafttredelse. Om paret har flyttet sammen før lovens ikrafttredelse, ville den i et slikt tilfelle aldri gjelde for dette paret. Det vil da ta svært lang tid før loven gir noen særlig beskyttende effekt. Ingen av disse alternative fremstår derved som gode.

I lys av at utvalget er bedt om å utrede en fravikelig samboerlov, er det naturlig å ta utgangspunkt i partenes valgfrihet også her. Samboernes valg eller bortvalg av regulering på dette området bør være basert på at samboerne har tilstrekkelig kunnskap til å foreta et informert valg. Det fordrer at paret får tilstrekkelig tid til å tenke seg om. Valgfrihet, eller fravikelighet som er lovforslagets begrep, kan derfor tilsi at samboere i et etablert parforhold skal kunne omfattes av loven, men at de bør gis utvidet tid til å områ seg etter at loven trer i kraft, og før den eventuelt skal gjelde for paret.

Reglene kan gjøres fravikelige for etablerte samboerpar på minst to måter. For det første kan en overgangsregel bestemme at loven etter en viss tid skal gjelde for alle samboere som ikke har avtalt at den ikke skal gjelde. Eller regelen kan gå ut på det motsatte, nemlig at reglene skal gjelde for de samboerparene som aktivt velger at loven skal gjelde for dem. Erfaringen tilsier at disse ulike modellene vil få ulike samfunnsmessige effekter, jf. kapittel 6 og særlig punkt 6.6, som indikerer at par i liten grad kan forventes å inngå avtaler om økonomiske forhold. Dette innebærer at flere par vil bli omfattet av loven dersom man velger den modellen der loven gjelder så sant paret ikke velger den bort. På den andre siden vil en løsning der paret aktivt må velge loven, føre til at færre vil bli omfattet. Gitt at utvalget har lagt til grunn at det er i samboerparenes, barnas og samfunnets interesse å foreslå en samboerlov, jf. kapittel 7, er det også utvalgets vurdering at en regel

som lar loven gjelde for pågående samliv så sant paret ikke velger den bort, vil være å foretrekke.

Utvalget ser ikke grunn til å foreslå egne overgangsregler for søskenbarn som bor sammen. Etter en lovendring som trådte i kraft 1. januar 2025 kan søskenbarn ikke lenger inngå ekteskap med hverandre, jf. ekteskapsloven § 3. Dette gjelder uansett om samlivet er etablert i Norge eller i utlandet. Utvalget legger til grunn at det vil være i tråd med lovgiverviljen at heller ikke søskenbarn som bor sammen skal anses som «samboere» og derved gis rettigheter etter dette lovforslaget, se Prop. 99 L (2023–2024) *Endringer i ekteskapsloven (forbud mot ekteskap mellom nære slektninger* side 39 og denne utredningen punkt 8.6.5. En løsning med et beslektet resultat vil for samboerne allerede følge av forslaget til samboerloven § 2 og kravet om at samboerne lovlig må kunne gifte seg med hverandre for å anses som samboere etter loven. Om to søskenbarn bor sammen i et parforhold, vil de derved ikke omfattes av samboerdefinisjonen i § 2 første ledd. Et slikt samliv vil som i dag reguleres av ulovfestet rett supplert med sameigelovas bestemmelser. I tillegg vil partene ha en begrenset rett til å overta felles bolig og innbo etter bestemmelsene i husstandsfellesskapsloven slik som i dag.

20.3 Utvalgets forslag

Utvalget foreslår regler om lovens ikrafttredelse og enkelte overgangsregler i lovforslaget § 28. Det legges til grunn at departementet ved behov kan gi nærmere overgangsregler uten at det trenger nærmere regulering.

Utvalget foreslår for det første at loven gis en bestemmelse om et alminnelig ikrafttredelsestidspunkt, jf. lovforslaget § 28 første ledd. Det foreslås at Kongen skal kunne fastsette det nærmere tidspunktet og at loven skal kunne settes i kraft helt eller delvis. Alle som etablerer samboerskap etter dette eller disse tidspunktene, vil bli omfattet av loven om ikke annet avtales, jf. lovforslaget § 28 andre ledd.

For allerede etablerte samboerskap er det særlig viktig å verne om en reell valgfrihet for samboerparene. Utvalget har kommet til at dette sikres best gjennom at bare de av lovens bestemmelser som direkte eller indirekte sikrer fravikelighet, jf. kapitlene 1, 2 og 7, skal gjelde fra det alminnelige ikrafttredelsestidspunktet for disse samboerne. Utvalget foreslår dermed at de delene av loven som gir samboerne rettigheter eller plikter, jf. kapitlene 3, 4, 5 og 6, først skal gjelde etter at partene har fått tid til å områ seg, jf. lovforslaget § 28 tredje ledd. Formålet med forslaget er at samboere i allerede etablerte parforhold skal få tilstrekkelig tid og tilgang til avtaleverktøy, slik at de kan inngå en veloverveid avtale om de ønsker å være omfattet av hele loven, deler av loven eller om de ikke ønsker at loven skal gjelde i det hele tatt.

Utvalget har vært noe i tvil om hvor lang tid allerede etablerte samboerpar bør ha til å områ seg. På den ene siden er det vesentlig at parene får tilstrekkelig tid til å sette seg inn i reglene og til å bli enige om hvordan de ønsker å regulere de økonomiske forholdene i eget samliv. På den andre siden antas det at de færreste par vil være tjent med altfor omfattende eller langdryge prosesser. For noen par kan det ikke utelukkes at spørsmålet vil gi opphav til vanskelige diskusjoner og kanskje kan det da være viktig at denne perioden ikke blir for lang. En lang overgangsperiode kan også gjøre det vanskeligere å få oversikt over rettstilstanden for kreditorer og andre kontraktsparter. Utvalget har kommet til at samboere i allerede etablerte parhold bør ha ett år etter at loven har trådt i kraft til å områ seg og til å komme til enighet om det er lovens løsninger eller en annen løsning som passer dem.

Det neste spørsmålet er gyldigheten av allerede inngåtte avtaler mellom samboere. Mange samboerpar vil ha inngått ulike avtaler med hverandre på det økonomiske området. Dette kan være avtaler om hvem som eier en eiendel, avtaler om ansvar for gjeld eller avtaler om deling mv. De kan også ha opprettet testament som tilgodeser én av dem eller begge. Disposisjoner kan være inngått over hele verden og for flere tiår siden. Utvalget foreslår at gyldigheten av samboerparets disposisjoner knyttet til det økonomiske forholdet dem imellom skal avgjøres etter loven på det stedet og på det tidspunktet disposisjonen ble foretatt, jf. lovforslaget § 28 fjerde ledd. Dette innebærer at avtaler mv. som er gyldig inngått forblir gyldige, selv om loven trer i kraft. Om paret for eksempel har avtalt hvem som eier felles bolig, vil denne avtalen utgjøre et «grunnlag» som normalt vil lede til at regelen om sameiepresumsjon i lovforslaget § 10 viker. Om paret tidligere har inngått en avtale om deling, og de unnlater å avtale at loven eller kapittel 4 ikke skal gjelde etter at samboerloven trer i kraft, vil imidlertid resultatet bli at det er lovens regulering som gjelder. Ordre public-regelen eller de alminnelige reglene om ugyldighet kan imidlertid på vanlig måte tilsi noe annet.

Kapittel 21
Forslag til endringer i andre lover

21.1 Innledning

I mandatet fremgår det at utvalget skal vurdere behovet for endringer i andre lover og utforme forslag til lovendringer.

Utvalget forstår mandatet slik at det som i første rekke skal vurderes er lovendringer som fremstår nødvendige eller nærliggende som følge av den foreslåtte reguleringen i samboerloven. Utvalget har ikke foretatt en uttømmende gjennomgang av mulige behov for endringer i andre lover.

I dette kapittelet legger utvalget frem forslag til endringer i andre lover. Forslagene er inntatt som § 29 i forslaget til samboerlov. Merknadene til de enkelte bestemmelsene fremgår i kapittel 23.

21.2 Ekteskapsloven

21.2.1 Ekteskapsloven § 31

Utvalget foreslår en endring i ekteskapsloven § 31 tredje ledd. Forslaget har til formål å sikre tilsvarende regler for ektefeller som for samboere. Utvalget foreslår i samboerloven § 10 en presumsjonsregel for at felles bolig og løsøre ervervet til felles personlig bruk er i sameie mellom samboerne, om det ikke er grunnlag for noe annet. Forslaget er begrunnet i samboernes antatte gjensidige bidrag underveis i samlivet, samt av behovet for en mer effektiv regel om sameie egnet til å gjenspeile de reelle forholdene i samliv. En likeartet regulering av eierskap til felles bolig og løsøre i samboerskap og ekteskap fremstår hensiktsmessig siden de fleste par i dag begynner samlivet som samboere og fortsetter det som gift.

Forslaget om å endre ekteskapsloven § 31 tredje ledd, slik at også denne regelen baseres på en sameiepresumsjon, innebærer en mer effektiv beskyttelse av en ektefelles rett til sameie som følge av indirekte ervervsbidrag enn det som følger av gjeldende rett. De samme hensynene som begrunner forslaget om en regel der samboere presumeres (antas) å være sameiere om det ikke er grunnlag for en annen forståelse, gjør seg gjeldende i minst like stor grad mellom ektefeller. For en nærmere begrunnelse vises det til punkt 11.5.

Den foreslåtte presumsjonsregelen omfatter «felles bolig» og «løsøre» til felles personlig bruk. Ekteskapsloven § 31 tredje ledd omfatter etter dagens ordlyd i utgangspunktet alle «eiendeler». Likevel tilsier både ordlyden, forarbeidene og rettspraksis at erverv ved indirekte bidrag først og fremst har vært aktuelt for felles bolig og vanlig innbo. Andre eiendeler som fritidseiendom, kjøretøy og fritidsbåt kan i prinsippet falle inn under regelen etter en konkret vurdering, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 104, se også Innst. O nr. 71 (1990–91) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om ekteskap* side 13.

Den foreslåtte endringen i § 31 tredje ledd innebærer at bestemmelsen ikke lenger omfatter fritidseiendom eller andre faste eiendommer enn felles bolig. En ektefelle som påberoper at det er stiftet sameie i slik eiendommer må sannsynliggjøre at sameiet har grunnlag i avtale eller andre bidrag i tråd med alminnelige regler for stiftelse av sameie. Lovforslaget innebærer samtidig en styrket sameiepresumsjon for ektefellenes løsøre utover det som omfattes av begrepet «vanlig innbo» i gjeldende § 31 tredje ledd. Begrepet «løsøre» inkluderer, i tillegg til vanlig innbo i det felles hjemmet, også en eller flere kjøretøy, fritidsbåt, campingvogn, tilhenger og andre eiendeler ervervet til felles personlig bruk i samlivet. Se nærmere punkt 11.5.2 og merknaden til samboerloven § 10.

21.2.2 Ekteskapsloven § 39

Utvalget foreslår at ekteskapsloven § 39 tredje punktum endres slik at regelen samsvarer med forslaget i samboerloven § 7 første ledd bokstav b.

Ektefeller har etter gjeldende rett plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling, jf. ekteskapsloven § 39 første punktum. En ektefelle kan

innhente opplysninger også fra tredjeparter som er definert i andre og tredje punktum.

Utvalget foreslår at retten til å kreve opplysninger fra tredjepart i tillegg skal omfatte inndrivingsvirksomhet, slik det også foreslås for samboere. Det legges til grunn at ektefeller minst har tilsvarende behov for innsyn i slike opplysninger som samboere, og reglene bør derfor være de samme. Se ellers merknadene til samboerloven § 7 første ledd.

21.2.3 Ekteskapsloven § 59

Utvalget foreslår et nytt andre punktum i ekteskapsloven § 59 første ledd, som innebærer at verdien av formue som stammer fra midler ervervet til felles personlig bruk i et direkte forutgående samboerskap, ikke kan gi grunnlag for skjevdeling ved en senere deling av ektefellenes felleseie. Formålet er å sikre en konsistent regulering i overgangen mellom samboerskap og ekteskap uten overraskende elementer, og hvor verdiskapningen i hele samlivsperioden har betydning for det økonomiske oppgjøret mellom ektefellene.

Etter gjeldende rett kan en ektefelle etter ekteskapsloven § 59 første ledd kreve skjevdelt midler vedkommende hadde da ekteskapet ble inngått. Statistikken som utvalget har innhentet, indikerer at over 70 prosent av parene som inngikk ekteskap i 2022 var samboere med hverandre da de giftet seg, se punkt 15.6.1. Flertallet av samboerne vil ha investert i fast eiendom og løsøre i samboerperioden.[1] Allerede i dag opplever mange par det som urimelig om den ene ektefellen krever skjevdeling av verdier som reelt sett er skapt i samboerperioden.

Utvalgets forslag til samboerlov innebærer en regulering av verdiene som er skapt i samboerskapet. Lovforslagets regler om presumsjon for sameie i § 10 og rett til deling om samlivet tar slutt, jf. samboerlovens kapittel 4, vil lede til deling av verdiene dersom samboerskapet ender med brudd. Par som avslutter samboerskapet ved å gifte seg med hverandre, bør ikke stilles dårligere. Samboere som gifter seg med hverandre, bringer verdier ervervet til felles personlig bruk i det forutgående samboerskapet videre inn i ekteskapet. Etter utvalgets syn gir lovforslaget dermed ytterligere behov for tilpasninger i ekteskapslovens regler om skjevdeling.

Verdier ervervet til felles personlig bruk i samboerperioden skal etter forslaget derfor ikke gi grunnlag for skjevdeling om samboerparet gifter seg og senere skiller seg. Utvalget foreslår at samboerlovens grunnleggende skillelinje mellom eiendeler og rettigheter som er ikke ervervet til felles personlig bruk på den ene siden, og øvrige midler, jf. samboerloven § 12, skal danne utgangspunktet også for hvilke verdier som kan skjevdeles når et samboerskap har gått over i et ekteskap. Om midlene er ervervet til felles personlig bruk i et forutgående samboerskap eller ikke, må avgjøres på grunnlag av samboerloven § 12 eller en samboeravtale etter samboerloven § 3 første ledd bokstav c.

Eiendeler som ikke anses ervervet til felles personlig bruk i et forutgående samboerskap stenger imidlertid ikke for skjevdeling i et påfølgende ekteskap. Om én av samboerne for eksempel etablerte næringsvirksomhet i samboerperioden, vil nettoverdien av den næringsvirksomheten som ble brakt inn i ekteskapet på vanlig måte kunne gi grunnlag for et senere krav om skjevdeling. Og hvor parets felles bolig delvis er finansiert med midler som ikke er ervervet til felles personlig bruk, jf. § 12, kan denne andelen av boligverdien skjevdeles hvis et senere ekteskap tar slutt. Noen eksempler kan illustrere betydningen av den foreslåtte regelen. Først to eksempler som viser regelens begrensninger.

Dersom A eide en nedbetalt bolig da paret ble samboere, paret giftet seg etter 5 års samboerskap og de deretter ble skilt etter 20 år, vil A fortsatt kunne holde verdien av boligen utenfor delingen i tråd med § 59 første ledd andre punktum. Denne boligen har ikke blitt ervervet til samboernes felles personlige bruk, jf. forslaget til samboerlov § 12 første ledd bokstav a.

Resultatet blir tilsvarende hvis A under samboerskapet arvet 5 millioner kroner og brukte midlene til å kjøpe en hytte. Ombyttede midler fra før samlivet eller arv/gave regnes ikke som ervervet til felles personlig bruk, se § 12 første ledd bokstavene a, b og c.

Om midlene derimot er skapt under samboerskapet, vil forslaget til § 59 første ledd nytt andre punktum stenge for en senere skjevdeling av disse verdiene. Situasjonen under gir et mer detaljert eksempel på et økonomisk oppgjør der paret først var samboere og deretter gift.

Forslaget til § 59 første ledd nytt andre punktum foretar derved en nærmere regulering av betydningen av et forutgående samboerskap når retten til skjevdeling skal fastsettes. Ekteskapslovutvalget ble opprettet i 1971 og ekteskapsloven

---

[1] Fredwall, 2020a, Q14 side 539: 61 prosent av samboerne i undersøkelsen «LeveDele2016» svarte at de sammen hadde investert i felles bolig.

Boks 21.1 Eksempel

Marte og Peder flyttet sammen i 2004 og fikk to barn. Paret kjøpte sin første leilighet sammen i 2005 til 2,5 millioner kroner. Den ble dels finansiert med Peders egenkapital på 500 000 kroner som han hadde fra før samlivet, og dels med et felles lån på 2 millioner kroner. 1/5 av boligverdien stammet dermed fra Peders midler som ikke var ervervet til felles personlig bruk.

I 2008 solgte paret leiligheten for 3 millioner kroner. Siden Peders egenkapital (§ 12-midler) ved ervervet utgjorde 1/5 av leilighetens verdi, utgjorde hans § 12-midler på salgstidspunktet 600 000 kroner (1/5 av 3 millioner kroner).

Paret kjøpte deretter et rekkehus til 6 millioner kroner. Kjøpet ble dels finansiert av overskuddet etter salget av leiligheten, inkludert Peders § 12-midler på 600 000 kroner, og i tillegg et felles lån. Siden denne boligen var dyrere, utgjorde Peders § 12-midler på 600 000 kroner nå 1/10 av boligverdien på 6 millioner kroner.

Marte og Peder giftet seg i 2009, og har nå vært gift i 16 år. Etter at barna flyttet ut ble Marte og Peder enige om å avslutte samlivet.

I tillegg til rekkehuset eide Marte og Peder innbo og to godt brukte biler av beskjeden verdi. Marte og Peder ble raskt enige om å likedele verdiene av løsøre-eiendelene.

Peder hadde imidlertid arvet 200 000 kroner fra sin bestemor underveis i samboerskapet. Beløpet var i behold og plassert på Peders sparekonto, hvor de på skjæringstidspunktet etter ekteskapet hadde en verdi på 250 000 kroner.

Rekkehuset var på skjæringstidspunktet verdt 10 millioner kroner, og var fullt nedbetalt. Paret eide ingen andre verdier av betydning.

Basert på lovforslaget og gjeldende rett, vil verdiene på skjæringstidspunktet gi grunnlag for følgende deling etter endt ekteskap:

Peder vil kunne kreve skjevdeling etter § 59 første ledd første og andre punktum av:

1. Nåverdien av arven, det vil si 250 000 kroner, jf. ekteskapsloven § 59 første ledd andre punktum, jf. samboerlov § 12 første ledd bokstav b.
2. 1/10 (10 prosent) av boligverdien, det vil si 1 million kroner, jf. ekteskapsloven § 59 første ledd andre punktum, jf. samboerlov § 12 første ledd bokstav a.

Peder kan samlet kreve å holde utenfor deling 1 250 000 kroner.

Marte på sin side kan kreve at resten likedeles, jf. ekteskapsloven § 58 første ledd første punktum.

Resten utgjør her 9 millioner kroner, og hver parts andel blir 4 500 000 kroner.

Samlet får de følgende:
Peder: 5 750 000 kroner
Marte: 4 500 000 kroner

§ 59 ble dermed forberedt på et tidspunkt der samboerskap var mindre utbredt. Det er derfor ikke overraskende at retten til skjevdeling tar utgangspunkt i tidspunktet «da» ektefellene giftet seg, det vil si på vigselstidspunktet. De nettoverdiene hver av partene eide på dette tidspunktet, vil de etter nærmere regler ha mulighet til å kreve skjevdelt ved en eventuell skilsmisse.

Når samfunnet har endret seg og mer enn 70 prosent av dagens ektefeller har startet samlivet som samboere, og mange av dem vil ha investert i felles bolig og vesentlige kapitalgjenstander i samboerperioden, vil en skjevdelingsregel som tar utgangspunkt i vigselstidspunktet kunne gi tilfeldige eller urimelige resultater.

For ektefeller som begynte samlivet som samboere, vil skjevdelingsretten etter lovforslaget langt på vei bestemmes av om de aktuelle verdiene ved et skifte stammer fra eiendeler eller rettigheter som var ervervet til et tidligere samboerskap. Om de aktuelle eiendelene eller rettighetene *ikke* var ervervet til felles personlig bruk, jf. samboerloven § 12, vil en ektefelle på vanlig måte kunne kreve å holde den beholdne verdien på vigselstidspunktet utenfor deling etter ekteskapsloven § 59 første ledd. Vurderingen av retten til skjevdeling vil da skje på vanlig måte og ta utgangspunkt i hvilke verdier ektefellen brakte inn i felleseiet «da» ekteskapet ble inngått. Om de aktuelle eiendelene eller rettighetene derimot besto av øvrige midler som ikke omfattes av samboerloven § 12, vil verdien av disse eiendelene eller rettighetene ikke gi grunnlag for å kreve skjevdeling ved en senere skilsmisse.

Retten til å kreve skjevdeling etter endt ekteskap vil som nå forutsette at det bringes positive nettoverdier inn i ekteskapet.

Ytterligere et spørsmål reiser seg dersom to personer som verken har, har hatt eller venter barn flytter sammen som samboere og gifter seg før det har gått tre år. Med mindre det er avtalt, har dette paret ikke vært «samboere» i samboerlovens forstand før de giftet seg, jf. forslaget til samboerlov § 2 første ledd. Utvalget har kommet til at skjevdelingsadgangen bør vurderes på bakgrunn av § 59 første ledd nytt andre punktum også i denne situasjonen. Det innebærer at grensen for skjevdelingsretten trekkes etter samboerloven § 12 også for personer som ikke ble omfattet av samboerloven mens de bodde sammen før ekteskapet. Dette sikrer en konsistent grense og hindrer tilfeldige utslag basert på relasjonelle valg og om samboerskapet går over i et ekteskap før eller etter samlivet har vart i tre år. Det at paret velger å gifte seg trekker i retning at dette er et forpliktende samliv som naturlig bør omfattes av lovgivningen. Tilnærmingen er også konsistent med utvalgets forslag til overgangsbestemmelser, som tar utgangspunkt i at samboerloven vil gjelde også for etablerte samboerpar som ikke aktivt velger den bort, se forslaget til § 28.

Lovforslaget bygger også her på at lovgivingen skal være fravikelig. Dersom samboerne i det forutgående samboerskapet har inngått en samboeravtale som fraviker samboerlovens bestemmelser, anses det på den andre siden ikke naturlig å vurdere skjevdelingsretten etter reglene i samboerloven. I et slikt tilfelle skal retten til skjevdeling dermed vurderes etter ekteskapsloven § 59 første ledd første punktum. Den positive nettoverdien hver av partene brakte inn i ekteskapet ved inngåelsen, legges da til grunn for en senere vurdering av rett til skjevdeling.

Vurderingen i avsnittet over vil gjelde både der samboerne har avtalt at loven i sin helhet ikke skal gjelde, at delingsreglene i kapittel 4 ikke skal gjelde og der det er avtalt at de eiendelene eller rettighetene som er relevante for skjevdelingsretten, ikke anses «ervervet til felles personlig bruk», jf. samboerloven § 3 første ledd, jf. andre ledd. I slike tilfeller vil retten til skjevdeling avgjøres etter § 59 første ledd første punktum for de eiendelene og rettighetene som omfattes av samboeravtalen.

Urimelige resultater som eventuelt oppstår som følge av samliv før ekteskapet, kan som tidligere avhjelpes ved anvendelse av § 59 andre eller tredje ledd. Dette vil også gjelde der urimeligheten kan sies å følge av partenes avtale.

Utvalget foreslår en endring i § 59 andre ledd som innebærer å likestille betydningen av innsatsen for familien i et forutgående samboerskap og i et ekteskap. Gjeldende § 59 andre ledd gir en skjønnsmessig adgang til å begrense skjevdelingskravet der skjevdeling etter første ledd ville føre til et åpenbart urimelig resultat. Det er ikke upraktisk at de vesentligste bidragene fra partene kommer i parets etableringsfase som samboere. Om man skulle se bort fra denne innsatsen, vil regelen kunne gi uheldige eller urimelige resultater. Utvalget foreslår derfor at det ved vurderingen av om kravet om skjevdeling er åpenbart urimelig, skal legges vekt på «samlivets varighet» og ikke bare ekteskapets varighet. Det bør legges vekt på den totale varigheten av samlivet, inkludert perioden paret bodde sammen før de giftet seg, samt partenes innsats for familien i hele perioden. Dette er en løsning som også sporadisk har vært lagt til grunn i rettspraksis, om enn i strid med lovens ordlyd. Forslaget er egnet til å gjennomføre Norges forpliktelser etter FNs kvinnekonvensjon artikkel 16 og Kvinnekomitéens anbefalinger om å anerkjenne både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag som partene har gitt under samlivet, se punkt 4.5 og punkt 15.3.

21.2.4 Ekteskapsloven § 96

Utvalget foreslår en endring i ekteskapsloven § 96 andre ledd, slik at det for ektefeller med fullstendig særeie er tilstrekkelig at én av ektefellene krever at offentlig skifte åpnes.

Forslaget er begrunnet i at utvalget foreslår en tilsvarende utvidelse i samboeres adgang til å kreve offentlig skifte, se punkt 19.4.3. Vilkårene for samboeres adgang til offentlig skifte fremgår i dag av husstandsfellesskapsloven § 3 a, som foreslås opphevet. Retten til å kreve offentlig skifte foreslås regulert av samboerloven § 22, som fastslår at hver av samboerne har rett til å kreve offentlig skifte der samlivet opphører mens begge lever. Det vil altså ikke lenger kreves enighet for at offentlig skifte skal åpnes. Det er ønskelig at ektefeller med fullstendig særeie og samboere likebehandles på dette punktet.

21.3 Husstandsfellesskapsloven

Utvalget foreslår å endre husstandsfellesskapsloven § 1, samt å oppheve loven § 3 a. Samboeres adgang til offentlig skifte foreslås istedenfor regulert i samboerloven § 22. Forslaget er behandlet i punkt 19.4.3.

Det foreslås presisert i husstandsfellesskapsloven § 1 at loven gjelder når to eller flere personer som «verken er gift eller samboere» har bodd

sammen i samme husstand. Et formål med presiseringen er å sikre at det enkelte paret bare omfattes av én lov som regulerer det økonomiske forholdet dem imellom.

Forslaget om å oppheve husstandsfellesskapsloven § 3 a innebærer en viss innskrenking i den personkretsen som har adgang til å kreve offentlig skifte, sammenlignet med det som følger av gjeldende rett, siden samboerdefinisjonen i samboerloven er snevrere enn den gruppen som i dag omfattes av husstandsfellesskapsloven § 3 a, jf. arveloven § 2 tredje ledd. På den andre siden innebærer forslaget til § 22 at det blir tilstrekkelig at én av samboerne krever offentlig skifte. Etter gjeldende rett må samboerne derimot være enige om dette.

Utvalget har vurdert om forslaget til samboerlov gjør at det ikke lenger er behov for en egen lov for husstandsfellesskap, eller om det er behov for ytterligere endringer i husstandsfellesskapsloven. Utvalget har kommet til at husstandsfellesskapsloven fortsatt forsvarer sin plass. Loven gjelder for en større personkrets enn den foreslåtte samboerloven, for eksempel par som har bodd sammen kortere tid enn tre år, og for personer som ikke kan inngå ekteskap eller etablere samboerskap etter loven. Dette er for eksempel søsken, venner eller foreldre som bor sammen med sine voksne barn. Disse gruppene bør fortsatt kunne påberope seg vernet etter husstandsfellesskapslovens regler. Disse gruppene vil også står fritt til å inngå en avtale som gir ytterligere trygghet på det økonomiske området.

21.4 Arveloven

Utvalget foreslår endringer i arveloven §§ 84, 109, 112 og 114. Formålet er dels å sikre at arveloven så langt det passer viser til ny samboerlov på lik linje med ekteskapsloven, dels å foreslå de endringene som er nødvendig som følge av lovutkastet.

Utvalget foreslår et nytt andre ledd i arveloven § 109 som presiserer at det verdimessige oppgjøret mellom samboerne må gjennomføres før dødsboet skiftes. Forslaget klargjør at det for samboere, som for ektefeller, må tas stilling til hvilke økonomiske verdier som tilkommer lengstlevende samboer og hvilke som tilkommer dødsboet etter førstavdøde. Det er først når dette er gjort, at man vil være i stand til å ta stilling til hva som inngår i dødsboet. Tilsvarende fremgår av forslaget til samboerloven § 27. Endringsforslaget i arveloven er primært begrunnet i pedagogiske hensyn.

Utvalget foreslår videre et nytt andre ledd i arveloven § 114. Leddet regulerer retten til å overta eiendeler og rettigheter der samboerskapet ender med den enes død, jf. samboerloven § 27. Forslaget bygger delvis på samboerlovens forslag til § 17 og delvis på arvelovens regler for ektefeller i arveloven §§ 113 og 114. Både om samlivet ender i levende live eller ved død, er utgangspunktet at en samboer overtar det vedkommende fullt ut eller for det vesentlige eier. Forslaget innebærer imidlertid at lengstlevende samboer får en utvidet rett til å overta felles bolig med innbo, sammenlignet med det som gjelder etter samboerloven § 17 når begge samboerne er i live ved opphøret. Så sant ikke særlige grunner tilsier noe annet, gis lengstlevende etter forslaget rett til å overta felles bolig, uansett hvem som eier den. På samme vilkår kan lengstlevende samboer overta innboet i det felles hjemmet. Innboet er her ikke begrenset til «vanlig» innbo slik det er om samboerskapet eller ekteskapet oppløses mens begge partene lever, se samboerloven § 17 andre ledd bokstav c og ekteskapsloven § 67 første ledd bokstav d. Forslaget om å gi lengstlevende samboer rett til å overta innbo i det felles hjemmet, som helt eller delvis var eid av avdøde samboer, harmonerer med den lengstlevendes rett til å overta innbo i uskifte, jf. arveloven § 32 første ledd bokstav a. Omfanget av hva som faller inn under begrepet «innbo» skal derved være det samme i disse to situasjonene.

Forslaget til de øvrige endringer i arveloven er kommentert i merknadene til de enkelte bestemmelsene, se kapittel 23.

21.5 Tinglysingsloven

Utvalget foreslår å endre tinglysingsloven § 13 femte ledd, slik at regelen gjelder tilsvarende for samboere. Forslaget er omtalt i punkt 10.7.

En ektefelle som ønsker å disponere over parets felles bolig på en måte som krever samtykke eller tillatelse etter ekteskapsloven, må fremlegge slikt samtykke eller tillatelse før registreringsmyndigheten kan foreta den ønskede registreringen (tinglysingen), jf. tinglysingsloven § 13 femte ledd.

Tinglysingsloven § 13 femte ledd bidrar derved til å sikre at rådighetsbegrensningene over ekteparets felles bolig og innbo i ekteskapsloven etterleves, jf. ekteskapsloven § 32.

Endringsforslaget er begrunnet i forslaget til samboerlov § 11, hvor det foreslås at samboere pålegges tilsvarende rådighetsbegrensninger over felles bolig, som etter ekteskapsloven. Behovet for ordninger som sikrer at reglene etterleves, antas å være de samme for samboere som for ektefeller. Formålet med endringen er å sikre samboernes rettigheter og plikter etter samboerloven.

21.6 Rettshjelpsloven

Utvalget foreslår at rettshjelploven § 11 andre ledd nr. 1 endres slik at en sak etter samboerloven gir rett til fritt rettsråd til den som har inntekt og formue under bestemte grenser. Dette vil gi rett til fri rettshjelp på samme vilkår som i saker etter ekteskapsloven og husstandsfellesskapsloven, jf. rettshjelploven § 11 andre ledd nr. 1 og nr. 2.

Adgangen til fritt rettsråd bør være den samme uavhengig av hvilken av lovene som får anvendelse. Dette vil bidra til at samboere som har behov for det, kan få tilgang til juridisk bistand. I rettshjelpsammenheng har saker etter samboerloven sterke likhetstrekk med saker etter ekteskapsloven, og partenes behov for rettshjelp anses å være tilsvarende. Liknende synspunkt ble lagt til grunn for at saker etter husstandsfellesskapsloven ble inntatt i rettshjelploven § 11 andre ledd, jf. Ot.prp. nr. 91 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp m.m* side 31.

Verken en sak etter husstandsfellesskapsloven eller en sak om formuesforholdet mellom ektefeller etter ekteskapsloven gir rett til fri sakførsel i domstolene etter § 16 første eller andre ledd. Utvalget foreslår her ingen endringer.

21.7 Rettsgebyrloven

21.7.1 Tvister mellom samboere

Utvalget foreslår ingen endring i lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr (rettsgebyrloven) § 10 nr. 6. Bestemmelsen ble endret med virkning fra 1. juli 2024, slik at det nå ikke betales rettsgebyr i sak mellom «samboere og tidligere samboere» om «opphevelse av formuesfellesskap, formuens fordeling, pensjon, bruksrett til løsøre og fast eiendom og om lignende økonomiske forhold». Lovendringen medfører at ektefeller og samboere likestilles, og endringen ble ansett å bringe regelen i samsvar med gjeldende rett, jf. Prop. 80 L (2023–2024) *Endringar i rettsgebyrloven mv.* side 12.

Utvalget legger til grunn at bestemmelsen etter vedtakelsen av en ny samboerlov må forstås slik at den gir gebyrfritak både i saker hvor en part påberoper samboerlovens regler, og i andre saker om det økonomiske oppgjøret etter et ugift samliv, men hvor det rettslige grunnlaget for kravet er avtale eller annen ulovfestet eller lovfestet rett. Dette kan for eksempel være aktuelt for par som har avtalt at samboerloven ikke skal gjelde, eller for samliv som faller utenfor samboerbegrepet i samboerloven § 2.

21.7.2 Skifte- og konkursbehandling mv.

Utvalget foreslår endringer i rettsgebyrloven § 16 nr. 1 tredje punktum og § 16 nr. 3 første punktum, slik at henvisningene til husstandsfellesskapsloven erstattes med en henvisning til samboerloven. Forslaget er begrunnet i at husstandsfelleskapsloven § 3 a foreslås opphevet.

Tilsvarende endring foreslås i rettsgebyrloven § 18 andre ledd andre punktum og § 18 tredje ledd.

21.8 Behovet for øvrige endringer

I tillegg til endringsforslagene som er beskrevet i punkt 21.2 til 21.7 har utvalget vurdert om forslaget til samboerlov gir behov for lovendringer også på andre rettsområder.

Behovet for endringer kan særlig være til stede som følge av lovutkastet § 11 om rådighetsbegrensninger over samboernes felles bolig, §§ 17 og 18 om rett til å beholde, overta eller kreve eiendeler solgt etter opphør av samboerskap og § 19 om bruksrett til felles bolig. Formålet vil både være å sikre samboerrettighetene som samboerloven etablerer og sørge for et konsekvent regelverk. Behovet for endringer kan være særlig aktuelt i boliglovgivningen. Noen eksempler for mulige endringer inntas her:

- lov 9. desember 1994 nr. 64 om løysingsrettar § 8 første ledd andre punktum.
- lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag (bustadbyggjelagslova) § 4-4 første ledd tredje punktum.
- lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova) § 5-2 tredje ledd andre punktum, § 5-6 første ledd, § 5-10 andre ledd første punktum og § 6-13 fjerde ledd.

Ved siden av forslaget om en samboers rett til å overta bolig mv. og bruksrett ved samlivsbrudd gir også forslaget til samboerloven § 8 andre ledd andre punktum om ansvar for gjeld grunn til å vurdere å styrke rettigheter for samboere i *husleieloven*. Forslaget innebærer at én samboer kan ha rett til å inngå en husleieavtale som forplikter begge samboerne overfor utleier. Utleier kan dermed holde begge samboerne ansvarlige for husleie mv. En sterkere rett til å tre inn i leieforholdet mv. for samboeren som blir holdt ansvarlig for leie uten å være leietaker, vil gi en bedre balanse i styrkeforholdet mellom utleier og samboerne og mellom samboerne. Endringer bør derfor vurderes i husleieloven § 8-2 og § 8-3, ved oppfølgingen av NOU 2024: 19 *Ny boligleielov*.

Et lovforslag som styrker de økonomiske forpliktelsene mellom samboere kan også ha betydning for tredjeparter, og særlig samboernes kreditorer. Forslaget til samboerlov gir særlig grunn til å se nærmere på behovet for endringer i gjelds-, konkurs-, og tvangslovgivningen. Det kan være behov for både å styrke samboerrettighetene overfor den andres kreditorer, og for å forebygge annen utilsiktet ulempe eller risiko for samboernes kreditorer.

To eksempler inntas her:

Forslaget om rådighetsbegrensninger ved disposisjoner over samboernes felles bolig, jf. § 11, kan gi foranledning til endring i dekningsloven § 2-1 femte ledd første punktum (retten for skyldnerens nærstående til å gjøre gjeldende unntak fra beslagsretten).

Forslaget om gjensidig forsørgelsesplikt mellom samboere, jf. § 7 andre ledd, kan gi foranledning til endring i gjeldsordningsloven § 4-5 fjerde ledd (skyldnerens rett til å beholde personlige eiendeler mv. ved frivillig gjeldsordning).

Videre kan det være behov for lovendringer som følge av lovforslaget § 7 første ledd om samboeres plikt til å gi hverandre opplysninger om deres økonomiske stilling, basert på ekteskapsloven § 39. For eksempel kan finanslovgivningen og skattelovgivningen gi bestemmelser som omhandler ektefellenes rett til innsyn i eller utlevering av opplysninger, og hvor det bør vurderes å innta henvisning også til samboerlovens bestemmelse om innsynsrett. To eksempler er lov 27. mai 2016 nr. 14 om skatteforvaltning (skatteforvaltningsloven) § 3-10 og § 9-7 sjette ledd.

Samboerlovutvalget nøyer seg her med å peke på fremtidige endringsbehov som kan sikre konsistens i lovgivningen. Utvalget formulerer ikke konkrete endringsforslag i lovene som er nevnt i dette punktet, gitt at de tematisk ligger utenfor kjernen av utvalgets mandat.

Kapittel 22
Økonomiske og administrative konsekvenser

22.1 Innledning

Samboerlovutvalget skal i tråd med mandatet redegjøre for økonomiske og administrative konsekvenser av forslaget.

Utvalget vil i dette kapittelet omtale de delene av lovforslaget som kan gi økonomiske eller administrative konsekvenser for offentlige eller private parter.

22.2 Konsekvenser for samboerne

Forslaget til samboerlov gjelder i hovedsak rettsforholdet mellom to private parter. Samboerloven vil først og fremst ha rettsvirkning for par som omfattes av loven, men indirekte kan loven også få betydning for deres barn. Lovforslaget verken tilfører eller tar bort verdier for samboerparet sett under ett, men reglene kan få betydning for partenes interne økonomiske forhold. Noen bestemmelser vil kreve enkelte tiltak fra samboerne, som plikten til å innhente samtykke fra den andre ved disposisjoner over felles bolig og formkrav for samboeravtaler. Mulige konsekvenser av etablering av en registreringsordning for samboeravtaler er omtalt i punkt 22.4.

I samboerloven kapittel 6 foreslår utvalget regler for fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret. Samboerloven søker å gi samboere større klarhet og forutsigbarhet om sin rettslige og økonomiske stilling under samlivet og når samlivet opphører. Formålet er at samboere flest selv skal kunne avtale og gjennomføre det økonomiske oppgjøret etter et samlivsbrudd.

I en overgangsfase etter at loven trer i kraft antas det likevel at det vil være behov for økt informasjon og også økt juridisk veiledning. En rettighetsfesting kan lede til at noen flere søker juridisk rådgivning eller bistand til tvisteløsning. Dette kan i første omgang lede til en økt kostnad, men vil antakelig også lede til rettslige og økonomiske valg og avklaringer som vil tjene partene på sikt. Utvalget legger til grunn at forslaget samlet sett ikke har økonomiske konsekvenser av betydning for ektefeller eller samboere.

22.3 Konsekvenser for kreditorer og andre tredjeparter

Lovforslaget gir få rettsvirkninger for tredjeparter. Et unntak er forslaget om at en samboer i visse tilfeller kan pådra gjeld med ansvar for begge samboerne. Dette kan styrke den enkelte kreditors dekningsmulighet.

Forslaget om gjensidig innsynsrett i økonomiske opplysninger kan gi en begrenset økning i antallet henvendelser fra samboere til banker eller andre virksomheter som etter loven har plikt til å utlevere slike opplysninger. Gitt at dette er regler som allerede gjelder for samboere på arvelovens område og ellers for ektefeller, antas at endringen ikke har økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning. I tråd med den parallelle regelen i ekteskapsloven kan det imidlertid ikke kreves betalt for oppfyllelse av opplysningsplikten, jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 108.

22.4 Konsekvenser for det offentlige

Forslaget til ny samboerlov inneholder primært en privatrettslig lovgivning som ikke har økonomiske eller administrative konsekvenser for det offentlige. Enkelte forslag kan imidlertid gi begrensede konsekvenser. Disse omtales her.

Etablering av et *samboeravtaleregister* i Brønnøysundregistrene etter modell fra Ektepaktregisteret, jf. lovforslaget § 5, vil ha enkelte økonomiske og administrative konsekvenser. Utvalget har imidlertid søkt å velge løsninger som holder kostnadene på et minimumsnivå. Utvalgets forslag til registreringsmodell er utformet slik at behovet for tekniske plattformer, rutiner for saksbehandling mv. i det vesentlige bør kunne bygge på eksisterende løsninger.

Utvalget har anmodet Brønnøysundregistrene om å anslå kostnader til etablering og drift av et samboeravtaleregister, basert på lovforslaget. Brønnøysundregistrene har gitt et foreløpig anslag for at engangskostnadene for etablering av et register, med en mulighet for en tilpasset digital avtaleinngåelsesmekanisme, kan beløpe seg til om lag 13-15 millioner kroner. Årlige kostnader knyttet til drift og forvaltning, inkludert saksbehandling, er anslagsvis estimert til 4-5 millioner kroner per år. Anslagene har tatt utgangspunkt i et tilsvarende transaksjonsvolum som ektepakter, og har tatt høyde for en løsning for digital innrapportering, og estimatene er ellers gitt med forbehold om at nærmere kostnadsberegninger må gjennomføres på et senere stadium i prosessen.

Utvalget legger til grunn at likhetshensyn tilsier at tjenesten for å registrere samboeravtaler gjøres brukerfinansiert ved hjelp av gebyrer på samme måte som for ektefeller, se forslag til samboerlov § 5 andre ledd. Et gebyr for å registrere en samboeravtale vil i så fall bli en kostnad for de private partene, se punkt 22.2.

Videre vil lovforslaget om endringer i tinglysingsloven § 13, sammenholdt med forslaget til samboerlov § 11, kreve enkelte tilpasninger for registermyndighetene for fast eiendom (Kartverket). Utvalget har anmodet Kartverket om innspill til mulige økonomiske og administrative konsekvenser. Kartverket har anslått at implementering av forslagene vil medføre kostnader på mellom 100 000 kroner og 170 000 kroner for etaten selv. Kartverket har anslått at egne driftskostnader vil være begrensede. Kartverket har videre forutsatt at kostnader som påløper til drift og implementering vil kunne dekkes av tinglysingsgebyret.

Forslaget om endringer i rettshjelpsloven vil gi rett til behovsprøvd fritt rettsråd i saker etter samboerloven, noe som formelt sett innebærer en utvidelse av rettshjelpsordningen. Samtidig innebærer endringen primært at personer som i dag har rett til fritt rettsråd i sak etter husstandsfellesskapsloven, isteden vil kunne kreve fritt rettsråd i sak etter samboerloven. En viss endring kan følge av at samboerloven gir flere rettigheter, slik at noen flere vil ha incitament til å søke fritt rettsråd. Det er vanskelig å estimere om og i hvilken grad dette vil være tilfelle. En økning i antall bevillinger til fritt rettsråd i saker etter samboerloven kan øke det offentliges utgifter til advokatsalær og eventuelt saksbehandlingsressurser hos rettshjelpsmyndighetene mv. Det kan også gi en viss økning i utgifter til ulike former for tolketjenester.

Forslaget om endringer i vilkårene for å kreve offentlig skifte for samboere og ektefeller med fullstendig særeie gir i prinsippet en større adgang til offentlig skifte etter samlivsbrudd eller separasjon. Erfaringen tilsier imidlertid at bruken av offentlig skifte er meget begrenset både for ektefeller og samboere, og åpning av offentlig skifte krever videre at de private partene stiller sikkerhet for skifteomkostningene. Denne endringen forventes derved ikke å gi økte kostnader.

Som omtalt i punkt 22.2 legger utvalget til grunn at forslaget til samboerlov ikke vil føre til at samboerne får økt behov for tvisteløsning i domstolene. Det kan imidlertid ikke utelukkes at enkelte av de foreslåtte bestemmelsene kan gi et noe høyere antall samboertvister de første årene etter at loven trer i kraft. Utvalget antar imidlertid at en slik økning på noen områder oppveies av at loven for andre samboere vil være mer rettsavklarende, slik at behovet for tvisteløsning reduseres på andre områder. Samlet sett legger utvalget til grunn at antall samboertvister vil holde seg omtrent på dagens nivå.

Utvalget foreslår at det etter departementets skjønn bør settes av midler til et bredt informasjonsarbeid ved en eventuell ikrafttredelse av en samboerlov. Et viktig innsatsområde vil være å sikre at samboere som eventuelt inngår samboeravtaler får tilstrekkelig og tilpasset informasjon som ledd i en offentlig digital avtaleinngåelsesprosess. En digital ordning vil gi mulighet til å gi tilpasset informasjon til brukerne på det tidspunktet de har behov for informasjonen. Dette er i seg selv en fordel ved å etablere en offentlig digital løsning, jf. lovforslaget § 4 tredje ledd.

Informasjonsarbeidet bør videre søke å bidra til økt kunnskap om lovgivningen både blant samboerne selv og hos dem som i praksis vil gi samboerne råd i økonomiske og rettslige spørsmål. Dette kan gi behov for å vurdere informasjonsbehovet også hos enkelte offentlige organer, offentlige og private foretak, dommere og andre rettsanvendere mv. Dette kan for eksempler være organer og foretak som driver inn pengekrav, finansnæringen som håndterer informasjon, gjeld og sikkerhet og andre som gjennom tilstrekkelig kunnskap naturlig vil bidra til gjennomføring av loven og økt rettssikkerhet for samboere.

Kapittel 23
Merknader til de enkelte bestemmelsene

Kapittel 1. Lovens virkeområde, definisjoner mv.

Til § 1 Hva loven gjelder

Bestemmelsen fastsetter samboerlovens saklige virkeområde.

Første ledd fastsetter at loven gjelder rettigheter og plikter på det økonomiske området mellom samboere, jf. § 2. Hva som utgjør «det økonomiske området» må forstås i lys av de enkelte bestemmelsene i loven.

Bestemmelsene i samboerloven kapittel 1 til 3 får anvendelse i forbindelse med etableringen av samlivet og under samlivet. Hvem som regnes som «samboere» bestemmes av vilkårene i § 2 første ledd. Lovforslaget innebærer at en samboer kan kreve oppfyllelse av rettighetene eller pliktene i loven først etter det tidspunktet lovens bestemmelser kommer til anvendelse for det enkelte samboerparet. Partene kan først påberope rettighetene etter at de regnes som samboere etter loven. For samboere som har, har hatt eller venter barn og for samboere som har avtalt det, vil dette skje fra den dagen samboerne flytter sammen. Med unntak av § 6, vil øvrige samboere først kunne påberope rettigheter etter loven etter at de har bodd sammen i tre år, jf. § 2 første ledd.

Loven gjelder også det økonomiske oppgjøret ved samboerskapets opphør. Et samboerskap opphører som oftest ved at partene flytter fra hverandre, paret gifter seg eller fordi én av dem dør. For det økonomiske oppgjøret når en samboer dør, se § 27. Reglene som kan påberopes ved opphør finnes i lovens kapitler 4 til 6. Reglene kommer bare til anvendelse om paret var samboere etter loven på det tidspunktet samboerforholdet opphørte, jf. § 2 andre ledd.

Samboerloven forplikter i utgangspunktet kun samboerparet selv, men kan ha enkelte rettsvirkninger for tredjepart, se lovforslaget § 7 (opplysningsplikt om økonomiske forhold mv.), § 8 (ansvar for gjeld), § 11 (begrensninger i råderetten over felles bolig) og § 18 (felles gjeld mv.).

Andre ledd fastsetter at loven kapittel 4 i utgangspunktet gjelder for samboere som «har, har hatt eller venter barn sammen». For samboere som verken har, har hatt eller venter barn sammen gjelder loven dermed med unntak av kapittel 4 om deling og gjeldsavleggelse. Formuleringen «med mindre annet er avtalt» innebærer at alle samboerpar som er enige om det, kan fravike lovens utgangspunkt. Ethvert samboerpar kan avtale at kapittel 4 skal gjelde eller at kapittelet ikke skal gjelde for dem, jf. § 3.

Til § 2 Etablering og opphør av samboerskap

Paragrafen regulerer hvem som anses som samboere etter loven og når et slikt samboerskap anses opphørt. Forslaget er behandlet i utredningen kapittel 8.

Første ledd første punktum definerer at samboere er to personer som lever sammen i et parforhold. Definisjonen er kjønnsnøytral, og omfatter to fysiske personer uavhengig av kjønn eller opplevd kjønnsidentitet.

Flere enn to personer kan ikke opparbeide seg rettigheter etter loven samtidig. Tre eller flere som lever sammen kan regulere sine økonomiske forhold ved avtale og de kan være omfattet av husstandsfellesskapslovens regler.

Hva som utgjør et «parforhold» vil variere fra par til par, men innebærer normalt en intim, emosjonell og ofte en seksuell relasjon. Om personene har helt eller delvis felles økonomi, om de har investert sammen og om de tar sikte på et varig samliv, er omstendigheter som understøtter at personene lever i et parforhold, men det kreves ikke. Partenes forståelse av om de er samboere er ikke avgjørende. Om to personer er samboere er et rettsspørsmål som må avgjøres konkret. Momenter som kan ha betydning for om det foreligger et «parforhold» er blant annet forholdets eksklusivitet, varighet, grad av fellesskap mellom partene, hvordan de har innrettet seg i samlivet og om de utad opptrer og oppfattes som et par.

Paret må *bo sammen*, det vil si at de i utgangspunktet forventes å dele både bolig og husholdning. Å dele bolig vil normalt innebære at begge

parter anvender hele boenheten sammen, i motsetning til personer som lever atskilt i hver sin del av boligen eller i ulike boenheter.

Det er ikke et vilkår at paret har felles adresse i Folkeregisteret. Det er de reelle forholdene som avgjør om paret bor sammen eller ikke. Om paret har felles registrert adresse kan det likevel være et moment i tvilstilfeller. Felles folkeregistrert adresse er dessuten egnet til å sannsynliggjøre samboerskapet overfor tredjepart.

Kravet om at partene må bo sammen tar sikte på en etablert bosituasjon. Med de unntakene som følger av § 2 første ledd andre punktum, innebærer bokravet blant annet at kjærester som ikke bor sammen (særboere) ikke regnes som samboere, selv om de har felles barn. Par som har hver sin bolig og hver sin husholdning, vil normalt falle utenfor samboerdefinisjonen. Et praktisk eksempel er hvor en part bor med egne barn én uke, mens kjæresten, som har sin egen bolig og husholdning, flytter inn i ukene uten barn. Par kan likevel regnes som samboere etter loven om de har to eller flere boliger som de veksler mellom, forutsatt at det er tale om en felles husholdning. Et eksempel er par som bor sammen i Norge om sommeren, mens vinterhalvåret tilbringes i Spania. Rene pendlerarrangementer, som for eksempel ukependling eller opphold på plattform som følge av en offshore turnus, vil regnes som at paret «bor» sammen, forutsatt at de har et felles hjem som samlivet deres springer ut fra de dagene og ukene arbeidet ikke krever fravær. Det samme gjelder der for eksempel reindrift eller fiske krever lengre opphold utenfor hjemmet.

Lovforslaget har tre alternative tilleggsvilkår for å regnes som samboere: Alternativene i første ledd fastsetter vilkår om at samboerne enten har, har hatt eller venter barn sammen, at paret har bodd sammen i minst tre år eller at paret har avtalt at samboerloven skal gjelde for dem.

Første ledd første punktum *bokstav a* krever som første alternativ at paret enten «har, har hatt eller venter barn sammen». Formuleringen skal forstås på samme måte som i arveloven §§ 12 første ledd og 32 første ledd.

Bestemmelsen innebærer at paret fullt ut vil være omfattet av loven om de har flyttet sammen og «venter barn sammen». Det er tilstrekkelig at barnet er unnfanget. For samboende adoptivforeldre legges det til grunn at grensen normalt bør trekkes fra det tidspunktet foreldreskapet overføres til adoptivforeldrene, alternativt fra det tidspunktet adopsjonen av et barn er endelig besluttet, selv om barnet ikke har rukket å ta bolig hos adoptivforeldrene.

Formuleringen «har» barn omfatter alle samboere som har barn sammen, selv om barnet har nådd myndighetsalder. Det er ikke et vilkår at barnet bor i husstanden sammen med samboerne. Om paret har barn «sammen» avgjøres ved fastsettelsen av foreldreskap etter reglene i barnelova. Par som er fosterforeldre, uten at de samtidig har biologiske barn eller adoptivbarn sammen, vil dermed ikke bli regnet som «samboere» etter dette alternativet.

At paret «har hatt» barn omfatter barn som er født levende og deretter dør. Det vil også omfatte par som har fått barn sammen, men hvor barnet har blitt adoptert av andre.

Par som ikke har felles barn etter bokstav a regnes som samboere når paret har bodd sammen i minst tre år, jf. første ledd første punktum *bokstav b*. Formålet med det deklaratoriske vilkåret om en botid på tre år er dels at samboerloven bør omfatte de mer gjensidige forpliktende og stabile parforholdene, og dels at partene skal ha tilstrekkelig tid til å vurdere behovet for regulering i lov eller avtale.

Tidsperioden på tre år regnes fra det tidspunktet partene flytter sammen, frem til samboerskapet eventuelt opphører etter § 2 andre ledd. I utgangspunktet må samboerforholdet ha vært sammenhengende i tre år. Unntaket er der midlertidige avbrudd skyldes omstendigheter som nevnt i første ledd andre punktum.

Par som verken har barn sammen eller har bodd sammen i minst tre år, vil anses som samboere bare om de har avtalt det, jf. første ledd første punktum *bokstav c*. Par uten barn sammen som oppfyller samboerdefinisjonens øvrige vilkår, bortsett fra kravet til botid, vil ved en slik avtale regnes som «samboere» fra avtaletidspunktet. For at en slik avtale skal være gyldig må den være inngått i tråd med vilkårene i samboerloven §§ 3 og 4.

Første ledd *andre punktum* presiserer at to personer forblir samboere etter loven selv om de bor midlertidig fra hverandre. Regelen er formulert likt som i arveloven § 2 tredje ledd andre punktum og skal forstås på samme måte, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 281.

Partenes behov for å bo fra hverandre må etter andre punktum være begrunnet i «utdanning, arbeid, sykdom, institusjonsopphold eller liknende». Det er en forutsetning at partenes intensjon er at samboerskapet består. Om avbruddet i botid ikke er begrunnet i brudd eller vansker i parrelasjonen, men der andre grunner tilsier at partene har behov for å bo forskjellige steder for

en tid, vil partene fortsatt bli ansett som samboere etter loven.

Det er de midlertidige ordningene som unntaksregelen i andre punktum først og fremst retter seg mot, jf. formuleringen «for en tid». I visse tilfeller aksepteres også antatt permanente adskillelser, for eksempel der en eldre samboer får fast plass på et sykehjem, jf. Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 22.

I tvilstilfeller kan momenter av betydning være hva som er grunnen til at paret bor fra hverandre, om de fortsetter å utvikle eller betrakte den tidligere boligen som det felles hjemmet, eller motsatt – om livsfellesskapet anses som brutt. Vilkåret «for en tid» innebærer at paret må ha en intensjon om å fortsette å bo sammen igjen som par når eller dersom årsaken til det situasjonsbetingede fraværet går over. For arvelovens del er det lagt til grunn at et «kortvarig avbrudd» i samlivet ikke leder til at samboerskapet anses opphørt eller påvirker beregningen av botiden, se Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 47. Det samme må være tilfelle etter samboerloven.

Virkningen av unntaksregelen i første ledd andre punktum er derved at samboerskapet ikke opphører selv om partene midlertidig bor fra hverandre.

Første ledd *tredje punktum* fastslår at personer som ikke kan inngå ekteskap med hverandre etter ekteskapsloven § 3 første ledd første og andre punktum og § 3 andre ledd første punktum, heller ikke kan regnes som samboere etter samboerloven. Liknende formulering fremgår i arveloven § 2 tredje ledd tredje punktum.

Samboerlovens regel innebærer at søskenbarn eller andre nære slektninger som innleder et parforhold og bor sammen, ikke vil kunne opparbeide seg rettigheter etter loven. Ordlyden henviser ikke til § 3 første ledd tredje punktum eller § 3 andre ledd andre punktum, hvilket innebærer at Statsforvalterens dispensasjonsadgang ikke får anvendelse i samboertilfellene.

Partene kan ikke være samboere etter loven hvis én eller begge på samme tid er gift. Som «gift» omfattes også registrerte partnere. Separerte regnes som gifte. Heller ikke kan en part være «samboer» med en annen. Også her menes samboer etter samboerlovens definisjon. Par eller andre som bor sammen uten å oppfylle samboerlovens definisjon kan innenfor lovens rammer og øvrige regler regulere sine økonomiske forhold ved avtale, i tillegg til at de kan være omfattet av husstandsfellesskapslovens regler.

Samboerdefinisjonen inneholder ikke krav til samboernes alder. Personer under 18 år kan i utgangspunktet regnes som samboere. Lovligheten av samboerskapet må likevel vurderes innenfor rammene av annet lovverk, herunder straffeloven. Den seksuelle lavalderen gjør at samboerskap normalt ikke vil forekomme blant de under 16 år.

Kravet om tre års botid vil i praksis føre til at to 16-åringer uten barn som bor sammen, tidligst vil bli regnet som samboere etter loven når de er 19 år. Mindreårige som selv får barn vil derimot kunne regnes som samboere etter loven hvis de flytter sammen. Mindreårige samboerpar med barn vil dermed tilbys den samme rettslige rammen for sine økonomiske forhold som voksne. Den mindreårige samboerens egne foresatte forblir verge(r) inntil myndighetsalder. For mindreårige samboere vil inngåelse av en samboeravtale etter samboerloven § 3 kreve bistand fra verge. Ettersom barnet vil nærme seg myndighetsalder, tilsier hensynet til den mindreåriges autonomi at barnets mening om å fravike eller ikke fravike lovgivningen må tillegges stor vekt, jf. barnekonvensjonen artikkel 12, barnelova §§ 31 og 33 og vergemålsloven § 17 fjerde og femte ledd.

Andre ledd regulerer opphør av samboerskap. Regelen har sitt forbilde i den svenske samboerloven.

Samboerskapet opphører for det første når de to som er samboere, inngår ekteskap med hverandre, jf. *bokstav a*. Men et samboerskap etter loven opphører også der én av samboerne inngår ekteskap med en annen. Opphørstidspunktet vil være tidspunktet det foreligger en gyldig vigsel.

Et samboerskap opphører dernest når samboerne «flytter fra hverandre», jf. *bokstav b*. Det siktes her til at minst én av partene fysisk flytter ut av felles bolig slik at paret ikke lenger kan anses å bo i samme husstand. Med formuleringen «flytter fra hverandre» siktes det til en mer permanent utflytting som normalt også innebærer at eiendeler fordeles og at den som flytter ut mister tilgang til den tidligere boligen. Ordlyden «flytter fra hverandre» må dermed leses i sammenheng med samboerdefinisjonen i § 2 første ledd andre punktum om midlertidig atskillelse. Vurderingen må nødvendigvis gi rom for et visst skjønn.

Bokstav c presiserer at samboerskapet opphører ved død. Lovforslaget § 27 avklarer forholdet mellom samboerloven og arveloven dersom samboerskapet avsluttes som følge av den ene samboerens død.

Bokstav d innebærer at samboerskapet regnes som opphørt hvor en samboer krever offentlig

skifte etter lovforslaget § 22 eller reiser sak om oppgjøret. Med «reist sak om oppgjøret» menes enhver rettslig tvist der en part påberoper rett til deling eller krav om vederlag mv. etter samboerlovens bestemmelser i kapittel 4 eller 5. Å kreve deling etter § 14 eller vederlag etter § 16 antas særlig praktisk. Tidspunktet for opphør blir senest den dagen begjæringen om offentlig skifte eller stevningen kommer inn til retten, med mindre et tidligere opphørstidspunkt gjelder. Tidspunktene i § 2 andre ledd bokstav d viser i det vesentlige til de samme tidspunktene som følger av § 13 første ledd bokstavene c og d.

Bokstav d har ingen klar parallell i ekteskapsloven. Samboerskapet er ikke registrert i offentlige registre, og det finnes heller ikke et institutt for separasjon som i ekteskapsloven § 20. Forslaget gir dermed en samboer mulighet til å bringe samboerskapet til opphør ved å bruke rettslige skritt. Dette antas praktisk for eksempel hvis paret fortsetter å bo på samme adresse av hensyn til barn, slik at det å flytte fra hverandre ikke er en ønskelig måte å bringe samboerskapet til opphør på. I andre tilfeller kan partene være uenige om samlivet er brutt eller ikke, for eksempel om paret midlertidig har bodd fra hverandre på grunn av jobb eller studier, og det kan være tvilsomt om parforholdet er varig avsluttet eller ikke.

Når det fremsettes krav om offentlig skifte eller reises sak etter samboerloven, må samboere med meklingsplikt etter barnelova fremlegge gyldig meklingsattest, jf. lovforslaget § 20 andre ledd, se merknaden til denne bestemmelsen.

Kapittel 2. Avtaler mellom samboere. Fravikelighet

Til § 3 Samboeravtaler. Fravikelighet

Bestemmelsen regulerer adgangen til å fravike samboerloven. En avtale som fraviker lovens regler omtales som «samboeravtale». Bestemmelsen regulerer også lemping av samboeravtaler. Paragraf 3 må ses i sammenheng med § 4, som stiller krav til hvordan samboeravtaler må inngås for å være gyldige. Fravikelighetsreglene er behandlet i utredningen kapittel 9.

I *første ledd* fremgår det innledningsvis hva samboerne kan inngå avtale «om». Reguleringen er uttømmende. Bruken av begrepet «om» klargjør at avtalefriheten går begge veier. For eksempel har partene etter første ledd bokstav a anledning til å avtale at loven skal gjelde for dem så vel som at loven ikke skal gjelde for dem. Bokstav b skal forstås på samme måte. Begrepet «om» innebærer videre at samboerne med hjemmel i bokstav c både kan avtale at eiendeler og rettigheter skal være omfattet av § 12, og det motsatte.

Første ledd *første punktum bokstav a* gir hovedregelen at paret kan avtale om samboerloven skal gjelde for dem. Samboere kan avtale at loven i sin helhet ikke skal gjelde. Rettsforholdet mellom samboere som fraviker samboerloven i sin helhet vil reguleres av partenes avtale så langt den rekker, samt ulovfestet samboerrett og alminnelige formuerettslige regler, som i dag. I tillegg vil husstandsfellesskapslovens regler gjelde.

Bokstav b gir samboerparet adgang til å avtale om lovens kapittel 4 om deling mv. skal gjelde for dem. Kapittel 4 gjelder i utgangspunktet kun for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen, jf. § 1 andre ledd. Bestemmelsen innebærer at også samboerpar uten felles barn kan avtalte at kapittel 4 skal gjelde for dem. Bokstav b gir dermed et «opt-in»-alternativ for delingsreglene i loven. Lovens øvrige regler vil fortsatt gjelde selv om kapittel 4 velges eller fravikes.

Bokstav c gir samboerne adgang til å avtale om enkelte eiendeler og rettigheter skal anses «ervervet til felles personlig bruk etter § 12». Om en eiendel anses ervervet til felles personlig bruk eller ikke har betydning for om eiendelen inngår i delingsgrunnlaget, jf. § 14. Alternativet gir paret større valgfrihet og mulighet til å tilpasse regelverket til sin situasjon. En slik avtale kan blant annet være aktuell for par som i utgangspunktet ønsker at samboerloven skal få anvendelse fullt ut, men som likevel ønsker å holde for eksempel familiens fritidsbåt eller et kunstverk som er anskaffet under samlivet, utenfor deling. En avtale kan også klargjøre at eiendeler skal regnes som ervervet til felles personlig bruk. Det kan blant annet være praktisk for å bringe klarhet i ellers uklare ervervsforhold. I prinsippet kan paret avtale at felles bolig ikke anses ervervet til felles personlig bruk, slik at et eventuelt økonomisk oppgjør i stedet vil følge eierforholdene. Paret kan også avtale om en andel i sameie anses ervervet til felles personlig bruk. En avtale etter § 3 har imidlertid ingen betydning for rekkevidden av rådighetsbegrensningene over felles bolig etter samboerloven § 11.

Bestemmelsen i § 3 retter seg i utgangspunktet mot «samboere» i samboerlovens forstand. I første ledd *andre punktum* presiseres det imidlertid at par også kan inngå samboeravtale etter første punktum med sikte på et forestående samboerskap. Avtalen kan inngås før paret flytter sammen så vel som før de har bodd sammen i minst tre år. Regelen har en parallell i adgangen til

å opprette en ektepakt før ekteskapsinngåelsen, jf. ekteskapsloven § 42 første ledd andre punktum.

Med «forestående samboerskap» menes et samboerskap som vil oppfylle kravene etter loven så snart de flytter sammen eller vilkårene ellers er oppfylt som følge av varighet eller avtale. Paret må dermed kunne oppfylle vilkårene for å bli samboere i lovens forstand på et senere tidspunkt. Eksempelvis kan ikke to søskenbarn eller to gifte personer inngå en gyldig «samboeravtale» etter § 3.

Mens samboeravtalen kan inngås før paret er samboere etter loven, vil samboeravtalen likevel ikke få virkning før paret flytter sammen og ellers oppfyller vilkårene i samboerdefinisjonen. For det som samboerloven ikke regulerer har paret alminnelig avtalefrihet.

Å opprette en samboeravtale med sikte på et forestående samboerskap kan være aktuelt for par som er i ferd med å flytte sammen eller som har flyttet sammen, uten at vilkåret om varighet eller barn er oppfylt. Par kan blant annet se behov for å inngå en samboeravtale etter at de har investert i bolig, men før de har flyttet inn sammen, eller når de planlegger å få barn. Ved å inngå avtale om at loven skal gjelde, kan paret sikre en mer forutsigbar økonomisk og rettslig situasjon.

Andre ledd gir en særskilt hjemmel for å sette samboeravtaler helt eller delvis til side (lempe) dersom avtalen får en urimelig virkning overfor en av partene. Forslaget er behandlet i utredningen punkt 9.7. Regelen trer istedenfor avtaleloven § 36 som lempingsregel for *samboeravtaler*, mens samboerloven § 21 tredje ledd regulerer lemping av *oppgjørsavtaler*. Der et samboerskap opphører ved en samboers død, kan lempingsregelen i § 3 andre ledd ikke gjøres gjeldende av førstavdødes arvinger, jf. samboerloven § 27 første ledd andre punktum.

Gyldige samboeravtaler er bindende. Andre ledd *første punktum* fastsetter likevel at en samboeravtale helt eller delvis kan settes ut av kraft hvis den vil virke urimelig overfor en av partene. Ordlyden tilsvarer ekteskapsloven § 46 andre ledd første punktum, og regelen skal forstås på samme måte.

Om avtalen er urimelig eller ikke skal i utgangspunktet vurderes i lys av hva som ville ha vært resultatet etter samboerloven dersom avtalen ikke var inngått eller dersom en avtale partene hadde innrettet seg etter, ikke var endret. Det å avtale at samboerloven ikke skal gjelde kan i seg selv etter omstendighetene settes til side som urimelig. Men ikke enhver økonomisk skjevhet i oppgjøret som følger av at valgfriheten er benyttet, vil gi grunnlag for å sette samboeravtalen ut av kraft. Som for ektefeller vil det avgjørende være om det ut fra en «totalvurdering» vil virke urimelig å gjøre samboeravtalen gjeldende, se Rt. 2006 side 833.

I samboerforhold kan det være noen situasjoner som i særlig grad kan være egnet til å reise spørsmål om urimelighet. Om den alminnelige tolkningen av avtalen strider mot det som var partenes felles forutsetninger enten da avtalen ble opprettet eller da partene valgte å innrette seg mer fellesskapsbasert under samlivet, kan det trekke i retning av urimelighet. Ved avtaler mellom samboere bør det stilles særlige krav til partenes lojalitet og informasjonsdeling, slik at partene inngår avtale basert på om lag den samme kunnskapen og de samme forutsetningene.

Ulike forutsetninger og disposisjoner preget av sviktende lojalitet kan aktualisere spørsmålet om urimelighet etter bestemmelsen. Et mulig eksempel er der partene har vært omfattet av lovgivningen gjennom et langt samliv, men der den ene initierer en samboeravtale og der det viser seg at det blir et samlivsbrudd litt senere. Den andre kan oppleve seg presset til å akseptere avtalen, for eksempel knyttet til et ønske om å redde samlivet, ikke bli forlatt, få en tilstrekkelig god avtale om barna etter bruddet eller kanskje av redsel for å bli utestengt fra barna. Ulik kunnskap eller ressurser, eller sviktende lojalitet, kan lede til en ubalansert avtale. Om emosjonelle forhold på slike måter utnyttes til å oppnå en avtale som klart begunstiger den ene samboeren, vil avtalen lett forstås som urimelig.

Andre ledd *andre punktum* bestemmer at retten, i stedet for å sette en urimelig samboeravtale ut av kraft, kan bestemme at samboeren som blir urimelig dårlig stilt skal få et beløp fra den andre. Regelen tilsvarer med en mindre språklig endring ekteskapsloven § 46 andre ledd andre punktum, og skal forstås på samme måte.

For formuerettslige avtaler og andre typer avtaler mellom samboere som ikke omfattes av samboerlovens regler, vil avtaleloven § 36 fortsatt få anvendelse. Hensynet til konsekvens i regelverket tilsier likevel at det ses hen til terskelen for lemping etter samboerloven ved eventuell revisjon av andre avtaler mellom samboere etter avtaleloven § 36.

Tredje ledd presiserer at reglene i avtaleloven kapittel 3 gjelder så langt de passer. Regelen lovfester gjeldende ulovfestet rett. Lovforslaget tilsier imidlertid at avtaleloven § 36 ikke «passer» for samboeravtaler etter loven og ikke kan brukes i tillegg til lempingsregelen i § 3 andre ledd.

Til § 4 Formkrav for samboeravtaler

Paragrafen regulerer kravene til samboeravtalers form og når en slik avtale er bindende. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 9.6. Bestemmelsen tilsvarer i det vesentlige formkravene til ektepakter.

Første ledd fastsetter formkravene for samboeravtaler slik de er definert i lovforslaget § 3. Det stilles ikke formkrav til avtaler mellom samboere om det økonomiske oppgjøret, jf. § 21, eller andre typer avtaler mellom samboere. Utvalget foreslår ikke regler om formkrav for ensidige disposisjoner mellom samboer, som for eksempel gaver.

Formkravene i første ledd skal forstås på samme måte som i ekteskapsloven § 54. Dette omfatter vilkår om at vitnene er til stede samtidig, et krav man har gått bort i fra ved inngåelse av testament, jf. arveloven § 42. Kravet om at vitnene er til stede samtidig ved signering av en samboeravtale foreslås beholdt med tanke på en mulig fremtid digital ordning for avtaleinngåelse. Regelen er på dette punktet også i tråd med det som gjelder fremtidsfullmakter.

Andre ledd første punktum bestemmer at en samboeravtale som oppfyller formkravene er bindende for samboerne selv og for deres arvinger. Om formkravene ikke er fulgt, er avtalen ikke gyldig inngått. Regelen tilsvarer i det vesentlige ekteskapsloven § 54 tredje ledd. Andre ledd må ses i sammenheng med samboerloven § 3 andre ledd, som innebærer at reglene i avtaleloven kapittel 3 om ugyldige viljeserklæringer gjelder så langt de passer, med unntak av avtaleloven § 36, som erstattes av samboerlovens lempingsregel. En gyldig samboeravtale kan registreres i Samboeravtaleregisteret, se lovforslaget § 5.

En gyldig samboeravtale kan endres eller oppheves ved en ny samboeravtale. Andre ledd *andre punktum* angir at den nye avtalen må inngås etter de samme formkravene som den første. Regelen har sin parallell i ekteskapsloven § 46 første ledd.

Tredje ledd første punktum åpner for at samboeravtaler etter §§ 3 og 4 kan inngås digitalt. En forutsetning for digital inngåelse av samboeravtaler etter loven er at det er fastsatt regler for en offentlig ordning for digital avtaleinngåelse, og at denne ordningen er etablert. Lovteksten krever at det etableres en «offentlig» ordning. Det siktes her til en ordning under offentlig eierskap og regulering. Offentlig kontroll og regulering er nødvendig blant annet for å etablere en ordning som med sikkerhet vil bestå og være tilgjengelig for alle samboere i hele deres livsløp og uavhengig av kommersielle vurderinger.

I tredje ledd *andre og tredje punktum* gis hjemmel for at Kongen kan gi nærmere regler om to ulike forhold. For det første gis det hjemmel for å gi nærmere regler om den digitale ordningen. Det vil blant annet være behov for å regulere mekanismer som hindrer misbruk av ordningen til skade for partene. Forskriftshjemmelen omfatter adgang til å gi regler som fraviker de formkravene i bestemmelsens første ledd som ellers krever manuell inngåelse og fysisk tilstedeværelse, slik som krav til skriftlighet, vitner og partenes fysiske og samtidige tilstedeværelse mv. Derogasjonshjemmelen må imidlertid forstås slik at hensynene bak de alminnelige formkravene, slik som å sikre korrekte opplysninger, hindre misbruk, notoritet, sollenitet og at partene er klar over og forstår hva avtalen går ut på, også må sikres gjennom den digitale ordningen for inngåelse av samboeravtaler. En samboeravtale som er opprettet gjennom en offentlig godkjent digital løsning skal anses gyldig inngått og bindende for partene.

Til § 5 Registrering av samboeravtaler mv.

Bestemmelsen gir regler for registrering av samboeravtaler. Utvalgets forslag er basert på at det etableres et samboeravtaleregister ved Registerenheten i Brønnøysund, etter samme modell som Ektepaktregisteret. Forslaget er behandlet i utredningen punkt 9.8.

Første ledd første punktum fastslår at en samboeravtale kan registreres i et Samboeravtaleregister. Forslaget innebærer en registrering og kunngjøring omtrent på samme nivå som for ektepakter. Det er kun en gyldig «samboeravtale» etter §§ 3 og 4 som kan registreres. Det er avtalens reelle innhold, og ikke hvordan den betegnes, som avgjør om den regnes som en samboeravtale etter loven.

Forslaget innebærer en adgang til å registrere samboeravtaler, men registrering er ikke et vilkår for avtalens gyldighet.

En samboeravtale etter § 3 regulerer bare om og i hvilken utstrekning samboerloven får anvendelse. Eventuelle avtaler om overføring av eiendomsrett mv. vil i utgangspunktet ikke reguleres i samboeravtalen. For overdragelser og rettsvern for eiendomsoverføringer mv. vil alminnelige regler gjelde. Samboerlovens regel skiller seg her fra ekteskapsloven § 55, som krever registrering av ektepakten for at innholdet skal få rettsvern mot ektefellenes kreditorer.

Første ledd *andre punktum* presiserer at avtaler om endring og opphør av en samboeravtale kan registreres i Samboeravtaleregisteret på

samme måte som etter første punktum. Regelen må ses i sammenheng med at en samboeravtale kan endres eller oppheves ved ny formriktig samboeravtale mellom partene, jf. § 4 andre ledd andre punktum. Ekteskapsloven gir tilsvarende ordning.

Det kreves ikke at den første samboeravtalen allerede er registrert for at endringsavtalen skal kunne registreres. Av hensyn til kreditorene bør imidlertid endringsavtalen registreres dersom den første avtalen allerede er registrert.

Andre ledd gir forskriftshjemmel for å fastsette nærmere regler om etablering av en registreringsordning for samboeravtaler. Dette vil også omfatte en digital registerløsning, som må inkludere eller interagere med en offentlig ordning for digital opprettelse av samboeravtaler, jf. § 4 tredje ledd. Videre inkluderer forskriftshjemmelen regulering av adgangen til å dele opplysninger. Adgangen til å dele registrerte opplysninger må vurderes på to nivåer: deling av opplysninger med allmennheten og deling av opplysninger med den som har en legitim interesse.

Til § 6 Opplysningsplikt i forbindelse med at partene flytter sammen. Dokumentasjon

Bestemmelsen gir par som flytter sammen rett til å kreve at den andre dokumenterer eiendeler og rettigheter, samt gjeld og forpliktelser. Forslaget er omtalt i punkt 13.5.3.

Bestemmelsen har ingen klar parallell i ekteskapsloven. Formålet med bestemmelsen er å legge til rette for at paret avklarer de økonomiske forholdene ved starten av samlivet. Informasjonen kan få betydning for hvordan paret organiserer seg ved å avklare hvilke eiendeler, rettigheter og forpliktelser hver av partene har ved etableringen av samlivet. Dokumentasjon innsamlet når paret flytter sammen kan derved lette gjennomføringen av det økonomiske oppgjøret dersom samlivet tar slutt.

Regelen i *første punktum* supplerer opplysningsplikten i lovutkastet § 7 første ledd, men gjelder fra samlivets start. At opplysningsplikten gjelder på tidspunktet «partene flytter sammen» innebærer at det ikke kreves at paret er samboere i den forstand at de har bodd sammen i minst tre år eller at de har, har hatt eller venter barn sammen, eller har avtalt at samboerloven skal få anvendelse, jf. § 2 første ledd bokstavene a til c. Imidlertid må de øvrige vilkårene i § 2 være oppfylte, slik at paret senere vil kunne bli samboere etter loven.

Opplysningsplikten er mer begrenset enn det som følger av forslaget til § 7. Det som kan kreves er en oversikt over hvilke eiendeler, rettigheter, gjeld eller andre forpliktelser den andre parten har, på det tidspunktet paret flytter sammen.

At verdiene må «dokumenteres» omfatter at man må kunne kreve at den andre legger frem fullstendige, men ikke detaljerte, opplysninger fra for eksempel skattemelding, årsoppgave eller andre dokumenter hvor verdiene fremgår. Det oppfyller ikke uten videre plikten at parten selv gjengir opplysningene muntlig.

I motsetning til opplysningsplikten etter § 7 første ledd gjelder plikten kun mellom partene selv. Regelen gir ikke rett til innsyn i opplysninger fra en ekstern tredjepart. Slikt innsyn vil kreve samtykke eller fullmakt fra den som eier opplysningene.

Andre punktum angir at partene bør ta vare på dokumentasjon som viser hver parts eiendeler og forpliktelser når samlivet tar til. Dette er en børregel, men må forstås som en sterk oppfordring. Fremlagt dokumentasjon vil gjøre det lettere for paret å skille mellom midler som ikke er ervervet til felles personlig bruk og øvrige midler, jf. lovforslaget §§ 10, 12, 14, 15 og 16.

Kapittel 3. Rettigheter og plikter under samboerskapet

Til § 7 Opplysningsplikt om økonomiske forhold. Plikt til gjensidig forsørgelse

Bestemmelsen regulerer samboeres gjensidige opplysningsplikt om økonomiske forhold og deres plikt til gjensidig forsørgelse. Paragrafen bygger på prinsippene i ekteskapsloven §§ 39 og 38. Forslaget er behandlet i kapitlene 13 og 14.

Første ledd første punktum gir hovedregelen om samboeres gjensidige plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling. Forslaget skal i hovedsak forstås likt som ekteskapsloven § 39.

Samboerne har kun plikt til å gi de opplysningene som er «nødvendige» for å vurdere deres økonomiske stilling. Bestemmelsen forplikter ikke partene til en fullstendig åpenhet om økonomiske forhold. For å vurdere sin økonomiske stilling vil det normalt være nødvendig å kjenne omfanget av den andres inntekter og utgifter og det samlede omfanget av eiendeler og gjeld. Hva som anses «nødvendig» kan avhenge av parets situasjon. Om økonomien er svak, kan enhver saldoopplysning anses som en nødvendig opplysning. Om økonomien er sterk, vil opplysningsplikten først og fremst omfatte opplysninger om de midlene som anvendes eller pådras i forbindelse med samboernes liv sammen. Praksis til ekte-

skapsloven § 39 kan belyse hva som anses som «nødvendige» opplysninger, men den konkrete vurderingen kan være ulik fordi samboere har en annen økonomisk regulering av sine økonomiske og rettslige forhold enn det ektefeller har.

Mens første ledd første punktum regulerer samboernes plikt til å gi opplysninger til hverandre, gir *andre punktum* en part rett til å kreve opplysningene av den andre samboeren eller av en nærmere angitt tredjepart. Bestemmelsen bygger på ekteskapsloven § 39 andre og tredje punktum, men innebærer en viss utvidelse og er formulert ulikt av pedagogiske hensyn. Retten til å kreve opplysninger utløser en tilsvarende rett og plikt for de nevnte foretakene til å gi ut opplysningene, uavhengig av lovbestemt taushetsplikt. Dette er tilsvarende etter ekteskapsloven.

Første ledd andre punktum *bokstav a* gir rett til opplysninger fra skattemyndighetene. Dette omfatter innsyn i samboerens skattemelding og fastsatt formues- og inntektsskatt. For at innsynsretten i skatteopplysninger skal ha realitet må den omfatte hele skatteåret, også for året samlivet opphørte. Tilsvarende forståelse av ekteskapsloven § 39 er gjort i tolkningsuttalelse fra Lovavdelingen 11. desember 1997.

Første ledd andre punktum *bokstav b* gir for det første samboeren rett til å kreve opplysninger fra «selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet og forsikringsvirksomhet». Også dette alternativet tilsvarer ekteskapslovens bestemmelse og skal forstå på samme måte.

Utvalget foreslår videre at en samboer skal ha rett til å kreve opplysninger om den andres økonomiske stilling fra institusjoner som utfører «inndrivingsvirksomhet». Inndrivingsvirksomheter vil omfatte både inkassoselskaper og offentlige innkrevingsmyndigheter, som Statens innkrevingssentral og namsmyndighetene. Regelen utvider innsynsretten sammenlignet med gjeldende rett for ektefeller. Opplysningene som det kan kreves innsyn i omfatter gjeld som inndrives via inkassoforetak, namsmyndighetene eller andre. Regelen gir for eksempel samboeren rett til innsyn i pågående inndriving knyttet til parets felles hjem. Formålet er å gi partene mulighet til å innhente kunnskap om det samlede gjeldsansvaret og eventuelt avdekke at økonomien er under press på et tidligere tidspunkt. Utvalget foreslår en tilsvarende regel for ektefeller, se forslag om endring til ekteskapsloven § 39 i punkt 21.2.2.

Alternativet «andre som har midler til forvaltning» i bokstav b tilsvarer formuleringen i ekteskapsloven og skal forstås på samme måte, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 42 og side 108.

Bestemmelsen regulerer ikke eksplisitt hvordan krav om opplysninger skal fremsettes eller på hvilken måte opplysningene skal gis. Det kan ikke kreves betalt for å gi opplysninger som omfattes av innsynsretten, jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 108. Den som gir opplysningene må kunne kreve at samboeren godtgjør samboerskapet. Ved tvil bør den som gir innsyn, varsle den som eier opplysningene om at innsynsretten er gjort gjeldende, og i alle tilfelle etter at opplysningene er utlevert.

Første ledd *tredje punktum* bestemmer at retten til innsyn omfatter saldo på konti mv. Med betegnelsen «saldo» siktes det til noe som utrykker samboerens samlede verdier eller samlede forpliktelser hos foretaket. Dette inkluderer i tillegg til beløpet samboeren har til gode eller skylder, forfallsdato for gjeld, rentebetingelser, kausjonsansvar og sikkerhetsstillelse for tredjepersoner osv. Dette er i tråd med gjeldende rett for ektefeller, jf. Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 108. Hvilke opplysninger som omfattes av opplysningsplikten kan være ulik etter hva slags foretak det er tale om. Innsynsretten omfatter ulike innskuddskonti i bank eller andre som forvalter innskudd, for eksempel aksjekonto eller fondskonto. Med forkortelsen «mv.» søkes det klargjort at innsynsretten gjelder uansett hva det samboeren har til gode eller skylder, kalles.

Innsynsretten gjelder i utgangspunktet saldoen eller tilsvarende på tidspunktet for begjæringen om innsyn. Første ledd *fjerde punktum* gir imidlertid hjemmel til utvidet innsynsrett i visse tilfeller. En slik regel fremgår ikke av ordlyden i ekteskapsloven § 39, men kan finne støtte i rettspraksis og juridisk teori knyttet til bestemmelsen, se punkt 13.5.2. Den har også en viss parallell i arveloven § 92 første ledd tredje til femte punktum.

Tilleggsvilkåret for retten til innsyn i transaksjonsdata er at «særlige grunner» tilsier det. Lovteksten setter ingen fast grense for hvor langt tilbake i tid det kan gis innsyn i transaksjonene, dette må vurderes konkret. Jo eldre transaksjonen er, jo sterkere begrunnelse kreves.

Vilkåret «særlige grunner» kan knytte seg til forhold rundt samboeren selv eller handle om omstendigheter rundt enkelttransaksjoner som gir behov for innsyn. Særlige grunner kan blant annet foreligge ved mistanke om misbruk av identitet eller der samboeren har blitt syk eller av andre grunner ikke lenger kan ivareta sin økonomi i samme grad som tidligere. Den andre sam-

boeren kan da ha behov for opplysninger om konkrete fakturaer er betalt, om samboeren har betalt husleien, forsikringspremien, strømabonnementet mv. Særlige grunner kan også foreligge dersom en samboer av en eller annen grunn holder tilbake slike opplysninger i strid med opplysningsplikten. Bestemmelsen kan også anvendes i sammenheng med samboerens rett til legalrepresentasjon etter vergemålsloven § 94.

Første ledd *femte punktum* bestemmer at retten til innsyn gjelder inntil det økonomiske oppgjøret etter samboerskapet er «fastsatt eller avtalt». En tilsvarende regel fremgår ikke av ordlyden i ekteskapsloven § 39, men er forutsatt i forarbeidene, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov del II* side 105. Åpenhet om partenes økonomiske forhold er grunnleggende for at partene skal kunne vurdere innholdet og virkningen av en oppgjørsavtale, eventuelt et rettsforlik eller en rettsavgjørelse. Innsynsretten strekker seg dermed utover samlivsbruddet, men ikke lenger enn til det økonomiske oppgjøret er gjennomført. Nødvendighetskriteriet må være oppfylt, jf. første ledd første punktum, for eksempel kan opplysningene være nødvendige for å kunne beregne delingsformuen korrekt, jf. lovforslaget § 15. Opplysningsplikten gjelder uavhengig av om oppgjøret skjer ved avtale mellom partene eller ved offentlig skifte. Når endelig avtale eller endelig beslutning om oppgjøret foreligger, opphører retten til innsyn etter samboerloven.

Selv om kravet om innsyn etter femte punktum kan fremmes etter samlivsbruddet, må opplysningene det kreves innsyn i stamme fra perioden paret var samboere. Det er den økonomiske aktiviteten frem til skjæringstidspunktet som er relevant for det økonomiske oppgjøret, jf. lovforslaget § 13. Opplysningene i skattemeldingen står i en særstilling siden opplysningene der ikke gir et nåtidsbilde, men gjenspeiler den økonomiske situasjonen året før. Innsynsretten må dermed omfatte opplysninger for hele skatteåret i det året som samlivet opphørte, jf. merknaden til bokstav a.

Andre ledd fastsetter en plikt til gjensidig forsørgelse mellom samboere. Ordlyden tilsvarer ekteskapsloven § 38 første ledd og skal forstås på samme måte, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 107 og NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 104. Forslaget er omtalt i punkt 14.5.

Den rettslige plikten til gjensidig forsørgelse gjelder kun mellom samboerne selv. Bestemmelsen gir ikke tredjepart rett til å kreve dekning hos en samboer for den andres forpliktelser. Samboeres ansvar for gjeld reguleres i lovforslaget § 8.

Andre ledd *første punktum* beskriver hva forsørgelsesplikten gjelder. Samboerne har sammen ansvaret for «de utgiftene og det arbeidet som kreves for det felles hushold, til dekning av andre felles behov, oppfostringen av barna, samt hver samboers særlige behov». Regelen tilsvarer ekteskapsloven § 38 første ledd første punktum.

Samboerne kan oppfylle underholdsplikten ved «tilskudd av penger, ved arbeid i hjemmet eller på annen måte», jf. *andre punktum*. Bestemmelsen tilsvarer med en språklig endring ekteskapsloven § 38 første ledd andre punktum. Som etter ekteskapsloven innebærer regelen en likestilling av økonomisk tilskudd og arbeid i hjemmet, jf. NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 104. «Arbeid i hjemmet» må forstås bredt i tråd med gjeldende familierett.

Til § 8 Ansvar for gjeld

Bestemmelsen omhandler samboernes gjeldsansvar. Forslaget er nærmere omtalt i kapittel 12.

Første ledd slår fast det grunnleggende prinsippet om at en samboer ikke kan stifte gjeld med virkning for den andre med mindre det foreligger særskilt hjemmel for det i lov eller avtale. Bestemmelsen svarer til ekteskapsloven § 40 første ledd og skal forstås på samme måte. For at en samboer skal være ansvarlig for gjeld, må det foreliggende et selvstendig forpliktelsesgrunnlag etter alminnelige privatrettslige regler. Et slik forpliktelsesgrunnlag kan for eksempel være avtalebasert, eller begrunnet i erstatningsbetingede handlinger.

Bestemmelsen medfører ikke noe inngrep i avtalefriheten, jf. at det kan foreligge avtale som fraviker lovens utgangspunkt. Samboere kan derfor avtale at den ene skal kunne stifte gjeld med virkning for begge gjennom en fullmakt. Det er heller ikke noe til hinder for at samboerne sammen påtar seg ansvar for samme gjeld, for eksempel ved kjøp av bolig.

Det må skilles mellom ansvaret i det interne rettsforholdet mellom samboerne og forholdet utad overfor en kreditor. Opptar den ene samboeren et lån som kommer begge til gode, er det bare den som har tatt opp lånet som er ansvarlig overfor långiveren. Men i det interne rettsforholdet mellom samboerne kan det være avtalt eller forutsatt at samboerne skal være ansvarlig for hver sin halvpart eller en annen brøk. Bestemmelsen bygger derfor på rettstilstanden som ble lagt til grunn for ektefeller i Rt. 1996 side 1666.

Andre ledd angir unntak fra hovedregelen i første ledd, og utgjør dermed «særskilt hjemmel» for at samboerne kan stifte gjelde med virkning for den andre. Regelen tilsvarer ekteskapsloven § 41 første ledd og skal forstås på samme måte. For at en disposisjon skal omfattes av bestemmelsen, må kredittyteren og yteren av varen eller tjenesten være samme person. Opptar en samboer lån for å anskaffe varer eller tjenester som ellers omfattes av bestemmelsen, vil ikke den andre samboeren være ansvarlig overfor långiveren. Det er kontrollbehovet som tilsier denne avgrensningen. Ved bruk av kredittkort, er det bare den som er ansvarlig overfor kortselskapet som hefter, selv om kortet er brukt til å skaffe varer eller tjenester som faller inn under andre ledd. Hvem som er ansvarlig overfor kortselskapet må derfor avgjøres ut fra den avtalen som foreligger mellom kortinnehaveren og selskapet.

I andre ledd *første punktum* fremkommer begrensninger i adgangen til å stifte gjeld med virkning for den andre samboer både gjennom uttrykkene «vanlige avtaler», «det daglige husholdet», «oppfostringen av barna» og «den enkelte samboerens nødvendige behov». Med «oppfostring av barna» forstås alle barn som bor sammen med samboerparet, enten det er tale om felles barn eller en samboers egne barn. I vurderingen av om en avtale er «vanlig», må det legges vekt på den enkeltes og parets økonomiske stilling.

Andre punktum medfører at en samboer kan inngå avtale om leie av felles bolig, som medfører at begge samboere blir ansvarlig for husleien. I dag er det forskjell mellom ektefeller og samboere. Mens utleier kan holde begge ektefeller ansvarlig for leien, er det bare samboeren som har inngått leiekontrakten som er ansvarlig. Det er vanskelig å se hvorfor ektefeller og samboere bør behandles ulikt når det gjelder nødvendige utgifter til husrom. Med andre punktum blir ektefeller og samboere likestilt hva gjelder ansvar for husleie.

Tredje punktum har en direkte parallell i ekteskapsloven § 41 første ledd tredje punktum. Den kan for eksempel være på det rene at en samboer inngår avtale som omfattes av § 8 andre ledd første eller andre punktum, men gjør det klart at bare vedkommende skal være ansvarlig overfor leverandøren av varen eller tjenesten.

Tredje ledd tilsvarer regelen i ekteskapsloven § 41 andre ledd, og skal tolkes på samme måte.

Fjerde ledd viser til ekteskapsloven §§ 51 til 53, og fastslår at reglene gjelder tilsvarende «så langt de passer for samboere». Vurderingen av hvor langt det passer er generell og må blant annet tilpasses det at samboere ikke har en formuesordning, slik ektefeller har. Eksempelvis vil ekteskapsloven § 52 kun være aktuell for samboere med delingsplikt etter samboerloven kapittel 4.

Til § 9 Hovedregelen om samboeres rett til å råde over egne eiendeler

Paragrafen omhandler eierskap til egne eiendeler og rettigheter i samboerskap. Bestemmelsen har til hensikt å kodifisere det som allerede følger av ulovfestet rett. Forslaget er ment å dekke det samme som ekteskapsloven § 31 første ledd, men er språklig forenklet. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 10.5.

Paragrafen bestemmer for det første at hver av samboerne eier «det vedkommende hadde da de flyttet sammen og det de senere erverver». På samme måte som for ektefeller vil ikke etableringen av samboerskapet påvirke partenes eierposisjoner. De vil eie og erverve på samme måte som før samboerskapet. Erverv omfatter alle typer anskaffelser som kjøp, gave eller arv mv.

Forslaget til § 9 regulerer ikke hvem som er eier eller med hvilken eierandel, men tar utgangspunkt i det reelle eierforholdet til eiendelen da samboerne flyttet sammen. Lovteksten benytter seg av dagligtalens begrep «eier». Ordlyden sikter til de ulike eierbeføyelsene som samlet sett gir eiendomsretten innhold. Disse beføyelsene kan inndeles på ulike måter. Ordlyden skal forstås slik at den både dekker eierens faktiske og rettslige rådighet over en eiendel eller rettighet. Eieren har rett til å utnytte tingen og rett til å hindre andres utnyttelse. Ordlyden dekker også eierens positive rett til å disponere rettslig over eiendelen eller rettigheten. Eieren kan for eksempel selge, pantsette og stifte bruks- eller forkjøpsrettigheter. Eiendomsretten omfatter dernest eierens negative rett til å hindre andre i å disponere over eiendelen eller rettigheten. Bestemmelsen avgrenser ikke hvilke typer eiendeler eller rettigheter eiersamboeren råder over.

Av bestemmelsen fremgår det også at unntak fra hovedregelen kan være avtalt eller bestemt. Alternativet «bestemt» dekker for det første bestemmelser fra giver eller arvelater. En giver kan sette vilkår for en gave og presisere om gaven skal utgjøre mottakernes eneeie, være fullt ut eller delvis i sameie mv. En arvelater kan på samme måte gi bestemmelser i testament om arven skal mottas som eneeie, sameie og med hvilken sameieandel.

Alternativet «bestemt» omfatter bestemmelser i lov, også det som kan følge av samboerloven selv, se forslaget § 10 om sameiepresumsjon og § 11 om begrensninger i en samboers rådighet over felles bolig og innbo.

Lovteksten inneholder i motsetning til ekteskapsloven § 31 første ledd en presisering av at unntak fra råderetten kan være «avtalt». En del samboere vil ved lovens ikrafttredelse allerede ha avtaler om eierforhold. Siden avtaler om eierforhold antas å være vanligere mellom samboere enn mellom ektefeller, vil en eksplisitt regulering klargjøre at en avtale om eierforholdene som ble inngått før loven trådte i kraft, vil gå foran loven, uansett avtalens form. En samboer som hevder at det foreligger en slik avtale, har imidlertid bevisbyrden for at dette er tilfelle og for avtalens innhold. Se også forslaget til overgangsregler i lovutkastet § 28 fjerde ledd.

Etter at loven har trådt i kraft må såkalte samboeravtaler som fraviker samboerlovens regler mv. følge lovens krav til form og innhold, jf. lovforslaget §§ 3 og 4. Utvalgets lovforslag innebærer at avtaler mellom samboere som utelukkende klargjør eiendomsgrensene, eventuelt som innebærer en formuesoverføring mellom partene, fortsatt vil kunne inngås uten krav til avtalens form.

Til § 10 Presumsjon for sameie basert på bidrag under samlivet

Paragrafen gir en regel om sameie mellom samboere, som bygger på forutsetningen om at det partene anskaffer til felles personlig bruk i samlivet er et resultat av direkte og indirekte bidrag fra begge. Forslaget går lenger enn det som i dag følger av ulovfestet rett mellom samboere, og delvis lenger enn det som følger av ekteskapsloven § 31 tredje ledd. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 11.5. Utvalget foreslår tilsvarende endring i ekteskapsloven § 31 tredje ledd, se punkt 21.2.1.

Presumsjonsregelen innebærer at det *antas* at det partene har ervervet til felles personlig bruk, eies sammen. Sameiepresumsjonen i § 10 utgjør dermed et unntak fra samboerloven § 9, jf. formuleringen der annet er «bestemt».

Det følger av § 10 *første ledd* at løsøre samboerne har ervervet til felles personlig bruk i forbindelse med at de flytter sammen og under samlivet antas å være i sameie mellom dem. For vanlig innbo i samboernes felles hjem taler mye for at det eksisterer en sameiepresumsjon etter ulovfestet norsk og nordisk rett. Den foreslåtte regelen går lenger ved at den omfatter alt løsøre.

Begrepet «ervervet» dekker ulike former for eiendomsovergang. Det vanligste vil være erverv i betydningen kjøp. Ervervet kan også følge av gave, arv, bytte, hevd, okkupasjon eller ulike former for godtroerverv (ekstinksjon) mv. Ved gave og arv vil det imidlertid sjelden oppstå sameie, med mindre gaven eller arven er mottatt av paret i fellesskap.

Ervervet må videre være «til» felles personlig bruk. Det innebærer at om paret kjøper en sofa til det felles hjemmet eller inngår en kontrakt om kjøp av leiligheten før de flytter sammen, så vil disse eiendelene anses ervervet «til» samlivet. En annen regel ville invitert til uheldige tilpasninger eller tilfeldige resultater. Noen samboere vil være omfattet av samboerdefinisjonen i § 2 første ledd med én gang de flytter sammen, mens andre blir det først etter tre år. Forutsatt at samboerskapet varer minst tre år og noe annet ikke følger av avtale, så skal reglene om sameiepresumsjon gjelde fra samlivet etableres. Alle eiendeler som rent faktisk er ervervet *til* felles personlig bruk i det aktuelle samlivet, skal omfattes av presumsjonsregelen.

Løsøret skal videre være ervervet til samboernes «felles personlig bruk». Dette begrepet anvendes i ekteskapsloven § 31 tredje ledd og delvis også i arveloven § 32. Begrepet i samboerloven skal i det vesentlige forstås på samme måte. Rettspraksis til bestemmelsene i ekteskapsloven og arveloven knyttet til forståelse av begrepet kan være relevant.

Presumsjonsregelen gjelder dermed ikke eiendeler til en samboers rent personlige bruk. Erverv av klær, smykker, vesker, mobiltelefoner, personlig tilpasset sportsutstyr mv. til personlig bruk, faller utenfor bestemmelsen. Det samme gjør eiendeler som verken anses til felles eller personlig bruk, for eksempel erverv til den ene samboerens næringsvirksomhet.

I kjernen av begrepet «løsøre» til felles personlig bruk finner vi innbo til felles hjem og øvrige eiendeler knyttet til parets liv sammen. Dette kan være utstyr eller verktøy til bruk i samlivet, herunder hageredskap som gressklipper og utstyr til snørydding mv. Også større løsøreting som kjøretøy med tilhenger og takboks, campingvogn og fritidsbåt mv. omfattes av begrepet løsøre, og uavhengig av om bruken er tilknyttet parets felles hjem. Det er ikke et vilkår at løsøretingen benyttes aktivt av begge samboerne. Det avgjørende er om tingen er til felles personlig bruk og derved direkte eller indirekte tjener felles interesser. Om bare den ene samboeren klipper gresset, mens den andre er alene om å bake brød til familien,

kan både gressklipper og kjøkkenmaskin likevel være løsøre til felles personlig bruk. Bestemmelsen kan videre dekke flere løsøreting av samme art, som for eksempel to biler og to kajakker, så fremt begge tingene er til felles personlig bruk, se også arveloven § 32 og Ot.prp. nr. 72 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)* side 48-49.

Tvilstilfeller kan oppstå der bruken har endret seg under samlivet, eller det er uklart hva som var den egentlige begrunnelsen for anskaffelsen. Der den dominerende bruken av eiendelen har vært felles bør presumsjonsregelen få anvendelse, med mindre det er grunnlag for noe annet. Om paret under samlivet anskaffer en fritidsbåt som familien bruker i helger og ferier, vil eiendelen som utgangpunkt omfattes av presumsjonsregelen selv om den ene samboeren og barna etter hvert slutter å være med på båttur fordi de foretrekker sydenferie.

Tingen anses å være sameie bare dersom det ikke er «grunnlag» for noe annet. Vurderingen baseres på alminnelig sannsynlighetsovervekt. Sammenlignet med gjeldende rett snus bevisbyrden, slik at det er samboeren som hevder at eiendelen *ikke* er i sameie med like andeler, som må sannsynliggjøre et annet eierforhold.

Grunnlag for at eiendelen ikke er sameie kan følge av «lov, avtale eller forholdene ellers». En avtale mellom partene om eierforholdet kan gi grunnlag for at en eiendelen er i eneeie eller i sameie med en annen sameieandel enn 50/50. En slik avtale kan være skriftlig eller muntlig. Også en stilltiende eller forutsetningsvis avtale kan gi grunnlag for at sameiepresumsjonen skal vike. En samboeravtale etter § 3 første ledd bokstav c som regulerer at enkelte eiendeler ikke skal anses ervervet til felles personlig bruk, gir et klart «grunnlag» for at sameiepresumsjonen ikke skal anvendes.

Formuleringen «forholdene ellers» peker på både faktiske og juridiske forhold, som hvem som har bidratt direkte til anskaffelsen, partenes samlede bidrag gjennom samlivet, hvem som er registrert som eier, hvem som disponerer tingen og hvem som tillater eller hindrer andre i å disponere mv. Om bare én av partene utøver disse rettighetene, er spørsmålet om den utøves på vegne av den handlende personen selv, på vegne av den andre eller på vegne av begge. Slike omstendigheter kan gi holdepunkter for at tingen ikke er i sameie med like andeler.

Hvordan løsøretingen er finansiert kan gi ytterligere grunnlag. Om tingen er lånefinansiert vil et vesentlig holdepunkt være hvem som er ansvarlig for lånet innad mellom samboerne. Om begge samboere anses ansvarlige for lånet som har finansiert eiendelen, vil dette være et holdepunkt for sameie, mens eneansvar for tilbakebetaling av lånet også innad kan gi grunnlag for at eiendelen er i eneeie. Partene har for eksempel avtalt at de skal finansiere hver sin bil, istedenfor at begge bilene skal finansieres samlet for så å være i sameie. Om eiendelen er gitt fra den ene samboeren til den andre som gave eller lån, gir dette normalt grunnlag for at den er i eneeie, med mindre det er grunn til å tolke disposisjonen slik at det er en sameieandel som gis i gave.

I *andre ledd* foreslår utvalget en tilsvarende presumsjonsregel for sameie i samboernes felles bolig. Om paret har ervervet boligen til felles personlig bruk, legges det til grunn at samboerne eier boligen sammen, med mindre lov, avtale eller forholdene ellers gir grunnlag for noe annet.

Begrepet «bolig» dekker både en enebolig eller flermannsbolig, en eierseksjon og retten til en andel, aksje eller obligasjon mv., som leieretten til felles bolig er knyttet til. Med begrepet bolig siktes det til et bosted som fyller samboernes funksjonelle behov for en bolig. Begrepet omfatter også mindre tradisjonelle boliger som for eksempel en husbåt, brakke eller hytte som fungerer som parets felles bolig. Boligen anses omfattet av presumsjonsregelen dersom boligen er anskaffet til samboernes felles personlige bruk. Den må derfor være anskaffet til det aktuelle samlivet.

Om et ideelt sameie er etablert i boligeiendom, påvirker det i utgangspunktet ikke negative eller positive servitutter som tilligger eiendommen (realservitutt). Dette er annerledes der en servitutt tilligger en av sameierne (personlig servitutt).

Det foreslås i *tredje ledd* en presumsjonsregel for at eiendeler etter første og andre ledd eies med en halvpart hver om det ikke er grunnlag for en annen sameieandel. Vurderingen av sameieandel skal i utgangspunktet skje på samme måte som etter sameigelova § 2 første ledd. Rettspraksis knyttet til sameigelova § 2 første ledd i saker om sameie mellom ektefeller og samboere anses fortsatt relevant for tolkningen, så langt ikke annet følger av samboerlovens regler. Særegent for samboerforhold er imidlertid at om en andel av eiendelen er ervervet med midler som ikke er til felles personlig bruk, gjelder ikke sameiepresumsjonen i § 10 for denne andelen.

Et eksempel kan illustrere slike tilfeller. Samboerpar A og B kjøper en bolig sammen til 5 millioner kroner, hvor 1 million av kjøpesummen dekkes av As egenkapital opptjent før samlivet, mens

resten finansieres ved felles lån på 4 millioner kroner. Sameiepresumsjonen i § 10 tilsier som utgangspunkt at andelen som er finansiert ved felles lån er sameie mellom partene. At en del av boligen er finansiert ved As egenkapital gir imidlertid «grunnlag» for at denne andelen er As eneeie. As eierandel utgjør dermed 60 prosent (2+1 millioner), mens Bs eierandel utgjør 40 prosent (2 millioner).

I forslagets *fjerde ledd* presiseres det at reglene i sameigelova gjelder så langt de passer for eiendeler som samboerne eier sammen. Det antas at særlig bestemmelsene i sameigelova § 3 om bruk og utnytting av tingen, § 8 om stell og vedlikehold, § 9 om utgiftsfordeling og § 11 om sameierens forkjøpsrett ved salg av sameieandel, er praktiske også i samboerforhold. På den andre siden anses reglene i sameigelova §§ 4 til 7 om flertallsvedtak i utgangspunktet som mindre egnet. Dette kan være annerledes om samboerne samtidig er sameiere med andre enn hverandre, for eksempel at paret eier boligen sammen med den ene samboerens foreldre.

Til § 11 Begrensninger i råderetten over felles bolig

Bestemmelsen regulerer begrensninger i råderetten over samboernes felles bolig. Regelen tilsvarer i det vesentlige ekteskapsloven §§ 32, 34 og 35, men er noe ulikt formulert. Forslaget er behandlet i punkt 10.6.

Lovens hovedregel er at samboere har fri råderett over egen eiendom, slik det kommer til uttrykk i samboerloven § 9. I § 11 fastsettes enkelte unntak. Rådighetsbegrensningene legges på den samboeren som eier eller leier eiendommen som brukes som felles bolig. Dersom boligen er i sameie vil begrensningene gjelde begge samboerne for hver parts eierandel. Formålet er å verne om hjemmet og gi en forutsigbar boligsituasjon for paret og andre med tilhørighet til husstanden, uavhengig av hvem av samboerne som er eier eller leietaker.

Første ledd tilsvarer i det vesentlige ekteskapsloven § 32, og skal forstås på samme måte. Rådighetsbegrensningen gjelder uavhengig av eierform. Regelen innebærer at enkelte disposisjoner over en eiendom som er samboerparets felles bolig, krever skriftlig samtykke fra den andre samboeren.

Handlingene som krever forhåndssamtykke er overdragelse og pantsettelse av eiendommen, å forpakte bort eiendommen, samt det å si opp en leie- eller framleieavtale for boligen, jf. første ledd *bokstav a*. Med overdragelse menes alle former for overføring av eiendomsrett, borett, eller andre rettigheter som knytter seg til bruk av eiendommen som felles bolig. Dette inkluderer gavesalg og andre gaveoverføringer, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 104.

Første ledd *bokstav b* tar sikte på tilfellene der boligens eierform ikke er selveierbolig, som borettslag eller aksjeleilighet. Rådighetsbegrensningen knytter seg da til disposisjoner over andelen, aksjen eller obligasjonen som boretten er knyttet til.

Paret vil vanligvis bare ha én felles bolig som omfattes av rådighetsbegrensningene. Sekundærboliger og fritidseiendommer mv. kan disponeres over uten samtykke, med mindre en slik eiendom rent faktisk fungerer som parets faste felles bolig på tidspunktet disposisjonen foretas.

Som regel vil «felles bolig» være en fast eiendom. Om bolig med tilhørende tomteareal utgjør en fast eiendom, vil rådighetsbegrensningene gjelde det gårds- og bruksnummeret der boligen ligger. Det har ingen betydning om den faste eiendommen i tillegg anvendes til næringsvirksomhet eller til fritidsbebyggelse. I prinsippet kan også løsøre, som en bobil, husbåt eller et mobilt minihus, utgjøre felles bolig, som i så fall vil omfattes av rådighetsbegrensningen.

Samtykket må gis skriftlig. Samboerloven stiller ingen ytterligere krav til hvordan samtykket skal gis. Dette utelukker ikke at registermyndighetene kan kreve at samtykket har en viss form, se tinglysingsloven § 13 femte ledd og utvalgets forslag til endringer i denne bestemmelsen, omtalt i punkt 21.5.

Første ledd *andre punktum* bestemmer at rådighetsbegrensningene gjelder inntil det økonomiske oppgjøret etter et samboerskap er avtalt eller fastsatt. Regelen bygger delvis på ekteskapsloven § 34 og har til formål å sikre samboernes rettigheter ved samboerskapets opphør. Dette medfører at regelen i prinsippet kan påberopes også etter det tidspunktet samboerskapet har opphørt etter lovforslaget § 2.

At oppgjøret må være «avtalt eller fastsatt» omfatter for det første en skriftlig avtale mellom partene, jf. samboerloven § 21, men oppgjøret kan også være avtalt stilltiende og forutsetningsvis. Om en slik avtale har nedfelt seg i partenes handlinger, knyttet til ansvar for eiendeler, gjeld eller retten til å overta eiendeler, skal det forstås slik at endelig avtale er inngått. Det samme gjelder der en ordning er «fastsatt» gjennom et offentlig skifte. Partene kan ha gått til tvist om deler av oppgjøret, men en slik tvist vil regelmessig bare løse enkelte tvistepunkter. Det vil derfor fortsatt

være behov for at det resterende oppgjøret avtales eller fastsettes.

Andre ledd regulerer adgangen til å be retten om å avgjøre om disposisjonen skal tillates. Bestemmelsen tilsvarer ekteskapsloven § 32 andre ledd og skal forstås på samme måte. Praksis etter ekteskapsloven vil være relevant.

Tredje ledd gir regler for omstøtelse av disposisjoner foretatt i strid med rådighetsbegrensningene. Tredje ledd *første punktum* tilsvarer ekteskapsloven § 35 første ledd første punktum. *Andre punktum* gir frister for å reise søksmål med krav om omstøtelse, og tilsvarer i hovedsak ekteskapsloven § 35 andre ledd. Bestemmelsen gir en relativ frist på seks måneder og en absolutt frist på ett år. Ordlyden er tilpasset utvalgets forslag, som ikke omfatter rådighetsbegrensninger over andre eiendeler enn samboernes felles bolig. Bestemmelsen skal for øvrig forstås på samme måte som ekteskapslovens omstøtelsesregel.

Til § 12 Eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk

Bestemmelsen har til formål å trekke grensen mellom eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk i samlivet, og øvrige midler som normalt er de som er skapt av partene i fellesskap under samlivet. Denne skillelinjen er gjennomgående i samboerloven og har betydning for forståelsen av lovens sentrale bestemmelser, slik som reglene om sameiepresumsjon i § 10, deling og gjeldsavleggelse i §§ 14 og 15 og vederlag i § 16. Formålet med grensedragningen er å sikre at begge parter får ta del i de midlene som er akkumulert underveis i samlivet, jf. FNs kvinnekonvensjon artikkel 16. Bestemmelsen er omtalt i kapittel 11.5.3.

Første ledd regulerer hvilke eiendeler og rettigheter som etter samboerloven ikke anses «ervervet til felles personlig bruk». Opplistingen i bokstavene a til f om hvilke eiendeler og rettigheter dette gjelder må leses med forbeholdet om at «ikke annet er avtalt», jf. *første punktum.* Bestemmelsen er fravikelig og er samtidig den eneste enkeltbestemmelsen i loven der reguleringen kan fravikes gjennom en samboeravtale. Kravene til en slik avtale er nærmere regulert i andre ledd.

Begrepet «eiendeler og rettigheter» skal forstås som noe som har eller kan ha økonomisk verdi og som i praksis er realiserbart. Hvilken formue som inngår i det ekteskapelige felleseiet, forstås i det vesentlige på den samme måten. Det er naturlig å legge til grunn en tilsvarende forståelse av begrepene «eiendeler og rettigheter» i samboerloven.

Med begrepet «eiendeler» siktes det først og fremst til samboerens aktiva. Dette er eiendeler eller aktivaposter som normalt kunne vært tatt direkte inn i et regnskap. Med begrepet «rettigheter» siktes det til enhver øvrig rettighet som tilkommer en person. Dette kan være immaterielle rettigheter, en forkjøpsrett eller tilbakekjøpsrett, rettigheter til digitalt innhold oppbevart hos en tjenesteleverandør eller retten til å eie og ha omsorgen for et kjæledyr mv. Motstykket til begrepet «eiendeler og rettigheter» er gjeld og øvrige forpliktelser. Gjeld omfatter passivaposter som normalt ville vært inntatt i et regnskap, mens øvrige forpliktelser kan for eksempel være forpliktelsen til å yte fremtidig og ikke forfalt barnebidrag.

Det antas at begrepet «eiendeler» er enklere å forstå enn det vagere begrepet «rettigheter». Skillet mellom eiendeler og rettigheter kan være flytende eller overlappende, særlig når det gjelder virtuelle eiendeler eller andre rettigheter til digitalt innhold. Lovens formulering innebærer at det ikke er nødvendig å foreta en skarp grensedragning mellom begrepene eiendeler og rettigheter.

Selv om «eiendeler og rettigheter» i utgangspunktet tolkes bredt, må den faktiske rekkevidden og betydningen av begrepet for samboerpar ses i sammenheng med den videre avgrensningen i § 12.

Bestemmelsen angir hvilke eiendeler og rettigheter som «ikke» er til felles personlig bruk og gir derved en negativ avgrensning. For den nærmere forståelsen av begrepet «til felles personlig bruk», se merknaden til § 10.

Det som faller utenfor alternativene i § 12 første ledd bokstavene a til f, anses ervervet til felles personlig bruk om ikke annet er avtalt. Konsekvensen er at disse eiendelene og rettighetene gir grunnlag for deling og gjeldsavleggelse, jf. samboerloven kapittel 4.

I første ledd *bokstav a* presiseres det at eiendeler og rettigheter en samboer eide da partene flyttet sammen, ikke anses ervervet til felles personlig bruk. Dette er ikke verdier som er akkumulert underveis i samlivet. Eiendeler og rettigheter som er ervervet til et tidligere samliv eller til et liv som enslig, er ikke ervervet til felles personlig bruk i det senere samboerskapet.

Formuleringen «da partene flyttet sammen» knytter seg ikke nødvendigvis til en bestemt flyttedato, men til en avgrenset periode hvor paret etablerer én felles husholdning. Om paret inngår en avtale om kjøp eller leie av bolig hvor de skal

bo sammen eller om de kjøper innbo til et konkret felles hjem, regnes eiendelene de anskaffer til dette hjemmet «til felles personlig bruk», selv om dette skjer i forkant av at partene faktisk flytter sammen. Om eiendeler eller rettigheter erverves idet paret flytter sammen eller har til formål å muliggjøre samlivet, er vi dermed utenfor unntaket i bokstav a.

I *bokstav b* reguleres det at eiendeler og rettigheter som en samboer har fått som arv eller gave fra andre enn samboeren, ikke anses ervervet til felles personlig bruk. Dette gjelder uansett om arven eller gaven ble mottatt før eller etter at partene flyttet sammen.

I *bokstav c* presiseres det at om eiendeler eller rettigheter omtalt i bokstav a eller b har blitt ombyttet til noe annet, skal heller ikke det som eiendelene eller rettighetene har blitt ombyttet til, anses ervervet til felles personlig bruk. Dette gjelder også om ombyttingen skjer i løpet av samlivet. Om en samboer for eksempel eide en leilighet da paret flyttet sammen og denne leiligheten senere selges, er lovens utgangspunkt at den egenkapitalen som stammer fra den opprinnelige leiligheten ikke regnes som midler «ervervet til felles personlig bruk». Om disse midlene deretter benyttes som egenkapital i ny bolig, vil den andelen av boligen som er finansiert med denne egenkapitalen heller ikke anses ervervet til felles personlig bruk. Om resten av boligen er finansiert ved lån tatt opp under samlivet, vil imidlertid den lånefinansierte andelen av boligens verdi falle utenfor § 12 og derved anses ervervet til felles personlig bruk. Eiendeler og rettigheter som faller inn under bokstavene a og b kommer slik i en særstilling. Dette er annerledes for eiendeler og rettigheter etter bokstavene d til f. Om slike eiendeler og rettigheter ombyttes til noe som ikke nevnt i § 12 eller i avtale med hjemmel i § 12, vil eiendelene miste sin karakter av § 12-midler.

I *bokstav d* vises det til ekteskapsloven § 61. De eiendelene eller rettighetene som kan uttas forlodds etter ekteskapsloven § 61 skal heller ikke anses ervervet til felles personlig bruk etter bestemmelsen her. Formuleringen eiendeler og rettigheter «av personlig karakter eller som ikke kan overdras», skal i utgangspunktet forstås på samme måte som etter ekteskapsloven § 61 bokstav c. Bestemmelsen er nylig tolket av Høyesterett, jf. HR-2024-814-A, og utvalget legger her til grunn mindretallets tolkning av grensen for det som etter loven skal anses som personlig eller uoverdragelig, jf. dommens avsnitt 103 flg. Dommens resultat antas ikke ha direkte relevans i tvister etter samboerloven.

Eiendeler som er til bruk for parets barn, regnes i utgangspunktet ikke til samboernes felles personlige bruk. Utvalgets henvisning til ekteskapsloven § 61 skal derfor ikke omfatte den særlige naturalutleggsregelen i § 61 bokstav e andre punktum.

I første ledd *bokstav e* presiseres det at finansielle eiendeler som kontanter, bankinnskudd, andre pengekrav, livspoliser og finansielle instrumenter ikke anses som eiendeler eller rettigheter ervervet til felles personlig bruk, uansett når ervervet skjer. Formuleringen «som» indikerer at oppregningen ikke er uttømmende. Blant annet vil andeler i selskap med begrenset ansvar i utgangspunktet omfattes av ordlyden. Både en andel, aksje og obligasjon kan imidlertid også gi rett til bruk av bolig mv. Denne type rettigheter faller utenfor bokstav e dersom de gir rett til bruk av den felles boligen eller til annen fast eiendom «til felles personlig bruk». En aksjeleilighet, en andelsleilighet eller en obligasjonsleilighet mv. ervervet til partenes felles personlige bruk, faller derved utenfor avgrensningen i bokstav e. Virtuelle eiendeler, som for eksempel kryptovaluta, vil imidlertid falle inn under bokstav e.

Finansielle eiendeler og rettigheter anses etter sin art ikke som eiendeler eller rettigheter som er til felles personlig bruk i samlivet. Mens bolig, innbo og kjøretøy typisk vil være til parets felles bruk på daglig basis, vil ikke finansielle eiendeler «brukes» på samme måte. Finansielle eiendeler som opptjenes og spares underveis i samlivet anses «ikke til felles personlig bruk», så lenge midlene fortsatt utgjør finansielle eiendeler. Der slike midler derimot ombyttes og finansierer en eiendel eller rettighet som *er* til felles personlig bruk, for eksempel en bolig eller et kjøretøy, vil eiendelen skifte kategori og bli regnet som ervervet til felles personlig bruk. Dette til forskjell fra arv, gave og midler samboeren hadde før samlivet, jf. bokstavene a og b, jf. bokstav c.

Første ledd *bokstav f* presiserer at eiendeler og rettigheter som «hovedsakelig er knyttet til en samboers næringsvirksomhet» ikke anses ervervet til felles personlig bruk. Slike eiendeler er regelmessig verken til parets felles bruk eller parets personlige bruk. I de aller fleste tilfeller antas at det grensedragningen vil være enkel å trekke. En næringsvirksomhet vil neppe kunne karakteriseres som «personlig».

På den andre siden regulerer bokstav f bare «næringsvirksomhet». Om paret velger å investere i en fritidseiendom, vil ikke eiendommen falle inn under bokstav f bare fordi eierforholdet organiseres som et aksjeselskap eller lignende. Unnta-

ket i bokstav f vil først være relevant der det for eksempel startes en virksomhet som har til formål å drive utleie eller oppføring av fritidseiendommer. Det må i så fall trekkes en grense mellom bruk i næring og parets eller familiens egen bruk. Om fritidseiendommen hovedsakelig er til felles personlig bruk, faller den utenfor bokstav f, og motsatt, om utleie i næring er den dominerende bruken, faller fritidseiendommen innenfor bokstav f. Om eiendommen dels er til felles personlig bruk og dels inngår i en utleievirksomhet, bør den dominerende bruken frem til skjæringstidspunktet legges til grunn. Reguleringen avviker her fra den som gjelder for ektefeller.

Andre ledd presiserer at for avtaler som fraviker utgangspunktene i § 12, gjelder samboerloven §§ 3, 4 og 5. Bestemmelsen må derved fravikes i en samboeravtales form. Formuleringen «[o]m ikke annet er avtalt» i § 12 første ledd henviser til retten til å avtale hvilke bestemte eiendeler og rettigheter som skal anses ervervet til felles personlig bruk, jf. lovforslaget § 3 første ledd bokstav c. En slik samboeravtale går foran lovens regel.

I en gyldig inngått samboeravtale kan partene derved avtale om eiendeler og rettigheter som i utgangspunktet faller inn under første ledd bokstavene a til f, likevel skal anses ervervet til felles personlig bruk. Samboerne kan også avtale det motsatte, nemlig at flere eiendeler og rettigheter enn de som reguleres av § 12 ikke skal anses ervervet til felles personlig bruk. I en slik avtale kan rettighetene til alt fra fritidseiendommen, til kryptovaluta og parets kjæledyr avtales nærmere. En samboeravtale kan anses urimelig etter loven § 3. Om et samboerpar ikke har inngått en samboeravtale gjelder reglene i § 12 fullt ut.

Kapittel 4. Rett til deling og fradrag for gjeld ved opphør av samboerskap

Til § 13 *Skjæringstidspunktet for eiendeler og rettigheter, avkastning og gjeld som omfattes av delingen*

Bestemmelsen gir de nærmere reglene om skjæringstidspunktet for eiendeler og rettigheter, gjeld og avkastning som omfattes av delingen etter samboerloven kapittel 4 ved samboerskapets opphør. Bestemmelsen tar utgangspunkt i den reguleringsmåten som er valgt i ekteskapsloven § 60, men er tilpasset samboerlovens system. Forslaget er nærmere omtalt i utredningen kapittel 15.

Lovens kapittel 4 om deling av verdier ved samboerskapets opphør gjelder for det første for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen og som ikke har fraveket kapittelet ved avtale. Kapittelet gjelder i tillegg for alle samboere som har avtalt at kapittelet skal gjelde, jf. lovforslaget § 3 første ledd bokstav b.

Første ledd første punktum gir hovedbestemmelsen om skjæringstidspunktet for delingen etter samboerskap etter kapittel 4. Retten til å kreve deling følger av § 14. Hvilke verdier og gjeldsfradrag mv. som inngår i delingsgrunnlaget og beregningen av delingsformuen reguleres av § 15.

Bestemmelsen gir i første ledd bokstavene a til e ulike skjæringstidspunkt. Skjæringstidspunktet vil ofte, men ikke alltid, falle sammen med tidspunktet for opphør av samboerskapet, jf. § 2 andre ledd. Paragraf 13 første ledd *bokstav a* angir det ordinære skjæringstidspunktet ved samboerskap, nemlig tidspunktet da samboerne flytter fra hverandre. Dette kan skje ved at den ene flytter ut eller ved at begge gjør det.

Samboerne kan ved enighet avtale et tidligere skjæringstidspunkt. Om det avtales et tidspunkt før samboerne flytter fra hverandre mv., skal det avtalte tidspunktet utgjøre skjæringstidspunktet etter loven, jf. første ledd *bokstav b*. Det avtalte tidspunktet får bare betydning om det er tidligere enn de tidspunktene som ellers vil følge av bokstavene a til e. Om det er uklart om skjæringstidspunkt er avtalt, er det den som hevder at slik avtale er inngått, som har bevisbyrden for dette og for hvilket tidspunkt som er avtalt. Å bringe det økonomiske fellesskapet til opphør gjennom en avtale kan være praktisk når samlivet er over, men der hensynet til barna, boligsituasjonen eller andre hensyn tilsier at partene likevel venter med å flytte fra hverandre.

I *bokstav c* fremgår det at også tidspunktet da en stevning med krav om deling eller vederlag kom inn til retten, jf. §§ 14 og 16, kan utgjøre skjæringstidspunktet. Om konfliktnivået mellom partene er høyt, kan det være vanskelig å bli enige om en avtale, samtidig som begge parter kan ha gode grunner for ikke å ville flytte ut.

En samboer har også anledning til å kreve åpning av offentlig skifte, jf. lovforslagslaget § 22. I et slikt tilfelle vil skjæringstidspunktet være da krav om offentlig skifte kom inn til retten, jf. første ledd *bokstav d*.

Dersom samboerskapet ender med død, er det dødsfallstidspunktet som utgjør skjæringstidspunktet, jf. første ledd *bokstav e*. Dette tidspunktet vil også utgjøre tidspunktet for opphør av samboerskapet, jf. § 2 andre ledd bokstav c. Erverv, avkastning og gjeldsopptak dagen etter samboerens dødsdag eller senere, faller utenfor det som skal deles.

Første ledd *andre punktum* presiserer at det tidspunktet som inntrer først av alternativene i første punktum bokstavene a til e, skal legges til grunn som skjæringstidspunkt for oppgjøret.

I bestemmelsens *andre ledd* reguleres skjæringstidspunktet for avkastning. Bare avkastning som reelt sett er opptjent før eller på dagen for skjæringstidspunktet, skal deles. Eiendeler og rettigheter kan gi ulike former for avkastning. De fleste former for avkastning vil bestå av ulike finansielle eiendeler, renter på bankinnskudd, innbetalt husleie om kjelleretasjen i felles bolig leies ut etc. Dette er imidlertid eiendeler som ofte ikke utgjør delingsmidler, jf. samboerloven § 12. Men om samboerparet for eksempel har solgt felles bolig og plassert overskuddet som innskudd på konto i påvente av en mulig reinvestering, vil renteinntekter frem til og med skjæringstidspunktet inngå i det økonomiske oppgjøret, se § 15 første ledd bokstav c. Verdistigningen av en eiendel regnes imidlertid ikke som avkastning, men inngår i eiendelens aktuelle verdi på skjæringstidspunktet etter § 13 første ledd.

Bestemmelsens *tredje ledd* regulerer skjæringstidspunktet for å kunne kreve fradrag for gjeld. Det er bare gjeld pådratt før skjæringstidspunktet, jf. første ledd, som det kan kreves gjeldsfradrag for. Bestemmelsen har til formål å trekke en grense mellom gjeld som naturlig hører samlivet til og gjeld som er tatt opp for å muliggjøre et videre liv etter samboerskapet. Den nærmere adgangen til å kreve gjeldsfradrag reguleres av samboerloven § 15 andre ledd.

Det vil ikke sjelden påløpe kostnader knyttet til eiendeler eller rettigheter som er i sameie mellom samboerne i tiden mellom skjæringstidspunktet og tidspunktet for det økonomiske oppgjøret, eventuelt tidspunktet partene har avtalt hvem som skal overta eiendelen. Det kan for eksempel påløpe offentlige avgifter, eiendomsskatt, nødvendige vedlikeholdsutgifter, og i tillegg må påheftet gjeld betjenes. I denne fasen har samboerne plikt til å dra omsorg for tingen og til å fordele kostnader mv. i tråd med sameigelovas alminnelige regler, se særlig sameigelova §§ 3, 8 og 9. Dette kan være aktuelt både for midler som inngår i delingen etter samboerloven kapittel 4 og midler som ikke inngår i delingen.

Til § 14 Rett til deling av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk

Bestemmelsen gir lovens fravikelige hovedregel om rett til å kreve deling av verdier ved samboerskapets opphør. Forslaget er behandlet i kapittel 15.

Retten til å kreve deling etter samboerloven gjelder for det første for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen. Retten til å kreve deling kan fravikes. Retten til å kreve deling gjelder dernest alle samboere som har avtalt at kapittelet skal gjelde, se § 1 andre ledd og § 3.

Formålet med bestemmelsen er å sikre at begge parter kan få ta del i de midlene som er akkumulert underveis i samlivet, jf. FNs kvinnekonvensjon artikkel 16. På samme måte vil det normalt også fremstå som rimelig at begge parter bærer det økonomiske tapet som har oppstått underveis i samlivet. Dette kan være annerledes om partene er svært ulikt stilt eller dersom tapet klart kan bebreides den ene. Vederlagsreglene i lovforslaget § 16 tilbyr korreksjonsmekanismer der deling eller manglende delingsplikt gir tilfeldige eller urimelige utfall.

Første ledd første punktum innebærer at hver av samboerne har rett til å kreve deling når samboerskapet «opphører». Dette omfatter typisk at paret flytter fra hverandre eller at en av samboerne dør, se § 2 andre ledd. Ved død kan deling kreves av gjenlevende samboer overfor dødsboet, eller av førstavdødes arvinger overfor gjenlevende samboer. Som for ektefeller må oppgjøret mellom de tidligere samboerne gjennomføres før dødsboet kan skiftes, se lovforslaget § 27 og forslag til endringer i arveloven § 109. Delingsreglene kommer ikke til anvendelse om samboerskapet opphører som følge av samboerparet inngår ekteskap med hverandre.

Om ingen av samboerne krever deling, vil utgangspunktet være at hver samboer beholder egne verdier. Samboere som kun eier felles bolig og løsøre ervervet til felles personlig bruk i samlivet, kan oppnå en faktisk likedeling gjennom reglene om sameie, og vil normalt ikke ha behov for å kreve deling.

Delingsregelen er en verdiregel og den gir ikke rett til å få utlagt konkrete eiendeler eller rettigheter. Retten til å overta eller bruke eiendeler reguleres av samboerloven §§ 17 til 19. Retten til å overta eiendeler ved en samboers død foreslås regulert i arveloven § 114 nytt andre ledd.

Det som kan kreves delt, er verdien av eiendeler og rettigheter «til felles personlig bruk». Hvilke eiendeler og rettigheter dette er, følger av den negative avgrensningen i samboerloven § 12 eller avtale mellom partene, jf. § 3 første ledd bokstav c. Formuleringen «til felles personlig bruk» er valgt for å understreke at det avgjørende er den

faktiske bruken av eiendelene eller rettighetene under samlivet.

Første ledd *andre punktum* informerer om at delingsformuen beregnes etter § 15. Retten til å kreve deling følger derved av § 14 første ledd, mens det nærmere omfanget av delingsplikten (delingsformuen) beregnes etter § 15.

Første ledd *tredje punktum* gir en tidsfrist for å fremsette krav om deling. Fristen er senest ett år fra det aktuelle skjæringstidspunktet i § 13. Det er tilstrekkelig at kravet fremsettes overfor motparten, det kreves ikke at det tas rettslige skritt. Av bevishensyn bør kravet likevel fremsettes skriftlig. Den som hevder å ha fremsatt krav om deling har bevisbyrden for at dette er gjort innen tidsfristen.

I *andre ledd første punktum* er det gitt hjemmel for å sette retten til å kreve deling helt eller delvis til side, hvis deling vil gi et urimelig resultat for en av partene. Leddet er delvis inspirert av ekteskapsloven § 59 andre ledd. To forskjeller bør påpekes. Bestemmelsen i samboerloven gir mulighet til å korrigere en regel om (like)deling, mens ekteskapsloven § 59 andre ledd gir anledning til å korrigere en regel om skjevdeling. Dette gir reglene ulik funksjon og gjør at praksis etter § 59 andre ledd må brukes med en viss varsomhet. Dernest er terskelen for korreksjon i forslagets ordlyd «urimelig», mens terskelen etter ekteskapsloven § 59 andre ledd er «åpenbart urimelig». Til tross for bruk av ulike betegnelser, legges det til grunn at begrepsinnholdet bør lede til om lag samme terskel for korreksjon.

Andre ledd gir i utgangspunktet en snever unntaksregel. Det antas at det mest praktiske bruksområdet for bestemmelsen vil være der anvendelse av loven leder til at den ene samboerens midler i stor grad kan holdes utenfor deling, mens den andres midler deles. A er for eksempel eneeier av felles bolig som er delingsmidler, mens B har betydelige finansielle eiendeler som ikke er delingsmidler. Etter omstendighetene kan bestemmelsen da gi anledning til å sette til side et krav om deling fra B, for å hindre at regelen gir et urimelig resultat. Rimelighetsvurderingen må foretas i lys av partenes eventuelle avtaler på det økonomiske området.

I vurderingen av om deling vil lede til et urimelig resultat, skal det videre legges vekt på samlivets varighet og innsatsen for familien underveis i samlivet, hvem som har bidratt til å finansiere delingsformuen, samboernes økonomiske situasjon og fordelingen av omsorgsoppgaver etter bruddet, jf. andre ledd *andre punktum*. Det skal derved legges vekt på hver av partenes økonomiske stilling etter bruddet, hvordan samlivet har påvirket evnen til selvforsørgelse og hvilket ansvar for forsørgelse av egne og felles barn hver av partene har også etter samlivet.

Et krav om deling kan settes til side helt eller delvis. Settes kravet helt til side, vinner samboeren ikke frem med sitt krav om deling. Om kravet settes delvis til side, blir delingskravet beløpsmessig redusert. Regelen er skjønnsmessig og har som siktemål å unngå urimelige resultater.

Til § 15 Beregning av delingsformuen. Fradrag for gjeld og vederlag

Bestemmelsen gir de nærmere reglene for beregning av delingsformuen og rett til likedeling av denne. Bestemmelsen er nærmere behandlet i utredningen punkt 15.6.6.

Bestemmelsens *første ledd* bestemmer hvilke verdier (aktiva) som inngår i delingsgrunnlaget, mens andre ledd regulerer deretter hvilke fradrag (passiva mv.) som inngår. Verdiene i første ledd fratrukket fradragene i andre ledd utgjør deretter hver av samboernes delingsformue.

Første ledd *første punktum* gir hovedregelen om beregning av delingsformuen ved opphør av samboerskap. Det er denne økonomiske verdien av hver av samboernes eiendeler og rettigheter fratrukket gjeld og vederlag på skjæringstidspunktet, som inngår i delingsgrunnlaget.

Første ledd bokstavene a til c gir nærmere beregningsregler. I første ledd *bokstav a* presiseres det at det er verdiene ved skjæringstidspunktet etter § 13 som legges til grunn. Det er de aktuelle verdiene som skal legges til grunn for delingen, uansett om verdien har steget, sunket eller eventuelt blitt tillagt avkastning i løpet av samlivet. Regelen er utformet slik at det ikke vil være behov for å ta eksplisitt stilling til verdiendringer underveis i samlivet. Om det ikke finnes noen positiv nåverdi, eksisterer det på den andre siden ikke verdier som skal inngå i delingsgrunnlaget.

Første ledd *bokstav b* gir nærmere beregningsregler der eiendeler eller rettigheter helt eller delvis er finansiert med midler som ikke er ervervet til felles personlig bruk. Det er de midlene samboeren eier på skjæringstidspunktet, fratrukket de midlene som ikke er ervervet til felles personlig bruk, som utgjør delingsmidlene etter loven. Verdien på skjæringstidspunktet av eiendeler og rettigheter som *fullt ut* er finansiert med midler som ikke er ervervet til felles personlig bruk, inngår ikke i delingsgrunnlaget, jf. bokstav b. Om en eiendel eller rettighet er *delvis* finansiert med midler som kan holdes utenfor deling etter § 12, så er

det den forholdsmessige andelen (brøk/prosent) som er finansiert med § 12-midler som kan trekkes fra delingsgrunnlaget etter bokstav b. Resten inngår i delingsgrunnlaget. Regelen kan være særlig praktisk ved erverv av større kapitalgjenstander, som bolig eller kjøretøy.

Eksempler. Da A og B bestemte seg for å bli samboere, flyttet A inn i Bs eneeide og nedbetalte leilighet. A og B fikk to barn, delte på felles forbrukskostnader og kjøpte en bil og innbo sammen til det felles hjemmet. Verdien av boligen holdes her utenfor delingsgrunnlaget etter bokstav b, mens verdien av løsøret (bilen og innboet) anskaffet under samlivet likedeles uavhengig av hvem som eier det. A kan etter omstendighetene kreve vederlag etter § 16. Vederlag etter § 16 bokstav a kan være praktisk i denne situasjonen.

Samboerne C og D erverver felles bolig under samlivet, og C anvender egenkapital oppspart før de flyttet sammen, jf. § 12 første ledd bokstavene a og c. Andelen som denne verdien utgjør skal trekkes fra ved beregningen av delingsformuen ved samboerskapets opphør. Om boligen ved ervervet var verdt 4 millioner kroner, bidro Cs egenkapital på 1 million til ¼ av ervervet. Den resterende kjøpesummen ble finansiert ved lån (¾). På skjæringstidspunktet vil ¼ av boligens verdi være ervervet med midler som ikke anses ervervet til felles personlig bruk. En fjerdedel av boligverdien ved skjæringstidspunktet kan da trekkes fra delingsgrunnlaget etter § 15 første ledd bokstav b.

Første ledd *bokstav c* gir en regel om plikt til deling av overskuddet fra salget av en eiendel eller rettighet til felles personlig bruk. Bestemmelsen gjelder typisk der en bolig ervervet til felles personlig bruk selges før et samlivsbrudd, og der overskuddet plasseres på en bankkonto. Utgangspunktet etter lovforslaget er at bolig med innbo ervervet til felles personlig bruk utgjør delingsmidler, mens finansielle eiendeler ikke er delingsmidler, jf. § 12 bokstav e. Formålet med § 15 første ledd bokstav c er å sikre deling av overskuddet ved salg av felles bolig mv. også der felles bolig selges før samlivets opphør. Der verdiene ombyttes fra felles bolig til finansielle eiendeler og dette har skjedd kort tid før samlivsbruddet, innebærer bokstav c at overskuddet skapt under samlivet fortsatt skal deles. Regelen skal gjelde for overdragelser inntil ett år før skjæringstidspunktet. Overdragelsen regnes i utgangspunktet fra det tidspunktet overdragelsen av eiendommen ble registrert. For fast eiendom vil dette være tidspunktet da skjøtet ble tinglyst hos Kartverket. Om overdragelsen ikke har blitt registrert innen skjæringstidspunktet, kan det i tillegg ses hen til tidspunktet for undertegning av kjøpekontrakten. For at midlene skal inngå i delingsgrunnlaget, må de være i behold på skjæringstidspunktet. Bokstav c må forstås i lys av bokstav a, slik at det er de verdiene som eksisterer på skjæringstidspunktet som inngår i delingen.

Hvis eiendelene eller rettighetene dels var ervervet med midler som ikke var til felles personlig bruk etter § 12, er det den øvrige andelen (som ikke faller inn under § 12), som omfattes av bokstav c.

Bestemmelsens *andre ledd* regulerer hvilken gjeld og hvilke krav på vederlag som kan trekkes fra verdien beregnet etter første ledd. Andre ledd *bokstav a* innebærer at samboeren kan kreve å trekke fra gjeld som har finansiert eiendeler eller rettigheter som inngår i delingsgrunnlaget etter første ledd. Gjeld som er benyttet til finansiering av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk, kan typisk være boliglån og billån. Regelen sikrer kreditorenes interesser før delingsformuen beregnes endelig. Det er den samboeren som etter det interne forholdet mellom samboerne er ansvarlig for å betale restlånet, som kan trekke det fra etter bokstav a.

Noen samboere vil ha tatt opp såkalte rammelån eller samlelån. Slike lån kan dels være benyttet til å finansiere eiendeler som er delingsmidler, og dels benyttet til andre eiendeler eller forbruk. I utgangspunktet vil det kun være det opprinnelige boliglånet, eller den gjelden som har finansiert verdien av eiendeler og rettigheter som går inn i delingsgrunnlaget etter første ledd, som kan trekkes fra med hjemmel i bokstav a. Dette må vurderes konkret.

Andre ledd *bokstav b* regulerer retten til gjeldsfradrag for all «annen gjeld». Gjeld som ikke er benyttet til å finansiere eiendeler eller rettigheter nevnt i bokstav a, kan det i utgangspunktet ikke kreves gjeldsfradrag for. «Annen gjeld» inkluderer blant annet gjeld som er benyttet til å finansiere forbruk eller verdien av eiendeler som holdes utenfor deling, herunder gjeld knyttet til samboerens næringsdrift, gjeld benyttet til å finansiere forbruk, studielån og andre gjeldsposter. Det siste kan for eksempel være gjeld som følger av straff, erstatningskrav, skatt, avgift, gebyr eller bidragsplikt mv. Gjeldsforpliktelser kan videre følge av en kausjonsforpliktelse, en midlertidig forføyning eller saksomkostninger i en tvist mv. Slike gjeldsposter kan bare trekkes fra dersom de midlene samboeren holder utenfor deling, ikke er tilstrekkelig til å dekke den gjelden samboeren er ansvarlig for. Det er da bare den overskytende andelen av gjelden som det kan kreves fradrag for i sambo-

erens delingsmidler. Hensynet til å ivareta kreditorinteressene tilsier at en samboer må gis rett til gjeldsfradrag om verdien av de midlene som ikke deles, ikke er tilstrekkelig til å dekke gjelden.

I bestemmelsens andre ledd *bokstav c* gis det adgang til å gjøre fradrag for beregnet vederlag etter § 16. Det antas at bestemmelsen er aktuell i et mindretall av samboeroppgjørene. Formålet med bestemmelsen er å legge til rette for en oppgjørsmåte som samboerne kan håndtere selv. Om partene har kommet til enighet om et vederlag i lys av § 16, så kan dette beløpet trekkes fra delingsmidlene hos den som har rett til å motta vederlaget. Rett til vederlag som følge av at den andre samboeren har trukket fra gjeld etter § 15 andre ledd bokstav b, bør om mulig trekkes fra etter denne bestemmelsen. Se omtale i punkt 16.6.5 og merknaden til § 16 første ledd bokstav d.

Bestemmelsen presiserer at samboeren bare har rett til å gjøre fradrag for vederlag dersom det er midler til dette etter at gjelden er dekket. Regelen vil i praksis bare være anvendbar for en samboer som har en positiv delingsformue etter at egen gjeld er trukket fra. Retten til å trekke fra vederlagsbeløpet viker for kreditorenes dekningsrett.

I *tredje ledd første punktum* presiseres det at det er hver av samboernes verdier beregnet etter første ledd og med fradrag etter andre ledd, som inngår i delingsgrunnlaget. Den nærmere verdien av eiendeler eller rettigheter til felles personlig bruk, beregnes etter § 15 første ledd bokstavene a til c. Dernest reguleres adgangen til gjeldsfradrag etter andre ledd bokstavene a og b. Og til sist reguleres samboerens adgang til å holde igjen midler for å dekke krav på vederlag etter § 15 andre ledd bokstav c. Verdien som beregnes på denne måten, er samboernes delingsformue. Hver av samboernes positive delingsformue deles likt, jf. *andre punktum*.

Om én eller begge samboere er insolvente på skjæringstidspunktet, foretas ingen deling, jf. *fjerde ledd.* Hver av samboerne beholder i stedet sine eiendeler og sin gjeld. Ved insolvens beholder hver samboer sitt etter eiendoms- og ansvarsgrensene, slik de forstås i lys av reglene om ansvar for gjeld og eierskap, jf. §§ 9, 10 og 12. Fjerde ledd skal i det vesentligste forstås på samme måte som insolvensregelen i arveloven § 109.

Kapittel 5 Rett til vederlag, rett til å overta felles bolig med innbo og bruksrett til felles bolig ved opphør av samboerskap

Til § 16 Rett til vederlag ved opphør av samboerskap

Bestemmelsen gir regler om rett til å kreve vederlag ved det økonomiske oppgjøret når samboerskapet opphører. Bestemmelsen har hentet inspirasjon fra ekteskapsloven §§ 63 og 73 og de ulovfestede reglene om rett til vederlag etter samboerskap, men er tilpasset utvalgets øvrige lovforslag. Bestemmelsen er nærmere behandlet i kapittel 16.

Første ledd gir hjemmel for å kreve vederlag i fire ulike situasjoner. Formålet er å sikre korreksjonsmekanismer ved det økonomiske oppgjøret der enten samboerloven i seg selv ikke gir et rimelig økonomisk resultat eller der samboernes tilpasning til reglene eller samlivet leder til et tilfeldig eller lite rimelig resultat.

Hva som anses som et rimelig resultat ved det økonomiske oppgjøret skal vurderes i lys av den grunnleggende normen i FNs kvinnekonvensjon, der begge parter skal sikres del i de verdiene som er akkumulert i løpet av samlivet, se nærmere utredningen punkt 4.5 og punkt 16.3. I en slik vurdering skal både økonomiske og ikke-økonomiske bidrag tas hensyn til. Vederlagsreglene tar sikte på en romslig rimelighet, samt å hindre klart ubalanserte oppgjør. På den andre siden er formålet ikke å sikre en detaljert matematisk fordeling mellom samboerne. I et samliv vil det ofte være en lang rekke bidrag av ulik art fra begge parter, og en eksakt verdivurdering av bidragenes omfang og betydning vil verken være ønskelig eller mulig.

Retten til vederlag gjelder ved opphør av samboerskapet. Eventuelle krav mellom partene underveis i samboerskapet vil ved fravær av en spesifikk regulering følge alminnelige regler om pengekrav eller erstatning.

En samboer «kan kreve» vederlag. Det vil ikke bli utmålt noe vederlag uten at samboeren eksplisitt krever det. Ordet «kan» markerer at vurderingen av retten til vederlag er basert på et rimelighetsskjønn. Terskelen for å oppnå vederlag etter bokstavene a til c skal ligge på samme nivå som terskelen for vederlag etter ekteskapsloven § 73. Terskelen er derved lavere enn etter gjeldende ulovfestet rett, der vederlag i samboerforhold bare skal fastsettes der «rimelighetshensyn» krever korreksjon, jf. Rt. 2011 side 1168.

En samboer kan etter forslaget bare kreve vederlag «fra den andre samboeren». Vederlagsinstituttet er derved i utgangspunktet begrenset til

korreksjon mellom partene. Om et krav om vederlag ønskes fremmet mot andre enn samboeren, er vi i utgangspunktet utenfor vederlagsreglene, men det er tenkelig at de alminnelige reglene om erstatning (culpa) eller condictio indebiti vil kunne gi grunnlag for korreksjon i noen tilfeller. Det er også tenkelig at parter som står hverandre nær identifiseres. Om økonomiske verdier som er akkumulert underveis i samlivet for eksempel har blitt brukt til å oppgradere en eiendom som eies av den enes foreldre, bør en identifikasjon mellom samboeren og dennes foreldre kunne være mulig. At vederlag kun kan kreves mellom samboerne selv gjenspeiles også i samboerloven § 27, hvor det fremgår at førstavdødes arvinger ikke kan kreve vederlag etter § 16 første ledd bokstavene a til c, se merknaden til § 27.

Første ledd *bokstav a* har paralleller til ekteskapsloven § 73 og skal i utgangspunktet forstås på samme måte. Det antas at bokstav a vil gi den mest praktiske regelen for vederlag etter samboerskap.

Den samboeren som gjennom finansielle eller ikke-finansielle bidrag har medvirket til å øke eller bevare verdier den andre beholder udelt etter loven § 12, kan kreve vederlag.

Formuleringen bidrag til «familiens underhold, ved arbeid eller på annen måte», dekker alle former for bidrag. Bidragene kan ha bestått i omsorg for felles barn, omsorg for andre barn eller slektninger mv. som paret har ytt omsorg overfor, arbeid i hjemmet inkludert vedlikeholdstjenester, betaling av forbrukskostnader, investering i den andres eiendeler mv. Bestemmelsen må forstås slik at det kun kan være grunnlag for vederlag om den enes bidrag eller innsats ikke har vært uvesentlig. Formuleringen «medvirket» innebærer at det kreves en faktisk årsakssammenheng mellom bidraget og verdiøkningen eller besparelsen.

Vederlagskrav etter bokstav a kan påberopes av alle samboere som omfattes av loven på oppgjørstidspunktet. Regelen kan være spesielt praktisk i oppgjørene hvor samboere ikke har rett til å kreve deling eller der samboerne ikke anses som sameiere, men hvor behovet for korreksjon likevel gjør seg gjeldende.

Behov for korreksjon antas særlig å kunne oppstå der parets bolig utgjør § 12-midler og paret ikke gjennom avtale eller på annen måte har sikret at den samboeren som ikke eier boligen, får ta del i de midlene som er akkumulert i samlivet. Der samboerne gjennom finansielle eller ikke-finansielle bidrag har nedbetalt eller muliggjort nedbetaling av gjeld som har finansiert en slik bolig, vil den andres bidrag under samlivet ofte gi rett til vederlag etter et konkret skjønn. I et samliv der begge har dratt lasset sammen, vil et naturlig utgangspunkt for utmålingen av vederlaget være likedeling av den verdien som er akkumulert underveis i samlivet som følge av direkte og indirekte bidrag fra samboerne.

Første ledd *bokstav b* har en viss parallell i ekteskapsloven § 63 første ledd. Regelen er ment å korrigere en situasjon der en samboer har brukt delingsmidler til å øke verdier eller erverve eiendeler som ikke deles. At samboeren har brukt delingsmidler innebærer at vederlagskrav etter bokstav b forutsetter at paret har delingsplikt etter lov eller samboeravtale. Forslaget må forstås slik at vederlag forutsetter at midlene som har blitt brukt ikke er uvesentlige. Den nærmere grensen må trekkes gjennom praksis. Vederlag i dette tilfellet kan særlig tenkes der ettårsfristen etter § 15 første ledd bokstav c er overskredet, samtidig som overskuddet etter salg av eiendeler eller rettigheter til felles personlig bruk fortsatt er i behold på skjæringstidspunktet.

Første ledd *bokstav c* har en parallell i ekteskapsloven § 63 andre ledd, og skal så langt det passer forstås på samme måte. Som etter bokstav b kan vederlagskrav etter bokstav c påberopes av samboerpar som har delingsplikt. Regelen er behandlet i punkt 16.6.4.

Første ledd *bokstav d* har ingen parallell i ekteskapsloven, men gir en samboer adgang til å holde midler tilbake som vederlag ved et delingsoppgjør, dersom den andre samboeren har gjort fradrag for gjeld etter § 15 andre ledd bokstav b. Et slikt fradrag vil ha redusert den andres delingsformue. Ved å holde tilbake tilsvarende midler som vederlag ved delingen, gjenopprettes den økonomiske balansen mellom samboerne. I utgangspunktet vil terskelen for vederlag være oppfylt der den andre samboeren velger å redusere sin delingsformue ved å foreta gjeldsfradrag etter § 15 andre ledd bokstav c.

Forslaget antas praktisk mellom samboere. Dersom samboer As fradrag for gjeld etter § 15 andre ledd bokstav b ikke korrigeres, vil det få den effekten at B rent faktisk vil bidra til å dekke As gjeld. Regelen i § 16 første ledd bokstav d sikrer derved en effektiv korreksjon gjennom vederlag der dekningsprinsippet ellers ville lede til at gjeldsbyrden veltes over på samboeren. B kan da kreve å holde tilbake ved delingen et beløp som tilsvarer gjelden. Tvilstilfeller kan imidlertid oppstå. Om gjelden for eksempel har gått til dekning av et omforent og felles forbruk, vil det som oftest ikke være urimelig at B bidrar til å dekke gjelden.

A og B kan ha vært enige om å finansiere forbruket sitt på denne måten. I et slikt tilfelle kan det være nærliggende å anse begge som ansvarlige for gjelden i forholdet innad mellom samboerne. Om B på den andre siden ikke har vært klar over at forbruksgjelden ble tatt opp, eller der det ikke har vært enighet om bruken eller der bruken primært har gagnet A, bør B i utgangspunktet vinne frem med sitt vederlagskrav. Om A finner et slik vederlag urimelig basert på de samlede bidragene i samlivet, må A bestride retten til vederlag.

Andre ledd presiserer vederlagsreglene etter første ledd. I andre ledd *første punktum* presiseres det at grunnlaget for krav om vederlag må ha oppstått i løpet av samlivet og senest ved det økonomiske oppgjøret. Med «i løpet av samlivet» siktes til hele samlivsperioden, selv om paret på tidspunktet kravet oppsto ikke oppfylte vilkårene i lovens samboerdefinisjon. En part som nedbetaler 300 000 kroner på den andres boliglån idet paret flytter sammen, kan kreve vederlag på dette grunnlaget hvis paret etter fem år går fra hverandre.

Det kan vanskelig tenkes rett til vederlag som følge av § 16 første ledd bokstavene a til c for tilfeldige fordeler eller ulemper oppstått etter skjæringstidspunktet. Krav om vederlag som følge av den andres utvidede gjeldsfradrag etter bokstav d, vil på den andre siden regelmessig oppstå i forbindelse med oppgjøret og utløses av den andres krav om utvidet gjeldsfradrag. Om en samboer fremsetter krav etter disse tidspunktene, må en eventuell korreksjon skje med hjemmel i erstatningsretten.

I andre ledd *andre punktum* presiseres det at et vederlag etter første ledd kan trekkes fra egne midler før deling. Bestemmelsen henviser til lovforslaget § 15 andre ledd bokstav c om fradrag ved beregning av delingsformuen, som gir uttrykk for det samme. Regelen har til formål å effektivisere gjennomføringen av et krav om vederlag.

I andre ledd *tredje punktum* presiseres det at krav etter første ledd bare kan gjøres gjeldende i den utstrekning midlene ikke er nødvendig for dekning av gjeld. Bestemmelsen har en parallell i ekteskapsloven § 63 tredje ledd. Regelen er et utslag av dekningsprinsippet i norsk familierett og sikrer at midler ikke går til økonomisk korreksjon til samboeren før kreditorenes interesser er sikret. Bruken av bestemmelsen fordrer derved at det er positive verdier tilgjengelig.

Et vederlagskrav som det ikke er dekning for ved oppgjøret, kan ikke gjøres gjeldende senere, jf. andre ledd *fjerde punktum*. Dette er en kodifisering av gjeldende ulovfestet rett for samboere og har en parallell i ekteskapsloven § 63 fjerde ledd. Det økonomiske oppgjøret etter et samliv må finne rom innenfor de midlene partene har på skjæringstidspunktet. En samboer er derved ikke pliktig til å ta opp gjeld for å dekke den andres krav ved oppgjøret. En samboer kan heller ikke kreve å få oppgjør i fremtidig inntekt eller fremtidig formue, herunder arv eller gave. Det er imidlertid tenkelig at eksistensen av slike inntekts- eller formuesposter kan påvirke ulike rimelighetsvurderinger etter loven.

Til § 17 Retten til å overta eiendeler og rettigheter ved opphør av samboerskap. Retten til å kreve salg

Bestemmelsen omhandler det gjenstandsmessige oppgjøret etter samboerskap. Den regulerer samboeres rett til å beholde, overta eller kreve eiendeler og rettigheter solgt ved opphør av samboerskap. Regelen er nærmere behandlet i punkt 17.2.4.

Første ledd tar utgangspunkt i betydningen av partenes enighet og presiserer at partenes avtalefrihet ved oppgjøret også gjelder avtale om hvem som skal overta parets eiendeler eller rettigheter, jf. samboerloven § 21.

Andre ledd regulerer retten til å overta eiendelene der partene ikke blir enige. *Bokstav a* slår fast at en samboer alltid kan kreve å overta eiendom som vedkommende vil kunne løse på odel. Bestemmelsen svarer til ekteskapsloven § 66 andre ledd.

Andre ledd *bokstav b* regulerer eierens rett til å beholde egne eiendeler eller rettigheter. Bestemmelsen er delvis utformet etter mønster av ekteskapsloven § 66 første ledd. Loven krever ikke at den aktuelle eiendelen er i eneeie, da retten til å beholde eiendeler og rettigheter også omfatter det som en samboer «for det vesentlige eier». I praksis etter ekteskapsloven har man ansett at en eierandel på 75-80 prosent vil oppfylle dette kravet. Det samme må gjelde etter samboerloven. Retten til bolig vil være av særlig interesse og bestemmelsen omfatter både selveid bolig og rettigheter til bolig gjennom for eksempel andeler, obligasjoner eller aksjer.

Etter andre ledd *bokstav c* kan en samboer kreve å overta felles bolig og vanlig innbo uansett hvem av samboerne som eier den, mot å yte vederlag i form av omsetningsverdien av det som overtas. Forutsetningen er at «særlige grunner» tilsier det. Bestemmelsen bygger på ekteskapsloven § 67, men er formulert slik at den ikke skiller eksplisitt mellom ulike måter eierforholdet kan være juridisk organisert, se ekteskapsloven § 67 første ledd bokstavene a til d. Samboerloven § 17

andre ledd bokstavene c vil likevel omfatte alle alternativene i ekteskapsloven § 67 første ledd.

Kravet til «særlige grunner» skal tolkes som i ekteskapsloven § 67. Vilkåret er ikke tolket særlig strengt, se Rt. 2013 side 1630. Hvor begge ønsker å beholde boligen eller innboet, legges det i praksis opp til å vurdere hvem som er nærmest til å overta. Det må foretas en helhetlig vurdering i det enkelte tilfellet. Selv om ikke bestemmelsen i ekteskapsloven § 67 andre ledd foreslås inntatt i selve lovteksten, vil naturlig nok behovene til den enkelte samboer og berørte barn måtte tillegges betydelig vekt. Det kan være tale om å vektlegge samboerens alder, helse, økonomi mv., samt barns ønske om og behov for å bo i sitt vante miljø.

Den som overtar eiendelen eller rettigheten skal yte vederlag tilsvarende «omsetningsverdien». Omsetningsverdi forstås som markedspris justert for innsparte realisasjonskostnader, som for eksempel kostnader for annonsering og gjennomføring av oppgjøret. Ved å knytte overdragelsen til omsetningsverdien vil ikke verdsettelsen være et argument for å motsette seg at en av samboerne overtar eiendelen, se Rt. 2013 side 1630.

Uttrykket «yte» er valgt fremfor «betale». Verdien av de eiendelene og rettighetene en samboer overtar etter § 17 vil ofte inngå i et større oppgjør, hvor verdier kan motregnes mot andre krav, som gjeld, vederlag mv.

Andre ledd bokstav c *andre punktum* presiserer at retten til å overta ikke gjelder for eiendeler og rettigheter som den andre har ervervet fra egen slekt ved arv eller gave. Regelen er i tråd med det som gjelder for ektefeller og skal forstås på samme måte. Det antas at unntaket vil få noe mer begrenset betydning for samboere som følge av samboerloven § 12 første ledd bokstav b. Pedagogiske grunner taler likevel for å presisere unntaket i lovforslaget.

Tredje ledd første punktum fastsetter en frist på senest ett år for å fremme krav om å overta eiendeler eller rettigheter etter § 17. Fristen løper fra skjæringstidspunktet, jf. § 13.

Tredje ledd *andre punktum* regulerer tilfeller der de eiendelene en samboer overtar overstiger verdien som vedkommende har krav på i oppgjøret. Bestemmelsen er utformet etter mønster av ekteskapsloven § 70 første ledd, men er formulert på en noe annen måte, uten at dette medfører noen realitetsforskjell. Utgangspunktet er at man først fordeler hvilke verdier den enkelte samboeren har krav på etter oppgjøret. Deretter foretas en fordeling av eiendelene. Har en samboer rett til 700 000 kroner i oppgjøret, men overtar eiendeler for 900 000 kroner, medfører andre punktum at vedkommende må betale den andre samboeren 200 000 kroner.

Etter *fjerde ledd* kan en samboer kreve at eiendeler eller rettigheter som ikke blir overtatt etter første eller andre ledd, blir solgt. Bestemmelsen bygger på ekteskapsloven § 71 første ledd første punktum, men er gitt en noe annen utforming. Den gir imidlertid ikke uttrykk for noe annet enn det som følger av bestemmelsen i ekteskapsloven. For eiendeler som er i sameie, vil for øvrig den samme regelen langt på vei framgå av sameigelova § 15 om oppløsning av sameie. Begrensninger i retten til å overta eiendeler eller rettigheter som tjener til sikkerhet for samboernes felles gjeld er regulert i samboerloven § 18.

Femte ledd gir ekteskapsloven §§ 69 til 72 tilsvarende anvendelse så langt reglene passer. Dette omfatter blant annet verdsettelsen av eiendeler etter ekteskapsloven § 69 og gjennomføring av salg av eiendelene, jf. § 70 andre til femte ledd.

Til § 18 Felles gjeld. Retten til å overta eiendeler og rettigheter som tjener til sikkerhet for felles gjeld

Bestemmelsen regulerer tilfellene hvor samboerne sammen er ansvarlig for gjeld overfor en långiver når det økonomiske oppgjøret skal foretas. Regelen begrenser retten til å overta eiendeler etter samboerloven § 17, der den samboeren som vil overta ikke har sørget for å innfri eller overta ansvaret for gjeld eller sikkerhetsstillelse knyttet til eiendelen eller rettigheten. Regelen er praktisk der eiendeler skal overtas i forbindelse med deling etter samboerloven kapittel 4 og ved overføring av eiendeler fra sameie til eneeie mv. Forslaget er nærmere omtalt i punkt 17.2.5.

Formålet med bestemmelsen er først og fremst å ivareta hver av partenes interesser ved oppgjøret, slik at de tidligere samboerne ikke må forbli ansvarlige for gjeld som de har tatt opp sammen under samlivet.

Første ledd første punktum innebærer at hver av samboerne kan kreve at den delen av gjelden som faller på den andre samboeren, blir betalt før delingen. Der begge betaler vil dette sikre at lånet kan innfris i sin helhet før det økonomiske oppgjøret gjennomføres. Dette vil også innebære at ulike tredjeparter som kan ha stilt sikkerhet for lånet, blir fritatt for sitt ansvar. Forslaget bygger på regelen i ekteskapsloven § 64 første punktum. Bestemmelsen omfatter all gjeld partene sammen er ansvarlig for overfor långivere (ansvaret utad), men antas mest praktisk ved gjeld knyttet til felles bolig. Det samboeren kan kreve etter første punk-

tum er at den andre betaler den delen av gjelden vedkommende er ansvarlig for etter partenes interne forhold. Om paret utad hefter for et lån på 500 000 kroner, og de innad er ansvarlig for en halvpart hver, kan hver av partene kreve at den andre betaler 250 000 kroner til långiver og derved innfrir hver sin del av lånet.

Første ledd *andre punktum* regulerer tilfellene der en samboer krever å overta eiendeler eller rettigheter som tjener som sikkerhet for gjeld de sammen er ansvarlig for, men der oppgjørsmåten etter første punktum ikke er ønskelig eller mulig. Den andre samboeren kan da kreve at samboeren som vil overta eiendelen eller rettigheten, også overtar alt ansvaret i forbindelse med gjeld og sikkerhetsstillelse knyttet til eiendelen eller rettigheten. Dette vil først og fremst omfatte lån begge samboerne er ansvarlige for, men det vil også kunne omfatte ulike former for sikkerhetsstillelse fra samboerens side eller fra tredjepart. Dette kan for eksempel være en slektning som har stilt sin egen eiendom som sikkerhet for lånet eller som har påtatt seg et personlig kausjonsansvar. Bestemmelsen innebærer at den som overtar eiendelen også må ha de økonomiske forutsetningene for å håndtere gjeldsforpliktelsen uten den tidligere samboerens bistand. Se imidlertid også reglene om bruksrett til boligen i loven § 19.

Gjeldsovertakelse etter første ledd andre punktum og avvikling av sikkerhetsstillelsen, krever samtykke fra långiveren (panthaveren). *Andre ledd første punktum* angir at dersom en långiver ikke samtykker til at den ene samboeren pådrar seg gjeldsansvaret alene eller bidrar til å avvikle sikkerhetsstillelse fra den andre samboeren eller tredjeparter, kan den andre samboeren kreve eiendelen solgt. Salgssummen vil så langt den rekker gå til dekning av felles gjeld. Siktemålet med bestemmelsen i andre ledd er å sikre en effektiv gjennomføring av bestemmelsen i første ledd. Regelen i § 18 begrenser indirekte retten til å overta eiendeler etter § 17 første og andre ledd, i to tilfeller: Retten begrenses dersom den samboeren som vil overta ikke kan sikre at den andre samboeren fritas for gjeldsansvaret og/eller at tredjeparter som har stilt sikkerhet, ikke fritas for plikten til fortsatt sikkerhetsstillelse for det lånet de tidligere samboerne tok opp sammen. Den andre samboeren gis etter bestemmelsen rett til å kreve salg både for selv å bli fritatt for gjeldsansvaret og for at tredjeparter gjennom salg og innfrielse av lånet blir fritatt fra sin sikkerhetsstillelse.

Når en samboer krever eiendelen solgt, gjelder reglene i ekteskapsloven §§ 69 til 72 tilsvarende så langt de passer, jf. henvisningen til samboerloven § 17 fjerde og femte ledd i § 18 andre ledd *andre punktum*. Samboerloven vil innenfor sitt virkeområde gå foran sameigelova. I sameietilfeller vil en samboer kunne kreve sameietingen solgt uten å måtte gå veien om oppløsning etter sameigelova § 15.

Andre ledd *tredje punktum* fastsetter at en långiver bare kan nekte å samtykke til gjeldsovertakelse mv. etter første ledd om det foreligger «saklig grunn». Formålet er å styrke en samboers mulighet til å overta eiendelen. Eiendelen eller rettigheten kan for eksempel være en tidligere felles bolig hvor samboeren ønsker å fortsette å bo sammen med barna. Forutsetningen er at samboeren som ønsker å overta boligen og gjeldsansvaret har økonomiske forutsetninger for å bære gjeldsansvaret alene, eventuelt sammen en annen debitor, for eksempel egne foreldre eller en ny partner. Det vil i seg selv ikke være «saklig grunn» at långiveren som følge av samlivsbruddet får en noe lavere sikkerhet for lånet, dersom sikkerheten er tilstrekkelig innenfor de rammene institusjonen må opptre innenfor. Se omtale av långiverens adgang til å foreta individuelle vurderinger mv. i punkt 17.2.5.

Til § 19 Bruksrett til felles bolig

Bestemmelsen omhandler bruksrett til felles bolig ved opphør av samboerskap. Regelen bygger på de samme hensynene som begrunner husstandsfellesskapsloven § 3 andre ledd og ekteskapsloven §§ 68 og 74 andre ledd, men er utformet på en annen måte. Forslaget er nærmere behandlet i punkt 17.3.

Første ledd angir vilkårene for at en samboer kan gis bruksrett til en felles bolig som helt eller delvis blir tatt over av den andre samboeren. Bruksretten aktualiseres bare hvor den ene helt eller delvis beholder eller har overtatt eiendomsretten til boligen, jf. lovforslaget § 17 første eller andre ledd.

Første punktum understreker at det er samboerens eller barns behov som er det sentrale i vurderingen av om det skal gis bruksrett. Det bør legges særlig vekt på at spørsmål om bruksrett til bolig kan kreve en rask avgjørelse. Hensynet til barns behov må veie tungt i denne vurderingen.

Adgang til å gi en samboer bruksrett forutsetter at det foreligger «særlige behov». Vurderingen skiller seg fra vurderingen i samboerloven § 17 om rett til å overta eiendeler og vilkåret om «særlige grunner», hvor overvekt av grunner til fordel for den ene gjerne er nok. Økonomisk kan det være tungt for eieren å eie en bolig man ikke kan

benytte på grunn av at tidligere samboer er gitt bruksrett. Selv om den økonomiske byrden avhjelpes ved at det kan kreves leie, er kapitalen i eiendommen bundet så lenge bruksretten består. Utvalget mener derfor at det bør være en viss terskel før det gis bruksrett, i hvert fall når man kommer ut over den akutte tidsfasen i tilknytning til samlivsbruddet.

Første ledd *andre punktum* fastsetter at det kan bestemmes at bruksretten skal være tidsbegrenset. Hensynet til at eieren skal kunne bruke egen eiendom tilsier at bruksretten alltid tidsbegrenses. Det er nok primært i en overgangsperiode etter et samlivsbrudd at behovet for bruksrett er størst. Men i særlige tilfeller kan det være aktuelt ikke å fastsette noen tidsbegrensning. Behovet for bruksretten må imidlertid fortløpende være oppfylt jf. første ledd *tredje punktum*. Dersom forholdene endrer seg, for eksempel at bruksretten i sin tid var begrunnet ut fra hensynet til barns bomiljø, og barnet senere har flyttet hjemmefra, kan eieren ta opp spørsmålet om bruksretten på nytt. Men også endringer på eierens side kan tilsi at bruksretten opphører, som at eieren er blitt pensjonert og ønsker å flytte tilbake til boligen.

Andre ledd første punktum angir at eiersamboeren kan kreve vanlig markedsleie for bruksretten. Regelen er utformet etter mønster av ekteskapsloven § 68 andre ledd. Etter *andre punktum* reduseres leien forholdsmessig etter eierbrøken, dersom deler av eiendommen tilhører den som har fått bruksrett. *Tredje punktum* fastsetter at leien først løper fra det tidspunktet kravet er framsatt. Dette tilsvarer ekteskapsloven § 68 andre ledd tredje punktum.

Kapittel 6. Fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret

Til § 20 Virkeområde

Paragrafen angir kapittelets virkeområde og regulerer plikten til å fremlegge meklingsattest før det kan tas rettslig skritt.

Første ledd fastslår at reglene i samboerloven kapittel 6 gjelder for fremgangsmåten ved oppgjøret når samboerskapet opphører når begge samboerne lever. Bestemmelsen har en delvis parallell i ekteskapsloven § 94 første ledd. Reglene for fremgangsmåten suppleres av ekteskapsloven kapittel 18, jf. henvisningen i samboerloven § 22 tredje ledd. Utgangspunktet er at samboerloven gjelder om ikke annet er gyldig avtalt, jf. §§ 3 og 4.

Samboerlovens anvendelse når samboerskapet opphører ved død reguleres av § 27.

Andre ledd pålegger samboere å fremlegge meklingsattest før offentlig skifte eller tvist. Bestemmelsen er omtalt i punkt 19.4.3. Formålet er å gjøre meklingsplikten mer effektiv. Formuleringen «samboere med meklingsplikt etter barnelova» henviser til at det er bestemmelsene i barnelova med supplerende forskrifter som avgjør hvem som har meklingsplikt, når det kan gjøres unntak og om innholdet i meklingen, jf. barnelova kapittel II og § 56 andre ledd andre og tredje punktum. Gyldig dokumentasjon må fremlegges før offentlig skifte kan åpnes eller sak etter samboerloven kan reises. Saken kan ellers avvises. Partene bør likevel få anledning til å rette feilen dersom attesten ved en forglemmelse eller tilsvarende ikke er fremlagt, slik det også er lagt til grunn etter barnelova, se Backer, 2008, side 498-499.

Plikten til å fremlegge meklingsattest gjelder ikke dersom det kreves en midlertidig avgjørelse etter samboerloven § 24. Om en midlertidig avgjørelse skal tjene sin hensikt, kreves det som oftest at partene har anledning til å agere raskt og uavhengig av hverandres medvirkning.

Til § 21 Avtale om det økonomiske oppgjøret ved opphør

Bestemmelsen gjelder adgangen til å inngå avtaler om det økonomiske oppgjøret etter opphør av et samboerskap, og er behandlet i utredningen punkt 19.4.2.

I motsetning til i ekteskapsloven benytter ikke samboerloven begrepet «privat skifte», men isteden «det økonomiske oppgjøret». Etter et samboerskap vil det ikke være en formue som skal «skiftes», slik det er etter et ekteskap med felleseie. Samboerne kan imidlertid ha behov for å inngå en eller flere avtaler som regulerer det økonomiske oppgjøret etter samlivet.

Første ledd tar utgangspunkt i gjeldende rett. *Første punktum* gir uttrykk for lovens hovedregel om at det økonomiske oppgjøret skjer ved avtale mellom samboerne. Det er avtalefrihet både med hensyn til avtalens form og innhold. Bestemmelsen gjelder kun avtaler som er inngått i forbindelse med et aktuelt samlivsbrudd, og har derved en parallell i ekteskapsloven § 65 om avtaler om ektefelleoppgjør, se også NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 135.

Første ledd *andre punktum* presiserer hovedregelen om at to samboere som inngår avtale om oppgjøret, i utgangspunktet også gjennomfører den praktiske fordelingen av verdier, eiendeler og fastsetter det fremtidige ansvaret for gjelden.

Samboerne kan engasjere en eller flere medhjelpere til å sørge for gjennomføringen. I mange oppgjør vil det være aktuelt å overføre eiendomsretten til fast eiendom, gjennomføre salg av fast eiendom eller andre eiendeler, overføre ansvaret for gjeld fra begge til den ene eller sikre en hensiktsmessig refinansiering. Regelen har en delvis parallell i ekteskapsloven § 95.

Til tross for at det gjelder formfrihet ved avtale om det økonomiske oppgjøret, anbefaler bestemmelsens *andre ledd* hvordan en avtale bør utformes og hva den bør inneholde, uten at dette er vilkår for avtalens gyldighet. Formålet er å veilede partene, særlig der de ikke blir bistått av advokat.

Av bevishensyn bør avtalen være skriftlig, jf. andre ledd *første punktum*.

Andre ledd *andre punktum* anbefaler videre at en oppgjørsavtale bør «inneholde en oppstilling av hva hver av partene skal eie etter samlivet, hvilke forpliktelser som hver av partene skal være ansvarlig for». Det bør videre fremgå om oppgjøret er ment å være endelig og fullstendig. En slik utforming kan bidra til å unngå senere uklarhet eller uenighet om hva som faktisk er avtalt.

Videre foreslår utvalget å understreke at dokumentasjonen bør oppbevares for ettertiden, jf. *tredje punktum*. Med dokumentasjon menes både avtalen med vedlegg og relevante dokumenter som partene har lagt til grunn for avtalen.

Tredje ledd første punktum gir en særskilt lempingsregel for oppgjørsavtaler mellom samboere, se omtale i punkt 9.7. Vilkårene og terskelen for å sette samboeravtaler til side skal forstås på samme måte som ekteskapsloven § 65 første ledd andre punktum. Bestemmelsen endrer rettstilstanden etter Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2011 side 1168. Rettspraksis knyttet til lemping av oppgjørsavtaler etter ekteskap er dermed relevant for tolkningen. Referansen for rimelighetsvurderingen vil normalt være de fravikelige reglene i samboerloven. I den enkelte sak kan også en tidligere avtale som partene har innrettet seg etter, utgjøre en relevant referanse. Rimelighetsvurderingen må i alle tilfelle være konkret. For veiledning om terskelen for rimelighetssensur, se også § 3 andre ledd om lemping av samboeravtaler og merknadene til denne regelen.

Tredje ledd *andre punktum* presiserer at avtalelovens regler om tilblivelsesmangler og ugyldighet gjelder analogisk for avtaler om det økonomiske oppgjøret mellom samboere. Dette antas å følge av ulovfestet rett, men klargjøres ved at det tas inn i lovteksten at avtaleloven kapittel 3 gjelder for oppgjørsavtaler mellom samboere så langt reglene «passer». Presiseringen av at reglene bare gjelder så langt de passer, må særlig ses i sammenheng med tredje ledd første punktum, som erstatter avtaleloven § 36 for lemping av oppgjørsavtaler mellom samboere.

Til § 22 Åpning av offentlig skifte

Bestemmelsen regulerer samboernes adgang til å kreve offentlig skifte. Paragrafen erstatter husstandsfellesskapsloven § 3 a for samboere, men innholdet er delvis endret. Bestemmelsen er nærmere omtalt i punkt 19.4.3.

Første ledd første punktum gir hver av samboerne rett til å kreve åpning av offentlig skifte når samboerskapet opphører mens begge lever. Til forskjell fra gjeldende rett, som krever enighet mellom partene, vil det istedenfor være tilstrekkelig for å åpne offentlig skifte at én av samboerne krever det. Et krav om enighet for å åpne offentlig skifte har til nå gjort regelen lite praktisk. Utvalget foreslår tilsvarende endring i adgangen til offentlig skifte for ektefeller med fullstendig særeie, jf. ekteskapsloven § 96 andre ledd, se punkt 21.2.4.

Gjennom det offentlige skiftet skal samboerboets eiendeler og forpliktelser klarlegges i tråd med samboerlovens regler. Som i dag kan ikke det offentlige skiftet omfatte kun deler av formuen. Første ledd *andre punktum* fastslår derfor at skiftet omfatter «alle eiendeler og rettigheter som har betydning for oppgjøret etter loven». Skiftet omfatter eiendeler og gjeld som samboerne har ved skjæringstidspunktet, jf. § 13.

Skiftet kan blant annet omfatte klarlegging av partenes eierforhold, og verdien av deres eiendeler og gjeld. Det må også klargjøres om det er behov for insolvensbehandling. Det kan videre være behov for å avklare retten til deling, hva som i så fall inngår i delingsgrunnlaget og hvordan delingsformuen skal beregnes. Andre ganger må det klarlegges om en part har rett til vederlag, hvem som skal overta hvilke eiendeler, eller om en part skal gis bruksrett til felles bolig. Partene kan videre ha behov for bistand til å tolke eller avklare innholdet i avtaler mellom dem.

Gjennomføring av et offentlig skifte forutsetter at oppgjøret skal skje etter samboerloven. Gyldige samboeravtaler etter §§ 3 og 4, vil være bindende for partene ved gjennomføringen av et offentlig skifte. Om partene etter § 3 første ledd bokstav a har avtalt at loven i sin helhet ikke skal gjelde, kan det ikke kreves offentlig skifte etter samboerloven.

Første ledd *tredje punktum* fastsetter en frist på to år for å kreve offentlig skifte. Tilsvarende frist

gjelder for ektefeller med fullstendig særeie, jf. ekteskapsloven § 96 tredje ledd andre punktum. En begjæring om offentlig skifte må dermed fremsettes innen to år etter det aktuelle skjæringstidspunktet i § 13 første ledd. Det er verdt å merke seg at fristen for å kreve deling er ett år, se § 14 første ledd tredje punktum. Dersom deling ikke er krevd innen ettårsfristen, vil en samboer fortsatt kunne kreve offentlig skifte innen to år, men da uten å kunne kreve behandling av delingsspørsmålet.

Andre ledd klargjør at retten må være særlig oppmerksom under et offentlig skifte der en samboer har verge eller fremtidsfullmektig. Retten gis etter andre ledd et særlig ansvar for å sikre at skiftebehandlingen ikke blir til skade for en samboer som har verge eller fremtidsfullmektig, se punkt 19.4.4. Bestemmelsen er inspirert av arveloven § 104 første ledd tredje punktum, som igjen bygger på den nå opphevede skifteloven § 61, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 326, se NUT 1962:2 *Utkast til lov om arv* side 152. Statens organer har et særlig ansvar for å legge til rette for at personer med nedsatt funksjonsevne kan utøve sin rettslige handleevne i tråd med egne ønsker og preferanser, jf. FNs konvensjon om personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD) artikkel 12 mv.

Tredje ledd første punktum tilsvarer husstandsfellesskapsloven § 3 a siste punktum, og angir at reglene i ekteskapsloven kapittel 18 gjelder tilsvarende «så langt de passer». Ekteskapslovens regler om skiftebehandlingen supplerer dermed bestemmelsene inntatt i samboerloven kapittel 6.

Henvisningen til ekteskapsloven kapittel 18 innebærer at ekteskapsloven § 100 om gjennomføring av skiftet får anvendelse. Regelen gir retten kompetanse til å avgjøre om retten skal gjennomføre skiftet selv eller oppnevnte en bostyrer. Ved samboeroppgjør vil det imidlertid sjelden være behov for å oppnevne bostyrer. Samboere råder selv over egne midler, jf. ekteskapsloven § 102, med mindre noe annet fremgår av en midlertidig avgjørelse. Samboerloven § 22 tredje ledd *andre punktum* presiserer derfor at bostyrer bare oppnevnes i «særlige tilfeller». Den klare hovedregel skal være at tingretten selv gjennomfører skiftebehandlingen. «Særlige tilfeller» som kan gi behov for å oppnevne bostyrer kan eksempelvis være at partene er enige om at bostyrer oppnevnes og forstår hva dette innebærer, om partene som følge av bosted eller helse har vansker med å forestå forvaltningen av boet, om boet er særlig komplisert eller det har vesentlige verdier som ikke begge parter kontrollerer eller har innsikt i, eller en kombinasjon av slike faktorer. Behov for oppnevning av en bostyrer kan også oppstå der en eller begge parter har verge eller fremtidsfullmektig på et område som er relevant for skiftet, se blant annet vergemålsloven §§ 20, 21, 22 og 83. Om det oppnevnes bostyrer kan bostyreren gis i oppgave å forvalte hele eller deler av boet. En slik forvaltning vil normalt innebære et ansvar for å sikre avkastning, vedlikehold, forsikringsdekning mv.

Bestemmelsene i ekteskapsloven kapittel 18 som ellers antas å passe for samboeroppgjør er plikten til å stille sikkerhet for skifteomkostninger, jf. ekteskapsloven § 96 siste ledd, samt §§ 101 til 103 og §§ 105 til 109. Regelen i ekteskapsloven § 101 kan være aktuell i tilfeller der det er behov for behandling av «andre krav som er nødvendige for gjennomføringen av skiftet», jf. ekteskapsloven § 101 andre ledd bokstav d.

Til § 23 Forberedende rettsmøte

Bestemmelsen omhandler gjennomføringen av forberedende rettsmøte før offentlig skifte åpnes, og er nærmere behandlet i punkt 19.4.5. Regelen viderefører gjeldende rett, jf. husstandsfellesskapsloven § 3 a og dens henvisning til ekteskapsloven kapittel 18. Paragrafen svarer fullt ut til ekteskapsloven § 99, og forarbeidene til denne bestemmelsen er relevante, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 364–365.

Første ledd tilsvarer ekteskapsloven § 99 første ledd og skal forstås på samme måte. Domstolen skal som den klare hovedregel innkalle partene til et forberedende rettsmøte. Å unnlate slik innkalling skal fortsatt være et «snevert unntak», se NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning* side 295-296. I rettsmøtet kan dommeren kan mekle mellom partene. Det legges til grunn at ved mekling får tvistelovens andre del anvendelse, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 209, jf. side 258. Dette omfatter tvisteloven § 5-3 om partenes plikt til å opplyse om viktige bevis. Den gjensidige opplysningsplikten etter samboerloven § 7 første ledd gjelder dessuten under det offentlige skiftet og frem til oppgjøret er fastsatt eller avtalt.

Samboerlovutvalget forutsetter at tingretten ved behov kan innkalle til mer enn ett forberedende rettsmøte, for eksempel dersom et nytt møte er nødvendig for å opplyse saken eller partene trenger tid til å fremskaffe dokumentasjon eller avklare tvistepunkter.

Andre og tredje ledd tilsvarer ekteskapsloven § 99 andre og tredje ledd, og skal forstås på samme måte.

Til § 24 Midlertidige avgjørelser

Bestemmelsen regulerer samboeres særskilte adgang til å kreve midlertidig avgjørelse i forbindelse med et samboeroppgjør. Bestemmelsen bygger på gjeldende rett, men med enkelte endringer og presiseringer. Forslaget er behandlet i punkt 19.4.6.

Første ledd bygger på ekteskapsloven § 91 første punktum. Forarbeidene til ekteskapsloven gir veiledning for tolkningen, se Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap* side 140 og NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II* side 158.

I motsetning til etter gjeldende rett for samboere gir regelen mulighet til å kreve midlertidig avgjørelse uten å måtte gå veien om offentlig skifte. En midlertidig avgjørelse kan gi rask og foreløpig avklaring og sikring av partens rettigheter og plikter etter samboerloven. Behovet for en slik avgjørelse kan oppstå uten at det samtidig er behov for offentlig skifte.

Krav om midlertidig avgjørelse etter samboerloven kan fremmes etter «opphør av samboerskapet». I praksis vil det kun være aktuelt ved samlivsbrudd som følge av flytting, jf. samboerloven § 2 andre ledd bokstav b, eller at fremsettelsen av kravet i seg selv markerer samboerskapets opphør etter bokstav d. Midlertidig avgjørelse etter samboerloven er ikke aktuelt ved opphør som følge av at samboerne inngår ekteskap med hverandre, eller der samlivet tar slutt ved død, jf. § 20 første ledd.

Første ledd *første punktum* angir sikringsgrunnen, som skal forstås likt som i ekteskapsloven § 91. En midlertidig avgjørelse kan gis når det er «grunn til å frykte» at en samboer vil unndra eiendeler fra delingen eller på annen måte gjøre det vanskelig å oppfylle «rettighetene etter loven». Hovedkravet må altså knytte seg til samboernes rettigheter og plikter etter samboerloven.

Som etter gjeldende rett gir bestemmelsen kun adgang til midlertidig forføyning etter tvisteloven kapittel 34, se punkt 19.4.6.1. Arrest etter tvisteloven kapittel 33 kan etter lovteksten ikke gis, men en midlertidig forføyning kan utformes slik at den i praksis får tilsvarende innhold og virkning som arrest i formuesgoder, se punkt 19.4.6.2.

Første ledd *andre punktum* presiserer at kravet som skal sikres både kan være et pengekrav eller gå ut på noe annet enn betaling av penger. Tilsvarende fremgår ikke av ekteskapsloven § 91, men det legges til grunn at ekteskapslovens bestemmelse skal tolkes slik.

Andre ledd fastslår at når offentlig skifte er åpnet, er det retten som behandler boet som også avgjør eventuelle krav fra partene om midlertidig avgjørelse. Bestemmelsen viderefører gjeldende rett, som i dag fremgår av husstandsfellesskapsloven § 3 a med henvisning til ekteskapsloven kapittel 18. Regelen har sin parallell i ekteskapsloven § 104. Regelen foreslås inntatt i samboerloven og plassert i § 24 andre ledd for å lette forståelsen av loven og av prosessens forløp. Systematikken i § 24 blir dermed slik at mens første ledd fastsetter vilkårene for å avsi en midlertidig avgjørelse, angir andre ledd behandlingen av kravet når det fremsettes etter at offentlig skifte er åpnet. Andre ledd regulerer rettens kompetanse til å behandle saken og til å treffe midlertidig avgjørelse av eget tiltak. Krav om midlertid forføyning uten at offentlig skifte er åpnet fremsettes for den tingretten som er rett verneting etter samboerloven § 25.

Til § 25 Stedlig kompetanse. Verneting

Bestemmelsen regulerer hvor i riket en sak etter loven skal reises. Bestemmelsen gjelder alle tvister som påberopes med grunnlag i samboerloven. Forslaget er behandlet i punkt 19.4.7.

Første ledd gir hovedregelen om hvilken domstol som skal behandle en sak etter loven. Som «sak» omfattes alle typer søksmål og begjæringer, inklusive krav om offentlig skifte eller krav om midlertidig avgjørelse. Regelen får også anvendelse ved tvister som behandles i sivilprosessuelle former, det vil si utenom offentlig skifte. Prosessreglene i samboerloven vil utgjøre spesielle prosessregler for området og vil her gå foran tvistelovens vernetingsregler.

Bestemmelsen gir to alternative verneting, som kan velges av saksøker:

Første ledd *første alternativ* gir en part mulighet til å reise sak ved domstolen i den rettskretsen som var samboernes siste felles bopel. Alternativet tilsvarer i det vesentlige ekteskapsloven § 97 andre ledd bokstav a. «Bopel» skal forstås på samme måte som begrepet bopel i tvisteloven § 4-4 andre ledd. Med «siste felles» bopel menes stedet hvor samboerparet bodde sammen da samboerskapet opphørte

Første ledd *andre alternativ* viser til de alminnelige vernetingsreglene i tvisteloven § 4-4. En part kan velge å reise sak der saksøkte bor, jf. § 4-4 første og andre ledd. Partene i en samboertvist vil være fysiske personer, og tvisteloven § 4-4

tredje til femte ledd er ikke relevante. Unntaket er hvor saksøkte er konkurs, hvor § 4-4 sjette ledd kan påberopes.

Andre ledd gir regler for verneting i tilfeller hvor norske domstoler har kompetanse til å behandle saken, men der saksøkte ikke har alminnelig verneting i Norge, og saksøker heller ikke kan påberope vernetingsreglene i første ledd. Saksøkeren kan for det første velge å reise sak i rettskretsen hvor samboerne hadde «siste felles vanlig bosted», jf. *første alternativ*. Det siktes her til partenes felles vanlige bosted på tidspunktet da samboerforholdet opphørte. Eller saksøkeren kan reise sak i den rettskretsen hvor saksøkeren har vanlig bosted, jf. *andre alternativ*. Det avgjørende er da saksøkerens vanlige bosted på det tidspunktet saken reises.

For begge alternativene i andre ledd tilsvarer tilknytningskriteriet «vanlig bosted» det internasjonale begrepet «habitual residence», og skal forstås på samme måte som i ekteskapsloven § 97 første ledd første punktum og arveloven § 85, se Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 265-266 og side 314, jf. side 312.

Til § 26 Samboerskap med tilknytning til utlandet. Lovvalg og internasjonalt verneting

Bestemmelsen regulerer visse internasjonal-privatrettslige spørsmål i samboersaker med tilknytning til utlandet. Første ledd regulerer når samboerloven kan anvendes i saker med tilknytning til utlandet, mens andre ledd regulerer når slike saker har verneting i Norge, slik at en tvist kan løses av norske domstoler. Regelen er behandlet i punkt 19.4.8.

Første ledd første punktum gir hovedregelen om lovvalg. Regelen fastsetter lovvalget både for materielle og prosessuelle regler, og rekker dermed videre enn ekteskapsloven § 97 første ledd, som kun gjelder lovvalget for prosessuelle regler (skiftebehandlingen).

Første ledd første punktum fastslår at loven får anvendelse for samboere som har sitt «vanlige bosted» i Norge. Begrepet vanlig bosted skal forstås som det internasjonale begrepet «habitual residence», se merknaden til samboerloven § 25 andre ledd. Det er bostedet til samboerne på tidspunktet når en rettighet blir påberopt som er avgjørende for vurderingen. Det er tilstrekkelig at rettigheten er påberopt overfor motparten, det kreves ikke at det er foretatt formelle eller rettslige skritt. Bevishensyn tilsier likevel at kravet bør fremsettes skriftlig.

Mens første ledd første punktum gjelder saker mellom samboere uansett om tvisten oppstår under samlivet eller ved samlivets opphør, regulerer første ledd a*ndre punktum* tilfeller der samboerskapet har opphørt. Samboerloven får da anvendelse dersom samboerne hadde «felles vanlige bosted» i Norge frem til samlivet opphørte, jf. samboerloven § 2 andre ledd. Dette gjelder selv om én eller begge parter har flyttet til utlandet etter bruddet. En slik forståelse vil være i tråd med ekteskapsloven § 97 første ledd første punktum. At tilknytningsfaktoren er samboernes «felles» vanlige bosted er naturlig, ettersom paret må bo sammen for å regnes som samboere etter loven, jf. § 2 første ledd.

At det er samboernes bosted på opphørstidspunktet som er avgjørende, skiller seg fra kriteriet «første» felles vanlige bosted, som er bestemmende for lovvalget ved skifte av ektefellers felleseie. Samboerlovens regel innebærer at utenlandske samboerpar som flytter sammen til Norge omfattes av loven, selv om de ikke hadde noen tilknytning til Norge da samlivet ble etablert. Dette forutsetter imidlertid at paret hadde lovlig adgang til bosetting i riket.

Første ledd tredje punktum gir uttrykk for enhetsprinsippet (universalprinsippet) i norsk rett. Om én eller begge samboere har eiendeler i utlandet, endrer ikke dette vurderingen av lovvalget, som avgjøres etter første eller andre punktum. Der samboerloven gjelder, vil et eventuelt oppgjør også kunne omfatte formuesgoder som befinner seg i utlandet, se også Rt. 1995 side 1415 (side 1420).

Andre ledd bestemmer når en sak etter samboerloven kan reises i Norge, det vil si når en norsk domstol har kompetanse til å behandle saken (internasjonalt verneting). Regelen går foran tvisteloven § 4-3, men viker dersom annet følger av internasjonale forpliktelser. Andre ledd bruker tilknytningsfaktoren «vanlig bosted», som skal forstås som i første ledd.

Hovedregelen fremgår av *bokstav a*. Saken kan reises ved norsk domstol når begge samboerne har eller hadde «vanlig bosted» i riket frem til samboerskapets opphør. Hva som er opphørstidspunktet avgjøres av kriteriene i samboerloven § 2 andre ledd.

Bokstav b gir som alternativ at en norsk domstol kan behandle saken når saksøkte har vanlig bosted i riket.

Bokstav c er en sikkerhetsventil for norske borgere og EØS-borgere som ikke kan påberope norsk verneting etter bokstav a eller b. Bestemmelsen omfatter enhver sak som reises etter sam-

boerloven, jf. § 26 andre ledd første punktum, herunder spørsmålet om loven kommer til anvendelse. Bokstav c regulerer ikke norsk domsmyndighet i tvister mellom samboere som har annet rettslig grunnlag enn samboerloven.

Bestemmelsen gir en saksøker mulighet til å reise sak etter samboerloven for norsk domstol, dersom det godtgjøres at vedkommende på grunn av sitt statsborgerskap ikke vil kunne reise sak i det landet hvor vedkommende har vanlig bosted. Dette er kumulative vilkår. Det må være statsborgerskapet, eventuelt at borgeren har dobbelt statsborgerskap, som er årsaken til manglende tilgang til utenlandsk domstol der samboerne har sitt vanlige bosted mv.

Som følge av EU/EØS-reglene om fri bevegelse skal ordlyden tolkes utvidende. Om et samboerpar med statsborgerskap i en EØS-stat flytter til Norge for en periode og omfattes av samboerlovens regler og dernest flytter til et annet EØS-land, skal EØS-borgere behandles som norske borgere, dersom sak etter samboerloven reises og vilkårene ellers er til stede. Om et par som har statsborgerskap i et EØS-land ikke lenger er bosatt i Norge når samlivet opphører, antas det lite praktisk for paret å prøve saken for norske domstoler. Gitt at samtlige EØS-stater må anses som velutviklede rettsstater, antas det heller ikke praktisk at paret vil kunne godtgjøre at vedkommende på grunn av sitt statsborgerskap ikke vil kunne reise sak i det landet hvor vedkommende har vanlig bosted. De få sakene dette måtte gjelde, skal da løses gjennom en utvidende tolking av bokstav c.

Til § 27 Oppgjøret ved den enes død

Bestemmelsen gjelder oppgjøret når samboerskapet opphører ved den ene samboerens død. Når samboerskapet ender med død, vil lengstlevende ofte ha valget mellom å overta sentrale eiendeler i boet i uskifte eller kreve arv. Forslaget i § 27 har en viss parallell i ekteskapsloven §§ 76 og 77, og gjelder når lengstlevende ikke krever uskifte. Reglene om eierskap, sameie, deling og vederlag mv. i samboerloven vil avklare hvilke verdier som tilkommer lengstlevende og hvilke verdier som skal inngå i avdødes dødsbo.

Første ledd første punktum presiserer at bestemmelsen ikke gjelder der lengstlevende samboer krever uskifte etter arveloven § 32 flg. Bestemmelsen gjelder derved når avdødes verdier skal fordeles mellom lengstlevende samboer og arvingene etter avdøde. Et oppgjør ved død må gjennomføres i to trinn, slik som for ektefeller. Først må det foretas et verdimessig oppgjør mellom samboerne, for å klargjøre hvilke verdier som tilkommer lengstlevende og hvilke verdier som inngår i avdødes dødsbo. Første punktum presiserer at for det verdimessige oppgjøret ved den ene samboerens død gjelder reglene i samboerloven, med enkelte unntak.

Hovedregelen er at både lengstlevende samboer og førstavdødes arvinger kan påberope samboerlovens regler. Det presiseres i første ledd *andre punktum* at førstavdødes arvinger likevel ikke kan kreve lemping av en samboeravtale etter § 3 andre ledd eller kreve vederlag etter § 16 første ledd bokstavene a til c. Dette er skjønnsmessige bestemmelser som tar sikte på å skape et rimelig oppgjør mellom samboerne. Arvingene i et dødsbo vil sjelden ha den nyanserte og detaljerte innsikten i samboernes felles økonomi, som bruken av bestemmelsen krever. Hvordan partene har innrettet seg faktisk og økonomisk under samlivet vil være vanskelig å belyse for dødsboet i etterkant. Unntaket gjelder ikke vederlag etter § 16 første ledd bokstav d, som knytter seg til gjeld den andre parten har gjort fradrag for ved det økonomiske oppgjøret etter § 15 andre ledd bokstav b. Også førstavdødes arvinger kan dermed påberope vederlag etter bokstav d, der dette er aktuelt.

Om lengstlevende samboer senere skulle velge å skifte formue overtatt i uskifte, gjelder reglene i arveloven § 39 mv., som viderefører tidligere arvelov 1972 § 28 bokstav e.

Andre ledd gjelder retten til å overta de enkelte eiendelene og rettighetene ved en samboers død. I slike tilfeller gjelder arvelovens bestemmelser, se arveloven kapittel 15 del IV, inklusive utvalgets forslag til endring av § 114. Arveloven regulerer det øvrige forholdet mellom lengstlevende samboer og arvingene. Ved det økonomiske oppgjøret etter førstavdøde, kan den lengstlevende samboeren i tillegg til sin del av de midlene i samboeroppgjøret, ha rett til arv etter den avdøde samboeren med grunnlag enten i lov eller testament, jf. arveloven §§ 12-13.

Kapittel 7. Avsluttende bestemmelser

Til § 28 Ikrafttredelse. Overgangsregler

Bestemmelsen gir regler om ikrafttredelse og enkelte sentrale overgangsregler. Se kapittel 20 for omtale av forslaget.

Første ledd fastslår at loven skal gjelde fra den tid Kongen bestemmer, jf. *første punktum*. Loven kan settes i kraft helt eller delvis, jf. *andre punktum*.

Andre ledd bestemmer at loven gjelder for alle som flytter sammen og dermed blir samboere

etter at loven er satt i kraft. Selv om loven gjelder, vil ikke alle bestemmelser gjelde for alle samboere, jf. lovutkastet §§ 1 til 3.

For samboerskap som er etablert før loven trer i kraft, foreslås det enkelte overgangsregler, jf. *tredje ledd*. Regelen gjelder samboere som på lovens ikrafttredelsestidspunkt enten har, har hatt eller venter barn sammen og for samboere som har bodd sammen i minst tre år.

Tredje ledd *første punktum* angir at samboerlovens kapittel 1 med virkeområde og samboerdefinisjon, lovens kapittel 2 om fravikelighet, registrering av samboeravtaler og rett til informasjon om den andres økonomi, samt lovens kapittel 7 med regler om ikrafttredelse og overgangsordninger, gjelder med én gang loven trer i kraft. Formålet med regelen er å sikre valgfrihet for samboere i etablerte samboerrelasjoner og sikre at par som ønsker det, kan inngå avtaler som gir en regulering som passer for dem, jf. § 3.

Tredje ledd *andre punktum* regulerer at samboerlovens kapitler 3, 4, 5 og 6 skal gjelde etter ett år regnet fra lovens ikrafttredelsestidspunkt, med mindre noe annet følger av loven eller er avtalt innen utløpet av ettårsfristen. Forbeholdet i ordlyden om at annet kan følge av lov sikter særlig til at samboerloven kapittel 4 gjelder automatisk bare for samboere med felles barn. Bestemmelsene i kapitlene 3 til 6 inneholder rettigheter og plikter for samboere både i samlivet og ved samlivets opphør. Formålet med forslaget er å gi etablerte samboerpar tid til å områ seg før loven får betydning for dem. Om paret ikke inngår noen avtale, vil loven gjelde for dem ett år etter ikrafttredelsestidspunktet. Dette stenger ikke for at paret på et senere tidspunkt kan inngå samboeravtaler med hjemmel i samboerloven § 3. Utgangspunktet for en senere inngått samboeravtale kan imidlertid ha blitt et annet, som følge av de rettighetene og pliktene som i mellomtiden kan være opparbeidet etter samboerloven.

En del samboere vil antakelig ha inngått avtaler om eierforhold, ansvar for gjeld mv. før lovens ikrafttredelse. Slike avtaler forblir gyldige selv om loven trer i kraft, jf. *fjerde ledd*. Avtaler om eierforhold kan for eksempel gi grunnlag for unntak fra den foreslåtte sameiepresumsjonen i lovforslaget § 10. Eventuelle avtaler om delingen vil imidlertid bare være bindende så langt de ikke strider mot samboerloven. Om samboerne ønsker å fravike loven, må de inngå en avtale i tråd med reglene i §§ 3 og 4 der dette kreves.

Ordre public-forbeholdet i fjerde ledd antas særlig praktisk dersom ulike avtalemodeller kjent fra fremmed rett, kan fremstå krenkende eller i strid med grunnleggende prinsipper om likeverd mellom kjønnene mv.

Femte ledd presiserer at eiendeler og rettigheter ervervet til felles personlig bruk før ikrafttredelsen vektlegges så sant samlivsbruddet kommer minst ett år etter lovens ikrafttredelse. Det innebærer for eksempel at dersom et samboerpar flyttet sammen, fikk barn og investerte i felles bolig i 2015, loven trer i kraft i 2027 og samlivet opphører i 2030, så kan hver av partene kreve deling av boligens nettoverdi i 2030, med mindre de har avtalt noe annet.

For at loven skal komme til anvendelse for et konkret samboerpar, må samboerskapet bestå på lovens ikrafttredelsestidspunkt, jf. *sjette ledd*. Dersom partene flytter fra hverandre eller en av dem dør før loven trer i kraft, gjelder ikke loven for det økonomiske oppgjøret. Om samboerskapet opphørte som følge av at partene flyttet fra hverandre, kommer normalt ulovfestet rett og husstandsfellesskapsloven til anvendelse. Om samboerskapet opphørte som følge av at en av dem eller begge døde, vil arveloven komme til anvendelse.

I *syvende ledd* foreslås det at departementet kan gi nærmere overgangsregler. Slike regler trenger derfor ikke gis av Kongen.

Til § 29 Endringer i andre lover

Loven § 29 inneholder forslag til enkelte endringer i andre lover som følge av utvalgets forslag til samboerlov. Bestemmelsen gir ikke et uttømmende forslag om endringer i lover hvor det kan være grunn til å vurdere enten materielle eller lovtekniske endringer. Endringsforslagene tar først og fremst sikte på å sikre de rettighetene og forpliktelsene som samboerloven fastsetter.

Til nr. 1 (endringer i tinglysingsloven)

Utvalget foreslår at tinglysingsloven *§ 13 femte ledd* endres slik at en rettshandel som gjelder fast eiendom og som krever samtykke eller tillatelse etter samboerloven må foreligge før rettshandelen kan registreres (tinglyses). Forslaget er nærmere omtalt i punkt 10.7 og punkt 21.5. Bakgrunnen for forslaget er at samboerloven § 11 gir enkelte innskrenkninger i eierrådigheten over eiendom som brukes som samboerparets felles bolig, etter mønster fra ekteskapsloven § 32.

Egenerklæring fra samboeren om vedkommende er i en samboerrelasjon og om det er tale om felles bolig eller ikke, bør i utgangspunktet være tilstrekkelig for at registermyndigheten oppfyller undersøkelsesplikten som § 13 femte ledd

innebærer. Dette er også forutsatt i forarbeidene til tinglysingsloven, se Ot.prp. nr. 66 (1968–69) *Om lov om endringer i lov av 20. mai 1927 nr. 1 om ektefellers formuesforhold m.m* side 38, hvor det også påpekes at det kan være straffbart bevisst å oppgi uriktige opplysninger til myndighetene.

Til nr. 2 (endringer i rettshjelploven)

Utvalget foreslår at det i rettshjelploven *§ 11 andre ledd nr. 1* tilføyes at saker etter samboerloven gir rett til fritt rettsråd når de øvrige vilkårene er oppfylte. Formålet er å styrke en samboers mulighet til å ivareta sine rettigheter etter samboerloven. Endringen vil likestille adgangen for fritt rettsråd for saker etter samboerloven, ekteskapsloven og husstandsfellesskapsloven. Forslaget er behandlet i punkt 21.6.

Til nr. 3 (endringer i rettsgebyrloven)

Til § 16

Rettsgebyrloven *§ 16 nr. 1 tredje punktum* foreslås endret slik at henvisningen til husstandsfellesskapsloven § 3 a erstattes av samboerloven § 22. Forslaget er behandlet i punkt 21.7.

Bakgrunnen er at husstandsfellesskapsloven § 3 a foreslås opphevet, slik at samboeres adgang til offentlig skifte vil reguleres av samboerloven § 22.

Tilsvarende endring foreslås i § 16 *nr. 3 første punktum*.

Til § 18

Rettsgebyrloven *§ 18 andre ledd andre punktum* foreslås endret på samme måte som rettsgebyrloven § 16. Endringen innebærer at samboerloven § 22 erstatter gjeldende henvisning til husstandsfellesskapsloven § 3 a.

Tilsvarende endring foreslås i § 18 *tredje ledd*.

Til nr. 4 (endringer i husstandsfellesskapsloven)

Til § 1

Utvalget foreslår å endre husstandsfellesskapsloven *§ 1* slik at husstandsfellesskapsloven kun får anvendelse for husstandsmedlemmer som verken er gift eller samboere. Forslaget er omtalt i punkt 21.3. Formålet er at det enkelte paret kun skal omfattes av én av lovene: husstandsfellesskapsloven, ekteskapsloven eller samboerloven. Hvem som anses som gift, følger av ekteskapslovens regler. Som «samboere» regnes par som omfattes av samboerloven.

Til nr. 3 a

Utvalget foreslår å oppheve husstandsfellesskapsloven § 3 a. Samboernes adgang til å kreve offentlig skifte foreslås regulert i samboerloven § 22. Forslaget er behandlet i punkt 21.3 og punkt 19.4.3.

Til nr. 5 (endringer i ekteskapsloven)

Til § 31

Utvalget foreslår å endre ekteskapsloven *§ 31 tredje ledd* slik at den samsvarer med forslaget til samboerloven § 10. Forslagene er behandlet i punkt 21.2.1 og punkt 11.5, og det vises til begge redegjørelsene også for forståelsen av forslaget om å endre regelen i ekteskapsloven.

Bestemmelsen gir en presumsjonsregel for at ektefeller eier sammen felles bolig og løsøre som har tjent til ektefellenes felles personlige bruk. Endringen innebærer at felles bolig og løsøre antas å være i sameie, med mindre det er grunnlag for noe annet. Dette vil styrke retten til sameie i felles bolig og i løsøre ervervet til felles personlig bruk under ekteskapet.

Selv om endringsforslaget kan fremstå som en innskrenking av ordlyden gjennom å avgrense eiendelene til «felles bolig og løsøre», legges det til grunn at ny ordlyd er dekkende for hvilke eiendeler som i realiteten vil anses ervervet til felles personlig bruk gjennom indirekte bidrag etter gjeldende rett.

Presumsjonen for sameie i parets løsøre styrkes ved at alt av løsøre omfattes og at eierpresumsjonen ikke avgrenses til «vanlig innbo» slik som i dag. «Løsøre» skal forstås på samme måte som etter samboerloven § 10, se merknaden til denne bestemmelsen.

Sameiepresumsjonen gjelder kun felles bolig og løsøre som «har tjent til ektefellenes felles personlige bruk». Ordlyden «har tjent til» avviker fra samboerlovens begrepsbruk «ervervet til», jf. § 10. Utvalget foreslår at § 31 tredje ledd beholder det innarbeidede begrepet «har tjent til», men det legges til grunn at anvendelsen i all hovedsak vil sammenfalle med «ervervet til», slik sistnevnte begrep skal forstås etter samboerloven § 10.

Til § 39

Utvalget foreslår å endre ekteskapsloven *§ 39 tredje punktum* slik at ektefellers gjensidige opplysningsplikt om økonomiske forhold omfatter en parts rett til å kreve slike opplysninger fra «inndrivingsvirksomhet». Begrunnelsen er at en tilsva-

rende regel foreslås for samboere, jf. lovforslaget § 7 første ledd bokstav b. Endringen i ekteskapsloven skal forstås på samme måte. Forslaget er behandlet i punkt 13.5.2 og punkt 21.2.2.

Til § 59

Utvalget foreslår at det i ekteskapsloven § 59 første ledd om skjevdeling tilføyes et nytt *andre punktum*. Regelen presiserer hvilke midler en ektefelle kan holde utenfor delingen i tilfeller hvor ektefellene var samboere før de giftet seg. Formålet er at ekteskapsloven og samboerloven skal gi en konsistent regulering, og bidra til en rimelig fordeling av de verdiene som er skapt i samlivet. Forslaget er behandlet i punkt 21.2.3.

Regelen er relevant for ektefeller som har bodd sammen før de giftet seg. Andre punktum innebærer at bare midler som «ikke anses ervervet til felles personlig bruk i et forutgående samboerskap etter samboerloven § 12» kan gi grunnlag for skjevdeling etter § 59 første ledd første punktum. Forslaget medfører samtidig at øvrige verdier som er akkumulert i et forutgående samboerskap, som utgangspunkt ikke kan holdes utenfor delingen av felleseiet etter § 59 første ledd første punktum. Formålet med regelen er å fjerne adgangen til skjevdeling etter første ledd av midler som paret reelt sett har skapt under samlivet og uavhengig av om de har vært samboere eller ektefeller.

Andre punktum viser til samboerloven § 12, som definerer hvilke eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk under samboerskapet. Samboerlovens forståelse av denne formuleringen skal ligge til grunn. Avgrensningen følger både av lov og av avtale siden partene i en samboeravtale bestemme om en eiendel eller rettighet skal anses ervervet til felles personlig bruk eller ikke, jf. samboerloven § 3 første ledd bokstav c.

Med formuleringen «samboerskap» i nytt andre punktum siktes det i utgangspunktet til samboerskap som var omfattet av samboerloven § 2 da paret inngikk ekteskap. Par som har barn sammen vil omfattes av samboerloven fra det tidspunktet de flytter sammen, uten at kravet om tre års botid gjelder, jf. § 2 første ledd bokstav a. Andre punktum skal imidlertid også gjelde om et samboerpar uten barn sammen gifter seg før det har gått tre år.

Om paret derimot har valgt å fravike samboerloven helt eller delvis, eller har definert enkelte eiendeler som § 12-midler, jf. samboerloven § 3 første ledd, bør verdier som samboeravtalen bidrar til å holde utenfor deling, lede til at ektefellen på vanlig måte kan kreve skjevdeling av disse verdiene etter § 59 første ledd.

Utvalget foreslår videre en endring i § 59 *andre ledd andre punktum*. I vurderingen om en ektefelles rett til å holde midler utenfor deling etter første ledd helt eller delvis kan settes til side, skal det etter forslaget særlig legges vekt på «samlivets» varighet og «partenes» innsats for familien. Den samlede varigheten av samboerskapet og ekteskapet skal altså ses under ett. Tilsvarende skal rimelighetsvurderingen vektlegge den samlede innsatsen for familien, uavhengig av om innsatsen skjedde i samboerskapet eller i ekteskapet.

Til § 96

Utvalget foreslår at ekteskapsloven *§ 96 andre ledd* endres slik at det blir tilstrekkelig at én av ektefellene kan kreve offentlig skifte også når ektefellene har fullstendig særeie. Det vil dermed ikke lenger kreves enighet mellom ektefeller med fullstendig særeie for å åpne offentlig skifte. Bakgrunnen er forslaget til samboerloven § 22, hvor en tilsvarende adgang til offentlig skifte foreslås for samboere. Forslaget har til formål å likebehandle ektefeller med fullstendig særeie og samboere, se punkt 19.4.3 og punkt 21.2.4.

Til nr. 6 (endringer i arveloven)

Til § 84

Utvalget foreslår å endre arveloven § 84 første ledd tredje punktum slik at særregelen om verneting for de sammensatte skiftene mellom ektefeller også gjelder der en arvelater etterlater seg en samboer og det skal foretas deling av samboernes verdier etter samboerloven kapittel 4.

Til § 109

Utvalget foreslår å endre overskriften i arveloven § 109, tilføye et nytt andre ledd, og la nåværende andre ledd bli et nytt og endret tredje ledd. Forslaget er omtalt i punkt 21.4.

Bestemmelsens overskrift foreslås endret for å reflektere at arveloven § 109 nå regulerer både det beløpsmessige oppgjøret etter ekteskap og etter samboerskap. Betegnelsen «beløpsmessig» foreslås istedenfor «verdimessig», siden begrepet allerede er benyttet i første ledd.

Nytt *andre ledd* presiserer at det også etter et samboerskap som er regulert av samboerloven, er behov for å avklare hvilke verdier som etter lov og avtale tilkommer lengstlevende samboer og hvilke

verdier som på samme måte tilkommer førstavdøde. Slik som for ektefeller må det også mellom samboere avklares hvilke verdier avdøde hadde før man kjenner dødsboets størrelse, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 328.

Det er de verdiene og forpliktelsene som etter samboerloven tilkommer førstavdøde samboer, som inngår i skiftet av dødsboet. Avdødes dødsbo vil i utgangspunktet bestå av de eiendelene, rettighetene og forpliktelsene avdøde hadde etter lov og avtale ved dødsfallet. Det er særlig samboerloven §§ 8 til 10 og slik disse er korrigert gjennom reglene om deling, gjeldsfradrag og vederlag etter samboerloven §§ 13 til 16, som vil avgrense avdødes dødsbo.

Når samboerskapet opphører ved død presiserer også samboerloven § 27 at det verdimessige oppgjøret skal skje etter samboerlovens regler, mens det gjenstandsmessige oppgjøret skal skje etter arvelovens regler, jf. arveloven §§ 104 følgende og utvalgets forslag til arveloven § 114 nytt andre ledd.

Gjeldende § 109 andre ledd blir nytt *tredje ledd,* og det foreslås at bestemmelsen endres for å sikre at regelen for insolvente arvelatere kommer til anvendelse uansett om arvelateren etterlater seg ektefelle eller samboer. Dersom arvelateren etterlater seg en samboer, er det bare de eiendelene og rettighetene som den avdøde samboeren rådet over og de forpliktelsene som avdøde var ansvarlig for på dødsfallstidspunktet, som inngår i dødsboet, jf. samboerloven §§ 8, 9 og 10. Det innebærer samtidig at dødsboet i et slikt tilfelle ikke blir tilført midler fra lengstlevende samboer gjennom reglene om deling eller vederlag, jf. samboerloven §§ 14, 15 og 16.

Til § 112

Utvalget foreslår at arveloven § 112 endres slik at den også omfatter samboere. *Første punktum* klargjør at kreditorene til en gjenlevende samboer kan kreve dekning i hans eller hennes eiendeler frem til det økonomiske oppgjøret er avsluttet. I tilfeller der det skal foretas deling etter samboerloven kapittel 4 vil en samboer kunne kreve fradrag for gjeld som er pådratt i samlivet etter reglene i samboerloven § 15. Som for ektefeller vil dødsboet dermed ikke lide noe tap ved at kreditorene kan søke dekning i gjenlevende sin formue.

Utvalget foreslår at det som for ektefeller presiseres i *andre punktum* at for forpliktelser som en samboer har pådratt seg etter at arvelateren døde, kan det ikke tas utlegg i eiendeler som skal deles. Formålet er som for ektefeller å sikre at den gjenlevende ikke reduserer dødsboets andel ved å pådra seg gjeld etter at samboeren gikk bort, men før delingen er gjennomført, jf. Prop. 107 L (2017–2018) *Om lov om arv og dødsboskifte (arveloven)* side 329. Hver av samboernes delingsformue beregnes med utgangspunkt i verdiene på skjæringstidspunktet, som her vil si dødsfallstidspunktet, jf. samboerloven § 15, jf. § 13 første ledd bokstav e. Gjeld som en samboer har pådratt etter dødsfallstidspunktet vil dermed ikke kunne komme til fradrag ved beregning av delingsformuen.

Til § 114

I arveloven § 114 nytt *andre ledd* foreslås regler om rett til å overta eiendeler og rettigheter når samlivet opphører som følge av den ene samboerens død. Forslaget er behandlet i punkt 21.4.

Det følger av samboerloven § 27 andre ledd at arveloven gjelder for retten til å overta eiendeler og rettigheter der samboerskapet opphører som følge av den ene samboerens død. Arveloven § 114 andre ledd gir noen særlige regler for samboere. I tillegg vil de øvrige reglene om rett til å overta eiendeler og rettigheter i arveloven gjelde.

Det fremgår av § 114 andre ledd *første punktum* at lengstlevende samboer, hvis det ikke er åpenbart urimelig, har rett til å overta eiendeler og rettigheter som samboeren eier fullt ut eller for det vesentlige. Formuleringen sikter i praksis til eiendeler og rettigheter som enten er i eneeie eller som er i sameie, men der den som ønsker å overta eier minst 75 prosent av verdien. I tillegg foreslås det i andre ledd *andre punktum* at lengstlevende samboer skal ha rett til å overta felles bolig og innbo så sant ikke særlige grunner tilsier noen annet. Utgangspunktet er derved at lengstlevende skal ha rett til å overta felles bolig med innbo også der eiendelene tilhører førstavdøde. Om arvingene ønsker å motsette seg dette, må de kunne påvise «særlige grunner». Vilkåret «særlige grunner» skal forstås på samme måte som etter arveloven § 114 første ledd. Forslaget gir derved lengstlevende en noe videre adgang til å overta eiendeler og rettigheter enn det som vil gjelde etter samboerloven § 17. Om samboerne har, har hatt eller venter barn sammen, vil lengstlevende samboer uansett kunne kreve å overta felles bolig og innbo i uskifte, jf. arveloven § 32 første ledd bokstav a.

Det fremgår av andre ledd *tredje punktum* at arveloven § 113 fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende. Henvisningen til femte ledd innebærer at lengstlevende samboer ved salg til andre enn

arvingene, får forkjøpsrett under ellers like vilkår. Om arvingene vinner frem med et krav om salg, vil derved lengstlevende ha rett til å tre inn i høyeste bud eller tilsvarende.

Gjeldende § 114 andre ledd blir nytt *tredje ledd*. Det antas at bestemmelsen i tredje ledd vil få beskjeden betydning, men det er mulig den kan ha få en viss betydning for kortvarige samliv eller der de som bor sammen ikke oppfyller samboerlovens krav for å anses som samboere. Det kan for eksempel gjelde søskenbarn som bor sammen.

Kapittel 24
Forslag til lov om det økonomiske forholdet mellom samboere (samboerloven)

Kapittel 1. Lovens virkeområde, definisjoner mv.

§ 1 *Hva loven gjelder*

Loven gjelder rettigheter og plikter på det økonomiske området mellom samboere og det økonomiske oppgjøret ved opphør av samboerskap, jf. § 2.

Med mindre annet er avtalt, gjelder lovens kapittel 4 bare for samboere som har, har hatt eller venter barn sammen.

§ 2 *Etablering og opphør av samboerskap*

Med samboere menes to personer som bor sammen i et parforhold og som

a) har, har hatt eller venter barn sammen
b) har bodd sammen i minst tre år
c) har avtalt at loven skal gjelde, jf. § 3.

Personene regnes som samboere selv om de bor fra hverandre for en tid på grunn av utdanning, arbeid, sykdom, institusjonsopphold eller liknende. To personer som ikke kan inngå ekteskap etter ekteskapsloven § 3 første ledd første eller andre punktum, § 3 andre ledd første punktum, eller som er gift eller samboer med en annen, regnes ikke som samboere.

Samboerskapet skal anses opphørt når

a) samboerne inngår ekteskap
b) samboerne flytter fra hverandre
c) en av samboerne dør
d) en av samboerne har krevd offentlig skifte eller reist sak om oppgjøret.

Kapittel 2. Avtaler mellom samboere. Fravikelighet

§ 3 *Samboeravtaler. Fravikelighet*

Samboere kan avtale om

a) loven skal gjelde for dem,
b) kapittel 4 skal gjelde for dem, og
c) om bestemte eiendeler og rettigheter skal anses ervervet til felles personlig bruk etter § 12.

En avtale etter første punktum kan også inngås med sikte på et forestående samboerskap.

En samboeravtale etter første ledd kan helt eller delvis settes ut av kraft hvis den vil virke urimelig overfor en av partene. I stedet for å sette avtalen ut av kraft, kan retten bestemme at samboeren som blir urimelig dårlig stilt, skal få et beløp fra den andre samboeren.

Reglene i avtaleloven kapittel 3 gjelder så langt de passer.

§ 4 *Formkrav for samboeravtaler*

Samboeravtaler etter § 3 må inngås skriftlig. Samboerne må samtidig i nærvær av to vitner som begge samboerne har godtatt, og som er til stede sammen og vet at det er en samboeravtale som skal inngås, underskrive samboeravtalen eller vedkjenne seg sin tidligere underskrift. Også vitnene skal underskrive samboeravtalen mens samboerne er til stede. Kreves det for en samboer samtykke av verge eller fremtidsfullmektig, må dette samtykket gis på samme måte. Vitnene må være myndige og ved full sans og samling.

En samboeravtale som oppfyller kravene i bestemmelsen her, er bindende for samboerne selv og deres arvinger. Avtalen kan endres eller oppheves på samme måte.

Samboeravtaler kan inngås digitalt innenfor en fastsatt offentlig ordning. Kongen kan i forskrift gi regler om at samboeravtaler kan opprettes digitalt, og om hvilke krav som må være oppfylt for at slike avtaler skal være gyldige. I forskriften kan det gjøres unntak fra formkravene i første ledd.

§ 5 *Registrering av samboeravtaler mv.*

En samboeravtale kan registreres ved Registerenheten i Brønnøysund (Samboeravtaleregisteret). Også avtaler om endring og opphør av en samboeravtale kan registreres.

Kongen kan gi nærmere regler om etablering av en registreringsordning for samboeravtaler (Samboeravtaleregisteret), herunder fastsettelse

av gebyr, regler om behandlingsansvaret, hvilke opplysninger som skal registreres, adgangen til å dele opplysninger, regler som sikrer korrekte og oppdaterte opplysninger, samt sletting av opplysninger.

§ 6 *Opplysningsplikt i forbindelse med at partene flytter sammen. Dokumentasjon*

Hver av partene kan kreve at den andre dokumenterer eiendeler og rettigheter, samt gjeld og andre forpliktelser på tidspunktet partene flytter sammen. Partene bør ta vare på dokumentasjon som viser eiendeler og forpliktelser da de flyttet sammen.

Kapittel 3. Rettigheter og plikter under samboerskapet

§ 7 *Opplysningsplikt om økonomiske forhold. Plikt til gjensidig forsørgelse*

Samboere har plikt til å gi hverandre de opplysningene som er nødvendige for å vurdere deres økonomiske stilling. En samboer kan kreve slike opplysninger av den andre samboeren og av

a) skattemyndighetene, inkludert innsyn i samboerens skattemelding og fastsatt formues- og inntektsskatt
b) selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet, forsikringsvirksomhet eller inndrivingsvirksomhet, og av andre som har midler til forvaltning.

Retten til innsyn gjelder saldo mv. En samboer kan når særlige grunner krever det, ha rett til innsyn i transaksjonsdata. Retten til innsyn gjelder inntil det økonomiske oppgjøret etter samboerskapet er fastsatt eller avtalt.

Samboere har sammen ansvaret for de utgiftene og det arbeidet som kreves for det felles husholdet og til dekning av andre felles behov, oppfostringen av barna og hver samboers særlige behov. Samboerne bidrar ved tilskudd av penger, ved arbeid i hjemmet eller på annen måte.

§ 8 *Ansvar for gjeld*

En samboer kan ikke stifte gjeld med virkning for den andre samboeren hvis det ikke er særskilt hjemmel for det i lov eller avtale.

En samboer kan under samlivet med ansvar for begge samboerne inngå vanlige avtaler om det daglige husholdet og oppfostringen av barna og vanlige avtaler for å dekke den enkelte samboerens nødvendige behov. Dette gjelder også leie av felles bolig. Slike avtaler anses å være inngått med ansvar for begge samboerne hvis ikke noe annet går frem av forholdene.

Hvis den andre parten forsto eller burde ha forstått at avtalen gikk ut over det samboeren hadde rett til, blir bare denne samboeren forpliktet.

Ekteskapsloven §§ 51 til 53 gjelder tilsvarende så langt de passer for samboere.

§ 9 *Hovedregelen om samboeres rett til å råde over egne eiendeler*

Hver av samboerne eier det vedkommende hadde da de flyttet sammen og det de senere erverver, dersom ikke annet er avtalt eller bestemt.

§ 10 *Presumsjon for sameie basert på bidrag under samlivet*

Om samboerne har ervervet løsøre til felles personlig bruk, legges det til grunn at samboerne eier eiendelen sammen, med mindre lov, avtale eller forholdene ellers gir grunnlag for noe annet.

Om boligen er ervervet til felles personlig bruk, legges det til grunn at samboerne eier boligen sammen, med mindre lov, avtale eller forholdene ellers gir grunnlag for noe annet.

Om det ikke er grunnlag for noe annet, legges det til grunn at samboerne for eiendeler etter første og andre ledd er eiere av en halvpart hver.

For eiendeler som eies sammen, gjelder ellers bestemmelsene i lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameie så langt de passer.

§ 11 *Begrensninger i råderetten over felles bolig*

En samboer som helt eller delvis eier eller leier den felles boligen, kan ikke uten skriftlig samtykke fra den andre samboeren

a) overdra, pantsette, forpakte bort eller inngå eller si opp en leie- eller framleieavtale for en eiendom som brukes som felles bolig
b) overdra eller pantsette en andel, aksje eller obligasjon som leieretten til felles bolig er knyttet til.

Rådighetsbegrensningene gjelder inntil det økonomiske oppgjøret etter samboerskapet er avtalt eller fastsatt.

Dersom samtykke blir nektet eller ikke kan skaffes innen rimelig tid, kan samboeren eller den andre parten i avtalen kreve at tingretten avgjør spørsmålet om disposisjonen skal tillates. Tillatelse skal gis hvis retten finner at det ikke foreligger rimelig grunn for den andre samboeren til å nekte samtykke. Avgjørelsen treffes ved kjennelse. Bestemmelsene i arveloven kapittel 17 V (tvister ved offentlig skifte) får tilsvarende anvendelse.

Har en samboer handlet i strid med første ledd, kan den andre samboeren kreve avtalen omstøtt ved dom. Søksmål må reises innen seks måneder etter at samboeren fikk kunnskap om avtalen, og senest innen ett år etter tinglysingen dersom avtalen gjelder fast eiendom.

§ 12 *Eiendeler og rettigheter som ikke anses ervervet til felles personlig bruk*

Om ikke annet er avtalt anses følgende eiendeler og rettigheter ikke ervervet til felles personlig bruk:

a) eiendeler og rettigheter som en samboer eide da partene flyttet sammen,
b) eiendeler og rettigheter som en samboer har fått som arv eller gave fra andre enn samboeren,
c) det eiendeler eller rettigheter nevnt i bokstav a eller b er ombyttet til,
d) eiendeler og rettigheter som er av personlig karakter eller som ikke kan overdras, samt øvrige eiendeler og rettigheter regulert i ekteskapsloven § 61,
e) finansielle eiendeler som kontanter, bankinnskudd, livspoliser, andre pengekrav og liknende, og
f) eiendeler og rettigheter som hovedsakelig er knyttet til en samboers næringsvirksomhet.

For avtale etter første ledd gjelder §§ 3, 4 og 5.

Kapittel 4. Rett til deling og fradrag for gjeld ved opphør av samboerskap

§ 13 *Skjæringstidspunktet for eiendeler og rettigheter, avkastning og gjeld som omfattes av delingen*

Det som skal inngå i delingsgrunnlaget, er verdien av eiendelene og rettighetene som hver samboer hadde

a) da samboerne flyttet fra hverandre
b) på et avtalt tidspunkt
c) da stevning med krav om deling eller vederlag kom inn til retten, jf. §§ 14 og 16
d) da krav om offentlig skifte kom inn til retten, jf. § 22
e) ved samboerens død.

Tidspunktet som inntrer først, skal legges til grunn.

Avkastning av midler som en samboer helt eller delvis var eier av, og som blir opptjent etter tidspunktet som nevnt i første ledd, skal ikke inngå i delingsgrunnlaget.

En samboer kan ikke kreve fradrag for gjeld samboeren har pådratt seg etter tidspunktet som nevnt i første ledd.

§ 14 *Rett til deling av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk*

Opphører samboerskapet, kan samboere som har, har hatt eller venter barn sammen kreve deling av verdien av eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk, om ikke annet er avtalt, jf. § 3. Delingsformuen beregnes etter § 15. Kravet må fremsettes innen ett år fra skjæringstidspunktet, jf. § 13.

Vil retten til deling etter første ledd føre til et urimelig resultat overfor en av partene, kan den settes helt eller delvis til side. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på samboerskapets varighet, samboerens innsats for familien, hensynet til barn samboerne skal forsørge videre og partenes økonomiske stilling etter samlivet.

§ 15 *Beregning av delingsformuen. Fradrag for gjeld og vederlag*

Ved opphør av samboerskapet beregnes hver av samboernes delingsformue på følgende måte:

a) Verdiene på skjæringstidspunktet inngår i delingsgrunnlaget, jf. § 13.
b) Om en eiendel eller rettighet helt eller delvis er finansiert av verdier som ikke er ervervet til felles personlig bruk etter § 12, skal denne verdien eller delen av verdien ikke inngå i delingsgrunnlaget.
c) Om eiendeler og rettigheter til felles personlig bruk, er overdratt inntil ett år før skjæringstidspunktet, skal overskuddet ved overdragelsen inngå i delingsgrunnlaget.

Hver av samboerne kan kreve å gjøre fradrag i delingsgrunnlaget

a) for gjeld som har finansiert eiendeler eller rettigheter som inngår i delingsgrunnlaget, jf. første ledd
b) for annen gjeld bare dersom samboerens verdier som ikke inngår i delingsgrunnlaget, ikke er store nok til å dekke gjelden
c) for beregnet vederlag etter § 16, om det er verdier igjen etter at gjelden er dekket.

Hver av samboernes verdier beregnet etter første ledd, med fradrag etter andre ledd, utgjør samboernes delingsformue. Delingsformuen likedeles.

Var en samboer insolvent på skjæringstidspunktet, foretas ingen deling.

Kapittel 5 Rett til vederlag, rett til å overta felles bolig med innbo og bruksrett til felles bolig ved opphør av samboerskap

§ 16 *Rett til vederlag ved opphør av samboerskap*

En samboer kan kreve vederlag fra den andre samboeren ved det økonomiske oppgjøret etter samboerskap når

a) samboeren gjennom bidrag til familiens underhold, ved arbeid eller på annen måte har medvirket til å øke eller bevare den andre samboerens verdier som ikke er ervervet til felles personlig bruk, jf. § 12
b) den andre samboeren har brukt verdier ervervet til felles personlig bruk til å øke verdier som ikke deles
c) den andre samboeren på utilbørlig måte har svekket delingsformuen
d) den andre samboeren har gjort fradrag for gjeld etter § 15 andre ledd bokstav b.

Grunnlaget for krav om vederlag må ha oppstått i løpet av samlivet og senest ved det økonomiske oppgjøret. Vederlag etter første ledd kan trekkes fra egne midler før deling, jf. § 15 andre ledd bokstav c. Krav etter første ledd kan bare gjøres gjeldende i den utstrekning verdiene ikke trengs til dekning av gjeld. Et vederlagskrav som det ikke er dekning for ved oppgjøret, kan ikke gjøres gjeldende senere.

§ 17 *Retten til å overta eiendeler og rettigheter ved opphør av samboerskap. Retten til å kreve salg*

Ved opphør av samboerskap kan samboerne avtale hvem som skal overta eiendelene og rettighetene, jf. § 21.

Ved uenighet har hver av samboerne rett til å overta

a) eiendom som samboeren kan løse på odel
b) eiendeler og rettigheter som samboeren fullt ut eller for det vesentlige eier
c) felles bolig og vanlig innbo som den andre samboeren helt eller delvis har retten til, dersom særlige grunner tilsier det og det ytes et vederlag som tilsvarer omsetningsverdien. Retten til å overta gjelder ikke der eiendelen eller rettigheten er ervervet fra den andres slekt ved arv eller gave.

Krav om å få overta en eiendel eller rettighet må fremsettes senest ett år etter skjæringstidspunktet i § 13 første ledd. Overstiger verdien av de eiendelene eller rettighetene en samboer vil overta, den verdien samboeren har krav på, skal denne samboeren betale den andre samboeren det overskytende.

En samboer kan kreve at eiendeler og rettigheter som ikke blir overtatt etter første eller andre ledd, blir solgt.

Reglene i ekteskapsloven §§ 69 til 72 gjelder tilsvarende så langt de passer.

§ 18 *Felles gjeld. Retten til å overta eiendeler og rettigheter som tjener til sikkerhet for felles gjeld*

Er samboerne sammen ansvarlig for gjeld, kan hver av dem kreve at gjelden dekkes før oppgjøret gjennomføres. Krever en samboer å overta eiendeler eller rettigheter som tjener som sikkerhet for gjeld de sammen er ansvarlig for, kan den andre samboeren kreve at samboeren overtar alt ansvar for gjeld mv. knyttet til eiendelen eller rettigheten.

Dersom långiver ikke samtykker til å frita fra gjeldsansvaret eller sikkerhetsstillelsen, kan den andre samboeren kreve eiendelen eller rettigheten solgt. § 17 fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende. Långiver kan bare nekte samtykke om det foreligger saklig grunn.

§ 19 *Bruksrett til felles bolig*

Når samboerens eller barns særlige behov tilsier det, kan en samboer gis bruksrett til en felles bolig som helt eller delvis overtas av den andre samboeren. Det kan bestemmes at bruksretten skal være tidsbegrenset. Bruksretten faller bort når hensynet til samboeren eller barn ikke lenger gjør bruksrett rimelig.

Den samboeren som eier boligen, kan kreve vanlig markedsleie. Er boligen sameie mellom samboerne, nedsettes leien forholdsmessig. Leien løper fra det tidspunktet det blir satt frem krav om det.

Kapittel 6. Fremgangsmåten ved det økonomiske oppgjøret

§ 20 *Virkeområde*

Har samboerskapet opphørt, jf. § 2 andre ledd, gjelder reglene i dette kapittelet for fremgangsmåten for det økonomiske oppgjøret ved opphør av samboerskapet når begge lever.

Samboere med meklingsplikt etter barnelova må fremlegge gyldig meklingsattest for å kreve åpning av offentlig skifte eller reise sak etter samboerloven, med mindre det kreves en midlertid avgjørelse.

§ 21 *Avtale om det økonomiske oppgjøret ved opphør*

Det økonomiske oppgjøret ved opphør av samboerskap kan skje ved avtale mellom partene. Samboerne gjennomfører selv oppgjøret.

En avtale om helt eller delvis oppgjør bør være skriftlig. Avtalen bør inneholde en oppstilling av hva hver av partene skal eie etter samlivet, hvilke forpliktelser som hver av partene skal være ansvarlig for og om oppgjøret er ment å være endelig. Dokumentasjonen bør oppbevares for ettertiden.

En avtale kan helt eller delvis settes ut av kraft hvis den vil virke urimelig overfor en av partene. Reglene i avtaleloven kapittel 3 gjelder så langt de passer.

§ 22 *Åpning av offentlig skifte*

Ved opphør av samboerskap mens begge lever kan hver av samboerne kreve at det åpnes offentlig skifte. Skiftet omfatter alle eiendeler og rettigheter som har betydning for oppgjøret etter loven. Offentlig skifte må kreves senest to år etter skjæringstidspunktet i § 13 første ledd.

Ved offentlig skifte skal retten sikre at avgjørelsen ikke blir til skade for en samboer som har verge eller fremtidsfullmektig.

Reglene i ekteskapsloven kapittel 18 gjelder tilsvarende så langt de passer. Bostyrer oppnevnes bare i særlige tilfeller.

§ 23 *Forberedende rettsmøte*

Før det åpnes offentlig skifte skal retten innkalle partene til et forberedende rettsmøte, med mindre retten finner at et slikt møte vil ha liten hensikt. I møtet skal det gis veiledning om reglene som gjelder for oppgjøret, og om mulig skal spørsmål partene tvistes om, avklares. Dommeren kan mekle mellom partene.

Kommer partene til enighet, og dommeren finner det ubetenkelig, kan det i rettsmøtet inngås rettsforlik.

Forberedende rettsmøte etter denne paragrafen er ikke offentlig, og allmennheten har ikke rett til innsyn etter tvisteloven kapittel 14, med mindre retten bestemmer noe annet.

§ 24 *Midlertidige avgjørelser*

Er det ved opphør av samboerskap grunn til å frykte at en samboer vil unndra eiendeler fra delingen eller på annen måte gjøre det vanskelig å oppfylle den andre samboerens rettigheter etter loven, kan den andre samboeren kreve midlertidig forføyning etter tvisteloven kapittel 32 og 34. Kravet som skal sikres, kan være et pengekrav eller gå ut på noe annet enn betaling av penger.

Når det er åpnet offentlig skifte, treffer den retten som behandler boet avgjørelse om midlertidig forføyning etter reglene i første ledd. Retten kan også av eget tiltak treffe slik avgjørelse.

§ 25 *Stedlig kompetanse. Verneting*

Sak etter loven reises på det stedet som er samboernes siste felles bopel eller ved saksøktes alminnelige verneting etter tvisteloven § 4-4.

Hører saken under norsk domsmyndighet, jf. § 26 andre ledd, uten at saksøkte har alminnelig verneting i riket, kan saken reises i den rettskretsen hvor samboerne hadde siste felles vanlig bosted eller der saksøkeren har vanlig bosted.

§ 26 *Samboerskap med tilknytning til utlandet. Lovvalg og internasjonalt verneting*

Loven gjelder for samboere som har sitt vanlige bosted i riket når en rettighet blir påberopt. Ved opphør av samboerskap gjelder loven også dersom samboerne hadde felles vanlige bosted i riket frem til opphøret. Formue som én eller begge partene eier omfattes også om formuen befinner seg utenfor riket.

Dersom ikke annet er fastsatt ved overenskomst med fremmed stat, kan sak om fastsettelse eller fullbyrdelse av rettighetene i loven reises ved norsk domstol

a) når begge samboerne har eller hadde vanlig bosted i riket frem til samboerskapets opphør
b) når saksøkte har vanlig bosted i riket
c) når saksøkeren er norsk statsborger og det godtgjøres at hun eller han på grunn av sitt statsborgerskap ikke vil kunne reise sak i det landet hvor vedkommende har vanlig bosted.

§ 27 *Oppgjøret ved den enes død*

Om samboeren ikke krever uskifte etter arveloven § 32 flg., gjelder samboerlovens regler for det verdimessige oppgjøret ved den ene samboerens død. Arvingene etter førstavdøde kan likevel ikke kreve lemping etter § 3 andre ledd eller vederlag etter § 16 første ledd bokstavene a til c.

For retten til å overta de enkelte eiendelene og rettighetene og forholdet mellom lengstlevende samboer og førstavdødes arvinger ellers, gjelder reglene i arveloven.

Kapittel 7. Avsluttende bestemmelser

§ 28 *Ikrafttredelse. Overgangsregler*

Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. De enkelte bestemmelsene kan settes i kraft til ulik tid.

Loven gjelder for samboere som har flyttet sammen etter lovens ikrafttredelse.

Lovens kapittel 1, 2 og 7 gjelder også for samboere som hadde flyttet sammen før loven ble satt i kraft, jf. § 2 første ledd. Lovens kapittel 3, 4, 5 og

6 gjelder så sant ikke annet følger av loven eller er avtalt, ett år etter lovens ikrafttredelse.

Ensidige eller gjensidige disposisjoner som var gyldig inngått på det stedet og på det tidspunktet de ble foretatt, er bindende så sant ikke annet følger av ordre public.

Nettoverdien av eiendeler og rettigheter ervervet til samboernes felles personlige bruk før lovens ikrafttredelse, skal gi grunnlag for rettigheter etter loven dersom samboerskapet opphører minst ett år etter lovens alminnelige ikrafttredelsestidspunkt.

Loven gjelder ikke dersom samboerskapet var opphørt som følge av samlivsbrudd eller død før lovens ikrafttredelse.

Departementet kan gi nærmere overgangsregler.

§ 29 *Endringer i andre lover*

Fra den tid loven trer i kraft gjøres følgende endringer i andre lover:

1. I lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing (tinglysingsloven) skal § 13 femte ledd lyde:

Dokumenter vedrørende rettshandler som krever samtykke eller tingrettens tillatelse etter ekteskapsloven *eller samboerloven*, kan bare registreres når samtykke eller endelig tillatelse foreligger.

2. I lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp (rettshjelploven) skal § 11 andre ledd nr. 1 lyde:

1. i saker etter ekteskapsloven*, samboerloven* eller barneloven kap. 5, 6, 7 og 8, herunder saker om tvangsfullbyrdelse og midlertidig sikring.

3. I lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr (rettsgebyrloven) gjøres følgende endringer:

§ 16 nr. 1 tredje punktum skal lyde:
For åpning av offentlig skifte etter ekteskapsloven kapittel 18 eller *samboerloven § 22* betales 10,5 ganger rettsgebyret, eventuelt gebyr etter § 18 tredje ledd.

§ 16 nr. 3 første punktum skal lyde:
3. For forberedende rettsmøte etter arveloven, ekteskapsloven eller *samboerloven* betales 2 ganger rettsgebyret.

§ 18 andre ledd andre punktum skal lyde:
Det samme gjelder ved innstilling av bobehandlingen eller tilbakelevering etter ekteskapsloven §§ 106 og 107 *eller samboerloven § 22 tredje ledd første punktum*.

§ 18 tredje ledd skal lyde:

Har det i et bo vært oppnevnt bostyrer etter arveloven § 134 annet ledd, ekteskapsloven § 100 eller *samboerloven § 22 tredje ledd*, betales halvparten av fullt gebyr såfremt oppnevningen ikke er blitt tilbakekalt etter arveloven § 157, jf. ekteskapsloven § 100 første ledd annet punktum og *samboerloven § 22 tredje ledd første punktum*.

4. I lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap (husstandsfellesskapsloven) gjøres følgende endringer:

§ 1 første punktum skal lyde:
Reglene i denne loven gjelder når to eller *flere personer* over 18 år *som verken er gift eller samboere*, har bodd sammen i en husstand, og husstandsfellesskapet opphører ved at en av dem dør, eller ved at husstandsfellesskapet opphører på annen måte enn ved død.

§ 3 a skal oppheves.

5. I lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapsloven) gjøres følgende endringer:

§ 31 tredje ledd skal lyde:

Ved vurderingen av hvem som har ervervet *felles bolig og løsøre* som har tjent til ektefellenes felles personlige bruk, *legges det til grunn at ektefellene eier eiendelene sammen, dersom ikke noe annet er bestemt eller forholdene ellers gir grunnlag for noe annet*.

§ 39 tredje punktum skal lyde:
En ektefelle kan også kreve opplysninger av selskaper, foretak eller andre institusjoner som driver finansieringsvirksomhet, forsikringsvirksomhet *eller inndrivingsvirksomhet* og av andre som har midler til forvaltning.

§ 59 første ledd nytt andre punktum skal lyde:
Bare midler som ikke anses ervervet til felles personlig bruk i et forutgående samboerskap etter samboerloven § 12 kan gi grunnlag for skjevdeling etter første punktum.

§ 59 andre ledd andre punktum skal lyde:
Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på *samlivets* varighet og *hver av partenes* innsats for familien.

§ 96 andre ledd skal lyde:

Har ektefellene fullstendig særeie, skal det åpnes offentlig skifte hvis *en ektefelle* krever det. *En ektefelle* må kreve offentlig skifte innen to år etter at ekteskapet ble oppløst, jf. § 25.

6. I lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven) gjøres følgende endringer:

§ 84 første ledd tredje punktum skal lyde:
Etterlater arvelateren seg ektefelle *eller samboer*, og det er et felleseie som også skal skiftes *eller det skal foretas deling etter samboerloven kapittel 4*, eller skal det skiftes etter at en ektefelle eller samboer har sittet i uskifte, behandles boet av tingretten i den rettskretsen der ektefellen eller samboeren har sitt alminnelige verneting, eventuelt oppholdssted hvis det ikke kan påvises noe alminnelig verneting etter tvisteloven § 4-4.

§ 109 ny paragrafoverskrift skal lyde:
§ 109 *Den beløpsmessige fordelingen etter ekteskap og samboerskap*

§ 109 nytt andre ledd skal lyde:

De verdiene og forpliktelsene som etter samboerloven tilkommer førstavdøde samboer, inngår i skiftet av dødsboet.

§ 109 andre ledd blir nytt tredje ledd og skal lyde:

Var *avdøde* insolvent, er det bare *den avdødes* rådighetsdel av felleseiet *eller de eiendelene, rettighetene og forpliktelsene den avdøde samboeren hadde på dødsfallstidspunktet, som inngår* i hans eller hennes dødsbo.

§ 112 skal lyde:

Ektefellens *eller samboerens* kreditorer kan frem til skiftet *eller det økonomiske oppgjøret* er avsluttet kreve dekning i hans eller hennes eiendeler. For forpliktelser som ektefellen *eller samboeren* har pådratt seg etter at arvelateren døde, kan det likevel ikke tas utlegg i eiendeler som skal deles.

§ 114 nytt andre ledd skal lyde:

Hvis det ikke vil være åpenbart urimelig, har lengstlevende samboer rett til å overta bestemte eiendeler som førstavdøde samboer fullt ut eller for det vesentlige eier. Dersom særlig grunner ikke tilsier noe annet, har lengstlevende samboer rett til å overta felles bolig med innbo som helt eller delvis var eid av den avdøde samboeren. Arveloven § 114 fjerde og femte ledd gjelder tilsvarende.

Gjeldende andre ledd blir nytt tredje ledd.

Kilder

Lover

Kongeriket Norges Grunnlov 17. mai 1814 (Grunnloven).
Lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene (domstolloven).
Lov 31. mai 1918 nr. 4 om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer (avtaleloven).
Lov 7. juni 1935 nr. 2 om tinglysing (tinglysingsloven)
Lov 18. juni 1965 nr. 6 om sameige (sameigelova).
Lov 10. april 1969 nr. 17 om hendelege eigedomshøve (hendeleg eigedomshøvelova).
Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning (skadeserstatningsloven).
Lov 28. juni 1974 nr. 58 om odelsretten og åsetesretten (odelslova).
Lov 12. desember 1975 nr. 59 om dokumentavgift (dokumentavgiftsloven).
Fellesnordisk lov 10. juni 1977 nr. 71 om anerkjennelse og fullbyrding av nordiske dommer på privatrettens område.
Lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp (rettshjelpsloven).
Lov 8. april 1981 nr. 7 om barn og foreldre (barnelova).
Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven).
Lov 17. desember 1982 nr. 86 om rettsgebyr (rettsgebyrloven)
Lov 8. juni 1984 nr. 59 om fordringshavernes dekningsrett (dekningsloven).
Lov 12. juni 1987 nr. 56 om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven).
Lov 16. juni 1989 nr. 69 om forsikringsavtaler (forsikringsavtaleloven).
Lov 4. juli 1991 nr. 45 om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører (husstandsfellesskapsloven).
Lov 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap (ekteskapsloven).
Lov 26. juni 1992 nr. 86 om tvangsfullbyrdelse (tvangsfullbyrdelsesloven).
Lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner (gjeldsordningsloven).
Lov 27. november 1992 nr. 109 om gjennomføring i norsk rett av hoveddelen i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) m.v. (EØS-loven).
Lov 17. desember 1993 nr. 120 om endringer i lov av 18. august 1911 nr. 8 om skatt av formue og inntekt (skatteloven).
Lov 17. desember 1993 nr. 130 om endringer i lov av 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd og i visse andre lover.
Lov 9. desember 1994 nr. 64 om løysingsrettar.
Lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd (folketrygdloven).
Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (aksjeloven).
Lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven).
Lov 26. mars 1999 nr. 17 om husleieavtaler (husleieloven).
Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).
Lov 2. juli 1999 nr. 63 om pasient- og brukerrettigheter (pasient- og brukerrettighetsloven).
Lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd (barnetrygdloven).
Lov 12. desember 2003 nr. 107 om endringer i lov 26. mars 1999 nr. 14 om skatt av formue og inntekt (skatteloven).
Lov 6. juni 2003 nr. 38 om bustadbyggjelag (bustadbyggjelagslova).
Lov 6. juni 2003 nr. 39 om burettslag (burettslagslova).
Lov 5. desember 2003 nr. 100 om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven).
Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven).
Lov 3. juni 2005 nr. 37 om utdanningsstøtte (utdanningsstøtteloven).
Lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven).

Lov 15. desember 2006 nr. 76 om endringer i lov 12. desember 1975 nr. 59 om dokumentavgift.
Lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift (reindriftsloven).
Lov 7. mars 2008 nr. 5 om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte).
Lov 19. desember 2008 nr. 112 om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere).
Lov 29. mai 2009 nr. 30 om husbanken (husbankloven).
Lov 19. juni 2009 nr. 98 om endring av lov om odelsretten og åsetesretten, lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. og lov om jord mv.
Lov 26. mars 2010 nr. 9 om vergemål (vergemålsloven).
Lov 25. november 2011 nr. 44 om verdipapirfond (verdipapirfondloven).
Lov 27. mai 2016 nr. 14 om skatteforvaltning (skatteforvaltningsloven).
Lov 16. juni 2016 nr. 48 om adopsjon (adopsjonsloven).
Lov 9. desember 2016 nr. 88 om folkeregistrering (folkeregisterloven).
Lov 16. juni 2017 nr. 65 om eierseksjoner (eierseksjonsloven).
Lov 15. juni 2018 nr. 38 om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven).
Lov 14. juni 2019 nr. 21 om arv og dødsboskifte (arveloven).
Lov 11. juni 2021 nr. 63 om endringer i ekteskapsloven (ekteskap inngått med mindreårig, etter utenlandsk rett mv.)
Lov 25. april 2025 nr. 12 om innkreving av statlige krav mv. (innkrevingsloven) (trer i kraft den tid Kongen bestemmer, ikke i kraft pr. 14. mai 2025).

Opphevede lover

Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) [opphevet].
Lov 13. august 1915 nr. 7 om tvangsfuldbyrdelse [opphevet].
Lov 21. februar 1930 om skifte (skifteloven) [opphevet].
Lov 19. juni 1964 nr. 14 om avgift på arv og visse gaver (arveavgiftsloven) [opphevet].
Lov 17. juni 1966 nr. 12 om folketrygd [opphevet].
Lov 3. mars 1972 nr. 5 om arv m.m. (arvelova) [opphevet].
Lov 5. juni 1981 nr. 47 om endring i lov av 4. februar 1960 nr. 1 om boligbyggelag og lov av 4. februar 1960 [opphevet].
Lov 30. april 1993 nr. 40 om registrert partnerskap (partnerskapsloven) [opphevet].

Forskrifter

Forskrift 18. februar 2000 nr. 108 Instruks om utredning av statlige tiltak (utredningsinstruksen).
Forskrift 12. desember 2005 nr. 1443 til lov om fri rettshjelp (rettshjelpsforskriften).
Forskrift 14. juli 2017 nr. 1201 til folkeregisterloven (folkeregisterforskriften).
Forskrift 9. desember 2020 nr. 2648 om finansforetakenes utlånspraksis (utlånsforskriften).

Forarbeider

Norske offentlige utredninger

NUT 1962:2 *Utkast til lov om arv.*
NOU 1979: 32 *Formuerettslig lempningsregel.*
NOU 1980: 50 *Samliv uten vigsel Om enkelte lovregler i tilknytning til samliv uten vigsel («papirløse ekteskap»).*
NOU 1987: 30 *Innstilling til ny ekteskapslov – del II.*
NOU 1988 :12 *Husstandsfellesskap.*
NOU 1991: 16 *Gjeldsordning for personer med betalingsvansker.*
NOU 1999: 25 *Samboerne og samfunnet.*
NOU 2001: 32 B *Rett på sak.*
NOU 2001: 35 *Forslag til endringer i reindriftsloven.*
NOU 2006: 10 *Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter.*
NOU 2007: 16 *Ny skiftelovgivning.*
NOU 2009: 5 *Farskap og annen morskap.*
NOU 2020: 14 *Ny barnelov.*
NOU 2024: 19 *Ny boligleielov.*

Proposisjoner

Ot.prp. nr. 63 (1917) *Om utfærdigelse av en lov om avslutning av avtaler, om fuldmagt og om ugyldige viljeserklæringer.*
Ot.prp. nr. 30 (1967–68) *Om lov om hendelege eigedomshøve.*
Ot.prp. nr. 66 (1968–69) *Om lov om endringer i lov av 20. mai 1927 nr. 1 om ektefellers formuesforhold m. m.*
Ot.prp. nr. 35 (1978–79) *Om lov om rettergangsmåten i straffesaker (straffesakloven)*
Ot.prp. nr. 50 (1980–81) *Om A) Om lov om gjeldsforhandlinger og konkurs B) lov om fordringshavernes dekningsrett C) lov om ikrafttredelse*

av ny gjeldsforhandlings- og konkurslovgivning m. m.

Ot.prp. nr. 75 (1980–81) *Om lov om endring i lover av 4. februar 1960 nr. 1 om boligbyggelag og nr. 2 og borettslag m.v.*

Ot.prp. nr. 5 (1982–83) *Om lov om endringer i avtaleloven 31 mai 1918 nr 4, m.m. (generell formuerettslig lempingsregel)*.

Ot.prp. nr. 28 (1990–91) *Om lov om ekteskap*.

Ot.prp. nr. 52 (1990–91) *Om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører.*

Ot.prp. nr. 65 (1990–91) *Om lov om tvangsfullbyrding og midlertidig sikring (tvangsfullbyrdingsloven)*.

Ot.prp. nr. 1 (1993–94) *Skatteopplegget 1994 – Lovendringer*

Ot.prp. nr. 4 (1993–94) *Om lov om endringer i lov 17 juni 1966 nr 12 om folketrygd og i visse andre lover (Større trygdemessig likhet for samboere og ektepar. Økning av særtillegget for minstepensjonistektepar. Endringer i reglene om pensjon mv for personer med utenlandsopphold. Endringer i bidragsreglene og andre endringer.)*.

Ot.prp. nr. 33 (1993–94) *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrking av kriminalitetsofres stilling)*.

Ot.prp. nr. 29 (1995–96) *Om ny lov om folketrygd (folketrygdloven)*.

Ot.prp. nr. 82 (1997–98) *Om lov om husleieavtaler (husleieloven)*.

Ot.prp. nr. 3 (1998–99) *Om lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)*.

Ot.prp. nr. 8 (1998–99) *Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv (inndragning av utbytte)*.

Ot.prp. nr. 57 (2000–2001) *Om lov om barnetrygd (barnetrygdloven)*.

Ot.prp. nr. 99 (2001–2002) *Om lov om endringer i lov 17. juli 1992 nr. 99 om frivillig og tvungen gjeldsordning for privatpersoner mv. (gjeldsordningsloven)*.

Ot.prp. nr. 29 (2002–2003) *Om lov om endringer i barneloven mv. (Nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene mv.)*.

Ot.prp. nr. 30 (2002–2003) *Om lov om bustadbyggjelag (bustadbyggjelagslova) og lov om burettslag (burettslagslova)*.

Ot.prp. nr. 42 (2002–2003) *Om lov om endringer i skatteloven m.m.*

Ot.prp. nr. 64 (2002–2003) *Om lov om medisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven)*.

Ot.prp. nr. 82 (2003–2004) *Om lov om endringer i barneloven (felles foreldreansvar for samboende foreldre)*.

Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) *Om lov om straff (straffeloven)*.

Ot.prp.nr.91 (2003–2004) *Om lov om endringer i lov 13. juni 1980 nr. 35 om fri rettshjelp m.m.*

Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) *Om lov om mekling og rettergang i sivile tvister (tvisteloven)*.

Ot.prp. nr. 103 (2004–2005) *Om lov om endringer i barnelova mv. (omfang av samvær, styrking av meklingsordningen, tiltak for å beskytte barn mot overgrep, foreldreansvar etter dødsfall, tilbakebetaling av barnebidrag mv.)*.

Ot.prp. nr. 26 (2005–2006) *Om lov om endringer i skatte- og avgiftslovgivningen (endret skatte- og avgiftsopplegg 2006 mv.)*.

Ot.prp. nr. 1 (2006–2007) *Skatte- og avgiftsopplegget 2007 – lovendringer.*

Ot.prp. nr. 25 (2006–2007) *Om lov om reindrift (reindriftsloven)*.

Ot.prp. nr. 11 (2007–2008) *Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (styrket stilling for fornærmede og etterlatte.*

Ot.prp. nr. 33 (2007–2008) *Om lov om endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven mv. (felles ekteskapslov for heterofile og homofile par)*.

Ot.prp. nr. 73 (2007–2008) *Om lov om endringer i arveloven mv. (arv og uskifte for samboere)*.

Ot.prp. nr. 44 (2008–2009) *Om lov om endring av lov om odelsretten og åsetesretten, lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom mv. og lov om jord mv.*

Ot.prp. nr. 93 (2008–2009) *Om lov om endringar i menneskerettsloven mv. (inkorporering av kvinnediskrimineringskonvensjonen)*.

Ot.prp. nr. 110 (2008–2009) *Om lov om vergemål (vergemålsloven)*.

Prop. 164 L (2015–2016) *Lov om folkeregistrering (folkeregisterloven)*.

Prop. 39 L (2016–2017) *Lov om eierseksjoner (eierseksjonsloven)*.

Prop. 49 L (2017–2018) *Endringer i ekteskapsloven (absolutt 18-årsgrense for å inngå ekteskap i Norge)*.

Prop. 107 L (2017–2018) *Lov om arv og dødsboskifte (arveloven)*.

Prop. 86 L (2022–2023) *Endringer i arveloven mv. (ansvaret for arvelaterens forpliktelser)*.

Prop. 80 L (2023–2024) *Endringar i rettsgebyrloven (justering av multiplikator for forliksklage og forkynning av betalingsoppmoding)*.

Prop. 99 L (2023–2024) *Endringer i ekteskapsloven (forbud mot ekteskap mellom nære slektninger)*.

Prop. 37 L (2024–2025) *Lov om innkreving av statlige krav mv. (innkrevingsloven) og endringer i tvangsfullbyrdelsesloven mv.*

Innstillinger

Innst. O nr. 71 (1990–91) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om ekteskap.*
Innst. O nr. 72 (1990–91) *Innstilling fra justiskomiteen om lov om rett til felles bolig og innbo når husstandsfellesskap opphører.*
Innst. 121 S (2021–2022) *Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantforslag om å innføre en fravikelig samboerlov.*

Stortingsmeldinger

St.meld. nr. 50 (1984–85) *Om familiepolititikken.*
St.meld. nr. 12 (1988–89) *Folketrygdens økonomi og pensjonssystem.*
St.meld. nr. 2 (1992–93) *Revidert nasjonalbudsjett 1993.*
St.meld. nr. 1 (1993–94) *Nasjonalbudsjettet 1994.*
St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap.*
Meld. St. 24 (2022–2023) *Felleskap og meistring. Bu trygt heime.*

Andre stortingsdokumenter

Dok. nr. 16 (2011–2012) *Rapport til Stortingets presidentskap fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven. Rapport fra Menneskerettighetsutvalget om menneskerettigheter i Grunnloven, avgitt 19. desember 2011.*
Dokument 8:5 S (2021–2022). *Representantforslag 5 S (2021–2022) fra stortingsrepresentantene Naomi Ichihara Røkkum, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Ane Breivik og Sofie Høgestøl.*

Høringer

Justis- og politidepartementet. Høring om forslag om endringer i arveloven – rett til arv og uskifte for samboere. Høringsnotat av 22. januar 2007

Rettspraksis

Høyesterett

Rt. 1965 side 1247
Rt. 1969 side 901
Rt. 1974 side 849
Rt. 1975 side 220
Rt. 1977 side 1143
Rt. 1978 side 1352
Rt. 1978 side 871
Rt. 1979 side 1463
Rt. 1980 side 1403
Rt. 1982 side 1102
Rt. 1983 side 1146
Rt. 1984 side 497
Rt. 1990 side 1226
Rt. 1990 side 240
Rt. 1995 side 1415
Rt. 1996 side 1666
Rt. 1999 side 177
Rt. 1999 side 718
Rt. 2000 side 1089
Rt. 2001 side 716
Rt. 2003 side 750
Rt. 2006 side 833
Rt. 2008 side 1764
Rt. 2009 side 1261
Rt. 2011 side 1168
Rt. 2011 side 1176
Rt. 2011 side 410
Rt. 2012 side 1985
Rt. 2013 side 1630
Rt. 2015 side 93
HR-2016-2554-P
HR-2016-476-A
HR-2017-2064-A
HR-2018-1265-A
HR-2019-2286-A
HR-2019-2420-A
HR-2023-650-U
HR-2024-2161-A
HR-2024-814-A

Lagmannsrettene

RG 1993 side 216 (Agder)
LB-2003-2237
LH-2006-169654
LB-2009-105299
LA-2016-100488
LF-2017-65537
LB-2019-10245
LB-2019-48543
LB-2021-96815
LH-2021-86177
LB-2022-2637
LB-2022-158734
LH-2022-145422
LB-2023-186820
LH-2023-139378
LB-2024-4595
LE-2024-84889

Rundskriv, retningslinjer, vedtak mv.

Vedtak 19. januar 1996 nr. 4263 om borgerlig vigselsformular. Fastsatt ved kgl.res. 19. januar 1996 med hjemmel i lov av 4. juli 1991 nr. 47 om ekteskap § 15.

Bankklagenemnda, 1997. Avgjørelse i klagesak (20. juni 1997). Dokumentnr. BKN-1997-15

Lovavdelingen i Justis- og politidepartementet. Tolkningsuttalelse (11. desember 1997). En ektefelles og ligningsmyndighetenes opplysningsplikt overfor den andre ektefellen. JD-LOV-1997-9123.

Statens sivilrettsforvaltning, 2017. Rundskriv om fri rettshjelp (20. desember 2016). SRF-2017-1.

Skatteetaten, 2020. Retningslinje for utleggstrekk (15. desember 2020).

Skatteetaten, 2024. Skatte-ABC 2024/2025 (21. november 2024).

Utenlandske (nasjonale) rettskilder

Australia

Commonwealth: Family Law Act 1975 (Cth). https://www.legislation.gov.au/C2004A00275/latest/text. [Besøkt 13. april 2025].

Western Australia: Family Court Act 1997 (WA). https://www.legislation.wa.gov.au/legislation/statutes.nsf/law_a1839.html. [Besøkt 13. april 2025].

Belgia

Code civil/Burgerlijk Wetboek. https://www.droitbelge.be/codes.asp#civ. [Besøkt 14. april 2025].

Canada

Alberta: Family Property Act, RSA 2000, c F-4.7. https://canlii.ca/t/56g58. [Besøkt 13. april 2025].

British Colombia: Family Law Act, SBC 2011, c 25. https://canlii.ca/t/56fps. [Besøkt 13. april 2025].

Manitoba: The Family Property Act, CCSM c F25. https://www.canlii.org/en/mb/laws/stat/ccsm-c-f25/latest/attachment/f25.pdf. [Besøkt 13. april 2025].

Saskatchewan: The Family Property Act, SS 1997, c F-6.3. https://canlii.ca/t/5635k. [Besøkt 13. april 2025].

Danmark

Arveloven. (2021, LBK nr 1347 af 15/06/2021). Bekendtgørelse af arveloven. Justitsministeriet. https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1347. [Besøkt 13. april 2025].

Ægtefælleskifteloven (2021, LBK nr 1808 af 03/09/2021). Bekendtgørelse af lov om ægtefælleskifte m.v. Justitsministeriet. https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2021/1808. [Besøkt 13. april 2025].

Lejeloven (2022, LOV nr 341 af 22/03/2022). Lov om leje. Social- og Boligministeriet. https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/341. [Besøkt 13. april 2025].

England

Lover

Family Law Act 1996, c. 27. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/27/contents. [Besøkt 14. april 2025].

Offentlige dokumenter

Law Commission (2007) (Law Com No 307). *Cohabitation: The Financial Consequences of Relationship Breakdown*. https://www.gov.uk/government/publications/cohabitation-the-financial-consequences-of-relationship-breakdown. [Besøkt 14. april 2025].

Law Commission (2024) (Law Com No 417). *Financial remedies on divorce and dissolution. A scoping report.* https://lawcom.gov.uk/publication/financial-remedies-scoping-report-and-summary/. [Besøkt 14. april 2025].

Finland

Lover

Lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll (26/2011). https://www.finlex.fi/sv/lagstiftning/forfattningssamling/2011/26. [Besøkt 14. april 2025].

Lag angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983). https://finlex.fi/sv/lagstiftning/1983/361#L1P5. [Besøkt 14. april 2025].

Offentlige dokumenter

RP 37/2010 rd. *Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om upplösning av sambors gemensamma hushåll och om ändring av vissa lagar som har samband med den*. https://www.finlex.fi/sv/regeringspropositioner/

2010/37?language=swe. [Besøkt 14. april 2025].

Frankrike

Code civil. https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721/. [Besøkt 14. april 2025].

Island

Lover

Lög um skipti á dánarbúum o.fl. nr. 20/1991. [Skifteloven]. https://www.althingi.is/lagas/155/1991020.html. [Besøkt 14. april 2025].

Húsaleigulög nr. 36/1994. [Husleieloven]. https://www.althingi.is/lagas/155/1994036.html. [Besøkt 14. april 2025].

Barnalög nr. 76/2003. [Barneloven]. https://www.althingi.is/lagas/155/2003076.html. [Besøkt 14. april 2025].

Lög um lögheimili og aðsetur nr. 80/2018. [Folkeregisterloven]. https://www.althingi.is/lagas/155/2018080.html. [Besøkt 14. april 2025].

Andre kilder

Þjóðskrá [Folkeregisteret]. https://www.skra.is/english/e-delivery/cohabitation-registration/ [Besøkt 12.02.2024].

Irland

Lover

Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010. https://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/24/enacted/en/print. [Besøkt 14. april 2025].

Offentlige dokumenter

The Law Reform Commission (2006): *Report Series: Rights and duties of cohabitants* (LRC 82-2006). https://publications.lawreform.ie/Portal/External/en-GB/RecordView/Index/36049. [Besøkt 14. april 2025].

New Zealand

Property (Relationships) Act 1976. https://www.legislation.govt.nz/act/public/1976/0166/latest/DLM440945.html. [Besøkt 14. april 2025].

Family Proceedings Act 1980. https://www.legislation.govt.nz/act/public/1980/0094/latest/whole.html#DLM40495. [Besøkt 14. april 2025].

Sverige

Lover

Jordabalk (SFS 1970:994). Justitiedepartementet. https://lagen.nu/1970:994#A1. [Besøkt 14. april 2025].

Äktenskapsbalk (SFS 1987:230). Justitiedepartementet. https://lagen.nu/1987:230. [Besøkt 14. april 2025].

Lag om sambors gemensamma hem (SFS 1987:232). Justitiedepartementet. [Opphevet]. https://lagen.nu/1987:232. [Besøkt 14. april 2025].

Lag om homosexuella sambor (SFS 1987:813). Justitiedepartementet. [Opphevet]. https://lagen.nu/1987:813. [Besøkt 14. april 2025].

Sambolag (SFS 2003:376). Justitiedepartementet. https://lagen.nu/2003:376. [Besøkt 14. april 2025].

Offentlige dokumenter

SOU 1999:104 *Nya samboregler*. https://lagen.nu/sou/1999:104. [Besøkt 14. april 2025].

Prop. 2002/03:80 *Ny sambolag*. https://lagen.nu/prop/2002/03:80#kommentar-0000:199322034046/P1. [Besøkt 14. april 2025].

Lantmäteriet. Handbok Fastighetsinskrivning. https://www.lantmateriet.se/globalassets/fastigheter/andra-agare/handbok-fastighetsinskrivning.pdf. [Besøkt 14. april 2025].

Rettspraksis

NJA 2019 s. 23. https://www.domstol.se/hogsta-domstolen/avgoranden2/2019/20110/. [Besøkt 14. april 2025].

Skottland

Lover

Family Law (Scotland) Act 2006, c.2 (2006). https://www.legislation.gov.uk/asp/2006/2 [Besøkt 14. april 2025].

Matrimonial Homes (Family Protection) (Scotland) Act 1981, c. 59. https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/59. [Besøkt 14. april 2025].

Offentlige dokumenter

Scottish Law Commission (2022). *Report on Cohabitation* (Scot Law Com No. 261). https://www.scotlawcom.gov.uk/files/4916/6781/8178/Cohabitation_Report_and_draft_-Bill.pdf. [Besøkt 14. april 2025].

Tyskland

Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/. [Besøkt 14. april 2025].

Internasjonale konvensjoner

Konvensjon mellom Norge, Danmark, Finland, Island og Sverige inneholdende internasjonalprivatrettslige bestemmelser om ekteskap, adopsjon og vergemål (6. februar 1931).

Den europeiske menneskerettighetskonvensjon med tilleggsprotokoller (EMK). Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (4. november 1950).

Haagkonvensjonen 1961. The Convention of 5 October 1961 on the Conflicts of Laws Relating to the Form of Testamentary Dispositions (5. oktober 1961).

Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter med protokoller (SP). International Covenant on Civil and Political Rights (16. desember 1966).

Konvensjonen om avskaffelse av alle former for diskriminering av kvinner med protokoll (KDK). Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (18. desember 1979).

FNs konvensjon om barnets rettigheter med protokoller (barnekonvensjonen). Convention on the Rights of the Child (20. november 1989).

FN konvensjon om personer med nedsatt funksjonsevne. Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) (12. desember 2006).

Luganokonvensjonen 2007. Konvensjon om domsmyndighet og om anerkjennelse og fullbyrding av dommer i sivile og kommersielle saker. Convention on jurisdiction and the enforcement of judgements in civil and commercial matters (30. oktober 2007).

EU-forordninger, direktiver mv.

Brusselkonvensjonen. Council Regulation (EC) No 44/2001 of 22 December 2000 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. (22. desember 2000).

Brusselforordningen. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast) (12. desember 2012).

Personvernforordningen. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). (27. april 2016).

Forordningen om ektefellers formuesforhold. Council Regulation (EU) 2016/1103 of 24 June 2016 implementing enhanced cooperation in the area of jurisdiction, applicable law and the recognition and enforcement of decisions in matters of matrimonial property regimes (24. juni 2016).

Internasjonal rettspraksis, komitéanbefalinger mv.

Avgjørelser fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen

James m.fl. mot Storbritannia, 21. februar 1986, saksnr. 8793/79.

Gillow mot Storbrittannia, 24. november 1986, saksnr. 9063/80.

Johnston m.fl. mot Irland, 18. desember 1986, saksnr. 9697/82.

Marckx mot Belgia, 13. juni 1979, saksnr. 6833/74.

Gustafsson mot Sverige, 25. april 1996, saksnr. 15573/89.

Saucedo Gómez mot Spania, 26. januar 1999, saksnr. 37784/97.

Nylund mot Finland, 29. juni 1999, saksnr. 27110/95.

Shackell mot Storbritannia, 27. april 2000, saksnr. 45851/99.

Demades mot Tyrkia, 31. juli 2003, saksnr. 16219/90.

Surugiu mot Romania, 20. april 2004, saksnr. 48995/99.

Broniowski mot Polen, 22. juni 2004, saksnr. 31443/96.

Pla og Puncernau mot Andorra, 13. juli 2004, saksnr. 69498/01

Kopecký mot Slovakia, 28. september 2004, saksnr. 44912/98.
Kirilova m.fl. mot Bulgaria, 9. juni 2005, saksnr. 42908/98.
Hutten-Czapska mot Polen, 19. juni 2006, saksnr.3501/97.
Petrov mot Bulgaria, 22. mai 2008, saksnr. 15197/02.
Carson m.fl. mot Storbritannia 16. mars 2010, saksnr. 42184/05.
Schalk og Kopf mot Østerrike, 24. juni 2010, saksnr.30141/04.
P.B og J.S mot Østerrike, 22. juli 2010, saksnr. 18984/02.
Şerife Yiğit mot Tyrkia, 2. november 2010, saksnr. 3976/05.
Korosidou mot Hellas, 10. februar 2011, saksnr. 9957/08.
Lindheim m.fl. mot Norge, 12. juni 2012, saksnr. 13221/08 og 2139/10.
Zolotas mot Hellas (nr. 2), 29. januar 2013, saksnr. 66619/09.
Winterstein m.fl. mot Frankrike, 17. oktober 2013, saksnr. 27013/07.
Vallianatos m.fl. mot Hellas, 7. november 2013, saksnr. 29381/09 og 32684/09.
Milhau mot Frankrike, 10. juli 2014, saksnr. 4944/11.
Jenuesse mot Nederland, 3. oktober 2014, saksnr. 12738/10.
Oliari m.fl. mot Italia, 21. juli 2015, saksnr. 18766/11 og 36030/11.
Biao mot Danmark 24. mai 2016, saksnr. 28590/10.
Denisov mot Ukraina, 25. september 2018, saksnr.76639/11.
Paparrigopoulos mot Hellas, 30. juni 2022, saksnr. 61657/16.
Fedotova m.fl. mot Russland, 17. januar 2023, saksnr. 40792/10 mv.

Avgjørelser fra EU-domstolen

C-361/18 Ágnes Weil mot Géza Gulácsi, 6. juni 2019.

Uttalelser, anbefalinger, individavgjørelser mv. fra internasjonale organer

FNs kvinnekomité, 1994. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General Recommendation adopted by the Committee on the Elimination of Discrimination against Women.Thirteenth session (1994). General Recommendation No. 21: Equality in marriage and family relations.
Europarådets ministerkomité, 2007. Committee of Ministers to member states. *Recommendation of the Committee of Ministers to member states on gender equality standards and mechanisms.* CM/Rec(2007)1 (21. November 2007). https://search.coe.int/cm?i=09000016805d4aa3. [Besøkt 2. april 2025]
FNs kvinnekomité, 2010. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General recommendation No. 28 on the core obligations of States parties under article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. CEDAW/C/GC/28 (16. desember 2010).
FNs kvinnekomité, 2012. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Norway. CEDAW/C/NOR/CO/8 (23. mars 2012).
FNs barnekomité, 2013. Committee on the Rights of the Child. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). CRC/C/GC/14. (29. mai 2013).
FNs kvinnekomité, 2013. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. General recommendation on article 16 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (Economic consequences of marriage, family relations and their dissolution). CEDAW/C/GC/29 (30. oktober 2013).
FNs kvinnekomité, 2016. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. N.K. mot Norge. CEDAW/C/65/D/74/ (7. november 2016).
FNs barnekomité, 2016. Committee on the Rights of the Child General comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence. CRC/C/GC/20 (6. desember 2016).
FNs kvinnekomité, 2017. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Concluding observations on the ninth periodic report of Norway. CEDAW/C/NOR/CO/9 (22. november 2017).
FNs kvinnekomité, 2023. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Concluding observations on the tenth periodic report of Norway. CEDAW/C/NOR/CO/10 (2. mars 2023).

Litteratur, publikasjoner mv.

Adolphsen, C., Naur, E. & Sørensen, N.M. (2023). *Familieret* (5. utg.). Djøf Forlag.

Agell, A. (2003). *Nordisk äktenskapsrätt. En jämförande studie av dansk, finsk, isländsk, norsk och svensk äktenskapsrätt med diskussion av reformbehov och harmoniseringsmöjligheter*. Nord 2003:2. Nordiska ministerrådet, Köpenhamn 2003.

Agell, A. & Brattström, M. (2022). *Äktenskap & Samboende* (7. utg.). Iustus Förlag.

Aloni, E. (2021). Compulsory Conjugality. *Connecticut Law Review, 53(1),* 55-115. https://ssrn.com/abstract=3784834

Aloni, E. & Vanzella-Yang, A. (2022). 8 «WAR» and Other Reasons People Move In Together: Analyzing Cohabitating Relationship Progressions in British Columbia. I E. Aloni & R. Tremblay (red.). *House Rules. Changing Families, Evolving Norms, and the Role of the Law*. UBC Press (side 269-303).

Aloni, E. (under publisering, 2025). Marriage by Default. Osgoode Hall Law Journal. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=5227698.

Arnesen, F., Rognstad, O-A., Kolstad, O., Hammersvik, S. & Hjelmeng, E. (2022). *Oversikt over EØS-retten*. Universitetsforlaget.

Arnesen, H.S. (2023). Arbeidsdeling i hjemmet: Er likestilte par mer fornøyde? *SSB analyse 2023/7*. https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/artikler/arbeidsdeling-i-hjemmet-er-likestilte-par-mer-fornoyde. [Besøkt 13. april 2025].

Asland, J., Brattström, M., Lind, G., Lund-Andersen, I., Singer, A. & Sverdrup, T. (2014). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

Asland, J. (2014). Kapittel 4. Gjenlevende samboers rettsstilling. I J. Asland, M. Brattström, G. Lind, I. Lund-Andersen, A. Singer & T. Sverdrup (side 175-224). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

Backer, I. L. (2008). Barneloven. Kommentarutgave (2. utg.). Universitetsforlaget.

Bakken, F. M. (2022). Ulønnet og lønnet foreldrepermisjon – mødre og fedres bruk og vurderinger. *Arbeid og velferd 2022(1),* 59-76. https://arbeidogvelferd.nav.no/asset/issue/2022/01/01-22-Ul%C3%B8nnet%20og%20l%C3%B8nnet%20foreldrepermisjon.pdf. [Besøkt 1. april 2025]

Barlow, A., Duncan, S., James, G. & Park, A. (2005). *Cohabitation, Marriage and the Law Social Change and Legal Reform in the 21st Century.* Bloomsbury Publishing.

Bekkedal, T. (2012). Felles prosjekt; om sameie i ekteskaps- og samboerforhold. *Jussens venner, 47(3)*, 159-183. https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3126-2012-03-01.

Bing, J. (2002). Bestemmelser om innsynsrett i familieretten – særlig om ekteskapsloven § 39. I K. Strøm Bull, V. Hagstrøm & S. Tjomsland (red.). *Bonus Pater Familias. Festskrift til Peter Lødrup* (side 158-169). Gyldendal Akademisk. [Lest på Lovdata].

Brattström, M. (2014). Kapitel 2. Egendomsförhållanden under bestående samboende. I J. Asland, M. Brattström, G. Lind, I. Lund-Andersen, A. Singer & T. Sverdrup (side 69-119). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

Brattström, M. (2021). Betydelsen av olika former av insatser under ett samboförhållande. Diskussion om nordisk rättslikhet och skydd för svagare part i ljuset av NJA 2019 s. 23. I J. Asland, A. Syse, K. K. Fredwall & T. Wærstad (red.). *Livsfellesskap – Rettsfellesskap; Festskrift til Tone Sverdrup 70 år.* Gyldendal Akademisk. [Lest på Rettsdata].

Brattström, M. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Sweden. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Briggs, M. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in New Zealand. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Brækhus, H. (2015). Er ekteskapsloven kjønnsdiskriminerende? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 13(2),* 154-176. https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2015-02-04.

Byrnes, A, & Kapai, P. (2022). Article 1. I P. Schulz, R. Halperin-Kaddari, B. Rudolf & M.A. Freeman. (red.). *The UN Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women And Its Optional Protocol – A Commentary* (2. utg.). Oxford University Press.

Choudhry, S. & Herring, J. (2010). *European Human Rights and Family Law*. Bloomsbury Publishing.

Cordero-Moss, G. (2019). Internasjonalt verneting i formuerettslige forhold: Forholdet mellom tvisteloven § 4-3 og de øvrige vernetingsregler i tvisteloven. *Jussens Venner, 54(6),* 335-358. https://doi.org/10.18261/issn.1504-3126-2019-06-01.

Cordero-Moss, G. (2021). *Internasjonal privatrett. Ny og utvidet* (2. utg.). Universitetsforlaget.

Den norske kirke (2017). Liturgier. Vigsel. Ordning for vigsel, vedtatt av Kirkemøtet, 30. januar 2017. https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/gudstjenesteliv/liturgi2/liturgier/. [Besøkt 2. april 2025].

Dutta, A. & Wendland, C. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Germany. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Egeland, C., Pedersen, E., Nordberg, T.H. & Ballo, J.G. (2021). *Barnefamilienes hverdagsliv i Norge 2021* (FoU-resultat 2021:06). Arbeidsforskningsinstituttet, OsloMet – storbyuniversitetet. https://hdl.handle.net/11250/2788919

Epland, J. (2021). Gjeld utjevner formuesforskjeller mellom menn og kvinner. *SSB analyse, 2021*. https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/gjeld-utjevner-formuesforskjeller-mellom-menn-og-kvinner. [besøkt 19.03.2025].

Flock. H. (2011). *Midlertidig sikring. Arrest og midlertidig forføyning*. Universitetsforlaget.

Fredwall, K. K. (2016). Jus og realitet i samboerforhold – Presentasjon av deler av en empirisk undersøkelse om par i samliv og ved brudd. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 14(4)*, 305-332. https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2016-04-02.

Fredwall, K. K. (2020a). *Familierettens korreksjonsmekanismer. Sider ved reglene om indirekte erverv av eiendomsrett, deling og vederlag i ekteskap og samboerskap.* Gyldendal.

Fredwall, K. K. (2020b). Fullbyrdelse på tvers av landegrenser: Ektefeller og samboere går hver til sitt? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 18(3-4),* 281-291. https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2020-03-04.05.

Fredwall, K. K. (2021). Nordisk tillit: Nordisk internasjonal privatrett gjennom 100 år. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 19(3-5)*, 247-270. https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2021-03-04-05.

Fredwall, K. K. & Wærstad, T.L. (2022). Kvinnekonvensjonen (CEDAW) som ramme for svensk og norsk familerett. En sammenligning av delingsregler etter ekteskap og samboerskap i lys av menneskerettighetene. I M. Linton & M. Sayed (red.). *Festskrift till Maarit Jänterä-Jareborg.* Iustus Förlag.

Fredwall, K. K. (2023). Lovfestet og ulovfestet representasjonsrett i ekteskap og samboerskap. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 21(3),* 149-174. https://doi.org/10.18261/fab.21.3.2.

Friðriksdóttir, H. (2014). Samboeres rettsstilling i Norden. *Forhandlingene ved det 40. nordiske juristmøtet i Oslo 21.-22. august 2014. 40(1),* 117-136. De Nordiske Juristmøter. https://jura.ku.dk/jurabog/pdf/nordiske-juristmoeder/referat-40-moede-oslo-august-_2014-bind1.pdf. [Besøkt 2. april 2025].

Haaskjold, H. (2023). *Obligasjonsrett. En innføring*. Universitetsforlaget.

Hagstrøm, V., Bruserud, H., Alvik, I. Irgens-Jensen, H. & Ørstavik, I. B. (2021). *Obligasjonsrett* (3. utg.). Universitetsforlaget.

Halperin-Kaddari, R. & Freeman, M.A. (2022). Article 16. I P. Schulz, R. Halperin-Kaddari, B. Rudolf & M.A. Freeman. (red.). *The UN Convention On The Elimination Of All Forms Of Discrimination Against Women And Its Optional Protocol – A Commentary* (2. utg.). Oxford University Press.

Holmøy, V. & Lødrup, P. (2001). *Ekteskapsloven: (lov 4. juli 1991 nr 47): og enkelte andre lover med kommentarer* (2. utg.). Gyldendal Akademisk.

Holmøy, V., Lødrup, P. & Asland, J. (2013). *Ekteskapsloven og enkelte andre lover med kommentarer – bind 1* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.

Ivanyi, J. & Tremblay, R. (2022). 9. Measuring Success of (Family) Law Reforms. I E. Aloni & R. Tremblay (red.). *House Rules. Changing Families, Evolving Norms, and the Role of the Law*. UBC Press (side 238-265). https://doi.org/10.59962/9780774867412-011

Johansen, T.B., Nøkleby, H., Langøien, L.J. & Borge, T.C. (2022). *Samværs- og bostedsordninger etter samlivsbrudd: betydninger for barn og unge: en systematisk oversikt – 2022.* (Rapport 2022). Oslo: Folkehelseinstituttet. https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2022/samvars-og-bostedsordninger-etter-samlivsbrudd-betydninger-for-barn-og-unge-rapport-2022.pdf. [Besøkt 1. april 2022].

Kalstø, Å.M., Danielsen, M. & Ekelund, R. (2024). Enslige forsørgere fra 2011 til 2023 – en todelt historie. *Arbeid og velferd 2024/2* (side 4-18). https://doi.org/10.60847/NAV.4793.

Kjølbro, J.F. (2023). *Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere* (6. utg.). Djøf Forlag.

Kvisberg, T.E. (2018). HR-2017-2064-A: Kjærestejuss, eiendomsrett og hendelege eigedomshøve. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 16(4),* 269-290. https://doi.org/10.18261/issn.0809-9553-2018-04-02.

Lappegård, T. & Noack, T. (2015). The link between parenthood and partnership in contemporary Norway – Findings from focus group research. *Demographic Research, 32(9),* 287-310. https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.9.

Leckey, R. (2022). Cohabitation Law in Quebec: Confusing, Incoherent, and Unjust. *Houston Journal of International Law*, 44(2), 331-366. https://ssrn.com/abstract=4052696.

Leckey, R. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Canada. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Lind, G. (2014). Kapitel 1. Utvecklingen av samboförhållanden och samborätten i Norden. I J. Asland, M. Brattström, G. Lind, I. Lund-Andersen, A. Singer & T. Sverdrup (side 13-67). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

Lund-Andersen, I. (2011). *Familieøkonomien. Samlevendes retsforhold. Ægtefællers retsforhold. Retspolitik*. Jurist- og økonomiforbundets forlag.

Lund-Andersen, I. (2014). Kapitel 3. Det økonomiske opgør ved samlivets ophør. I J. Asland, M. Brattström, G. Lind, I. Lund-Andersen, A. Singer & T. Sverdrup (side 121-174). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

Lund-Andersen, I. (2019). *Uddrag af Familieøkonomien. Samlevendes retsforhold. Ægtefællers retsforhold. Retspolitik*. Jurist- og økonomiforbundets forlag.

Lyngstad, T.H., Noack, T. & Tufte, P.A. (2010). Pooling of Economic Resources: A Comparison of Norwegian Married and Cohabiting Couple. *European Sociological Review, 27(5), 624-635)*. http://dx.doi.org/10.1093/esr/jcq028.

Lødrup, P. & Sverdrup, T. (2021). Familieretten (9. utg.). Utgiver: Peter Lødrup og Tone Sverdrup.

Masson, L.R. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in France. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

McK Norrie, K. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Scotland. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Mee, J. (2011). Cohabitation Law Reform in Ireland. *Child and Family Law Quarterly, 23(3),* 323-340. https://ssrn.com/abstract=2833342.

Miles, J. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in England/Wales. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Morbech, M., Sellers, R., Gustavson, K. & Holt, T. (2024). Interparental Conflict and Children's Depressive and Anxiety Symptoms in Four Residence Arrangements Family Transitions. *Family Transitions 2024, 65(5)*, 355–380. https://doi.org/10.1080/28375300.2024.2382991.

Noack, T., Lyngstad, T.H. & Tufte, P.A. (2011). Færre samboere enn gifte har felles økonomi. *Samfunnsspeilet, 2011/3* (side 12-17). -https://www.ssb.no/a/samfunnsspeilet/utg/201103/ssp.pdf. [Besøkt 1. april 2025].

Nyhus, E.K. (2023). Finansiell kunnskap i den norske befolkning. *Rapport. Handelshøyskolen ved Universitetet i Agder.* https://hdl.handle.net/11250/3076629.

Onshuus, H. (2022). *Adaption to Major Life Events.* Doktorgradsavhandling, Universitetet i Oslo. https://drive.google.com/file/d/1oTF0Y-I8wNh77BmN7z-bWDJDb6ON9KFFI/view. [Besøkt 1. april 2025].

O'Sullivan, K. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Ireland. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Scherpe, J. & Hayward, A. (red.). (Under publisering, 2025). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Singer, A. (2014). *Kapitel 5. Samboendets föräldrarättsliga relevans.* I J. Asland, M. Brattström, G. Lind, I. Lund-Andersen, A. Singer & T. Sverdrup (side 225-254). *Nordisk samboerrett*. Gyldendal.

Solheim, S.H. (2010). *Eiendomsbegrepet i Den europeiske menneskerettskonvensjon*. Cappelen Damm.

Statistikmyndigheten SCB, Sveriges officiella statistik. (2023). *Antal personer efter hushållsställning, personernas bakgrund och kön. År 2011-2023.* [Filtrert for år 2023 og 'Hushållsställning': antal personer i samboförhollande, antall personer i gift par/registrerad partner.]. https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101S/HushallT06/table/tableViewLayout1/. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå (2023a). *09659: Inngåtte ekteskap, etter mannens bosted, statistikkvariabel*

og år. [Filtrert for år 2023, 'Mannens bosted': Hele landet]. https://www.ssb.no/statbank/table/09659/. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2023b). *05525: Levendefødte, etter mors samlivsstatus (F) 2002-2024.* [Filtrert for år 2023, 'Region': Hele landet, 'Samlivsstatus': Velg alle.]. https://www.ssb.no/statbank/table/05525/. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2023c). *06204: Barn 0-17 år, etter antall foreldre i familien, foreldrenes samlivsform, hjemmeboende søsken og barnets alder 2001-2024.* [Filtrert for år 2023, 'Statistikkvariabel': Barn 0-17 år i alt, Barn som bor med sine gifte foreldre, Barn som bor med samboernde foreldre, Barn som bor bare med mor, Barn som bor med mor og steforelder, Barn som bor bare med far, Barn som bor med far og steforelder, 'Alder': 0-17 år.]. https://www.ssb.no/statbank/table/06204. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2023d). *08145: Befolkningens utdanningsnivå. Utdanningsnivå, etter fylke, alder og kjønn (F) 1980-2023*. https://www.ssb.no/statbank/table/08921. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2023e). *10211: Befolkning, etter alder, statistikkvariabel, år og kjønn.* [Filtrert for år 2023, 'Alder': Todelt (0-17, 18+), 'Kjønn': Begge kjønn.]. https://www.ssb.no/statbank/table/10211/. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2024a). *06035: Selveierboliger, etter region, statistikkvariabel, år og boligtype.* [Filtrert for år 2024, 'Statistikkvariabel': Gjennomsnittlig kvadratmeterpris (kr), 'Region': Hele landet / alle kommuner, 'Boligtype': Enebolig.]. https://www.ssb.no/statbank/table/06035/. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2024b). *07872: Foreldrenes gjennomsnittlige fødealder ved første barns fødsel 1961–2024*. [Filtrert for år 2024 og 'Mors fødealder første barn']. https://www.ssb.no/statbank/table/07872/. [Besøkt 15. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2025a). *11419: Lønn*. https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/lonn-og-arbeidskraftkostnader/statistikk/lonn. [Besøkt 13. april 2025].

Statistisk sentralbyrå. (2025b). Fakta om likestilling. Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/befolkning/faktaside/likestilling. [Besøkt 13. april 2025].

Strandbakken, A. (2006). Ektefeller og gjeldsansvar. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål* 4(2), 70-71. https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2006-02-01.

Strandbakken, A. (2021). *Økonomisk familierett* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Strandbakken, A. (2022). Ektefellers vern mot den andre ektefelles utilbørlige disposisjoner – vederlagskrav eller krav om erstatning? *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål, 20(4),* 262-280. https://doi.org/10.18261/fab.20.4.3.

Strøm Bull, K. (1985). Vederlagskrav overfor ektefelle eller samboer. *Tidsskrift for rettsvitenskap, 98(5)*, 499-558. https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3096-1985-05-02.

Strøm Bull, K. (1990). *Ugift samliv*. Tano Aschehoug.

Sunde, T., Lunde, J. & Sørebø, I. (2023). *EØS-lovgivningen. Fra EU-rett til EØS-rett og norsk rett*. Universitetsforlaget.

Sverdrup, T. (1997). *Stiftelse av sameie i ekteskap og ugift samliv.* Universitetsforlaget.

Sverdrup, T. (2011). Vederlagskrav og lemping i samboerforhold – to nye høyesterettsdommer. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 9(4), 323-337. https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9553-2011-04-05.

Thorbjørnsrud, B.S. (red.) (2005). *Evig din? Ekteskaps- og samlivstradisjoner i det flerreligiøse Norge*. Abstrakt forlag.

Tobiassen, T.M. (2024). Grunnloven tilbake i skyggen av EMK? *Lov & Rett 63(4),* 654-656. https://doi.org/10.18261/lor.63.10.

Voksne for barn. (2024). *Vanlig, men vanskelig. Barn og foreldres opplevelse av samlivsbrudd.* https://vfb.no/content/uploads/2024/03/Vanlig-men-vanskelig-web.pdf. [Besøkt 1. april 2025].

Walleng, K. (2015). *Att leva som sambo: En civilrättslig studie av det rättsliga skyddet för sambor och om det är i takt med sin tid*. Iustus Förlag.

Wiik, K.A., Bernhardt, E. & Noack, T. (2010). Love or Money? Marriage Intentions among Young Cohabitors in Norway and Sweden. *Acta Sociologica 53(3),* 269-287. 10.1177/0001699310374488.

Wiik, K.A. & Noack, T. (2011). Samlivskvalitet blant samboere og gifte. Hvem er mest fornøyd med samlivet? *Samfunnsspeilet 2011/1* (side 2-7). [Besøkt 1. april 2025].

Wiik, K.A. (2022). First union formation among the children of immigrants: A population-wide study in Norway. *Advances in Life Course Research, 52, June 2022. Article 100480.* https://doi.org/10.1016/j.alcr.2022.100480.

Wiik, K.A./Statistisk sentralbyrå (2024). Samboerskap i Norge 2005-2023. Antall, kjennetegn og samlivsdynamikk. [Samboerrapporten, 2024]. Statistisk sentralbyrå.

Willems, G. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Belgium. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Young, L. (Under publisering, 2025). De Facto Relationships in Australia. I J. Scherpe & A. Hayward (red.). *De Facto Relationships: A Comparative Guide*. Edward Elgar Publishing.

Zahl-Olsen, R., Thuen, F. & Stea, T.H. (2023). Cohabitation, Marriage, and Union Dissolution in Norway: A Comparative Prospective Study. *Journal of Divorce & Remarriage, 64(5-6),* 199-216. https://doi.org/10.1080/10502556.2023.2277648.

Aall, J. (2017). EMKs betydning etter grunnlovsrevisjonen. *Tidsskrift for Rettsvitenskap, 130(5),* 407-432. https://doi.org/10.18261/issn.1504-3096-2017-05-01.

Aall, J. (2025). *Rettsstat og menneskerettigheter 1. En innføring i vernet om individets sivile og politiske rettigheter.* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Andre kilder: KI-verktøyet Microsoft Copilot er brukt som verktøy ved oversetting.

Vedlegg 1

Samboerskap i Norge 2005–2023: antall, kjennetegn og samlivsdynamikk

Kenneth Aarskaug Wiik, Forskningsavdelingen Statistisk sentralbyrå[1] 28.06.2024

1 Innledning

Stadig færre velger å gifte seg, og de som gjør det blir eldre. I 2023 ble det inngått i underkant av 20 000 ekteskap i Norge, mens gjennomsnittsalderen for førstegangsgifte var 37 år for menn og 35 år for kvinner (https://www.ssb.no/statbank/table/05742). Siden svært få par gifter seg uten å ha vært samboere først, innebærer dette at de fleste nordmenn har erfaring fra ett eller flere samboerskap før de eventuelt gifter seg.[2] Mange samboerskap er dessuten langvarige og inkluderer ofte barn, og over halvparten av alle barn som fødes i Norge i dag har foreldre som er samboere. Likevel er tilfanget av offisiell statistikk om gruppen fortsatt beskjedent. Statistisk sentralbyrå (SSB) publiserer per 2024 kun to tabeller som eksplisitt omhandler samboerskap. Disse er basert på intervjudata samlet inn hvert annet år, og viser andelen samboere i den norske befolkningen i alderen 16–79 år, fordelt på aldersgrupper og kjønn (https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/samboere). I tillegg inneholder statistikkene over fødte (https://www.ssb.no/befolkning/fodte-og-dode/statistikk/fodte) og familier og husholdninger opplysninger om samlivsstatus (https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/familier-og-husholdninger).

SSB publiserer ingen løpende statistikk over samlivsbrudd, lik den som finnes for skilsmisser. Denne viser at gifte par er mer stabile enn på lenge (https://www.ssb.no/befolkning/barn-familier-og-husholdninger/statistikk/ekteskap-og-skilsmisser). Så lenge denne statistikken kun inkluderer eldre par som giftet seg i «ekteskapets gullalder» og samboerpar som velger å gifte seg etter mange års samliv, uten å også inkludere samboerpar som ikke gifter seg, er dette imidlertid en lite relevant statistikk i 2024.

I Norge har samboerpar med felles barn blitt registrert som en egen kategori i familiestatistikken siden 1987. Fram til 2005 var dette den eneste tilgjengelige registerbaserte informasjonen om samboere. Husholdningsstatistikken kom på plass i 2005, da hver boenhet i Norge fikk en unik adresse. Statistikken er laget med bakgrunn i hvor personene formelt er bosatt per 1.januar hvert år. Samboerpar må oppfylle følgende kriterier: et par bestående av en mann og en kvinne registrert bosatt på samme adresse, som ikke er i familie eller gift, med en aldersdifferanse på maksimum 15 år. Dersom paret har felles barn, ser man bort fra dette siste kravet. Erfaringsmessig gir disse dataene noe større husholdninger, færre enslige og færre samboere enn hva man finner i intervjuundersøkelser.

I dette notatet bruker jeg disse dataene og ser nærmere på utbredelsen av og kjennetegn ved samboerpar i perioden 2005 til 2023. Alle gifte ulikekjønnede par i denne perioden inkluderes som sammenligningsgruppe. Jeg ser først på hvor mange samboere det er i Norge i ulike aldersgrupper og hvor mange samboerpar som har barn. Deretter undersøker jeg regionale variasjoner i samboerskap samt hvor mange innvandrere som er samboere eller gift. Samboerparenes sosioøkonomiske kjennetegn belyses i kapittel 6 før kapittel 7 retter søkelyset mot utviklingen i samlivsbrudd og ekteskapsinngåelser blant samboerpar. I et siste kapittel presenteres resultater fra multivariate forløpsanalyser av samlivsbrudd. I tillegg til husholdningsdata for perioden 2005 til 2023 har jeg koblet på årlig oppdaterte data om barn, begge partnernes utdanning (både nivå og aktivitet), og årlig samlet husholdningsinntekt.

Det er imidlertid viktig å understreke at vi ikke fanger opp de minst «offisielle» samboerska-

[1] Takk til Janna Bergsvik, SSB, for hjelp med tilrettelegging av data.

[2] Siden 1980-tallet har mer enn 9 av 10 første samliv vært samboerskap. I 2020 var andelen 93% (Wiik, 2022).

pene med disse husholdningsdataene. Samboerne må aktivt ha registrert seg på felles adresse og / eller ha fått ett eller flere barn sammen for å fanges opp i registeret. Kortvarige samboerskap som inngås og oppløses i løpet av samme kalenderår har vi ikke opplysninger om. Det er heller ikke sikkert at slike samboerskap ville blitt fanget i intervjuundersøkelser, der man ofte er avhengige av retrospektive samlivshistorier. Uansett, andelen samboere vi får ved å bruke disse dataene er svært sammenliknbare med de vi får ved å bruke representative surveydata (Wiik 2022, 2009).

Det har også blitt reist spørsmål om kvaliteten på disse dataene for gruppen ugifte og barnløse studenter. Disse ble fram til 2013 registrert som bosatte hos foreldrene så sant de og en eventuell samboer ikke hadde meldt adresseendring. I 2014 ble det gjort en endring i statistikken, der blant annet hjemmeboende studenter ble plassert på riktig adresse i studiekommunen. Disse fikk også imputert sin samlivsstatus. I enkelte underanalyser presenterer jeg derfor tall med og uten heltidsstudenter.

Gitt at par må være ulikekjønnede for å defineres som samboerpar, har vi ingen informasjon om likekjønnede samboerpar. Hvor mange likekjønnede samboerpar som finnes i Norge, vet vi lite om. Når det gjelder likekjønnede ektepar (og før 2009, registrerte partnerskap), utgjør de en liten del av det totale antallet par som har formalisert samlivene sine i Norge. I perioden 2009 til 2023 utgjorde likekjønnede ekteskap 1,7 prosent av alle ekteskap (https://www.ssb.no/statbank/table/10160).

2 Hvor mange samboere er det i Norge?

Som vist i figur 1.1 var det ved inngangen til 2023 nær 400 000 samboerpar i Norge der partnerne var i alderen 18 til 80 år. I 2005 var det 218 000 samboerpar i Norge. I samme periode har antallet gifte par ligget på rundt 800 000 par. Nøyaktig antall samboende og gifte par er vist i vedleggstabell 1.1.

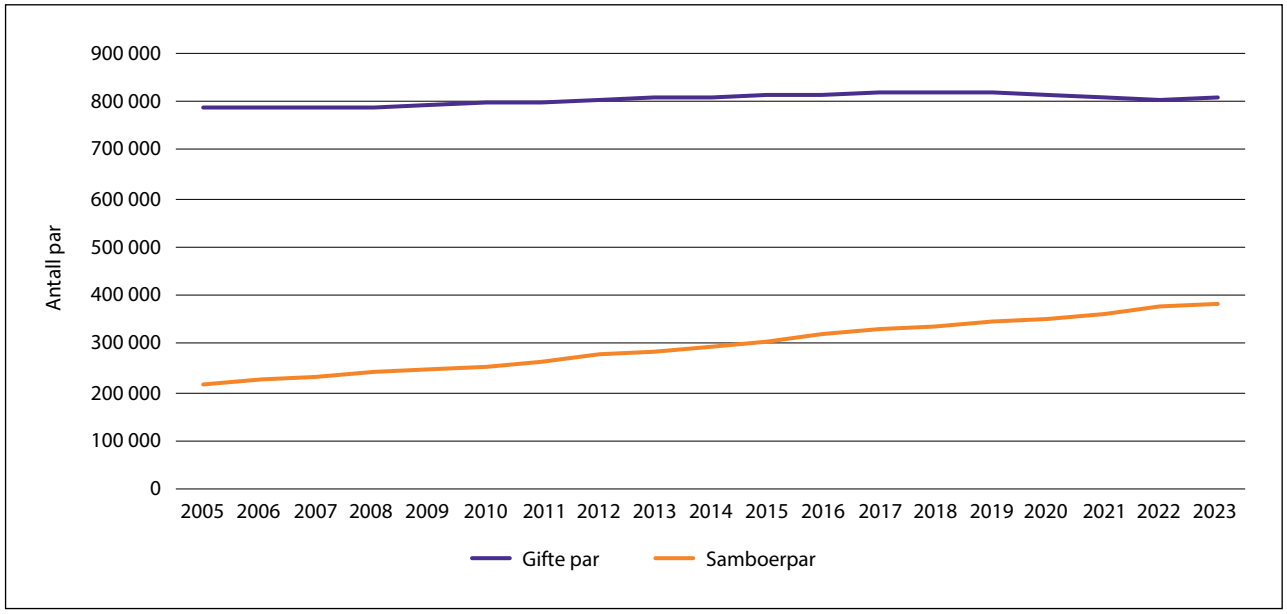

Figur 1.1 Antall par som er gifte eller samboere, 2005–2023 (per 01.01 hvert år). Par der begge partnerne er 18–80 år gamle.

Ser vi i stedet på andelen par som er samboere, bekrefter figur 1.2 at også denne har økt i perioden. Per 01.01 2023 var nærmere ett av tre par (32 prosent) i alderen 18–80 år samboere, sammenliknet med 22 prosent i 2005. Utviklingen i andelen samboere og gifte par i perioden er vist i vedleggstabell 1.1.

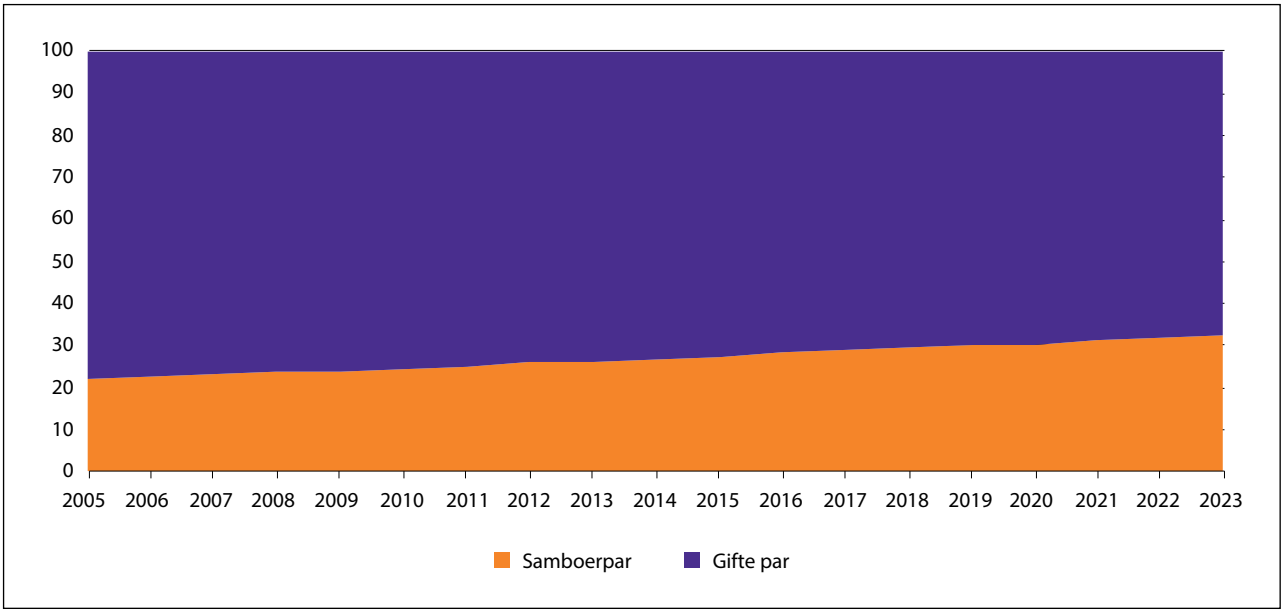

Figur 1.2 Andel samboende og gifte par, 2005–2023 (per 01.01). Par der begge partnerne er 18–80 år gamle.

Figur 1.3 viser antallet samboende og gifte par for årene 2005 til 2023, etter partnernes alder. Jeg skiller her mellom par der begge partnerne er i alderen 18–29 år, 30–39 år, 40–49 år, 50–59 år, 60–69 år og 70–80 år gamle. Flest samboerpar finner vi da i aldersgruppen 30–39 år, etterfulgt av de som var i 20 og 40-årerene. Færrest samboere finner vi blant de eldste parene, som var i 70-årene. Flest gifte par var det blant par i 40 -og 50-årsalderen, etterfulgt av par i 60-årene.

Figur 1.4 viser andelen samboerpar av alle par etter partnernes alder. Vi ser da at andelen samboere synker med alder. Mens 3 av fire par i den yngste aldersgruppen var samboere i 2023, var kun 8 prosent av de eldste parene samboere. Av figur 1.4 ser vi også at andelen samboerpar av alle par har økt jevnt og trutt i alle aldersgrupper gjennom denne perioden. For eksempel økte andelen samboere i 40-årsalderen fra 19 prosent i 2005 til 31 prosent i 2023. Blant par i 50-årene og over var det en dobling eller mer i samboerandelene i perioden. Blant 50-åringene økte andelen samboere fra 10 prosent i 2005 til 24 prosent i 2023. Tilsvarende økning for par i 60- og 70-årene var fra henholdsvis 5 og 3 prosent til 15 og 8 prosent.

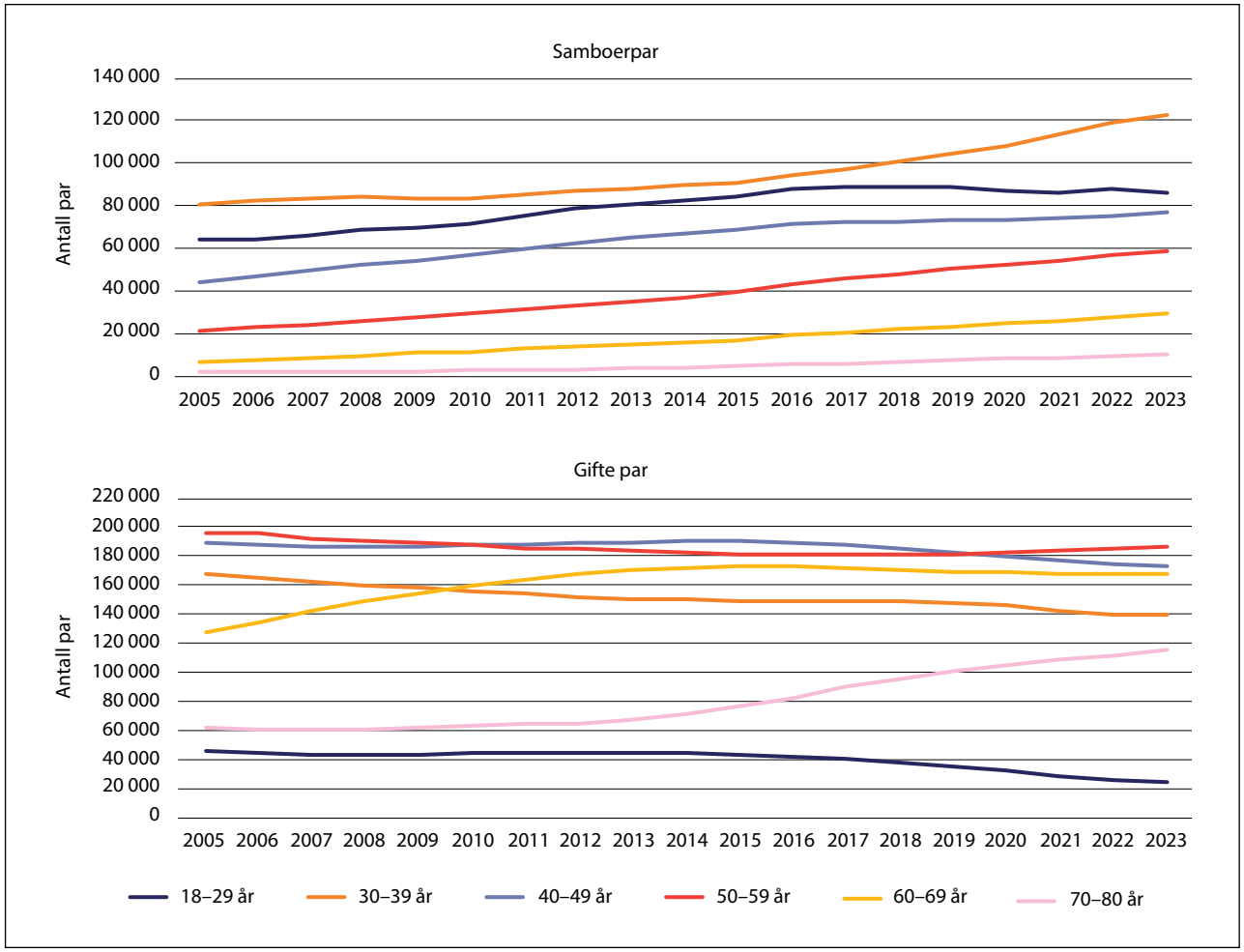

Figur 1.3 Antall samboerpar og gifte par 2005–2023, etter alder.

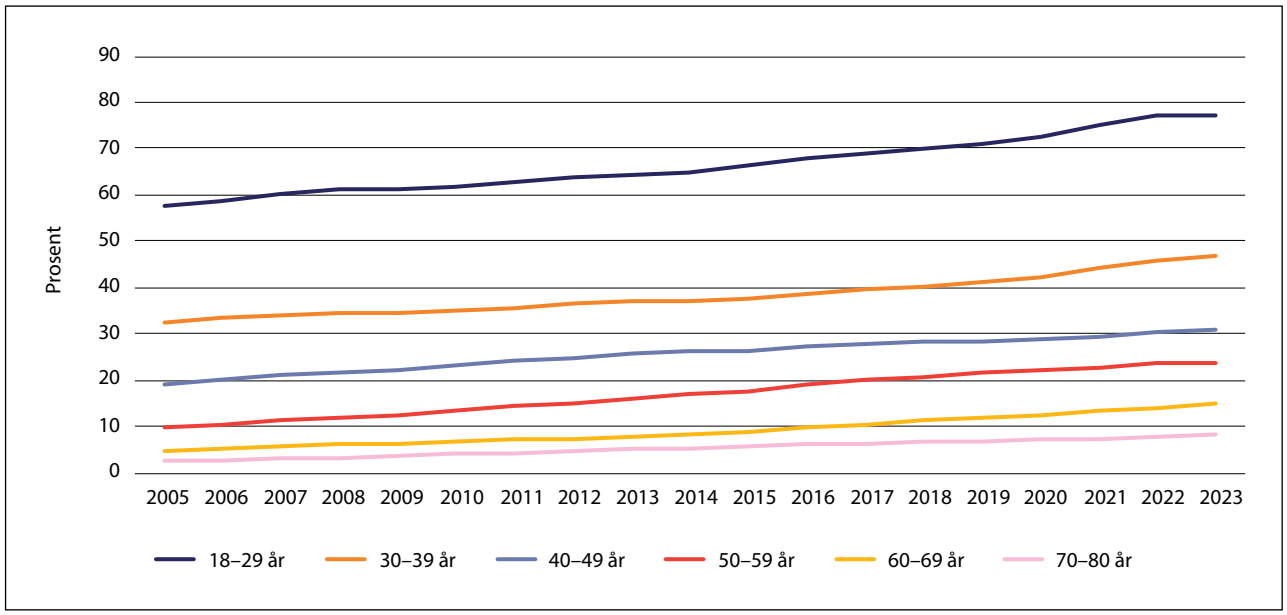

Figur 1.4 Andel samboere av alle par 2005–2023 etter alder.

Figur 1.5 fokusere kun på de yngste samboerne i aldersgruppen 18 til 29 år, med og uten par der begge var heltidsstudenter. Som vi ser, var det få forskjeller i andelen samboere i denne aldersgruppen når heltidsstudentene tas ut. Uten heltidsstudenter var tre av fire par (75 prosent) i alderen 18 til 29 år samboere, mens 25 prosent var gift. Dersom heltidsstudentene inkluderes, var 77 prosent av de yngste parene samboere.

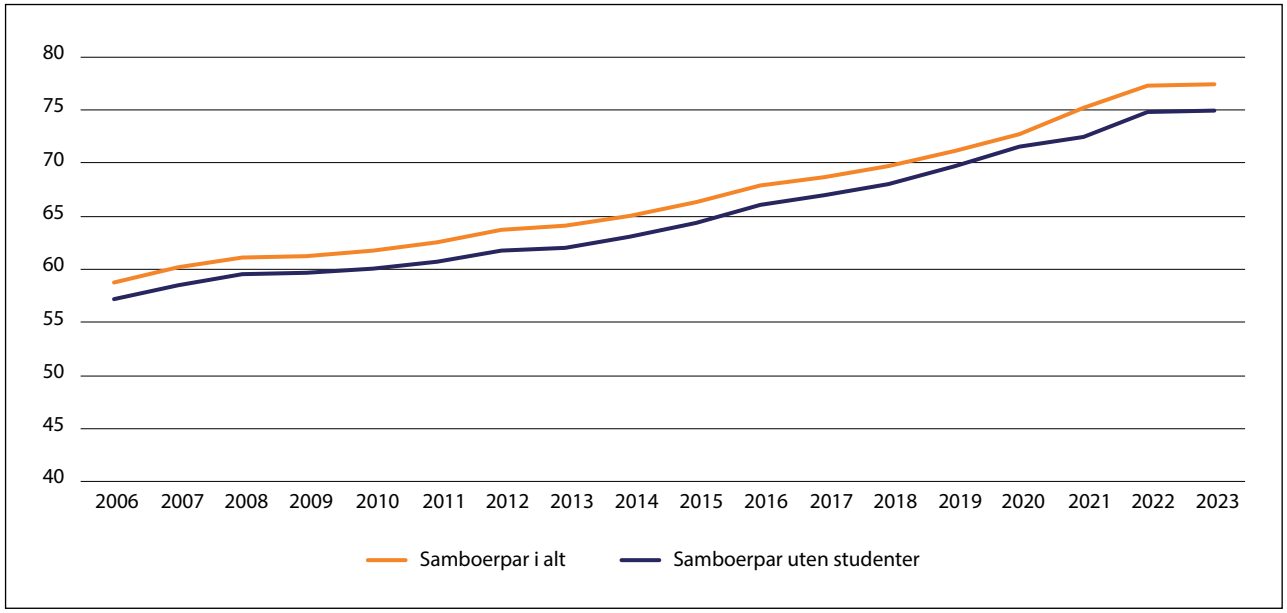

Figur 1.5 Andel samboere av alle par 18–29 år, 2005–2023. Med og uten heltidsstudenter.

3 Hvor mange samboere har barn?

I dette kapittelet skiller jeg først mellom par som har felles barn i alderen 0–17 år boende i husholdningen. Deretter ser jeg nærmere på hvor mange samboerpar som har felles barn, uavhengig av barnas bosted og alder.

3.1 Par med og uten bosatte barn 0–17 år

Ved inngangen til 2023 hadde 45 prosent av norske samboerpar i alderen 18 til 80 år ett eller flere felles barn bosatt i husholdningen. Den tilsvarende andelen blant gifte par i samme aldersspenn var 38 prosent (Figur 1.6, øverste del). Begrenser vi utvalget til par i alderen 20 til 60 år, bekrefter imidlertid figur 1.6 at flere gifte par (62 prosent) hadde felles barn i husholdningen enn samboende par (51 prosent).

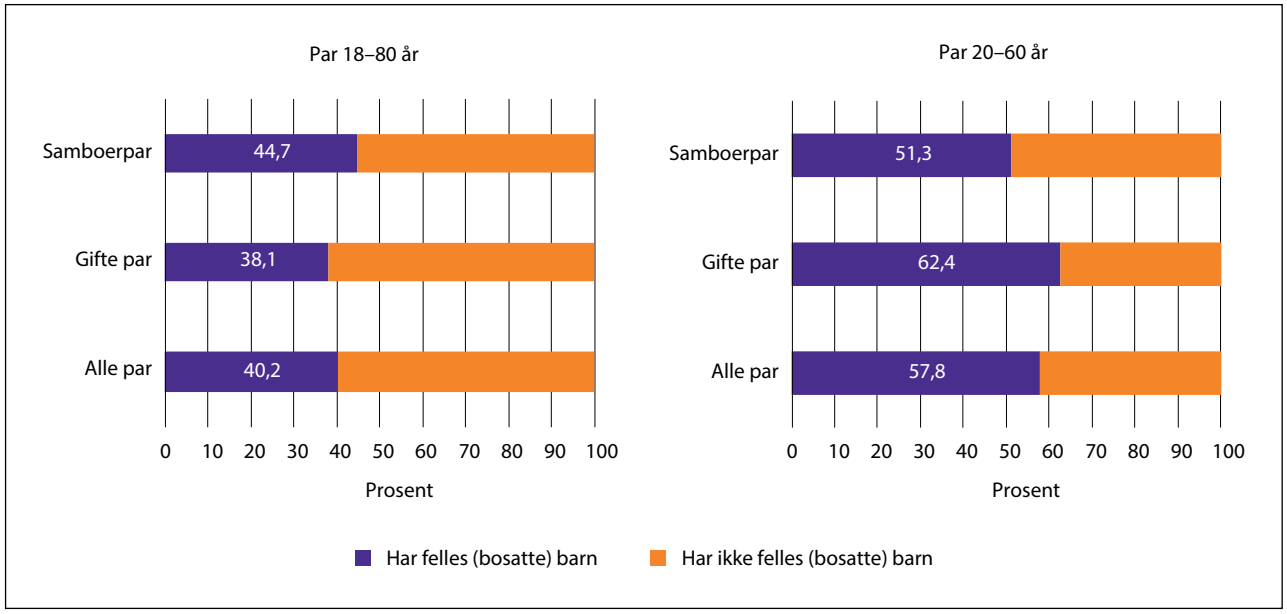

Figur 1.6 Andel par med og uten felles bosatte barn 0–17 år, per 01.01.2023. Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

Figur 1.7 viser utviklingen i antallet samboende og gifte par med og uten felles bosatte barn i husholdningen i perioden 2005 til 2023. Ser vi først på antallet par i aldersspennet 18–80 år, har det vært en klar økning i antallet samboerpar både med og uten felles bosatte barn i denne perioden. Tilsvarende ser vi at antallet gifte par uten bosatte barn har økt, mens antallet gifte par med bosatte barn har sunket. Dette speiler den generelle aldringen i befolkningen samt stadig høyere alder for ekteskap.

Ser vi kun på par i alderen 20 til 60 år, blir denne utviklingen enda tydeligere: Nå synker det absolutte antallet gifte par, uavhengig av om de har bosatte barn eller ei. Det er altså stadig mindre vanlig å være gift i denne aldersgruppen. Antallet samboerpar har derimot økt gjennom hele perioden, og det gjelder for både par med og uten felles bosatte barn.

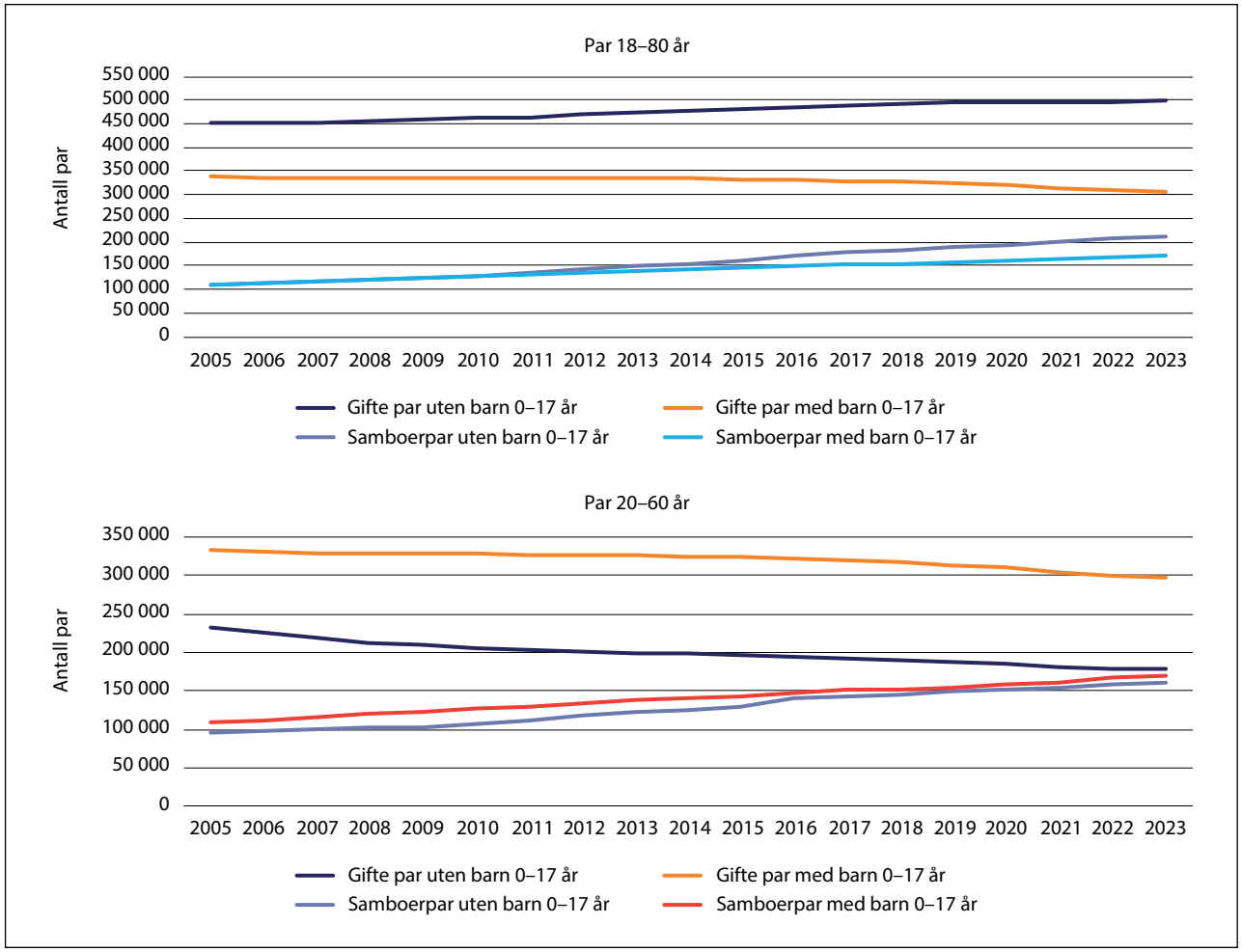

Figur 1.7 Antall par med og uten felles bosatte barn 0–17 år, 2005–2023 (per 01.01). Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

Som vist i figur 1.8 har det det imidlertid ikke vært en vekst i andelen samboerpar med felles barn bosatt i husholdningen. Dette gjelder særlig for par i alderen 18 til 80 år, der andelen par med felles bosatte barn falt fra nær halvparten i 2005 til 45 prosent i 2023. Tar vi ut de yngste og eldste parene ser vi at andelen par med felles barn i husholdningen har holdt seg relativt stabil på i overkant av 50 prosent gjennom perioden.

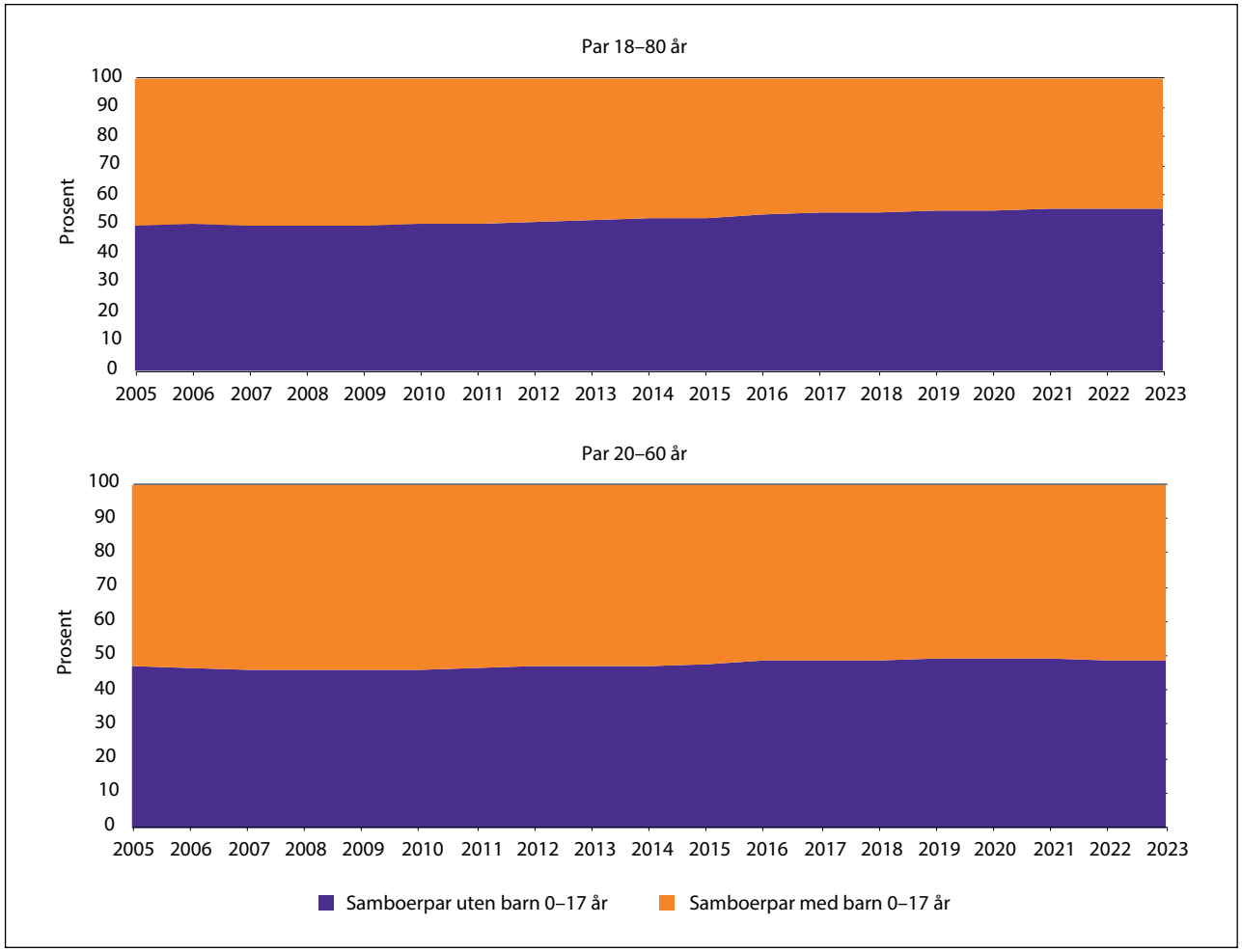

Figur 1.8 Andel samboerpar med og uten felles bosatte barn 0–17 år, 2005–2023. Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

Andelen gifte par med og uten felles bosatte barn vises i figur 1.9. Ser vi først på ektepar i alderen 18 til 80 år, var det en økning i andelen par uten bosatte barn i perioden: Fra 57 prosent i 2005 til 62 prosent i 2023. Blant ektepar i alderen 20 til 60 var det derimot en høyere andel som hadde bosatte barn i 2023 (62 prosent) enn i 2005 (59 prosent).

Antallet og andeler par med og uten felles barn for hvert enkelt år er vist i vedleggstabell 1.2.

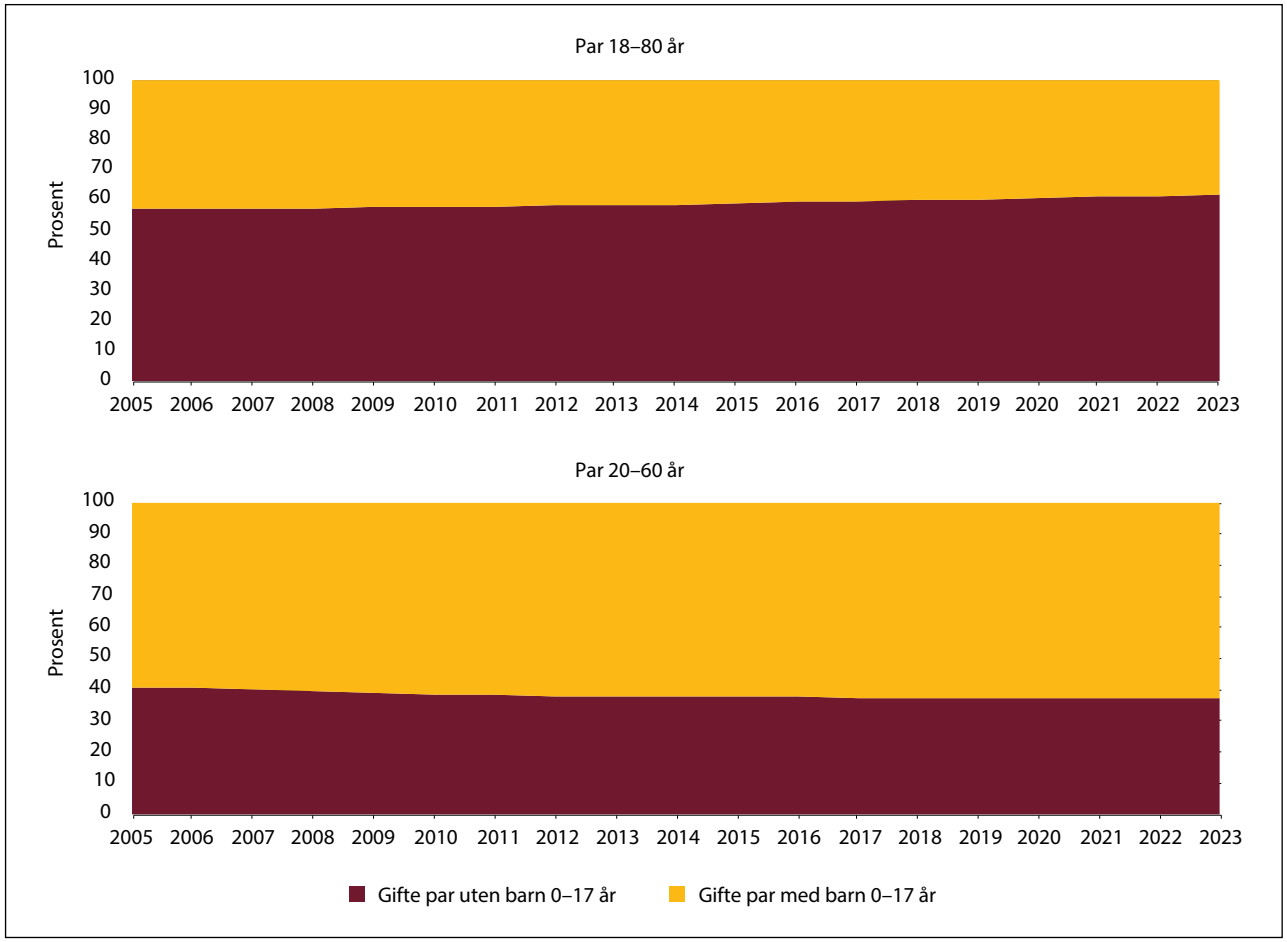

Figur 1.9 Andel gifte par med og uten felles bosatte barn 0–17 år, 2005–2023. Par der begge er 18–80 år og 20-60 år.

3.2 Par med og uten felles barn

Ved inngangen til 2023 hadde 53 prosent av samboerpar i alderen 18 til 80 år ett eller flere felles barn (se figur 1.10). Blant gifte par i samme alder hadde 84 prosent felles barn. Ser vi kun på par i alderen 20 til 60 år, hadde 57 prosent av samboerparene felles barn, mot 85 prosent av de gifte parene i samme alder.

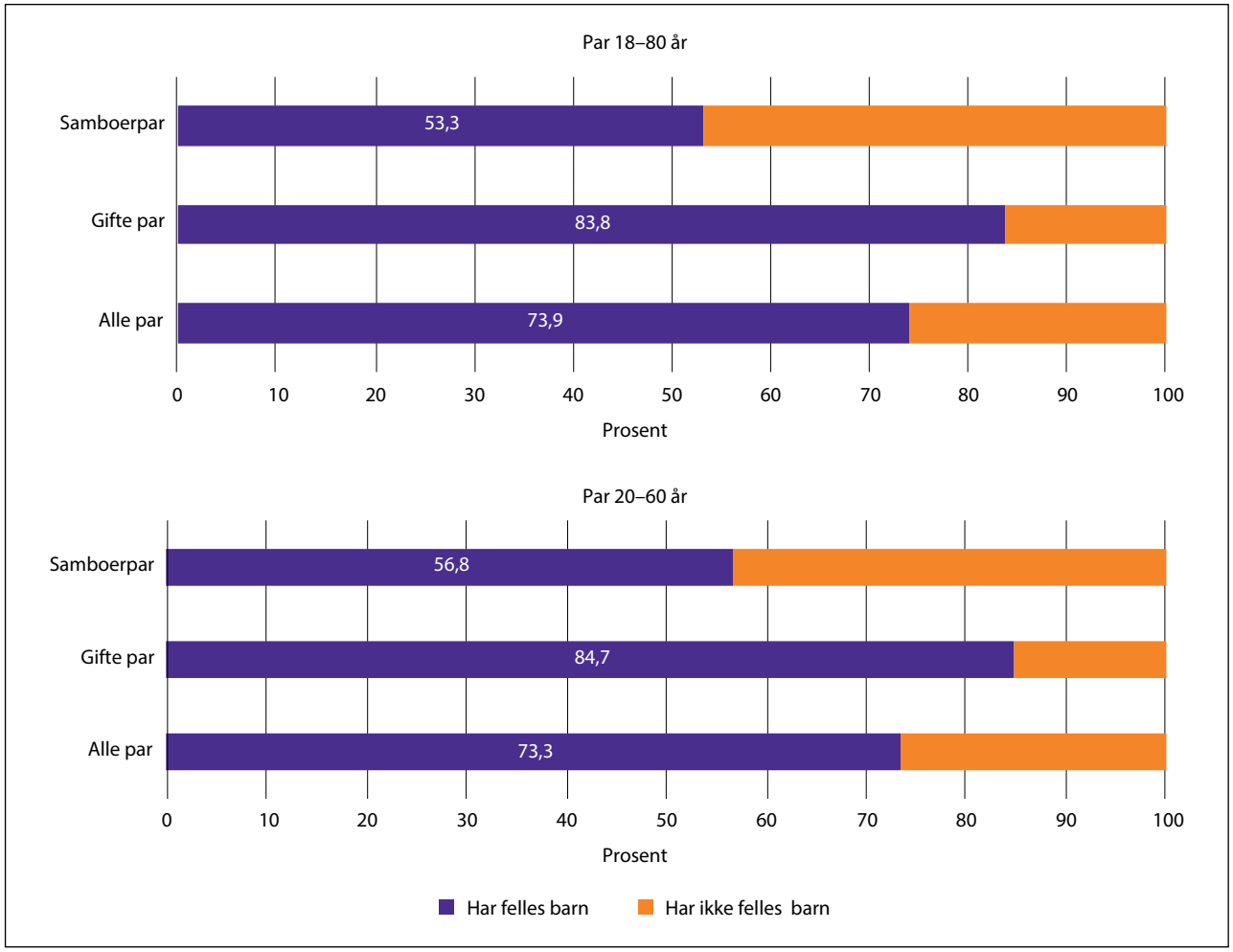

Figur 1.10 Andel par med og uten felles barn, per 01.01.2023. Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

Som vist i figur 1.11, har det i perioden 2005 til 2023 vært en økning i antallet samboerpar med og uten felles barn. Dette gjelder for hele utvalget sett under ett (øverste del av figur 1.11) og utvalget uten de yngste og eldste parene (nederste del av figur 1.11). Videre ser vi at antallet gifte par i alderen 18 til 80 år med felles barn har sunket noe gjennom perioden. Blant de yngre parene i alderen 20 til 60 år har antallet gifte par med felles barn sunket jevnt og trutt, og blitt redusert med rundt 90 000 par i perioden. Antallet gifte par uten felles barn har økt noe i perioden.

Antallet samboende og gifte par med og uten felles barn for hvert av årene i perioden er vist i tabell 1.3.

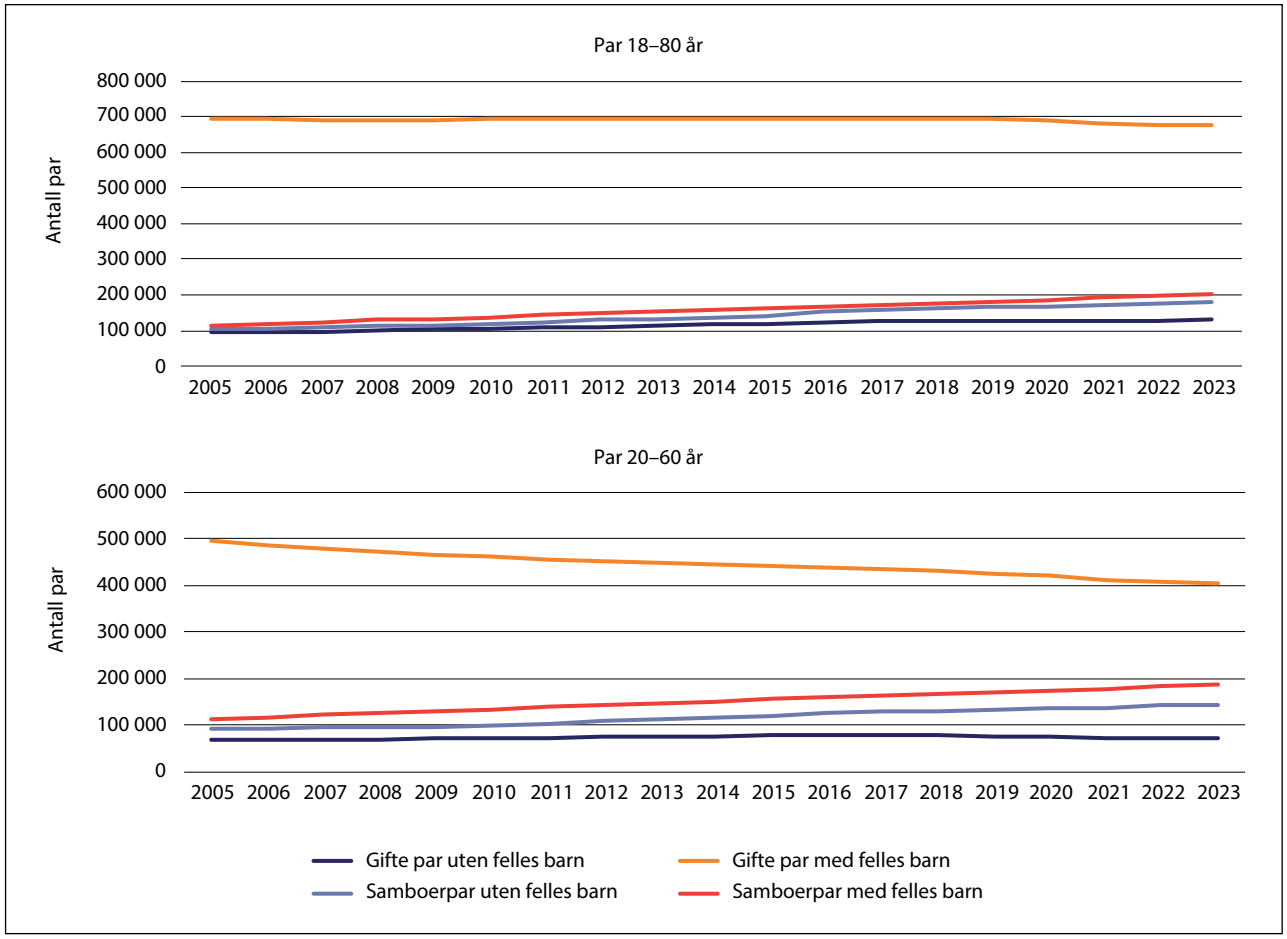

Figur 1.11 Antall par med og uten felles barn, 2005–2023. Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

Andelen samboerpar med og uten felles barn er vist i figur 1.12. Både blant parene i alderen 18 til 80 år og de i alderen 20 til 60 år har andelene foreldrepar ligget relativt stabile på rundt 53 (18–80 år) og 55–57 (20–60 år) prosent gjennom perioden.

Tilsvarende andeler for de gifte parene er vist i figur 1.13. Blant de gifte parene i alderen 18 til 80 år sank andelen foreldrepar fra 88 prosent i begynnelsen av perioden til 84 prosent i 2023. En tilsvarende utvikling ser vi også blant parene i alderen 20 til 60 år. Blant disse var andelen foreldrepar i overkant av 87 prosent på 2000-tallet. I 2023 hadde 85 prosent av de gifte parene ett eller flere felles barn.

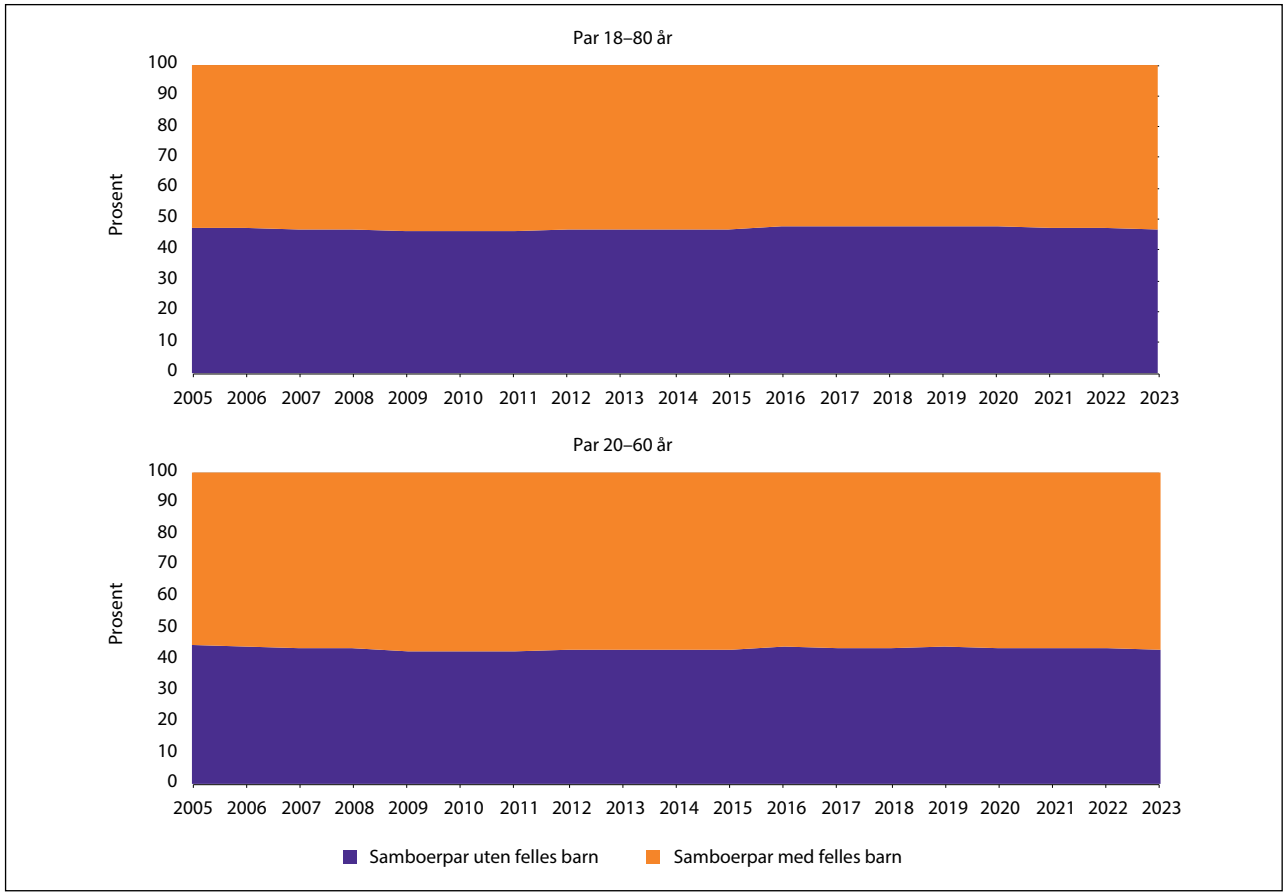

Figur 1.12 Andel samboerpar med og uten felles barn, 2005–2023. Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

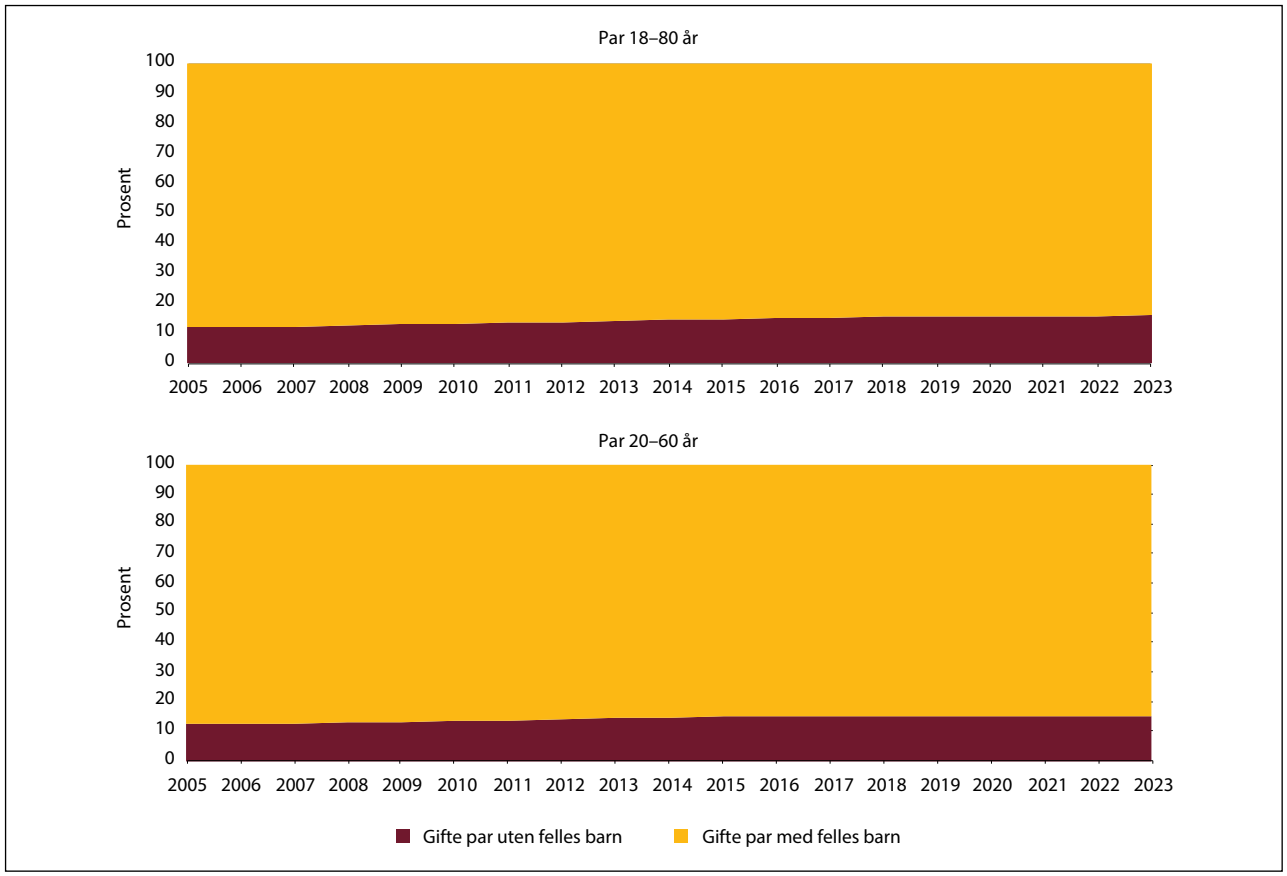

Figur 1.13 Andel gifte par med og uten felles barn, 2005–2023. Par der begge er 18–80 år og 20–60 år.

4 Regionale variasjoner i samboerskap

Skiller vi mellom de fem landsdelen Østlandet, Sørlandet, Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge, ser vi av figur 1.14 at andelen samboere i 2023 var klart høyest i de to nordligste landsdelene der 37 prosent av parene var samboere. På Østlandet var nær ett av tre par samboere, mens 3 av ti vestlandske par var samboere. Den laveste andelen samboere finner vi i landsdelen Sørlandet, der litt over ett av fire par var samboere.

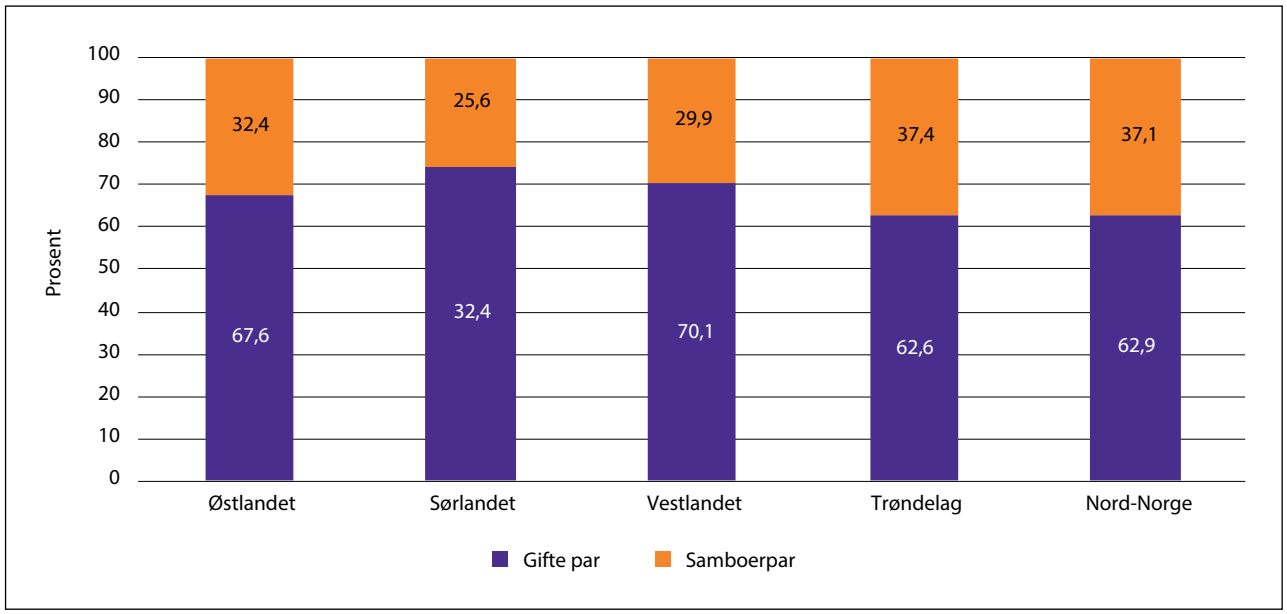

Figur 1.14 Andel samboere og gifte par per 01.01 2023. Etter landsdel.

Utviklingen i antallet samboerpar i de fem landsdelene i perioden 2005 til 2023 illustreres i figur 1.15. I samtlige landsdeler økte antallet samboerpar. Den største økningen finner vi i landsdelen Østlandet, der antallet samboerpar økte fra 109 000 i 2005 til i overkant av 196 000 i 2023. På Vestlandet økte antallet samboerskap i perioden fra nær 50 000 i 2005 til over 92 000 i 2023. Landsdelene Trøndelag og Nord-Norge har en svært lik utvikling i antallet samboerpar i perioden vi ser på. I Trøndelag var det om lag 24 000 samboerpar i 2005, et antall som hadde økt til 38 300 i 2023. I Nord-Norge var det 26 500 samboerpar i 2005. I 2023 hadde antallet samboerpar i denne landsdelen også økt til rundt 38 300. På Sørlandet var det en dobling i antallet samboerpar i denne perioden, fra rundt 8 600 i 2005 til om lag 17 800 i 2023.

I alle landsdelene har antallet gifte par økt noe (særlig Østlandet) eller det har holdt seg mer eller mindre stabilt. I Nord-Norge var det derimot færre gifte par i 2023 (64 823) enn i 2005 (72 019).

Ser vi i stedet på andelen par som er samboere (figur 1.16), så økte den fra 22 prosent i 2005 til 32 prosent i 2023 på Østlandet. Også på Sørlandet var det en kraftig økning i andelen samboere, fra 15 prosent i 2005 til 26 prosent i 2023. På Vestlandet var 19 prosent av parene samboere i 2005, en andel som hadde økt til 30 prosent i 2023. I både Trøndelag og Nord-Norge var 27 prosent av parene samboere i 2005, mot 37 prosent i 2023.

Antallet og andelene samboerpar og gifte par i hver av disse landsdelen er vist i tabell 1.4.

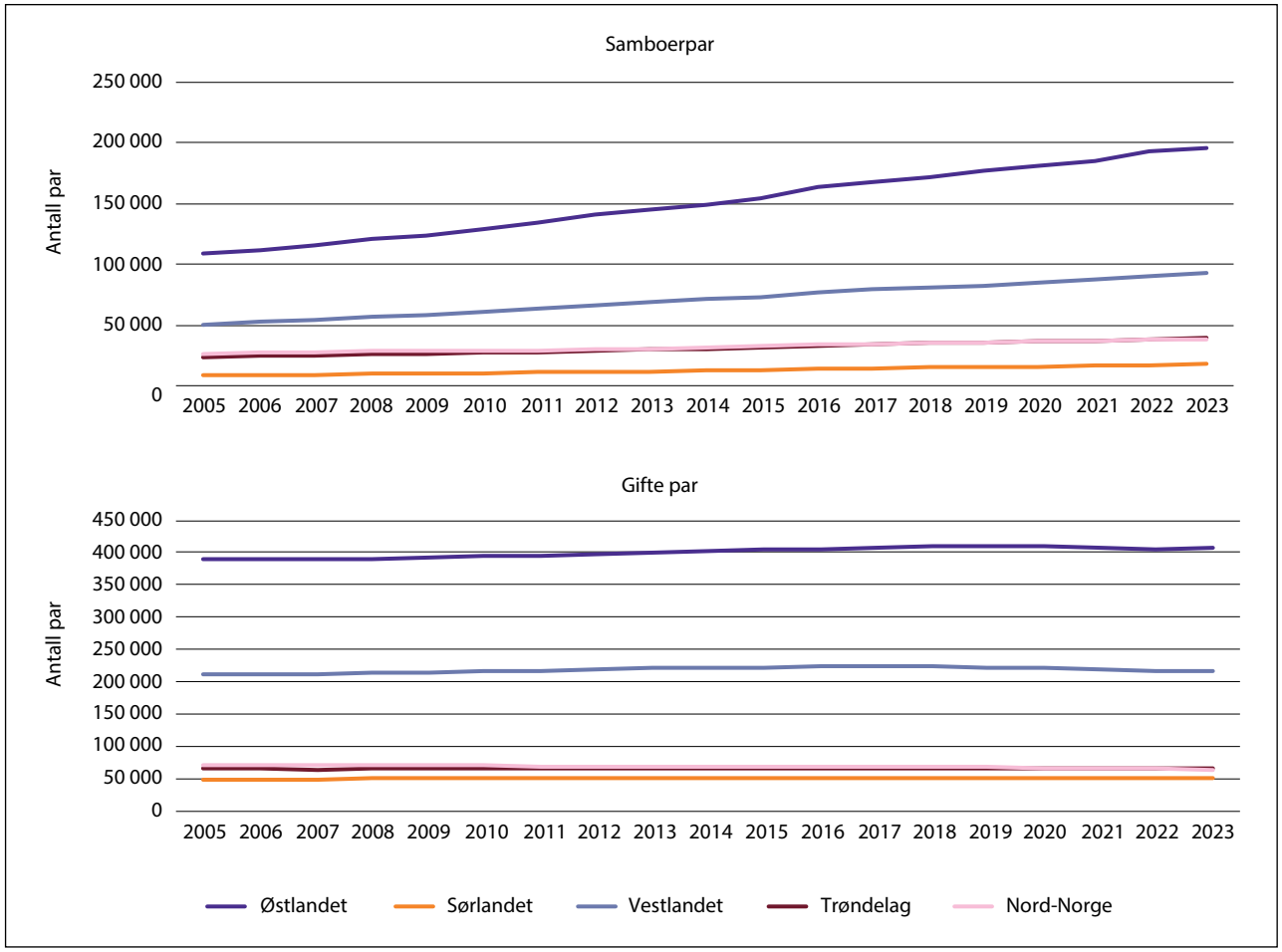

Figur 1.15 Antall samboerpar og gifte par 2005–2023. Etter landsdel.

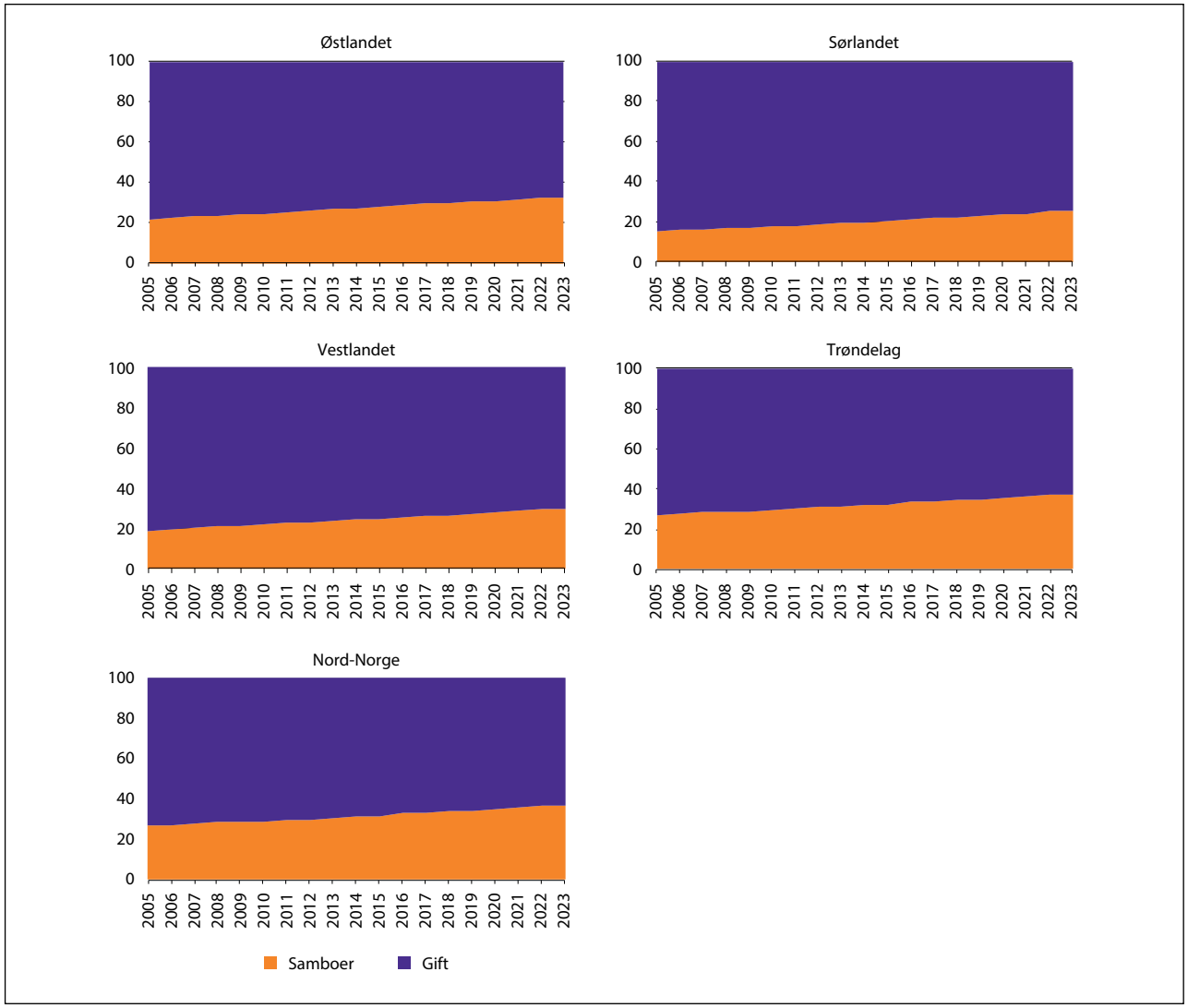

Figur 1.16 Andel samboere og gifte par 2005–2023. Etter landsdel

5 Samboerskap blant innvandrere

Figur 1.17 viser andelene samboere og gifte par i 2023 etter ulike kombinasjoner av partnernes innvandrerstatus. Litt over ett av tre par (34 prosent) der begge partnere var født i Norge var samboere. I par der kun kvinnen var innvandrer var noe færre (29 prosent) samboere. Den høyeste andelen samboerpar finner vi imidlertid blant par der mannen hadde innvandret til Norge (40 prosent). I par der både mannen og kvinnen var innvandrere var en av fem (21 prosent) samboere.

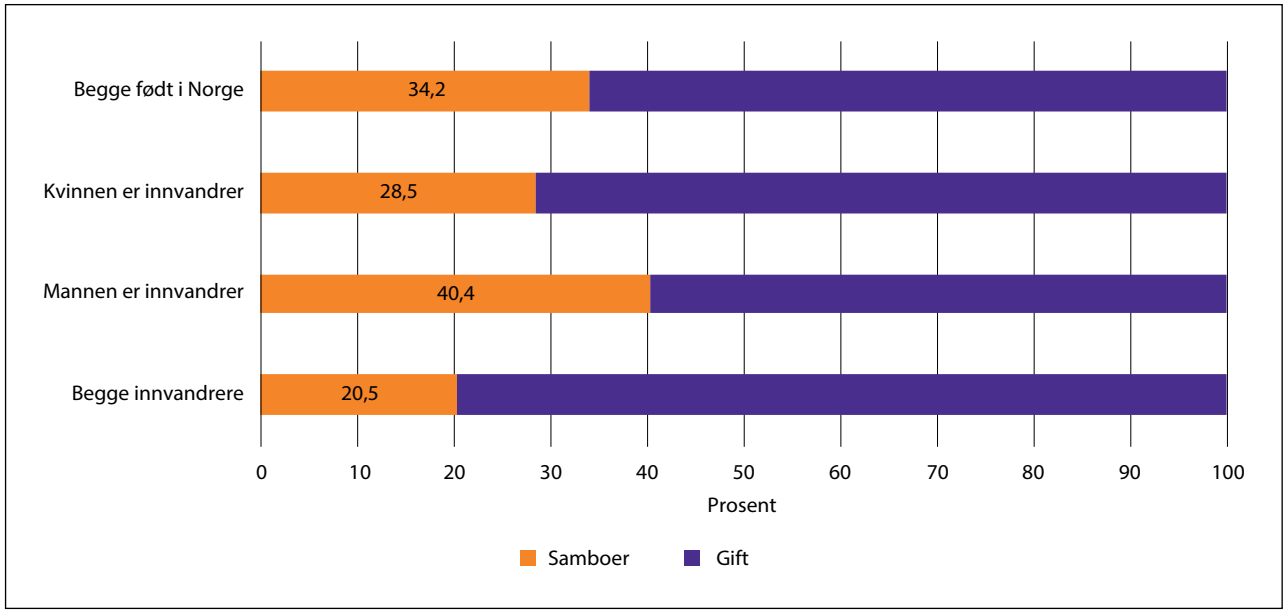

Figur 1.17 Andel samboere og gifte par per 01.01 2023. Etter parets innvandrerstatus.

Figur 1.18 bekrefter at dette mønsteret gjorde seg gjeldende gjennom hele observasjonsperioden. Vi ser dessuten at andelen samboere har økt i alle disse fire partypene. Den sterkeste prosentvise økningen i samboerskap finner vi blant par der begge eller kun mannen er innvandrere, fra henholdsvis 8 og 26 prosent i 2005 til over 20 og 40 prosent i 2023. I par der kvinnen er innvandrer økte samboerandelen med ti prosentpoeng i perioden, fra 18 prosent i 2005 til 28 prosent i 2023. Antall samboende og gifte par der ingen, kvinnen, mannen eller begge er innvandrere er vist i tabell 1.6.

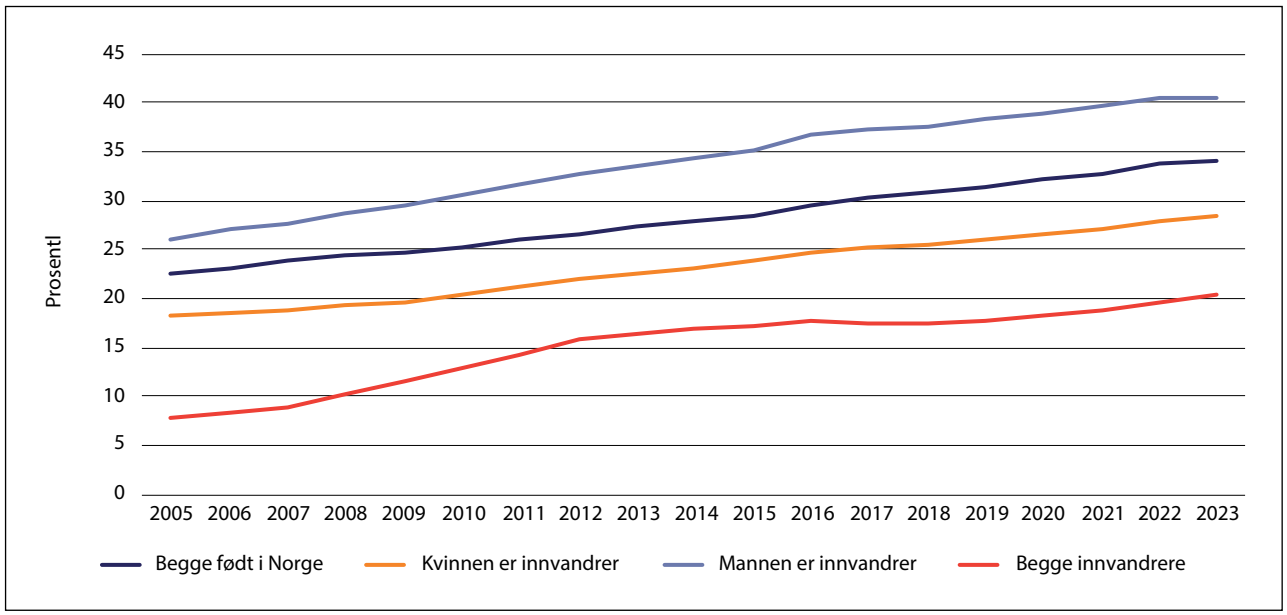

Figur 1.18 Andel samboende par av alle par 2005–2023. Par der ingen, en eller begge er innvandrere.

Antallet samboende og gifte par der en eller begge partnerne er innvandrere, vises i figur 1.19. Antallet samboerpar der begge partnerne er innvandrere økte fra 3 700 i 2005 til over 32 500 i 2023. De to andre typene innvandrerpar, der enten kun kvinnen eller mannen er innvandrere mens den andre partneren er født i Norge, har også hatt en sterk økning i perioden. I 2023 var det i underkant av 26 800 par der kvinnen var innvandrer mens det var rett under 25 000 par bestående av en innvandrermann og en kvinne født i Norge.

Imidlertid ser vi av den nederste delen av figur 1.19 at de aller fleste innvandrerpar er gift og at ekteparene bestående av to innvandrere er den største gruppen. I 2023 utgjorde denne gruppen 126 267 par (tabell 1.6).

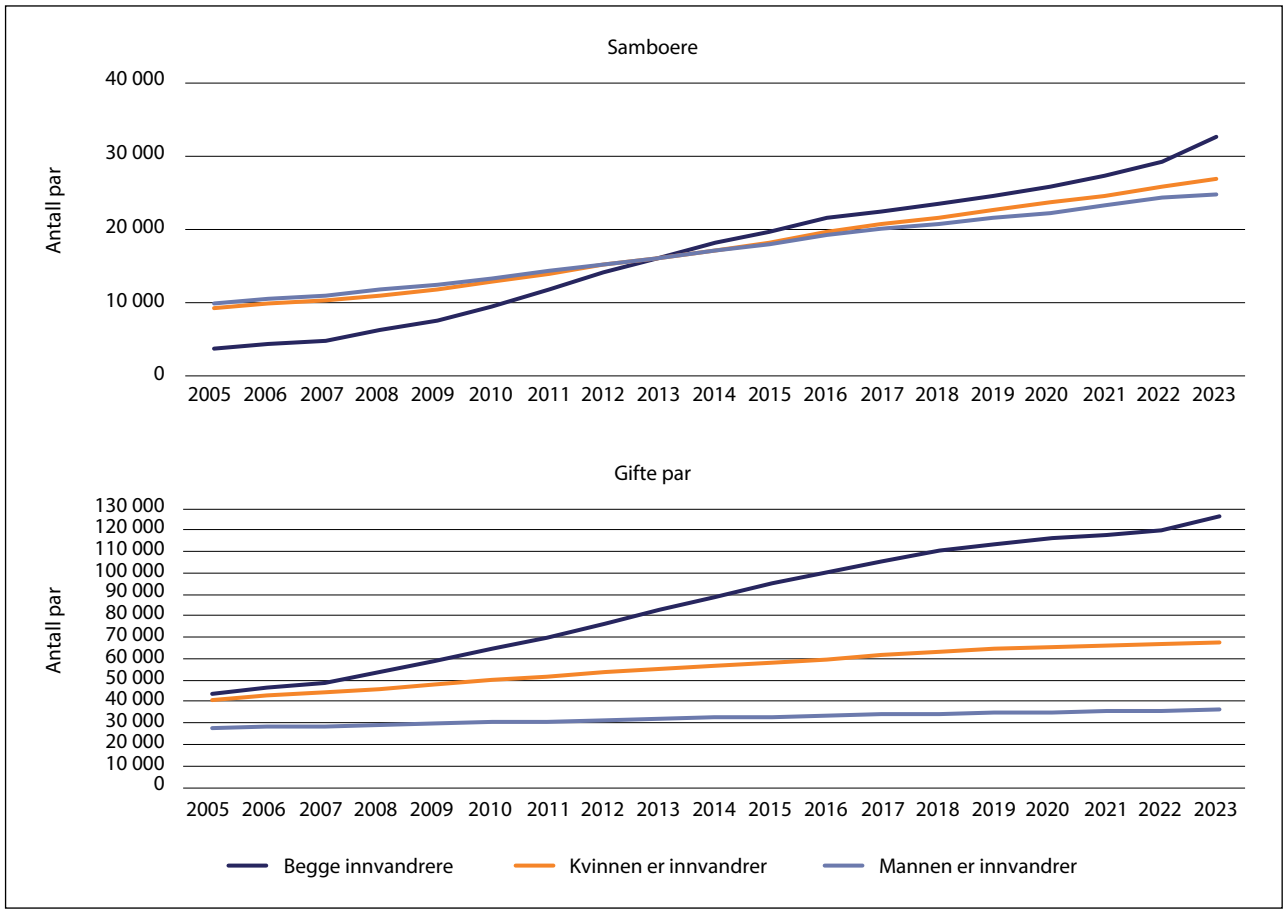

Figur 1.19 Antall samboere og gifte par 2005–2023. Par der begge er innvandrere.

I det følgende ser vi kun på parene der både kvinnen og mannen er innvandrere. I 2023 dreide dette seg om i alt 158 775 par i alderen 18–80 år. Ser vi på partnernes landbakgrunn i disse parene, her grovt inndelt etter to verdensregioner, peker par bestående av to innvandrere født i land i EU/EØS etc. seg ut som den største gruppen blant samboerne. Som vist i figur 1.20 var det i 2023 nær 17 000 samboerpar av denne typen i Norge. Videre var det omtrent 12 300 samboerpar bestående av to partnere fra land i Asia, Afrika etc. Den minste gruppen er par der partnerne har bakgrunn fra ulike verdensregioner. I 2023 var det snakk om rett i overkant av 4 000 samboerpar.

Blant de gifte parene var det et flertall av par der begge ektefellene var innvandrere fra land i Asia, Afrika etc. I 2023 var det om lag 79 000 slike ektepar i Norge, mens 38 800 ektepar bestod av to innvandrere fra land i EU, EØS etc. I 2023 var det 8243 ektepar der ektefellene hadde innvandret fra land i forskjellige verdensdeler.

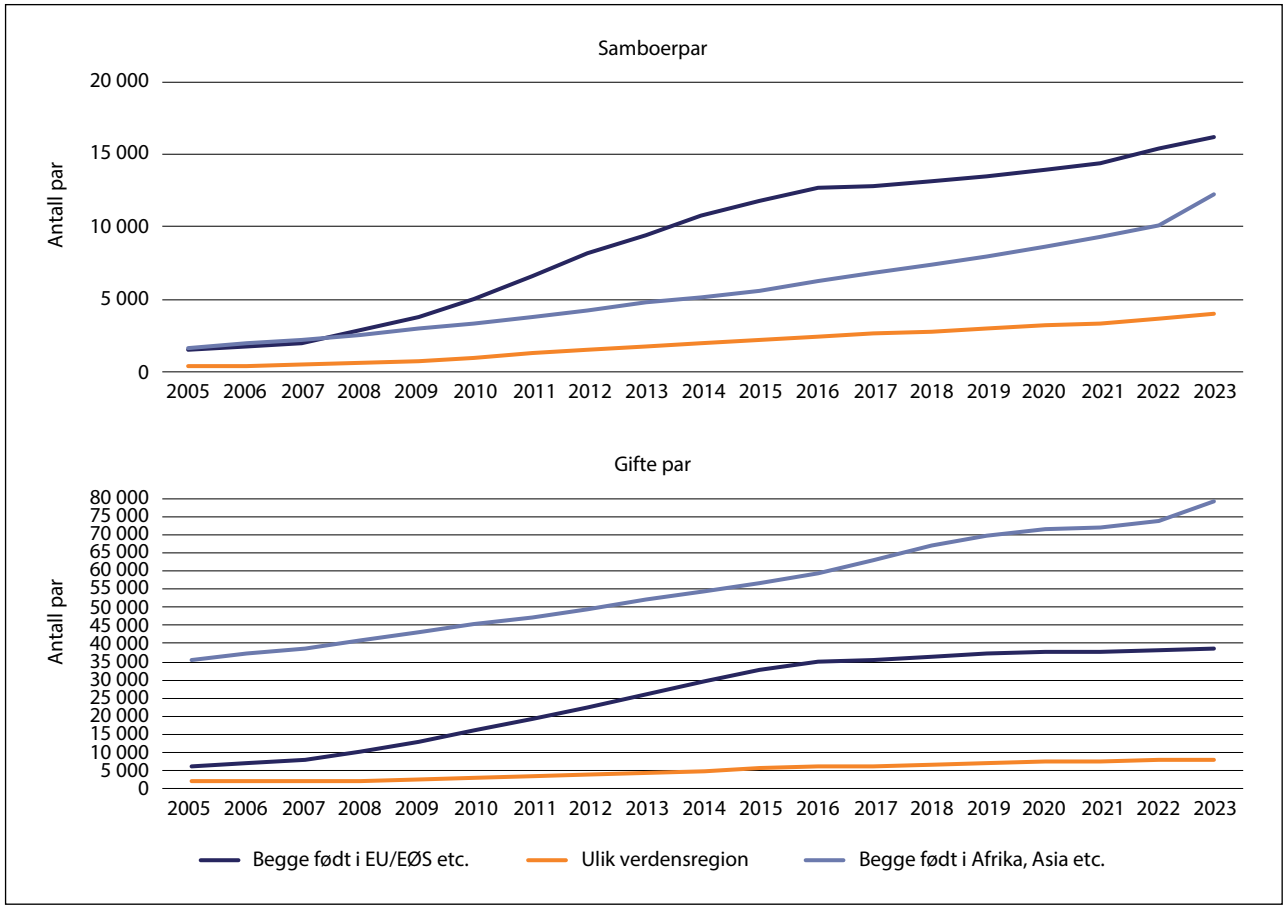

Figur 1.20 Antall samboere og gifte par 2005–2023. Par der begge er innvandrere fra land i EU/EØS etc. eller Asia, Afrika etc.

Figur 1.21 viser andelen samboerpar etter opprinnelseregion blant alle par der begge partnerne hadde innvandret til Norge. Blant par der begge var født i et land i EU/EØS etc. var 29 prosent samboere, en økning fra 20 prosent i 2005. Høyest andel samboere finner vi i den lille gruppen av par der partnerne var født i land i ulike verdensdeler (33 prosent), mens bare 13 prosent av parene bestående av to innvandrere fra land i Asia, Afrika etc. var samboere i 2023.

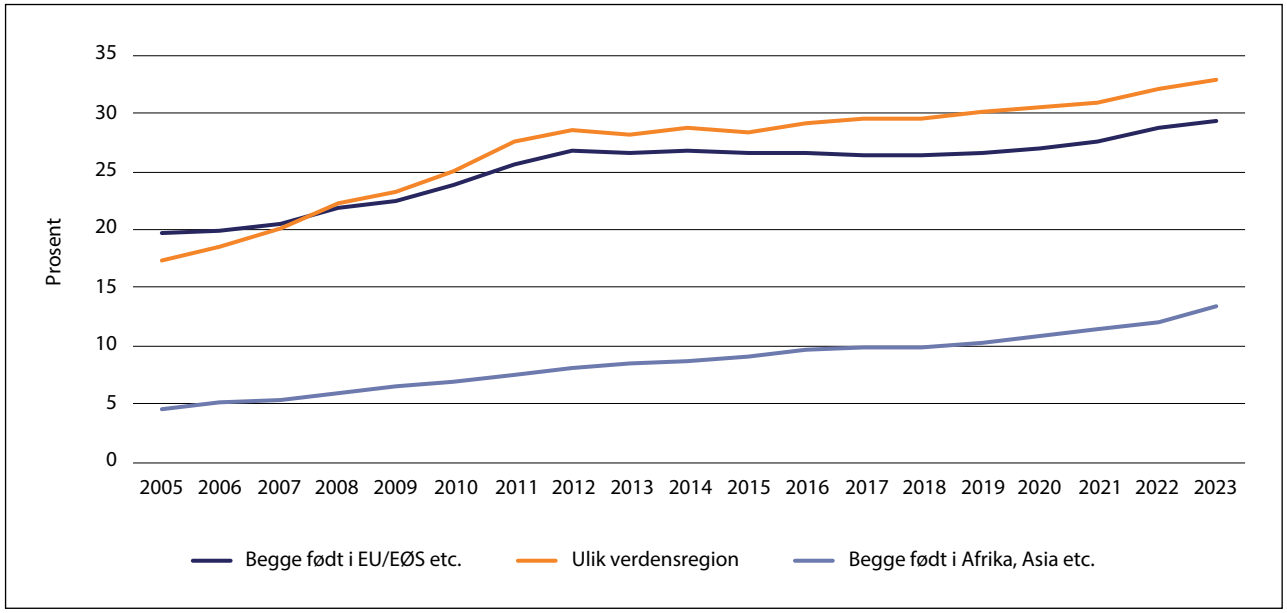

Figur 1.21 Andel samboerpar 2005–2023. Par der begge er innvandrere fra land i EU/EØS etc. eller Asia, Afrika etc.

6 Sosioøkonomiske kjennetegn og samboerskap

I dette kapittelet ser vi nærmere på sosioøkonomiske kjennetegn ved samboere og gifte par. Jeg ser først på partnernes høyeste fullførte utdanningsnivå hver for seg. Deretter vises samboende og gifte pars fordeling på en variabel som måler parenes kombinerte utdanningsnivå. Til sist vises samboende og gifte pars samlede husholdningsinntekt.

6.1 Utdanningsnivå

Figur 1.22 viser kvinnens og mannens individuelle utdanningsnivå for alle par (venstre side) og for par i typiske aldre der man er ferdig med utdanningen og aktiv på arbeidsmarkedet (høyre side) ved inngangen til 2023. Ser vi først på alle par i alderen 18–80 år, har en noe høyere andel av de kvinnelige samboerne en utdanning på universitetsnivå enn gifte kvinner. Motsatt har de gifte kvinnene i denne aldersgruppen noe oftere kun grunnskole eller videregående skole enn de samboende kvinnene. Blant mennene er forskjellene jevnt over mindre, men blant disse er det slik at samboerne oftere har grunnskole eller videregående utdanning, mens de gifte mennene oftere har en lang universitetsutdanning enn samboerne.

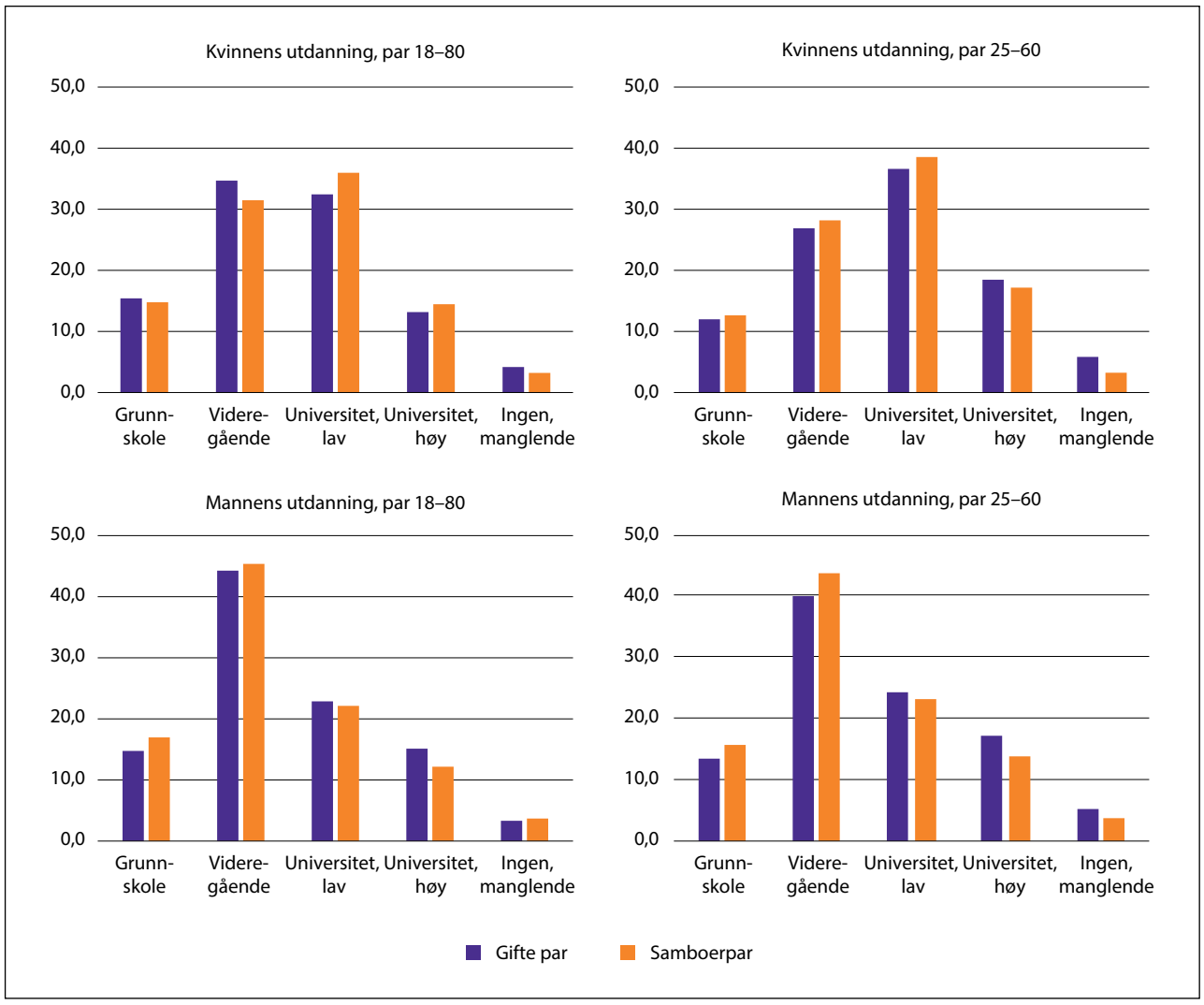

Figur 1.22 Kvinnens og mannens utdanningsnivå i 2022. Samboerpar og gifte par per 2023. Par der begge er 18–80 år eller 25–60 år gamle. Prosent.

Begrenses utvalget til par i alderen 25 til 64 år (høyre del av figur 1.22), ser vi at både samboerkvinner og -menn oftere har grunnskole eller videregående utdanning enn gifte kvinner og menn. Samboende kvinner har sjeldnere en lang universitetsutdanning, men oftere en kortere universitetsutdanning, enn gifte kvinner. Samboende menn har sjeldnere en kort, og særlig en lang, universitetsutdannelse enn gifte menn.

Nøyaktige andeler for kvinners og menns høyeste fullførte utdanningsnivå for årene 2005 til 2022 er vist i tabell 1.7.

Figur 1.23 og 1.24 viser utviklingen i henholdsvis kvinnelige og mannlige partneres utdanningsnivå i perioden 2005 til 2022. jeg viser her kun tall for partnere i par i alderen 25 til 64 år.

Ser vi først på kvinnene utdanningsnivå (figur 1.23), har det vært en jevn økning i andelen med en høyere utdanning, mens andelen med grunnskole og videregående utdanning har sunket. Blant samboerkvinner hadde nær 56 prosent fullført en universitets- eller høgskoleutdanning i 2022, mot rundt 36 prosent i 2005. En tilsvarende utvikling finner vi blant de gifte kvinnene, der andelen med en høyere utdanning økte fra 36 prosent i 2005 til 55 posent i 2022.

Når det gjelder mennenes utdanningsnivå, bekrefter figur 1.24 at det har vært en liknende utvikling blant dem. Men deres utdanningsnivå er lavere. 27 prosent av samboermennene hadde en utdanning på universitets- eller høgskolenivå i 2005, en andel som hadde økt til 41 prosent i 2022. I 2005 hadde til sammen 72 prosent av de mannlige samboerne grunnskole eller videregående utdanning, mot 59 prosent i 2022. De gifte mennenes utdanningsnivå var noe høyere gjennom hele perioden, og særlig på starten i 2005, da 33 prosent hadde en høyere utdanning. Denne andelen hadde økt til 42 prosent i 2022.

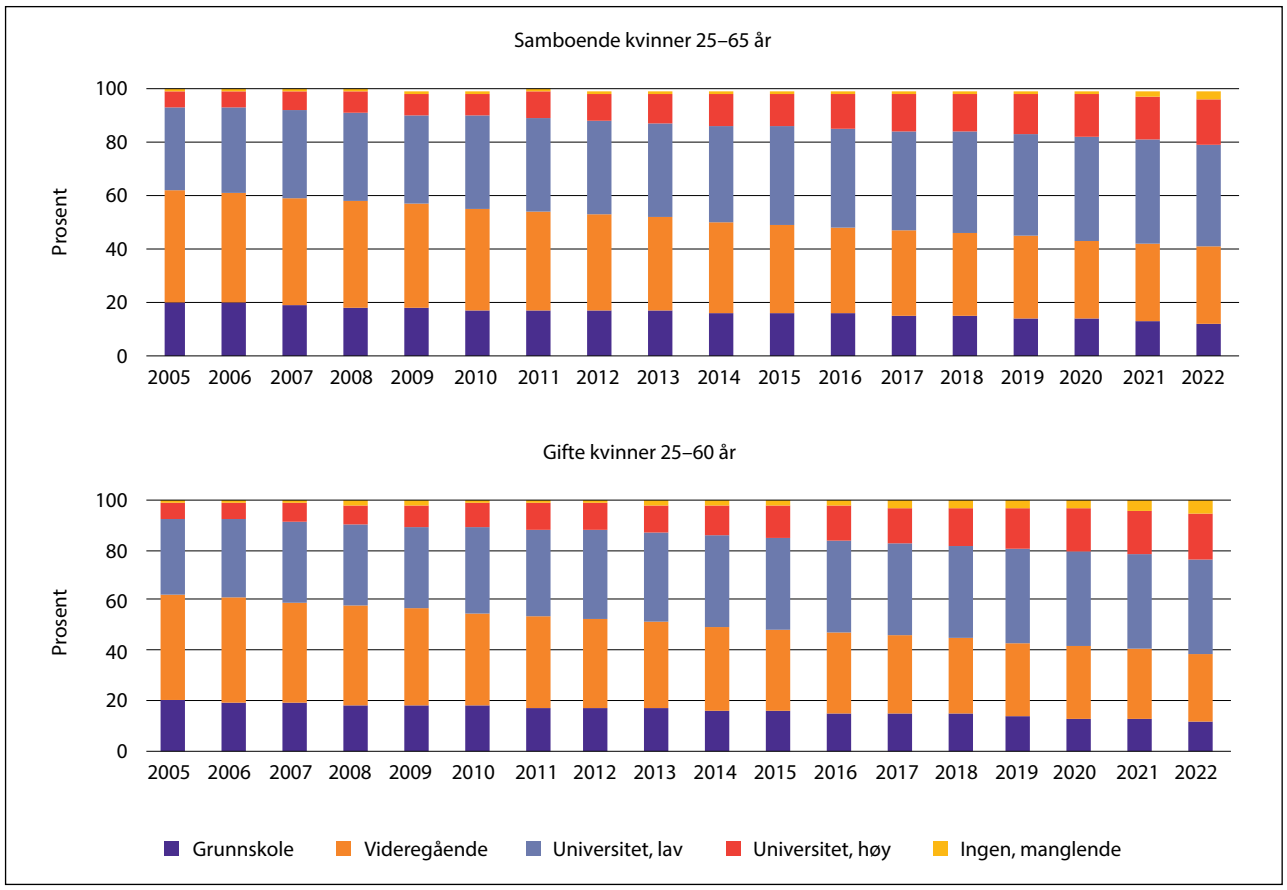

Figur 1.23 Samboende og gifte kvinners utdanningsnivå 2005–2022. Prosent.

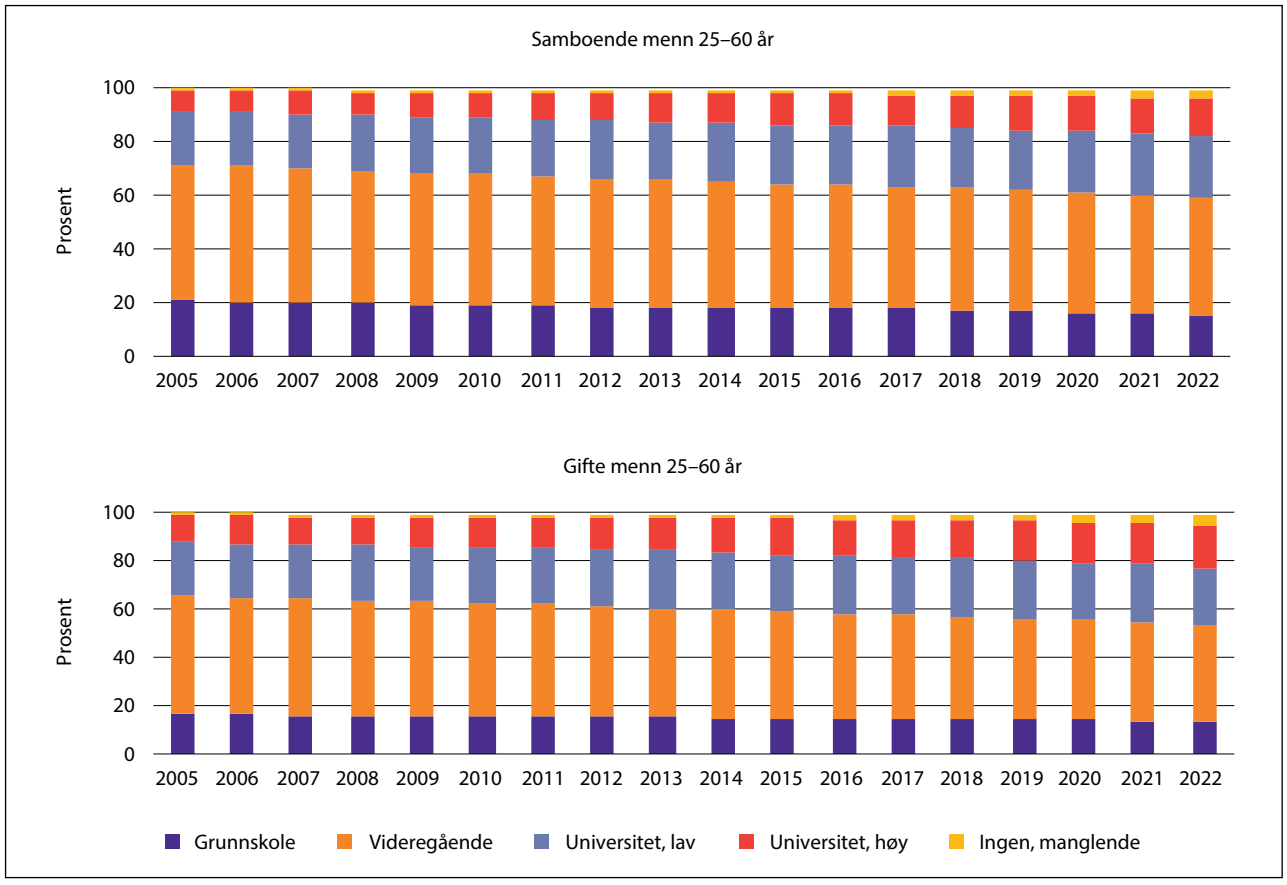

Figur 1.24 Samboende og gifte menns utdanningsnivå 2005–2022. Prosent.

Figur 1.25 viser ulike kombinasjoner av partnernes utdanningsnivå i samboerpar og gifte par i 2022. Ser vi først på alle par i alderen 18 til 80 år (øverste del av figuren), bestod noe over en av fire (26 prosent) samboerpar av to partnere med høyere utdanning, mot 27 prosent av de gifte parene. 32 prosent av samboerparene hadde en universitets- eller høgskoleutdannet partner, mot 29 prosent av ekteparene. Det var videre en noe lavere andel samboerpar (19 prosent) enn gifte par (21 prosent) der begge hadde en videregående utdanning. Rundt 15 prosent av de samboende og gifte parene hadde en partner med videregående utdanning, mens henholdsvis 7 og 8 prosent av de samboende og gifte parene bestod av grunnskoleutdannede partnere.

Blant parene som var i alderen 25 til 60 tegner det seg et liknende bilde: De gifte parene hadde oftere to, mens samboerparene noe oftere hadde en, universitets- eller høgskoleutdannet partner. Blant parene i dette aldersspennet var det imidlertid en høyere andel samboerpar med videregående utdanning enn blant de gifte.

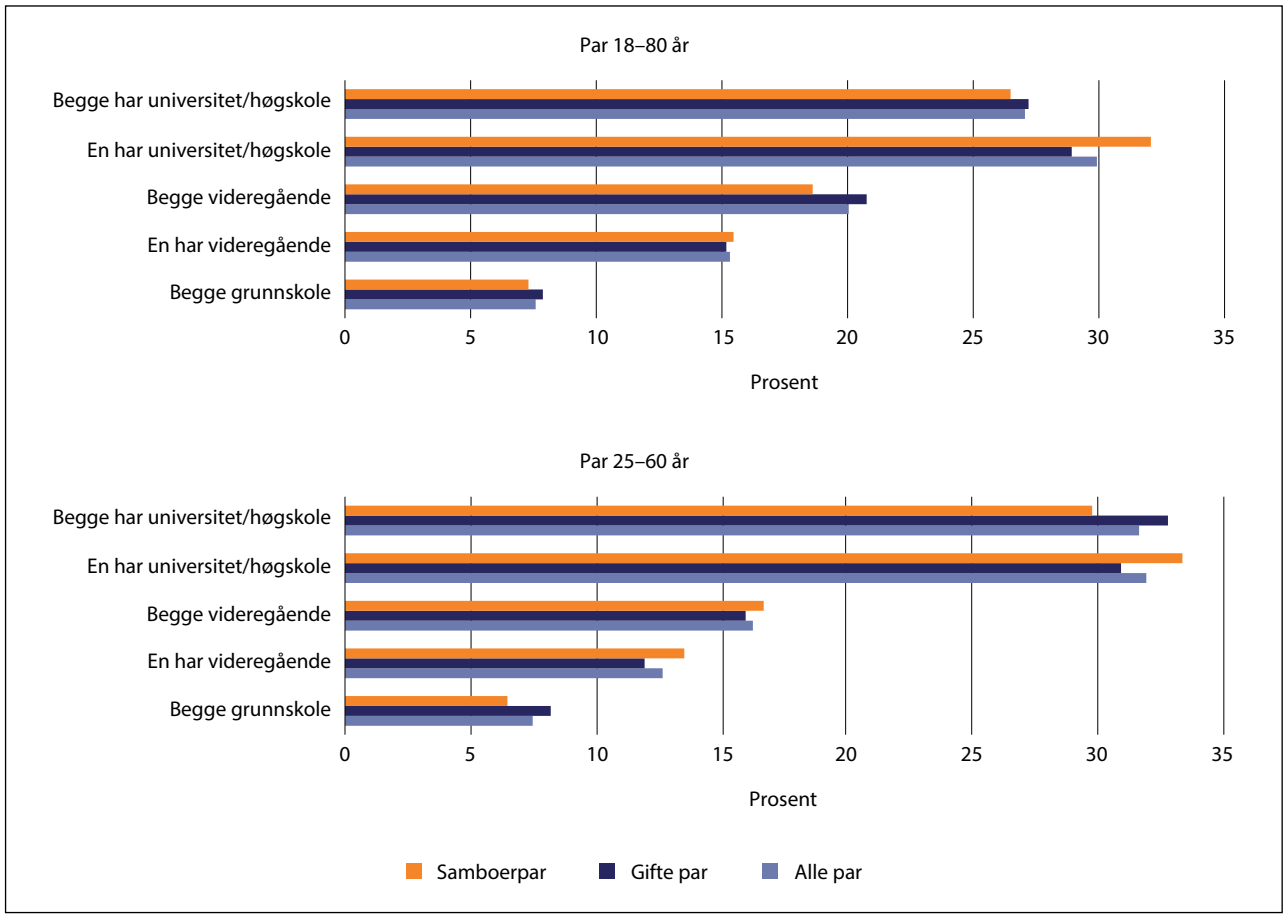

Figur 1.25 Parets utdanningsnivå per 2022. Samboende og gifte par 18–80 år og 25–60 år. Prosent

Utviklingen i parenes utdanningsnivå i perioden 2005 til 2022 vises i figur 1.26. Blant samboerne i alderen 18 til 80 år økte andelen par med minst en universitets- eller høgskoleutdannet partner fra 42 prosent i 2005 til 58 prosent i 2022. Blant de gifte parene i dette aldersspennet var tilsvarende økning fra 42 prosent i 2005 til 56 prosent i 2022.

Et tilsvarende mønster ser vi blant parene i alderen 25 til 64 år. Andelen par med minst en partner med en høyere utdanning har økt, mens andelen par med grunnskole eller videregående utdanning har sunket.

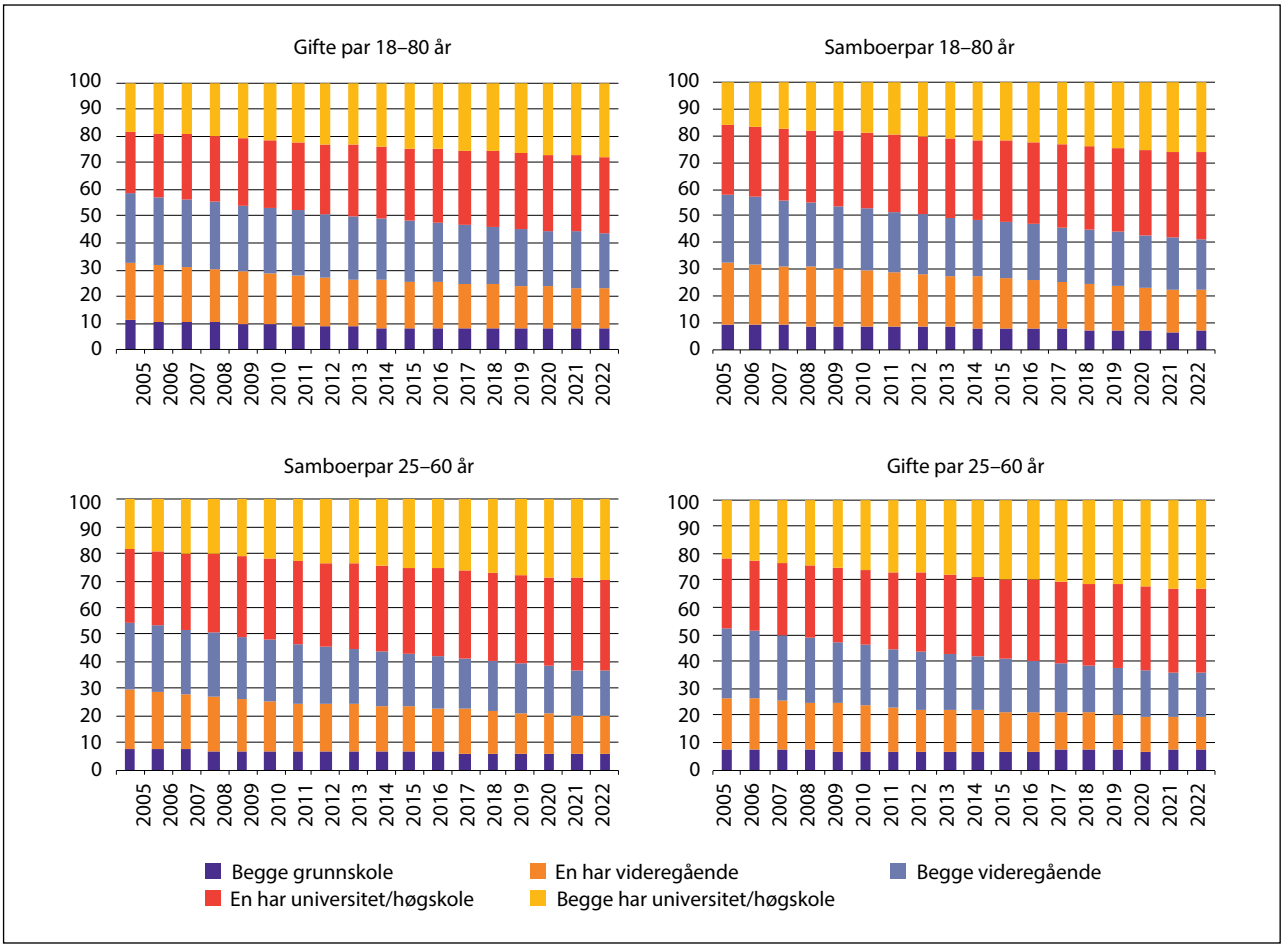

Figur 1.26 Parets utdanningsnivå 2005–2022. Samboende og gifte par 18–80 år og 25–60 år. Prosent

6.2 Parenes samlede inntekt

I det følgende vises fordelingen av parenes samlede husholdningsinntekt for årene 2005 til 2020. Samlet husholdningsinntekt er summen av partnernes samlede inntekter, altså bruttoinntekt fra yrkesinntekter, kapitalinntekter og overføringer. Jeg har justert dette inntektsmålet for inflasjon og oppgir den samlede husholdningsinntekten i hele 10 000 2020-kroner.

Figur 1.27 bekrefter at gifte par har høyere inntekter enn samboerpar. Dette gjelder både blant par i alderen 18 til 80 år, men særlig blant par i alderen 25 til 64 år. Blant parene i alderen 18 til 80 år hadde samboerparene en samlet median husholdningsinntekt på 1 040 000 kroner i 2020, mot 1 050 000 kroner blant de gifte parene. Gjennomsnittlig husholdningsinntekt i 2020 var 1 130 000 kroner for samboerpar og 1 215 000 blant de gifte parene i alderen 18 til 80.

Forskjellene mellom gifte og samboerpar er større blant parene i aldersspennet 25 til 64 år. Samboerparene i denne alderen hadde en gjennomsnittlig husholdningsinntekt på 1 146 900 kroner, mot 1 328 500 blant de gifte. Median husholdningsinntekt i 2020 var henholdsvis 1 060 000 kroner og 1 160 000 kroner for samboende og gifte par.

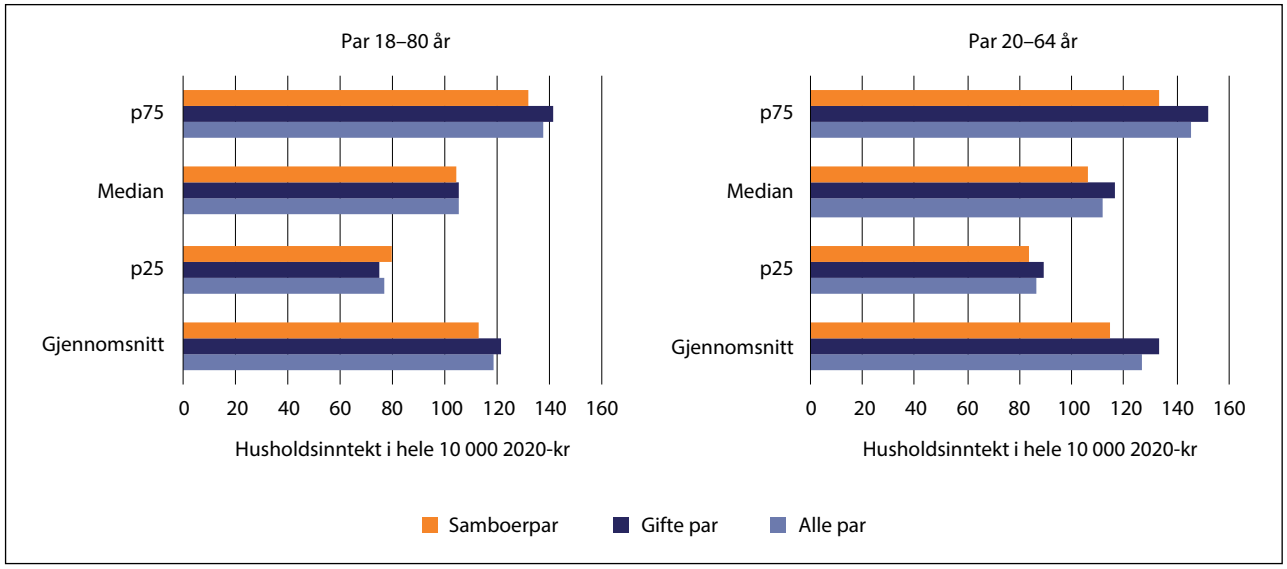

Figur 1.27 Parets årlige samlede husholdningsinntekt i 2020. Samboere og gifte par 18–80 år og 20–64 år. Hele 10 000 2020-kroner.

Utviklingen i parenes husholdningsinntekt i perioden 2005 til 2020 illustreres i figur 1.28. Blant parene i alderen 18 til 80 år har husholdningsinntektene økt gjennom hele perioden. Vi ser også at de gifte parenes husholdningsinntekt har ligget på et høyere nivå enn samboernes i alle år. Spredningen i inntektsfordelingen var imidlertid noe større blant de gifte enn samboende parene, der nederste kvartil var noe lavere, mens øverste kvartil var noe høyere blant de gifte parene.

Det var et liknende mønster også blant parene i typisk yrkesaktive aldre, 25 til 64 år. Også i dette aldersspennet har de samboende parene noe lavere inntekter enn de gifte gjennom hele perioden. Blant parene i denne alderen var imidlertid laveste kvartil blant de gifte ikke lavere enn blant samboerne.

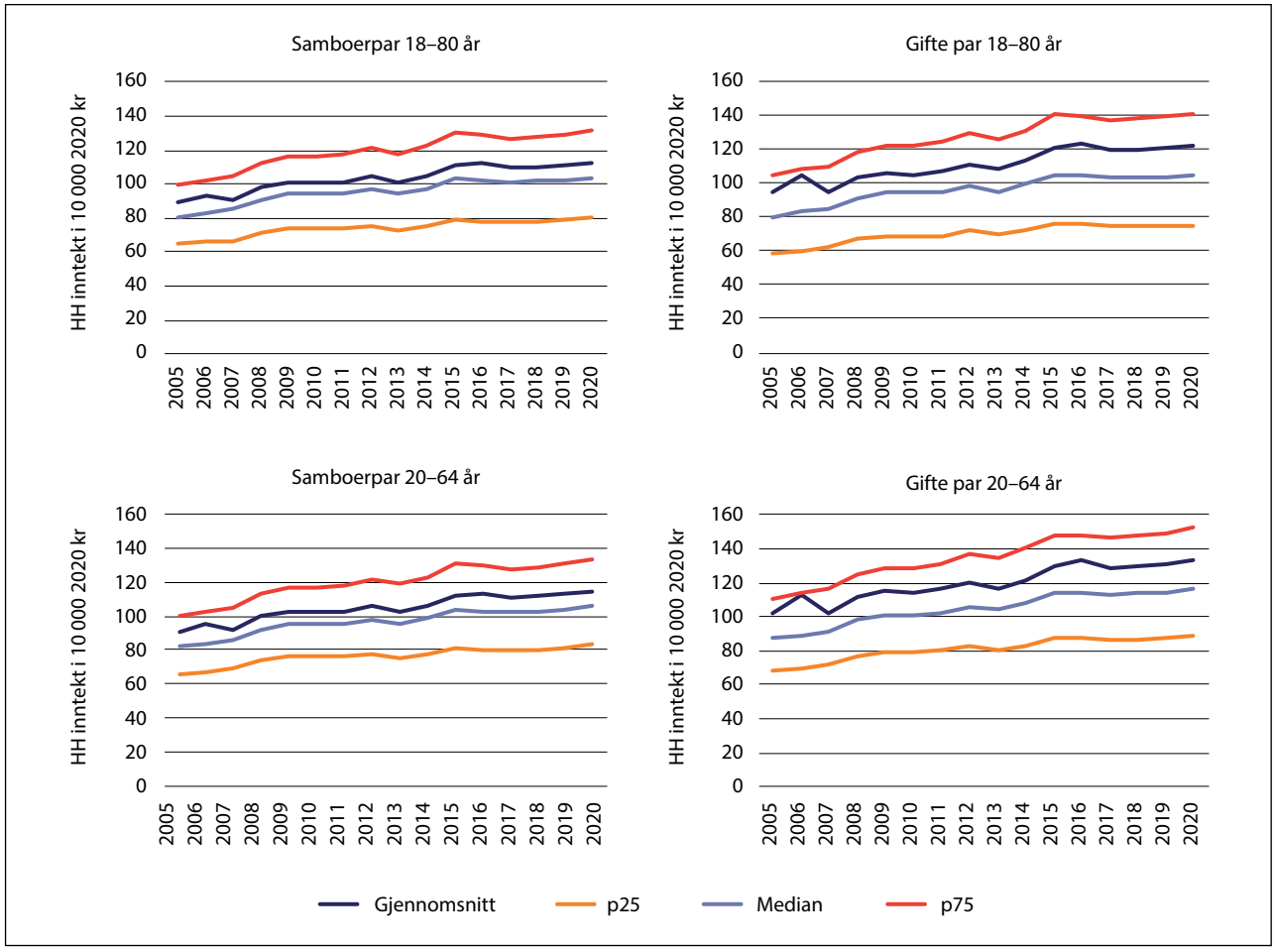

Figur 1.28 Parets årlige samlede husholdningsinntekt 2005–2020. Samboere og gifte par 18–80 år og 20–64 år. Hele 10 000 2020-kroner.

7 Samlivsbrudd og ekteskap

7.1 Samlivsbrudd blant samboere og gifte par

Figur 1.29 viser antall samlivsbrudd, samt antall brudd per 1000 par, per år for samboere og gifte par i perioden 2006 til 2022, det siste hele året vi har opplysninger om parene. I 2022 var det i alt rett i overkant av 39 000 samlivsbrudd i Norge blant par der partnerne var i alderen 18 til 80 år. Av disse var nær 30 000 samboerpar som ble oppløst, mens de resterende 9 200 bruddene var blant gifte par. Det er med andre ord klart at skilsmissestatistikken kraftig underrepresenterer det reelle antallet samlivsbrudd i Norge.

Siden disse absolutte tallene påvirkes av svingninger i antallet par som til enhver tid er i faresonen for å oppløses, har jeg også regnet ut bruddrater, det vil si antall brudd per 1000 samboerpar og gifte par. Også målt på denne måten var samboerparene betydelig mer tilbøyelige til å oppløses enn gifte par. Vi ser imidlertid at det var en nedgang i disse bruddratene i perioden blant alle par, men særlig blant samboerne. I 2006 ble rundt 95 av 1000 samboerpar oppløst, mot 80 av 1000 i 2022. Det var noen svingninger i bruttratene til samboerpar i perioden, og vi legger særlig merke til nedgangen i pandemiårene 2020 (90/1000) til 2022 (80/1000). Bruddratene blant gifte par sank fra 14,2 per 1000 ektepar i 2006 til 11,6 per 1000 i 2022.

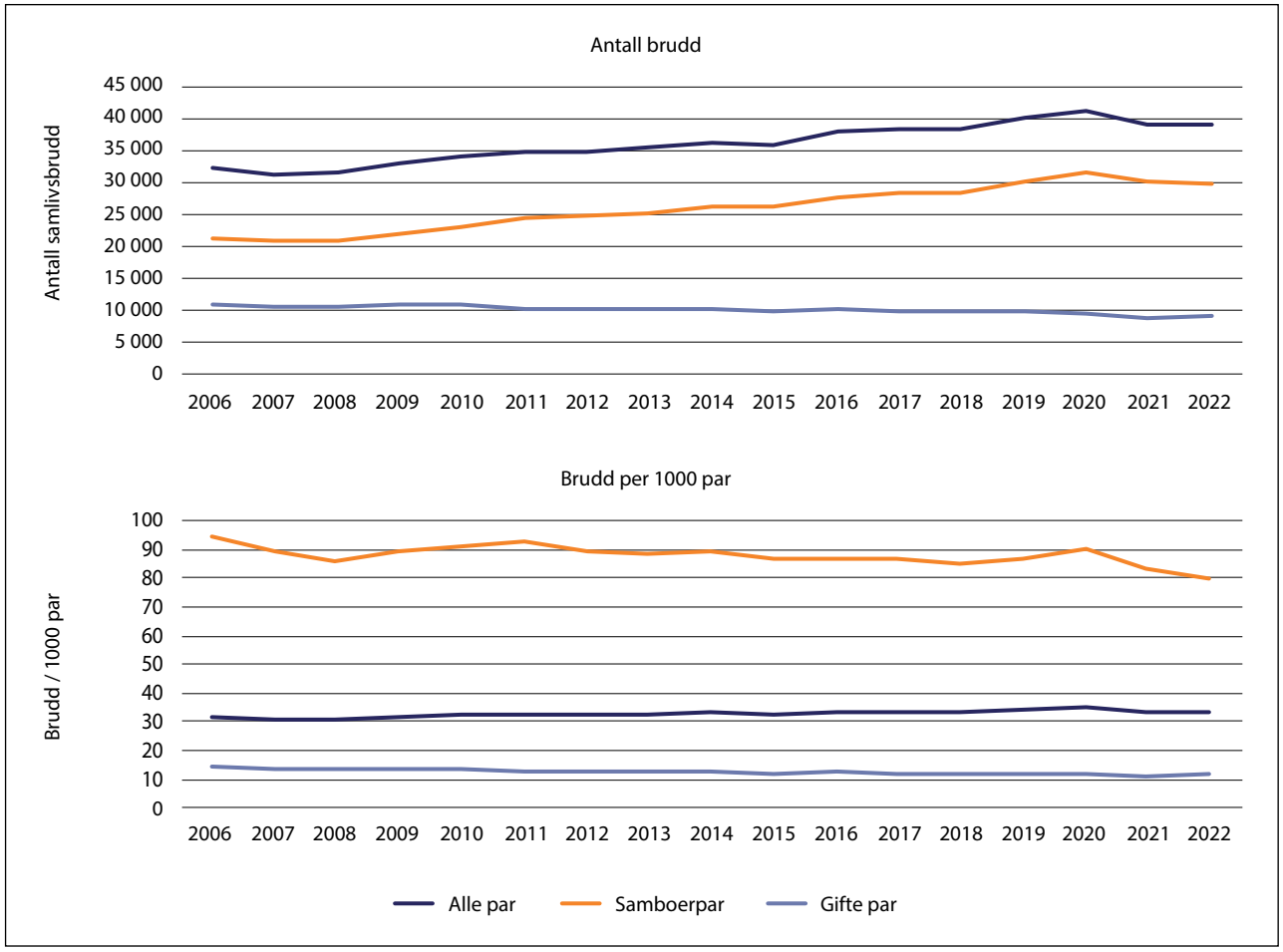

Figur 1.29 Antall samlivsbrudd og antall samlivsbrudd per 1000 par 2006–2022. Samboerpar og gifte par 18–80 år.

Figur 1.30 viser antall samlivsbrudd og bruddrater for samboerpar i perioden 2006 til 2022. Det skilles her mellom seks ulike aldersgrupper. Gjennom hele perioden var det flest brudd blant de yngste parene i alderen 18 til 29 år, og i denne aldersgruppen økte antallet samlivsbrudd jevnt og trutt gjennom perioden, med et lite unntak av de siste to årene. Antallet samlivsbrudd var mer stabilt for de øvrige aldersgruppene, men også her ser vi en økning i antall brudd per år.

Når det gjelder bruddratene i nederste del av figur 1.30, viser de at antallet samlivsbrudd per 1000 samlivspar har økt i aldersgruppen 18 til 29 år, fra 130,4 i 2006 til 138,8 i 2022. I de øvrige aldersgruppene har bruddratene sunket noe gjennom perioden. Dette gjelder særlig de aller eldste samboerne i alderen 70–80 år (98,8/1000 i 2006 til 61,6/1000 i 2022), men merk at det var svært få par i denne aldersgruppen, særlig i begynnelsen av perioden. I 2005 var det kun 1567 samboerpar i alderen 70–80 år (mot rundt 10 000 par på slutten av perioden, se figur 1.3).

I figur 1.31 vises bruddratene for samboerpar i alderen 18 til 24 år og 25 til 29, både med og uten par der begge var heltidsstudenter. Vi ser da at bruddratene var lavere blant par der ingen var studenter. Dette var særlig tilfellet for de aller yngste samboere, der det i 2022 var nær 180 brudd per 1000 i par uten studenter, mot 215 per 1000 samboerpar inkludert heltidsstudenter.

Figur 1.30 Antall samlivsbrudd og antall samlivsbrudd per 1000 samboerpar 2006–2022. Etter alder. Samboerpar 18–80 år.

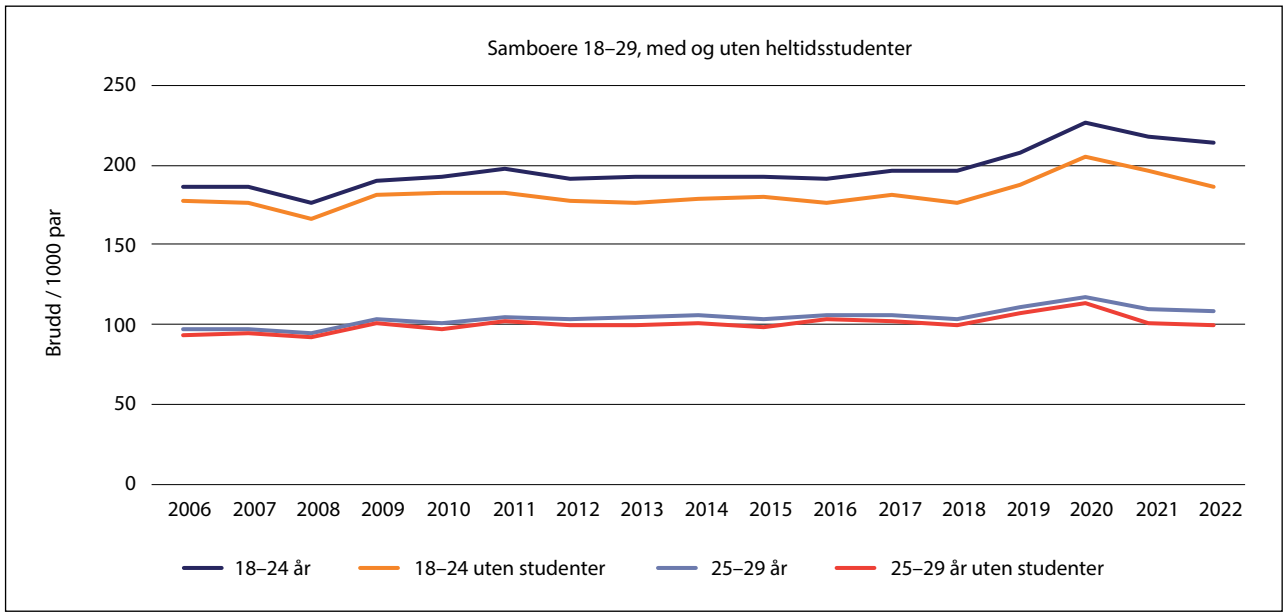

Figur 1.31 Antall samlivsbrudd per 1000 samboerpar 2006–2022, med og uten heltidsstudenter. Samboerpar 18–29 år.

Figur 1.32 viser antall samlivsbrudd og bruddrater blant samboende og gifte par med og uten felles barn. Samboerparene uten felles barn har den klart høyeste bruddraten, i 2022 så høy som 129 per 1000 samboerpar i denne gruppen. I alt 22 712 par av denne typen ble oppløst i løpet av 2022. Samboerpar med felles barn har de nest høyeste bruddratene, med 36,4 brudd per 1000 par i 2022. Antallet samboende foreldrepar som ble oppløst var imidlertid kun marginalt høyere enn antallet brudd blant gifte foreldrepar i 2022. Gifte par, både uten (19,2/1000) og med felles barn (10,1/1000), hadde de lavest bruddratene i 2022. Gjennom hele perioden hadde de gifte parene lavere bruddrater enn samboerne, men vi ser at forskjellene mellom gifte par og samboerpar med felles barn har minket noe gjennom perioden.

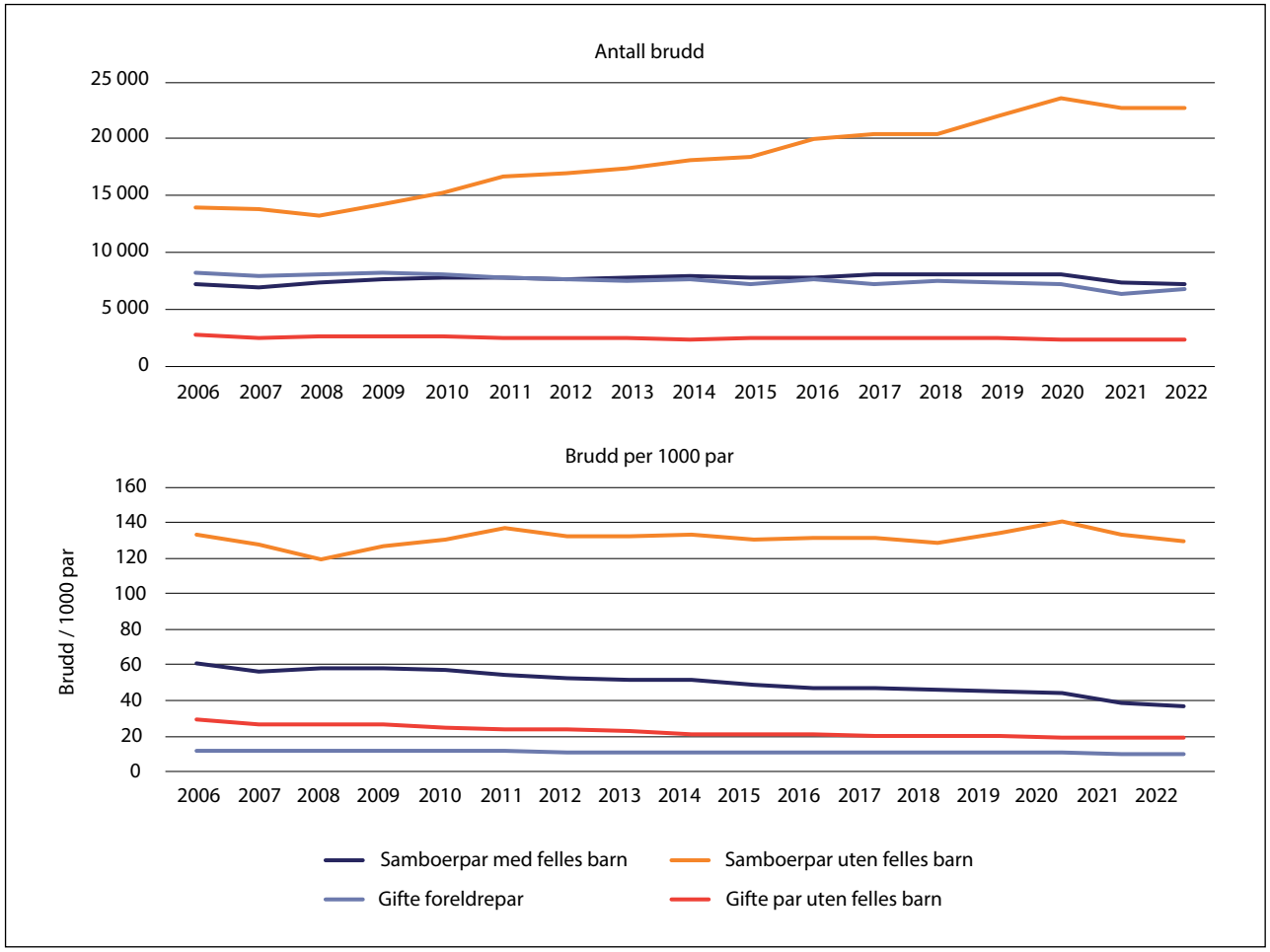

Figur 1.32 Antall samlivsbrudd og antall samlivsbrudd per 1000 samboerpar 2006–2022. Samboerpar og gifte par 18–80 år med og uten felles barn.

Figur 1.33 viser bruddratene for samboerpar uten (øverste del av figuren) og med felles barn (nederste del av figuren) for årene 2006 til 2022 etter alder. Siden svært få samboerpar over 70 år har felles barn, vises kun tall for samboerpar i alderen 18 til 69 år. Blant samboerparene uten felles barn er det en klar aldersgradient, der bruddratene synker jevnt og trutt med alder. Vi ser dessuten at bruddratene har holdt seg relativt uforandret gjennom perioden i alle aldersgruppene blant samboerparene uten felles barn.

Blant samboerparene med felles barn derimot har bruddratene sunket gjennom perioden i a samtlige aldersgrupper. Mot slutten av perioden var det få forskjeller mellom foreldrepar i alderen 30 til 59 år. Likevel finner vi de høyeste bruddratene blant de yngste foreldreparene under 30 år, og de laveste bruddratene blant de eldste foreldreparene i 60-årsalderen.

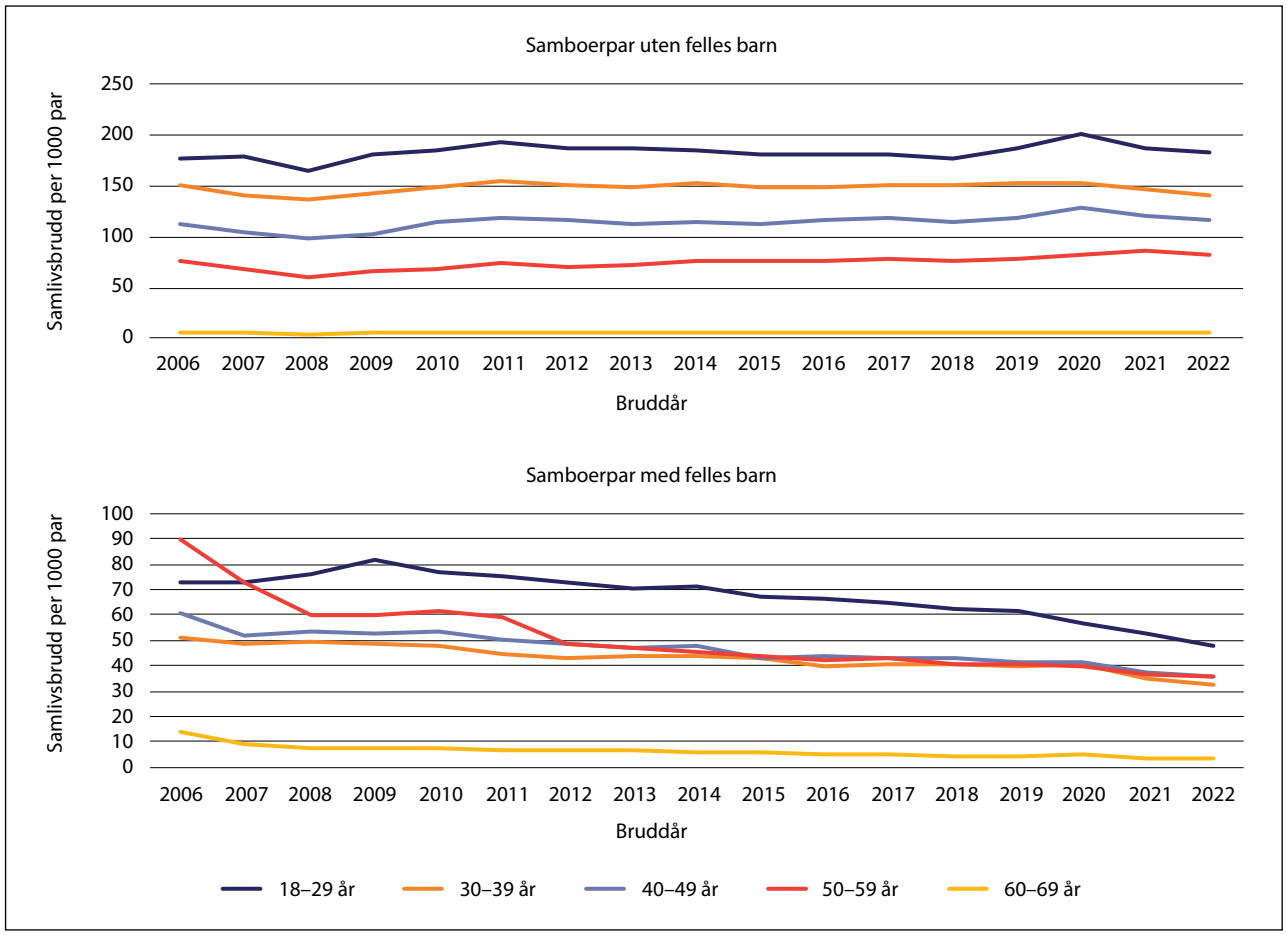

Figur 1.33 Antall samlivsbrudd per 1000 samboerpar 2006–2022. Etter alder. Samboerpar 18–80 år med og uten felles barn.

7.2 Ekteskapsinngåelser blant samboerpar

I tillegg til å flytte fra hverandre, kan samboerpar også gifte seg. I resten av dette kapittelet ser vi nærmere på dette konkurrerende utfallet.

Figur 1.34 viser antallet samboerpar som giftet seg hvert år i observasjonsperioden. Som vi ser, har antallet ekteskap blant samboerpar variert mellom 15 683 i 2008 og 10 446 i pandemiåret 2020. I 2022, det siste året vi kan følge parene, var det igjen over 15 000 samboerpar som giftet seg.

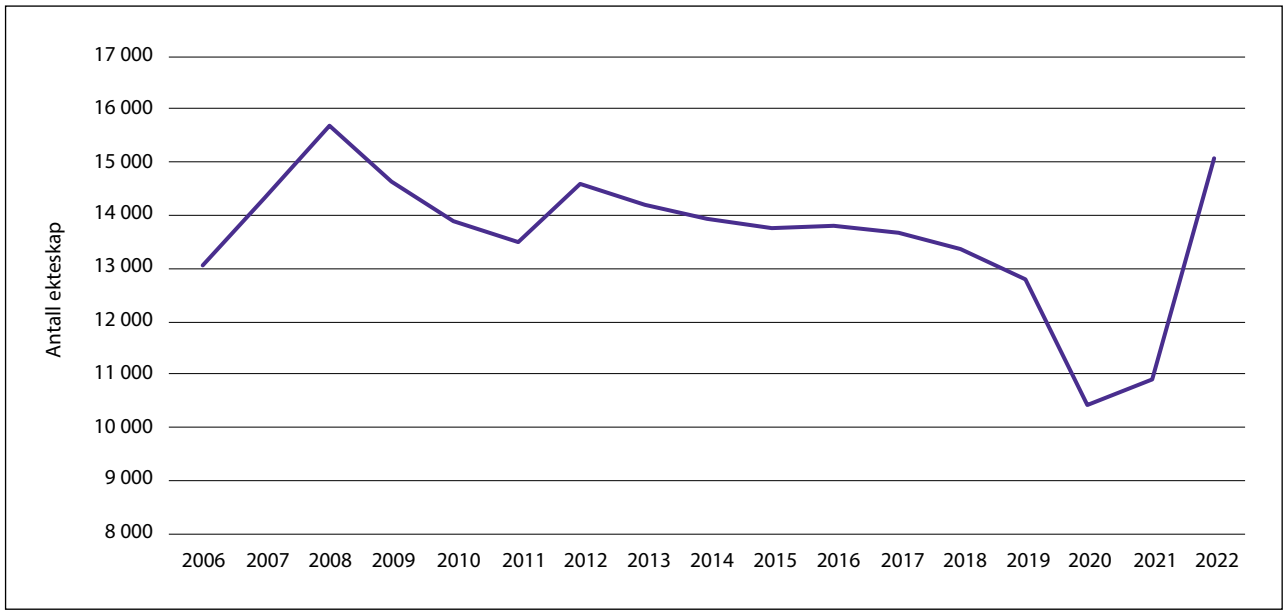

Figur 1.34 Antall samboerpar som gifter seg 2006–2022. Alle samboerpar 18–80 år.

I figur 1.35 presenteres antall ekteskapsinngåelser og ekteskapsrater, det vil si antall ekteskap per 1000 samboerpar, for årene 2006 til 2022. Sammenliknet med 2005, har det vært en økning i antall ekteskap blant samboerpar over 40 år. Blant samboerparene under 40 år var det færre ekteskap i 2022 enn i 2005 (se øverste del av figur 1.35).

Ser vi stedet på ekteskapsratene (nederste del av figur 1.35), viser disse at det har vært en nedgang i ratene for samtlige aldersgrupper. I 2023 finner vi de laveste ekteskapsratene blant de aller yngste og eldste samboerparene. Rundt 32 av 1000 samboerpar over 60 år valgte å gifte seg i 2022. Tilsvarende tall for samboerne under 30 år var 27 per 1000 samboerpar. Vi legger også merke til at samboerpar i 40-årene i 2022 for første gang var mer tilbøyelige til å gifte seg enn samboerpar i 30-årene som gjennom hele perioden har hatt de høyeste ekteskapsratene.

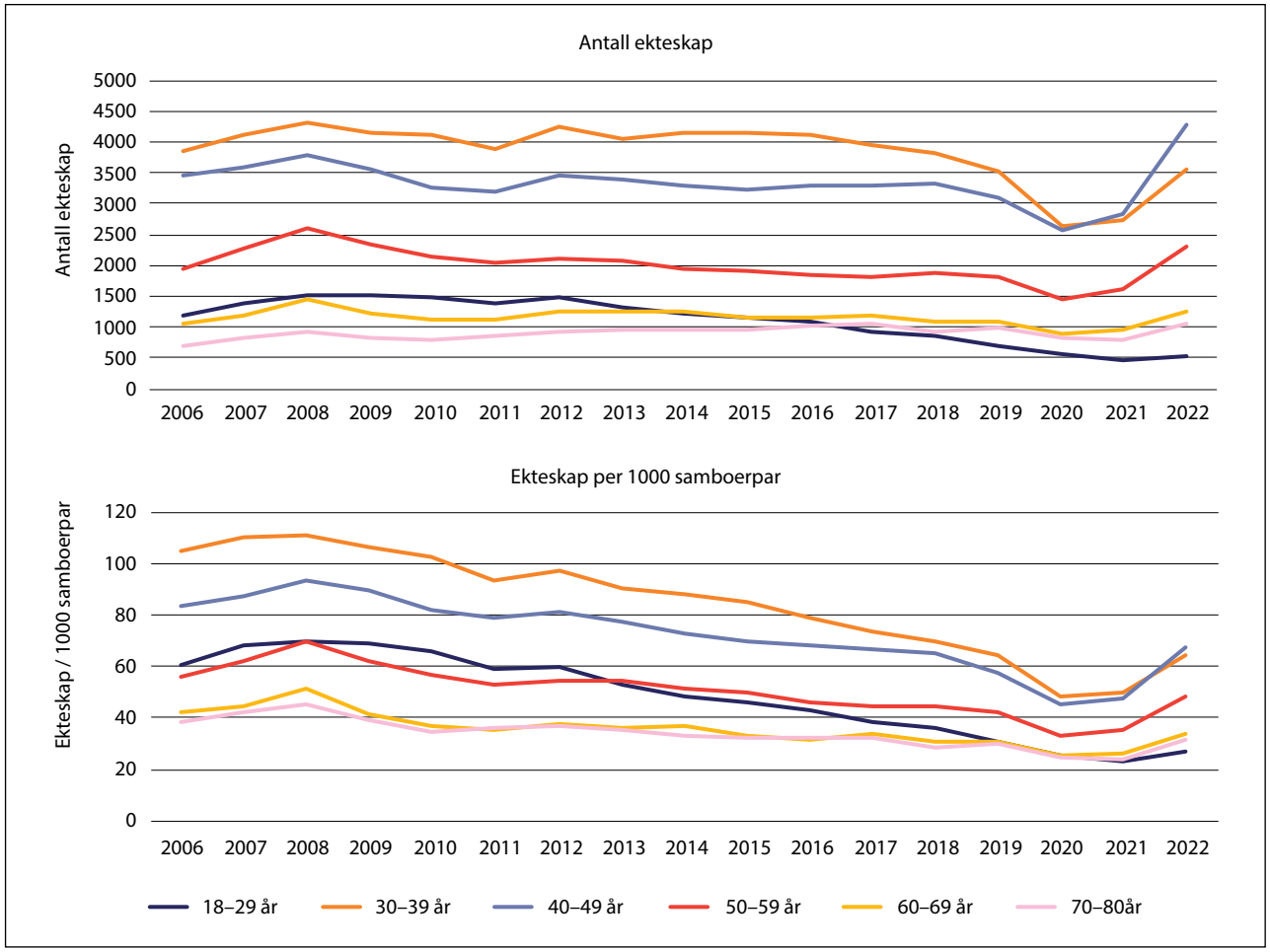

Figur 1.35 Antall ekteskap og ekteskap per 1000 samboerpar 2006–2022. Etter alder. Alle samboerpar 18–80 år.

8 Forløpsanalyser av samlivsbrudd

I dette kapittelet presenteres resultater fra forløpsanalyser av samlivsbrudd blant samboende og gifte par. Parene følges her fra året samlivet inngås fram til året for et eventuelt samlivsbrudd eller sensurering som følge av utflytting/død, eller at observasjonsperioden tar slutt ved utgangen av 2022. Samboerpar som gifter seg, regnes som gifte året etter. Jeg er her særlig opptatt av forskjeller mellom samboere og gifte, og skiller i tillegg mellom samboerpar og gifte par med og uten felles barn.

8.1 Samlivsbrudd blant samboerpar og gifte

Figur 1.36 viser «overlevelsestiden» for samboere og gifte par i alderen 18 til 80 år, det vil si andelen par som fortsatt bor sammen etter varigheten på samlivet i hele år (horisontal akse). Maksimal varighet for parene var 17 år. Figuren bekrefter at en betydelig lavere andel av samboerparene overlever i løpet av observasjonsperioden enn hva tilfellet er blant gifte par. For eksempel hadde 25 prosent av samboerparene flyttet fra hverandre etter to år, og etter 5 og 10 års varighet var bare 59 og 50 prosent av samboerparene igjen. Blant de gifte parene var andelene «overlevere» 97 (to år), 93 (5 år) og 87 (10 år) prosent. Kun 42 prosent av samboerparene var fortsatt sammen etter 17 års samliv, mot 82 prosent av de gifte parene.

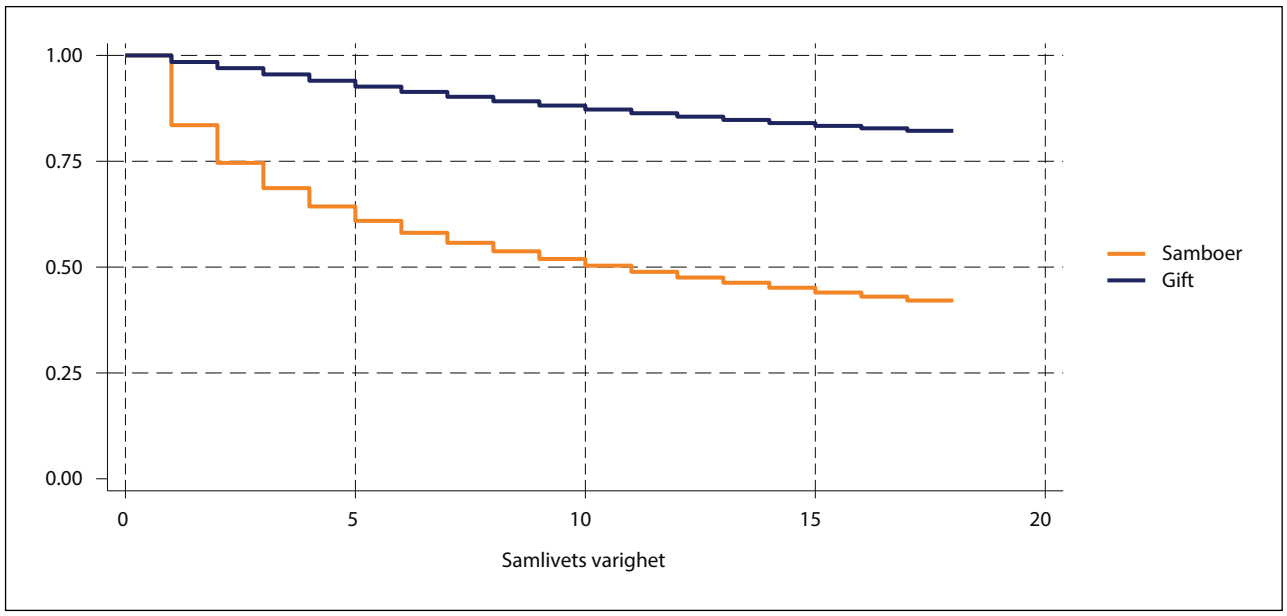

Figur 1.36 Kaplan-Meier plot av parenes overlevelsestid. Samboende og gifte par 18–80 år

Figur 1.37 viser hovedresultatene fra tre diskrettids logistiske forløpsmodeller av samlivsbrudd (0=ikke brudd, 1=brudd). Figuren viser den predikerte årlige sannsynligheten for at samboerpar og gifte par flytter fra hverandre. Samboerpar som gifter seg i løpet av observasjonsperioden, flyttes her over til gruppen av gifte par i året etter. Modell 1 er kontrollert for samlivets varighet, kalenderår, partnernes alder og alder kvadrert. Modell 2 er i tillegg kontrollert for om parene har felles barn i hvert år. Modell 3 er det ytterligere kontrollert for parets utdanningsnivå i hvert år, aldersforskjell mellom partnerne og innvandrerstatus. Se tabell 1.12 for alle modellresultater.

Figur 1.37 bekrefter at forskjellene mellom samboerpar og gifte par i risikoen for samlivsbrudd vedvarer når vi også tar høyde for deres øvrige observerte kjennetegn. Resultatene fra den fulle modellen (modell 3) bekrefter at samboerpar har 5,4 prosent sannsynlighet for et samlivsbrudd i et gitt år, mens de gifte parene har en årlig bruddsannsynlighet på 1,7 prosent. Samboerparene har med andre ord mer enn tre ganger så høy sannsynlighet for samlivsbrudd enn de gifte parene, kontrollert for deres øvrige observerte kjennetegn som er inkludert i modellen.

Tilsvarende regresjonsmodeller for par i alderen 18–50 år og 51–80 år er vist i vedleggstabell 1.14 og 1.16. Disse bekrefter at bruddrisikoen var noe større blant de yngste parene (18–50 år) og at sannsynligheten for et samlivsbrudd jevnt over var mindre blant de eldste parene (51–80 år). Men også i begge disse underutvalgene begrenset på alder var samboerpar signifikant mer tilbøyelige til å flytte fra hverandre enn gifte par.

For å undersøke hvordan bruddsannsynligheten til samboende og gifte par har utviklet seg i løpet av observasjonsperioden, kjørte jeg en ytterligere regresjonsmodell som i tillegg til variablene inkludert i modell 3 over inneholdt et samspillsledd mellom samlivstype og kalenderår. Resultatene fra denne samspillsmodellen er presentert som årlige sannsynligheter for samlivsbrudd i figur 1.38 (resultater fra full modell tilgjengelige på forespørsel).

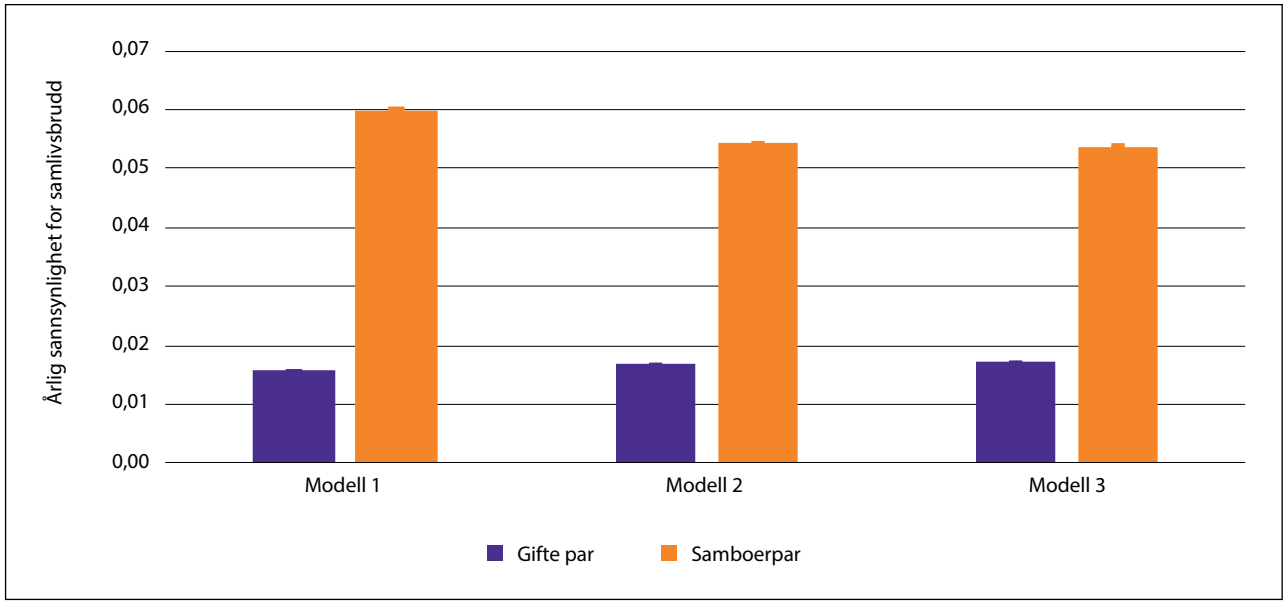

Figur 1.37 Resultater fra tre diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Samboende og gifte par 18–80 år. Årlige sannsynligheter for samlivsbrudd med 95% konfidensintervall.

Figur 1.38 bekrefter at den relative forskjellen i bruddsannsynligheten til samboere og gifte par har holdt seg stabil gjennom hele observasjonsperioden. For begge partypene økte bruddsannsynligheten på slutten av 2000-tallet før den stabiliserte seg på 2010-tallet. Blant samboerparene var det en økning i sannsynligheten for samlivsbrudd i årene før 2020, med en klar topp i det første pandemiåret, før den falt tilbake til tidligere nivåer i 2022.

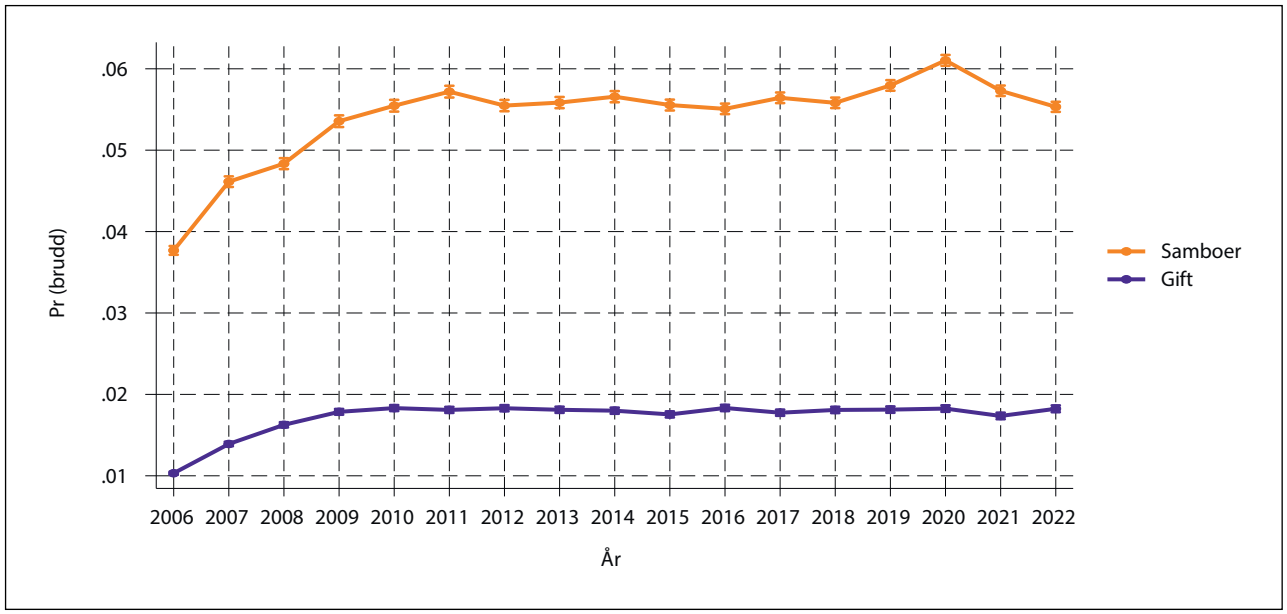

Figur 1.38 Resultater fra diskret-tids forløpsmodell av samlivsbrudd. Med samspill mellom samlivstype og kalenderår. Samboende og gifte par 18–80 år. Sannsynligheter med 95% konfidensintervall.

Figuren er basert på diskret-tids logistisk regresjonsmodell med samspillsledd mellom samlivstype og kalenderår. Kontrollert for variablene som inngår i samspill, samlivets varighet, felles barn, partnernes alder og alder kvadrert, aldersforskjell, parets årlige utdanningsnivå og innvandringsstatus.

8.2 Samlivsbrudd blant samboere og gifte med og uten felles barn

I figur 1.39 skiller jeg mellom «overlevelsestiden» til samboere og gifte par med og uten felles barn. Figuren tegner et klart bilde der gifte foreldrepar er mest tilbøyelige, mens samboerpar uten felles barn er minst tilbøyelige, til å holde sammen. For eksempel bodde 52 og 40 prosent av samboerparene uten felles barn fortsatt sammen etter 5 og 10 års samliv. Blant de gifte foreldreparene var andelen «overlevere» 94 (5 år) og 89 prosent (10 år). En høyere andel av samboerne med felles barn (56 prosent) var fortsatt sammen etter 17 års samliv sammenliknet med samboerpar uten felles barn (32 prosent). Vi ser også at en høyere andel av gifte par uten felles barn går fra hverandre enn gifte par med felles barn: Etter 17 års ekteskap var i underkant av tre av fire av disse parene (74 prosent) fortsatt gift mot 84 prosent av gifte par med felles barn. Likevel var de gifte parene uten felles barn mer stabile enn samboerpar med og uten felles barn.

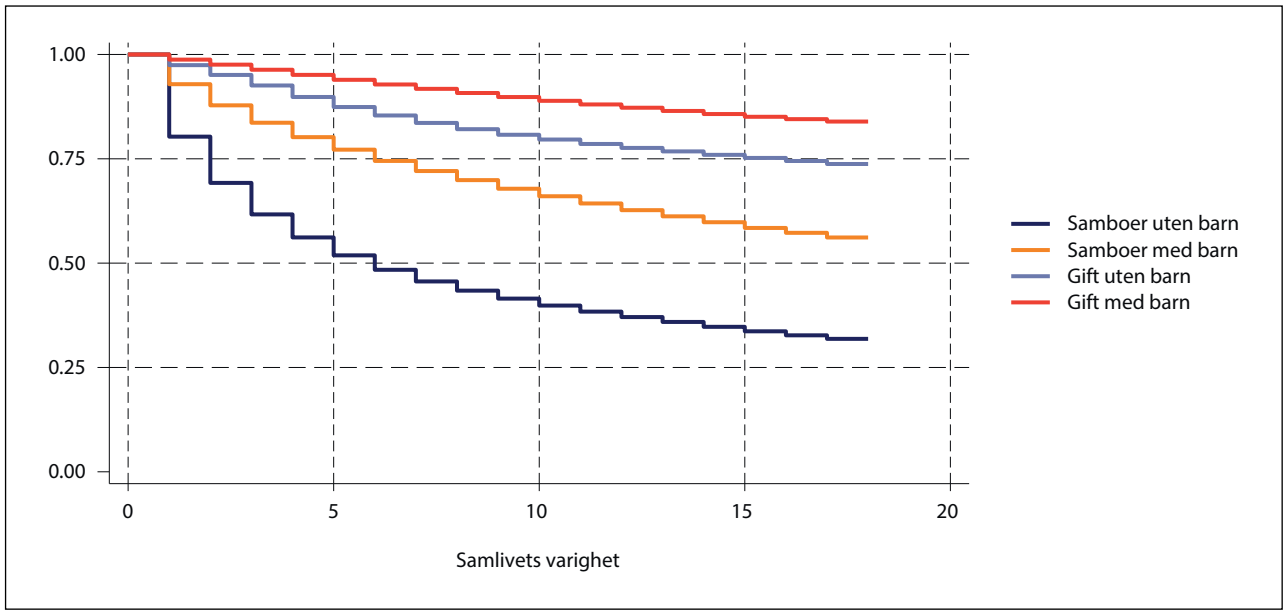

Figur 1.39 Kaplan-Meier plot av parenes overlevelsestid. Samboende og gifte par 18–80 år, med og uten felles barn.

Figur 1.40 viser hovedresultatene fra to diskrettids logistiske forløpsmodeller av samlivsbrudd (0=ikke brudd, 1=brudd). Figuren viser den årlige sannsynligheten for at samboere og gifte par med og uten felles barn oppløses. Modell 1 er kontrollert for samlivsvarighet, kalenderår, partnernes alder og alder kvadrert. Modell 2 er i tillegg kontrollert for parets årlige utdanningsnivå, aldersforskjell mellom partnerne og innvandrerstatus. Som i tidligere modeller regnes samboerpar som gifter seg som gift året etter. For alle modellresultater, se tabell 1.13.

Også når vi skiller mellom par med og uten felles barn i figur 1.40 er samboerparene signifikant mindre stabile enn gifte par. Kontrollert for de øvrige inkluderte variablene i modell 5 har samboerpar med felles barn 3,8 prosent sannsynlighet for å flytte fra hverandre i et gitt år. Tilsvarende bruddsannsynlighet for gifte par er 1,4 (med felles barn) og 2 (gifte par uten felles barn). Samlivsparene uten felles barn har aller høyest årlig bruddsannsynlighet på 8,6 prosent.

Samme regresjonsmodeller for par i alderen 18–50 år og 51–80 år er vist i tabell 1.15 og 1.17. Disse bekrefter at forskjellene mellom samboere og gifte i bruddsannsynligheten var større blant de yngste parene (18–50 år) og at sannsynligheten for et samlivsbrudd jevnt over var mindre blant de eldste parene (51–80 år). For underutvalget av par under 51 år ser vi et liknende mønster som i det fulle utvalget av par 18 til 80 år, der gifte foreldrepar er minst tilbøyelige til å flytte fra hverandre, etterfulgt av gifte par uten barn, samboende foreldre og samboere uten felles barn. Alle forskjellene mellom disse gruppene var statistisk signifikante. Blant de eldste parene var det ingen statistisk signifikant forskjell i bruddrisikoen blant samboerpar med og uten felles barn. Begge disse samboertypene var imidlertid signifikant mer tilbøyelige til å flytte fra hverandre enn gifte par med og uten felles barn.

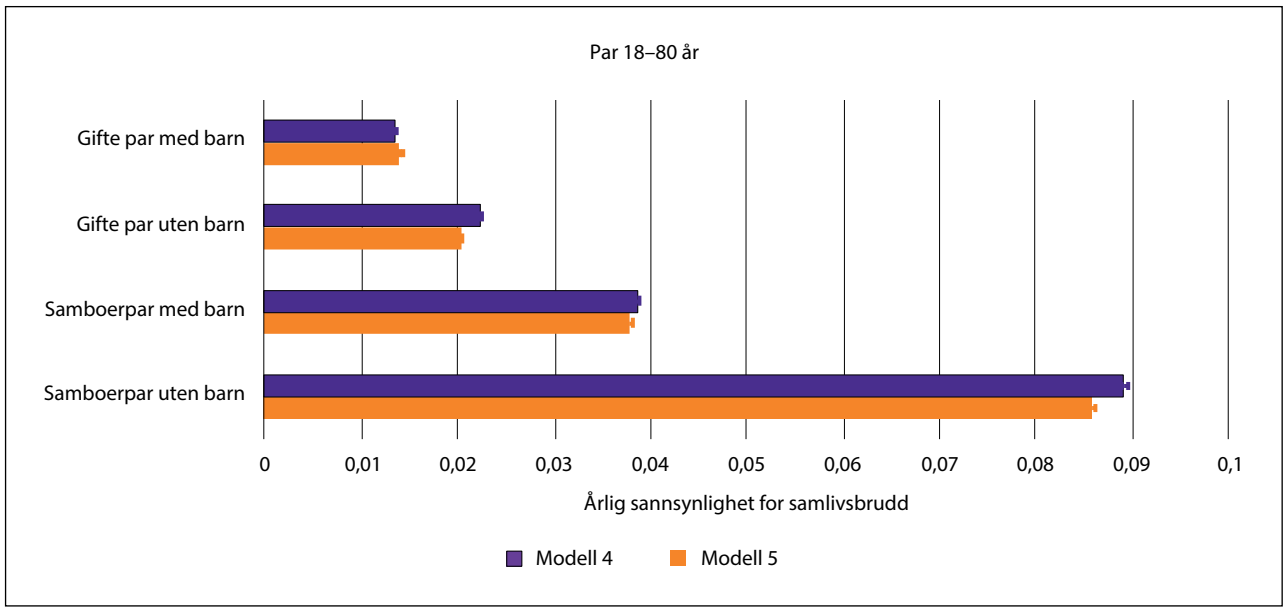

Figur 1.40 Resultater fra to forløpsmodeller av samlivsbrudd. Samboende og gifte par 18–80 år, med og uten felles barn. Årlige sannsynligheter for samlivsbrudd med 95% konfidensintervall.

I figur 1.41 vises resultatene fra en ytterligere regresjonsmodell der jeg i tillegg har inkludert et samspillsledd mellom partype (altså samboere og gifte par med eller uten felles barn) og kalenderår. Ellers er denne modellen lik modell 5 over. Bruddsannsynligheten til samboere uten felles barn har økt gjennom denne perioden. Aller høyest var den i 2020, da disse parene hadde 10 prosent sannsynlighet for å bryte opp, kontrollert for varigheten av samlivet, alder, utdanning og de andre inkluderte variablene. Også blant samboerparene med felles barn økte sannsynligheten for brudd fram til 2010, for så å holde seg relativt stabil og deretter å synke noe mot slutten av perioden. De gifte parene har i alle år hatt lavere bruddsannsynligheter enn samboerparene, og det vært få endringer i de gifte parenes bruddsannsynlighet gjennom denne perioden, kontrollert for deres øvrige kjennetegn.

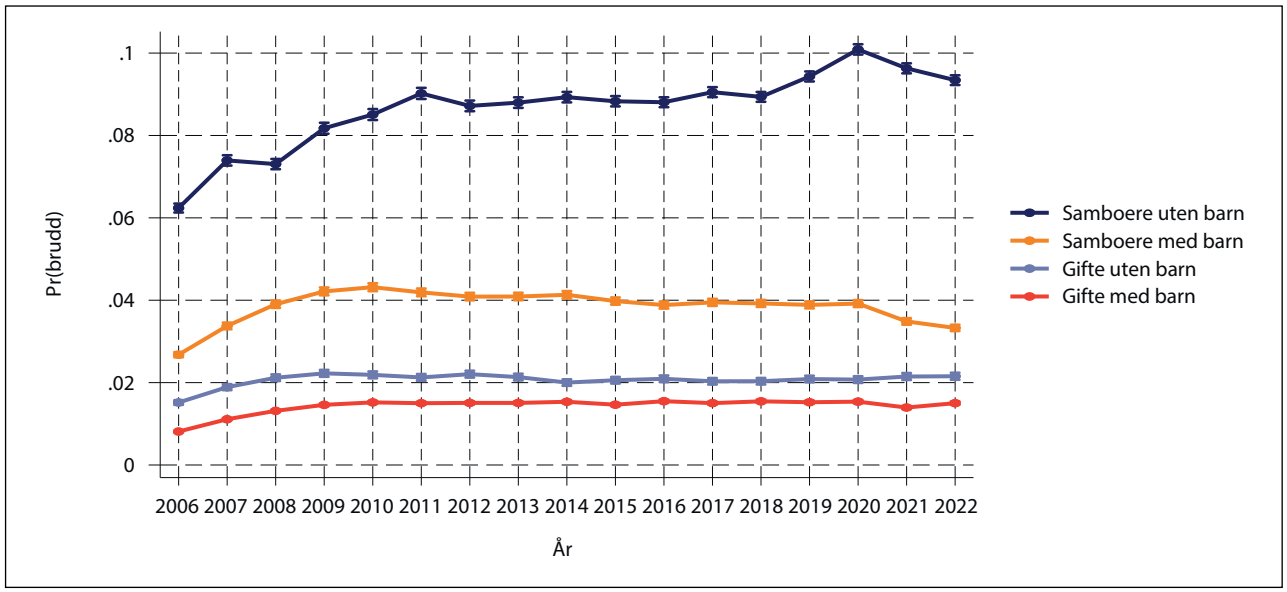

Figur 1.41 Resultater fra forløpsmodell av samlivsbrudd, med samspill mellom partype og kalenderår. Samboende og gifte par 18–80 år, med og uten felles barn. Sannsynligheter med 95% konfidensintervall.

Figuren er basert på diskret-tids logistisk regresjonsmodell med samspillsledd mellom partype og kalenderår. Kontrollert for variablene som inngår i samspill, samlivets varighet, partnernes alder og alder kvadrert, aldersforskjell, parets årlige utdanningsnivå og partnernes innvandringsstatus.

Tabeller

Tabell 1.1 Antall og andel samboere og gifte par 2005–2023. Par 18–80 år

	Samboere		Gifte par		Par i alt	
År	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2005	218 060	21,6	790 574	78,4	100 8634	100
2006	225 415	22,2	788 574	77,8	101 3989	100
2007	232 919	22,8	787 468	77,2	102 0387	100
2008	241 990	23,5	789 386	76,5	103 1376	100
2009	246 557	23,7	793 919	76,3	104 0476	100
2010	255 529	24,3	797 651	75,7	105 3180	100
2011	265 798	24,9	799 868	75,1	106 5666	100
2012	277 688	25,7	802 797	74,3	108 0485	100
2013	286 641	26,2	807 730	73,8	109 4371	100
2014	295 693	26,7	810 509	73,3	110 6202	100
2015	304 896	27,2	814 047	72,8	111 8943	100
2016	321 839	28,3	816 799	71,7	113 8638	100
2017	330 418	28,7	819 173	71,3	114 9591	100
2018	338 484	29,2	820 398	70,8	115 8882	100
2019	346 598	29,7	819 291	70,3	116 5889	100
2020	354 017	30,2	816 780	69,8	117 0797	100
2021	363 000	31,0	809 855	69,0	117 2855	100
2022	376 263	31,9	804 980	68,1	118 1243	100
2023	383 665	32,2	808 067	67,8	119 1732	100

Tabell 1.2 Par med og uten felles (bosatte) barn 0–17. Par 18–80 år

	Samboere uten barn 0–17 år		Samboere med barn 0–17 år		Samboerpar i alt	
År	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2005	108 581	50	109 479	50	218 060	100
2006	112 615	50	112 800	50	225 415	100
2007	115 588	50	117 331	50	232 919	100
2008	120 642	50	121 348	50	241 990	100
2009	122 779	50	123 778	50	246 557	100
2010	128 213	50	127 316	50	255 529	100
2011	134 442	51	131 356	49	265 798	100
2012	142 176	51	135 512	49	277 688	100
2013	147 900	52	138 741	48	286 641	100
2014	153 794	52	141 899	48	295 693	100
2015	159 807	52	145 089	48	304 896	100
2016	173 083	54	148 756	46	321 839	100
2017	178 177	54	152 241	46	330 418	100
2018	184 048	54	154 436	46	338 484	100
2019	190 157	55	156 441	45	346 598	100
2020	194 881	55	159 136	45	354 017	100
2021	200 089	55	162 911	45	363 000	100
2022	207 650	55	168 613	45	376 263	100
2023	212 083	55	171 582	45	383 665	100
I alt	2 986 705	53	2 678 765	47	5 665 470	100

	Gifte par uten barn 0–17 år		Gifte par med barn 0–17 år		Gifte par i alt	
År	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2005	451 895	57	338 679	43	790 574	100
2006	451 806	57	336 768	43	788 574	100
2007	452 379	57	335 089	43	787 468	100
2008	454 581	58	334 805	42	789 386	100
2009	458 144	58	335 775	42	793 919	100
2010	461 788	58	335 863	42	797 651	100
2011	464 293	58	335 575	42	799 868	100
2012	468 193	58	334 604	42	802 797	100
2013	472 831	59	334 899	41	807 730	100
2014	476 246	59	334 263	41	810 509	100
2015	481 414	59	332 633	41	814 047	100
2016	485 545	59	331 254	41	816 799	100
2017	489 872	60	329 301	40	819 173	100
2018	493 181	60	327 217	40	820 398	100
2019	495 588	60	323 703	40	819 291	100
2020	496 976	61	319 804	39	816 780	100
2021	496 238	61	313 617	39	809 855	100
2022	496 112	62	308 868	38	804 980	100
2023	500 190	62	307 877	38	808 067	100
I alt	9 047 272	59	6 250 594	41	15 297 866	100

Tabell 1.3 Par med og uten felles barn. Par 18–80 år

	Samboere uten felles barn		Samboere med felles barn		Samboerpar i alt	
År	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2005	102 880	47	115 180	53	218 060	100
2006	106 194	47	119 221	53	225 415	100
2007	108 536	47	124 383	53	232 919	100
2008	112 731	47	129 259	53	241 990	100
2009	113 713	46	132 844	54	246 557	100
2010	117 969	46	137 560	54	255 529	100
2011	122 920	46	142 878	54	265 798	100
2012	129 234	47	148 454	53	277 688	100
2013	133 475	47	153 166	53	286 641	100
2014	137 835	47	157 858	53	295 693	100
2015	142 222	47	162 674	53	304 896	100
2016	153 853	48	167 986	52	321 839	100
2017	157 127	48	173 291	52	330 418	100
2018	161 103	48	177 381	52	338 484	100
2019	165 283	48	181 315	52	346 598	100
2020	168 109	47	185 908	53	354 017	100
2021	171 464	47	191 536	53	363 000	100
2022	177 184	47	199 079	53	376 263	100
2023	179 354	47	204 311	53	383 665	100
Total	2 661 186	47	3 004 284	53	5 665 470	100
	Gifte par uten felles barn		Gifte par med felles barn		Gifte par i alt	
År	Antall	Prosent	Antall	Prosent	Antall	Prosent
2005	94 939	12	695 635	88	790 574	100
2006	96 262	12	692 312	88	788 574	100
2007	97 256	12	690 212	88	787 468	100
2008	99 784	13	689 602	87	789 386	100
2009	102 985	13	690 934	87	793 919	100
2010	106 037	13	691 614	87	797 651	100
2011	108 096	14	691 772	86	799 868	100
2012	111 029	14	691 768	86	802 797	100
2013	114 540	14	693 190	86	807 730	100
2014	117 351	14	693 158	86	810 509	100
2015	119 879	15	694 168	85	814 047	100
2016	122 137	15	694 662	85	816 799	100
2017	124 812	15	694 361	85	819 173	100
2018	126 669	15	693 729	85	820 398	100
2019	127 725	16	691 566	84	819 291	100
2020	128 667	16	688 113	84	816 780	100
2021	127 844	16	682 011	84	809 855	100
2022	127 502	16	677 478	84	804 980	100
2023	131 213	16	676 854	84	808 067	100
Total	2 184 727	14	13 113 139	86	15 297 866	100

Tabell 1.4 Antall samboerpar og gifte par etter landsdel. Par 18–80 år

	Antall samboerpar etter landsdel					
År	Østlandet	Sørlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	I alt
2005	109 108	8 697	49 850	23 898	26 507	218 060
2006	112 083	9 256	52 301	24 706	27 069	225 415
2007	115 612	9 662	54 382	25 536	27 727	232 919
2008	120 977	10 137	56 293	26 239	28 344	241 990
2009	123 319	10 394	57 817	26 629	28 398	246 557
2010	128 433	10 807	60 414	27 241	28 634	255 529
2011	134 137	11 305	63 049	28 171	29 136	265 798
2012	140 603	11 778	66 041	29 346	29 920	277 688
2013	145 018	12 217	68 485	30 237	30 684	286 641
2014	149 469	12 713	70 957	30 923	31 631	295 693
2015	154 122	13 184	73 389	31 793	32 408	304 896
2016	163 208	14 020	77 253	33 409	33 949	321 839
2017	167 838	14 510	79 079	34 189	34 802	330 418
2018	172 018	15 000	80 955	35 054	35 457	338 484
2019	176 595	15 363	82 758	35 929	35 953	346 598
2020	180 721	15 817	84 545	36 573	36 361	354 017
2021	185 364	16 327	87 049	37 335	36 925	363 000
2022	192 265	17 185	90 361	38 591	37 861	376 263
2023	195 813	17 776	92 506	39 265	38 305	383 665
I alt	2 866 703	246 148	1 347 484	595 064	610 071	5 665 470

	Antall gifte par etter landsdel					
År	Østlandet	Sørlandet	Vestlandet	Trøndelag	Nord-Norge	I alt
2005	390 326	49 805	212 846	65 578	72 019	790 574
2006	389 819	49 647	212 364	65 330	71 414	788 574
2007	389 405	49 753	212 486	65 160	70 664	787 468
2008	390 136	50 144	213 517	65 335	70 254	789 386
2009	392 523	50 472	215 027	65 684	70 213	793 919
2010	394 468	50 743	216 574	65 854	70 012	797 651
2011	395 615	50 963	217 715	65 843	69 732	799 868
2012	397 387	51 199	218 844	65 921	69 446	802 797
2013	399 843	51 423	220 759	66 252	69 453	807 730
2014	401 764	51 577	221 784	66 256	69 128	810 509
2015	403 843	51 832	222 954	66 278	69 140	814 047
2016	405 710	52 017	223 673	66 374	69 025	816 799
2017	407 766	52 068	223 632	66 677	69 030	819 173
2018	409 230	52 107	223 264	66 826	68 971	820 398
2019	409 818	51 910	221 936	67 144	68 483	819 291
2020	409 785	51 764	220 587	67 195	67 449	816 780
2021	406 898	51 536	218 676	66 405	66 340	809 855
2022	405 467	51 361	216 836	65 952	65 364	804 980
2023	408 569	51 584	217 245	65 846	64 823	808 067
I alt	7 608 372	971 905	4 150 719	1 255 910	1 310 960	15 297 866

Tabell 1.5 Andel samboerpar og gifte par etter landsdel. Par 18–80 år

	Østlandet		Sørlandet		Vestlandet		Trøndelag		Nord-Norge	
År	Gift	Samboer	Gift	Samboer	Gift	Samboer	Gift	Samboer	Gift	Samboer
2005	78,2	21,8	85,1	14,9	81,0	19,0	73,3	26,7	73,1	26,9
2006	77,7	22,3	84,3	15,7	80,2	19,8	72,6	27,4	72,5	27,5
2007	77,1	22,9	83,7	16,3	79,6	20,4	71,8	28,2	71,8	28,2
2008	76,3	23,7	83,2	16,8	79,1	20,9	71,3	28,7	71,3	28,7
2009	76,1	23,9	82,9	17,1	78,8	21,2	71,2	28,8	71,2	28,8
2010	75,4	24,6	82,4	17,6	78,2	21,8	70,7	29,3	71,0	29,0
2011	74,7	25,3	81,8	18,2	77,5	22,5	70,0	30,0	70,5	29,5
2013	73,4	26,6	80,8	19,2	76,3	23,7	68,7	31,3	69,4	30,6
2014	72,9	27,1	80,2	19,8	75,8	24,2	68,2	31,8	68,6	31,4
2015	72,4	27,6	79,7	20,3	75,2	24,8	67,6	32,4	68,1	31,9
2016	71,3	28,7	78,8	21,2	74,3	25,7	66,5	33,5	67,0	33,0
2017	70,8	29,2	78,2	21,8	73,9	26,1	66,1	33,9	66,5	33,5
2018	70,4	29,6	77,6	22,4	73,4	26,6	65,6	34,4	66,0	34,0
2019	69,9	30,1	77,2	22,8	72,8	27,2	65,1	34,9	65,6	34,4
2020	69,4	30,6	76,6	23,4	72,3	27,7	64,8	35,2	65,0	35,0
2021	68,7	31,3	75,9	24,1	71,5	28,5	64,0	36,0	64,2	35,8
2022	67,8	32,2	74,9	25,1	70,6	29,4	63,1	36,9	63,3	36,7
2023	67,6	32,4	74,4	25,6	70,1	29,9	62,6	37,4	62,9	37,1

Tabell 1.6 Antall samboende og gifte par 2005–2003. Par der ingen, en eller begge er innvandrere. Par 18–80 år

	Samboerpar				
År	Begge født i Norge	Hun innvandrer	Han innvandrer	Begge innvandrere	I alt
2005	195 418	9 136	9 788	3 718	218 060
2006	201 050	9 745	10 374	4 246	225 415
2007	207 061	10 197	10 830	4 831	232 919
2008	213 236	10 953	11 647	6 154	241 990
2009	214 983	11 675	12 300	7 599	246 557
2010	220 091	12 717	13 275	9 446	255 529
2011	226 056	13 764	14 271	11 707	265 798
2012	233 203	15 079	15 241	14 165	277 688
2013	238 499	16 057	16 035	16 050	286 641
2014	243 646	16 985	17 003	18 059	295 693
2015	249 326	18 086	17 834	19 650	304 896
2016	261 439	19 699	19 239	21 462	321 839
2017	267 353	20 708	20 002	22 355	330 418
2018	272 977	21 616	20 567	23 324	338 484
2019	278 108	22 599	21 460	24 431	346 598
2020	282 416	23 574	22 217	25 810	354 017
2021	288 033	24 587	23 221	27 159	363 000
2022	296 980	25 863	24 227	29 193	376 263
2023	299 718	26 775	24 664	32 508	383 665
I alt	4 689 593	329 815	324 195	321 867	5 665 470
	Gifte par				
År	Begge født i Norge	Hun innvandrer	Han innvandrer	Begge innvandrere	I alt
2005	677 897	41 040	27 738	43 899	790 574
2006	671 441	42 744	28 123	46 266	788 574
2007	665 537	44 301	28 601	49 029	787 468
2008	660 901	45 946	29 086	53 453	789 386
2009	657 499	47 806	29 568	59 046	793 919
2010	652 941	49 820	30 161	64 729	797 651
2011	647 500	51 662	30 715	69 991	799 868
2012	642 092	53 494	31 252	75 959	802 797
2013	637 755	55 393	31 974	82 608	807 730
2014	632 097	57 018	32 476	88 918	810 509
2015	628 058	58 182	32 956	94 851	814 047
2016	623 461	59 859	33 316	100 163	816 799
2017	618 221	61 905	33 864	105 183	819 173
2018	612 576	63 298	34 310	110 214	820 398
2019	606 439	64 504	34 712	113 636	819 291
2020	599 602	65 586	35 173	116 419	816 780
2021	590 968	66 083	35 416	117 388	809 855
2022	582 948	66 583	35 729	119 720	804 980
2023	578 116	67 289	36 395	126 267	808 067
I alt	11 986 049	1 062 513	611 565	1 637 739	15 297 866

Tabell 1.7 Samboende og gifte menns høyeste fullførte utdanningsnivå 2005–2022. Menn i par der begge er 25–60 år

	Samboende menn					
År	Grunnskole	VGS	Universitet, lav	Universitet, høy	Ingen, manglende	I alt
2005	38 959	94 708	36 442	14 499	1 601	186 209
2006	39 355	96 757	37 985	15 418	1 668	191 183
2007	39 813	98 707	39 876	16 690	1 860	196 946
2008	39 588	99 322	40 770	17 629	2 023	199 332
2009	40 052	101 552	42 830	18 919	2 258	205 611
2010	40 932	103 927	44 891	20 418	2 347	212 515
2011	41 881	106 890	47 278	22 310	2 519	220 878
2012	42 753	109 181	48 906	23 890	2 787	227 517
2013	43 684	111 622	50 785	25 255	3 503	234 849
2014	44 472	113 660	52 755	26 892	4 122	241 901
2015	46 795	118 673	55 674	29 050	4 849	255 041
2016	47 715	121 106	57 705	30 419	5 198	262 143
2017	48 078	123 161	59 426	32 028	5 547	268 240
2018	48 703	124 664	61 403	33 950	5 980	274 700
2019	48 736	126 387	63 637	35 650	6 577	280 987
2020	48 597	128 522	66 263	37 976	7 413	288 771
2021	48 399	131 794	69 355	40 801	8 989	299 338
2022	47 568	133 010	70 684	42 233	11 508	305 003
I alt	796 080	2 043 643	946 665	484 027	80 749	4 351 164
	Gifte menn					
År	Grunnskole	VGS	Universitet, lav	Universitet, høy	Ingen, manglende	I alt
2005	94 094	267 657	118 208	61 437	5 315	546 711
2006	91 178	261 737	118 361	61 987	5 522	538 785
2007	88 398	256 311	118 460	62 791	5 841	531 801
2008	86 238	252 452	119 383	63 934	6 264	528 271
2009	84 515	248 261	119 901	65 186	6 475	524 338
2010	83 256	244 147	120 540	66 472	6 002	520 417
2011	82 111	240 460	120 969	68 123	5 868	517 531
2012	81 443	237 327	121 612	70 003	6 434	516 819
2013	80 388	232 935	121 838	71 633	8 023	514 817
2014	79 258	228 731	121 526	73 132	9 689	512 336
2015	78 349	224 369	121 225	74 610	10 915	509 468
2016	77 749	219 606	120 639	75 685	12 416	506 095
2017	76 900	214 524	120 206	76 924	13 940	502 494
2018	75 339	209 303	119 439	78 022	15 024	497 127
2019	73 020	204 226	118 737	79 409	15 801	491 193
2020	69 420	198 371	116 910	79 711	16 572	480 984
2021	66 246	193 353	115 423	80 487	18 436	473 945
2022	63 426	189 406	114 821	81 938	24 357	473 948
I alt	1 431 328	4 123 176	2 148 198	1 291 484	192 894	9 187 080

Tabell 1.8 Samboende og gifte kvinners høyeste fullførte utdanningsnivå 2005–2022. Kvinner i par der begge er 25–60 år

	Samboende kvinner					
År	Grunnskole	VGS	Universitet, lav	Universitet, høy	Ingen, manglende	I alt
2005	38 494	78 382	57 229	10 768	1 336	186 209
2006	38 232	79 050	60 553	11 916	1 432	191 183
2007	38 163	79 713	63 702	13 687	1 681	196 946
2008	37 472	79 356	65 645	14 973	1 886	199 332
2009	37 474	80 068	69 193	16 813	2 063	205 611
2010	37 781	80 762	72 965	18 847	2 160	212 515
2011	38 530	81 706	77 137	21 402	2 103	220 878
2012	39 009	82 068	80 268	23 779	2 393	227 517
2013	39 640	82 500	83 765	26 102	2 842	234 849
2014	39 970	82 957	87 082	28 587	3 305	241 901
2015	41 457	85 512	92 532	31 688	3 852	255 041
2016	41 591	86 042	96 264	34 138	4 108	262 143
2017	41 556	86 120	99 631	36 624	4 309	268 240
2018	41 553	85 888	103 410	39 305	4 544	274 700
2019	41 016	85 875	107 147	42 076	4 873	280 987
2020	40 304	86 126	111 420	45 231	5 690	288 771
2021	39 596	86 871	116 382	49 480	7 009	299 338
2022	38 448	86 439	117 942	52 244	9 930	305 003
I alt	710 286	1 495 435	1 562 267	517 660	65 516	4 351 164
	Gifte kvinner					
År	Grunnskole	VGS	Universitet, lav	Universitet, høy	Ingen, manglende	I alt
2005	110 648	229 747	163 259	33 065	9 992	546 711
2006	106 235	221 119	165 650	35 198	10 583	538 785
2007	102 278	212 686	167 666	38 157	11 014	531 801
2008	99 072	206 021	170 465	41 246	11 467	528 271
2009	96 088	199 283	173 028	44 655	11 284	524 338
2010	94 064	192 896	175 448	48 188	9 821	520 417
2011	91 647	187 133	177 725	52 141	8 885	517 531
2012	89 637	181 632	180 059	56 135	9 356	516 819
2013	86 860	175 658	181 306	59 926	11 067	514 817
2014	84 032	170 117	181 731	63 913	12 543	512 336
2015	81 161	164 798	182 309	67 702	13 498	509 468
2016	78 536	159 316	182 269	70 913	15 061	506 095
2017	75 828	154 148	181 922	74 078	16 518	502 494
2018	72 697	148 859	181 247	77 148	17 176	497 127
2019	69 171	143 502	180 209	80 362	17 949	491 193
2020	64 930	137 580	177 439	82 354	18 681	480 984
2021	60 829	132 457	175 008	84 735	20 916	473 945
2022	57 300	127 853	173 606	87 435	27 754	473 948
I alt	1 521 013	3 144 805	3 170 346	1 097 351	253 565	9 187 080

Tabell 1.9 Parets samlede husholdningsinntekt 2005–2020. Samboende og gifte par der begge er i typiske yrkesaktive aldre, 20–64 år

	Samboerpar				
År	Gjennomsnitt	p25	Median	p75	Antall
2005	90,33	66	82	100	209 452
2006	94,94	67	84	103	215 929
2007	92,33	69	86	105	222 580
2008	99,85	74	92	113	230 569
2009	102,28	76	95	117	234 478
2010	101,97	76	95	117	242 229
2011	102,62	76	95	118	251 115
2012	105,60	77	98	122	261 580
2013	102,30	75	95	119	269 085
2014	106,02	77	99	123	276 684
2015	112,25	81	104	131	284 482
2016	113,07	80	103	130	299 151
2017	110,87	80	102	128	306 207
2018	111,79	80	103	129	312 591
2019	112,71	81	104	131	319 148
2020	114,69	83	106	133	324 922
Total	105,58	76	97	122	4 260 202
	Gifte par				
År	Gjennomsnitt	p25	Median	p75	Antall
2005	102,58	68	87	110	628 083
2006	112,94	70	89	114	624 749
2007	102,42	72	91	116	622 346
2008	112,10	77	98	125	620 825
2009	114,75	79	101	129	620 146
2010	113,74	79	101	129	616 753
2011	115,85	80	102	131	611 613
2012	120,11	83	106	137	605 207
2013	116,91	80	104	134	602 224
2014	121,66	83	108	140	598 389
2015	129,76	87	114	148	594 596
2016	133,20	87	114	148	590 879
2017	129,00	86	113	146	587 414
2018	129,88	86	114	148	582 824
2019	130,78	87	114	149	576 421
2020	132,85	89	116	152	569 188
I alt	119,64	79	104	135	9 651 657

Tabell 1.10 Antall samlivsbrudd 2006–2022. Samboere og gifte par 18–80 år.

	Samboerpar			Gifte par		
År	Ikke brudd	Brudd	I alt	Ikke brudd	Brudd	I alt
2006	203 430	21 313	224 743	773 730	11 108	784 838
2007	211 410	20 809	232 219	773 220	10 578	783 798
2008	220 491	20 801	241 292	774 973	10 754	785 727
2009	223 776	22 051	245 827	779 202	10 961	790 163
2010	231 351	23 196	254 547	782 869	10 790	793 659
2011	240 164	24 531	264 695	785 457	10 348	795 805
2012	251 687	24 735	276 422	788 313	10 285	798 598
2013	260 036	25 315	285 351	793 143	10 151	803 294
2014	268 146	26 251	294 397	795 981	10 139	806 120
2015	277 082	26 322	303 404	799 439	9 747	809 186
2016	292 261	27 866	320 127	801 191	10 162	811 353
2017	300 204	28 572	328 776	803 954	9 846	813 800
2018	308 226	28 547	336 773	805 110	10 009	815 119
2019	315 106	30 043	345 149	804 338	9 975	814 313
2020	320 894	31 639	352 533	802 104	9 679	811 783
2021	331 163	30 092	361 255	795 393	8 875	804 268
2022	344 329	29 939	374 268	790 099	9 243	799 342
I alt	4 599 756	442 022	5 041 778	13 448 516	172 650	13 621 166

Tabell 1.11 Antall samboere som gifter seg per år, 2006–2022. Samboerpar 18–80 år.

År	Ikke gift	Blir gift	I alt
2006	192 782	13 038	205 820
2007	199 284	14 313	213 597
2008	207 148	15 683	222 831
2009	211 549	14 623	226 172
2010	219 907	13 877	233 784
2011	229 332	13 487	242 819
2012	239 677	14 591	254 268
2013	248 499	14 181	262 680
2014	256 844	13 930	270 774
2015	265 914	13 774	279 688
2016	281 112	13 794	294 906
2017	289 014	13 678	302 692
2018	297 228	13 353	310 581
2019	305 227	12 787	318 014
2020	313 817	10 446	324 263
2021	322 195	10 924	333 119
2022	328 376	15 070	343 446
I alt	4 407 905	231 549	4 639 454

Tabell 1.12 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Samboende og gifte par 18–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Gift (samboer = ref.)	0,24	[0,24-0,24]	0,29	[0,29-0,29]	0,29	[0,29-0,30]
Samlivets varighet (1 år=Ref.)						
2	0,60	[0,59-0,60]	0,67	[0,66-0,67]	0,69	[0,69-0,70]
3	0,46	[0,45-0,46]	0,56	[0,56-0,57]	0,59	[0,59-0,60]
4	0,38	[0,37-0,38]	0,51	[0,50-0,51]	0,54	[0,53-0,55]
5	0,33	[0,33-0,34]	0,47	[0,47-0,48]	0,51	[0,50-0,52]
6	0,31	[0,30,0,31]	0,45	[0,45-0,46]	0,49	[0,49-0,50]
7	0,29	[0,28-0,29]	0,44	[0,44-0,45]	0,48	[0,48-0,49]
8	0,27	[0,27-0,28]	0,43	[0,43-0,44]	0,48	[0,47-0,49]
9	0,27	[0,26-0,27]	0,43	[0,43-0,44]	0,48	[0,47-0,49]
10	0,26	[0,25-0,26]	0,43	[0,42-0,43]	0,48	[0,47-0,49]
11	0,26	[0,25-0,26]	0,43	[0,42-0,44]	0,49	[0,48-0,50]
12	0,25	[0,24-0,25]	0,42	[0,41-0,43]	0,48	[0,47-0,49]
13	0,24	[0,24-0,25]	0,43	[0,42-0,43]	0,49	[0,47-0,50]
14	0,24	[0,24-0,25]	0,43	[0,42-0,44]	0,49	[0,48-0,50]
15	0,22	[0,22-0,23]	0,40	[0,39-0,41]	0,46	[0,45-0,48]
16	0,22	[0,21,0,22]	0,40	[0,39-0,41]	0,46	[0,45-0,48]
17	0,22	[0,22-0,23]	0,42	[0,40-0,43]	0,49	[0,47-0,50]
År (2006=ref.)						
2007	1,47	[1,45-1,50]	1,33	[1,30-1,35]	1,29	[1,27-1,31]
2008	1,76	[1,73-1,79]	1,46	[1,43-1,49]	1,41	[1,38-1,43]
2009	2,06	[2,03-2,10]	1,63	[1,60-1,66]	1,56	[1,54-1,59]
2010	2,21	[2,18-2,25]	1,69	[1,66-1,72]	1,62	[1,59-1,65]
2011	2,31	[2,27-2,35]	1,72	[1,69-1,75]	1,65	[1,62-1,68]
2012	2,30	[2,26-2,34]	1,68	[1,65-1,71]	1,62	[1,59-1,65]
2013	2,33	[2,29-2,38]	1,69	[1,66-1,72]	1,62	[1,59-1,65]
2014	2,38	[2,34-2,43]	1,70	[1,68-1,73]	1,63	[1,61-1,66]
2015	2,35	[2,31,2,39]	1,67	[1,64-1,70]	1,60	[1,57-1,63]
2016	2,38	[2,34-2,42]	1,67	[1,64-1,70]	1,60	[1,58-1,63]
2017	2,43	[2,39-2,47]	1,69	[1,66-1,72]	1,63	[1,60-1,65]
2018	2,43	[2,39-2,47]	1,68	[1,65-1,71]	1,62	[1,59-1,65]
2019	2,53	[2,49-2,57]	1,73	[1,70-1,76]	1,67	[1,64-1,70]
2020	2,66	[2,62,2,71]	1,81	[1,78-1,84]	1,75	[1,72-1,78]

Tabell 1.12 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Samboende og gifte par 18–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
2021	2,50	[2,45-2,54]	1,69	[1,66-1,72]	1,64	[1,61-1,67]
2022	2,44	[2,40-2,48]	1,64	[1,62-1,67]	1,61	[1,58-1,63]
Kvinnens alder	1,02	[1,02-1,02]	1,02	[1,02-1,02]	1,02	[1,02-1,02]
Kvinnens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Mannens alder	0,98	[0,98-0,98]	0,99	[0,99-0,99]	0,99	[0,98-0,99]
Mannens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Barn (har ikke barn =ref.)			Ref.		Ref.	
Paret har felles barn			0,45	[0,45-0,46]	0,48	[0,47-0,48]
Parets utdanningsnivå						
Begge lav, manglende					1,62	[1,61-1,64]
En VGS					1,31	[1,30-1,32]
Begge VGS					Ref.	
En har universitet/høgskole					1,00	[0,99-1,01]
Begge universitet/høgskole					0,72	[0,71-0,73]
Parets innvandrerstatus						
Begge født i Norge					Ref.	
Hun innvandrer					1,26	[1,24-1,27]
Han innvandrer					1,65	[1,64-1,67]
Begge innvandrere					0,99	[0,98-1,00]
Aldersforskjell						
< 5 år					Ref.	
Hun minst 5 år eldre					1,90	[1,88-1,93]
Han minst 5 år eldre					1,19	[1,18-1,20]
N par-år		18 662 944		18 662 944		18 662 944
LR chi^2(df)		759 501,81 (37)		821 173,04 (38)		884 598,44 (47)
Pseudo R^2		0,1405		0,15		0,16

Tabell 1.13 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 18–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 4		Modell 5	
Type par				
Samboerpar med felles barn	Ref.		Ref.	
Samboerpar uten felles barn	2,48	[2,47-2,50]	2,45	[2,43-2,47]
Gift par uten barn	0,56	[0,56-0,57]	0,52	[0,52-0,53]
Gift par med barn	0,34	[0,33-0,34]	0,36	[0,35-0,36]
Samlivets varighet (1 år=Ref.)				
2	0,68	[0,67-0,68]	0,70	[0,70-0,71]
3	0,57	[0,57-0,58]	0,61	[0,60-0,62]
4	0,52	[0,51-0,52]	0,56	[0,55-0,56]
5	0,49	[0,48-0,49]	0,53	[0,52-0,53]
6	0,47	[0,46-0,47]	0,51	[0,50-0,52]
7	0,45	[0,45-0,46]	0,50	[0,49-0,51]
8	0,45	[0,44-0,45]	0,49	[0,49-0,50]
9	0,44	[0,44-0,45]	0,50	[0,49-0,51]
10	0,44	[0,43-0,44]	0,49	[0,48-0,50]
11	0,44	[0,43-0,45]	0,50	[0,49-0,51]
12	0,43	[0,42-0,44]	0,49	[0,48-0,50]
13	0,43	[0,42-0,44]	0,50	[0,49-0,51]
14	0,44	[0,43-0,45]	0,51	[0,49-0,52]
15	0,41	[0,40-0,42]	0,48	[0,46-0,49]
16	0,41	[0,39-0,42]	0,48	[0,46-0,49]
17	0,42	[0,41-0,44]	0,50	[0,48-0,51]
År (2006=ref.)				
2007	1,32	[1,29-1,34]	1,28	[1,25-1,30]
2008	1,44	[1,42-1,47]	1,38	[1,36-1,41]
2009	1,61	[1,58-1,64]	1,54	[1,51-1,56]
2010	1,67	[1,64-1,70]	1,59	[1,56-1,62]
2011	1,70	[1,67-1,73]	1,62	[1,59-1,65]
2012	1,66	[1,63-1,69]	1,58	[1,56-1,61]
2013	1,67	[1,64-1,70]	1,59	[1,56-1,62]
2014	1,68	[1,66-1,71]	1,60	[1,58-1,63]
2015	1,65	[1,62-1,68]	1,57	[1,54-1,60]
2016	1,65	[1,62-1,68]	1,57	[1,55-1,60]
2017	1,67	[1,65-1,70]	1,60	[1,57-1,62]

Tabell 1.13 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 18–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 4		Modell 5	
2018	1,66	[1,63-1,69]	1,59	[1,56-1,61]
2019	1,71	[1,68-1,74]	1,64	[1,61-1,67]
2020	1,79	[1,76-1,82]	1,72	[1,69-1,75]
2021	1,67	[1,64-1,70]	1,61	[1,58-1,64]
2022	1,63	[1,60-1,65]	1,58	[1,55-1,60]
Kvinnens alder	1,02	[1,02-1,02]	1,02	[1,02-1,02]
Kvinnens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Mannens alder	0,99	[0,99-0,99]	0,99	[0,98-0,99]
Mannens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Parets utdanningsnivå				
Begge lav, manglende			1,63	[1,62-1,65]
En VGS			1,32	[1,31-1,33]
Begge VGS			Ref.	
En har universitet/høgskole			1,00	[0,99-1,01]
Begge universitet/høgskole			0,72	[0,71-0,72]
Parets innvandrerstatus				
Begge født i Norge			Ref.	
Hun innvandrer			1,29	[1,28-1,31]
Han innvandrer			1,67	[1,65-1,68]
Begge innvandrere			1,00	[0,99-1,01]
Aldersforskjell				
< 5 år			Ref.	
Hun minst 5 år eldre			1,96	[1,93-1,98]
Han minst 5 år eldre			1,18	[1,17-1,19]
N par-år		18 662 944		18 662 944
LR chi^2(df)		824 815,54 (39)		890 648,67 (48)
Pseudo R^2		0,15		0,16

Tabell 1.14 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 18–50 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Gift (samboer = ref.)	0,30	[0,30-0,30]	0,34	[0,33-0,34]	0,34	[0,34-0,34]
Samlivets varighet (1 år=Ref.)						
2	0,62	[0,61-0,63]	0,69	[0,68-0,70]	0,72	[0,71-0,72]
3	0,49	[0,48-0,49]	0,59	[0,59-0,60]	0,63	[0,62-0,64]
4	0,41	[0,40-0,42]	0,54	[0,54-0,55]	0,58	[0,57-0,59]
5	0,36	[0,36-0,37]	0,52	[0,51-0,52]	0,56	[0,55-0,56]
6	0,34	[0,33-0,34]	0,50	[0,49-0,51]	0,55	[0,54-0,56]
7	0,32	[0,31-0,32]	0,49	[0,48-0,50]	0,54	[0,53-0,55]
8	0,30	[0,30-0,31]	0,48	[0,47-0,49]	0,54	[0,53-0,55]
9	0,30	[0,29-0,30]	0,49	[0,48-0,50]	0,55	[0,54-0,57]
10	0,28	[0,27-0,29]	0,47	[0,46-0,48]	0,54	[0,53-0,55]
11	0,28	[0,27-0,29]	0,48	[0,47-0,49]	0,56	[0,54-0,57]
12	0,26	[0,26-0,27]	0,46	[0,45-0,48]	0,55	[0,53-0,56]
13	0,26	[0,25-0,27]	0,47	[0,45-0,48]	0,56	[0,54-0,58]
14	0,25	[0,24-0,26]	0,46	[0,45-0,48]	0,57	[0,55-0,58]
15	0,22	[0,21-0,23]	0,41	[0,40-0,43]	0,52	[0,50-0,54]
16	0,21	[0,20-0,22]	0,40	[0,38-0,42]	0,50	[0,48-0,53]
17	0,20	[0,19-0,22]	0,39	[0,37-0,42]	0,50	[0,48-0,53]
År (2006=ref.)						
2007	1,42	[1,39-1,44]	1,29	[1,26-1,31]	1,25	[1,23-1,28]
2008	1,63	[1,60-1,66]	1,38	[1,35-1,41]	1,33	[1,31-1,36]
2009	1,88	[1,84-1,91]	1,52	[1,49-1,55]	1,46	[1,43-1,49]
2010	1,96	[1,92-2,00]	1,54	[1,51-1,57]	1,48	[1,46-1,51]
2011	2,00	[1,96-2,03]	1,54	[1,51-1,57]	1,49	[1,46-1,52]
2012	1,97	[1,94-2,01]	1,49	[1,47-1,52]	1,45	[1,42-1,48]
2013	2,00	[1,96-2,03]	1,49	[1,46-1,52]	1,45	[1,42-1,48]
2014	2,01	[1,97-2,04]	1,48	[1,45-1,51]	1,44	[1,41-1,47]
2015	1,98	[1,94-2,02]	1,45	[1,42-1,48]	1,41	[1,38-1,44]
2016	2,00	[1,96-2,03]	1,45	[1,42-1,48]	1,41	[1,38-1,44]
2017	2,04	[2,01-2,08]	1,47	[1,44-1,50]	1,43	[1,41-1,46]
2018	2,04	[2,00-2,07]	1,45	[1,43-1,48]	1,42	[1,39-1,45]
2019	2,11	[2,07-2,15]	1,49	[1,46-1,52]	1,46	[1,44-1,49]
2020	2,24	[2,19-2,28]	1,57	[1,54-1,60]	1,54	[1,52-1,57]
2021	2,06	[2,02-2,10]	1,44	[1,41-1,47]	1,42	[1,39-1,45]

Tabell 1.14 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 18–50 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
2022	2,01	[1,97-2,05]	1,40	[1,37-1,43]	1,39	[1,36-1,42]
Kvinnens alder	0,88	[0,88-0,89]	0,92	[0,91-0,92]	0,96	[0,95-0,96]
Kvinnens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Mannens alder	0,90	[0,89-0,90]	0,92	[0,91-0,92]	0,91	[0,90-0,91]
Mannens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Barn (har ikke barn =ref.)						
Paret har felles barn			0,45	[0,44-0,45]	0,45	[0,45-0,45]
Parets utdanningsnivå						
Begge lav, manglende					1,69	[1,67-1,71]
En VGS					1,35	[1,34-1,37]
Begge VGS					Ref.	
En har universitet/høgskole					0,99	[0,98-1,00]
Begge universitet/høgskole					0,70	[0,69-0,71]
Parets innvandrerstatus						
Begge født i Norge					Ref.	
Hun innvandrer					1,21	[1,20-1,23]
Han innvandrer					1,67	[1,65-1,69]
Begge innvandrere					0,93	[0,92-0,94]
Aldersforskjell						
< 5 år					Ref.	
Hun minst 5 år eldre					1,88	[1,85-1,91]
Han minst 5 år eldre					1,27	[1,25-1,28]
N par-år	9,373,654		9,373,654		9,373,654	
LR chi^2(df)	394 204,2 (37)		440 444,37 (38)		495 653,06 (47)	
Pseudo R^2	0,1045		0,1168		0,1314	

Tabell 1.15 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 18–50 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 4		Modell 5	
Type par				
Samboerpar med felles barn	Ref.		Ref.	
Samboerpar uten felles barn	2,58	[2,56-2,60]	2,64	[2,62-2,66]
Gift par uten barn	0,58	[0,58-0,59]	0,57	[0,56-0,57]
Gift par med barn	0,41	[0,41-0,42]	0,44	[0,43-0,44]
Samlivets varighet (1 år=Ref.)				
2	0,70	[0,69-0,70]	0,73	[0,72-0,73]
3	0,61	[0,60-0,61]	0,65	[0,64-0,65]
4	0,56	[0,55-0,56]	0,60	[0,59-0,61]
5	0,53	[0,52-0,53]	0,57	[0,57-0,58]
6	0,51	[0,51-0,52]	0,56	[0,56-0,57]
7	0,50	[0,49-0,51]	0,56	[0,55-0,57]
8	0,49	[0,48-0,50]	0,55	[0,54-0,56]
9	0,49	[0,48-0,51]	0,56	[0,55-0,58]
10	0,48	[0,46-0,49]	0,55	[0,54-0,56]
11	0,48	[0,47-0,49]	0,57	[0,55-0,58]
12	0,46	[0,45-0,48]	0,55	[0,54-0,57]
13	0,47	[0,45-0,48]	0,56	[0,55-0,58]
14	0,46	[0,45-0,48]	0,57	[0,55-0,59]
15	0,41	[0,40-0,43]	0,52	[0,50-0,54]
16	0,40	[0,38-0,41]	0,50	[0,48-0,53]
17	0,39	[0,37-0,41]	0,50	[0,48-0,53]
År (2006=ref.)				
2007	1,28	[1,25-1,30]	1,24	[1,21-1,26]
2008	1,36	[1,34-1,39]	1,31	[1,29-1,34]
2009	1,50	[1,47-1,53]	1,44	[1,41-1,47]
2010	1,52	[1,49-1,55]	1,46	[1,43-1,49]
2011	1,52	[1,49-1,55]	1,46	[1,44-1,49]
2012	1,48	[1,45-1,51]	1,43	[1,40-1,46]
2013	1,48	[1,45-1,51]	1,43	[1,40-1,46]
2014	1,47	[1,44-1,50]	1,42	[1,39-1,45]
2015	1,44	[1,41-1,47]	1,39	[1,36-1,42]
2016	1,44	[1,41-1,46]	1,39	[1,36-1,42]
2017	1,46	[1,43-1,49]	1,41	[1,39-1,44]

Tabell 1.15 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 18–50 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 4		Modell 5	
2018	1,44	[1,42-1,47]	1,40	[1,37-1,43]
2019	1,48	[1,45-1,51]	1,44	[1,41-1,47]
2020	1,56	[1,53-1,59]	1,52	[1,49-1,55]
2021	1,43	[1,40-1,45]	1,40	[1,37-1,42]
2022	1,39	[1,36-1,41]	1,36	[1,34-1,39]
Kvinnens alder	0,92	[0,92-0,92]	0,96	[0,95-0,96]
Kvinnens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Mannens alder	0,92	[0,92-0,93]	0,91	[0,91-0,92]
Mannens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Parets utdanningsnivå				
Begge lav, manglende			1,71	[1,69-1,73]
En VGS			1,37	[1,35-1,38]
Begge VGS			Ref.	
En har universitet/høgskole			0,99	[0,98-1,00]
Begge universitet/høgskole			0,69	[0,69-0,70]
Parets innvandrerstatus				
Begge født i Norge			Ref.	
Hun innvandrer			1,26	[1,24-1,27]
Han innvandrer			1,68	[1,66-1,70]
Begge innvandrere			0,94	[0,93-0,95]
Aldersforskjell				
< 5 år			Ref.	
Hun minst 5 år eldre			1,92	[1,89-1,95]
Han minst 5 år eldre			1,27	[1,25-1,28]
N par-år		9,373,654		9,373,654
LR chi^2(df)		446 173,94 (39)		503 660,37 (48)
Pseudo R^2		0,12		0,13

Tabell 1.16 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 51–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
Gift (samboer = ref.)	0,12	[0,12-0,12]	0,14	[0,14-0,15]	0,14	[0,14-0,15]
Samlivets varighet (1 år=Ref.)						
2	0,65	[0,63-0,68]	0,66	[0,63-0,68]	0,66	[0,64-0,69]
3	0,51	[0,49-0,54]	0,52	[0,50-0,55]	0,53	[0,51-0,55]
4	0,43	[0,41-0,45]	0,44	[0,42-0,46]	0,45	[0,43-0,47]
5	0,38	[0,36-0,40]	0,40	[0,38-0,41]	0,41	[0,39-0,42]
6	0,30	[0,29-0,32]	0,32	[0,31-0,34]	0,33	[0,32-0,35]
7	0,30	[0,28-0,31]	0,32	[0,30-0,33]	0,33	[0,31-0,34]
8	0,27	[0,25-0,28]	0,29	[0,28-0,31]	0,30	[0,29-0,32]
9	0,24	[0,22-0,25]	0,26	[0,25-0,28]	0,27	[0,26-0,29]
10	0,22	[0,21-0,24]	0,26	[0,24-0,27]	0,27	[0,25-0,28]
11	0,21	[0,20-0,22]	0,25	[0,24-0,26]	0,26	[0,25-0,27]
12	0,20	[0,19-0,21]	0,24	[0,23-0,25]	0,25	[0,24-0,26]
13	0,19	[0,18-0,20]	0,23	[0,22-0,24]	0,24	[0,23-0,25]
14	0,19	[0,18-0,20]	0,23	[0,22-0,24]	0,24	[0,23-0,26]
15	0,17	[0,16-0,18]	0,22	[0,20-0,23]	0,23	[0,22-0,24]
16	0,16	[0,15-0,16]	0,20	[0,19-0,21]	0,21	[0,20-0,23]
17	0,16	[0,15-0,17]	0,21	[0,20-0,22]	0,23	[0,21-0,24]
År (2006=ref.)						
2007	1,37	[1,29-1,46]	1,36	[1,28-1,45]	1,35	[1,27-1,43]
2008	1,65	[1,55-1,76]	1,62	[1,52-1,72]	1,60	[1,50-1,70]
2009	2,10	[1,97-2,23]	2,03	[1,91-2,16]	2,00	[1,88-2,13]
2010	2,35	[2,21-2,50]	2,25	[2,12-2,40]	2,21	[2,07-2,35]
2011	2,97	[2,79-3,16]	2,79	[2,62-2,96]	2,72	[2,56-2,90]
2012	2,94	[2,76-3,12]	2,73	[2,57-2,90]	2,66	[2,50-2,83]
2013	3,25	[3,06-3,46]	2,98	[2,81-3,17]	2,89	[2,72-3,07]
2014	3,72	[3,50-3,95]	3,36	[3,16-3,56]	3,24	[3,05-3,44]
2015	3,84	[3,61-4,07]	3,42	[3,22-3,63]	3,29	[3,10-3,49]
2016	3,94	[3,72-4,17]	3,47	[3,28-3,67]	3,33	[3,14-3,52]
2017	4,06	[3,84-4,30]	3,53	[3,34-3,74]	3,37	[3,19-3,57]
2018	4,35	[4,11-4,60]	3,73	[3,53-3,95]	3,56	[3,36-3,76]
2019	4,60	[4,35-4,86]	3,91	[3,70-4,13]	3,71	[3,51-3,92]
2020	4,97	[4,70-5,25]	4,18	[3,95-4,41]	3,95	[3,74-4,18]
2021	5,21	[4,93-5,50]	4,34	[4,11-4,58]	4,10	[3,88-4,33]

Tabell 1.16 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Gifte og samboende par 51–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 1		Modell 2		Modell 3	
2022	5,24	[4,96-5,53]	4,33	[4,10-4,57]	4,07	[3,85-4,30]
Kvinnens alder	0,96	[0,94-0,98]	0,94	[0,92-0,96]	0,93	[0,91-0,95]
Kvinnens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Mannens alder	0,84	[0,83-0,86]	0,84	[0,83-0,86]	0,85	[0,83-0,87]
Mannens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Barn (har ikke barn =ref.)						
Paret har felles barn			0,66	[0,65-0,67]	0,70	[0,68-0,71]
Parets utdanningsnivå						
Begge lav, manglende					1,33	[1,30-1,37]
En VGS					1,17	[1,15-1,20]
Begge VGS					Ref.	
En har universitet/høgskole					1,09	[1,07-1,12]
Begge universitet/høgskole					1,02	[0,99-1,04]
Parets innvandrerstatus						
Begge født i Norge					Ref.	
Hun innvandrer					1,36	[1,32-1,40]
Han innvandrer					1,47	[1,42-1,51]
Begge innvandrere					1,33	[1,29-1,38]
Aldersforskjell						
< 5 år					Ref.	
Hun minst 5 år eldre					1,49	[1,44-1,55]
Han minst 5 år eldre					1,12	[1,09-1,15]
N par-år	7,578,110		7,578,110		7,578,110	
LR chi^2(df)	128 634,08 (37)		130 472,37 (38)		133 162,52 (47)	
Pseudo R^2	0,14		0,15		0,15	

Tabell 1.17 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Samboende og gifte par 51–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 4		Modell 5	
Type par				
Samboerpar med felles barn	Ref.			
Samboerpar uten felles barn	1,03	[1,00-1,05]	1,01	[0,99-1,03]
Gift par uten barn	0,22	[0,22-0,23]	0,21	[0,21-0,22]
Gift par med barn	0,10	[0,09-0,10]	0,10	[0,10-0,10]
Samlivets varighet (1 år=Ref.)				
2	0,65	[0,63-0,68]	0,66	[0,63-0,69]
3	0,51	[0,49-0,54]	0,52	[0,50-0,54]
4	0,43	[0,41-0,45]	0,44	[0,42-0,46]
5	0,38	[0,37-0,40]	0,39	[0,37-0,41]
6	0,31	[0,30-0,32]	0,32	[0,30-0,33]
7	0,30	[0,29-0,32]	0,31	[0,30-0,33]
8	0,27	[0,26-0,29]	0,28	[0,27-0,30]
9	0,25	[0,23-0,26]	0,26	[0,24-0,27]
10	0,24	[0,22-0,25]	0,25	[0,23-0,26]
11	0,23	[0,22-0,24]	0,24	[0,23-0,25]
12	0,22	[0,20-0,23]	0,23	[0,22-0,24]
13	0,20	[0,19-0,22]	0,22	[0,21-0,23]
14	0,21	[0,20-0,22]	0,22	[0,21-0,23]
15	0,19	[0,18-0,20]	0,20	[0,19-0,22]
16	0,18	[0,17-0,19]	0,19	[0,18-0,20]
17	0,18	[0,17-0,19]	0,20	[0,19-0,21]
År (2006=ref.)				
2007	1,37	[1,28-1,45]	1,36	[1,27-1,44]
2008	1,64	[1,54-1,74]	1,62	[1,52-1,72]
2009	2,06	[1,94-2,20]	2,03	[1,91-2,16]
2010	2,30	[2,16-2,44]	2,25	[2,12-2,40]
2011	2,85	[2,68-3,03]	2,79	[2,62-2,97]
2012	2,80	[2,64-2,98]	2,73	[2,57-2,91]
2013	3,07	[2,89-3,26]	2,98	[2,81-3,17]
2014	3,46	[3,26-3,68]	3,35	[3,15-3,55]
2015	3,53	[3,33-3,75]	3,40	[3,21-3,61]
2016	3,61	[3,41-3,81]	3,46	[3,27-3,66]
2017	3,68	[3,47-3,89]	3,52	[3,32-3,72]

Tabell 1.17 Diskret-tids forløpsmodeller av samlivsbrudd. Samboende og gifte par 51–80 år. Oddsrater med 95% konfidensintervaller.

	Modell 4		Modell 5	
2018	3,89	[3,68-4,12]	3,71	[3,51-3,93]
2019	4,08	[3,86-4,32]	3,88	[3,67-4,11]
2020	4,36	[4,13-4,61]	4,14	[3,92-4,37]
2021	4,53	[4,29-4,79]	4,29	[4,06-4,54]
2022	4,52	[4,28-4,78]	4,27	[4,04-4,51]
Kvinnens alder	0,95	[0,93-0,97]	0,94	[0,92-0,96]
Kvinnens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Mannens alder	0,85	[0,83-0,86]	0,85	[0,84-0,87]
Mannens alder kvadrert	1,00	[1,00-1,00]	1,00	[1,00-1,00]
Parets utdanningsnivå				
Begge lav, manglende			1,32	[1,28-1,35]
En VGS			1,17	[1,14-1,19]
Begge VGS			Ref.	
En har universitet/høgskole			1,08	[1,06-1,11]
Begge universitet/høgskole			1,01	[0,98-1,03]
Parets innvandrerstatus				
Begge født i Norge			Ref.	
Hun innvandrer			1,30	[1,26-1,34]
Han innvandrer			1,44	[1,40-1,49]
Begge innvandrere			1,26	[1,22-1,31]
Aldersforskjell				
< 5 år			Ref.	
Hun minst 5 år eldre			1,45	[1,40-1,50]
Han minst 5 år eldre			1,12	[1,09-1,14]
N par-år		7,578,110		7,578,110
LR chi^2(df)		132 645,99 (39)		134 971,23 (48)
Pseudo R^2		0,15		0,15

Norges offentlige utredninger 2024

Arbeids- og inkluderingsdepartementet:
NOU 2024: 3 Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet
NOU 2024: 6 Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2024
NOU 2024: 11 Lavlønn i Norge
NOU 2024: 13 Lov og frihet

Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet:
NOU 2024: 1 Definisjon og registrering av ideelle velferdsaktører
NOU 2024: 14 Med lov skal data deles
NOU 2024: 17 Kommersielle og ideelle aktørers rolle i fellesskapets velferdstjenester

Finansdepartementet:
NOU 2024: 16 Endringer i verdipapirhandelloven
NOU 2024: 21 Trygge og enkle betalinger for alle
NOU 2024: 22 Norske sparebanker – tradisjon og tilpasning

Helse- og omsorgsdepartementet:
NOU 2024: 18 En universell tannhelsetjeneste

Justis- og beredskapsdepartementet:
NOU 2024: 4 Voldtekt – et uløst samfunnsproblem
NOU 2024: 5 Maktens ansikt
NOU 2024: 12 Håndheving av mindre narkotikaovertredelser
NOU 2024: 24 Prøvd på nytt

Klima- og miljødepartementet:
NOU 2024: 2 I samspill med naturen
NOU 2024: 10 Ny motorferdsellov

Kommunal- og distriktsdepartementet:
NOU 2024: 19 Ny boligleielov
NOU 2024: 23 Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi

Kultur- og likestillingsdepartementet:
NOU 2024: 8 Likestillingens neste steg

Kunnskapsdepartementet:
NOU 2024: 20 Det digitale (i) livet

Nærings- og fiskeridepartementet:
NOU 2024: 9 Ny lov om offentlige anskaffelser – Andre delutredning

Samferdselsdepartementet:
NOU 2024: 15 En bedre regulert drosjenæring

Utenriksdepartementet:
NOU 2024: 7 Norge og EØS: Utvikling og erfaringer

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
publikasjoner.dep.no
Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på
www.regjeringen.no

Omslags- og delillustrasjoner:
Anne Leela, Konsis

Trykk: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon – 05/2025

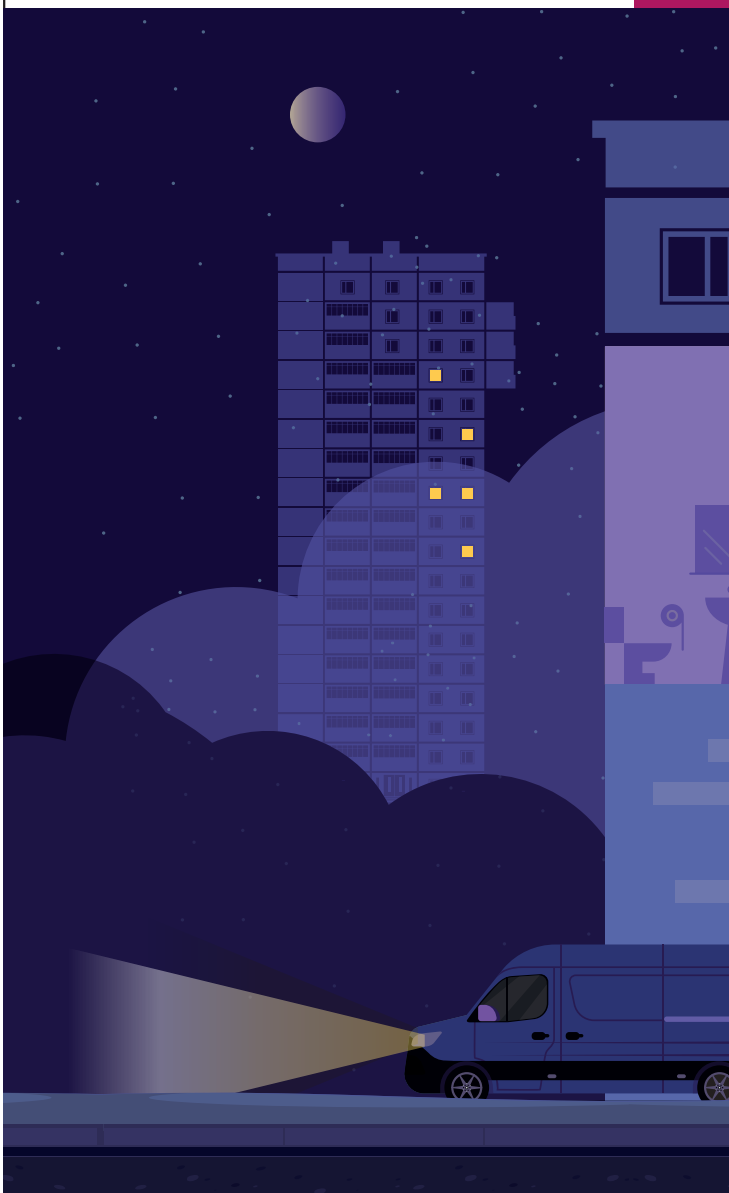

Trykksak
2041 0446